This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i margen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibiliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål
  Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- Ikke bruk automatiske søk
  Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- Behold henvisning
  Google-"vannmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- Hold deg innenfor loven
  Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på `http://books.google.com/`

UC-NRLF

B 3 468 614

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

RECON

FIAT LUX
MDCCCLXVIII

EX LIBRIS

UNIV. OF CALIFORNIA

Biskop Nils Glostrups

Visitatser i Oslo og Hamar Stifter

1617—1637.

Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Dr. Ludvig Daae og H. J. Huitfeldt-Kaas.

Christiania.
Thronsen & Co.s Bogtrykkeri.
1895.

Det norske historiske Kildeskriftfonds Skrifter.

---

1. **Norske Samlinger.** Efter offentlig Foranstaltning udgivne af Christian C. A. Lange. Bind II. Christiania. Feilberg & Landmarks Forlag. 1858—1860. 8vo.

   „**Norske Samlinger,** udgivne af et historisk Samfund i Christiania. Første Bind“ — udkom paa samme Forlag i Aarene 1849—1852. (Nu gaaet over til N. W. Damm & Søns Forlag, der indtil videre sælger Bd. I—II til nedsat Pris Kr. 5,00).
2. **Norske Magasin.** Skrifter og optegnelser angaaende Norge og forfattede efter reformationen. Samlede og udgivne af N. Nicolaysen. Bind I—III. Chra. Johan Dahls Forlagsboghandel (H. Aschehoug & Co.). 1858—1870. 8vo. (Kr. 15,00).
3. **Liber Capituli Bergensis.** Absalon Pederssøns Dagbog over Begivenheder, især i Bergen 1552—1572. Udgiven efter offentlig Foranstaltning med Anmærkninger og Tillæg af N. Nicolaysen. (Særskilt Aftryk af Norske Magasin. Første Bind). Chra. Johan Dahls Forlagsboghandel (H. Aschehoug & Co.). 1860. 8vo. (Kr. 2,00).
4. **Flateyjarbók.** En Samling af norske Konge-Sagaer med indskudte mindre Fortællinger om Begivenheder i og udenfor Norge samt Annaler. Udgiven efter offentlig Foranstaltning [af Gudbrandr Vigfusson og C. R. Unger]. Bind I—III. Chra. P. T. Mallings Forlagsboghandel. 1859—1868. 8vo. (Kr. 12,00).
5. **Norske Rigs-Registranter,** tildeels i Uddrag. Udgivne efter offentlig Foranstaltning.
   - Bind I, 1523—1571, med Bistand af Edv. O. Heiberg og Siegw. Petersen, udgivet af Chr. C. A. Lange. (Kr. 6,00).
   - Bind II, 1572—1588, ved Siegw. Petersen og Otto Gr. Lundh (Kr. 6,00).
   - Bind III, 1588—1602, ved Otto Gr. Lundh og J. E. Sars. (Kr. 6,00).
   - Bind IV, 1603—1618, ved Otto Gr. Lundh. (Kr. 6,00).
   - Bind V, 1619—1627, ved Otto Gr. Lundh og J. E. Sars. (Kr. 6,00).
   - Bind VI, 1628—1634, ved Otto Gr. Lundh og J. E. Sars. (Kr. 6,00).
   - Bind VII, 1635—1640, ved Otto Gr. Lundh. (Kr. 7.00).
   - Bind VIII, 1641—1648, ved Otto Gr. Lundh. (Kr. 6,00).
   - Bind IX, 1648—1649, ved Otto Gr. Lundh og O. A. Øverland. (Kr. 6.00).
   - Bind X, 1650—1653, ved Dr. Y. Nielsen og E. A. Thomle. (Kr. 6,00).
   - Bind XI, 1653—1656, ved E. A. Thomle. (Kr. 6,00).
   - Bind XII, 1657—1660, ved E. A. Thomle. (Kr. 5,00).

   Christiania 1861—91. 8vo. (Kr. 72,00).
6. **Pavelige Nuntiers Regnskabs- og Dagbøger,** førte under Tiende-Opkrævningen i Norden 1282—1334. Med Anhang af Diplomer. Udgivne efter offentlig Foranstaltning ved P. A. Munch. Chra. 1864. 8vo. (Kr. 1,60).
7. **Meddelelser fra det norske Rigsarchiv,** indeholdende Bidrag til Norges Historie af utrykte Kilder. Bind I. Chra. Feilberg & Landmarks Forlag. 1865—1870. 8vo. (Gaaet over til N. W. Damm & Søns Forlag og sælges indtil videre til nedsat Pris Kr. 1,00).
8. **Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812—1816.** Udgivne af Yngvar Nielsen. Chra. P. F. Steensballe. 1869. 8vo. (Kr. 3,20).
9. **Codex Frisianus.** En Samling af Norske Konge-Sagaer. Udgiven efter offentlig Foranstaltning [af C. R. Unger og A. C. Drolsum]. Chra. P. T. Mallings Forlagsboghandel. 1871. 8vo. (Kr. 5,00).
10. **Biskop Eysteins Jordebog** (Den røde Bog). Fortegnelse over det geistlige Gods i Oslo Bispedømme omkring Aar 1400. Efter offentlig Foranstaltning udgivet ved H. J. Huitfeldt. Chra. 1873—1880. 8vo. (Kr. 7,00).
11. **Jómsvikinga-Saga** i latinsk Oversættelse af Arngrim Jonsson. Udgiven af A. Gjessing. Kristianssand 1877. 8vo. (Kr. 0,60).
12. **Sigurd Ranessøns Proces,** udgivet efter Haandskrifterne af Dr. Gustav Storm. Kra. 1880. 8vo. (Kr. 0,80).

(Fortsættes paa Omslagets 3die Side).

Dette sidste kan vistnok ikke godtgjøres ved ubetinget sikre Vidnesbyrd, ligesaalidt som det overhovedet kan bevises, at Glostrup virkelig har været forlovet med Karen. Det er kun et Sagn, men sikkert er det derimod, at han kort efter blev forlovet og gift med hendes Søster Anna, og ligesaa vist er det, at han gjorde en rask og vistnok uformodet Lykke paa Embedsbanen. Imidlertid blev hans Svigerindes Forhold til Kongen ikke af meget lang Varighed, da hun fjernedes 1615; uden Tvivl i Anledning af Christian IV's morganatiske Ægteskab med Kirsten Munk. Glostrups Befordringer kunne altsaa neppe ligefrem tilskrives Frillens Indflydelse, men det bliver dog høist sandsynligt, at han, om ikke hans Svigerinde havde været, neppe saa let havde fundet Veien til Kongens nærmere Bekjendtskab og Gunst. Vi ville nedenfor se, at Christian ogsaa paafaldende begunstigede idetmindste en af sin forrige Frilles øvrige Paarørende.

Mag. Nils Glostrups første Embede blev Kjøge Sognekald, hvilket han maaske har opnaaet allerede før den Forbindelse, hvori Kongen var kommen med hans Kones Familie. I hans Embedstid i Kjøge indtraf den for Samtidens Lettroenhed betegnende Historie, som kaldes „Kjøge Huuskors". Præsten synes at have været ligesaa overtroisk som andre Folk i Kjøge; han tiltalte Spøgelset („Gasten") paa Latin og bragte det derved til Taushed![1] Og senere paaberaabtes han som en af dem, der kunde bevidne Spøgelseshistoriens Sandhed. Fra Kjøge, hvor han var bleven Provst, kaldtes Glostrup 1616 til et større Kjøbstadembede, idet han blev Sogneprest til St. Olai Kirke i Helsingør, hvor han atter blev Provst. Her blev Opholdet endnu kortere end i Kjøge, thi den 6 Juni 1617 gav Kongen, som da just selv var tiltede paa Kronborg, ham Kongebrev paa Oslo Bispestol.

---

[1] Denne Historie findes fremstillet i Brunsmands bekjendte Skrift, og senest i A. Petersens Kjøge Bys Historie, Kbhvn. 1888.

Biskop i Oslo havde siden 1608 været Mag. Nils Clausen Senning [1], der synes at have været en dygtig, men streng Mand og i Stiftet endog fik Navn af „den onde Biskop“. Han er især bekjendt af sin Iver for at opdage hemmelige Catholiker og Jesuiterdisciple blandt Stiftets Geistlighed, af hvilken han ogsaa fik flere afsatte fra deres Embeder. Da nu Senning døde 4 Januar 1617, havde Oslo Domcapitel i Overensstemmelse med den Kannikerne efter Kirkeordinantsen tilkommende Ret (22 Januar) foreslaaet Oslo Skoles forrige Rector (1604—1607) Mag. Herman Nilsen, nu theologisk Professor i Kjøbenhavn, til Biskop i den Afdødes Sted [2]. Kongen tog imidlertid, som sædvanligt, intet Hensyn til Capitlets Valg, men udnævnte Glostrup til Biskop, uagtet Professoren saavel ved Alder, Stilling og Kjendskab til Norge, som ogsaa ved Lærdom og Fortjenester ganske vist havde langt mere at paaberaabe sig. At denne Befordring var en paafaldende Gunstbevisning, er derfor neppe til at benegte. Og dog er det et Spørgsmaal, om Oslo og Hamars Stifter vilde have været mere heldige ved at faa Professoren til Biskop, end de synes at have været ved Glostrups Udnævnelse.

Denne var, som vi have seet, foregaaet ved Kongebrev af 6 Juni 1617, idet samtidig det sædvanlige aabne Brev udstedtes til Adel, Lensmænd, Fogder o. s. v. i Oslo og Hamars Stifter med Befaling til disse om paa enhver Maade at bistaa ham, om han maatte trænge dertil [3]. Den 25 August 1617 mødte Glostrup for første Gang i Oslo Capitel, hvor hans Kongebreve bleve læste. En af hans første Embedsgjerninger blev at træffe Forberedelserne til den Jubelfest, der overalt i begge Riger skulde feires 31 Octbr. 1617 til Minde om den Lutherske Reformations første Begyndelse. Og da Throndhjems Bispestol paa den Tid var ledig efter Mag. Isak Grønbech, tilfaldt det Glostrup ogsaa at udstede det fornødne Brev om Jubilæet til det nordlige Nabostifts Geistlighed[1].

---

[1] Se om denne Mand H. F. Rørdam, Kbhvns. Universitets Historie III. S. 735 fg. Naar hans Navn stundom skrives Sævingius, da er dette urigtigt.

[2] Oslo Capitelsbog i Rigsarkivet.

[3] Norske Rigsregistranter IV S. 636—37.

Paa sin Kones Side havde eller fik Glostrup adskillige Paarørende i Norge. En Morbroder af Bispinden havde været Peder Knudsen, Foged paa Thoten og Stiftsskriver; denne var rimeligvis ved Biskoppens Ankomst død, men han efterlod Familie. En Broder af Bispinden, Hans Andersen Wincke, levede endnu i Norge og havde, om end ikke paa den fordelagtigste Maade, gjort sig bemærket der. Han var i Landet allerede i 1607 og indgik Ægteskab med en adelig Frue, Inger Valravn, Enke efter Thorbjørn Skaktavl til Nordvi paa Hedemarken, men kom herved i en langvarig Strid med sin Stifsøn Thorbjørn Thorbjørnsen, idet han til Fornærmelse for denne og andre hans Frænder søgte at tilrive sig Sædegaardene Nordvi og Skapel med tilliggende Gods, hvilket dog ikke lykkedes. Paa en iøinefaldende Maade blev han imidlertid begunstiget af Kongen, thi da Hans Wincke (1626) formedelst Skjeldsord o. s. v. mod Stifsønnen havde faaet en streng Dom paa sig, eftergav Kongen ham „af synderlig Gunst og Naade“ den idømte Straf, ligesom han ogsaa i 1613 havde søgt at formilde en Hans tidligere overgaaet Dom. Denne Hans angives at have været Foged paa Buskerud samt „Canonicus i Oslo“, men det sidste tør være tvivlsomt, da man i Registranterne intet Kongebrev finder, hvorved et Præbende tilstaaes ham[2]. En anden af Bispindens Brødre, Erik, skal have været Tolder i Holmestrand. Senere blev en Søster af hende, Bodil Andersdatter, gift med Lectoren i Oslo, Mag. Oluf Boesen, der senere blev Biskop i Stiftet. Endnu en Søster har vel den Barbara Andersdatter Wincke været, der var gift med Hans Berg (Søn af Kanniken Claus Berg og Sønnesøn af Biskop Frands Berg)[1]. Sognepresten i Oslo og derpaa Christiania, Thomas Lagesen († 1630), havde derhos været gift med en Stifdatter af den nævnte Stiftsskriver Peder Knudsen, hvorved da ogsaa Hr. Thomas og hans Sønner, der havde betydelige geistlige Embeder i Stiftet, inddroges i Familiekredsen[2].

---

[1] Hans Brev til Provster og Præster i Throndhjems Stift findes i Afskrift i Langebeks Diplomatarium i det danske Rigsarchiv, se H. F. Rørdam, Anders Arrebos Levnet og Skrifter I. S. 81. Not. 28.

[2] Om denne Person se Budstikken III. S. 390 samt en Række Breve i Norske Registr. IV og V.

I 1622 mødte Biskoppen efter kongelig Befaling ved Herredagen i Bergen for der med sine Colleger i Bergen og Stavanger at deltage i Behandlingen af Biskop Anders Arrebos Sag, der som bekjendt endte med, at den berømte Digter afsattes fra Throndhjems Bispestol ved Dom af 31 Juli s. A.[3]. Dette er den eneste Reise udenfor Stiftets Grændser, som jeg ved om, at Glostrup som Biskop har foretaget.

Oslo Bisperesidents har i den Skikkelse, den havde indtil for faa Aar siden, i lange Tider været et Minde om Nils Glostrup. Der, hvor nu Bispegaarden er, stod i Middelalderen Prædikebrødrenes Kloster (*claustrum S. Olavi*, *„upp til bræðra“*). Efter Reformationen havde Skolen og Lector theol. her faaet Localer, hvorhos et Stenhus, der ligeledes hørte til Klosteret 1552 var ved Gavebrev overladt Biskop Frands Berg „og hans Arvinger“. Sønnen Claus Berg, Kannik i Oslo, havde senere besiddet dette Hus. Biskop Frands Berg havde endvidere faaet selve Klosteret til Embedsbolig efter nogen Strid med Domcapitlet paa Skolens Vegne. Denne Bispebolig var imidlertid bleven meget brøstfældig. Det blev derfor ved Kongebrev af 1 August 1622 (udstedt i

---

[1] Saml. til d. n. F. Hist. III. S. 384.

[2] Om Bispindens Familieforhold kan forøvrigt ogsaa henvises til Giessings Jubellærere II, B. 2. S. 316—323, hvorved er at mærke, at det hende der tillagte Familienavn v. Plate er aldeles urigtigt. Det hidrører fra den bekjendte Phantast Christopher Hammer paa Melbostad, der selv nedstammede fra en her ikke omtalt Søster af Bispinden.

[3] H. F. Rørdam, Arrebos Levnet og Skrifter I. S. 142—148.

Bergen under Glostrups Ophold der ved Herredagen), tilladt at sælge denne Bolig og at indkjøbe den afdøde Claus Bergs Gaard og lade denne reparere, saa at den kunde tjene til Bisperesidents. Samtidig tilstodes der Biskoppen Cathedraticum af hver Landskirke, hvilken Indtægt foreløbig kunde anvendes til Byggeforetagendet. I 1624 tilstodes desuden Biskoppen et Laan i samme Anledning, stort 600 Daler[1]). Kongebrevet herom er udstedt 5 Octbr., altsaa efter Oslos store og skjæbnesvangre Brand (17 August) og nogle Dage efter, at Beslutningen om Anlægget af Christiania var fattet. Den Del af Bispegaarden, der var færdig, maa altsaa antages at være bleven uberørt af Branden, thi ellers vilde der sandsynligvis være blevet Tale om, at ogsaa Biskoppen skulde flytte til den nye By, og Oslo vilde da have tabt den sidste Levning af fordums Herlighed. Den „ældste mod Søen vendende“ Del af Glostrups Bispegaard, der først i vore Dage er ombygget, ansees for at være en Levning af hint Klostrets Stenhus[2]).

Foruden disse Naadesbevisninger modtog ogsaa Glostrup flere andre, idet der efterhaanden tillagdes ham adskillige Kirketiender[3]). Han nød ogsaa, i Lighed med nogle af hans Formænd, Toldfrihed for 4 Læster Rostokkerøl om Aaret[4]).

Grændserne mellem de norske Stifter bleve ikke forandrede i den første Tid efter Reformationen. Hamars Stift fik vistnok fælles Biskop med Oslos, men i Navnet vedblev det at betegnes som eget Stift, ja endog dets Kapitel fik en Tid paa en Maade Lov at bestaa. I 1570 udvidedes Throndhjems Stift med Jemteland, der hidtil havde hørt under Upsala. Først i 1622 skede en Grændseforandring mellem to norske Stifter, idet Søndmøre da fra Throndhjems Stift henlagdes under Bergens. Der bestod

---

[1]) Norske Registr. V. S. 263, 438.

[2]) Lange, De norske Klostres Historie 2. Udg. S. 442.

[3]) Norske Registr. VI. S. 191, 208, 259, 443.

[4]) Sammesteds V. S. 160.

imidlertid fra ældgammel Tid nogle meget urimelige Forhold i Henseende til den geistlige Inddeling, idet Valders og Hallingdal, der i verdslig Henseende hørte til Akershus Len, (samt Eidsfjord i Bergens Stift) henlaa under den fjerntboende Biskop i Stavanger, som havde Vanskelighed for at visitere disse Bygder. Herpaa raadedes Bod ved et Kongebrev af 10 April 1631, uden at man nærmere kjender, hvem der har taget Initiativet til den nyttige Reform[1]). Valders og Hallingdal henlagdes nu under Oslo Stift[2]). Til Gjengjæld afgaves Øvre Thelemarken, der var en Del af det gamle Hamars Stift, nu til Stavangers. Oprindelig havde det været Meningen, at „ganske“ Thelemarken, altsaa ogsaa nedre, skulde have været henlagt under Stavanger. Et Par Aar efter sees Øvre Thelemarkens Geistlighed, hvilket kan synes naturligt nok, at have været utilfreds med Forandringen, da Stavanger neppe var nogen bekvemt beliggende Stiftsstad, og der fremkom da ogsaa fra den en Ansøgning, om fremdeles at maatte høre under Biskoppen i Oslo og Hamar, uden at dog dette førte til noget[3]).

---

[1]) De foreløbige Skridt vare tagne 1630 ved et Kongebrev til Christopher Urne og Jens Bjelke, N. Registr. VI. S. 234.

[2]) Eidsfjord var allerede noget tidligere, uden at Kongen derom havde afgivet Bestemmelse, kommet under Bergen. Herom hedder det i Stavanger Stifts Jordebog („Graagaasen“ af 1626): „Eidsfjord Prestegjeld haver ikkun denne ene Sogn, som altid haver ligget til Hallingdals Provsti, men A° 1608 haver Jørgen Brockenhus samt M. Anders Colding, Bispen i Bergen, Bispen i Stavanger uafvidendes, lagt det under Provsten i Hardanger. Her har Presten sine Julelys af hver bosiddende Mand, 3, 4, 5, og Paaskeæg af hver Gaard, ligesom han er til og Viljen god til“.

[3]) Norske Registr. VI. S. 310, 588, cfr. Top. Journal H. 32, S. 182—186. Da nedre Thelemarken 1863 ved Hamar Stifts Gjenoprettelse og Christiania Stifts Deling henlagdes under Christianssands Biskop, skede dette, der ikke var foreslaaet af Regjeringen, ved Amtmand Aalls Indflydelse paa Storthinget, medens Presteskabet var lidet tilfreds med at komme bort fra Christiania Stift.

I Aaret 1631 sees det at have været Regjeringens Hensigt at foranstalte en Samling af de kirkelige Bestemmelser, der vare yngre end den danske (og norske) Kirkeordinants og Riber-Artiklerne. Planen kom ikke til Udførelse, men Bisperne i begge Riger indsendte efter Opfordring sine Bemærkninger, og disse ere bevarede, om end neppe i Original, saa dog i et sammenarbeidet, samtidigt Referat[1]. Jeg vil her anføre Hovedpunkterne af, hvad Biskop Nils Glostrup i denne Anledning har udtalt, især da deri forekomme ogsaa vigtige faktiske Oplysninger om Forholdene i hans Stifter.

Vi møde her det første hidtil bekjendte Forslag om, at der skulde drages Omsorg for Bevarelsen af Geistlighedens Embedsdokumenter. Glostrup foreslaar, at de Dokumenter, der angaa Præstegaardene og det beneficerede Gods, skulde lægges i en Kiste med to Laase, hvortil den ene Nøgle skulde være hos Lensmanden, den anden hos Superintendenten (S. 125). Af megen Interesse er det ogsaa, at han (S. 102) foreslaar Paabud om en Begyndelse til det, vi nu kalde Ministerialbøger. Han indstiller nemlig: „Enhver Præst at have en rigtig Tegnebog, som skal efterlades hans Efterkommere (ɔ: Eftermænd), hvorudi ægte eller uægte Børn kan tegnes og deraf deres Ankomst forfares, saa og om Forældrene ærligen eller ikke ere sankede i Ægteskab". Om forøvrigt Biskoppens Bestræbelser i denne Retning have frugtet, vides ikke. Den ældste Ministerialbog i Stiftet, og vistnok i det hele Land, der nu er bevaret er Bragernes's, der i en primitiv Form begynder med Aaret 1634, dernæst kommer Christianias, der begynder 1648. For Andebo haves nogle Optegnelser lige fra 1623.

Videre foreslaar Biskoppen (S. 126), at Præster, som i længere Tid have tjent paa besværlige Steder og udstaaet mange farlige Reiser, maa admitteres til andre Kald, hvorhen de lovligen kunne kaldes. Herved er at bemærke, at Forflyttelser fra den ene Menighed til den anden ganske vist paa den Tid ikke vare almindelige og det allerede af den Grund, at Menighederne havde Kaldsretten og hyppigst kaldte Capellaner, Sønner af foregaaende Prester o. s. v., i det Hele Folk, som vare kjendte i Menigheden, hvortil kom, at særlige Hensyn, som bekjendt, toges til, at den nye Sognepræst ægtede Enken i Kaldet, hvilket sjelden en Mand, der allerede før havde et Sognekald, vilde kunne gjøre, da han i Regelen var gift Mand. Saadanne Forflyttelser vare heller ikke vel sete, hvad der bl. A. erfares af det Svar, som Sjellands Biskop Dr. Peder Winstrup d. Æ. i 1597 gav paa Oslobispen Jens Nielsens Forespørgsel om Translocationens Tilraadelighed. Dette Svar lød nemlig saa: „Hujusmodi cambium — — omnino non debet concedi — — nisi propter singularem aliquam necessitatem" [1]. Ikke destomindre kan der opregnes ikke faa Tilfælde, i hvilke Forflyttelser have fundet Sted lige fra den første Tid efter Reformationen.

---

[1] Forslag fra Danmarks og Norges Biskopper om Tillæg til Kirkeordinantsen 1631. Ved Holger Fr. Rørdam (i Kirkehist. Saml. 3 R. II. S. 93—189). De følgende Sidehenvisninger referere sig til denne Rørdams Meddelelse.

I Tilslutning til det foregaaende Forslag udtaler Glostrup Ønskeligheden af, at „de lærdeste og skikkeligste Personer maatte erholde de bedste Beneficia", Noget, der vistnok ogsaa vanskeliggjordes ved den Maade, hvorpaa Prestekaldene dengang besattes. Han udtaler endvidere, at de Prester, som tiltrængte det, maatte hjælpes af Kirkernes Gods, „paa det at Kirkegods ikke bliver aldeles befremmet til de verdslige". Herved sigtes altsaa til de hyppige Misbrug, at Kirketiender o v. s. overdroges Verdslige enten som Embedsløn eller som Gratiale, ligesom ogsaa Kannikepladse mere og mere anvendtes paa lignende Maade, men det er ikke rimeligt, at denne Henvendelse har frugtet. Med Hensyn til Enkernes Naadensaar gjøres forskjellige Bemærkninger og Forslag (S. 139, 146).

---

[1] Biskop J. N.s Visitatsbøger, udg. af Yngvar Nielsen S. CXII.

Biskoppen anfører (S. 153) at „Geistlige baade udi deres Huse og paa andre Steder utilbørligen kunde overfaldes“ og beklager, at Straf for saadant ikke var bestemt, hvorfor Bøder og Straf burde „specificeres af Øvrigheden, at Dommerne kunde have sig desbedre derefter at rette“. Derhos omtales den geistlige Rettergang, hvoraf sees, at nogle Sager behandledes af Provsten, andre for Biskoppen under hans Visitats, eller af denne i Stiftsstaden i Kannikernes Overvær. Faste Regler i denne Henseende ønskes. Fogderne bør ikke befatte sig med geistlige Sager, førend de ere indberettede for Provsten.

Om Ægteskab gjøres forskjellige Bemærkninger (S. 107. 109). Man ser, at det hyppig hændte, at Forlovede undlode at lade sig vie, Noget, som vistnok idelig paaklagedes, saalænge Trolovelsen overhoved existerede som geistlig Forretning. Som bekjendt var dengang Ægteskab under høieste Straf forbudt ikke alene mellem Sødskendebørn, men ogsaa mellem Næstsøskendebørn, hvilket ofte medførte store Ulykker. Glostrup er her forud for sin Tid, idet han anbefaler mildere Forholdsregler. Sødskendebørn, der havde forseet sig med hinanden, vilde han, burde „forskaanes paa Livet og fordrives af Landet“, „da dog Gud selver dennem i sit Ord med hverandre Ægteskab tilraader“ [1]), „at ikke saadant uskyldigt Blods Udgydelse større Straf over disse Lande og Riger skal foraarsage“. De, der sig med hinanden udi tredie Led forseer, burde kun bøde til H. M. efter høieste Formue og nyde sin Fred. I 1635 vil man finde, at Kongen tillod fire Ægteskaber mellem Næstsødskendebørn, mod at hvert Par skulde give Kongen 100 Rdl. og Skiens Skole andre 100 Rdl. [2]), og senere bleve den Art Dispensationer courante. En særlig Bestemmelse foreslaaes (S. 147) for Geistlighedens Vedkommende, nemlig „Presterne at tilholdes ærligen Aar og Dag efter deres Hustrues Død enligen sig at forholde og det under deres Kalds Fortabelse[1]).

---

[1]) Christian IV's egne Forældre havde, som bekjendt, været Sødskendebørn.

[2]) Norske Registr. VII. S. 90.

Biskoppen foreslaar (S. 110), at „de, som kommer drukken til Kirken udi Ligfærd og Brudeviesle at maatte publice absolveres og give deres Bøder til H. M.“ Forøvrigt forekomme Bemærkninger om den gjentagne Consecration af Brød og Vin paa Alteret (S. 99), om Kvægtiende (S. 123), om Dimission af Skolerne (S. 112), samt om Sognedegne og Degnegaarde (S. 157), et Emne, som ogsaa vil findes omtalt saavel paa flere Steder i Visitatsbogen, som ogsaa i Biskoppens Breve til Kongens Kantsler.

Ved Christianias Anlæg i det afbrændte Oslos Sted (1624) vedblev Biskoppen selv at residere i sin af Ilden skaanede Bispegaard, men den nye Stad tiltrængte bl. A. en ny Kirke. Til Oplysning herom kan meddeles:

„Bispens og Capitlets Resolution om en Stenkirke at anlægge udi Christiania.

Nils Simensen Glostrup, Superintendent over Oslo og Hamar Stifter, Oluf Boesen Lector, Sevald Thomesen, Pastor, og Nils Thomissen, *ludirector*, alle residerende Kanniker til Oslo Domkirke, kjendes og hermed vitterligt gjør, at eftersom det ærlige Borgerskab udi Christiania supplicerende paa det allerunderdanigste lader andrage hos K. M. vor allern. Herre, at H. M. af synderlig Gunst og Naade vilde anlægge og forfærdige lade en Stenkirke udi denne ny opbygde Stad Christiania ved Torvet. Saa haver ærl. og velb. Mand, Christopher Urne til Aasmark, D. R. R., Statholder udi Norge og Høvidsmand paa Agershus, af os, som Geistligheden paa denne Sted, været begjærendes, at vi os imod hans Velb. Magnifientz paa H. M. Vegne, underdanigst ville resolvere og vores Mening rundt ud om for^{ne} Stenkirke ved Torvet at anlægge, skriftligen udstede. Saa synes os *absque omni tamen præjudicio*, at bemeldte Kirke aller bekvemmeligst og beleiligst for den ganske Menighed paa omrørte Plads ved Torvet, som fast midt udi Byen, anrettes og forfærdiges kunde, om vores allern. Herre og Konning saaledes ville lade sig udaf besynderlig Gunst og Naade det befalde. Til Vidnesbyrd &c.

---

[1]) Se et Exempel paa en Præst (i Seljord), som ved forhastet nyt Giftermaal paadrog sig Glostrups Irettesættelse, i Visitatsbogen 27 Jan. 1622. Senere vil man finde, at der (vistnok efter Glostrups Initiativ) blev taget strengere Bestemmelser end før med Hensyn til Præsters „Leiermaal med deres Fæstemøer og Fæstekvinder“. Se Kongebrev af 25 April 1632 i Norske Registr. VII. S. 38.

Christiania 16 Mai 1632“ [1]).

Den virksomme Biskop har omfattet Ungdommens Undervisning med særlig Interesse og ivrig virket ikke alene for Udbredelse af Christendomskundskab blandt Almuen, hvorom hans Visitatsbog vidner paa ethvert Blad, men ogsaa for de lærde Skoler. De mindre Kjøbstadsskoler besøgte han naturligvis paa sine Reiser. Oslo Skole omtales ikke i selve Visitatsbogen, men har vistnok været Gjenstand for særlig Opmærksomhed. Af Capitlets Protocol see vi, at Glostrup i 1628 visiterede der den 8 og 9 Mai og „udi residerende Kannikers Nærværelse, nemlig Dr. Peder Alfsen, Hr. Thomas Laugesen og M. Oluf Boesen, flittelig lod examinere Disciplene udi alle Leitzer, og de, som da eragtedes dygtige og flittige, bleve og samme Tid promoverede *ad mensam regiam* og *beneficium chori* med alvorlig Admonition til alle baade Skolens Hørere og Disciple at tage flittig vare paa sin Bestilling, anseendes Guds Ære og den christne Kirkes Forfremmelse“. I 1631 „forordnede Bispen til Scholarchas, som sædvanligt er udi andre Capitlers Skoler, med hvilke Rector og Conrector skal have sig at raadføre, naar fornødent er, at Bispen ikke dermed besværes skal, uden synderlige Casus indfalder“, Lector M. Oluf Boesen og Sogneprest M. Sevald Thomesen, begge tidligere Embedsmænd ved Skolen.

I 1636 udvidedes Biskoppens Virksomhed som det lærde Skolevæsens Tilsynsmand ved Oprettelsen af Gymnasiet i Christiania, en Foranstaltning, som i længere Tid var paatænkt, hvorfor allerede tidligere Dr. Peder Alfssøn var bleven udnævnt til Professor i Philosophi i Staden. Det faldt i Glostrups Lod at indvie Gymnasiet, idet han indsatte dets Professorer i deres Embeder den 17 Juni 1637[1].

---

[1]) Oslo Domkapitelsbøger.

Efter Februar 1637 sees Glostrup, der endnu befandt sig i de Aar, der pleie at høre til Livets kraftigste, ikke at have visiteret. I 1638 var han alvorligt syg. Den 12 Juli kom derfor et Kongebrev, der bestemte, at en af Provsterne skulde paatage sig at ordinere nye Prester, at indvie den nu snart færdige Kirke i Christiania o. s. v., medens Lectoren Oluf Boesen skulde fungere paa Biskoppens Vegne i Capitlet ved Paadømmelsen af Ægteskabssager o. s. v.[2]. Allerede i 1634 havde Biskoppen tænkt paa sin eventuelle Enkes Fremtid og udvirket, at hun efter hans Død skulde beholde Thotens Kirketiende, nu fik han ved Kongebrev af samme Dag, som det ovennævnte om den midlertidige Bestyrelse af Embedet, en Bevilling for, at hun tillige skulde beholde for et Aar det Halve af hans Cathedraticum og af alle de øvrige ham tilstaaede Kirketiender[3]. Der er forøvrigt al Grund til at tro, at Biskoppen har været ret formuende og ikke savnet økonomisk Talent og Interesse, thi han var 1631 en af Medeierne af Bærums Verk, maaske af flere Jernverker, og eiede ogsaa Sagbrug og Vandmølle[4]. Den 6 Januar 1639 afgik Biskoppen ved Døden[5]. Til hans Eftermand valgte Capitlet hans Svoger Lector Oluf Boesen, og dennegang fandt Valget Kongens Bifald, idet han bekræftede det den 24 Mai s. A.[1]). Indvielsen af Trefoldighsdskirken i Christiania havde fundet Sted under Ledigheden, men da det kom til Stykket, fik dog ingen Præst Æren af at udføre denne Forretning, der overdroges Bergens Biskop, den bekjendte Ludvig Munthe, og foregik 10 Marts 1639. Munthe var nemlig just tilstede i Anledning af et samtidigt Stændermøde.

---

[1] Budstikken III, S. 373. Man vil, som bekjendt, her finde en med udmærket Flid og Lærdom affattet Fremstilling af dette Gymnasiums Historie af J. Chr. Berg.

[2] N. Registr. VII. S. 414.

[3] Sammesteds VII. S. 416.

[4] Krafts Topografi II. (2. Udg.) S. 172, N. Registr. VI. S. 674, 680. VII. S. 247. Af Capitelsbøgerne sees imidlertid, at disse Eiendomme voldte Enken Vanskeligheder, der forøgedes gjennem Cautionsansvar m. M.

[5] Norsk hist. Tidsskr. 2 R. V. S. 266.

Af Glostrups Børn bleve to Præster i Faderens Stifter, nemlig Fredrik, der i Aarene 1640—1667 var Sogneprest til Vaage i Gudbrandsdalen[2]) og Anders, der døde 1707 som Sognepræst til Borre i Jarlsberg[3]). En Datter Karen eller Catharina blev 1636 gift med den bekjendte krigerske Prest, Mag. Kjeld Stub, da Sognepræst i Christiania, og var hans første Hustru. Af dette Ægteskab var Sønnen Nils Stub, der blev Præsident i Christiania og i sin Ungdom havde hørt til Griffenfeldts nærmere Venner[4]). Der omtales ogsaa en anden Datter, Martha, gift med en nordenfjeldsk Foged[5]).

Biskop Nils Glostrup har intet udgivet og kan ligesaalidt som Eftermanden Nils Boesen formodes at have været nogen særlig lærd eller kundskabsrig Mand. Det Bekjendtskab med Kongen, der skaffede ham Bispestolen, har som anført, maaske havt en tvetydig Oprindelse. Imidlertid er ikke Noget bekjendt, der skulde tyde paa, at han ikke har været sit Embede voxen eller ikke paa hæderlig Maade stræbt at udfylde sin Plads. Tvertimod foreligger der et Vidnesbyrd, som viser, at han, der kom op fra Danmark som ukjendt Mand til et Stift, hvor Kapitlet havde ønsket en anden Mand til Biskop, har forstaaet at vinde Præsteskabets Hengivenhed. Thi den lille Krønike, der er nedskreven i det gamle catholske Missale, der længe bevaredes i Ringsakers Præstegaard, har en samtidig Prest nedskrevet, at Nils Simonsen Glostrup var kaldet den „gode Biskop" i Modsætning til sin Formand, der, som tidligere anført, kaldtes den onde Biskop[1]). Denne Charakteristik er altsaa ikke blot Nedskriverens egen Mening, men et Udtryk for et almindeligt Omdømme, der maa tillægges en vis Vægt og unegtelig vidner til Glostrups Fordel.

---

[1]) N. Registr. VII. S. 548.

[2]) Hjorthøy, Gudbrandsdalens Beskrivelse II. S. 40. Om hans mangeaarige Studier i Rostock og Leyden se Kbhvns. Univ. Matr. I. S. 155.

[3]) Müller, Jarlsbergs Provsties Beskrivelse S. 96.

[4]) A. D. Jørgensen, Peder Schumacher Griffenfeldt I. S. 45—46, 454—455.

[5]) Norske Magazin II, S. 542, hvor (Edvardsens) Notits herom aabenbart lider af Feil; det er især ganske umuligt, at en Datter af Biskoppen allerede kan have været gift 1619.

Neppe vilde dog Glostrup være bleven Gjenstand for særlig Omtale i Historien, hvis han ikke havde været den eneste af Norges Biskopper i det hele Aarhundrede, hvis *Visitatsbog* er bleven opbevaret fuldstændig[2]). At ogsaa andre, ja vel endog de fleste Biskopper have ført saadanne Bøger, er at formode, men de betragtedes ganske vist altid som Vedkommendes private Optegnelser, de gik altsaa ikke over i Bispearchiverne, og det prisgaves Tilfældet, om de skulde blive opbevarede for Eftertiden, altsaa det samme Forhold, der stundom fandt Sted med de ældste Ministerialbøger.

Det ligger nær at sammenligne Glostrups Visitatsbog med de bekjendte Reiseoptegnelser, som foreligge fra hans Forgjængers, Biskop Jens Nilsens Tid[3]), nedskrevne vistnok ikke af ham selv, men under hans Øine og aabenbart indeholdende hans egne Iagttagelser. Forskjellen er stor og iøinefaldende. Hos Jens Nilsen finder man de fortræffeligste Oplysninger om de bereiste Egne, talrige historiske Vink og Notitser, man føres ind i Præstefamiliernes Huse og Liv, og man har overhovedet for sig et Kildeskrift af uvurderlig Betydning. Paa den Art Oplysninger er Glostrups Bog meget fattig. Præsterne nævnes hyppigst ikke engang ved Navn, og nævnes de, er det i Regelen kun, naar der er noget at udsætte paa deres Liv og Forhold; omtrent aldrig finder man nogen af dem personlig nævnt med Anerkjendelse eller Ros, og om deres Familieforhold og lignende er der ikke Tale. Kjendskab til og Interesse for Norges Historie og Topographi ligesom ogsaa Opmærksomhed og Sympathi for Folkeliv og Folkeeiendommeligheder synes Glostrup at have manglet, kun en enkelt Gang kan der undslippe ham en Bemærkning om Hestekampene i Thelemarken eller en dadlende Omtale af Kirkemesserne og Valfarterne til Røldal. Det er ikke alene fra Nordmanden Jens Nilsen, at han her er paafaldende forskjellig, men ogsaa fra sine danskfødte Colleger i Norge i det syttende Aarhundrede, Mænd som Anders Foss og Nils Paasche i Bergen, Laurits Skabo og Thomas Wegner i Stavanger. Havde man de Visitatsbøger, som disse turde have ført, vilde de sandsynligvis have ydet mange og vigtige historiske og geographiske Oplysninger. Da der c. 1626 forlangtes antiqvariske Meddelelser fra Bisperne til O. Worms Brug, var det heller ikke Glostrup, der samlede disse i Oslo Stift, men derimod den bekjendte Dr. Peder Alfssøn[1]). Glostrup skriver ganske tørt, uliterært og forretningsmæssigt, skjønt man dog et Sted finder Spor til, at han har tænkt sig, at hans Optegnelser kunde finde „Læsere“ [2]) og altsaa skulde opbevares for Eftertiden.

---

[1]) Norsk hist. Tidsskrift 2 R. V. S. 266.

[2]) Nils Enevoldsen Randulf (Biskop i Bergen 1665—1711) har efterladt Optegnelser om enkelte af sine Visitatser, hvilke er benyttede af D. Thrap i hans Skrift: Bergenske Kirkeforhold i det 17de Aarhundrede. Kra. 1879. S. 122 flg.

[3]) Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og Reiseoptegnelser 1574—1597. Udgivne efter offentlig Foranstaltning ved Dr. Yngvar Nielsen. Kra. 1885. Til Prof. Nielsens ypperlige Udgave slutter sig følgende Tillæg af Andre: *A. E. Erichsen:* Noget om Biskop J. N. og hans Skrifter (Norsk hist. Tidsskr. 2. R. VI), *F. R. Friis*: Hidtil ukjendte Optegnelser af Biskop J. N. (Sammesteds 3. R. II) og *A. E. Erichsen* og *H. J. Huitfeldt-Kaas:* Om Oslobispen J. N.s nærmeste Slægt (Personalhistorisk Tidsskrifts 3. R. I).

Paa den anden Side maa det villig indrømmes, at historisk Sands ikke ligefrem kan fordres af en Biskop, samt at Glostrups

---

[1]) Suhms Samlinger til den danske Hist. I. 3. S. 215.

[2]) Nærv. Udg. S. 29.

Visitatsbog ogsaa har store Fortrin, der navnlig ville paaskjønnes af Theologer og allerede have fundet Anerkjendelse hos en theologisk Forfatter[1]). Jeg sigter her til den Omhyggelighed, hvormed han optegner sin Dom om Ungdommens Christendomskundskab i hver enkelt Menighed, hvorved han har givet et meget væsentligt Bidrag til at lære Religionsundervisningens Standpunkt og daværende Methode at kjende. Medens Stiftets Cathedralskole af let forklarlige Grunde aldrig omtales, faar man interessante Oplysninger om de smaa Latinskoler i Kjøbstæderne, om hvilke man ellers i Regelen erfarer saare Lidet. Hertil kommer da oftere Oplysninger om Præsternes Vandel (det vil, som allerede ovenfor bemerket, sige, om de Prester, der fortjente Dadel), om Embedernes Indkomster, Kirkebygninger og disses Udstyr (atter dog kun, naar der var Noget at klage over), enkeltvis om gamle Kirkeskikke (der skulde afskaffes), samt af og til om Personer i Menighederne (der gave Forargelse) o. s. v. Alt dette tilsammen giver Bogen ikke ringe Betydning, hvorfor dens Udgivelse, som man tør haabe, vil være Historikere og Theologer velkommen.

Min Interesse for denne Visitatsbog er gammel, thi jeg tog allerede under mit første Ophold i Kjøbenhavn (1861) en fuldstændig Afskrift deraf, som siden er bleven benyttet ogsaa af Andre. Senere er atter en Afskrift tagen for Kildeskriftfondets Regning. Bestyrelsen for dette Fond besluttede for nogle Aar siden at udgive Bogen, og Udgivelsen overdroges til mig i Forening med min daværende Collega, nu Statsraad Dr. A. C. Bang. Begge vare vi imidlertid optagne med andre Arbeider, og Sagen gik i Langdrag. Efter Dr. Bangs forandrede Embedsstilling overdroges saa Udgivelsen til mig alene, men da Haand skulde lægges paa Verket, havde jeg det store Held at Archivfuldmægtig H. J. Huitfeldt-Kaas overtog det væsentligste Arbeide ved selve Textens

---

[1]) Osc. Moe: Katechismus og Katechismusundervisning fra Reformationen, især i Danmark og Norge (Theol. Tidsskrift udg. af Caspari m. Fl. 3 R. III, S. 252 flg.)

Udgivelse. Nærværende Indledning samt Noterne ere derimod udarbeidede af mig, der ogsaa fra Danmark har fremskaffet de som Anhang trykte Breve fra Biskoppen. Udgaven er altsaa besørget af Archivfuldmægtig Huitfeldt-Kaas og mig i Forening. Førstnævnte har desuden draget Omsorg for, at et omhyggeligt Navneregister er udarbeidet af Frøken Margrete Huitfeldt.

Det Billede af Biskoppen, der pryder vor Udgave, er hentet fra Mag. Povel Tranes Album (Manuscr. paa det kgl. Bibliothek i Kbhvn., Thott 1848. 4.), hvor Billedet, en Gave fra Biskoppen selv til Povel Trane, findes indheftet. Det er her gjengivet i lidt formindsket Maalestok.

Under Correcturen have vi havt Anledning til at benytte Originalhaandskriftet, om hvilket henvises til Dr. K. Kaalunds Katalog over den Arnamagnæanske Haandskriftsamling II. S. 248, fra hvilken Samling i Kjøbenhavns Universitets-Bibliothek Manuskriptet velvillig er blevet udlaant.

Oplysningerne om Visitatsbogens Forfatter ere, som man vil see, kun spredte. Kildernes Fattigdom har gjort en virkelig Biographi umulig. Hvad Noterne angaar, da kunne disse maaskee ikke kaldes en fuldstændig *commentarius perpetuus*, men det tør dog alligevel haabes, at de ikke ville være uden Nytte. Det vilde ikke have været vanskeligt at meddele flere personalhistoriske Oplysninger om en stor Deel af Stiftets Geistlige, men herpaa har jeg som oftest ikke villet indlade mig, allerhelst da de kun sjelden navngives af Visitatsbogens Forfatter, og man maa haabe i sin Tid at faa en Presbyterologi ogsaa for Oslos og Hamars Stifter. Jeg kunde forøvrigt havt Lyst til at aftrykke adskillige Aktstykker af Bispearchivet, med hvilke jeg er bleven bekjendt under mit Arbeide, men har undladt det, fordi man i en ikke fjern Fremtid tør imødese Udgivelsen af Oslos og flere Stifters Capitelsbøger.

Christiania, Februar 1895.

L. Daae.

UNIV. OF
CALIFORNIA

VISITATIONES

DIVERSIS TEMPORIBUS ADORNATÆ

AB ANNO 1617.

PER

NICOLAUM SIMONIS GLOSTRUPIUM
SUPERINTENDENTEM AH. MPP.

UNIV. OF CALIFORNIA

1. Pr(o)uincia Braagenæs,
2. Tønsbierg Lhen,
3. Brunlaug och Numedall,
4. Nedre Thellemacken,
5. Halingdaall och Waallders.[1]
6. Øffre Rommerige,
7. Nedre Rommerrige,
8. Hadeland och Ringerigitt,
9. Hedemarcken och Østerdallen,
10. Guldbrandtzdallen,
11. Øffre Borgesyssell,
12. Nedre Borgessysell,
13. Nordtwigen,
14. Sønderwigen,

---

[1] Rettet hertil fra: Øffre Thellemarcken,

1. Provincia Braagenæs. 1

Anno 1618.

Den 19. Martii bleffue Her Erick paa Asche, och H. Soffren, Slodtzprest paa Aggershusz saaledis forligtte, att H. Erick schaall giffue for^{n} H. Søffren, nu till Michaëli daag, 10 Rx. daller, som hand haffuer oppebaared, aff wellb. Neellsz Mund, Saugleye, pro anno 1616. som H. Søffren med Rette tillfaallder, derhosz ochszaa leffuere till H. Søffren den domb, som M. Christoffer forhuerffuede offuer dennem wdi Aggersherred, hans aarlige huszleye anlangende: Offuerverenndis H. Thomas Laugsen, pastor vdi Opslo och M. Ole Boesen Lector.

Eger.

Raszmus Knaap, som haffuer bedreffued Mandraab wdi Juttland, och icke haffuer naaged Leydebreff, leffuer her paa Eger, wdi hoer, med en løsz quinde, med huillken hand tillforne wdi Juttland haffuer affled mange børn.

Rollff boende paa Eger paa en Ødegaard heder Buerud, som wdi mange aar icke haffuer ganged till Sacramentet schaall effter Ordinantzen præmissis præmittendis bandsettis.

2 Eger Kircke befindis suaarlig brøstfelldig, som 6 mendtz breff ded wdviiszer.

Her Nellsz, paa Eger, haffuer en Saug, liggendis paa Prestebollens jord, som haffuer wered forbøden, till huillken hand haffuer sellffuer guode Odalls schoffue, begierendis den hannem maatte igien bevillgis.

Visitatio anni 1618.

Sande 11 Janvarii.

Hic aliqvalis negligentia in juventutis informatione deprehensa est, et pastori major diligentia injuncta est.

Visitatio anni 1621.

Braagenes Præpositura

Aske 11 Janvar.

Hic loci juventus bene profecerat, et pastor loci admonitus singularem diligentiam in explicatione continuenda deinceps pollicitus est.

3 *Røgge och Hurum.*

Disze tvende kircker bleffve icke besøgtte denne gang for wføre schylld, som paakom.

Liidre 14. Janvar.

In hoc loco juventutis optima institutio, in catecheticis, qvoad simplicem 5 partium enumerationem, cum mediocri spe explicationis deprehensa est, et de hisce seqventib. articulis mea resolutio ad pastorem secuta est.

Articuli.

1. Om Kirckegaarden att ferdig giørre.

Med denne articel schaall forholldis effter ordin. fol. 38.

2. Om dennem, som Kircken sellden søge, dermed gudtz ord och sacramentet forachtte.

Dissze gudtz ordtz forachttere schullde effter ded 10. Cap. in ordinat. admoneris, och siden offuer dennem, om ingen bedring kand findis, der effter exeqvere.

3. Om Stollestaad.

Om Stolestaad schall Præpositus, Sognepresten och 6 Mend, en hver effter ordinantz. fol. 43 sin Stollestaad først her wdi

Sogned vdbytte och wdlegge, di øffrige maa siden till dennem ij annexit dispenseris.

4. Om dennem, som erre krenckede, en to, eller flere gange, kommer dog med perle garneter och andre Smycke till Kircken;

Di som saadanne erre, maa pastor loci, effteratt di tillforne erre 4
paamintte, publice och privatim, och dog saaledis smyckede
frembkomme, allffvorligen aff gudtz ord publice ij kircken taxere,
saavellsom dennem, som saadanne Smycker paahengendis worder.

5. Om Strandsiddere och huszmend, att di effter gammell sedwaane betaaller mig min Rettighed, och mig eij den forhollder.

Dize maa pastor loci med Retten laade tilltaalle.

6. Om de wnge Kaarle och andre, som vill laade sig absolvere, att di kommer hid till kircken om Løffverdaagen, att mand diszbedre forfaare kand, hvad di sig ij Saaligheden forbedrer; samptt att wnge børn och kommer, naar di derom erre tillsagde.

Dette maa pastor loci crebris admonitionibus urgere, forventtendis bistand aff Øffrigheden, om saa fornødenheden ded wdfordrer. Datum Liidre 14. Janvar. anni 1621.

Eger 16.

Hic juventutis institutio in 5. partium catecheticarum enumeratione deprehensa est; et diligentia major pastori et diacono injuncta est.

Sigdaal 21.

A Nummedal in Sigdal digressus rudem juventutem offendi, et pastor admonitus officii majorem diligentiam pollicitus est.

Her findis en Mand ved naffn Oluff Engellbrechttsen paa
Biørdaall, hvillken er Echttevied vid en qvinde wdi Skidtzmo
ved naffn Maarren for 20. aar siden, med hvillken hand bode wdi 5
9. aar; affled 3. børn; saa tog hand itt Løst qvindfollk Maaritte
Ollsdaatter och affrømde med hinder op till Sigdaall, her hand
haffuer boëd wdi 11 Aar och affled 8. børn.

Modum 23.

Hic juventus optimè profecerat in 5. partium enumeratione, et catechetica explicatio majori cum diligentia urgenda injuncta est;

Pastor hujus loci, de variis in Vita minus tolerandis admonitus, emendationem pollicitus est.

Dissze tvende sogner hører till Tottens Proustie.

Hoële 25.

Admodum rudis ex parte hic erat juventus, et major industria pastori et diacono commendata est.

Her er itt Annex, heder Stenekircken, som er huggen aff graa Kamp stattlig op och begierrer bønderne, att dennem maatte saa meged bevillges som arbedtz lønnen sig kand beløbe, aff hoffvidkirckens indkombst, vill di selffuer di andre necessaria forschaffe.

Nørderhoff 26.

Hoc in loco juventus mediocriter in 5. partium enumeratione profecerat, et catechismi explicatio prout in minore Luth. extat demandata est.

Her Christen haffuer en Naabo, som hannem paa prestebolens (!) giør stor forfang, och icke achtte loulige domme, som ij Saagen gangen er, hannem paamintte ieg vell, mens effterdi hand kom drucken till mig kunde ieg icke synde(r)ligtt hosz hannem wdrette.

6 Visitatio Anni 1622.

Røgen 13. Janvarii.

Hic juventus rudis erat, et majorem diligentiam pastor loci admodum valetudinarius, admonitus, pollicitus est.

Her bleff ochsaa Lensmanden med naagle aff di beste bønder paamintte, att di schullde tilltencke Prestegaarden att bygge och forbedre, saa fremtt di icke derfor willde tilltaallis och straffis; hvillked ochsaa Lensszmanden loffvede sig att willde med di andre effterkomme.

Hudrum 14.

Juventus hic loci mediocriter profecerat, qvamvis rara adfuerit.

Sande 15.

Hic juventus benè in 5. partium Catech. enumeratione profecerat et explicatio demandata fuit.

Her findis en, wed naffn Christoffer Michellsøn paa Kielldaassz, som tillforne haffuer bedreffved baade hoër och Mord, och endnu leffuer meged foraargeligen; Och till med haffuer laaded sig finde drucken wdi Kircken, die visitationis Mariæ nest forleden, och wnder predicken haffuer med høy Røst svaared mesten till hvertt ord, der bleff forhaandled.

Her paamindede ieg Lenszmanden med di beste aff bønderne, att di schullde tilltencke deris Kirckegaardtz mur att giørre ferdig inden aar och daag, saafrembtt di icke effter ordinantzen vill tilltaallis och straffis: hvillke ochsaa loffvede sig straxen 7 sneen affgaar, enhver gaard wdi Sogned sin anpaartt ij muren att willde wdviise, saa ded schullde bliffve well forferdiged.

Visitatio anni 1626.

Eger 8. Janvarii.

Hic loci juventus magno numero adfuit, et trium partium Catechismi Explicationem tenuit.

Her bleff Her Johan Kielldsøn in præsentia Præpositi paaminded om sin forseellse, som hand med ded qvindfollk Maargrete begaaed haffde; j ded hand hinder till absolutionem admitterede, och icke tillforne haffde naagen bescheeden for sig, att hun publicè udi Opslou for sitt begangne Leyermaall vaar absolverit.

Her tillspurde ieg Præpositum om hand naaged usømmeligtt wiste med Her Daniell paa Modum, som for allehaande saager høyeligen hos wellb. her Statthollder waar andraagen. Daa svaarede hand mig, att hand well haffde hørtt allehande om Her Daniell, mens om ded saa haffde sig udi Sandhed, wiste hand icke, kunde och icke legge manden naagen Saag till, ti hand icke kunde fange naaged wist att hollde om; Huorudoffuer ieg paamintte hannem, att hand med presternis Liff och leffnedtz forholldende schullde haffve itt flittigtt indseende, och icke enten for willd eller wenschaab med naagen connivere.

8 *Sigdaall 10. Janvarii.*

Juventus hujus loci rudior erat, et 5. tantum erant, qvi Explicationem decalogi recensuerunt; Unde pastor et diaconus severè officii admoniti sunt.

Modum 12. Janvarii.

Hic qvamplurimi erant inter juventutem, qvi Explicationem decalogi et symboli apostolici tenuerunt; qvidam ex litteris totius Catechismi Explicationem dedicerant.

Her lod ieg allmuffven offenttlig udi Kircken tillsige, att dersom der waar naagen, som wiste med deris Sogneprest Her Daniell naaged usømmeligtt di ded nu mig willde tillkende giffve: Ded samme ieg dennem ochsaa baad om effter predicken: Till med lod ieg tillneffne 12. di beste mend udi Sogned och dennem udi prestegaarden allvorligen formantte, att dersom di paa allmuens eller deris eigen wegne wiste med Her Daniell naaged uskickeligtt de ded mig willde tillkiende giffve, Och udi Sønderlighed om Her Daniell pleyede att dricke heelle wgger offuer paa Braagenes och forsømme sin Kircketienniste. For ded anded om hand naagen tiid haffde kommen drucken udi Kircken etc. Daa svaarede di, att dersom Her Daniell haffde forsømmed naagen tiid prædicken, daa haffde hand ded udi wgerne igien opretted; mens att hand paa Braagenes saaledis schullde sette sig till drick heelle wger wiste di alldrig att werre scheed, icke heller, att hand udi Bøgden iblantt dennem med druckenschab sig schullde laade befinde: haffde icke heller hørtt eller seett hannem drucken att komme udi Kircken enten till Liigpredicken eller andre predickener.

Hinc pastorem loci diligenter officii admonui, præsertim ut sibi ab ebrietate et Vita inordinata caveret.

9 *Hoell 14. Janvarii.*

Juventus hujus loci, qui aderat, partim totius Catechismi Explicationem, partim Decalogi, Symboli et Orationis Dominicæ, tenuerunt una cum Sacramentorum definitionibus et partium divisionibus.

Nørdrehoff 15. Janvar.

Hic qvamplurimi ex iuventute Decalogi Explicationem, qvidam symboli tenuerunt.

Jeffenagger 16. Janvar.

Juventus in hoc loco Explicationem Decalogi, Symboli et partim orationis Dominicæ recensuerunt.

Agger, 10. Septembr. 1626.

Hic loci aliqvi aderant et illi fermè omnes explicationis Catecheticæ rudes ex juventute; Unde et parochiani et pastor loci officii admoniti sunt.

Visitatio anni 1627.

Røgen 14. Janvarii.

Hic juventus benè in Explicatione Catechetica profecerat;

Hudrum 15. Janva.

Juventus hujus loci optimè in Explicatione exercitata erat, licet qvidam negligentes inveniebantur, qvi officii admoniti sunt.

Sande 17. Janvarii.

Hujus loci juniores Catech. explicationem tenuerunt, alii in 3. alii in totam Catechesin recitarunt.

Visitatio anni 1633.

Liidre 23 Janvarii.

Juventus hujus loci cui pestis pepercerat pars in duas, pars in tres, qvatuor et qvinqve partes catechismi explicationem tenuerunt; pastor, comminister et Diaconus officii admoniti sunt.

10 *Modum 25. Janvarii.*

Inter juventutem qvidam erant, qvi in tres, alii in totam catechesin explicationem tenuerunt.

Sigdaall 2. Februarii.

Juventus numerosa hic comparuit in totius Catechismi explicatione paucis exceptis optimè informata.

Sanden 21. Februar.

Juventus hujus loci tantum profecerat maxima pars in duarum partium Catechismi explicatione, pars in totam Catechesin qvia pestis sævitia optimè informatos ad meliorem Vitam transtulerat.

Hudrum 22. Febr.

Hujus loci juventus optimè in Catechetica explicatione profecerat.

Røgen 23.

Hic itidem juventus in Explicatione Catecheseos benè profecerat.

Asche 24. Februar.

Inter juventutem hujus loci qvidam rudiores erant, qvidam a. in duas, alii in tres et qvidam in totam catechesin explicationem tenuerunt; pastor officii admonitus diligentiam suam pollicitus est.

Visitaio anni 1636.

Eger 23. Februar.

Qvidam inter juventutem hic optimè in Explicatione Catechetica profecera(n)t, qvidam rudiores erant, unde pastor, diaconus et parochiani admoniti sunt.

(Herefter følge 8 hvide Blade).

2. Tønsberrig Lheen. 27

Visitatio anni 1618.

Ramnes 12. Janvarii.

Hic pueri in Catecheticis optimè profecerant.

Borrhe 13. Janvarii.

In juventutis informatione qvoad Qvinqve partium Catecheticæ enumerationem hic nihil desiderare potui.

Tønsberrig 14. Janvar.

Hic Rector scholæ neglecti officii admonitus, emendationem Vitæ pollicitus est.

2. Facta est prohibitio æditue ad paræciam divi Nicolai ne ad disciplinam nisi fæmellas admittat.

3. Loffvede Borgemester och Raad, att den forordning om Stollestedderne ij Kircken schullde bliffve efftcrkommed; Och tillsaagde sig ochsaa Capellanens residentze att willde forbygge.

Semb 16. Janvarii.

Hic pueri mediocriter profecerant, et pastor officii admonitus emendationem pollicitus est.

Nøtterøen 18. Janvarii. 28

Hic compositis iis, qvæ parochi de mutanda Concionandi vicissitudine apud adjunctam paræciam Løtum proposuerant, nihil ulterius desiderabatur.

Stocke 19. Janvarii.

Hic pueri optimè profecerant, et communi consensu conclusum est, præfractam qvandam mulierem, Mariam Petri præmissis præmittendis, secundum ordinationem Regiam excommunicandam esse.

Anebo 21. Janvarii.

Hoc in loco juventus mediocriter interrogatis satisfecit, et pastori comminister indultus est.

Laurdaall 22. Janvarii.

Hic omnia in optimo statu reperta sunt, ut nihil jure desiderare potuerim.

Sandtzsver 23. Janvar.

Hac in parœcia parochiani qvamplurimi neqve ordinationi neqve consvetudini majorum in dandis pastori suo debitis salariis se submittentes libertini esse maluerunt, quæ causa Magistratui commissa est.

29 *Hoff 25. Janvarii.*

Hic aliqvalis negligentia in puerorum informatione animadversa est.

Waalle 26. Janvarii.

Hoc in loco pueri mediocriter profecerant.

Bottne 27. Janvarii.

Hic pueri qvinqve partium enumerationem professi ad explicationem earundem remissi sunt.

Anno 1622.

Hoff 16. Janvarii.

Juventus hic loci rudis erat, sed pastor admonitus diligentem operam pollicitus est.

Sandswer 17.

Hic omnia in bono statu reperta sunt, postqvam parochiani in ordinem redacti ordinationi convenienter vivere didicerint.

Att forhiellpe Christoffer Lofftsstue till Skrifftemaall, *qvi homicida est etc.*

Laurdaall 18.

Hic omnia sese rectè habent, et explicatio Catech. demandata est.

Denne samme tiid accorderede ieg imellom *dominum Præpositum Tønsbergensem Reverendum virum dominum Magistrum Wincentium Sigvardinum et dominum Christiernum pastorem in Laurdaall,* att for^{e} *dominus Præpositus* for min schylld haffuer H. Christen wdi for^{e} Lurdaalld effterlaaded j. tynde lax, som hans Jordbog aff for^{e} pastore till affgifft aarligen om formęllder for femb Rix daller *in specie*, hvillked di med deris egene hender, saa legen (!) Gud dennem lifved forundendis worder, her wnder testificerer. Datum Laurdaall den 17. Janvarii anno 1622.

Find Siffuerszønn
Egenn handt.
Christen Buge
egen haandt.

Anneboë 21 Februar.

For wføre, som paakom, kunde ieg icke paa denne tiid komme till dette Sogen: *Sed pastorem loci qvi comparuit in Sandherrid, ex Stocke officii admonui, et ad singularem diligentiam in omnibus cohortatus sum.*

Stocke 22.

Hic loci juventus parum in explicatione Catechetica profecerat eò quod parochiani negligentiores fuerint in liberorum ad pastoris nutum convocatorum missione, de qva re etiam severe eos admonui.

31 *Nøtterøen 23. Februarii.*

Hic loci juventus optimam spem melioris frugis pro se ferebat; et explicatio Catechetica diligentius in posterum continuanda commendata fuit.

Tønsberrig 24. Februarii.

Hoc eodem die instituta est Visitatio in templo divi Petri: 25. hujus visitavi scholam, et inveni eam in bono statu qvoad exercitia Grammaticalia, declinationes Græcas, Elementa Logicæ et Rhetoricæ et Catech. perceptionem.

Actio Jesvitica. 25. hujus ibidem.

Effteratt mig bleff forberetted tvende Brødre nemblig Georgius och Nicolaus barnfødde och tillholldende paa Sembs prestegaard, den Jesuvitiske religion schullde werre tillgedaaen, daa haffuer ieg dennem for^{e} 25. Februa. offuerverrendis *domino Magistro Wincentio Sigvardino, Præposito, domino Nicolao pastore ad Divum Petrum, domino* Johanne Andrea Cantore och begge Borgemestere wdi Tønszberrig nemblig Jffuer Neellsøn och Carl Olluffsøn wdi effterføllgende maade forhørtt och dennem dissze effterschreffne puncta forrehollded, efftersom mig om dennem waar forberetted.

1. Att di haffuer studerit paa di Jesvitische Skoller. 2. Att di schaall werre den Jesuvitissche och Papistissche relligion tillgedaen. 3. Att di schall forføre mange aff den gemeene mand. 4. Att di forachtter ded høyverdige sacramente och ded icke haffuer brugtt, siden di wdi landed erre indkomne. 5. Att di schaall leffve inhonestè och sig wdi horerie och anded saadant laade befinde.

32 Till hvillke article di svaarede wdi effterføllgende maade.

1. Bekiende di sig att haffve studerit hossz di Jesuviter; Georgius wedgick sig att haffve studerit Ulmæ (!) wdi 7. aar: och att werre indkommen wdi landed Anno 1611. och frae den tiid att haffve werred wdi wellb. Gunde Langis Tienniste och informerit hans børn. Nicolaus bekientte sig att haffve werred wdi Bruns-

berrig paa 4. aars tiid, och ellers paa andre Stedder hos dennem freqventerit och perigrinerit, indtill annum 1612. hand hid wdi landed igien ankom.

2. Fornechttede de sig att werre den Jesuvitissche religion tillgedaaen, mens sig att haffve werred smaa, och icke stor forstand att haffve hafft paa religionen, paa de tider, di hosz di Jesuviter studerit haffuer.

3. Benechttede di sig alldrig att haffve hafft wdi Sinde, naagen att forføre, eller schullde dennem offuerbeviisis, att di sig ij ded ringeste maade aff den religion att werre, enten hos lerdtt eller wlerdtt haffuer laaded mercke, end sige de naagen schullde willde, eller haffve forførtt.

4. Att di icke haffve brugtt ded Høyverdige Sacramente, fraa den tiid, di her wdi landed erre indkomne, bekiende di frivilligen; mens forregaff ded icke att werre scheett wdaff naagen ded høyverdige sacramenti forachtt, mens mere aff Skrøbelighed, att di icke haffuer tord wnderstaaed sig ded høyv. Alterens Sacramente att bruge, effterdi di formerckede saa mange *discrepantes sententias* derom, att di derfor icke wiste, hvaad di 33 schullde statuere, saa dii ded werdeligen dennem till Saalighed, kunde bruge; Erbød sig gierne att wille laade sig wnderviissze, paa ded dem och ded høy. Sacramenti Rette *substantia seu essentia et verus usus* kunde edoceris.

5. Bekiende Nicolaus sig itt Qvindfollk att haffve besoffved, och dog icke ydermere sig med hinder till wærlighed att haffve converserit. Mens om Georgio, waar inted beviisszligtt om naaged Leyermaall, effthersom *Præsentes pastores* och *consules*, saaviitt aabenbaare waar, tillstod och bekiende.

Effteratt ieg dennem haffde formaaned, till att see sig well for, och retteligen betencke, hvaad faare di verserede wdi, baade hossz Gud och naar di ansaa worris allernaadigste Herris allffvorlige mandater, om saadanne follk, till med laaded dennem forstendige deris ercklering ingen. bistand att kunde haffve, naar den wed lysszed bleff perpenderet och offuerveyed; Gaff ieg dennem tiid och respit, sig att betencke, och rundtt wd att erklere, naar gud vill wellb. her Statthollder hiemkommendis vorder. Och saafremb di icke sig tilltrøstede, anden erklering att forregiffve, endnu scheedtt er, naar deris saag och forholldende rett bleff efftersеett, som ded sig burde, att di daa straxen tilltencktte, hans Kong. Mayt. naadigste mandat, om saadanne follk wdgangne, att effterkomme, saa frembtt di sig icke sellffuer widere wleylighed willde tillføye.

34 Dernest examinerede ieg di børn, som den Klockere, till S. Peders Kircke, her y Tønsberrig haffde informerit, och formerckede hannem flitteligen dennem att wnderviise y deris børnelerdomm.

Pro tertio, haffuer ieg med domino Præposito och begge Borgemestere hoc eodem 25. Februar. consulerit, hvis mand kunde anordne, som y fremtiiden till opbyggellse kunde gelange; och wdi effterføllgende maader med hver andre concluderit.

1. Att di 30. Rixdaller, som Byen, effter hans Kong. Mayt. naadigste mandat, till Skollen dersammestedtz haffuer bevillged, schaall Skollemesteren till hans Løns forbedring forundis, och hannem till tvende terminer aff den Øffverste Borgemester erleggis; hallffpaartten till Philippi och Jacobi daag aarligen, och den anden Resten till Michaëlis y saamme aar effter denne daag; Och derimod schaall Skollemesteren werre forplichttig till, som nu er, eller her effter kommendis worder, for for^{ne} 30 Rixdaller, och hvis løn hannem aff domino Præposito aarligen giffvis, med Kaastpengene, att hollde en fri Skolle for fattigis och Riigis børn, och inted aff naagens forelldre for deris børns Skolegang esche eller fordre, mens gratis en hvers børn informere, efftersom hand will ansvaare och werre bekientt.

2. Di Skollepenge, som aff Tønsberrig och Brunlaug Lheen,
med wellb. her Statthollders gunstige tillaadellsze, Skollen till
hiellp, erre forundede, schaall dominus Præpositus till sig anamme,
och aarligen for dennem, med begge Borgemesternis Raad Kledder
35 till Børnene, (wden hvis mand till bøger och Papir till Skollen
nødvendig kand erachtte) betimeligen indkiøbe och wdi Borgemesternis
nerverrellsze dennem 3. wger effter Michaëlis wddeelle,
och Regenschaabed wdaff domino Præposito och begge Borgemestere
att wnderschriffvis, paa ded alltingest Richttigen, som
ded sig bør, kand tillgange.

3. Anlangende dernest Liig, som till deris Leyerstedder schulle med Skollebørnenis Sang Ledsaagis, schall Skollen giffvis, for itt woxitt Liig j Rixdaller, och for itt Barn j mß, om der ellers er naaged forhaanden: Mens di, som formuende erre, att forbedre, hvis nu for di fattiges schylld berammed er. Och aff

hvis, som for Liig Skollemesteren, paa Skollens wegne, offuerantt-vorded bliffuer, schaall Skollemesteren participere di tvende paartter aff, mens den 3die paartt Skolen reserveris, for hvillken ochsaa Rector Skolæ schall giørre Richttig Regenschaab, till di tvende terminer, for domino Præposito och begge Borgemestere, naar hand sin Løn anammendis worder,

Pro Qvarto loffvede Borgemesterne den forordning om Stolle-stedderne att schall bliffve effterkommed, saa snaartt Gud will, wellb. Gunde Lange hiembkommendis worder.

Pro Qvinto bleff ochsaa Borgemesterne tillkiende giffved, att di Capellanens Residentze effter ordinantzen aff Kirckens burde att laade forbedre och ved lige hollde.

Pro Sexto bleff Klockeren, till S. Peders kircke, formentt, att hand icke drengebørn mens pigebørn allene schullde informere:

Ramnæs 26. Februarii. 36

Hic qvamplurimi, ex juventute, Explicationem decem præceptorum, prout in Luthero descripta extat, memoriter recensuerunt, ut bona spes in posterum affulgeat.

Borrhe.

Till dette Kaalld forreyste ieg icke, paa denne tiid, fordisaa føred lod sig meged sellsom ansee: mens pastorem paamintte ieg, att hand sin flid schullde anvende, att *explicatio Lutheri pueris* kunde instilleris, hvillked hand saagde sig saaviitt muelig̃tt waar att haffve giortt och frembdeelis att wille ded flitteligen forrette: Ellers berette hand, alltingest att werre hos sig in bono statu.

Waalle 27. Februarii.

Hic loci condigna diligentia, pastoris et diaconi, in instillanda explicatione Catehcctica tenellis animis desiderata est, qvam tamen et severè injunxi, et ambo compromiserunt.

Bottne 28. Februarii.

Jnter juventutem hic loci qvamplurimi Explicationem Luthe. in 10. præcepta decalogi memoriter tenuerunt; et sacellano summa diligentia commendata est. caetera parata.

37 Visitatio anni 1627.

Hoff 18. Janvar.

Juventus hujus loci benè in explicatione Catechetica profecerat:

Sandsvær 19. Janvar.

Numerosa juventus hic adfuit, optimè in Explicatione Catech. enutrita.

Laurdaal 25. Janvar.

Hic itidem, numerosa Juventus comparuit, qvæ totius Catech. explicationem tenuit.

Anneboe 1. Februar.

Copiosa Juventus hic adfuit, tota fermè in 5. partium Catech. explicatione benè informata.

Stocke 2. Februar.

Juventus itidem hujus loci optimè in Catechetica explicatione profecerat.

Nøtterøen 3.

Juniores hujus loci explicationem omnium partium Catech. fermè omnes tenuerunt.

Tonsberrig 4. Febr.

Die præcedente 3. Febr. visitavi scholam hujus loci, et pueri in Grammatica Latina et Græca mediocriter profecerant, sicut et in initiis prosodicis et Logicæ atqve Rhetoricæ. Seqvente die Visitatio in templo D. Laurentii habita est.

Semb 4. Februar.

Hoc eodem die finita concione Tunsbergæ visitavi Eccles. Semb et pars juniorum Explicationem omnium partium, pars duarum, pars 3um partium tenuerunt. Her forvisede jeg Klockeren aff sin

tienniste for sitt begangne horeri, *præsente Præposito, M. Wincentio et domino Laurentio, loci pastore.*

Ramnæs 6. Februar. 38

Hic Juventus optimè in Catecheticis explicationibus profecerat.

Borrhe 7. Februar.

Juventus hujus loci itidem benè in Explicatione Catechetica informata erat.

Waalle 8. Februar.

Numerosa Juventus hic adfuit, Explicationis Catecheticæ admodum gnara.

Bottne 9. Februar.

Jnter Juventutem hujus loci pars in duas partes, pars in 3. qvidam in totam Catechesin Explicationem tenuerunt.

Nota benè; Wdi Tonsberrig baad ieg Borgèmestere och Raad, att di icke willde tillstedde den Papist, Neells Pedersøn Student, att haffve naagen tillholld udi deris By, effterdi hand icke will sig wnderviise laade och haffver besoffved 3. qvindfollk. Item baad ieg Her Lauridtz paa Semb, att hand wellb. Gunde Lange willde paa mine wegne ombede, att hand icke for^{ne} Papist udi sitt Lhæn erdullder.

Dernest admonerede ieg for^{ne} Her Lauridtz allffvorligen om allehaande wschickelighed, som hannem effttersaagdis; wdi synderlighed om den Paapistische Lerdom, med hvillken mig saagtt bleff, hand saa hiemmelig lod sig mercke, naar hand waar iblantt gemene follk wdi eniglighed, dog hand ded, wed høyeste æd, benechttede, ieg icke heller naaged kunde bekomme att hollde om, efftersom M. Find och Her Neells nochsom giorde sin fliid och dog icke naaged vist kunde erfaare. Pro secundo paamintte ieg hannem, att hand schullde føre itt schickeligtt och ædru leffned, som ded hans Kaalld och embede well anstod.

For ded tridie, bleff vittløfftig handled her om den fundatz, 39 som Lucia S. Jffuer Neellsøns efterleffversche opretted haffver, horudi inted absolutè bleff forretted eller concluderit, effterdi Borgemestere och Raad sig wdi attschillige maader difficulterede.

Anno 1633.

Sandsvær 5. Februar.

Numerosa juventus hic comparuit, in totius catechismi explicatione optimè informata.

Laurdaall 7. Februar.

Juventus hujus loci, itidem, in totam catechesin explicationem tenuit.

Tønsberrig 17. Februar.

Jn prima scholæ classe qvatuor reperti sunt, qvi mediocriter in Græcis, sed melius in Logicis et Rhetoricis profecerant, reliqvi secundani saltem declinationes et conjugationes dedicerant; Cæteri Danizantes catechetica, sicut etiam priores, perceperant.

1. Her raadførde ieg Borgemestere och Raad, att di schullde laade taxere di ny opbygde Stoële udi begge Byens Kircker, huor mange der beqvemmeligens kand staa udi enhver stoëll, och siden forordne ind udi Stolerne, som øffverste erre, de fornemste udi Byen, och siden di andre, som mindre formaar, Saa och laade derpaa forferdige Richttig Bøger, huorudi schall anteignis hvad Stolestaad enhver haffuer, och hvaad hand derfor udgiffved haffuer, effterkommerne, om naagen Jrring paakommer, till wnderrettning.

40 *Waale 19.*

Numerosa juventus hic comparuit, optimè in Catechetica explicatione informata.

Bottne 20. Februar.

Jtidem hic juventus in Explicatione benè profecerat.

Jn transitu omnes pastores hujus præposituræ conveni, et omnia in bono statu esse deprehendi.

Visitatio anni 1636.

Hoff 30. Janvar.

Hic juventus mediocriter in Catecheticis instituta erat, pars in duas, pars in tres, pars in totam Catechesin explicationem tenuit.

Anneboe 16. Februar.

Numerosa juventus hic adfuit, egregiè in totius catechismi explicatione instituta.

Stocke 17. Februar.

Juventus hic loci totius catechismi explicationem tenuit.

Semb 18. Febr.

Hujus loci juventus in totius Catechismi explicatione benè profecerat.

Tonsberrig 19. Februar.

Hic omnia in bono statu reperta sunt. Her forligte ieg Her Rasmus paa Borrhe med sin Capelane H. Jens, att Her Jens schall forvalltte all Kircketiennisten, svaare till kalldedz administration, och nyde Nykirckis tiende med all prestelig rentte och nyde hvis prestebolens guodz derudi findis. Borrhe saagen med dedz rentte nyder H. Rasmus.

Ramnæs 21. Februar. 41

Numerosa juventus hic adfuit, optimè in Explicatione Catechetica informata.

(Resten af denne Side blank, ligesom de 11 næstfølgende Sider).

53 Brunlaug och Nummedaall.

Visitatio anni 1618.

Næsz 1. Martii.

Hic omnia cum diligentia peracta reperiebantur; sed consecratio duplicata cænæ Dominicæ contra institutionem Christi animadversa et statim correcta est.

Tiølling 2. Martii.

Mediocris diligentia in juventutis institutione deprehensa est.

Sande 3. Martii.

Omnia hic in optimo statu deprehendi.

Hedrim 5. Martii.

Hic itidem omnia in bono statu inventa sunt, et juventutis informatio in Catechetica explicatione diligenter singulis hujus Præposituræ pastoribus injuncta est.

Nummedals Visitatz anni 1621.

Flesberrig 18. Janvarii.

Iuventus hic loci mediocriter profecerat, et major diligentia in Catecheticis pastori injuncta est.

54 Her bespurde sig bønderne med mig, om di burde att giffve offer, effterdi di gaffve gammell Rettighed; Mens finge till gien-

svaar, att ordinantzen befaaller dennem baade att giffve gammell Rettighed, som imod Tienden, di schullde vdgiffve, kand beregnis, och dog alligevell giffve deris offer, som ded sig bør; her med di sig ochsaa lod benøye.

Jtem; her componerede ieg en wanschelig Saag, om en Baarneschaade, som sig sellsom haffde tilldraaged, saa mand icke den Rette Mand kunde till saadan schaade wiide; saa att den qvinde, som allermest vaar fortenchtt y naffnlig Tolloff Wangestaadtz qvinde schall giffve till di fattige 2. Rixdaller.

Rollaug 19.

Jn 5. partium catecheticarum enumeratione hic juniores mediocriter profecerant.

1. Wdi dette Kaalld giffuer di effter gammell Sedvaane deris Rettighed, efftersom derpaa er en contract, wdi S. Her Jacob Jerspersøns (!) tiid, confirmerit aff Laumanden y Skæen, anni 1571. Mens effterdi di giffver 2. meller Korn wdi Rede och j. wdi offer, hver Melle beregned for 4. Settinger, och presten formener aff gammell tiid en melle att haffve werred 6. Settinger Korn, och di nu ekon giffver 4. Settinger wdi Mellen, mentte presten sig, att schee forkortt, enddog Bønderne mentte alldrig flere end 4. Settinger att haffve ganged paa Mellen: Mens ieg paamintte Bønderne her om och loffvede di sig att willde ded saaledis haffve; saa deris Sogneprest med dennem schullde werre till fridtz. Jtem om di Tiende Ost, som gammelltt werred haffuer, loffvede di ochsaa att villde deris prest till ded beste betencke.

2. Anlangende Her Peder samptt hans Capellan Her Hans, 55 hvillken inted Kaalldtzbreff hidindtill aff H. Peder bekommed haffde effter ordinantzen, concilierede ieg, hvis Jrringer dennem imellom werred haffde, och siden, effterdi Her Peder propter senium icke till Kaallded Rettelig att fortestande er synderlig tienlig, bleff ded concluderit dennem imellom, att H. Hans schaall behollde all prestelige Rettighed, wisze och vvisze, inted wndertaagendis, som aarlig fallder aff Opdaalls Annex, och der imod antaage sig den gandsche Kircketiennistis administration, och ded effter wellb. Axell Gylldenstierns confirmatz H. Peder meddelled er: Dog schall H. Peder, høst och waar, hiellpe hiemme wid hoffvid kircken, och ellers paa andre tiider, naar hand icke lou-

ligen forhindris etc., efftersom Her Hansis Kaalldtzbreff her om widere y sig siellffuer formellder.

3. Bleff for^{ne} Her Hans aff mig allffvorligen paamintt wdi Her Madtzis y Sigdaall och Her Peder paa Flesberrig deris nerverrellsze, att hand sin førrige wschickelighed med Druckenschab, Slaagsmaall med Bønderne och for megen gemenschaab med di saamme schullde alldelis affschaffe och her effter leffve Christelig och gudfrychttig, som hand for gud och Øffrighed villde forsvaare, saa frembtt hand icke tillbørlig animadversion willde forventte.

56 **Visitatio in Brunlaug Anno 1622.**

Næssed 16. Februarii.

Ex Tellemarchia reversus in reditu visitationem Territorii Brunlaug suscepi; Et in Næsszed condignam pastoris et diaconi diligentiam deprehendi, adeo ut juventus totius Decalogi explicationem ex Luthero, omnium Cathechismi partium divisiones et sacramentorum definitionis tenuerit.

Tiølling 17. Februarii.

Hic loci juventus rudior erat, de qva etiam re pastorem loci et Diaconum severè admonui, condignam animadversionem ni pareant et singularem diligentiam adhibeant interminatus.

Och efferdi pastor loci icke propter senium synis cum fructu denne store allmue att kunde forrestaande, haffuer ieg befaalled vicepræposito allmuens willie att forfaare om en Capellans løn och att taalle med pastore, att hand hannem wnderhollder.

Hedrim 18. Februarii.

Hic omnia in bono statu reperta sunt, et explicatio Catechetica diligenter urgenda commendata fuit.

Sandherrid 19. Februa.

Hic loci juventus parum in explicatione profecerat, et pastori unà cum diacono major diligentia injuncta est.

Visitatio anni 1627. 57

Flesberrig 21. Janvar.

Qvotqvot hic ex juventute aderant, omnes totius Catecheseos explicationem tenuerunt.

Rollaug 22. Janv.

Numerosa juventus hic adfuit, optimè in totius Catech. Explicatione informata.

Her wnderhandlede ieg med den gamble prest H. Peder att hand schall predicke wed Rollaug Kircke, en gang hver maaned begraffve Liig, besøge de siuge och ellers naar Messzen holdis wed Annexed predicke hiemme; mens ellers schall Capellanen forrette de andre sedvanlige tiennister.

Hœdrim 27. Janvarii.

Juventus hujus loci optimè in explicatione Catech. profecerat.

Nœssz 28. Janvar.

Confertissima Juventutis corona, benè in Catech. explicatione informata hic aderat.

Tiølling 29. Janvar.

Juniores hujus loci egregiè in omnium partium Catech. explicatione profecerant.

Sandherrid 30. Janv.

Hic loci Juniores in Explicatione Catech. optimè profecerant, licet fœmellœ negligentiores proprio vitio deprehenderentur.

58 Visitatio anni 1633.

Desinente peste, qvæ aliqvot annos præposituras Bragenensem, Tonsbergensem et Brunlaviensem afflixerat, visitationem institui.

Flesberrig 3. Februar.

Juventus hujus loci in explicatione totius catechismi benè profecerat.

Jn transitu, paa Køningsberrig, befaalede ieg pastorem, att hand schullde tillhollde Klockeren ibidem att informere wngdommen in Explicatione catecheseos, och sellffuer haffve inspection, att ded bleff udi Werck stilled.

Tiølling 14. Februar.

Optimè in Explicatione catechetica juventus hic deprehensa est.

Sanden 15. Februar.

Hic loci itidem juventus in Explicatione totius Catechismi egregiè profecerat.

Visitaio anni 1636.

Næssz 13. Februar.

Juventus, qvæ hic comparuit, numerosa totius Catechismi explicationem tenuit.

Hædrim 14. Februar.

Hujus loci juventas in totius Catechismi explicatione egregiè profecerat.

(Herefter følge 10 blanke Blade).

4. Nedre Tellemarchen. 79

Visitatio Anni 1618.

Søffdeherrid 9. Aug.

Hic omnia in optimo Statu inventa sunt, pueris catecheseos præcepta et mediocriter explicationem recensentibus.

Hitterdaall 10. August.

Hic qvam paucissimi ex juventute aderant, et illi admodum rudes, eò qvod parentes liberos pastori informandos tradere recusant.

Notabit benevolus Lector qvod tres isti pastoratus Bøe, Solum, et Hollen, annotati paulo post sub titulo superioris Tellemarchiæ huc pertinent.

Skeen 24. Februarii.

Hic in templi medio concionatus scholam visitavi et ratione officii peragenda peregi.

Gerpen 25. Februarii.

Hic omnia in bono statu inventa sunt. Hinc reversus Schænam, compositis omnibus inter nobilissimum dominum Alexandrum et dominum Petrum in Hollen; jtem dominum Franciscum et dominum Christiernum in Hvidesøe ad Edanger conversus sum 28. Febr. ubi omnia in bono statu inventa sunt.

Skeen 8. 7tembr. 80

Jn Visitatione Tellemarchica, qvæ observavi, reversus Schiænam nobilissimo Viro domino Alexandro Raabe von Poppemheimb candidè ut seqvitur perpendenda danicè perscripta reliqvi.

1. Hidintill wdi Offre Tellemaarcken haffuer pastores wdi Sognebud brugtt en Søllffscheed till att consecrere wdi, horfor en liden Kallk, aff Søllff, till huer Kircke synis fornøden, som presterne kand bruge wdi Sognebud.

2. Effterdi der wdi Sillegiord Kircke er en slem gammell Kallk och Disch wdaff Blick, att der en ny aff Søllff maatte forferdiges.

3. Att di slemme Kaaberkedeler, som brugis wdi funterne paa attschillige Steder wdi Tellemarcken, maatte affschaffis och smucke beckener wdi deris sted forordnis.

4. Att wdi Stedden for di slemme lyseklemmer aff træ, som di bruger paa alterne paa somme stedder, maa Kirckevergerne tillsteddis att indkiøbe smucke Lyszestaager.

5. Effterdi der mangestedtz ochszaa erre ingen Meszehaagler
81 wdi Kirckerne, att di Kirckerne maatte bevillgis och saa guode bestillis saasom Kircken, med Allmuen, dennem kand affsted komme.

6. Effterdi Her Suend, paa Wennie, icke synis saaledes att kunde betienne den fattige Menighed dersaamestedtz som ded sig bør, wid huad middell en Medtienner hosz hannem kand bliffue forsørged, effterdi hand icke selffuer er saa formuendis, att hand ded kand wdstaande.

7. Att Mandraabere, som erre dømbtte frii, maatte allvorligen tillholldis att endelige giørre ded till en ende med den dødis arffvinger, och Arffvingerne med dennem, att di kunde komme till att staa aabenbaare Skrifftemaall, och icke leffue her, som vell hidindtill scheed er, wdi mange Aar som Hedninge, andre till itt vntt exempel och stor foraargellsze.

8. Att Wellb. Alexander willde strengeligen tillhollde de forsømmelige forelldre offuer all Tellemaarken, att di endeligen schullde laade deris børn komme till kirken, baade naar Tiennisten lyszis, och naar Visitatz scheer, enten aff Bispen eller Provisten, att di wdi deris børnelerdom kand bliffue wnderviiste, wnder straff som widbør.

82 9. Att Amund Øffuerland paa Tind, som for otte Aar siiden haffuer slaaged en ihiell och forligtt sig med arffwingerne, maatte bekomme sin qvittantz och forsekring paa Hans Mayt. wegne, att hand till Sacramentid kunde anammis.

10. Wdi Tudaallen, y Hierdaall Prestegielld, hollder di om Paaschen saaledis, att di allesaamens ganger till Sacramentit, och

saamme tid ochsaa hollder deris wschickelig Kyrmysz, med druckenschaab, Slaagsmaall och anden mere wtillbørlighed, att deris Kyrmysz paa den tid enten maa bliffue affschaffitt, eller ochsaa paa den tid Sacramentit forbydis.

11. Wdi Huideszøe prestegielld er der tuende personer, som haffuer besoffved huer andre wdi Tridie Lid, och Saagen sigis aff Lenszmanden att werre affstilled, som dog icke att tillsteddis.

12. Begierer H. Hans paa Søffdelaand, saa well som ochszaa H. Jens paa Tind, att wellb. Alexander willde werre dennem befordelig hosz dennem wdi Tudaallen y Hierdaall Sogen, och Hoffvingbygden paa Tind, 83 att di hiellper dennem frem med Skydtzfeer, naar di der hen forreyszer, tiennisten att forrette.

Visitatio Anno 1622.

Gierpen. 20. Janvarii.

Hic juventus mediocriter profecerat: Et diligentia major domino Præposito commendata.

Her bleff Anders Klocker, som sig .3. Aar haffuer fraa sacramentit entthολldid paamintt, att hand schullde som en Christen sig forhollde, saafrembtt hand sin Tienniste igien willde erlange och excommunicationem wndgange.

Skeen. 21. Janvarii.

1. Skollepengene belangende, der om att giørre en forordning horledis di schaall dispenseris, maa beroe indtill Wellb. Eiler Wrne hiemkommendis worder.

2. Bleff ochsaa forordned, her y Skollen, att Skollemesteren med Børnene schall hollde Cor, om wintteren, engang som er naar Klocken er 2. Och om Sommeren tvendegange naar Klocken er 7. om morgenen och 3. om efftermiddagen: och saa synge smucke dansche Psalmer, och Skollemesteren lesse en eller tvende dan- 84 sche bønner, for gudtz ord, hans Kong. Mayt: och all den gandsche Christenhedtz wellstand.

3. Laue, en wng Mand, er bevillged, att maa hollde hos sig wdi Skolle Pigebørn och smaa drenge børn, som ere saa wmyndige, att di icke kand gaa wdi Latinè Skollen: Herom *dominus*

Præpositus, pastor loci och Borgemesterne forschreffne Lave schulle paaminde och haffve med hannem flittig indseende, att hand inted wiidere den Latinsche Skolle till affbrek tenterendis worder.

4. Borgemesterne loffvede med Præposito att willde see till, att mand en Klocker her till Kircken kunde bestille.

5. Visiterede ieg Skollen och fantt den meged svaag aff den Aarsaage, att mange fattige icke haffuer formuffve att giffve præceptori sit salarium som er j. daller myntt om Aared: 2. Att forelldre børnene, saa snaartt di naaged proficerer, enten andenstedtz forschicker, eller ochsaa fraa schollen wndrycker och wed Saugerne, deris affve(l)sgaarder och anden stedtz bruger.

Seudeherrid den 23. Janvar.

Hic juventus mediocriter profecerat, et pastor loci diligentiam condignam pollicitus est.

Her forligtte ieg H. Jens *loci pastorem* och H. Christens efterleffversche om hvis tvistigtt dennem imellom waar, som er:
85 Først att den gaard, som Maartte, S. her Christens efterleffversche, er begierrendis schaall hinde forundis, saa lenge Gud H. Jens och hinder spaarendis worder, och giffve for^{ne} H. Jens y første Taage 6. Rx. daller, och siden anden sedvaanlig Rettighed, som der aff giffvis, hannem erlegge; Mens dersom H. Jens midler tiid wid døden affgick, daa for^{ne} gaard med samme for^{ne} willkaar H. Jensis hustru att forundis.

2. Skaall hun offuerføde Jnventarii Kiør, om der ellers findis naagen forraad paa Foër hos hinder; hvis icke haffuer H. Jens loffved dennem ved andre middell att villde forsørge.

3. Att hun sit Foër maa afføre, till for^{ne} gaard, hinder er bevillged.

4. Skaall H. Jens giffve hinde nøyachttig Qvittantz for Jnventarium, som hand bekiende sig till fylleste att haffve anammed.

Hitterdaal. 24. Janvarii.

Her forligtte ieg Her Jens y Søver och Her Hans paa Tind, om den Rettighed, som falltt ann. 1621. som er att di begge, ex æqvo. schaall participere alltt ded wissze och H. Hans att behollde ded uvisse och der imod affqvittere di 4 Rx. daler, hand y Skaattenn wdlaagde.

Her møtte mig trende bønder aff Tind, hvillke gaffve 86
tillkiende alltingest hos dennem att werre wdi en guod tillstand, och Jsen att were wng, saa ieg den icke kunde faare. Derhos taallede med mig om naagle Kirckens Kiør, som H. Jens haffuer, och en Kiell, som Kircken tillkommer, hor for H. Jens loffwede att giørre klaartt, naar hand med Fogeden imod Fastelaffn did op forreyste.

Hic loci juventus optimè profecerat, et pro suo captu ad interrogata respondebant.

Pastorem hujus loci officii admonui, et ut sibi diligenter caveret ab omni Ebrietate et cum rusticis nimis decenti conversatione svasi.

Jtem dehorterede bønderne och allmuen her saammestedtsz fraa Kiørmøsz att holde, hor aff foraarsaagis alltt ded som wntt er.

Hoc eodem, paamintte ieg allmuen, 2. aff hver fierding, som till mig vaar vocerit, att di schullde forbedre Raammen wed Borgestuen med en ny Skorsteen och senge, hvillked de guodvilligen loffvede och tillsaagde.

Bøe 9. Februarii.

Effterdi Lunde, Annexen till Bøe, Ligger rett y weyen, naar mand kommer ned fraa Hvidesøe, och der er større Allmue, end wed hoffvidkircken, daa transfererede ieg Visitatzen hid *hoc tempore, et reperi juventutis profectum mediocrem: Pastoremqve hujus loci plurimis, tam de vitæ honesta ratione instituenda, qvam in officio et familia rectè administranda admonui, qvi etiam emendationem seriò pollicitus est.*

Hollen. 10. Februarii. 87

Hic omnia in bono statu inventa sunt, tam qvoad juventutis informationem, qvam reliqva officii munia obeunda.

Drangedaall 12. Februarii.

Till dette kalld kunde ieg icke komme for den besverlige føre, som paa den tiid indfalldtt; mens paa Bamble møtte mig

pastor loci, qvem admonitum officii, et nihil in suis desiderantem dimisi.

Bamble 13. Februarii.

Hic itidem, juventutis informatio diligenter instituta exmiam spem speratæ frugis insinuare visa est.

Edanger 14. Februarii.

Hic loci, juventus optimè profecerat, et in bono statu omnia reperta sunt: Et parochiani de Residentia pastorali restauranda admoniti.

Visitatio anni 1626.

Viæ difficultas me impedivit, qvod visitationem in Drangedall, et Bamlum, exeqvi non sustinuerim: Jnterim comperi ex vicinis et pueris qvibusdam harum paræciarum Iuventutem benè in explicatione Catechetica informatam esse.

Skeen: 5. Februarii.

Hic finita concione, de more concionatus sum, de operibus in vinea peragendis, ad gloriam dei et nostri ipsius æternam salutem ex Evangelico Matth. 20. cum commefactione superaddita ad pietatem et reliqva christiana exercitia. Qvæ a. hic erant peragenda dilata sunt in reditum meum ex Tellemarkia, qvæ infra expedita esse reperies.

88 *Bøe 7. Februarii.*

Hic numerosa Juventus adfuit, qvæ fermè in Universum, trium partium Catechismi explicationem tenuit: pars etiam in totam Catechesin explicationem recensuit.

Seudeherrid 9. Februarii.

Juventus hujus loci, in magna copia adfuit, cujus pars in tres, pars in qvatuor Catecheseos partes explicationem expedivit.

Hitterdaall. 10. Februarii.

Hic juventutis insignis corona comparuit, optimè in Explicatione Catechismi informata, adeo ut qvamplurimi in illa totius Catecheseos Explicationem didicerant.

Edanger 28. Februarii.

Juventus hujus loci in Catecheticæ Explicatione optimè profecerat, ut qvidam in totam catechesin, qvidam in tres, qvidam in qvatuor partes Explicationem recensuerint. Jn Bamble pestis seviebat, et ad Drangedaall transitus non dabatur, unde visitatio mea in aliud commodius tempus dilata.

Visitatio in Tellemarkia anno 1630.

Den 16. Janvarii udi wellb. Eiler Wrnis offuerverrellse bleff concluderet att Rector scholæ udi Skeen schall haffve degnepengene till sin Løns forbedring.

Anlangende di pendinge Anders Mickellsen saalig haffver giffved till Skeen Skole, nemlig 455½ Rx.daller der aff skall Skolens forstandere, som er ochsaa Kirckeverge udi Skeen, anamme den aarlige rentte, och derfor indkiøbe hooser och skoe till di faattige Skolebørn och dennem uddeele effter Michaëlis wdi Borgemesternis, Sogneprestis item rectoris offuerverrellse: och Richttigen med Regenschab klaarere.

NB. Paa denne tiid waare wandene, her udi Tellemarcken,
icke saa tillagde, att ieg kunde komme fortt, som ieg gierne
willde, horfor ieg haffver ekon naagle faa Kalld besøgtt, och 89
andre till hvillke ieg icke kunde komme, icke visiterit, effterdi
ieg wiste alltingest besynderlig udi Tientaaged (Drangedaal, wndertaagendis, hortthen ieg icke kunde komme) med Børne-Lerdommens forttsettellse att staa well till:

Hitterdaall 20. Janvarii.

Numerosa juventus hic adfuit, qvæ in explicatione Catechetica ita profecerat, ut pars in totam Catechesin, pars in duas, tres et qvatuor partes explicationem tenuerit. Pastorem etiam hujus loci

officii admonui, ut in vita et doctrina se dignum tam augusto ministerio redderet:

Hierdaall 22.

Aliqvalis juventuis corona hic adfuit qvæ examinata reperti sunt in ea qvæ explicationem in totam catechesin, alii in duas, alii in tres et qvatuor partes recensuerunt.

Sillegiord 23.

Ex juventute paucissimi comparuerunt; Et pastor officii admonitus est, ut opera æditui juventutis seriam in explicatione Catechetica informationem maturaret.

Hvidesøe 24. Janvarii.

Hic loci, itidem pauci comparuerunt; Et Præpositus et pastor loci diligenter est admonitus, ut explicationem Catecheticam non tantum in sua parœcia, sed etiam per totam suam præposituram, urgeret diligentissimè.

Wdi dette Aar indfalldtt en stor pestilentze, hvillken forhindrede mig att ieg icke saa snart naagen visitation, her oppe, kunde forretaage; foruden ded, att der ieg anno 1633. waar udi Skeen comparerede pastores, och der med dennem, hvis fornøden waar forrettede, effterdi wandene icke waare frosne, att ieg kunde fortt komme.

Anno 1636.

90 *Skeen 2. Februar.*

Hic Visitatio in templo et schola instituta est, et qvæ necessaria erant expedivi.

Hitterdaall. 5. Februar.

Juventus hujus (loci) egregiè totius Catechismi explicationem tenuit.

Søffver 6. Februar.

Hujus loci juventus, qvæ comparuit, optimè in totius Catechismi explicatione optimè profecerant.

Bøe 7. Februar.

Juventus qvæ hic comparuit, optimè in Explicatione totius Catechismi profecerat.

Hic pastorem de variis admissis in officio erroribus admonui, qvi emendationem seriò pollicitus est.

Hollden 9. Februar.

Hic itidem juventus in totius Catechismi explicatione egregiè profecerat.

Bamble 11. Februar.

Juventus qvæ hic comparuit numerosa in totius catechismi explicatione optimè profectum fecerat.

Edanger 12.

Optimè in totius Catechismi explicatione juventus hujus loci profecerat.

(Herefter følge 6 blanke Blade).

103 5. Øffre Tellemarchen.

Visitatio Anni 1618.

Tind 13. August.

Magna ruditas auditorum deprehensa est, ea potissimum de causa, qvod pueros pastoris informationi submittere nolint, cujus remedium mandato publico nobiliss. Alexander Rabe von Poppemheimb till Libano comprimis (!) *adferet.*

2. Bleff dett H. Jens injungeret, att hand icke schullde laade dennem, som børn schullde hollde offuer Daaben, staa wden Kirckedørren, och hand mitt y Kirckedørren, naar hand leszede offuer børnene, effter alterbogens indholld, mens aff (!) dett schullde schee wdi Kircken wid funtten, som offuer alltt er sedvanligtt.

3. Begierrede H. Jens wellb. Alexanders forschrifft och befallning, till bønderne paa Hoffuingbøgden, att di maatte komme hannom tillhiellp att ro, naar hand reyszede till dennem att giørre tienniste, paa ded hand icke schullde leye follk, som hand hidindtill giørett haffuer.

104 Anno 1618.

Hierdall. 16. Augustj.

Aug. 13 haffuer Her Nellsz wdi Hierdaal forund sin Suoger Her Hans Jonszen, en Anex wed naffn Søffdeland, quitt och fri med all tilleggellszellsze (!) wdi alle maade.

Sillegiord 19. August.

Pauci hic aderant ex juventute, et illi rudes.

Dernest befanttis der ringe ornamenta till Kircken: En gammell bly kallk waar kirckens, mens H. Michell haffde laaded en giørre for sine egne pendinge aff tiin: Mens wdi Anexerne waare der Kallk och Disch aff Søllff.

Huidesøe 23. August. 105

Her befanttis, att huerken till Roholltz, Tridiungs eller Brunckerigs (!) Annexer er ingen (!) Meszehaagell, och till Rohollttz anex er ekon Kallk och disch aff blick.

Er her ocksaa tuende personer, som haffuer ligged med huer andre och affled barn tillsammens, enddog di erre schylld wdi tridie lid.

Fyrriszdaall 26. August.

Wdi dette Sogen er ingen Kallk eller disch aff søllff till Heggelandtz Annex; och icke hellder Meszehaagell wdi Moe Annex, som ieg selffuer seett haffuer: Jtem wdi Moe Annex och Weum Annex er ingen Lyszestager, mens di maa taage Klemmer aff tre och sette Lyszene wdi.

En liden fierdingsweys fraa Fyrrisdaall kommer aff omliggende Sogner S. Bartholomæi daag en hell hob bønder med deris heste, och der maa hestene bidis paar och paar, ligesom forordned bliffuer, med mening att huillked Aar hestene bidis well schall bliffue itt gaatt Aar, *et ècontra.*

Wennie. 29. Augustj. 106

Wdi denne Sogen, wdi Nettlandtz Annex, er Kaallk och disch aff meszing. Amund Øffuerland som haffuer slaaged en Mand ihiell for Aatte Aar siden, och haffuer forligtt sig med Arffvinger och icke haffuer fanged naagen bescheden fraa fogeden, siden hand er dømbtt till bøder.

Laurdaall.

Tor Rørge wdi Laurdaallsz prestegielld, som døde hiemme, bleff førtt till Rolandtzstrand, wdi Wennie Sogen och der begraffuid;

och icke naagen tienniste scheed offuer hannem endnu, endog H. Peder wdfaren haffuer oppebaarid.

Pauci aderant ex juventute, et mediocriter profecerant: Unde pastor officii admonitus emendationem et diligentiam pollicitus est.

107 **Disszo trende Kaalld hører till Nedre Tellemarcken.**

Bøe. 2. 7tembr.

Hic omnia in bono statu reperta sunt, sed qvædam in templi ædificio desiderabantur.

Hollen 4. Septembr.

Pastor hujus loci in præsentia præpositi pastoris Urbani, domini Svenonis et domini Christerni in Solum, jussus est comparere in Skeen.

Pueri mediocriter profecerant.

Solum.

Hic omnia in bono statu erant pueris pro suo captu ad interrogata respondentibus.

Wdi Skeen, præsente Alexandro et Præposito, bleff H. Tyge paamintt om den mottvillighed, som hand haffde beviist tillforn baade Alexander och Provisten: Till med bleff hannem paalaagtt att forlige sig med sine Stiffbørn, och Provisten dennem imellom att forhandle, saa ded wden Trette kunde affgange.

108

Visitatio anni 1622.

Hierdaall 27. Janvarii.

Hic juventus in 5. partium cateche. enumeratione optimè profecerat et explicatio ex Luthero injuncta.

Dernest 28. hujus paamindede ieg Her Michell wdi Sillegiord, att hand saa lettferdeligen, saa kaartt en tiid effter sin saalige høstruis affgang, sig haffuer med en anden befriett: Derhos att hand till sig, wdi sitt hus, hinder haffde, før bryllupped med stor foraargellsze anammed och indførtt. Och derfor hannem befaallede icke naaged Bryllup med sin festermøe att anstille, førend Aaret er forbiganged fraa den tiid, hans S. hustru døde; eller och wellb. Eyler Wrne hiemkommendis worder, att wi daa samptligen denne saags Leylighed kunde offuerveye, och paa hans Konge. Mayt. wegne derudinde(n) forordne hvis forsvaarligtt kand werre.

For ded anded befaallede ieg hannem hinder straxen aff sin gaard att forschaffe, saa frembtt hand willde well faare.

3. Attwaarede ieg hannem, att hand icke schullde laade sig finde y druckenschaab eller Slaagsmaall saa frembtt hand sin wellfaartt willde haffue y achtt.

Sillegiord 29. Janvarii. 109

Hic juventus qvæ aderat mediocriter profecerat et melior inventa qvam in prima mea visitatione fuit.

Her paamindede ieg atter igien Her Michell, om hvis ieg hannem tillforne 28 hujus paa Hierdaall erindrede, *sicut supra videre potes.*

Hwidesøe 30. Janvarii.

Hic paucissimi ex juventute aderant, et illi rudes, sed sacellano injunxi ut singularem industriam adhiberet ut juventus rectè informetur.

Fyrrisdaall 1. Februarii.

Iuventutis flos hic loci mediocriter profecerant, ut aliqvalis spes melioris frugis affulserit.

Skaffsebøyden 2. Februar. Fyrrisdaalls Annex.

Hic juventus in 5. partium Catech. enumeratione benè profecerat.

Moè Annex till Fyrrisdaall 3. Februarii.

Juventus hic itidem, benè 5 partes Catech. enumerationem addidicerat.

Wiennie.

Hic juventus mediocriter profecerat, ut bona spes in posterum affulgeat.

110 Her berettede mig presten, att der driffvis en stor affguderi wdi Rolledaallen, som er en Annex till Sulldaall wdi Staffvanger Stifft, med itt crucifix, som allmuen søger, naar dennem naagen Sygdom paakommer, hvillked ieg hefftige laastede: etc. med mere hor imod naagle guode middell schaal bliffve beraammed.

Laurdaall. den 6. Februarii.

Juventutis profectus mediocris hic fuit; Effter predicken haffde ieg hos mig paa Stuen di beste mend, aff alltt Sogned med Lensmanden att forfaare Her Peders forholldende; mens di willde icke till att giffve naaged tillkiende, ti der schaall visszeligen findis stor brøst paa begge sider.

Dernest admonerede ieg *pastorem loci privatim* y hans hustruis paahørrellse, om hvis ieg haffde hørtt sige aff hans wschickelige leffned, hvillked hand alltsaammens benechttede, och loffvede emendationem, om naaged indecens aff hannem kunde haffve werred admitterit.

Anno 1623 denn 20. Januar. er dette effterschreffne till Ehrliig och Welb: Manndt Eiler Wrne Kong. Mayttz. befalningsmandt offuer Bradtzberiglehn offuerleffuerett paa Aggershuus.

1. Att Welb: Eiler Wrne wilde well giøre och med sinn myndighed forhielpe, at der med det første motte endeligenn wdj her Madtzis sag Capellan wdj Hierdall, som saa offte er opsatt, sententzeris.

111 2. Att Welb: Eiler Wrne wilde lade forfare, huem denn liden sølff Kalch och disch monne haffue, som Welb: Alexander till Wennie Kircke lod forferdiige.

3. Att en liden Kalch wdaf solff, som kand brugis wdj sognebudt, motte bliffue till Thind forferdigett.

4. Huad Eiler Wrnis betenckende, her Peder wdj Laurdall anlangende kanndt wære.

5. 'Huorledis mandt det best med schoelepengene, som Aarligen wdaff Bradtzberriglhen oppebergis, kand forordne, saa schoelemesteren kunde bekomme en frj Wnderholdning och borgerschabet for wiidere Wdgifft aarligen kunnde bliffue forschonede, at de iche den daler, en huer for sitt barn, till schoelemesteren schall ehrlegge.

6. Huis wdj her Hanszis sag, paa Fyrisdall, och Bøndernis *ibidem* best kand foretagis.

Kirchernis Brøstfeldighed offuer all Braetzberrig Lhen anlangende.

1. Hitterdall Kircke behøffuer god tillsiun paa sperrewerked wdj Tornet och offuer all Øffringen.

2. Paa Thind feiler der Meszehagler, wdj 3 Annexer, och wdj Hoffsiinbøyden (!) och Dall *ibidem* ere ingen Prædichestoler, mens *Pastor Loci* maa staa iblant folchet paa gulffuit ligesom wdj en tynde; Jtem tornet paa Tind will med Tiere braadis.

3. Hwiidesøe Kircke er paa Muren inden wdj nogett forfalden, saa den will med det første forbedris. saa frembt iche større Brech schall effterfølge. Jtem er ingen Meszehagel wed de tuende Annexer. 112

4. Wdj Fyrisdall giøris it altare och liden altertaffle fornøden; For det andet, it lofft: For det tredie, Weggene inden wdj kircken med boer bekledis: For det fierde, er Moe Annex moxen forfalden, staar gandsche paa heldt, och huis den icke straxen hielpis, er det at befrøchte, denn gandsche nedfalder.

5. Bøe Kircke er meget brøstfeldig paa Muren och wil hielpis.

6. Bamble Kircke er brøstfeldig paa Sacristiet, och mueligt, naar Øffringen besichtigis, der well tør findis mangell, som i tiide will forekommis.

7. Edanger Kirckis sperrewerch och Tag will flittelig besichtigis, och huis mangell kand findis, hielpis.

Visitatio anni 1626.

Tind. 12. Februarii.

Paucissimi hic erant, ex Juventute, qvi in tres Catechismi partes Explicationem tenuerunt, reliqvi valde rudes erant; Unde pastor loci severè officii admonitus, industriam suam pollicitus est.

Hierdaall. 15. Februarii.

Juventus hujus loci optimè in Explicatione Catechetica profecerat, ita ut qvidam in tres, qvidam in 4tuor partes, qvidam in totam Catechesin Explicationem tenuerunt.

113 *Sillegiord. 16. Februar.*

Juventus hic erat rudior, et nihil in Explicatione profecerat, unde pastor loci, officii serverè admonitus, diligentiam in posterum majorem pollicitus est.

Hvidesøe 17. Februar.

Paucissimi hic erant, qvi ex litteris Explicationem in totam Catechesin addidicerant, reliqvi rudes et explicationis ignari: verum hic et pastorem et parochianos officii admonui.

Fyrrisdaall. 19. Februarii.

Hic tantum duo erant, qvi aliqvid in explicatione Catechetica profecerant, reliqvi explicationis ignari, licet enumerationem 5. partium tenerent. Pastor a. loci condignam in posterum diligentiam compromisit.

Laurdaall 21. Februarii.

Loci juventus tantum Catecheticæ partium distributionem et recensionem expedivit, ad Explicationem ut progrederetur diligenter cum pastore admonita.

Wennie 22. Februarii.

Juventus itidem hujus loci 5. partium enumerationem tenuit cum partium divisione, et ut Explicationem pastor loci urgeret mandavi.

Hollen, 26. Februarii.

Magna Juventutis Corona hic adfuit, in qva qvidam in totam catechesin, qvidam in 4tuor, alii in tres et duas partes Explicationem tenuerunt.

Anno 1630.

Expedivi mense Janvario et Februario omnia hisce in locis peragenda, et omnia in bono statu reperta.

(Den næstfølgende Side er blank).

Haalingdaall och Wallders.

Visitatio in Haalingdaall Anno 1633.

Næssz 27. Janvarii.

Perpauci hic ex juventute adfuerunt, et in iis aliqvi saltem explicationem Decalogi, unica puella excepta qvæ in tres partes didicerat, tenuerunt, unde pastor admonitus diligentiam majorem pollicitus est.

Aall. 29. Janvarii.

Rudior hic erat juventus, paucis exceptis, qvi in decem præcepta explicationem perceperant: pastor et diaconus, sicuti etiam parentes et liberi, officii admoniti, industriam suam polliciti sunt. Her befaalede ieg, att udi alle de Kircker her udi Daalen, hor icke holldis tienniste, schall læsis forklaaringen offuer huertt Søndaags Evangelium, och Allmuen komme tillstede; och till des behoff att indkiøbis aff Kirckevergerne M. Poffwells eller Hemmingii postilla. Saameledis att di børn, som kunde læse, schulle ochsaa wnderwiise di andre, wid hver annex, och udi hver fierding, efftersom Sognepresten dennem befaalendis worder.

Waallders. Anno 1635.

Her waar min Visitatz paabøden den 9. 10. 11. Janvarii, och den 8. hujus waar ieg paa Tumle, nest wnder Walldersschoug, mens for meenføris schylld icke kunde indkomme udi Wallders,

mens schreff Prousten till ibidem, att hand min forretaagne Visitatz schullde effterkomme, och mig siden all tillstanden schrifftlig andraage.

Visitatz in Walders, anno 1637. 116

Ourdaall. 25. Junii.

Numerosa juventus hic adfuit in Explicatione Catechetica optimè fermè instituta.

Sliire 27. Junii.

Jnter juventutem hujus loci maxima pars in totius Catechismi explicatione profecerat.

Hujus loci pastorem admonui, ut cum uxore pacificè viveret et officii partes diligenter exeqveretur.

Waang 29. Junii.

Juventus hujus loci egregiè in Explicatione totius Catechismi profecerat.

Haalingdaall.

Qvandoqvidem dominus Præpositus, brevi ante meum adventum, in Aall visitationem instituerat, et me de hujus paræciæ statu edocuit, illuc non sum digressus, sed loci pastorem 3. Julii severè admonui vt vitam emendaret, officium diligentius faceret, et juventutis institutionem urgeret.

Næssz 4. Julii.

Hujus loci juventus optimè in totius Catechismi explicatione profecerat.

Offuer all Hallingdaall och Wallders befaalede ieg pastoribus, att di effter Hans Maytts. forordning schullde laade læse wdi alle Kircker, udi postiller, hor icke scher predicken, paa Hilligedaage.

(Herefter følge 6 blanke Blade).

6. Offre Rommerige.

Anno 1618.

Anno 1617, 3. 7tembr. visitatio mea prima habita est in Næsz, et omnia rectè se habere reperta sunt.

Gierdrum.

Haffuer Her Neellsz, paa Gierdrum, forsømmed sin Kircketienniste 14. daage for Michaëli och werred daa wdi Opslo, och derhosz ochszaa er bleffved forsømmed att lysze tridiegang for itt paar follk, huillke hand dog neste Søndaag der effter wiede, enddog der icke waar lyszed Tridiegang.

Dominica prima Adventus waare Sognefollked forsamlede, och sende bud till H. Neellsz med tuende Mend, att hand willde komme till Kircken, ti allmuen waar forsambled: Suarede hand, att der stod en Skorttensilld (!) och brende, den willde hand først see wdbrende: Saame tiid drack hand med Peder Ericksen etc.

Dernest giør H. Neellszs stor foraargellsze, y ded hand illde leffuer med sin hustru, och øffuer sig y daaglige druckenschaab, derhosz icke achtter sin Præpositi breffve admonitiones eller naaged saadantt.

Herhosz haffuer Her Neellsz hafft Slaugsmaall med Lauridtz Jensens tiennere wdi Peders Hansens Loszmentte, nu for en Maned forleden. Wdi disze saager tog her Stattholder Steffning for Prousten, och Saagen indfunden for Capittelled: mens bleff saa bestaendis indtill mand kand see, om hosz Her Neells naagen Vitæ emendatio er att forventte.

Pastores hujus provinciæ admonendi sunt de obedientia Præposito præstanda, diligentia in deferendis litteris meis, et aliis vitiis, qvæ illos non decent. 130

Visitatio in Soløër anni 1620.

Hoff 10. Februarii.

Hic pauci ex juventute adfuere, ut propterea nullum examen juventutis instituerim, sed diligenter admonuerim de Catecheticis rectè ex Luthero percipiendis et ediscendis.

Grue 11. Februarii.

Juventutis informatio hoc in loco magna diligentia elaborata fuit, et ad Explicationem 5. partium Catechesios admonitio subseqvuta est.

Winger 12. Februar.

Hoc in loco, inculpabilis minorum numerus ad Explicationem Catechesios remissus est.

Strøm 13. Februar.

Hic inter juventutem multi rudes inventi sunt, ut propterea diligentia major in minorum informatione desiderata sit, et pastori seriò injuncta.

Jn toto hoc tractu, in ædificiis templorum, multa reparanda sunt, nisi subitanea mutatione incidente ruina subseqvatur.

Visitatio in Øffre Rommerige anni 1623. 131

Edtzvold 23. Februar.

Benè informatam hic reperi Juventutem in præceptis Catecheticis, et explicatio singulariter pastori et toti Ecclesiæ demandata est.

Naannestaad 24. Februa.

Hic itidem, Juventus in præceptis instituta, ad explicationem perdiscendam excitata est.

Gierdrum 25. Februar.

Jn Juventute, hic qvoad præcepta, nihil desiderare potui; Et explicationem Lutheri in posterum urgendam injunxi.

Wllensagger 26. Februar.

Hic loci Juventus non malè instituta erat qvoad ipsa præcepta: Et ut pastor loci explicationem urgeret seriò demandavi.

Hujus loci pastor, dominus Laurentius diligenter à me est admonitus, ut sibi caveret ab Ebrietate et aliis vitiis, qvæ hactenus sibi nimium fecerat familiaria.

Visitatio in Soløër, anni 1624.

Hoff 28. Janv.

Juventus hujus loci initia explicationis Catecheticæ feliciter perceperat.

Grue 29.

Hic itidem, juventus in initiis Explicationis hærebat.

132 *Winger. 30. Janvar.*

Qvidam hic ex Juventute aliqvid profecerant, qvidam rudiores erant.

Strøm 31. Janvar.

Hic multi admodum rudes erant, et pastor officii admonitus majorem diligentiam pollicitus est.

Næssz 1. Februar.

Hic loci, optimè informatam deprehendi juventutem, qvæ magnam partem explicationis Catech. perceperat.

Anno 1626.

Edtzvolld, 24. Junii.

Juventus, hujus loci, mediocriter profecerat, in Catechismi explicatione, qvidam n. Explicationem duarum vel trium partium expediverunt, qvidam a: Explicationis omnino rudes erant; unde pastorem officii admonui.

Wllensagger 25. Junii.

Hic copiosa juventus comparuit, in qva aliqvi explicationem decalogi pauci symboli tenuerunt, reliqvi nil nisi præcepta didicerant, ut propterea pastor et diaconus, sicut parentes et liberi officii admoniti sunt.

Anno 1628.

Cum in Osterdallia essem, et visitationem in Soløer adornassem, ecce literæ regiæ ad Conventum ordinum Christianiæ 8 Martii celebrandum, me evocant; Interim in transcursu statum istius tractus tranqvillum et Catecheticam explicationem egregiè exerceri deprehendi.

Anno 1630.

3. Martii.

Visitatio Nannestadiæ peracta est, in qva deprehendi qvamplurimos inter juventutem explicationem in totam Catechesin tenere, et qvosdam in duas, tres et qvatuor partes itidem explicationem nosse.

Visitatio anni 1633. 133

Hoff 31. Janvarii.

Pauci hic ex juventute comparuerunt, sed illi fermè in totam Catechesin explicationem tenuerunt.

Grue 1. Februarii.

Qvidam hic, ex juventute, in duas vel tres partes, qvidam etiam in totam Catechesin explicationem recensuerunt.

Wiinger 2. Februarii.

Pauci ex juventute hic aderant, et ex iis pars in duas partes catecheseos explicationem, pars in nullam tenuerunt; unde pastor et diaconus officii admoniti.

Her tillholldt ieg pastorem att hollde sig en Capelan, hvillked hand och loffvede; och taalede ieg med allmuen, att di aff j. heell gaard willde giffve j. Rx.ortt, och aff j gaard j Rx.ortt till Capelaanens løn, hvillked di ochsaa beloffvede.

Strøm 3. Februarii.

Qvamplurimi ex juventute hic aderant, et in iis pauci in explicatione Catechetica profecerant; sed pastor et diaconus, officii admoniti, majorem diligentiam sunt polliciti.

Næssz 5. Februarii.

Numerosa juventus hic adfuit in catechetica explicatione, paucis, qvi nuper aliunde advenerant, exceptis, optimè informata.

Edtzvolld 7. Februarii.

Hic itidem juventus, qvæ catervatim adfuit, in Explicatione catechetica benè profecerat paucis exceptis.

134 Visitatio anni 1633.

Gierdrum 9. Janvar.

Juventus hujus loci optimè erat in Catechismi explicatione informata.

Wllensagger 10. Janvar.

Numerosa juventus hic adfuit in Explicatione Catechismi egregiè instituta.

Visitatio anni 1635.

Circa initium Februarii, visitatio mea in Soløer, Strøm et Næssz peracta est, omniaqve in bono statu reperta.

Visitatio anni 1637.

Gierdrum 3. Februar.

Hujus loci juventus egregiè in Explicatione Catechetica profecerat.

Nannestaad 5. Februar.

Hic itidem juventus in explicatione Catechismi benè instituta erat.

Edtzvolld 7. Februar.

Hic numerosa juventus comparuit, in Explicatione Catechetica, optimè informata.

Wllensagger. 9. Februar.

Juventus hujus loci egregiè in explicatione Catechetica profecit. Hic mihi obviam factus est Magister Ludovicus Myntenius Episcopus Bergensis, qvi etiam Visitationi interfuit.

(De næstfølgende ti Blade ere blanke).

155 # 7. Nedre Rommerige.

Visitatio anni 1617.

Sorum 5. 7tembris.

Hic secunda mea Visitatio habita est, ubi omnes hujus Præpositurœ pastores convenerunt, qvi postqvam in templo finita concione et Visitatione, officii admoniti sunt, bona cum gratia dimissi sunt.

Visitatio anni 1620.

Skidtzmo 8. Februarii.

Hic loci juventus optimè profecerat, et magna spes felicitatis in explicatione catechetica de iis affulsit.

1. Her findes en, wedt Nauffnn Neells Barch, som hosz sigh holder it quindfolch, som er enn Suennsche, huilchenn haffuer j. fieringh aar ueredt udj Opsloë, och nu paa thredie aar hosz denne Neels Barch och ingenn beschedenn haffuer aff Suerrigh, omb sitt forholdende, y ded Ringeste, thil med, sidenn hunn her er annkommenn, selldenn kommer thill Kirche, och nu paa itt aars thiidt gandsche holtt sigh fra Kirchenn, menns ingenn tiidt wildedt bruge ded høyu. Sacrament, endogh hunn offte aff Præposito och her Jens er paamintt: Bleff befaaledt, att denne quinde, som huerchenn haffuer bescheenn aff Suerrigh, ey heller sig som en Christenn uil andstille, schal Sognedt foruiiszis.

156 2. Aszlaa Wolld haffuer enn Sønn, huilchenn er fundenn offte nøghenn hosz enn pighe, hannem thienthe, och deroffuer er ded samme quinndfolch forgangenn høst itt aar foruiist fraa samme Manndt, effter Fogedens befalningh, och Sogneprestens paaminndelsze, Mens nu udj høst igienn samme quinndfolch thill

sigh annammed: Mens efflerdj ded er att befrychte, att diisze thuennde unghe folch paa de førrige unnde weye kannd geraade, er dedt foreldrene paalagt enthenn sinn sønn eller quindfolchett nu straxenn thill Paasche att affschaffue, saa fremtt de Øffrighedenns wrede iche wilde formode.

Sørum. 9. Februar.

Juventus hujus loci, optimè, in catecheticarum partium enumeratione profecerat, et explicatio solenniter omnibus addiscenda commendata est.

Høland. 11.

Juventutis optimus progressus in catecheticis hic animadversus est, et ut ad explicationis perceptionem animum adverteret admonita est.

Enebacke. 12.

De juventutis informatione laudabili hic magna spes affulsit, et ut ad explicationis perceptionem pergeret admonita est.

Fædtt. 13. Februar:

Hic loci eximia juventutis corona adfuit, eaqve optimè in catecheticis qvoad ipsa præcepta instituta, omniaqve in optimo statu inventa et reperta sunt.

Visitatio anni 1625. 157

Skidtzmoe. 16. Janvarii.

Inter juventutem hujus loci qvidam erant, qvi Explicationem Decalogi perceperat.

Her taallede ieg med Michell Christensøn, Kong. May. Foged her saammestedtz, om den Klockeris hustru ibidem, som for horeri waar sichtted och holltis fraa Sacramentet, att hand paa hans Mayt. wegne den Saag willde føre till ende, att pastor loci siden kunde giørre officium, saaviitt hannem, vedkomme kunde. Dernest baad ieg hannem, att hand effter ordinantzen willde sette en dreng till Rette, wdi Nøttedaallen, som mottvilligen paa 3die aar haffuer hollded sig fraa ded høyverdige Sacramente, och ingen advarsell will achtte eller ansee.

Sørum 17. Janvarii.

Hic loci, qvamplurimi erant, qvi in Explicatione Catechetica ita profecerant, ut qvidam Decalogi, qvidam a: et Decalogi et Symboli Apostoloci Explicationem expeditè recenserent.

Her befoll ieg *Præpositum et pastorem loci*, att hand schullde tillhollde di børn, som enten wdi Bøger kunde lessze eller ochsaa sig wdi forklaaringen haffde forfremmed, att di hver Løffverdaag om efftermiddaagen schullde wnderviissze deris naaboërs børn; hvillked ieg baade Allmuffuen forreholltt och dertill her och offuer alltt præpositurit flitteligen formanede.

158 Den 18. Janvarii om Morgen, circa 7. admonerede ieg Her Jens Mogensszøn, pastoris loci sacellan, att hand schullde entthollde sig fraa druckenschab och gemenschab med Sognebønderne der och andenstedtz, som wsømmmeligtt waar, om hand till naaged willde beførdris; *præsentibus domino Præposito, Christophoro Petræo et Joanne Mauricii pastore in Skidtzmo.*

Owrskoug 18. Janvarii.

Hoc in loco multi reperti sunt ex juventute, qvi ad Explicationem Orationis Dominicæ pervenerant, ut petitiones qvasdam explicarent.

Høland 19. Janvarii.

Juventus hujus loci, qvæ aderat, fermè Explicationem Catecheticam partim qvoad Decalogum, partim qvoad tres priores Catechesios partes tenuerunt.

Enebacke. 21. Janvarii.

Hic qvidam erant, inter juventutem, qvi Explicationem Decalogi et Symboli Apostolici memoriter recitarunt; Pastorqve loci diligenter admonitus est, ut fideliter in informanda juventute officium exeqveretur.

Fitt 23. Janvarii.

Maxima pars Juventutis, hic loci, nihil nisi ipsa præcepta Catechetica tenuerunt: Qvidam tamen erant, circiter 10. qvi Explicationem Decalogi, Symboli et Orationis Dominicæ memoriter recensuerunt.

Pestis sævitia an. 1630 visitationem meam, ut vides, tam diu distulit.

Visitatio anni 1633. 159

Skidtzmoe 8. Janvar.

Hic inter juventutem, licet qvidam reperirentur, qvi explicationem in aliqvot partes Catechismi recenserent, tamen maxima ejusdem rudis erat, unde pastor officii admonitus est.

Sørum 12. Janv.

Hic itidem pauci explicationem tenuerunt, sed maxima pars ejus ignara erat, et pastor itidem officii admonitus.

Wrskoug 13. Janvar.

Perpauci hic ex juventute adfuerunt, qvi in explicatione catechismi profecerant; unde ambo pastores officii admoniti.

Høland 14. Janvar.

Qvamplurimi hic inter juventutem explicationem tenuerunt, multi etiam ejusdem ignari; unde ad diligentiam majorem admonitio facta est.

Enebacke 15 Janv.

Inter juventutem hujus loci maxima pars in explicatione optimè profecerat.

Fiidtt 16. Janvar.

Hic loci juventus pessimè erat in Catecheticis informata, et auditores atqve pastor severè admoniti sunt.

160 Visitatio anni 1637.

Skidtzmoe 2. Februar.

Juventus hujus loci, paucis exceptis, benè in Explicatione Catechetica profecerat.

Serum 10. Februar.

Hic itidem juventus in Explicatione Catechetica paucis exceptis, benè instituta erat.

Blaackiær 11. Februar.

Juniores etiam hujus loci in Explicatione catechetica, qvibusdam exceptis, benè profecerant.

Wrschoug 12. Februar.

Hic loci juventus mediocriter in Explicatione profecerat, qvidam in 3. 4. et 5. partes Catechismi tenuit.

Høland. 13. Februar.

Juventus hoc in loco optimè in Explicatione Catechetica profecerat.

Enebacke 15. Februar.

Jnter juventutem hujus loci multi optimè in Explicatione profecerant, qvidam rudiores, unde pastor et diaconus officii admoniti sunt.

Fiitt 16. Februar.

Numerosa juventus hic adfuit eaqve optimè in Explicatione Catechetica instituta.

(De 10 næstfølgende Blade ere blanke).

8. Haadeland och Ringerigett.

Anno 1619. in Janvario, Visitatio mea instituta fuit, in Graan, Totten, Waardaall, Land, et Byrrie, et omnia in optimo statu reperi, pastoribusqve singulariter catechismi explicationem, sicut à Luthero præscripta est, commendavi.

Ringeriiged.

Hic visitavi anno 1621. 25. et 26. Janvari sicuti videre potes sub titulo Braagenes Præpositur, cui propter seriem visitationis eas subnexi.

Jeffnagger 28. Janva.

Hic loci juventus mediocriter profecerat, et Catechismi explicatio commendata est, prout in minore Luth. extat.

Visitatio anni 1623.

Graan 2. Februarii.

Hic loci deprehendi juventutem neglectam fuisse, et cum loci pastor culpam in parentum contumaciam rejiceret, et ipsos in Visitatione publicè, et pastorem privatim officii admonui. och befaalede, att hans Diaconus schullde per vices wdi Fierdingerne en gang om hver wge convocere børnene och dennem in explicatione catechetica informere: saavell pastorem en gang hver maaned publicè wdi Kircken att schullde effter predicken wdi den gandske Allmuis præsentia wngdommen examinere och exercere: hvillked ochsaa paa alle stedder y denne visitatione injungeredis.

182 *Totten 5. Februarii.*

Hic loci, Iuventus mediocriter profecerat, et eadem, qvæ in Gran, hic pastori commendavi.

Waardaall. 6. Februar.

Juventutis diligentior informatio prout superius in explicatione Catechetica demandata est.

Laand 7. Februar.

Hic itidem explicatio commendata est pastori, sicuti cæteris Catecheseos; ut et eandem, qvia Præpositus est severe per totam præposituram urgeret, admonui.

Byrrie 9. Februar.

Hic loci itidem explicationem 5. partium Catechismi ursi.

Anno 1628.

In Janvario visitatio mea in Graan, Totten, Hund et Byrie peracta est, in qva juventutem in totius Catechismi explicatione optimè profecisse deprehendi.

Visitatio anni 1632.

Graan 15. Janvarii.

Perpauci ex juventute hic comparuerunt, et illi qvidem parum profecerant; et pastor et Diaconus officii admoniti, culpam in parentes rejecerunt.

Her befaalede ieg presten, att hand wid Klockeren schullde anteigne deris børn, som icke fremkomme, och leffvere forteignellsen fraa sig Kong. May. Fouged, att hand forelldrene kunde tilltaale och deris hellebrøde fordre. Item att rette sig effter den ny forordning.

Toutten, den 16. Janvarii. 183

Numerosa juventus hic adfuit, egregiè in Explicatione catechetica instituta.

Visitatio anni 1635.

Graan 4. Janvar.

Hic magna ruditas deprehensa; horfor ieg fremkalldede de beste mend och tillspurde dennem, hvaad Aarsaag, der waar, till saadan groffhed, entten Presten, Klockeren eller och allmuffven, som icke deris wngdom willde fremschicke; Daa wndschylldede di presten och Klockeren och forregaff, schyllden att werre hos allmuffven: horfor ieg dennem advaarede, att di ochsaa di andre ded schullde sige, att saafremtt di her effter icke lod deris børn till institution fremkomme, schullde med dennem effter kirckedisciplinen forttfaaris; baad ochsaa presten, degnen och Kong. May. Fouged, att di sig der effter willde rette.

Toutten 5. Janv.

Hic admonui pastores loci, ut omnia curarent diligentissimè.

Waardaall 6.

Juventus hæc, maxima pars, in explicatione catechismi optimè profecerat.

Laand 7.

Hic itidem, maxima pars, in totius catechismi explicatione egregiè profecerat.

Visitatio anni 1636.

Hoëll 24. Februar.

Jnter juventutem qvamplurimi erant, qvi explicationem in totam Catechesin recensuerunt.

Her forligtte ieg H. Lauridtz M. och S. H. Knudtz effterleffversche att hand aarligens schall giffve hinder 6. tønder korn 184 och wnde hinder Affrøens landschylld och hindis gaard, hun paaboër frii for prestelig Rettighed, nemlig j. Solld Korn Redegifft och j Solld landschylld. udi hinders encke Sæde hans liffstiid.

Nørdrehoff 26. Februar.

Jnter juventutem hujus loci qvamplurimi benè in explicatione Catecheseos instituti erant, qvamplurimi ejusdem rudes: Unde pastor officii admonitus est.

Jeffnagger 27. Febr.

Pars juventutis hujus loci explicationem tenuit, pars rudior erat, unde à pastore et diacono majorem diligentiam reqvisivi et ipsis injunxi.

(Resten af denne Side og de 11 næstfølgende Blade ere blanke).

9. Hædemarken och Østerdaalen. 207

Anno 1619. circa initium Februarii, peracta est visitatio mea per totam provinciam Hedemarckiensem, in singulis paræciis, sicut etiam in Østerdaallen unicâ paræciâ Tønsett excepta, in qva omnia pacifica et in bono statu inventa sunt, et diligenter Catechismi explicatio injuncta est.

Wdi Amud ankomme di bønder y Ellffvedaallen och Rindaallen, hvillke ieg effter predicken lod for mig fordre wdi prestegaarden och dennem tillspurde, om di naaged haffde sig offuer deris Sogneprest att besverge: hortill di alle sampttlige svaarede, sig icke att wiide hannem naaged anded end gaatt vaar att bebeschyllde; att(!) begierede hand enten paa en anden sted, effterdi Reyserne falltt hannem meged besverlige y sin Allderdom, maatte bliffve befordred eller med en Capellan forsyned, loffvendis derhos sig gierne att willde forhiellpe h. Jacob naaged till hiellp, till att lønne och wnderhollde hannem med.

2. Waar her en mand aff Ellffvedaallen, som klaagede offuer Her Jacob, att hand icke willde berette hans qvinde, horudoffuer hun døde: Mens der saagen bleff forhørtt, haffde bonden sellffver schylld, effterdi inter alia qvinden leffde der effter itt fierdings Aar, och der midler tiid offte scheede predicken y Ellffvedaallen, och dog icke willde anmode her Jacob om Sacramentens wddeelelsze till sin hustru.

3. Anlangende den saag med den Karll, Her Jacob haffuer 208
fortenchtt, att hand hans gaard schullde haffve affbrentt, waar ieg paa opreysen aff hans broder begierendis att schulle komme till mig paa Amudtt med sin broder: Men der ded icke scheede, bestilltte ieg paa wdreyszen, att hand schullde komme till mig paa Ellffverum, hvillked icke helder bleff effterkommed, saa ieg derfor inted y den Saag kunde forrette.

Visitatio anni 1623. adornata in Hædemarken et Østerdaalen.

Ringsagger. 10. Feb[r]uar.

Hic loci Juventus licet in præceptis Catecheticis excelleret, tamen in explicatione Lutheri nondum profecerat, qvæ pastori singulariter demandata est.

Næss 12. Febru.

Juventuti hic in præceptis Catechismi benè informatæ ejusdem explicatio Lutherana commendata

Stange. 13. Februar.

Juniores hujus loci, benè informati, ad explicationem animum maturum præ se ferebant, qvæ etiam pastori et illis injuncta est urgenda.

Waang. 14.

Jn hoc loco Juventutis institutio se benè habebat.

Rommedaall. 16. Febru.

Hic loci Juventus erat rudior pastore parochianorum proterviam et negligentiam incusante.

209 *Leuthen 17. Februar.*

Junioribus hic singulariter explicatio Lutheri Catechetica commendata fuit, qvandoqvidem aliàs benè profecissent.

Ellfferum 18.

Juventutis institutio, in præceptis Catecheticis, hic erat laudabilis, et ad urgendam Explicationis perceptionem pastor admonitus.

Aamudtt 20. Februar.

Hic itidem Iuventus in præceptis Catechet. benè profecerat, in Explicatione in posterum exercenda. Atqve etiam hic comparuit dominus Erasmus in Tøndsett, cum ad ipsum nivium multitudine præpeditus pervenire non potuerim, omniaqve apud se in bono statu esse retulit.

Anno 1628.

In Februario singulas parœcias in Hædemarcken et Østerdallen visitavi, et juventutis laudabilem in Catecheticis explicationibus profectum ubiqve deprehendi.

Visitatio anni 1632.

Ringsagger 27. Janvarii,

Hic pauci ex juventute aderant, et illi optimè in Explicatione totius Catechismi profecerant.

Wang 29.

Juventus hujus loci optimè in explicatione catechetica profecerat: Qvia a. status hujus præpositurœ optimus est, et hic loci omnes ejusdem pastores conveni et singula necessaria expedivi, iter in Soløer direxi.

Her forhørde ieg hvis der waar imellom Her Effvertt paa Stange och H. Christen, udi Rummedaall, och befaalede dennem begge strictè att rette sig effter den dom, som Kalldene imellom gangen er, udi alle sine artikle, med mindre di anderledis kunde accordere och *consensum utriusqve magistratus* erlange.

Visitatio an. 1635. in Hædemarcken et Østerdaalen. 210

Næssz 24. Janvar.

Inter juventutem hujus loci qvidam in totam Catechesin, qvidam in aliqvot partes explicationem tenuerunt.

Stange 25. Janv.

Jnter hujus loci juventutem pauci erant, qvi explicationem perceperant.

Rommedaall. 26.

Hic pauci itidem erant, qvi in Explicatione partium Catechismi profecerant.

Leuthen 27.

Qvamplurimi hic erant optimè in Explicatione informati, qvidam etiam rudes.

Paa alle dissze Steder admonerede ieg allmuffven och pastores samptlige alle, att di her effter schullde rette sig effter Kirckedisciplinen med wngdommens information, och laade di børn som waare well wnderviste læse for deris naaboers børn etc.

Østerdaalen.

Amudtt 29. Janv.

Iuventus, qvæ hic comparuit, optimè in explicatione totius Catechismi profecerat.

Ellffverum 30. Janv.

Hic loci egregiè in Explicatione Catechismi juniores inst(it)utj erant, qvibusdam etiam recitantibus qvæstiones et responsiones de cœna Domini.

Her bleff ded saame presterne och allmuffven befaaled, som paa Hædemarken ut supra.

(De næstfølgende 9 Blade ere blanke; af disse ere to, pag. 213—16, udrevne).

10. Gulldbrandtzdaallen.

Visitatio Anni 1620.

Faaberrig 16. Janvarii.

Hic qvamplurimi ex Juventute aderant, et mediocriter profecerant.

Gudtzdaall 18.

Freqvens hic adfuit juventutis corona satis benè præter paucos informata in catecheticis nudè et simpliciter perceptis.

Ringeboe 20.

Magna hic erat juventutis freqventia satis benè instituta.

Froën 23.

Freqventia magna, ex Juventute, hic benè instituta adfuit.

Waage 25.

Hic etiam juventus, benè informata, inventa est: hic etiam sunt admoniti cujusdam interfecti parentes et fratres ut se homicidæ reconciliarent, qvo ad sacra communia admitterentur.

Lumb. den 26.

Iuventus hic mediocriter profecerat pastore morbo lethali fermè divexato.

234 *Doffre 28.*

Juventutis institutio in qvinqve partium Catecheseos recitatione optima inventa est.

Den 29 hujus, bleffve Bøndernis Klaagemall paa Leszøe offuer presten paa Leszøe forhørde hans prestelig Rettighed anlangendis, och Saagen saaledis forretted, att di effter gammell Sedvaanne schullde giffve till deris Sogneprest, ligesom ded offuer all Gulldbrandtzdaallen sedwanligtt er.

Øyer.

Hic loci juventus benè profecerat, et catechetica explicatio singulariter commendata fuit.

Visitatio anni 1624.

Faaberrig 11. Janvarii.

Hic loci juventus, memor prioris admonitionis, diligentior fuerat.

Gudtzdaall. 12. Janv.

Juventutis profectus hic vehementer placuit, cum viam ad explicationem Lutheri stratam esse, cum gaudio animadverterem.

Ringeboe. 14. Janvarii.

Hic itidem juventutis alacritas et docilitas mirè placuit.

Froën. 15. Janva.

Juventutis profectus laudabilis hic qvoqve deprehensus.

235 *Waage. 17. Janvar.*

Hujus loci Iuventus optimam mihi spem de futuro in Explicatione Catechetica profectu reliqvit.

Lumb. 18. Janvarii.

Hic pauci aderant sed omnes fermè benè informati, qvi ad explicationem Lutheri maturum ingenium adferre videbantur.

Lessøe 21. Janvarii.

Juventus hic mediocriter profecerat, et explicatio Catech. singulariter urgenda pastori commendata est.

Øyer, 25. Janvarii.

Hic loci, juventus diligentior facta, ad explicationem Catech. Lutheri perdiscendam remissa est.

Wdi denne Visitatz befaallede ieg, att pastores schullde hver Løffverdaag forschicke Degnene hen till Annexerne, en Fierding eller Annex hver Løffverdaag, att wngdommen in Catecheticis kunde bliffve exercerede. Saavellsom att di hver Søndaag, for predicken begyndis, en time børnene informerer, in Catech. cum explicatione om wintteren hiemme y gaardene, om Sommeren wdi Kircken.

Anno 1628 236

In Ianvario omnes hujus præposituræ parœcias visitavi, et ubiqve juventutis commendabilem in totius catechismi explicatione profectum cum gaudio deprehendi

Visitatio anni 1632.

Faaberrig, 20. Janvarii.

Juventutis profectum, in Catechetica explicatione, optimum hic deprehendi.

Froën 22. Janvarii.

Hic omnia in bono statu reperta sunt.

Gudtzdaall 25. Janvar.

Numerosa juventus hic adfuit, qvæ egregiè in explicatione catechetica profecerat.

Bleff ochsaa befaaled, att pastores paa Froen och Waage, som alternatim betienner Breiden-Bøgden, att di aarligens naar forandring scheer, schulle well erfaare børnenis profect udi Børnelerdommen.

2. Giffve hver andre tillkiende, hvem brøstfelldig kand findis der udi bøgden, att den pastor, som ded Aar den schall betienne, ded kand wiide och der effter sig rette.

2. (!) Jtem, bleff ochsaa befaaled, att der schaal bedis, for Jernverkerne, ligesaavell, som for Søllffvercked.

3. Alle pastores taalede wid mig och bekomme resolution paa deris forregiffvender; och icke anded kunde erfaare, end jo alltingest, her udi daalen, er udi en ynschelig tillstaand.

Forschreffne daag, ordinerede ieg, ibidem, Her Lauridtz Rollffsøn till en Capelan att werre paa Froën.

237

Visitatio anni 1635.

Faaberrig 11. Janvarii.

Juventus, hic, in Catechismi explicatione benè profecerat.

Øyer 13.

Hic itidem, benè in Catecheticis instituta juventus comparuit.

Ringeboe 15.

Juventus, hujus loci, etiam in Catechismi explicatione egregiè profecerat.

Froën 16.

Hujus loci juventus, optimè, in explicatione Catechetica profecerat.

Waage 18.

Hic itidem juventus, benè, in Explicatione Catechismi informata erat.

Her befaalede ieg, att pastores, enhver udi sitt Sougen, schullde tillforordne di fremvoxne, iblantt børnene, udi hver fierding, att di schullde informere di neste omliggende naaboërs børn, udi deris børnelerdom, foruden hvis Klockerens embede udkreffuer; saaoch pastores, engang hver maaned, att besøge fierdingerne och forfaare Børnenis profect. 2. Att børnene schulle tillholldis att lære hustafflen med di spørsmaall, som findis udi den liden Lutheri Catechismo tryct anno 1628. 3. Att usus partium schall flitteligen driffvis, till wngdommens Salighed, och itt nytt leffnid.

Alltingest waar her udi guod tillstand, saa ded icke giordis 238
ibehoff di andre Sogner, her udi daalen, att besøge.

(**Resten af denne Side og de næstfølgende 10 Blade ere blanke**).

259

11. Øffre Borgesyssel.

Anno 1618, den 29. Novembris. offververrendis Her Adrian paa Hobbell, forligtte. ieg H. Berntt paa Aasz och Anne Pederszdaatter, S. H. Christoffer paa Aschimbs Efterleffversche, wdi saa Maade, som effterfølger:

Først schaall Her Berntt effter sin tillsaffn baade for den syllffkande, som Jrringen om waar, och for di 30 Rx.daller, S. H. Christoffer wdlaagde paa ded bytte, som her Berntt nu haffver igienkallded, wdlegge fraa sig till for^{ne} Anne Pederszdaatter 20. Rx.daller in specie, och hinder att werre fri forre att søge Bunden for for^{ne} 30. daller, om hun dennem med Retten kand indvinde.

2. Skaall ochszaa Her Berntt forschaffe hinder ded høstpløyed Giore, paa Øffre Aschimb, qvitt och fri y dette tillkommende Aar, saavellsom ochszaa platz paa Garden till saame for, och qveg som ded kand wdterre.

3. Skall Her Berntt, ochszaa naar dette effterkommis, werre alldelis forschoned, for huis som foreschr^{ne} Anne Pederszdaatter paa sin Salige Mandtz wegne hosz hannem kunde haffve att fordre.

260 4. Her Berntt paa Aasz schaall ochszaa, med første Leylighed, laade wurdere, med 6 Mend, alltt huis, som hand effter S. her Christoffer sin Werfaader haffuer wdaff Boed bekommed, och ded till mig forschicke: Ded Saame schaall ochszaa for^{ne} Anne Pederszdaatter giørre, paa ded att schiffted imellom dennom maa gaa Richttig och well till, som ded sig bør.

Visitatio, in Offre Borgeszyszell, anni 1619.

Krogstad den 10. 7tembr.

Den 10 hujus, bleff S. H. Jensis hustru bevillged annus gratiæ, effter ordinantzen, att maa hollde en Capellan till Aared er wde;

och antog sig Her Andersz forrige Capellan saadantt ann (!) och bleff contraheret med hannem om 12 daller att vdgiffve fraa Michaëlie till den 31. Maji, som den saalige for^ne Mand døde paa.

Her bleff icke vngdommen examineret, ęffterdi for^ne H. Andersz haffde forsømmed att tillsige Allmuen, saa der ingen wngdom vaar tillstede, och faa aff di gamble.

Hobbell den 11. 7tembr. 261

Examinata juventus nil nisi partium catechesios enumerationem novit; sed pastori injuncta est Lutheri catechetica explicatio ordinariè continuanda. Saa Klockeren, hver søndaag, for predicken, den for gandsche Allmue schall publicere effter ordinem partium, som hver søndaag schall forklaaris.

Spiüdeberrig 12. 7tembr.

Hic juventus mediocriter profecerat. Sed in Asckim et Trøgstaad optimè elementa catechetica qvoad 5 partes vulgares tenuerunt.

Jn itinere, versus Etzberrig, contemplatus sum templum illud liberum nominatum Tenor Kircke fermè collapsum incuria qvorundum rusticorum: Och lod ringe en Klocke dervdi henger, som di bęgerre att maatte komme till Eitzberrig Kircke.

Etzberrig.

Hic juventus 5. partium enumerationem novit: Her bleff och, ligesom paa Hobbell befaalled, att mand icke schullde laade børn, som schullde Christnes staa wden for Kircken till daabens tiid, mens att di strax schullde sig y Kircken forføye, *cum illud prius sit de reliqviis Pontificatus* etc.

Jn Skittved, Rackestaad, et Rødenes, *qvinqve partium catechesios rationem tenuerunt: Sed in Aremarck pastor loci negligentior Visitationem, licet litteras visitatorias accepisset, non promulgarat: Jn Jiid terrore perculsa juventus non comparuit, sicut neqve in Berrig et Skiøberrig, sed in Tune et Torsznæs nulli parochiani se præsentes exhibuerunt.* 262

Hic schola, ratione sui status, in optimo flore fuit, Præceptore officium faciente sicut decet.

2. Bleff Borgemesterne paamintte, om Skollens forstandere, att di aarligen schullde giørre Regenschab wdi Raadens, Sogneprestens och Skollemesterens Nerverrellsze, for deris integtt och wdgifft och aff dennem qvitteris.

3. Att Borgemesterne effter ordinantzen schullde laade giørre en taxtt offuer Leyerstedderne, paa Kirkegaarden, och wdi Kircken, med ded allerførste, hvillked di och tillsaagde.

263 4. Att di deris Sogneprestis Residentze effter ordinantzen willde forbedre, och wed machtt hollde, och icke anszee den wlovlig forsnelling, di tillforne aff privatis commodis, hannem imod ordinantzen, y szaadanne maader haffuer med forknipped.

5. Att di ochszaa deris Capellan effter ordinantzen med fri husz eller ochszaa med huszleye schullde forsørge.

6. Att di baade Capellanen, saavellszom Skollemesteren, effter deris wdgiffne contractis indholld, willde till bestemtte tiider forschaffe deris besollding, att alltingest schickeligen kunde tillgange.

7. Att Kirckens tienden Kirckevergerne maatte bliffve wdi Korned ligesom ded fallder tillstilled, och icke wdi penge, nemblig en daller for 1 tønde som hidindtill scheed er.

8. Att di deris Kirckegaard willde naaged forbedre, som dennem selffuer allerbest anstod.

264 9. Bleff saaledis med Skollen forordned, att Rector scholæ schaall oppeberre och anamme till sig, for hver liig, hvis di, som funerum procuratores erre, plejer till Skollebørnene att wddeelle, och med en guod willie wdgiffve wille, och ded allttsaamen effter richttig mandtaall føre sig till Regenschaab, och aarligen giørre Regenschaab wdi Borgemesteres, Raadtz och Sogneprestens Nerverrellsze, och aff dennem richtig qvitteris; och aff for^{ne} Liigpenge schall Rector scholæ behollde pro salario hallffpartten, och den anden hallffve paartt Skollen till beste anvendis.

Jn Onsøën, Rhaade, Rygge, Waalle, Weszby, Aas, juventus optimè profecerat, et omnia in optimo statu deprehensa sunt.

Visitatio in Øffre Borgesyssel anni 1624. 265

Krogstaad 8. Februar.

Elementa Explicationis hic juventus auspicata erat.

Hobbel 9. Februar.

In Explicatione hic juventus pervenerat ad 7. præceptum Decalogi.

Spiudeberrig 10. Februar.

Hic qvamplurimi ex Juventute Explicationem Decalogi tenuerunt, et alii qvi litteris enutriti erant longius processerant.

Aschimb 11. Februarii.

Qvamplurimi hic erant qvi explicationem totius Decalogi memoriter recensere noverunt.

Trøgstaad 12. Februarii.

Hic loci, juventus rudior erat, et pastor qvi tunc aberat seriò officii admonendus est.

Edtzberrig 13. Februarii.

Hujus loci juventus maturum ad Explicationem Catech. percipendam ingenium ostentabat.

Skittved 14. Februarii.

Juventus hujus loci, negligenter informata, ad explicationem remissa est.

Raackestaad 15. Februar.

Hic loci, juventutis profectus in ipsis præceptis mediocris fuit et explicatio ipsis demandata est.

266 *Aarmarck den 17. Februar.*

Hic qvidam ex Juventute erant, qvi Decalogi Explicationem memoriter recitarunt. Et pastor loci diligentem in posterum operam pollicitus est.

Wesby 2. Martii.

Hic qvidam erant, qvi initia Explicationis tenuerunt.

Aassz 3. Martii.

Juventus hujus loci initia Explicationis, quoad divisionem partium Catechismi, et definitionem Sacramentorum, tenuit.

Visitatio in Øffre-Borgesysszel anno 1629.

Krogstaad 1. Februarii.

Juventus hujus loci mediocriter in explicatione Catechismi profecerat, pars n. in Decalogum solum, pars in tres, et qvidam in totam Catechesin Explicationem tenuerunt.

Hobbell. 2. Februarii.

Hujus loci Juventus egregiè in explicatione totius Catechismi fermè maxima ex parte profecerat.

Spydeberrig 3. Februar.

Qvamplurimi ex juventute, hic, totius Catechismi explicationem tenuerunt; pars itidem in 2as partes, alii in unam explicationem recensuerunt.

Aschimb 4. Februarii.

Hic loci, maxima pars juventutis optimè in catecheticis explicationibus informata erat.

267 *Trøgstaad. 4. Februarii.*

Jnter juventutem, hujus loci, qvidam explicationem Decalogi solum, qvidam trium partium, qvidam itidem totius Catechismi tenu-

erunt, licet intereà qvamplurimi essent, qvi tantum ipsa præcepta cum suis divisionibus et Sacramentorum definitionibus tenerent.

Her taalede ieg baade publicè, der ieg in templo perorerede, saa och privatim, med allmuen, och di beste Sognemend, och dennem wenligen paamindede, att effterdi di icke gaff deris Sogneprest Jndergang, siden ordinantzen opkom, di daa nu villde tilltencke att giffve deris indergang, effterdi di icke gaff Qvægtienden effter ordinantzen, hvillked di ochsaa icke benechttede.

Edtzberrig 5. Februar.

Hic juventus in explicatione trium partium Catechismi profecerat.

Her taalede ieg och med 12. Mend, aff di beste udaff Allmuen, om Jndergang, hvillken di deris Sogneprest forhollded haffuer udi mange aar, hvvillken di guodvilligen tillsaagde sig att ville her effter udgiffve.

Skittvæd, 6. Februarii.

Juventus hic itidem pars in 3. partes, pars itidem in 5. partes explicationem tenuit.

Rackestaad 7. Februarii.

Hic itidem juventus in duas catechismi partes explicationem tenuit.

Her ordinerit ieg Thomas Friis, att verre wellb. Herttvig Hvittfelldtz prest paa hans gaard, indtill wiidere befordring, haffde ochsaa vellbemelltte guode mandtz Kalldtzbreff; Bleff examinerit udi Her Baardtz, Her Jensszis paa Skiaberrig, och Her Madtzis capellan paa Rackestaad, deris præsentia, for hvillke ochsaa ieg opleste lydelig forne Herttviigs Kalldtzbreff till forne Thomas Friis vdgiffved.

Rødenes, 8. Februarii. 268

Hic qvidam ex juventute explicationem in Decalogum tenuerunt: et pastor hujus loci, sicuti et præcedentes, diligenter officii, sicut hac in parte, ita etiam in aliis.

Her lod ieg, ved Lensmanden, tillsiige allmuen, att dersom naagen haffde sig offuer deris Sogneprest att besverge, schullde di ded mig tillkiende giffve; mens der fanttis ingen, som sig offuer hannem besvergede.

Her befoll ieg Presten, att hand schullde kiøbe M. Poffvells postille, paa dansche, vdaff hvillken, hver Søndaag, paa Rimschoffven, schulle læsis Evangeliorum forklaaring, Aared igiennem aff en Mand, ved naffn Saxe; Och denne saame schullde ochsaa der vnderviise børnene udi deris Børne-Lerdom, och behollde for sin wmaage, hvis di till Klockeren pleyer att udgiffve.

Aaremarck 9. Februarii.

Hujus loci juventus in duas partes explicationem tenuit, pauci a. totius Catecheseos explicationem perceperant.

Her taallede ieg med di beste bønder, om Klockerens løn, att forbedre, saa hand kunde bekomme en lidelig vnderhollding, hvillked di ochsaa loffvede att giørre villde.

Anno 1632.

27. Maji, Visitatio in novo templo, in Halden peracta est, et omnia in bono statu reperta sunt.

269 Visitatio anni 1634.

Spydeberrig 2. Februar.

Juventus, hujus loci, mediocriter in Explicatione profecerat: admonitus pastor, et Diaconus, diligentiam majorem polliciti sunt.

Trøgstaad 3. Februar.

Jnter juventutem, hujus loci, partim in duas, partim in tres partes Catechismi explicationem tenuerunt, et ut secundum disciplinam Ecclesiasticam seriò res agatur admonui.

Her haffde ieg wid Medhiellperne laaded indkallde for mig Offve Kraag, hvillken wndschylldede sig, med sitt ærinde, till Christiania, dog loffvede att wille taale med mig inden ieg hiemreisede. Mens hans Faader Neells Kraag anloffvede att tillhollde sin Søn, att hand schullde laade di bønder der udi Saagned werre utribulerit; 2. Affschaffe alldelis den hore, hand med ligger; 3. Maage ded saa, att hans Søn ladder H. Peder werre wbevaared. 4. Affschaffe hinder straxen aff gaarden fraa sin Søn;

Dernest befoëll ieg H. Peder, att hand schall beschicke Offve Kraag, med begge Medhiellpere, att hand straxen den hore, hand medligger, laader padtzeere. 2. Tillhollde hannem att staa aabenbaare schrifft; och ellers om alltt forschreffne advaare hannem, udi medhiellpernis offuerverrellse, effterdi mueligens hand sin 270 faader icke meged schall adlyde, och udi forschreffne maader sig accomodere, horom H. Peder mig maturè schall tillschriffve, att ieg derudi kand, hvis mig bør, forrette.

Edtzberrig, 4. Februar.

Jnter juventutem, hujus loci, nulli sunt reperti, qvi præter explicationem, in Decalogum tenuerunt; Unde pastor, et Diaconus, severè officii admoniti sunt.

Rackestaad 6. Februar.

Jnter juventutem, hujus loci, in Decalogum maxima pars, et in Symbolum apostolicum qvidam explicationem tenuerunt: major diligentia pastori injuncta.

Wesby 18. Februar.

Qvidam inter juventutem, hujus loci, et illi paucissisimi explicationem qvarundam partium Catechismi tenuerunt; omnesqve diligenter officii admoniti sunt.

Aassz 19. Februar.

Negligentia magna, in Juventutis informatione, hic animadversa est, unde sacellanum severè injunxi, ut cum Diacono diligentissimum se præberet.

(De næstfølgende 7 Blade ere blanke).

285

12. Nedre Borgesyssel.

Anno 1619. in Septembri Visitavi seorsim, non tam per totam Øffre Borgeszyszell, sed etiam per inferiorem, urgens cum diligentia ea, qvæ ratione officii deberem, et ubi necessitas idipsum expostulare visa est, sicut videre potes sub titulo Øffre Borgesyszell.

Visitatio anni 1624.

Jdde 18. Februarii.

Hic qvidam erant à præceptòre qvodam in Catechetica Explicatione benè informati reliqvi fermè rudiores erant; unde pastori major diligentia injuncta est.

Berrig 19. Februar.

Hic loci juventus tantum in præceptis profecerat, paucis exceptis, qvi aliqvid ex Luth. Explicatione perceperant.

Skioberrig 20. Februarii.

Qvidam etiam hic erant, qvi Decalogi Explicationem tenebant, reliqvi ipsa præcepta perceperant.

Tune 21. Februarii.

Juventus hujus loci rudior erat, et officii admonitus est.

Torsnees 22 Februar.

Hic nulli aderant ex Juventute, perpauci ex parochianis qvi omnes officii admoniti sunt.

Hvaaleer 23. Februar. 286

Hic itidem, nulli aderant ex Juventute et paucissimi parochiani, qvos ad pietatem exhortatus sum.

Friderickstaad 25. Februarii.

Visitatio in Templo, et Schola, solemniter instituta est. Et schola pro suo statu benè se habuit;

Admonui etiam hic Consules, ut memores essent eorum, qvæ in ultima mea visitatione acta sunt, sicut videre potes supra.

Onsøen 26. Februarii.

Hic benè informatam in præceptis Catechet. deprehendi juventutem et in his qvosdam, qvi divisionem partium Catechismi, definitionem Sacramentorum et initia explicationis tenuerunt.

Rhaae 28. Februarii.

Hic qvidam erant, qvi Decalogi explicationem una cum Sacramentorum definitionibus recitarunt.

Rygge 29. Februarii.

Hic loci, itidem qvidam erant, qvi in Explicatione Decalogi profecerant.

Waalle 1. Martii.

Qvidam hic erant itidem, qvi explicationem Catechet. qvoad decem præcepta, et appendicem, tenuerunt.

Wesby 2. Martii.

Hic qvidam erant, qvi initia Explicationis tenuerunt.

Aassz 3. Martii. 287

Hic itidem juventus initia Explicationis qvoad divisionem partium Catech. et Sacramentorum definitionem tenuerunt[1]).

---

[1]) De to sidste Notitser ere overstregede.

Visitatio anni .1629.

Jd 11. Februarii.

Hic juventus optimè in totius Catechismi explicatione profecerat.

Berrig 12. Februarii.

Maxima pars juventutis, qvæ adfuit, in Explicatione totius catechismi benè profecerat.

Skiaberrig 13. Februar.

Optimè hujus loci juventus in explicatione catechetica informata erat.

Tune 14. Februar.

Paucissimi hic ex juventute adfuerunt, et illi benè [in [1]*) explicatione Catecheseos instructi: Pastorem hujus loci admonui, ut diligentiam in officio et juventutis informatione seriò adhiberet.*

Borrhe 15. Februar.

Pauci admodum hic ex juventute comparuerunt, et illi totius catechismi explicationem tenuerunt: Hic adfuit pastor Hvaløerdensis, qvem seriò officii admonui, ut singularem in juventutis informatione operam locaret.

Friderickstaad 16. Februar.

Her taalede ieg, med Borgemestere och Raad, udi Kircken, *finitis precibus matutinis;* Først om Skolemesterens Løn, hvillken hand bekommer udi wtiide: Daa loffvede di sig hannem, effter deris førrige wdgiffne løffte, den att willde forschaffe, wdi en samled summa, till di bestemtte terminer, medens di haffuer denne giffte mand till Skolemester: Mens naar di bekommer en ledig schickelig person, vill di forschaffe hannem sitt bord, hos Sognepresten, och den betaale, aff den besollding Skolemesteren haffver aff Byen, att hand icke fraa en till en anden, om kaast, schall vagere, och der med forsømme Skolen.

---

[1]) Fra [igjen udslettet.

For ded anded, anloffvede Borgemester Neells Lauridtzøn, att willde taage den borgere, udi Friderickstaad, som schall contentere 60. Rx.dallr. att den summa nemblig 200. Rx.dallr., hvillken wellb. Fru Jnger till Touse haffver forærred till faattige Skolebørns kleder ibidem, kand fulldkommis och aff Borgemester och Raad forrenttis, guod for saame penge, och fundatzen till sig med di andre aff Raadet anamme, och revers igien till wellb. Fru Jnger wdgiffve. 288

3. Paamintte ieg dennem, att di villde haffve itt flittigtt indseende med di faattigis penge, och effter leiligheden forsørge S. H. Andersis effterleffversche.

Dernest visiterede ieg udi Skolen, och effter Examen befoll ieg pastorem loci, att hand hver fierding-Aar schall hollde Examen, udi Skolen, och Præpositus tvende gange om Aared, nemlig Paasche tiid, och vid Michaëlis, och daa haffve indseende, att ingen bekommer Skolens allmissze, uden di børn, som stedtze udi Skolen continuerer.

Onsøen 17. Februar.

Numerosa juventus hic adfuit in totius Catechismi explicatione optimè informata.

Rygge 19. Februar.

Inter juventutem qvæ hic adfuit pars in duas, pars in tres, pars in totam Catechesin explicationem tenuit.

Waale 20. Febr.

Juventus hujus loci, egregiè, in explicatione profecerat. Et pastor à me diligenter est admonitus, ut ebrietatem, ob qvam suspectus habebatur, fugeret.

Anno 1632. 289

Den 25. Junii, paa min hiemreyse, fraa Wiigen, visiterede ieg udi Fridericksstaadtz Schole, och befantt den effter ringe Leilighed temmelig;

2. Anordnede effter ordinantzen att Scholemesteren, med

børnnene, schaall gange, tvende gange, wdi Chor, hver daag; Om Sommeren 7. formiddaag och 3. efftermiddaag; Om wintteren hallffgaaen 8. formiddaag och 2. efftermiddaag.

3. Anordnede ieg ochsaa, att Børnene maa haffve deris recreation fraa 8. formiddaagen och till 9. Om efftermiddaagen fraa 3. och till 4.

4. Skaall Scholemesteren, effter Borgemestere och Raadtz løffte forschaffis en beqvem boelig, nest wid Scholen, paa ded di børn, som lærer Latine, kunde, udi den wnderste paartt, och di, som wnderviisis, udi Dansche, paa den øffverste paartt aff Scholen informeris, och Scholemesteren, med dennem samptlige, att haffve indseende.

Visitatio anni 1634.

Berrig 8. Februar.

Jnter juventutem hujus (loci) qvidam in totam Catechesin, qvidam in aliqvot partes explicationem tenuerunt.

Her Paamindede ieg Tyge N. som er mistenchtt, for Lettferdighed, effter ded allgemeene bøgde Rychtte med wellb. J. M. B., att hand sig hinders omgengellse schullde wndslaa, efftderdi hand icke med hinder kunde omgaais, wden mistancke, och heller draage udaff Sogned paa en anden steed: Forschreffne Tyge wndschylldede sig, uden aarsaag att mistenckis, haabtis icke heller naagen schullde hannem offverbeviise naagen wærlig omgengellse med forne J. M. B. att haffve hafft; anloffvede derhos, gjerne, att wille affsondre sig fraa for^{ne} J. M. B. omgengellse och ellers ochsaa, wdaff Sogned, att baade hand och for^{ne} J. M. B. den mistancke kunde werre foruden. 290

Denne for^{ne} daag paamindede ieg Wellb. G. N. om hvis, der taaledis, om den store mistancke, hand och J. M. B. waare udi med hver andre, och att hand sinis wellferdtt och forsorrig ringe haffde udi achtt, y ded hand lod sig aff for^{ne} J. M. B. drille och hinder wndsettede, med alltt for meged, aff ded hans hustru och børn till fremtarff burde att forbliffve. Mens den guode mand wndschylldede sig for lettferdighedtz bedrifft, och bekiende, sig hinder udi attschillige maader, att haffve wndsaatt och anloffvede sig hinders omgengellse att fly, saa och sitt guodtz och formuffve bedre bevaare.

Jeg formaanede ochsaa Sognepresten, att hand flitteligens schullde giffve achtt paa for^{ne} personers omgengellse och leffned, och derudi rette effter gudtz ord och hans Mayt. forordninger, efftersom hand willde ansvaare och werre bekientt.

Skiaberrig 9. Februarii. 291

Numerosa juventus hic adfuit, in explicatione Catechetica, qvibusdam exceptis, optimè informata.

Her kom till mig for^{ne} J. M. B. och udi enlighed, paa mitt Kammers, tillspurde mig, om ieg haffde schreffved H. Neells paa Berrig till, att hand hinder skullde advaare, hun sig Tygis omgengellse schullde entthollde; hortill ieg svaarede Jaa, och derom ochsaa haffde advaared for^{ne} Tyge, och ded giortt udi den beste meening effter mitt embedis plichtt och hans Mayt. Kircke-disciplin, all mistancke och efftertaale der med att affschaffe; horfor hun mig tackede, och effterad ieg hinder paamintte, hun sig for^{ne} Tygis och G. N. omgiengellse schullde wndslaa, anloffvede hun ded, och derhos sagde sig icke att kunde forbyde G. N. sitt hus, mens baade haffde sendtt hannem bud och fremdeelis ded willde giørre, att hand sig fraa hinder schullde entthollde.

Torsnæs 10. Februar.

Juventus hujus loci benè in Explicatione profecerat.

Fridrickstaad 12. Febr.

Hic omnia in bono statu sunt reperta.

Rhaae 14. Febr.

Hujus loci juventus itidem optimè in Explicatione profecerat. In Tune præpositus visitationem peregit.

Rygge 16. Februar. 292

Juventus, qvæ hic comparuit, in Explicatione omnium partium Catechismi ferme profecerat: Et singularis diligentia pastori et Diacono injuncta est.

Waale 17. Februar.

Jnter juventutem, hujus loci, qvidam in duas, quidam in tres, qvidam etiam in totam Catechesin explicationem tenuerunt; omnesqve tam docentes, qvam discentes, severè, officii admoniti sunt.

Her paamindede ieg pastorem loci, att hand sig schullde entthollde fraa druckenschab, hvillked hand alltt for meged sigis paa Moossz att øffve sig udi; mens wndschylltte sig, och loffvede all schickelighed.

Anno 1635.

Hvaalleer, 7. Augusti.

Hic loci, juventus, qvæ comparuit, optimè in Explicatione Catechetica profecerat.

(De næstfølgende 9 Blade ere blanke).

---

13. Nordwiigen. 311

Visitatio Vigensis Anni 1620. in Junio et Julio.

Naffvestaad. 18. Junii.

Hic omnia in bono statu reperta sunt, et catechetica explicatio pastori, diacono et auditoribus commendata fuit.

Wdi Annexid till Naffvestaad, som heder Jngedall er en forraadden Meszehaagell, saa den icke er brugelig: Item inted altar kledde: horfor ieg bevillgede Kirckevergerne der sammestedtz att laade giørre en ny Meszehaagell paa 14. dallr: och itt alltar klede paa 6. dallr.

Krogstad. 20.

Qvamplurimi inter juventutem erant valdè rudes; et propterea diligentia major pastori injuncta est.

Her waar en qvinde en slem schendegiest, som haffde holltt sig fraa sacramentit, wdi 5 Aar, fordi hun haffde affvind och wrede till sin neste Naabois qvinde, horfor, effter Saagens forhør, pastori bleff befaalled, att hand hinder publicè andre till advaarsell schullde absolvere.

A Krogstaad recto ordine digressus sum ad Fosz:

Fosz. 22. 312

Juventus utplurimum hic loci, rudis erat, sed pastor loci, officii admonitus, majorem diligentiam in posterum pollicitus est:

Her findis tvende forherdede, om hvillke ieg wellb. her Jens Spaarre paamindede, att di maatte tillbørlige settis (till) Rette, hvillked och bleff tillsaagd.

A Fosz, ordo viæ facilioris me pertraxit in præposituram Synderviigen ad Skredtzviig, sicut videre potes, sub titulo Synderviigen, ubi series hujus Præposituræ continuata est.

Hvaad somhellst ieg wdi denne Visitatz haffver observerit som fornødenheden wdfordrede, med wellb. Her Jens Spaare paa Baahusz, att communicere, gandsche Wiigen anlangende, ded haffver ieg, wdi articelswiisz, hans Wellb. tillstilled, paa Bahusz, den 6. Julii, anni 1620, och di andre wed min schriffvellsze siden ieg vaar hiembkommen: daterit Opslo den 12. 7temb. *ann. ejusdem*, hannem communicerit som effterføllger.

I.

Omb de thuennde forherdede Mennischer udj Foësz Soghenn, huilche ere incurabiles, och udj manghe Aar haffuer leffuett henn, udenn all gudtz frycht, liigere bæster ennd Christne Mennischer, huad for goudhe middell thil saadantt att auffschaffe, andre thill ett Exempel, mand kand forethaghe

II.

Efftordj Her Neells udj Skretzwiigh haffuer enn meghett ringhe prestegaard och Kirche Marchenn, somb ligger hannem
313 beleylighenn ued haanndenn, udj huilchenn hand, effter denn Röde Bogh, er medeighenndisz, bruges aff Fougdenn der sammestedtz, waar hand megett gierne begierendes, att E. S. hannemm gunstlighenn thill naagenn deellachtighed udj samme Kirche march for Leye och Landschylld uillde forhielpe.

III.

Denne forn: Skredtzuig Kirche er megett bygfelldigh, att denn maatte bliffue besigtett, och saa uiidt mueligt kand uere, forbedrett.

IV.

Skole penghene, somb aff Borgemesterne y Oddeualld och Konghelff bliffuer aff Kong: May: Fogheder opbornne, att maatte y rette thiide scholethienerne bliffue thillstilledt, och Borghemesterne att giøre rigthig Regennschab for eders Strennghed effter indthectenn och udgifftenn, saa scholerne iche nogedt scheer forkortt y naagenn maadhe.

V.

Beklagher sigh Borgemester udj Oddeuaalldt, att mange Herremendtz Bynnder uill uere frie, for disze scholepennge att udgiffue, begierendisz E. S. befordringh her udj, att saadantt dennem iche gelinngher.

VI.

Wdj Oddewaall er thuennde forhærdede, denn ene Hagenn Weffuer, denn anndenn Peder Annderszenn Schalle, huorledis saadanne forargeliige mennischer best kand settis thill Rette.

VII.

Att E. S. uillde paabiude y Oddewaalld denn ordningh att hollis med deris børnn, somb iche will holde dennemm thil schole, somb her udj Konghellff holldis och med stour frucht fuldriffuis.

IIX.

Wdj lige maader, att E. S. offuer allt Baahuusz Leënn uillde lade udgaa sinn strenghe Mandat, omb børnene att lade flittelighenn aff sogne prestenn och degnenn informêre under thilbørlig och strengest straff.

IX. 314

Effterdj huer Kong: May: Fogedt haffuer aff alle Kirchernne udj huertt Fogderie *j* Rigsdaler, huad E. S. goude bethennchennde derudinndenn kand uere, efftordj Ordinantzen dennem iche saadantt thilholder.

X.

Att forfare E. S. bethennchende om thuennde Capellaner, somb Pastores medt Almuenn udj Fosz och Fregne ere begierenndis.

XI.

Her Morthenns quinndes saagh y Fregne, anrørende att denn for sinn thilbørligh dommere maa bliffue ordtdelitt.

XII.

Att E. S. samme her Morthenn thill enn soghneprest udj Fregne att uere, om saa gott siunis, uilde confirmêre: och thilstede att Kirchenn der sammestedtz maatte bliffue forbedrett.

XIII.

Begierer denn dannemandt, pastor udj Ødtzmaall, att E. S. Almuenn der sammestetz uilde thilholde de hannem medt ett Herremagh att opbygge wille uere behielpeligh, saa och med offer, naar der thill noget Fadderschab sigh lader indbiude, willde ubesuergett lade befinnde effter denn wiisz och seduane, som offuer al weyenn brugeligh att uere befindes.

XIV.

Att consultêre om de sogners Leylighedt, som hid indthill thill Kongelff Skole haffuer uæredt beuilgede.

XV.

Att forordne nogett om Marstrandtz Skolis Leylighed.

XVI.

Om hans Kong: May: breff thuennde Personer annlanngende, somb schall effterthrachtis.

XVII.

315 Kongellffs Kirches annrørennde Leylighedt, med Regennschaaber och andett som fornødenn kand udfordre.

XVIII.

Om slodtz Barschier, som schyldes aff itt løst mennische for Leyermaall.

XIX.

Lader sig her vdj Kongellff enn ungh Karll befinde, som iche haffuer ueret thil Sacramentett udj manghe aar, och iche heller der thill uill sigh laade beueghe.

XX.

Loffuede Borgemester udj Marstrandt, att uil giøre sinn flid med de børn, som iche ganger y schollenn, att med dennem schal bliffue lige som ded scheer y Kongelff, naar hand E. S. aluorligh befallningh, sampt enn Copia, aff denn forordningh, y Kongelff saadanne børnn anlangende andstifftett er, bekommendes uorder.

XXI.

Forfarede iegh paa Stangenesz, att Degne boliger, somb aff Welb: Hennrich Gyldennstiernn er beuilgedt, thill enn degenn, effter hans breffs formelldingh, huoraff ieg E. W. enn Copiam thillschicher, att uere degnen unndrycht, huorfaare iegh beder gierne om mueligt kunde uere, denn thill denn førrige brugh maa bliffue restituerit.

XXII.

Her Hansz udj Neszing ued Suinndsundt er ydmygheliigenn aff E. S. begierendis, att hoffuitt thienndenn, aff samme Sogenn, Kongens annpart nu, som y S. H. Jorgenn Lunnges Thiid, hannem matte beuilges, effterdj hand aff boffuitt thienndenn, somb er Kirchens annpart, opholder Wiinn och Brødt thill dett Høywerdighe Sacramenti Altaris administrationn, och umueligt der medt de Sumptus att kand udstaae.

XXIII.

Sender iegh her hosz E. S. denn forordningh hosz osz om Klocherne och Jordenn, for affdøde mennischers liigh, med mere samme forordnings indhold, paa dedt E. W. deszbedre baade y Kongelff och udj Aaddeuaalld althingest, euffthersomb E. S. gauffnnligst siunis, kand forordne.

316 XXIV.

Wdj Sodenesz Soghenn ere thuende par folch, huilche haffue adtschilt sigh fra huer andre, och endogh ieg dennem ratione officii flitteligenn paaminthe publicè y Kirchenn, der ieg deris sagh forhørde *finitâ concione*, kunde iegh dogh inthett housz dennem udrette: disze kunde mand well effter Ordinantzenn laadhe excommunicêre, mens efftherdj saadanne siunis deraff mere att forherdis, uaar dedt best, om E. S. saa gaatt siunis, att der med dennemb politicè blev procederit, saa dj Øffrighedenns aluorlighe willie kunde erfare, och der aff beuegis thill all schichelighedt met huer andre indbyrdes.

Visitatio Vigensis anni 1625.

Naffvestad. 24. Junii.

Hic loci, tota Juventus totius Catechismi Lutheri Explicationem tenuit.

Krogstad 26. Junii.

Qvamplurimi hic erant, inter Juventutem, qvi usqve ad baptismi explicationem qvidam cœnæ dominicæ etiam processerant, et omnes explicationem Catech. addiscerent, admoniti sunt.

Foossz 28 Junii.

Hic itidem multi ex juventute, præsertim minores, Explicationem Decalogi, Symboli et orationis dominicæ tenuerunt; et ut adultiores idem facerent severè jussi. Vide præposituram Synderviigen an. 1625.

Broo 28 Julii.

Hic numerosa juventus adfuit, in Explicatione 3um partium Catechismi benè informata.

Sodenes 29. Julii.

Juventus hujus loci, tam minores, qvam provectiores mares et fæminæ in Explicatione omnium partium optimè profecerat.

Effter predicken, udi H. Andersis paa Bro, Her Peder paa Krogstaad, Her Johan paa Qville nerverrellse, er Præpositi et pastoris loci, Her Viti Klockere frembkommen och allffvorligen bleffved paamintt, att hand effter denne daag schullde wochtte sig, att hand icke lod sig finde, med mottvillighed och opsettzighed, imod sin Præpositum et pastorem, mens hannem tillbørligen effter ordinantzen respectere, och sitt Embede troligen forrette schullde, saafrembtt icke alle de Saager, for hvillke for^{ne} Her Vitus hannem tillagtt haffde, icke (!) schullde staa hannem aaben forre, och med loulige proces emod hannem udføris: Hvillken loffvede, hand sig ochsaa tillbørligen willde anstille. 317

Qville 31. Julii.

Numerosa hic juventus comparuit, præsertim ex fæmellis, qvæ partim tantum præcepta Catech: partim Explicationem Decalogi, partim Symboli et Orationis Dominicæ tenuerunt.

Tannum 2. Augusti.

Hic juventus sola præcepta Catechetica recensuit, in explicatione a: nihil profecerat, unde loci pastor et diaconus officii admoniti sunt.

Skee, 4. Augusti.

Iuventus, hujus loci, in enumeratione partium Catechismi, divisione et definitione earundem benè informata erat, et ut explicatio urgeretur diligenter, pastori injunctum est.

Næssing 5. Augusti.

Paucissimi hic ex juventute adfuerunt, in præceptis Catech. et divisione et definitione earundem instituti, et ut explicatio ipsis proponeretur seriò demandatum est. Hic ordinatus est Janus Petri Trane comminister in Borre.

318 Disze effterfølgende Article haffuer Jeg tilschreffuett welb. Her Jens Sparre och hans welb. gode Betenckende dervdj begieredt.

Anno 1626 den 22 Martij.

Først, om den mislig handell, der er med brød och wiin, som Kirckewergerne der holder till sacramenti altaris administration, att pastores icke dristelig saa mange communicantes, som sig offererer, iblant, tør acceptere, effterdj de icke viide, om der hos Kirckewergerne kand were den forraad paa Brød och wiin, som fornødenhed kand vdfordre: Huorfor mig syntis, att eders Strenghed giorde well, dersom eders Strenghed deputerede pastoribus effter Sognernes leilighed en wisz anpartt vdaff Kirckens Tiende till Brøds och wiins ophold; Och Kirckerne Selffuer att beholde sin hoffuedtiende, ti di pastores, som holder Kirckerne wiin och Brød for hoffuedtienden, beklager sig icke der med att kunde tillkomme.

For dett Andett efftersom pastores, offuer gandsche Wiigen, gaff mig tillkiende, huorleedis dj icke bekommer deeris Rettighed aarligen, effter hans Maytz. Christelige Ordinantze och klageligen androg, att allmuffuen giffuer dennem, effter ordinantzen, alleniste deris Tiende, Offer och huis den tillholder for begraffvelser och Echteschabs indvielse, mens dett di fattige folck schulle haffue nogen hielp aff, nemblig Quegtienden, bekommer di icke, eller och nogen wederlaug derimod, som dog offuer altt stifftett scheer: Huorfor jeg, paa dett wenligste, er vdaff eders Strenghed begierendis, att effterdj ordinantzen tillholder hans Maytz Befallingsmend att haffue indseende, att pastores bekommer deris bevilgede Rettighed, naar di derom tilsiges och attwaris; beder jeg Eders Strenghed wilde laade sig de fattige pastorum Sag were angelegen och tencke paa nogle guode middell, wed huilcke pastores effter hans Maytz. ordinantze kunde forhielpis till den naadigst bevillgede Quegtiende, eller och dennem, paa hans Maytz. naadigste behaug, imellom remedere, saa det paa begge Sider lideligen och freedsommeligen kunde affgange.

For dett Tredie, att eders Strenghed ved sine Fogder ville lade anvende den mueligste fliid, att degneboliger vdj huert Sogn, huor dett icke endnu scheed er, maatte effter hans Maytz. naadigste befaling vdleggis.

For dett Fierde begierer degnen vdj Draxsmarck, som boër paa en gaard, kaldis Lingill, vdj Bogenes Sogen, att samme gaard 319 maa till en Klockergaard vdleggis, och att hand for Jordførsell, veedhug och Skydsferd maatte forschaanis.

Haffuer jeg och samme tiid advarett Her Holger Offueszøn, Provst offuer Sønderwiigen, och Her Vito Pederszenn, Provst offuer Nordviigen, att de schulle advarer (!) presterne, de icke for strengtt schulle urgere catecheseos explicationem med alle vnge folck, som wille laade sig troloffue, naar der kand vere periculum pudicitiæ forhaanden.

Vide Visitationem anni 1629. sub titulo seqventi.

Visisatio anni 1632.

Naffvestaud 29. Maji.

Hic numerosa juventus adfuit in explicatioue catechetica egregiè informata.

Foos 31. Maji.

Juventus hujus loci optimè in explicatione catechetica profecerat.

Wdi Wllberrigshaffn admonerede ieg Dominum Præpositum paa Sodenæs den 20. Junii, att schullde tillhollde sin Klockere, att besøge ded fischeleye paa Malmøen och deris børn flitteligen udi Børnelerdommen informere, samptt sellffuer sig did offte begiffve och Børnene offuerhøre: Jtem laade H. Anders wdi Bro wiide, hand ded saame med Lysekilis fischeleye schullde forrette saamptt rette sig effter den contrachtt, dennem och hannem imellom gangen er att di bekommer Kircketienniste, saa offte der prædickis wid Lyse Kircke; Och saafremtt gudtz werlig ded forhindrer, daa ded att schee om anden daagen.

320 Visitatio anni 1635.

Skee. 12. Julii.

Inter juventutem hujus loci qvidam in explicatione totius Catechismi profecerant, qvidam in aliqvot partes.

Krogstaad 14.

Hic loci juventus, itidem benè, in Explicatione erat exercitata.

Brou 1. Augusti.

Egregia et numerosa juventus hic comparuit in totius Catechismi explicatione instituta.

Sodenœs 2.

Hic loci juventus in Explicatione Catechetica egregiè profecerat.

Qvillde 3.

Hic itidem juniores in Explicatione Catechetica optime instituti erant.

Tannum 5. Augusti.

Hic etiam omnia in bono statu reperta sunt.

(De næstfølgende otte Blade ere blanke).

---

14. Synderwiigen. 337

Anno 1620.

Skredtzwiig. 24. Junii.

Hoc in loco juventus in 5. partium enumeratione mediocriter profecerat, et explicatio demandata fuit. Qvæ hic desiderabantur, videbis in iis, qvæ seqvuntur, et domino Sparræo oblata sunt.

Oddevold. 25.

Om Mandaagen efftersom ieg om Søndaagen haffde visiterit wdi Kircken och paa Gullffved concionerit, och admonerit alle stender sui officii, haffver Borgemester och Raad, med menige Borgerschaab, till mig wdi Her Brynnills husz, offverleffvered deris supplicatz anlangende 1. Om Capellanen der y Byen att wnderhollde: 2. Om ded wuisze och hvaad som præsten haffver hafft till Rentte aff gammell tiid att affschaffe, och ordinantzen att maatte effterkommis. 3. Om hoffvidtienden, om di erre plichttige den att wdgiffve eller icke: Wdi alle disze article effter lang disceptation er saaledis concluderit

1. Skaall Her Brynnill hollde Capellanen till Kost med mere tillbørlig wnderhollding effter ordinantzen, och giffve hannem aarligen till Løn 5. daller myntt: Dernest schall Byen giffve hannem 15. daller aarligen till Løn, och 3. offerdaage, hvillke di hannem bevillged haffuer.

2. Effterdi pastor wdi Oddevaalld haffuer inted att leffve 338 aff wden di incerta, som y supplicatzen formelldis, och Borgermester samptt den gemene syntis ordinantzen att willde werre dennem tung, dersom di enten schullde giffve korntiende eller

Qvegtiende, daa er ded samptycktt till wiidere betenckende wid ded gamble att forbliffve.

3. Hoffvidtienden anlangende bleff derudi saaledis remederit, att Her Brynnilld icke mere, effter denne daag, Borgerschaabed der med schullde besverge, mens Borgerschaabid dog alligevell, naar di sellffuer, deris børn eller tyender, sig wdi echtteschaab begiffuer, presten diszbedre wdi offerid att betencke.

Dernest bleff Borgermester och Raad paamintte, att di en forordning, effter ordinantzens formellding om hvis for Leyerstedder och Klockerne schullde giffvis, schullde forordne, effterdi ded icke hidindtill scheed waar, som ded sig haffde burdtt.

De schola.

Schola hic loci mediocris est, et qvamplurimi in classe rectoris grammatices aliqvalem rationem in repetitionibus reddiderunt.

Jn 2da Classe sunt tantum illi qvi vernaculam discunt lingvam, et se in scribendo excercere solent: Lutheri Catechesin in utraqve classe memoriter verbum de verbo tenuerunt.

Stipendium Rectoris est in summa 30. thalerorum: Hypodidascalus habet 26. thaleros.

339 *Fregne. 27.*

Iuventus hic mediocriter profecerat: mens Kircken meged bygfelldig: wdi dette Gielld findis itt Annex, som di kallder Hillig hiellp Mand, hvillken nu till Johannis tiide y dette Aar fick 40. daller myntt, som follk giffver till den Kircke y Synderlighed, naar di erre syge.

Her begierrede Allmuen en Capellan, effterdi der er 4. Kircker och wiitt begrebed sogne; Mens ieg svaarede dennem, att naar di willde werre samdrechttige till at lønne en Capellan med presten, till med schaffe Presten naagen werrellsze till sig och en Capellan, willde ieg dennem forhiellpe y den saag, saaviitt forsvaarligtt kand werre.

Hjertum 28.

Hic loci juventus egregiè et laudabiliter profecerat, et propterеà explicatio uberior, ex minore Lutheri Catechesi, pastori demandata fuit.

Øtzmaal. 30.

Paucissimi hic aderant ex Juventute, et illi mediocriter profecerant. Huic visitationi interfuit nobillissimus Joannes Sparre Eqves auratus et præses Bahusensis.

Spegerød 1. Julii.

Juniores hoc in loco mediocriter in 5. partium enumeratione profecerant: Sacellanus, hic officii admonitus, diligentiam in officio et studiis suis seriò continuandis sicut et vitæ honestatem se servaturum pollicitus est.

Her wnderhandlede ieg imellom Her Hollger och hans Capellan Her Karll, att Her Hollger her effter aarligen schall giffve hannem till løn 10. Rx. daller wdi markestøcker, j. schiortte och j. paar støffle. 340

Solberrig 2. Julii.

Pueri, hic loci, non ita benè profecerant, propter defectum diaconorum qvi ex Kongellff huc destinati, officium minus rectè suppleverunt: Mens ded bleff berammed med Herr Jens Sparris samtycke, att di maa hollde sig sellffver en Sognedegen, och dog den saamme att giffve aarligen en genantt till Skollen wdi Kongellff.

Her Hans *pastor loci* bleff paamintt, att hand icke schullde tro hvis løsze breffve, som hannem aff Sverrig kunde tillføris Echtteschabs saager anlangendis, wden saa waar, att hand kiende dennem, som breffvene haffde wdgiffved, eller y andre maader kunde werre for forsekrid.

Kaareby 4.

Hic loci habent Diaconum ex schola Kongellff, et qvamplurimi mediocriter in explicatione catechismi profecerant. Atqve hic pastor sacellano egere videtur.

Kongellff̄. 5. 341

Hic in præsentia Domini Joannis Sparræi et cætus freqventissimi concionatus sum in templo de fide, armatura spirituali, qva depellitur Satanas ex 1. Petr. 5. Diabolus inimicus vester etc:

Scholam deniqve in optimo statu inveni, et qvamplurima necessaria tàm qvoad scholæ structuram qvàm rationes Ecclesiasticas in isto loco in ordinem redigendas et ordinationem faciendam dc sepulturis etc. pertinentia cum generosissimo Sparræo communicavi; qvi etiam suam operam promptissimo animo pollicitus est.

Jeg loffvede ochsaa Borgermester och Raad en forordning effter den wi her y Opslo, Leyerstedder anlangendis, haffuer aff Kongelige Mayt. bekommed confirmerit, hvillken ieg ochsaa dennem forschickede.

Hiiszingen 8.

Hic juventus tantummodo in 5. partium catechet. enumeratione profecerat, et explicatio earundem pastori seriò demandata.

Her fantis en Mand ved naffn Gundill, hvillken sin hustru fra sig forsaager, hor om ieg H. Sparre paamintte att forhiellpe saadantt scandalum maatte forekommis.

Torsby. 9.

Hic freqventissima juventutis Corona benè educata in catech. convenit, et explicatio singulariter ediscenda omnibus commendata fuit.

Her fantis en Mand Hemming Ollffsøn vid naffn, som haffuer ligged med en horkone, hvillken hand belaa, der hand waar troloffved vid en anden, (hvillken hand ochsaa besoff) och affled med hinder fire børn och aff *pastore loci* bleff med samme troloffved wid Paaschetiide anni 1620. Mens der ieg Saagens omb- 342 stendigheder haffde erfaared, befaallede ieg den horkone, inden 8. daage, gandsche och alldelis att affschaffis, och hannem tillforplichttig werre straxen att taage Steffning offuer hinder till Capitteled inden 14, saafrembtt mand icke andre middell schulde angribe.

Maarstrand. 12.

Alltingest bleff her well componeret, effterdi Borgemester och Raad sig ingen wiidere myndighed offuer Skolen willde anmassze, mens mere loffvede sig den till Rette och beste att willde forhiellpe: Och effter *pastor loci* vaar meged svaag, bleff inspectio Her Biorn allffvorligen befaalled.

2. Loffvede Borgemester och Raad att villde giørre sin fliid, att di Børn, som icke gaar y Skollen, schullde ochsaa bliffve tillholldne, ligesom ded skeer wdi Kongellff, naagle daage om wgen att laade sig wdi deris Børne Lerdom informere.

3. Befantis her en Skotte, som leffuede forherdeligen hen, och icke brugtte ded høyverdige Sacramente, hvillken ieg wdi Kircken paamintte wdi Borgemesters och mangis Nerverrelsze, hvillken ochsaa lofvede bod och bedring.

Tiørn. 13.

Hic omnia, in optimo statu, reperta sunt. Her fantis tvende, som for 15. aar siden haffde troloffved sig med hver andre, och dog icke villde laade sig tillsaammen wie, besynderlig fordi hand sig wegrede: Consului; att hun sig med Mend schullde tillbyde sitt begyntte echtteschaab att effterkomne, och dersom hand daa sig wegrede, daa y Saagen straxen att steffne.

Møgleby. 15. 343

Hic juventus mediocriter in 5. partium enumeratione profecerat, et ut animum ad explicationem applicaret admo(ni)ta fuit.

1. Her waar tvende troloffvede personer, aff hvillke hand icke villde haffve hinder, mens hun hannem, enddog hand sig med itt anded qvindfollk forseedtt haffde: Mens disze adhorterede ieg ad concordiam, ellers ieg andre middell villde paafinde: Disze loffvede Erick Jensøn, Konge. Mayt. Foged att villde forliige.

Tegneby 16.

Juventus hic loci optimè profècerat, ex (!) explicatio catech. ipsis commendata.

Her waar en Mand, Jens Tommisszøn vid naffn, hvillke sig fraa hin anden haffde affsøndred (sic), som vaare echtte personer, bleffve daa offuertaallede att bliffve tillsaammens, hvillked di ochsaa loffvede.

Moland. 17.

In examine liberorum animadversa est pastoris diligentia in illorum informatione, qvoad catechetica.

Draxmarck. 19.

Hic juventus mediocriter profecerat: Sed pastor loci, ebrius, aliqvando est impudentior. In ordine scqvitur Broo, ubi etiam visitavi, sed oblitus hic annotare.

Sodenes.

Omnia hic in optimo statu reperta sunt, nisi qvod qvidam matrimonio juncti divortium privatis ducti affectibus instituissent, de qva re eos admonui et ad generosiss. Sparræum etiam perscripsi.

344 *Qville. 23.*

Juventus hic benè profecerat, et Ecclesiarum inspectio diligenter ipsi tanqvam Præposito injuncta est.

Tanum. 25.

Hic etiam omnia in bono statu reperta sunt, et pastor loci sacellano indigere videtur.

Skedie. 28.

Hic juventus mediocriter profecerat, et explicatio catech. demandata.

Nessing. 30.

Jn 5. partium enumeratione, juventus hic optimè profecerat.

Her Hans, pastor loci, her sammestedtz begierrer Kongens Tiende, hvillken Skriffveren Jørgen Andersøn haffuer Kongens breff paa.

2. Begierrer H. Hans hoffvidtienden Kongens paartt, effterdi Her Hans hollder Kircken frii wiin och Brød.

345 Visitatio Anni 1625.

Skredtzviig, 30. Junii.

Hic pauci qvidem ex juventute, à præceptore qvodam, hic loci informati, explicationem Catechismi tenuerunt; paucissimi a: erant, *inter reliqvam juventutem, qvi à pastore et diacono loci informati aliqvem profectum in explicatione decalogi fecerant.*

Oddevaalde 2. Julii.

Scholæ visitatio hic primo instituta est, et non nisi 6. reperti sunt, qvi Latinæ lingvæ operam dabant, cujus paucitatis causam pastor loci in negligentiam Rectoris rejecit, qvi etiam severè officii admonitus est;

Her giorde ieg med Borgemester och Raad efter hans Mayt. naadigste befaallning attschillige forordninger om Børn att christne, Leyerstedder och anded mere, efftersom den, udi sig selffuer, ded wiidere udviiser.

Formaanede ochsaa Borgermester och Raad, att di willde hiellpe Her Hans, Sognepresten her saammestedtz, att hannem udaff Borgerschaabed, som haffuer seed for Byen, naaged aarlige for Tienden maatte bevillgis.

Fregne 3. Julii.

Inter juventutem qvidam erant, qvi Explicationem Decalogi et Symboli didicerant: causa a: qvare tam pauci ita informati erant, in negligentes parentes et liberos à pastore rejecta est, de qva etiam re diligenter omnes admonui.

Hiertum 5. Julii.

Maxima pars juventutis hic loci ad explicationem Orationis Dominicæ processerat, qvædam etiam ejusdem explicationem tenuit.

Øtzmaall. 7. Julii.

Qvamplurimi hic erant inter juniores qvi Explicationem Decalogi, Symboli et partim orationis dominicæ recitarunt.

Spegerød 8. Julii. 346

Qvamplurimi hic erant, qvi Explicationem Decalogi, Symboli et Orationis Dominicæ tenuerunt, et illi minores erant.

Solberrig 10. Juli.

Jnter juventutem, hujus loci, qvidam Explicationem Decalogi, qvidam Symboli, orationis Dominicæ et baptismatis tenuerunt. Et hi omnes minores erant.

Kaarebye 11. Julii.

Qvamplurimi, ex juventute, in Explicatione Catechetica ad cænæ dominicæ explicationem processerant, qvidam Decalogi, qvidam Symboli et orationis Dominicæ explicationem tenuerunt.

Kongellff 13. Julii.

Qvæ hic acta sunt, cum pastoribus, Acta provincialia ostendunt: Interim visitavi scholam, qvæ prout condition (!) ejus est mediocris fuit: Item pueros et juventutem Ytterbygensium, sicut et Kongellsium, in schola examinavi concione finita.

Hiisingen 14. Julii.

Non multi hic ex juventute adfuerunt, sed illi qvi præsentes se exhibuerunt erant ex junioribus inter qvos partim Decalogi, partim etiam Symboli et orationis Dominicæ, partim etiam totius Catechismi explicationem tenuerunt.

Torsby 15. Julii.

Paucissimi hic ex juventute comparuerunt, et ii minores, inter qvos qvidam Decalogi, Symb. Orat. qvidam solius Decalogi explicationem tenuerunt.

347 *Maarstrand 17. Julii.*

Her begierrede ieg, med min schriffvellse, udaff Borgemester och Raad, att di willde hiellpe Sognepresten her saammestedtz till naagen wis Løn; och for ded anded, att di willde tillhollde Borgerschaabed, som icke hollder deris børn till att lessze och skriffve, att di dog maatte laade deris børn til Skollen om Onsdagen och Løffverdaagen fremkomme, att di udi deris Catechismo och forklaringen der offuer kunde bliffve underviste.

For ded Tridie gjorde ieg med Borgermester och Raad en forordning om Børnedaaben etc. effter hans Mayt. befaallning.

Tiørn 20. Julii.

Hic numerosa juventus adfuit, sed illa rudior erat in Explicatione Catechetica, qvibusdam tantum Explicationem Decalogi tenentibus.

Møgleby 22. Julii.

Hic loci, maxima pars juventutis in Explicatione Catechetica, usqve ad Explicationem baptismi processerat.

Tegneby 24. Julii.

Qvamplurimi hic ex juventute totius Catechismi Explicationem qvidam Decalogi, qvidam Symboli et orationis Dominicæ tenuerunt.

Draxmarck 26. Julii.

Juventus, hujus loci, paucis exceptis, qvæ adfuit, partim Decalogi, Symboli et orationis Dominicæ, partim Decalogi et Symboli Explicationem recensuerunt.

Anno 1629. in Junio. 348

Krogstaad. 3. Junii.

Hujus loci juventus pars in 3. partes, pars in 5. Explicationem catechismi tenuerunt.

Haarrestad 5. Junii.

Juventus hujus loci etiam pars in 3. pars in 4. partes explicationem Catecheticam recensuerunt.

Oddevaallde. 6. et 7. Junii.

Visitatio Scholæ 6. hujus instituta est, qvæ pro hujus loci conditione mediocris reperta est.

Her Ander(s), Rector scholæ, bleff paamintt, Skolen med en hører att forsørge och moderere sig paa prædickestolen, item affstaa sin hastmodighed, och leffve samdrechteligens med di gaatt follk her udi Byen. etc.

Jn templo visitavi 7. Junii.

Øsmaall. 9. Junii.

Inter juventutem hujus loci qvidam in duas, qvidam in tres, qvidam in tota(m) catechesin Explicationem tenuit.

Kongellff. 11. 12. et 13. Junii.

In schola mediocriter informati erant in jnitiis Logicæ et Rhetoricæ, in Græca et Latina lingva feliciores, in classe suprema; numerosa itidem juventus ex urbe et annexa urbi Ecclesia, in Schola, 12. Junii, finitâ concione adfuit, qvæ benè in Explicatione profecerat.

Torsby 14. Junii.

Juventus, hujus loci, egregiè in Explicatione Catechetica profecerat.

Marstrand 17. Junii.

Scholæ hujus status admodum pro solito debilis est: Her taalede ieg med Borgermester och Sognepresten, att den wngdom aff Byen bliffuer flitteligens tillhollden att komme frem hver Onsdaag och Loffverdaag, att laade sig informere in Catecheticis, effterdi den icke ganger udi skolen.

349 *Tiorn. 18. Junii.*

Hic loci, qvidam in duas, alii in tres, qvidam etiam in 5. partes, explicationem tenuerunt.

Draxmarck 21 Junii.

Inter juventutem, hujus loci, qvidam multa, propter morbos intervenientes, qvæ antea in explicatione Catechetica didicerant, oblivioni tradiderant, qvidam tamen in tres, qvatuor et 5. partes explicationem recensuit (!).

Broo, 23. Junii.

Hic optimè, in Explicatione Catechetica, informatam juventutem offendi: Her forligtte ieg Her Vitum paa Sodenæs och David Slaugmand, om all hvis irring dennem hidindtill werred haffuer, saa di, her effter, schaal werre guode wenner, och den ene giørre imod den anden, inted end en rett Christen Kierlighed wdfordrer: offuerverrendis H. Anders udi Broo och H. Anders wdi Krogstaad. Dernest foræ̈nede ieg ochsaa Sognepresten her, med sin Capellan, om hvis irring, dennem imellom waar, och forbedrede Sognepresten Capellanens Løn med 5. Rx.dr. Bleff ochsaa pastor loci paamintt, att hand icke, om Søndaagerne schullde hollde sin Capellan hiemme, mens tiennisten, flitteligen, effter ordinantzen, udi sine Kircker laade opvartte.

Sodenæs. 24. Junii.

Juventus hujus loci, optimè, in Catechetica explicatione informata erat.

Her paamindede ieg Allmuen, udi Kirchen, att hollde guod wenschab och fred med deris Sogneprest, hvillked ochsaa att giørre imod dennem igien, hand aff mig och bleff privatim paamiintt, baade inden Kircken och wden, saa hand icke paa prædickestolen schullde laade sine affecter regere sig imod naagen, mens pure der betienne sitt embede, och ellers, med all Limfelldighed legge sig effter, att winde deris gemøtter, saa gudtz ærre kunde opbyggis, och di udi deris Saalighed forbedris.

Her absolverede ieg ochsaa Daavid Slaamand udi Wllberrigshaffn, publicè, fordi hand haffde paa naagle aars tiid enttholldt sig fraa Sacramentet och bespotteligens taaled, om Kirckens band, udi hvillked hand aff sin Sogneprest waar erklered: Jngen Klaagemaall forkom mig her aff naagen offuer Sognepresten. 350

NB. Paa Tiørn admonerede ieg Her Hendrick Jørgensszøn, Capellan ibidem, att hand sig gandsche schullde enttholde fraa Jomfru Bodills omgengellse, saafrembtt hand haffde sin wellferdtt kier. Jeg paamindede ochsaa for^{ne} Jomfru Bodill, att hun schullde schy hans omgengellse, och schreff hinder ochsaa till paa Tiørn, att dersom di mentte hver andre echtteschab, di daa der med schullde faare fortt, mens hvis ded icke waar udi deris achtt, di daa sig hver andris omgengellse skullde wndslaa.

Taanum 26.

Jnter juventutem hujus loci, qvidam in tres, alii in duas, qvidam in totam Catechesin explicationem tenuerunt.

Skee 28. Junii.

Jnter numerosam hujus loci juventutem qvidam in 2as partes, alii in tres, alii in qvatuor et qvinqve explicationem Catecheticam tenuerunt.

Visitatio anni 1632.

Jn Foos 31. Maji, hic loci, juventus in Explicatione Catechismi, optimè profecerat. vide præcedentem præposituram.

Oddevaallde. 2. Junii.

Scholæ status, admodum debilis, propter mortem præceptoris, et solita incommoda; Raaded bleff formaaned, att di baade sellffuer och borgerschaabed schullde favere ministerio och Scholetiennere, samptt tillhollde deris børn, och tyende, och søge Scholen hver Onsdaag och Løffverdaag, att di der kunde lere deris børnelerdom.

Fregne 3. Junii.

Copiosa juventus hic adfuit, qvæ optimè in Explicatione Catechetica profecerat.

351 *Hiertum 4. Junii.*

Hic, numerosa juventus comparuit, itidem egregiè, in Explicatione informata.

Kongellff. 6. 7. et 8. Junii.

Schola in mediocri statu reperta; Mens di børn af Byen, Yttrebye och Hiisingen, samptt di udi Scholen, waare udi explicatione Catechetica well exercerede.

Her bestillede ieg, udi wellb. Corfidtz Wllfelldtz offuerverrellse, alltt hvis paa denne tiid fornøden giordis, den 7. Junii.

Maarstrand 10. Junii.

Alltingest waar her, udi en guod tillstaand, baade med Scholen, effter dens leilighed, och iblantt Byens børn, som icke ganger udi Schole, och dog laader sig hver Onsdaag och Løffverdaag in catechesi wnderviise.

Her anloffvede Borgermester, och naagle aff Raadmendene, att di willde taxere Borgerschaabed att udgiffve, till deris Sogneprest, hver omgang naaged vist, paa ded hand kunde haffve sitt ærlig wnderhollding och wiide, horfor han schullde tienne.

Solberrig 12. Junii.

Juventus, qvæ hic copiosa comparuit, egregiè in Explicatione catechetica profecerat, et omnia in bono statu reperta.

Och ligerviis som ieg paa Hiertum tillforne; I. Admonerede Her Peder Brynnilldsøn, Capelan till Fregne, och hannem sin forseellse med dissze willkaar effterlod; 1. Ut decenter et pie viveret; 2. Sig schullde udi for^{ne} H. Peders hussz laade oppehollde och tillbørligens anstille. 3. Haffve aff for^{ne} Her Peder 20. dallr. myntt och 10 Rx.dallr. aff Grynderud Kircke; II. Tillholld Sognepresten att anstille sig imod for^{ne} sin medtiennere effter ordinantzen, samptt laade allmuffven offver alltt giel bekomme den 352 saame tienniste di tillforne, der Capelanen wid Grinderud boëde, hafft haffuer; Saa haffuer ieg her resolverit mig imod Lensmanden Biørn udi Anfaasterud och tvende andre aff allmuen wdschickede, att hvis som forordned nu waar med Slodtzherrens consensu och Fregne Gielldtz tillstand, schullde der wid forbliffve, och saafremtt dennem synttis Sognepresten att giørre dennem wrett, kunde di hannem ind for Præpositum citere; Mens effterdi Capelanen ibidem haffuer saaett sitt Korn, maa hand saa lenge wid Grinderud residere, att hand sitt foër kand optære.

Spegerød, den 13. Junii.

Hic loci, itidem, optimè, in Explicatione Catechetica, informata juventus comparuit.

Møgleby, 14. Junii.

Juventus hujus loci, optimè, in explicatione profecerat; et omnia in bono statu reperta.

Tegneby 16. Junii.

Juventutis profectus, hic loci, in explicatione Catechetica, laudabilis erat.

Morland 17. Junii.

Numerosa juventus hic comparuit, egregiè in Explicatione Catechetica instituta.

Paa Draxmarcks Kloster den 19. Junii paamindede ieg Her Jonas om hans forseellse, imod Neells Hammare, samptt om hans wschickelige leffned, med mange ord, och anloffvede hand sig piè et sobriè att wille anstille, samptt diligenter sitt Kalld forrette. Ded saame ieg och giorde wid H. Neells, udi Skridtzviig, der ieg tillforne udi denne min Visitatz drog till Oddevaalld, den 2. Junii.

353 Der ieg waar hiemkommen, aff for^{ne} visitation, haffuer ieg tillschicked wellb. Corfitz Wllfelld en memorial paa adschillige poster, ut seqvitur.

I. Att forhiellpe Her Jens, udi Foos, till den gaard, hand wid Foos Kircke till en prestegaard begierrer: Saaoch H. Jens udi Kaareby, att maa residere wid Lummeland.

II. Hiellpe presterne, udi de smaa Kalld, till Tienden, naar den der vaccerer; item till di gaarder dennem ligger nest till brugs for Rettighed;

III. Forfaare, om Oddevaalldtz-Kirckes guodtz; och itt Hospitaall der att opbygge.

IV. Lensmændene, att laade sette dennem udi haallsjerned sig forseer, imod Kirckedisciplinen.

V. Her Neellsis wschickelighed, udi Skridtzviig, att forfaaris, och deroffuer aff Præposito att sententzeris.

Visitatio anni 1635.

Skredtzviig 16. Julii.

Perpauci ex juventute hic adfuerunt, in explicatione Catechetica benè instructi. Pastor officii etiam admonitus.

Oddevaaldt 17.

Hic omnia in bono statu reperta sunt: Et pastori vocatio sacellani injuncta est.

Øsmaall 19.

Jnter juventutem hic magna disparitas in profectu animadversa est, unde pastor, et diaconus, diligenter officii sunt admoniti.

Rommeland 20.

Optimè informata juventus in Explicatione Catechetica comparuit.

Kongellff 22. 354

Hic omnia qvoad hunc locum, in bono statu reperta sunt.

Hiisingen 23.

Juventus hujus loci optimè in Catechetica explicatione profecerat.

Torsby 24.

Hic itidem juventus optimè in Explicatione Catechetica profecerat.

Maarstrand, 26.

Hic itidem omnia, in bono statu inventa.

Tiørn 28.

Jnter juventutem hujus loci, qvidam in 5. qvidam in 2. 3. et 4. partes explicationem tenuerunt.

Draxmark 30. Julii.

Perpauci ex juventute hic comparuerunt, et illi benè in Explicatione Catechetica informati.

(Herefter følge tre ubeskrevne, upaginerede Sider; paa den derefter følgende, ligeledes upaginerede, Side findes skrevet nedenstaaende, der er overstreget paa kryds og tværs, Stregerne af lige saa gammelt Udseende som Skriften).

Halingdaall, och Wallders[1].

Visitatio anni 1633. in Hallingdaall.

Næssz 27. Janvarii.

Perpauci ex juventute hic adfuerunt, et illi admodum rudes, exceptis qvibusdam, qvi explicationem Decalogi tenuerunt: pastor admonitus diligentiam pollicitus est.

Aall 29. Janvar.

Juventus etiam hujus loci rudior erat, et perpauci explicationem decalogi perceperant; Pastor et Diaconus admoniti se officium facturos polliciti sunt.

Her udi daalen befoëll ieg, att wid alle Annexer, naar icke tienniste holldis, schall en læse forklaaringen, offuer Sondaagernis Evangelier, och allmuffven tillforplichttig were, att komme der tillstede; och till dis behoff schaall kiøbis aff Kirckevergerne M. Poffvells huspostille, eller Hemmingii.

(Det næstfølgende Blad er ubeskrevet).

---

[1] Jfr. ovenfor S. 46.

[Fortegnelse paa de visiterede Sogne].

Eger — p. 1 — p. 4 — p. 7. 10.
Sande — p. 2. p. 6. 9. 10.
Aske — p. 2. 10.
Røgge — p. 3.
Hurum — p. 3 — p. 6. 9. 10.
Liidre — p. 3. 9.
Sigdaal — p. 4. p. 8. 10.
Modum — p. 5. p. 8. 10.
Hoële — p. 5. p. 9.
Nørderhoff p. 5. 9.
Røgen — p. 5. 9. 10.
Jeffnagger p. 9. 181. 184.
Ramnes. p. 27. 36. 38. 41.
Borrhe. p. 27. 36. 38. 287.
Tonsberrig p. 27. 31. 37. 39. 40.
Semb. — p. 27. 37. 40.
Nøtterøen p. 28. 31. 37.
Stocke p. 28. 30. 37. 40.
Anebo p. 28. 30. 37. 40.
Laurdaal p. 28. 29. 37. 39. 106. 110. 113.
Sandtzsver. p. 28. 29. 37. 39.
Hoff — p. 29. 29. 37. 40.
Walle p. 29. 36. 38. 40.
Bottne. p. 29. 36. 38. 40.
Næsz. p. 53. 56. 57. 58. 115. 116. 132. 133. 208. 210.
Tiølling p. 53. 56. 57. 58.
Hedrim p. 53. 56. 57. 58.
Flensberrig(!) p. 53. 57. 58.
Rollaug p. 54. 57.
Sandeher (!) p. 53. 56. 57. 58.
Søffdeherrid. p. 79. 84. 88. 90.
Hitterdaal, p. 79. 85. 88. 89. 90
Skeen. p. 79. 80. 83. 87. 90.
Gerpen p. 79. 83.
Bøe. p. 86. 88. 90. 107.
Hollen p. 87. 90. 107. 113.
Drangedaal. p. 87.
Bamble. p. 87. 90.
Edanger. p. 87. 88. 90.
Hierdaal p. 89. 104. 108. 112.
Sillegiord. p. 89. 104. 109. 113.
Hvidesøe p. 89. 105. 109. 113.
Tend. p. 103. 112.
Fyrrisdaal. p. 105. 109. 113.
Vennie p. 106. 109. 113.
Solum p. 107.
Skaffsebøyden. 109.
Møë(!) p. 109.
Aall p. 115.
Valders p. 115.
Ourdaal p. 116.
Slire p. 116.
Vang p. 116. 208. 209.
Haalingdaal. p. 116.

Gierdrum. p. 129. 131. 134.
Hoff. p. 130. 131. 133.
Grue p. 130. 131. 133.
Winger p. 130. 132. 133.
Strøm p. 130. 132. 133.
Edtzvold. p. 131. 132. 133. 134.
Nannestad p. 131. 134.
Vllensagger. p. 131. 132. 134.
Sørum. p. 155. 156. 157. 159. 160.
Skidtzmo. p. 155. 157. 159. 160.
Høland. p. 156. 158. 159. 160.
Eneback. p. 156. 158. 159. 160.
Fædt. p. 156. 158. 159. 160.
Ourschoug. p. 158. 159. 160.
Blaackiær p. 160.
Ringeriged. p. 181.
Jeffnagger. p. 181. 184.
Gran. p. 181. 182. 183.
Totten. p. 182. 183.
Vardaal. p. 182. 183.
Byrrie. p. 182.
Laand. p. 183.
Nørdrehoff. p. 184.
Ringsagger. p. 208. 209.
Stange. p. 208. 210.
Rommedaal p. 208. 210.
Elffuerum p. 209. 210.
Aamudt p. 209. 210.
Leuthen. p. 210.
Faaberrig. p. 233. 234. 236. 237.
Gudtzdaal. p. 233. 234. 236.
Ringeboe. p. 233. 234. 237.
Froen p. 233. 234. 236. 237.
Vaage. p. 233. 235. 237.
Lumb. p. 233. 235.
Doffre. p. 234.
Øyer. p. 234. 235. 237.
Lessøe. p. 235.

Krogstad. p. 260. 265. 266. 311. 316. 320.
Hobbell. p. 261. 265. 266.
Spiudeberrig. 261. 265. 266. 269.
Edtzberrig. p. 261. 265. 267. 270.
Borrhe. p. 287.
Friderickstad. p. 262. 286. 287. 291.
Askimb. p. 265. 266.
Trøgstad p. 265. 267. 269. 348.
Skittved. p. 265. 267.
Rackestaad. p. 265. 267. 270.
Aarmack. p. 266. 268.
Wesbye. p. 266. 270. 286.
Aas. p. 266. 270. 287.
Rødenæs. p. 268.
Jdde. p. 285. 287.
Berrig. p. 285. 287. 289.
Skiaberrig. p. 285. 287. 291.
Tune. p. 285. 287.
Torsnees. p. 285. 291.
Hvaaløer. 286. 292.
Onsøen p. 286. 288.
Rhaae. p. 286. 291.
Rygge p. 286. 288. 292.
Walle p. 286. 288. 292.
Naffvestaad. p. 311. 316. 319.
Fos p. 312. 316. 319.
Brou. 316. 320. 349.
Sodenæs. p. 316. 320. 343. 349.
Qville. p. 317. 320. 344.
Tannum. p. 317. 320. 344. 350.
Skee p. 317. 320. 350.
Næssing. 317.
Skredtzviig p. 337. 345. 353.
Oddevold. p. 337. 343. 348. 350. 353.
Fregne. p. 339. 345. 350.
Hiertum. p. 339. 345. 351.
Øtzmaal p. 339. 345. 348. 353.

Spegerød p. 339. 346. 352.
Solberrig. 340. 346. 351.
Kaarebye. 340. 346.
Kongellff p. 341. 346. 348. 351. 354.
Hiisingen. p. 341. 346. 354.
Torsbye. p. 341. 346. 348. 354.
Marstrand p. 341. 347. 348. 351. 354.
Tiern. p. 342. 347. 349. 354.

Møgleby 343. 347. 352.
Tegneby. 343. 347. 352.
Morland 343. 353.
Draxmarck. 343. 347. 349. 354.
Skredie (!). 344.
Nessing. 344.
Rommeland 353.

(To ubeskrevne Blade.)

Tillæg.

Indkomne Breve til danske Kancelli.

Myn gandsche wenlig och ydmig hellszen eders magnificentz nu och alltiid forsendtt med gud allermechttigste. Effter all tillbørlig tacksigellsze, gunstige her cantzeler, fordere och synderlige patron, for meged beviist erre och guode, hvillked ieg aff yderste formue, saaviitt mig mueligtt werre kand, gierne igien forschyllde will, giffuer ieg eders magnificentz paa ded ydmygeligste tillkiende, att efftersom ieg sidstegang wdi forleden herredaage wdi Skeen wid wellb: Jffuer Wind lod eders magnificentz om stiffternis leylighed naaged forstendige, iblantt anded anlangende degnenis willkaar och leylighed her wdi stiffterne, saavellsom ochszaa di degne penge, som aarligen effter worris ordinantze till Opslo skolle aff bønderne bliffuer leffverede, daa er ieg paa ded ydmygeligste begierrendis, att eders magnificentz willde gunstigligen saadantt hosz hans kong^{e}: may^{e}: befordre, att baade alle sognene maatte bliffve taxerede for en wisz rentte till en degen aarligen att wdgiffve, saavellsom ochszaa bønderne att giffve till Opslo skolle och di andre den pending, som ieg wnderdanigst paa skollernis wegne wdi min till wellb: Jffver Wind offverleffverede concept begierrid haffver, thi degnene her wdi stiffterne haffver hverken residentz eller degne bolig, som dennem burde effter ordinantzen, icke heller naagen besollding, di dennem till liffs opholld kunde med behiellpe, horudoffver børne lerdommen icke saa flitteligen kand befordris, som ded sig burde, och mand bønder, skreddere, skomagere och andre saadanne wlerde follk till saadantt tienniste maa acceptere, som sig med sitt handverk liffs opholld kunde erverbe och wngdommen y naagen maade wdi deris catechesi wnderviisze. Skollerne y lige maader erre ochszaa di for^{ne}: pendinge meged benødiged, effterdi dem en ringe indkomst aarligen tillfallder, och kiøbstedderne enten inted paa somme stedder eller ochszaa en meged ringe ting aarligen till deris opholld och befordring tillforordned haffuer. Mere tør ieg mig icke tillfordriste eders magnif. med att bemøde, mens beder paa ded ydmygeligste, att eders magnif. dette wdi den beste mening will optaage osz (!) mig med gunst och favore werre tillbevogen. Will derfor eders ma(g)nif. med wellb. frue och gandsche husz haffve gud allermechttigste befaalled evindelig. Datum Opslo den 13. april: anni 1620.

V. magnif.
subjectiss.
Neells Simenszøn
Glostrup mpp.

(Seglet afrevet, bagpaa følgende Udskrift:)

Erlig wellbiurdig och strenge ridder, her Christian Friis till Kraagerup, kong^{e}: may^{e}: grosz cantzeler och Danmarckis riigis raad, min gunstige patron gandsche ydmygeligen.

(Egenhænd. Orig. — Paaskrift bagpaa:)
Jhm.
Opslou bischop om schoeler och degnner.

(Indlæg heri: N. S. Glostrups udat. Betænkning anlangende Kirker, Prester og Skoler i Oslo Stift.)

Dette synes fornødenheden at vdfordre paa det wnderdanigste huos kong: maytz: och magnifico domino cancellario att andrage och till kiendegiffue.

1.

Om schollerne.

Mastrandt scholle vdj Wiigen haffuer aff kong: matzs benaadingh 30 rixdaller, aff Bahusz aarligen 30 rixdaller, haffuer byen vellweligen tillagt; mens der som byen, som dogh haffuer themelige formue, ville widere hielpe eller aff hans maytzs naadigst tillholdis, saa der en hører kunde bliffue fororddnedt, schulle det well medt thiden giffue sin fruchtt.

Fredrichstadt skolle haffuer aff byen til schollemesters løn 50 rixdaller aarligen, saa byen iche kand formaa mere at wdgiffue.

Thonsbierg scholle haffuer aff prepedituret der sammestedtzs till schollemesterens opholdt till aarlige kostpenge 30 daller och till løn 16 daller och der huos degnepengerne aff Bru(n)laug lheen och en ringe tingh aff prowstiedt till bøger och kleder till scholle børnene; elles giffuer byen aldelis intedt till schollens opholdt.

Skeen scholle haffuer till schollemesterens opholdt aff byen 50 daller rm. och intedd mere.

Efftersom Opsloe scholle wdj salig wellbyrdige Jørgen Friiszis tiidt haffuer naadigst bekomit friihed paa degne pengerne, som er 2 β aff en hell gaard, j β aff en halff gaardt och j β aff en ødegaardt, waar dett schollen it effuigt gaffn, dersom hans kong: maytzs:, som ieg wnderdanigst forhaaber, till menige allmue offuer altt Aggershus lheen itt absolutum mandatiz om for^ne^ penge till Opsloe scholle aarligen at schulle leffueris naadigst vilde beuillge.

Att en hell gaard maatte giffve 4 sk., en hallff gaard 2 sk. och øde gaarde j sk.

2.

At en conrector vdj for^{ne}: Opsloe scholle naadigst maatte bliffue beuelgit. [1]

3.

Effterdj Delwigs præbenda ehr naadigst laugt till superintendenternis wnderholldingh wdj Opsloe, till huilcken er en residentze, som superintendenterne iche behøffuer, och schollemesterne her j Opsloe skolle ingen residentze haffuer, beder ieg paa det wnderdanigste, at den till schollemesternis residentz maatte perpetueris.

2.

Om presterne.

Begiffuer sig allewegne her wdj stichtitt stor jringer om presternis rettighed, effterdj ordinantzen synis paa somme steder her i stifftedt att werre mueligt sommestedtzs megit tung for den fattige almue, saa dj den icke kunde effterkomme, som di den burde; begierendis paa dett wnderdanigste nogle guode raadt och remedia herudj naadigst at maatte berammis.

Neszaadden kaldt, wdj Agershuus leen ligendis, er saa megit ringe, at der paa icke nu sogneprest vden allsom største armodt kand opholdis, huelcket well kunde hielpis, dersom hans kong: maytz: naadigste wille beuelge till for^{ne} Nesaaden 16 gaarder, ligendis der sammestedtzs, som elles hører till Frogner annex i Aassz sogen, och sognepresten derhuos en ringe flumsaug, wnder gaarden liggendis, frii wden affgifft till brugs forunde.

3.

Degnenis wilkor och opholdt her wdj stichtedt ehr megit ringe, huorwdoffuer icke tredi partten aff sognene med degne erre forsørgede. Och dj, som erre till skickede, ere groffue wlerde bønder eller andre handtwercksfolck, thj ingen schickelige personne dennem will betienne, effterdj paa dj fleste steder ehr ingen degne bolig udlagt, som dett effter ordinantzen burde, icke heller den rentte, at en fattig mand sig der medt till liffs opholdt kand behielpe, huorudoffuer ochsaa børne lerdomen icke saa flittigen børnene instilleris, som dett sig burde.

---

[1] Dette skede ogsaa ved Kongebrev af 27 Juli 1621, se Norske Registr. V. S. 160.

Om capittelidt.

Effterdj at residerende canonici maa all capittells besueringh paa sig aname medt sager att judicere wdj och andett saadantt, som kand tillfalde, ere dj paa dett wnderdanigste begierendis, att dj for saadan deris wmage och besueringh maatte nyde capituli bona communia, som ehr megit ringe, och procuratores derfra gansche maa bliffue wdeluchte som di, der ingen onera capituli j saa maader sustinerer[1].

Neellsz Simenszøn
Glostrup mpp.

(Paaskrift bagpaa:)

1.

Anlangende kircker, prester och skoller vdj Opslou stigt.

(Orig., kun Underskriften og Notitsen i Randen ere egenhændige, det øvrige med en Skrive haand. Datum mangler. Indlæg i N. S. Glostrups Brev til Kansleren af 13. April 1620).

---

[1] Flere Præbender vare som bekjendt forlenede til Personer, som boede paa andre Steder, i Regelen i Danmark. Disse holdt „Procuratorer“ i vedkommende Stiftssteder, hvilke havde at oppebære Præbendernes Indkomster og oversende dem til Vedkommende. Se f. Ex. Saml. til Fyens Hist. og Topographi VI. S. 120, hvor Biskopen i Odense, Hans Michelsen, der havde et Canonicat i Oslo, skriver i sin Dagbog den 13. Juli 1629: „Rescripsi Laurentio Johannis procuratori meo Asloensi“.

Myn gandsche wenlig hellszen nu och alltiid forsendtt med gud allermechttigste. Effter all plichttig tacksigellsze, magnifice domine cancellarie, fautor och promotor honorande, for eders magnf. wellaffectio(ne)rede gemytt och merckelige promotion mig beuiist, giffuer ieg eders magnif: paa ded ydmygeligste tillkiende, att efftersom nerverrende breffviiszer her Frandtz Neellsen Riiber haffuer taaged sig forre eders magnif. sin saag att andraage, forhaabendis sig restitution formedellst eders magnif. anseelige hossz hans kong: may: intercession att schullde erlaange, daa haffuer ieg icke kunde wnderlaade eders magnif. hans saags beschaffenhed, ligesom den reverà sig haffuer tilldraaged att tillkiende giffve, som er, att hand anno 1616 wdi min saalige formandtz tiid er bleffven wdaff itt qvindfollk beschyllded, att hand sig med hinder løsachtteligen, tum uxoratus, schullde haffve indlaaded, horudoffuer hand wed retten er bleffven tilltaalled och endelig den 17. april anno 1616 wdi wellb. nu saalige Envolld Krusis nerverrellsze paa Opslou capittell dømbtt till sin wnderførsell, hvillken der hand desperere t sig att kunde bringe till weye, haffuer hand guodvilligen sitt kalld resignerit och leffwed siden privatus indtill anno 1616 (!) ieg effter hans kong^{e}: may^{e}: naadigste befaallning skollemesteren wdj Tønsberrig till hans may^{e}: cantorie nederschickede, och denne fattige mand med wellb: nu s: Envolld Krusszis samtycke paa hans kong^{e}: may^{e}: naadigste behaug, effterdi ieg ingen anden haffde wid haanden, ded igien pro rectore forordnede. Wdi hvillken sin tienniste haand sig saa schickeligen och flitteligen haffuer forhollded, att ieg icke ratione officii naaged haffuer kunded desiderere. Saa ieg derfor om hannem haffuer en guod forhaabning, att dersom hand formedellst eders magnif. gunstige befordering denne gang maatte restituèris, hand sig bedre baade ij fremtiiden schullde forresee och betencke. Bedendis eders magnif. min dristige skriffvellsze wdi den beste maade will optaage och mig sig laade werre alltiid commenderit. Den allsommechttigste gud bevaare eders magnif. med wellb. frue och kierre børn och wellsigne eder samptligen baade paa sielens och legomens wegne. Amen. Datum Opslou den 9. Augusti anni 1623[1]).

Eders magnif. willige
tiennere
Neells Simenssøn Glostrup
mppria.

(Egenhænd. Orig.; bagpaa: Seglet i rødt Vox og egenhænd. Udskrift:)

Erlig, wellbiurdig och strenge riddere her Christian Friis till Kraagerup, kong^{e}: may^{e}: cantzeler, Danmarckis riigis raad och høffvidtzmand paa Kiøbenhaffns slott, min gunstige herre och fordrer gantz ydmygeligen.

(Indlagt i Frandtz Nielszøns Supplicats til Kantsleren af 16. Aug. 1623).

---

[1]) Hr. Frants Riber fik kgl. Opreisningsbrev 23 Mai 1624, se N. Rigsregistr. V S. 392.

Den allmectigste gud naadeligen spare oc beuare e: st: gunstige kiere her cantzeler wdi languarende lycksalighed baade till liff oc siell. Amen.

Det er nu, velb: strenge her cantzeler, paa dett ottende aar, siden ieg fattige mand haffuer været priverit s. s. ministerio for en slem menniskis angiffuelsze schyld, som vor, at ieg skulde hafft leyermaall med hende. Men paa det ieg kunde vere i rolighed vden vidre molestats oc tribulering haffuer ieg selffuillighen affstaat mitt kald, dog haffuer ieg midler tid icke leffuit frustra, men haffuer tient nu paa siuende aar i en schole tieniste vdj Tonsberig i Norge med saadan flid, som velb: Gunde Lange nest gudz hielp der om vell schall testere literis et verbis. Ieg haffuer oc tuende gange verit vdj Danmarck, det schall gud vide, icke vden stor bekostning oc liffs fare om samme leilighed, dog ingen god erinde disz verre for mig fattige mand kunde ramme, kommer endnu den tridie gang met min kiere biscopis breff oc besched oc er forscreffuet till ederz st:, bedendis for gudz oc gudz æris schyld, som ieg altid acter at forfremme, at e: v: st: vilde mig hos kong: maietist:(!) forhielpe, at ieg maatte komme till min førrige stand igien in ministerio oc bliffue met tiden till nogen vidre leilighed forfremmet. Jeg er, st: her cantzeler endnu en vng mand oc kand i mange aar endnu tiene baade gud oc menisken, om gud sparer liffuit. Denne samme gode gud naadeligen spare oc beuare e: v: st: i languarende lycksalighed oc fredsommelige regiment gud all: till ære oc mangen fattig vndersatt til glæde oc trøst. Skreffnit vdj Tonsb. vdj Norge den 16. aug: aar 1623.

Ederz velb. strengh.
ydmyge vnderdan
Frandtz Nielszøn
scholemester vdj Tonsberg.
Sola spe foelix sum.

(Orig., bagpaa paaskreven:) Supplicatz.

Indlæg heri: Ncells Simensszøn Glostrup til Kantsleren Christian Friis, Opslou den 9. august 1623.

Min gandsche ydmyg hellsen med alltt, hvis eders magnificentz till ærre, tienniste, och wellbefaalld schee kand, alltiid tillforne. Effter all tacksigellse, gunstige her cantzeler, fordrer och promotor, for eders magnif. alltiid wellbevogen affection imod mig och store befordering, horfor gud eders magnificentz will belønne, och ieg alltiid findis eders magnif. willige tiennere, saa lenge ieg leffver, giffuer ieg eders magnificentz paa ded ydmygeligste tillkiende, att efftersom ieg eders magnif: guode schriffuellse, daterit Kiøbenhaffn den 12. Februarii, først den 22. Martii bekommed haffuer anlangende di authores, som udi skolerne her udi stiffted wngdommen forrelæsis, paa hvillke eders wellb: en designation er begierrendis, daa forsender ieg nu herhos en forteignellse[1]) paa dennem, efftersom di brugis udi skolerne offuer alltt stiffted, formodendis eders magnificentz sig dennem will laade befaallde. Mens aarsaagen, horfor Maarstrand, Oddevolld, Friderickstaad och Skeen skoler erre saa meged ringe, erre dissze, att saa snaartt deris børn, som settis till skolerne, kand naaged forstaa sig paa di bøger, som læsis udi for^{ne} scholer, strax taager di dennem derfraa och forschicker till andre, eller och de laader dennem lærre att schriffve och wille icke hollde dennem till latinen. Item laader deris børn fische eller taage waare paa deris saugbrug om sommeren, och saa iblantt gange udi skole om wintteren, saa scholerne kand icke for saadanne forandringers schylld komme for sig. Till med er der saare ringe indkomst till samme skoler, saavellsom till di andre, att skolerne icke med hører kand forsørgis, som børnene kunde hiellpe att informere, mens ded gandsche arbeyde ligger alltt paa en, som icke offter for mengdens schylld aff børn med den fruchtt, widsømmede, wngdommen kand wnderviisze, horaff ded kommer, att der allene udi Kongelff skole erre tou hørere, den ene er capellanen der udi byen, den anden klockeren, hvillke sig nødis der till att bruge, efftersom der er ingen middell, hor med hørerne kand forsørgis. Wdi Christiania skole erre fiire hørere, som sig med ringe wnderhollding maa behiellpe. Dernest huorledis nerverrende domini doctoris Petri

---

[1]) Ikke nu tilstede.

Adolphi, medici och philosophiæ professoris tillforne forordned, her in capitulo Asloënsi gelegenhed och willkaar paa denne tiid bedrøffveligens er beschaffed, will ieg eders magnificentz icke paa denne tiid med besverge, mens allene paa ded ydmygeligste begierrer eders wellb: magnificentz willde for gudtz schylld laade sig hans faattige willkaar gaa till hiertted och hos hans may: gunstigligens forhiellpe, om mueligens hand med naagen befordring kunde forhiellpis, effterdi hand sig wdi sin bestilling her hos ossz med all gudfrychttig schickelighed, flittighed in officio och høffvisch omgengengellse (!) forhollded haffuer, saa ieg forhaaber, nest gudtz hiellp, att dersom hand nest gudtz och eders magnificentzis befordring till rette igien entten her eller paa en anden sted kommendis worder, eders magnificentz schaall formercke, hand sig saaledis schaall anstille, saa eders magnificentz icke schaall fortryde, att eders magnificentz hannem befordred och igien till rette forhiollped haffuer. Bedendis, eders magnificentz mig icke fortencker, ieg saa meged dristigens eders magnificentz her med besverger; ieg findis eders magnificentiæ plichttwillige tiennere, saalenge ieg leffuer, och formoder, eders magnificentz her effter som alltiid tillforne mig med gunst och befordring bevogen forbliffvendis worder, och will saa her med haffve eders magnificentz med wellb. kierre frue, ellschelige børn och alle guode wenner wnder den gudommelige beschiermellse befaaled evindelig. Datum Opslou-bispegaard den 1. april: anni 1630.

Eders magnificentiæ willige
tiennere alltiid
Neells Simensszøn
Glostrup mppria.

(Bagpaa Rester af Seglet i rødt Lak og Paaskrift:)

Erlig, wellb. och strenge ridder her Christian Friis till Kraagerup, Danmarckis riigis raad och kong^{e}: may^{e}: cantzeler, min gunstige herre och mechttige befordere, gantz ydmygeligen.

(Egenhænd. Orig. med følgende samtidige Paaskrift:)

I H S.

Scholernis i Opsloe stifft ringe tilstand kommer deraff, att hørerne ringe vnderholding haffue och sommested ingen scholer er.

Memorial.

1.

Att urgere hos wellb. h. cantzeler naagen resolution paa min førrige schriffvellse anlangende, huorledis med di paabudne bede daage schaall forholldis.

2.

Erindre wellb. Jffuer Wind om, hvis wellb. her statthollder hans wellb. paa mine wegne tillschreffved haffuer. NB. Tiender aff kirckerne.

3.

Att wellb. Jffuer Wind willde well giørre och tiltaale hans may^{e}:, att den forordning, som er wdgangen anno 1618, att alle geislige saager schulle decideris paa landemodene, ochsaa her maatte paabydis att schee paa capitteled udi wellb. her statthollders nerverrellse, som och alltiid sedvanligtt werred haffuer. Datum Opslou Bispegaard den 21. Maji anni 1630.

Neells Simenssæen
Glostrup superat.
mppria.

(Bagpaa med samme Haand:) Memorial till hoffve.

(Egenhændig Original paa et enkelt Blad).

Noter.

Pag. 5. Velb. Nils Mund. Nils Sørensen Mund var en Adelsmand fra Jylland, der var indgiftet i Norge og boede paa Bjerkevold i Eidanger. Hans Søn var den fra Christian IV's sidste Krig bekjendte Sømand Pros Mund. Samll. til d. n. F. Hist. I. S. 377.

Pag. 5. Hr. Nils (Larsen) paa Eger var Sognepræst der 1602—1630. Sagen ved Præstegaarden har uden Tvivl været forbrudt af den Grund, at han eller en tidligere Præst har villet drive Handel med Tømmer fra Præstegaardens Skov, cfr. L. J. Vogt i Norsk hist. Tidsskr. 2 R. V. S. 293.

Pag. 8. Stenkirken. Om dette bekjendte Capel ved Gaarden Steen, hvis Ruiner i vort Aarhundrede ere blevne behandlede paa en beklagelig Maade af en af Gaardens Eiere, see N. Nicolaysen, Norske Fornlevninger S. 136—137.

Pag. 10. Hr. Daniel. Hans Navn var Dan. Lagesen og han var fra 1597—1602 Capellan hos sin Fader, Sognepræst til Modum Lage Lagesen, hvem han 1603 fulgte i Embedet. † 1633. Denne uværdige Præst var saaledes Broder af den i sin Samtid ansete Thomas Lagesen († 1630 som Sognepræst i Christiania), af hvis Sønner ogsaa flere ere blevne bekjendte.

Pag. 10. Bragernæs var allerede ved Begyndelsen af det 17de Aarhundrede et ved Trælasthandelen opstaaet, stærkt tilvoxende Ladested, hvor naturligvis Krohuse ikke savnedes.

Pag. 11. Om den her og paa flere Steder i denne Visitatsbog omtalte Pestepidemi, der i 1630 og de nærmest paafølgende Aar hjemsøgte Stiftet, kan for Christiania Bys Vedkommende henvises til Beretning om Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Norge i 1857. Chra. 1860. 4. S. 118 flg., hvor C. T. Kjerulf har givet nogle Oplysninger om ældre Medicinalforholde. Her findes aftrykt et af Biskop Glostrup i Forening med Christiania Borgermestre, Dirik Sandersen og Laurids Ruus, under 24de Juli 1630 udstedt Reglement for de i Epidemien døde Personers Begravelse. Efterretninger om Pestens Optræden i Landdistrikterne haves derimod neppe.

Pag. 13. Den Rector i Tønsberg, som i 1618 fik Irettesættelse for sin Forsømmelighed, har selv havt bedre Tanker om sin Virksomhed. Hans Navn var Frands Nilsen (Riber), og han var i sin Tid for Leiermaal bleven afsat som Sognepræst til Asker. I Juni 1623, da han havde været Rector i 8 Aar, var han i Kjøbenhavn og tilskrev der Nils Friis, Cantslerens Broder, et Brev, der findes i det danske Rigsarkiv og er ret characteristik, hvorfor dets Indhold her anføres: Han var, siger han, afsat fra sit Præstekald „aleneste for en slem Mistankes Skyld, som et slet Menneske mig haver paaført“. — „Dog haver jeg imidlertid ikke levet *frustra,* men ved Guds Hjelp og min store Flid og Arbeid gjort stor Frugt i en latinsk Skole udi Tønsberg i Norge, hvor de tilforn ikke kunde sætte *Adjectivum* og *Substantivum* sammen, da ere de saa ved Guds Hjelp og min Flittighed forfremmede, at 12 vakre Personer ere med mine gode *testimoniis* derfra forfremmet til andre store Skoler, ja nogle haver promoveret[1]), somme i Kjøbenhavn, somme i Tydskland, som mange gode Folk er vitterligt, og Velb. Gunde Lange skal og det samme med mig certificere. Mine andre *labores in comoediis exhibendis, in musica exercenda* saavelsom i andre *scholaribus exercitiis* vil jeg ikke her opregne, dog jeg for saadan Besværlighed haver havt en saare ringe Løn, som er 46 Daler. Dog haver jeg dermed ladet mig nøie i den Mening, at jeg engang kunde komme til nogen videre Befordring“. — Hans Ønske om Befordring blev virkelig opfyldt, thi 1624 fik han Opreisning (N. Registr. 5, S. 392) og blev senere Sognepræst til Øier. Se Hjorthøys Beskr. af Gudbrandsdalen II. S. 165 og L. Daae, Throndhjems St. geistl. Historie S. 99. Mere om samme Frands Nilsen vil forøvrigt findes i de som Tillæg aftrykte Glostrupske Breve.

Pag. 15. Mag. Finn (Vincentius) Sivertsen var en Mand ikke uden biographisk Mærkelighed. Han var Søstersøn af Biskop Jens Nilsen i Oslo og vistnok tillige af Jesuiten Pater Laurentius eller Klosterlasse, studerede i Rostock, men besøgte tillige Jesuiternes Skoler, var i 1602—1604 Rector paa Herlufsholm, hvor han imidlertid viste Tilbøielighed til Calvinismen, og blev 1604 forlenet med Tønsbergs Provsti (Norske Registr. IV. S. 83[2]). Dette var et

---

[1]) Skal vel betyde: deponeret. I Kbhvns. Univ. Matrikel er der forøvrigt intet Spor til, at der fra Tønsbergs Skole er blevet dimitteret nogen Studerende i hans Tid.

[2]) Heraf sees, at Berg i Samll. til N. F. Sp. og Hist. II. 363 ikke har Ret, naar han paastaar, at Finn aldrig har været forlenet med Provstiet.

Prælatur, knyttet til det fordums kongelige Capel, St. Laurentii Kirke [1]), men havde ved Reformationen undgaaet den almindelige Secularisation og bl. a. været forlenet til Biskop Frands Berg i Oslo og derefter (1562) til dennes Svigersøn Rasmus Hjort (Cervinus). Kirken var ikke Tønsbergs Sognekirke (dette var Mariakirken), men „Provsten" var forpligtet til at residere ved Laurentii Kirke og „gjøre slig Tynge og Tjeneste ved Kirken, som fremfarne Provster før ham gjort have"; nogen egentlig Menighed har Kirken altsaa neppe havt, men der er dog holdt Gudstjeneste, vistnok omtrent som i Throndhjem, hvor Frue Kirke en Tidlang efter Reformationen (indtil 1585) var Byens eneste Sognekirke, medens der dog ogsaa fandt Gudstjenester Sted i Domkirken ved dennes Kanniker. Derhos skulde Provsten i Tønsberg „oppeholde" Skolen i Byen og forsørge Hospitalets Fattige, og idetmindste Mag. Finn har maattet svare Afgift af sin Forlening til Kronen. Mag. Finns senere Skjebne er ikke ganske klar, og han synes ikke at være vedbleven i Besiddelse af Forleningen til sin Død. J. Müller siger i sin Beskrivelse over Jarlsbergs Provsti (S. 82): „I hans Tid gik Herligheden „bort fra Provsteembedet. Traditionen herom vil jeg „ikke skrive". Kongebrev af 1627 overdrages Kongens Secretair Sti Pors et Kannikedom i Oslo efter „afgangne" M. Finn Sivertsen (N. Reg. V. S. 265), men i et lignende Brev af 1631 (N. Reg. VI S. 281) omtales „M. Finns Afgift af Tønsbergs Provsti", uden at „afgangne" tilføies, medens derimod dette Epithet gives til andre i Brevet nævnte Personer. Det sidste Spor af ham er hans Gravsten i Lunds Domkirke (Sommelius, Templ. cath. Lundense p. 114), hvor han angives at være død 1677. Skulde dette Tal være rigtigt, maatte han have opnaaet en Alder af 100 Aar eller endog mere, og Wad (Rectorerne paa Herlufsholm S. 16) har derfor antaget 1677 at være en Feillæsning eller Feiltryk for 1627. Tønsbergs Provsti blev senere inddraget under Lenet, men kom omsider til at danne et Grundlag for Jarlsbergs Grevskab. Laurentii Kirke blev en Tid Byens anden Sognekirke, derpaa (c. 1680) Annex til Sem, hvis Sogneprest saa tog Bolig i Byen, men fra 1739 Annex til Frue eller Mariakirke, indtil denne i 1810 blev nedreven. Derefter var den Byens eneste Kirke, indtil den i vore Dage har givet Plads for en ny.

---

[1]) Dette havde i sin Tid havt flere Geistlige, der udgjorde et lidet Capitel, men allerede i den sidste Del af den katholske Tid vare disse efterhaanden forsvundne og deres Indtægter tilfaldne Provsten.

Om M. Finn kan forøvrigt henvises til Jens Nilsens Visitatsbøger (paa flere Steder), Rørdam, Kbh. Universitets Historie III. 268, 447. Norsk hist. Tidsskrifts 2 R. VI 311—314.

Pag. 16. *Actio Jesuitica.* Hvad der her volder Vanskelighed er Ordet *Ulinæ*, der ligesaavel kan læses *Ulmæ*. I Norsk hist. Tidsskrift III R. S. 314 (cfr. 334), har jeg udtalt den Formening, at *Ulmæ* maa betyde Olmütz, hvis Jesuitercollegium vitterlig stod i nær Forbindelse med Braunsbergs, og hvor Nordboer af og til have studeret. Noget Sted *Ulina* kjendes neppe, og i Ulm, der var en protestantisk Stad, har intet Jesuitercollegium været. Tænkeligt kunde det dog ogsaa være, at *Ulina* kunde være = Wilna?

Pag. 21. Hr. Laurids. Denne Præst, Laurids Halvorsen Stenius, der nævnes i Lit. Lex., blev 1628 anklaget for Papisme, men nogen Dom kjendes ikke, og i ethvert Fald beholdt han Embedet. Udførlige Efterretninger om ham findes i min Afhandling: „Den katholske Reaktion i Norge under Christian IV" i Norsk hist. Tidsskrift 3 R. III S. 336—344. En Broder af Hr. Laurids vil forekomme under Oddevald p. 97.

Pag. 22. Lucia S. Iver Nilsens. Denne Lucia Nilsdtr. Baat, hvis Mand 1619 levede som Borgermester i Tønsberg, men var død før 1626, skjænkede ved Gavebrev af 29 Sept. 1626 nogle Penge i forskjellige velgjørende Øiemed. Se herom Norske Stiftelser I S. 50—53, III under Tønsberg S. 415, 419, 422 samt Registret.

Pag. 29. Alexander Rabe v. Pappenheim var forlenet med Bratsberg Len og Gimsø Kloster 1609—1620. Udførligere Efterretninger om denne tydske Adelsmand findes i Personalhistorisk Tidsskrift 2 R. V. S. 254—257.

Pag. 31. Med Hensyn til Skiens latinske Skole kan bemærkes, at en Student deponerede efter Dimission derfra 1621. Kbh. Univ. Matr. I. S. 51. Dette er det eneste Exempel fra Glostrups Tid paa, at nogen Discipel er kommen til Universitetet umiddelbart fra en af de smaa Latinskoler i Stiftet. I 1617 omtales en Rector ved denne Skole, Peder Paulsen, der beskyldtes for at „hudflette" Disciplene (Oslo Capitelsbog). Om denne Skole (i en noget senere Tid) har jeg selv i sin Tid meddelt nogle Oplysninger i Programmet fra samme Skole for 1860.

Pag. 33. Kjørmesse ɔ: Kirkemesse. I Middelalderen var det overalt Tilfældet (som tildels vistnok endnu i de catholske Lande), at Aarsdagen for enhver Kirkes Indvielse var en local Fest-

dag for dennes Menighed, som da efter Gudstjenesten pleiede at holde sig lystig. Et interessant Vidnesbyrd herom fra 1177 er os opbevaret i Sverres Saga (Cap. 17), hvor der berettes om en vel besøgt Kirkemesse i Stange paa Hedemarken. Disse Kirkemesser havde allerede Biskop Jens Nilssøn forsøgt at faa afskaffet, og i 1622 (N. Registr. V. S. 260) udgik — uden Tvivl efter Glostrups Forestilling — kgl. Forbud imod Kirkemesser i Thelemarken. Forøvrigt henvises til mit Skrift: Norske Bygdesagn, 2 Udg. I. S. 66—68. I en Lovcodex vil man finde den Bemærkning: „28 Mai, Kjørmesse paa Gierpen, er nu afflagd med fleire pimp messo dager“. (Norges gamle Love IV, S. 653).

Pag. 35. Til Anders Michelsens Legat til Skiens latinske Skole kjendes vistnok forlængst ikke mere noget Spor, da det ikke findes omtalt i „Norske Stiftelser“. Skolen nedlagdes som bekjendt 1739 i Lighed med de øvrige smaa Latinskoler i Stiftet og afløstes af en dansk Skole. Hvilken Skjebne Legatet har faaet, om dets Forsvinden skyldes Uredelighed eller ikke, vil neppe blive opklaret.

Pag. 35. Tientaaget ɔ: Nedre Thelemarken, som kaldtes saaledes til Forskjel fra øvre Thelemarken („Skatlandet“), hvor, som bekjendt, den almindelige Tiende aldrig har været indført.

Pag. 38. Tind. Om den Skik, at Børnene, førend selve Daabshandlingen fandt Sted, skulde holdes udenfor Kirkedøren, se S. 73, hvor den samme Levning af Catholicismen sees at have holdt sig i Eidsberg.

Pag. 39. Fyrisdal. Om de her omtalte Hestekampe findes udførlige Oplysninger i mine Norske Bygdesagn, 2 Udg. I, S. 58 flg.

Pag. 40 fg. Hr. Mikkel i Sillejord. Mikkel Madsen Aalborg, Sogneprest her 1612—1633, da han døde. Wille, Sillejords Beskr. S. 64. Om Eftermanden Zach. Skanke beretter Wille i nogle tildels utrykte Optegnelser, at han gjennemvandrede 15 Steder i alle 4 Stifterne dels for at informere Børn, dels for at blive personel Capellan, skjønt forgjæves, indtil han 1631 blev kaldet af Mag. Jens Knudssøn i Skien at være hans resid. Capellan til Solum og Mælum, hvortil han 25. Jan. blev ordineret i Christiania af M. Nils Glostrup“. Hvad Hr. Mikkels forhastede Giftermaal angaar, sees Biskoppen (Ny Kirkehist. Saml. 3 R. II, S. 147) at have foreslaaet udtrykkelige Bestemmelser for at forebygge lignende Tilfælde.

Pag. 42. Bemærkningen om „Afguderiet“ i Røldal (Febr. 1622) har Interesse derved, at den er det ældste Vidnesbyrd om Pilegrims-

farterne til denne Kirke, som nu kjendes. Biskoppen har forøvrigt ikke nølet med at udføre sit Forsæt om, at „gode Midler skulde blive berammede“ imod disse og lignende overtroiske Farter — han maa ogsaa have været opmærksom paa, at der var Valfartskirker i hans eget Stift — thi allerede 1. August udgik der et Kongebrev til ham (N. Registr. V, S. 276 flg.), hvori det heder, at han underdanigst haver ladet berette „hvorledes der i Stiftet skal befindes mange letfærdige og ugudelige Mennesker, som sig understaa adskillige gamle formente Helligdomme at besøge, formenendes sig der sin Sundhed igjen at ville erlange“, hvorimod da Forbud gjøres. Som bekjendt, frugtede dette ikke meget. Om Røldals Kirke se forøvrigt mine Norske Bygdesagn I, 2 Udg. S. 1—9 samt B. E. Bendixens Afhandling i „Udgravninger og Undersøgelser i Røldal“ (i Aarsberetn. for 1893 fra Foren. for norske Fortidsmindesmærkers Bevaring).

Pag. 42. Eiler Urne havde 1620 afløst Alexander Rabe v. Pappenheim som Befalingsmand over Bratsberg Len og Gimsø Kloster, hvilken Stilling han indtog indtil 1640.

Pag. 43. Tind. Prædikestol savnedes her i to Kirker. P. Palladius skriver i sin Visitatsbog (Svend Grundtvigs Udg. S. 11): „Prædikestolen skal ikke være en Bogstol eller en Hifgippe nede paa Jorden, men deilig opbygget hos den søndre Side i Kirken, Guds salige Ord til Hæder og Ære, at hvert Menneske kan see sin Sognepræst under Øien“.

Pag. 46. M. Povels eller Hemmingii Postiller. Den første af disse Postiller er den første Gang 1614 af Mag. Povel Medelby († 1632 som Sognepræst til Frue Kirke i Odense) udgivne „Postil for Ungdommen“, af hvilken i Nyerups Literaturlexicon anføres otte Oplag, det sidste 1741. Den anden er den af den berømte Theolog Dr. Nils Hemmingsen forfattede Postilla Evangeliorum in diebus dominicis et festis, der første Gang udkom i Kjøbenhavn paa Latin 1561 og siden gjentagne Gange i Wittenberg og paa andre Steder. Paa dansk udgaves den første Gang 1576 af Rasmus H. Rerav, (Folio), hvilken Oversættelse siden gjentagne Gange oplagdes.

Pag. 48. Nes. Dette har været Glostrups første Visitats og den eneste i 1617 afholdte. Den 25de August havde han for første Gang mødt i Capitlet, og allerede tre Dage efter har han været paa Nes Prestegaard, idet han med Visitatsen vist har forbundet et Vennebesøg hos Presten, Paul Trane, der tidligere (1607—1611) havde været Rector i Oslo. Dette kan sees af Paul Tranes mærkelige i det St. Kgl. Bibl. (Thott. 1848 4to.) bevarede Stambog. Her staar nemlig: *„Reverendo et doctissimo viro Dno. Paulo Tranio, amico suo veteri, lubens 28 Augusti 1617 Nessæ haec adscripsit Nicolaus Simonis Glostrupius, Aslo. et Hamariensis Superintendens“*. I samme Stambog findes ogsaa Biskoppens Portræt. Se forøvrigt om dette Haandskrift, der fortjente at udgives helt, J. C. Berg i Budstikken III S. 308 flg.

Pag. 53. Ludvig Munthe var først nogle Maaneder i Forveien (25 Oct. 1636) udnævnt til Biskop over Bergens Stift og har derfor sandsynligvis befundet sig paa Reisen til sit nye Embede.

Pag. 77. Hartvig Huitfeldt til Skjelbred († 1637), en Adelsmand, der synes at have havt gode Studeringer, men er bleven, skjønt neppe medrette, antaget for en Tilhænger af Catholicismen (se Norsk hist. Tidsskrift 3 R. III S. 347 ff.). Huuscapellaner hos norske Adelsmænd forekom efter Reformationen ikke hyppigt.

Pag. 78. *Novum templum in Halden.* Efter Ansøgning havde Haldens Beboere 1629 faaet Tilladelse til at opføre et Kapel, der betjentes af Sognepræsten til Id. Glostrup fik ved Kongebrev af 10 Decbr. s. A. Befaling til at indvie det, og Indvielsen er da sandsynligvis foregaaet i Begyndelsen af 1630. Norske Registr. VI S. 189.

Pag. 78. Nils Krag (Adelsmand) var Lagmand i Fredriksstads Lagdømme i Aarene 1617 (udnævnt 10 April) til 1634, da han fik Afsked for Sygeligheds Skyld. Fik 1636 Gaarden Herseter. Sønnen Ove blev siden Oberst. Hofmans Danske Adelsmænd I, S. 185. Magazin til den danske Adels Historie. S. 185. Norske Registr. p. fl. St.

Pag. 83. Velb. Fru Inger til Thorshof var Datter af Jørgen Litle til Jonstrup og Enke efter den 1592 afdøde Norges Riges Cantsler Oluf Calips. Om hende og hendes Legater til Kirken og Skolen i Frederikstad se Norske Stiftelser III, S. 290—292 og 967—968.

Pag. 84. „Velb. J. M. B.“ er aabenbart Jomfru Mette Bildt, en Datter af Otto Bildt til Næs; Jfr. Mette, der aldrig blev gift, levede endnu 1676 [1]) og boede i Bergs Præstegjeld paa Gaarden Lundestad, hvorhos hun tillige eiede en Halvdel i Herre-Brøden

---

[1]) I Danmarks Adels Aarbog 1887 S. 76 hedder det imidlertid, at hun døde 3 Mai 1675. Sammesteds anføres, at hun var født 3 April 1594. Er dette rigtigt, har hun altsaa paa den Tid, da Glostrup fandt at burde skride ind mod hendes efter Rygtet „letfærdige Omgjængelse“ allerede været 40 Aar gammel.

(Samll. t. d. N. F. Hist. II, S. 563 og N. Registr. X, S. 539). Hvem „Tyge N." er, ved jeg ikke. „Velb. G. N.", Jfr. Mettes anden fortrolige Ven, er derimod tydeligvis hendes Nabo Gerlof Nettelhorst, der fra 1609 til sin Død 1643 var forlenet med Ide og Marker. Hans anden Hustru, der af Glostrup omtales uden at navngives, hed Vivike Bjelke og var en Søster af Cantsler Jens Bjelke. Naar Jomfru Mette sees at have befundet sig i slette Formuesomstændigheder og derfor at have „drillet" Gerlot Nettelhorst for Penge, da kan nogle Oplysninger om hendes Gjeld findes i Norske Registr. VI, S. 204, 457, 623.

Pag. 88. Jens Sparre († 1632) var forlenet med Baahuus Len 1618—1632.

Pag. 88. Hr. Nils (i Skredsvig). Nils Hansen Slagelse eller Slaglosiensis var 1606 kaldet af M. Basse (sic) til Capellan i Konghelle, Sognepræst her 1609 og endnu 1636. Skarstedt, Göteb. Stifts Herdaminne S. 713.

Pag. 90. Hr. Morten i Fregne (ↄ: Forshälla Pastorat); hans Navn var Morten Mickelsen Wandelinus, Skarstedt l. c., S. 90.

Pag. 90. Pastor i Ødsmaal. Hans Navn var Jonas (Skarstedt S. 1004), forøvrigt vides intet om ham.

Pag. 90. Herremag. Herved forstaaes en for fornemmere Besøgende bestemt Gjestestue paa Præstegaardene, hvilke af saadanne Reisende i den Tid jevnlig brugtes eller misbrugtes som Herberger.

Pag. 91. Hr. Henrik Gyldenstjerne til Aagaard havde 1576—1592 været forlenet med Baahuus og døde som Slotsherre her i det sidstnævnte Aar.

Pag. 91. Hr. Hans i Næsinge aflagde Ed som Sognepræst her 1603.

Pag. 91. Hr Jørgen Lunge til Odden var forlenet med Baahuus 1613—1618.

Pag. 93. Hr. Anders paa Bro nævnes i denne Stilling allerede 1611 (forøvrigt ubekjendt). Hr. Peder paa Krogstad i Vigen hed Peder Christensen og valgtes til dette Embede 1602, Hr. Johan paa Qville hed Johan Jenssen Gjedde og tilhørte en Præsteslegt, der angives at have været af „gammel norsk Adel" (?) og indehavde dette Embede fra 1622—1662. Provsten Hr. Vitus (Pedersen Herrestadiensis) blev 1603 Capellan paa Thjørn i Vigen og c. 1607 Sognepræst till Tossene † c. 1647. (Skarstedt l. c. S. 257, S. 526, S. 650—651, S. 872, 1146).

Pag. 95. H. Holger Ovesen, Provst i Søndervigen, var født i Halland og blev 1609 fra Slotspræst paa Baahuus Sognepræst i Konghelle. Var 1610 tilstede ved Prinds Christians Hylding i Oslo og døde 1632. Skarstedt S. 497, 1105. I Holmbergs Bohusläns Hist. och Beskr. (2 Udg. III, 177) berettes, at han var en rig Mand og en nidkjær Forfølger af Hexe og „annat otyg“.

Pag. 97. Hr. Brynild (Pederssen) i Oddevald skal være død 1622. Skarstedt S. 912.

Pag. 97. Capellanen i Oddevald hed Morten Halvorsen Stenius (Skarstedt l. c. 923) og var en Broder af den Pag. 21 omtalte for Catholicisme anklagede Laurits Halvorsen Stenius i Sem.

Pag. 98. Om Hovedtienden i Baahus Len see C. O. Arcadius, Bohusläns Indförlifvande med Sverige, Sthlm. 1883. S. 56.

Pag. 98. Ved Oddevalds Skole kjendes i Glostrups Tid to Rectorer Petrus Johannis 1621 og Hr. Anders 1629. Skarstedt l. c. 926.

Pag. 98. Om Kongelf Skole smnlgn. Holmberg Bohus Lens Historia och Beskrifning 2 Udg. III, S. 146.

Pag. 98. „Hillig Hjelp Mand“. Den Kirke, til hvilken her sigtes, er Grinnerød, Annex til Forshälla (Fregne). Biskoppen har altsaa ikke taget Forargelse af den her omtalte Skik. Denne Kirke har fremdeles, ligetil vor Tid, været en Offerkirke, til hvilken gjordes Løfter i Havsnød, og i hvilken Folk udenfor Bygden lode gjøre Forbøn for Syge o. s. v. Iøvrigt fortælles om den et Sagn, der paafaldende ligner den bekjendte Fortælling om Hedals Kirke i Valders, nemlig at den skulde være overgroet med Skov efter den store Mandedød og senere gjenfunden[1]. Se om Kirken Holmberg, Bohusläns Hist. och Beskr. III, 2 Udg. S. 53. Iøvrigt er „Hellig Hjelp Mand“ aabenbart identisk med den „St. Hjelper“, der stundom forekommer i Danmark.

Pag. 99. I Spegerød findes Hr. Holger Thuesen at have været Sognepræst 1594 og 1624. Jens Nilssøns Visitatsbøger p. fl. St. og Skarstedt S. 754. Om Capellanen Hr. Karl vides ikke nærmere Besked.

---

[1] Dette Vandringssagn fortælles bl. a. ogsaa om Eskeruds Kirke i Carlstads Stift (Hammarin, Carlstads Stifts Herdaminne I, S. 283. Fernow om Wermeland S. 301), ligesom ogsaa om Hemsedals Kirke i Hallingdal samt om en af Kirkerne i Sandshverv.

Pag. 99. Solberg. Den her meddelte Efterretning om, at Disciple fra Konghelle Skole forrettede Degnetjeneste paa Landet, noget der i Danmark, som bekjendt, var ganske almindeligt er for Norges Vedkommende maaske enestaaende, i ethvert Fald har saadant her kun sjeldent været Tilfældet.

Pag. 99. Hr Hans (Rasmussen) i Solberg var kaldet til dette Embede 1612, blev Provst i Elfsyssel 1633 og døde 1658. Skarstedt S. 744.

Pag. 100. Sognepræst i Marstrand var 1620 sandsynligviis Christen Nielsen, der, uvist i hvilket Aar, efterfulgtes af den nævnte Hr. Bjørn (Helgesen Bruun), der altsaa rimeligvis har været hans Capellan. Sidstnævnte blev siden Provst og døde 1649. Skarstedt S. 582.

Pag. 102. I Qville var Jens Gudesen Gjedde († 1624) Provst og Sognepræst, Fader af den ovenfor i Anm. til Pag. 93 nævnte Johan Gjedde. Skarstedt S. 651.

Pag. 102—103. Om Præsten i Skredsvig se Noten til Pag. 88.

Pag. 104. *Acta provincialia.* Her har altsaa Biskoppen holdt et Møde med et større Antal af Egnens Præster. Se om saadanne Sammenkomster A. V. Heffermehls Skrift: Geistlige Møder i Norge. S. 162.

Pag. 107. Om de to ved Visitatsen i Bro først anførte Præster se Noten til Pag. 93. Hr. Anders (Nilsen Vingaard) i Krogstad havde efterfulgt den Pag. 93 nævnte Hr. Peder og døde c. 1647. Mere om ham hos Skarstedt S. 526.

Pag. 107. David Slaamand. En Familie af dette Navn har boet i Egnen. I Tossene Hovedkirke, Sotenes Herred, blev en Prædikestol 1641 foræret af „David, Ilsebe og Margrete Slaman til minne af deris fetter og Syskenebarn, S. Gammel David Schlaman, som døde udi Maji A. 1635“ og prydet med deres Vaaben, to brændende korslagte Fakler. Familien var dog vistnok ikke adelig. Holmberg l. c. II, 2. Udg. S. 129. Om det er den ældre eller yngre af Navnet D. S., som Glostrup mener, kan ikke siges. I 1628 var „David Slaugmand“ sat i Kirkens Ban. N. Registr. VI, S. 35. Adskilligt mere om denne, som det synes, meget stridbare og uforligelige Mand findes hos Skarstedt, Göteborgs Stifts Herdaminne S. 872, 1057.

Pag. 107. Sodenæs. Præstegjeldet, der her navngives efter

Herredet, benævnes almindeligvis Tossene. Præsten var den paa et andet Sted omtalte Provst Hr. Vitus Pedersen.

Pag. 107. Hr. Henrik Jørgensen, Capellan paa Thjørn. Hvem den „Jomfru Bodil“, fra hvem han befaledes at entholde sig, har været, tør være uvist. Man kunde muligens tænke paa Familien Maaneskjold paa Olsnes paa Thjørn. Skarstedt (S. 869) fortæller, at Hr. Henrik ægtede Fru Margrete Huitfeldts (den af sit store Legat til Göteborgs Gymnasium bekjendte Datter af Hartvig Huitfeldt) „Pige“ og formoder, at denne Pige er identisk med Jomfru Bodil. Dette er dog ikke tænkeligt, da der ved en Jomfru kun kan forstaaes en adelig Dame og en saadan aldrig kaldtes slet og ret Pige. Videre heder det hos den svenske Presbyterolog, at Hr. Henrik „flyttede til Norge og blev Præst i Gran“. Dette er udentvivl urigtigt, da nogen Præst af dette Navn ikke kjendes, hverken blandt Sognepræster eller Capellaner i Gran.

Pag. 108. Den bekjendte Corfitz Ulfeld var forlenet med Baahus 1632—1634.

Pag. 110 (cfr. 102). Dragsmark Kloster. Dette laa i Bokenæs Pastorat. Præsten Hr. Jonas (Gudmundsen) døde 1635. Skarstedt (S. 240) anfører, at Hr. Jonas var confirmeret i Embedet 1608 eller 1609 af Biskop Glostrup, hvilket er umuligt, da denne, som bekjendt, først kom til Stiftet 1617. Om Klostret, hvis Gods, dog mod særskilt Regnskab, var henlagt under Baahus Slot, har Skarstedt (l. c.) nogle Oplysninger, der synes med Bestemthed at vise, at Tilværelsen af Langes Klosterhistorie for ham er en vel bevaret Hemmelighed. Den har ogsaa været det samme for G. Brusewitz, der i 1867 besørgede anden Udgave af Holmbergs Bohusläns Historia och Beskrifning.

Pag. 110. Hr. Jens i Foss. Han kaldes af Skarstedt (S. 307) Jens Jensen Nortman og angives at være Søn af den „berømte“ Lagmand Jens Christensen og selv at have været „Lagkarl hoc est processlysten“. Jens Christensen udnævntes til Lagmand i Baahus Len 13 Nov. 1600 (Norske Registr. III, 610) og nævnes, saavidt vides, sidste Gang i Embedet 1633 (ibid. V, 485).

Pag. 110. Lummeland. Lomeland er Navnet paa et Sogn i Vettre Herred (Holmberg, Bohusl. Hist., 2. Udg. I, 92 og II, 10). Det er Annex til Næsinge. Paa nærværende Sted, hvor Glostrup omtaler, at Præsten Hr. Jens i Kaareby ønsker at residere ved „Lummeland“, foreligger (Skarstedt S. 479) en Forvexling med

Rumeland, som er Annex til bemeldte Kaareby eller Karreby. Den omtalte Hr. Jens (Lauridsen Dahl), en Præstesøn fra Tanum i Baahuslen, var længe Præst i Karreby og skal (Holmberg l. c.) have været høist fortvivlet, da Lenet 1658 afstodes til Sverige. Hr. Jens's Søn, Hr. Lars, Præst i Morland, flygtede, ligesom den mere bekjendte Jens Colstrup i Oddevald, til Norge i Gyldenløvefeiden og blev Sognepræst i Frederikstad.

Registre.

I. Sagregister.

Absolution. 7. 9. 15. 30. 79. 87. 107. XIII.
Adel. 140. 142. VI.
Admonition, Biskoppens, til Prester m. fl. 13 ff. 17. 19. 21. 26. 28. 31. 33. 36 ff. 40 ff. 44. 47—52. 55 ff. 59—62. 65 ff. 75. 77—87. 92 f. 95. 97. 99. 101 ff. 107—12. 134. XIV.
Afgifter til Geistligheden 14 f. (Jfr. Løn, Presterente).
Afguderi (papistiske Ceremonier). 42. 137 f.
Afsættelse. 20 f. 134. VII.
Alder, høi, Presters. 25 ff. 135.
Almue. 94.
Alter, Alterklæde, Altertavle. 43. 87.
Anbefalingsskrivelse. 124 f. 128. (Jfr. Følgeskrivelse).
Angivelse. 126.
Annex. 98. 135. 141. 143 f.
Ansøgning. IX.
Artikler. 88 ff. 94 f. X.
Auctores, der læses i Skolerne. 127.

Bansættelse, Excommunication. 5. 14. 31. 92. 107. 142.
Barnedaab. 38. 73. 90. 103. 105. 137. X.
Barneskade. 25.
Bartskjær. 91.
Bededage. 129.
Begravelse. 39. 92. 94. 134. XIII.
Begunstigelse. IV ff.
Beneficeret Gods. X.
Beneficier. XI. XIV.
Benegtelsesed (Undenførsel). 124.
Beskikkelse. 79.
Beskyldning. 124 ff.
Besættelse af Prestekald. XI.
Betaling af Biskoppens Rettighed. 7. — af Presternes. 14. — for Sang. 18 f.
Bevilling paa Sagbrug. 5.
Biskopper. 139. IV—VIII. X. XII—XVIII.
Bisperesidents. VII f. XIII.
Bispevalg. V. XV.
Borgermestere og Raad. 13. 18. 21 f. 32. 35. 81 ff. 88. f. 91. 97 f. 100 f. 103—6. 108 f.
Borgestue. 33.
Brand i Oslo. VIII.
Breves Befordring. 49.
Brudevielse. 94.
Brøstfældighed, Kirkers. 73. (Jfr. Kirker).
Byggeforetagender. VII f.
Bytte, se Skifte.
Bækken til Barnedaab. 30.
Bøder. 25. 39. XII.
Bøn. 70.

Calvinisme. 134.
Cantori, Kongens. 124.

Caution. XV.
Capellaner. 13. 19. 23. 25 f. 30. 42. 52. 56. 63. 70. 72 ff. 79. 90. 94. 97 ff. 102. 107. 109. 111. 127. 133. 137. 140—43. XI.
Capeller. 133. 135. 139.
Capitelet i Oslo. 48. 123 f. 128 f. 138. V. VII. XIII—XVI.
Cathedraticum. VIII. XV.
Communegods. 123.
Communion. 94.
Comoediers Opførelse. 134.
Conrector. 122. XIV.
Consecration (ved Altergang). 24. 30. XIII.
Contract. 25.
Crucifix. 42.

Daab, se Barnedaab.
Degne. 51 f. 59—62. 69. 78 f. 87. 89. 91. 95. 99. 103. 111. 119. 122 f. 141. XIII.
Degneboliger. 91. 95. 119—23. XIII.
Degnepenge. 35. 119 ff.
Dimission. 134. 136. XIII.
Dispensation. XII.
Disputats. III.
Dom. 5. 65. VI.
Drukkenskab. 8 ff. 26. 31. 33. 41. 48. 50. 56. 83. 86. 102. XIII.
Døbefad, Døbefunt. 30.

Embedsarchiver. X.
Embedsbefordring. IV f.
Embedsforseelser. 37.
Examen i Skoler. 83. XIV.
Examination af Ordinander. 77.

Fattiges Penge. 83.
Fiskeri. 127.
Flomsag. 122.
Fogeder. 54 f. 69 f. 88 f. 95. 101. VI. XII. XVI.
Forbrydere. 90.
Forbud. 138. XII.
Forflyttelse, Presters. X f.
Forhærdelse. 87 ff. 92.
Forlening. 135 f. 138. 140. 143.
Forlig. 5. 15. 23. 25. 29. 32. 39. 61 f. 67. 72. 107.
Forlovelse. III f. XII.
Formaning, se Admonition.
Forordning. 100. 103. 105.
Forslag. X ff.
Forstyrrelse af Kirkefreden. 9.
Forsømmelighed i Ungdommens Undervisning. 6 ff. 10. 13 f. 27. 59. 64. 79 f. 134.
Forsømmelse af Kirketjenesten. 10. 48.
Fortegnelse. 112. 127.
Forvisning fra Sognet. 54.
Fremmøde til Bispevisitatserne. 7 f. 12. 20—23. 27—30. 34—37. 40. 43 f. 46 f. 49. 51 ff. 55. 57 f. 60 f. 65—69. 73. 80—83. 85. 93 ff. 99 f. 104 ff. 108 ff. 112.
Friller. III f.
Fundation. 21 f. 83.
Følgeskrivelse. V.

Gast (Spøgelse). IV.
Gave. 35. 136 f. 139. 143. XX.
Geistligt Gods. 110.
Giftermaal, Presters. 137.
Gjæld. 140.
Grammatik. 16. 20. 22.
Gravsteder (Leiersted). 74. 98. 100. 103.
Græsk. 16. 20. 22.
Gudstjeneste. 135.
Gymnasium i Christiania. XIV f.

Haandverksfolk. 119. 122.
Halsjern. 110.
Hastmodighed (Heftighed). 106.
Herredag i Bergen. VII f. — i Skien. 119.
Herremag. 90. 140.
Herremændsbønder. 89.
Hestekampe. 39. 137. XVIII.
Hor. 5. 7. 9. 16. 21. 55. 100. 124 ff.
Hospital. 110. 135.
Hovedtiende, se Tiende.
Huscapellan hos Adel. 77. 139.

Husleie. 5. 74.
Husmænd. 7.
Huspostiller. 112.
Hustavlen. 71.
Hylding. 141.
Hørere. 106. 127 f.

Indgangspenge. 77.
Indvielse. 139. XV f.
Informatorer (Præceptorer). 16. 102. 137.
Inventariekjør. 32.
Inventarium. 32.
Irettesættelse af Prester og Rectorer. 8. 10 f. 13. XIII.
Is, ufarbar. 33.

Jernverker. 70. XV.
Jesuiter. 16 f. 134. 136. V.
Jordebøger. 15. IX.
Jubelfest. V.
Julelys. IX.

Kaldsbrev. 25 f. 77.
Kaldsret. XI.
Kalke. 30. 39. 42.
Kanniker. 123. 135. VI f. XI—XIV.
Kantsler. 119—29. 134. 139. XIII.
Katholicisme, se Papisme.
Kirkebesigtigelse. 88.
Kirkediciplin. 110.
Kirkefortegnelse. 113 ff.
Kirkegaarde. 6. 9. 74.
Kirkegods. XI.
Kirkekjør. 33.
Kirkeklokker. 73. 92. 98.
Kirkemark. 88.
Kirkemesse. 31. 33. 136 f. XVIII.
Kirkeordinants. X.
Kirker, deres Brøstfældighed og Bygning. 5. 8. 40. 43. 49. 73. 78. 88. 90 f. 98. 123. X. XIII. XV. XIX.
Kirkeregnskaber. 91.
Kirketiende. VIII. XI. XV. (Jfr. Tiende).
Kirketjeneste. 27. 40. 46 ff. 77 f. 96. 107.
Kirkeværger. 30. 35. 74. 87. 94.
Kjøbstæder. 119.
Klager. 9. 68. 77 f.
Klokkere. 13. 19. 21. 26. 28. 31 f. 36. 46. 55. 60 f. 70. 73. 78. 93—96. 127.
Klostre. 143. VII.
Klæder til Skolebørn. 18. 35.
Kobberkjedler. 30. 33.
Kongebrev. 51. 102. V. VII ff. XV.
Korn, Kornmaal. 25. 109.
Korntiende. 97.
Kostpenge. 121.
Krohuse. 133.
Krænkede Kvinders Pynt. 7.
Krønike. XVII.
Kvegtiende. 77. 94 f. 98. XIII.

Laan. VIII.
Ladested. 133.
Lagmand. 25. 139. 143.
Landemode. 129. 142.
Landsforvisning. XII.
Landskirker. VIII.
Landskyld. 62. 88.
Latin. 20. 84. 127. 134. IV.
Laxefiske. 15.
Lector theologiæ. 5. VI f. XIII ff.
Legat, se Gave
Leidebrev (Fredsbrev). 5.
Leiermaal. 9. 16 f. 21. 31. 39. 91. 126. 134. XIII.
Lensmand (Bondelensmand). 8 f. 77. 110.
Letfærdighed i Omgang. 84 f. 139.
Ligbegjængelse. 18.
Ligpenge. 18.
Livsstraf. XII.
Lydighed. 49.
Lyseklemmer af Træ. 30. 39.
Lysestager til Alterne. 30. 39.
Lysning til Ægteskab. 48.
Løfter. 93. 101.
Løn. 99. 104. 107 ff. 121.
Løsagtighed. 54 f. 79. 100 f. 124 ff.

Manddrab. 5. 15. 30. 39. 67.

Medhjælpere. 78 f.
Memorial. 110. 129.
Messehagler. 30. 39. 43. 87.
Ministerialbøger. X. XVII.
Mishandling (Hudflettelse). 136.
Missale. XVII.
Modvillighed, Almuens. 59 ff. 64.
Mord. 9.
Mordbrand. 63.
Musik. 134.
Mølle. XV.

Naadsensaar. 72. XI.

Oberst. 139.
Offer. 24 f. 90. 94. 97 f. — til Kirker. 98. 141.
Omgang, uforsigtig. 84 f. 107. 139 f.
Opreisningsbrev. 134.
Ordinantsen. 83. 85. 89. 92 f. 94 f. 97 f. 107. 109. 119. 122 f.
Ordination. 70. 77. XV.
Ost, Tiendeost. 25.
Overfald. XII.
Overtro. 42. 138. IV.

Paalæg om Flid med Undervisningen. 6 ff. 10.
Paaskeæg. IX.
Papisme. 73. 134. 136 f. 139. 141. V.
Papister. 16 f. 21.
Periculum pudicitiæ. 95.
Pest. 11 f. 28. 35 f. 57. 133 f.
Pigeskoler. 13. 19. 31.
Pilgrimsfarter. 137 f. XVIII.
Portrait. 139. XX.
Postiller til Læsning i Kirkerne. 46 f. 78. 112. 138.
Presteed. 140.
Presteenker. 61 f. 72 f. XI.
Prestegaarde. 88. 110. 133.
Prestegaardes Bygninger. 8. 13. 19. 33. 74.
Prestekald. XI.
Prester. 122. 140. 44. III f. VI. X. XVI. XIX.
Presterente. 97.
Presters Levnet. 8 ff. 21. 26. 33. 36. 40 ff. 47 f. 50. 56. 99. 109 f. 124 ff.
Procurator (Fuldmægtig). 123.
Professorer. XV.
Provster. 18 f. 32. 36. 40. 47 ff. 56. 60. 83. 85. 93. 95. 102. 109 f. 135. 140—43. IV. VI. XII. XV.
Provstier. 3, 5. 8. 13. 24 29. 38. 46. 87 f. 121. 134.
Præbende. 122 f. VI.
Prædiken. 13. 27. 34. 99. 107.
Prædikestol. 43. 138. 142.

Rectorer. 13. 19. 35. 103. 106. 124. 134. 138. 141. XIII f.
Rede, Redegift. 25. 62.
Regnskab. 18 f. 35.
Reiser, Biskoppens. VII. — Prestens. 63.
Residents. 122.
Resignation af Embede. 124 ff.
Respondent. III.
Rettergang, geistlig. XII,
Rettigheder (Afgifter). 24 f. 32. 62. 68. 94. 122.
Ringning til Begravelse. 92.
Rygter. 84 f.
Røde Bog. 88.

Sacramentet og dets Forsømmelse. 5 f. 16 f. 30 f. 54 ff. 63. 87. 91 f. 94. 101. 107.
Sacristi. 43.
Sag, Sagbrug. 5. 32. 122. 127. 133. XV.
Sagleie. 5.
Sagn. 141.
Sang ved Begravelse. 18. — i Kirken. 31.
Skat. 32.
Skifte. 72.
Skilsmisse. 100 ff.
Skjeldsord. VI.
Skjendegjæst. 87.
Skolemestere. 18 f. 31 f. 42. 74. 82 ff. 98. 121 f. 124 ff.

Skolepenge. 18. 31 f. 42. 88 f.
Skoler. 13. 16. 18. 20. 22. 29. 31 f. 35 f. 74. 81—84. 88—91. 98—101. 103—6. 108 f. 119—28. 134—37. 141. XIII f. XIX.
Skoleregnskaber. 74. 89.
Skolesager. 18.
Skomagere. 119.
Skriftemaal, se Absolutiou.
Skræddere. 119.
Skydsfærd. 31. 38. 95.
Slagsmaal. 26. 31. 41. 48.
Slotsbartskjær p. Baahus. 91.
Slotsprest p. Akershus. 5. — p. Baahus. 141.
Slægtskab i forbudne Led (ved Giftermaal). 39. XII.
Smykker. 7.
Snefald, stærkt. 65.
Sognebud. 30. 42.
Sognekirker. 135.
Stambog. 139.
Statholder. 17 f. 48. 129. XIII.
Stevning. 48. 100 f.
Stiftsgrændser. VIII f.
Stiftskriver. VI f.
Stolestader i Kirkerne. 6. 13. 19. 22.
Straf. XII.
Strandsiddere. 7.
Studeringer i Udlandet. 134. 139. III.
Stændermøde. 51. XVI.
Superintendent. 122. X.
Supplication. 97. 126.
Sygdom. 67. 98. 106. 139. 141. XV.
Sædegaarde. VI.
Sølvkande. 72.
Sølvverket. 70.
Sørgeaar. 40. XII f.

Tage af Jord. 32.
Taxation. 119.
Tiende, Hovedtiende, Kirketiende. 23 25. 74. 77. 91 f. 94. 97 f. 102 f. 110. 129. 137.
Tilfredshed, Biskoppens, ved Visitatserne. 53 f.
Tiltale. 7.
Tjærebrædning. 43.
Tolder. VI.
Toldfrihed. VIII.
Torv i Christiania. XIII f.
Trolovelse. 95. 100 f.
Trælasthandel, se Tømmerhandel.
Trætte. 40. 65. 72. 107.
Tømmerhandel. 153.

Udfærd. 40.
Uenighed. 106 f.
Uforligelighed. 92. 100.
Uføre. 6. 15. 19. 33—36. 46. 65.
Ulydighed. 93. (Jfr. Modvillighed).
Undenførsel (Benegtelseseed). 124.
Undervisning, Ungdommens. 6 f. 10 ff. 14. 16. 18. 20. 22 ff. 26. 28 ff. 32—44. 46. 49—62. 64—71. 73. 75—89. 92—112. XIV. XIX.
— — ved de dygtigste af Børnene. 56. 66. 70.
Uvidenhed, Ungdommens. 49 ff. 57. 61 f. 64. 80. 87.

Vaabenmærke. 142.
Valfarter, se Pilgrimsfarter.
Vedhugst. 95.
Velgjørenhed. 136.
Viceprovst. 26.
Vielse. 48.
Vin og Brød. 92. 94. 102. XIII.
Visitats. 138. XIV ff.

Ægteskab og Bevisligheder i Anledning deraf. 99. 101. X—XIII.
Ægteskabssager. XV.

Øl. VIII.

II. Navneregister.

Aagaard, Herregaard. 140.
Aal Sogn i Hallingdals Provsti. 46 f. 112.
Aamot i Østerdalen. 63. 65 f.
Aas Sogn i øvre Borgesyssel. 72. 74. 76. 79. 81. 122.
Aasmark, Herregaard i Danmark. XIII.
Adrian (Hanssøn), Prest i Hobøl Sogn. 72.
Aker Sogn. 5. 11.
Akershus Len. 121 f. IX. — Slot. 5. 42. XIII.
Alexander Raabe von Pappenheim, se P.
Amund Øverland paa Tind. 30. 39.
Anders Arrebo, se Ar. — Colding, se C. — Foss, se F. — Klokker. 31. — Michelssøn. 35 137. — Nilssøn Vingaard, Prest i Krogstad (Viken), se V. — Prest i Bro Sogn. 93. 96. 107. 140. — Prest i Frederiksstad. 83. — Prest i Krogstad (Borgesyssel). 73. — Hr., Rector i Oddevald. 106. 141.
Anfasterud, Gaard i Solberg Sogn. 109.
Anna Andersdatter Wincke, se W. — Pedersdatter, sal. Hr. Christophers i Askim. 72.
Annebo Sogn. 14. 15. 20. 23. X.
Aremark Sogn. 73. 76. 78.
Arrebo, Anders, Biskop i Throndhjem. VII.
Asker Sogn 5. 6. 11. 134.
Askim Sogn. 72 f. 75 f.
Aslaa Vold (Skidsmo). 54.
Aurdal Sogn. 47.
Axel Gyldenstjerne, se G.

Baahus Len. 89. 140. 144. — Slot. 88. 99. 121. 141. 143.
Baard (Østenssøn), Prest i Rakkestad. 77.
Baat, Lucia Nilsdatter. 136.
Bamble Kirke. 43. — Sogn. 33 ff. 37.
Banch, Nils. 54.
Barbara Andersdatter Wincke, se W.
Basse, M. i Konghelle. 140.
Berg, Claus, Kannik. VII f. — Frantz, Biskop i Oslo. 135. VII. — Hans. VII.
Berg Sogn i Borgesyssel. 73. 80. 82. 84. 139.
Bergen. 53. 139. VII ff. XVII f.
Bernt (Hellesøn), Prest paa Aas. 72.
Bildt, Jomfru Mette. 84 f. 139 f. — Otte, til Nes. 139.
Bjelke, Jens, Kantsler. 140. IX. — Vivike, Gerlof Nettelhorsts Frue. 140.

Bjerkevold, Gaard i Eidanger. 133.
Bjørdal, Gaard i Sigdal. 7.
Bjørn i Anfasterud, Lensmand. 109. — Helgessøn Brun, Prest i Marstrand, se Br.
Blaker Sogn. 58.
Bodild Andersdatter Wincke, se W. — Jomfru. 107. 143.
Bogenes Sogn. 95. 143.
Borge Sogn i Borgesyssel. 82.
Borgesyssel, nedre, Provsti. 3. 80. — øvre, Provsti. 3. 72. 75 f. 80.
Borre Sogn i Tønsberg Provsti. 13. 19. 21. 23. 94. XVI.
Botne Sogn. 14. 19. 21.
Bragernes, 10. 133. — Provsti. 3. 5. 6. 10. 28. 59. X.
Bratsberg Len. 42 f. 136. 138.
Braunsberg i Brandenburg. 16 f. 136.
Breiden-Bygd. 69.
Bro Sogn. 93. 96. 102. 107. 140. 142.
Brockenhus, Jørgen. IX.
Brun, Bjørn Helgessøn, Prest i Marstrand. 100. 142.
Brunlaug Len. 3. 18. 24. 26. 28. 121.
Brunkeberg, Annex til Hvidesø. 39.
Brynild Pederssøn, Prest i Oddevald. 97 f. 141.
Bugge, Christen. 15.
Burud, Gaard paa Eker. 5.
Buskerud. VI.
Byrrie (Biri) Sogn. 59 f.
Bærums Verk. XV.
Bø Kirke (Thelemarken). 43. — Sogn. 29. 33 f. 37. 40.

Calips, Oluf, Norges Riges Kantsler. 139.
Carlstad Stift. 141.
Christen Bugge se B. — Nilssøn, Prest i Marstrand. 142. — Prest i Hvidesø. 29. — Prest i Laurdal. 15. — Prest paa Norderhof. 8. — Prest i Rommedal Sogn. 65. — Prest i Solum Sogn. 40. —Prest i Søvde Sogn. 32.
Christian II, Konge. III. — IV, Konge. 133. III f. XII. — (V), Prins. 141. — Friis, se F.
Christiania. 51. 78. 127. 133. 137. VII f. X. XIII—XVI. — Stift. IX.
Christiansand. IX.
Christopher Hammer, se H. — (Lagessøn), Prest i Askim Sogn. 72. — Loftstue. 15, — Mester. 5 — Michelssøn paa Kjeldaas. 9. — Pederssøn, Provst. 56. — Urne, se U.
Claus Berg, se B.
Colding, Andreas, Biskop i Bergen. IX.
Colstrup, Hr. Jens, i Oddevald. 144.
Corfitz Ulfeldt, se U.

Dals Annex til Tind Sogn. 43.
Daniel Lagesen, Prest paa Modum. 9. 10. 133.
Danmark. 123. 126. 141. XVI.
David Slaamand i Ulbergshavn. se S.
Delvigs Præbende. 122.
Dirik Sanderssøn. 133.
Drangedal Sogn. 33 ff.
Dragsmarks Kloster i Bogenes Pastorat. 110. 143. — Sogn. 95. 102. 105 f. 111.
Dovre Sogn i Gudbrandsdalen. 68.
Dyveke. III.

Eidanger Kirke. 43. — Sogn. 29. 34 f. 37. 133.
Eidsberg Sogn i øvre Borgesyssel. 73. 75. 77. 79. 137.
Eidsfjord i Bergens Stift. IX.
Eidsvold Sogn. 49. 51 ff.
Eiler Urne, se U.

Eker Kirke. 5. — Sogn. 5. 7. 9. 12. 133.
Elfsyssel Provsti. 142.
Elvedalen. 63.
Elverum Sogn. 64. 66.
Enebak Sogn paa nedre Romerige. 55—58.
Envold Kruse, se K.
Erik Anderssøn Wincke, se W. — Jenssøn, Foged. 101. — (Olufssøn), Prest paa Asker. 5.
Eskerud Kirke i Carlstads Stift. 141.
Evert (Hjort), Prest i Stange. 65.

Faaberg Sogn i Gudbrandsdalen. 67—70.
Fet Sogn. 55. 57 f.
Fin Sivertssøn, Magister. 15. 16. 21. 134 ff.
Flesberg Sogn. 24. 26. 27. 28.
Forshälla Pastorat (Fregne Sogn). 140 f.
Foss, Anders, Biskop i Bergen. XVIII.
Foss Sogn i Nordviken. 87 f. 90. 93. 95. 108. 110. 143.
Frantz Berg, se B. — Nilssøn Riber, se R. — Prest i Hvidesø. 29.
Fredriksstad. 74. 81 ff. 85. 121. 127. 139. 144.
Fregne Sogn (Forshälla Pastorat). 90. 98. 103. 108 f. 140 f.
Friis, Christian, til Kragerup, Kantsler og Høvedsmand paa Kjøbenhavns Slot. 120. 125 f. 128. — Jørgen, Statholder. 121. — Nils. 134. — Thomas, Prest. 77.
Frogner (Fron), Annex til Aas Sogn. 122.
Fron Sogn i Gudbrandsdalen. 67—70.
Frue Kirke i Odense. 138. — i Tønsberg. 135.
Fyrisdals Kirke. 43. — Sogn. 39. 41. 43 f. 137.
Gerlof Nettelhorst, se N.
Gimsø Kloster. 136. 138.
Gjedde, Jens Gudessøn, Prest i Quille Sogn. 142. — Johan Jenssøn, Prest i Quille Sogn. 93. 140. 142.
Gjerdrum Sogn. 48. 50. 52 f. 137.
Gjerpen Sogn. 29. 31.
Glostrup, Anders, Prest i Borre i Jarlsberg. XVI. — Frederik, Prest i Vaage i Gudbrandsdalen. XVI. — Karen (Catharina). XVI. — Martha. XVI. — Nils Simenssøn. 120. 123. 125 f. 128 f. 133. 136—143. III—VIII. X—XVIII.
Glostrup Sogn ved Kjøbenhavn. III.
Gran Sogn. 59 ff. 143.
Griffenfeldt, Peder Schumacher. XVI.
Grinderud Annex til Forshälla (Fregne). 109. 141.
Grue Sogn. 49 f. 52.
Grønbech, Isak, Biskop i Throndhjem. VI.
Gudbrandsdalen. 3. 67 f. 134. XVI.
Gunde Lange se L.
Gundil, en Mand. 100.
Gusdal Sogn. 67 ff.
Gyldenstjerne, Axel. 25. — Henrik til Aagaard. 91. 140.

Hadelands Provsti. 3. 59.
Hagen Væver. 89.
Halden. 78. 139.
Halland. 141.
Hallingdals Provsti. 3. 46 f. 112. 141. IX.
Hamar. 139. V. VIII f. XIII.
Hammer, Christopher, paa Melbostad. VII.
Hans Anderssøn (?), Cantor. 16. — Anderssøn Wincke, se W. — Berg, se B. — Capellan i Rollag. 25 f. — Jonssøn, Prest i Søvde Sogn. 38. — (Johan)

Kjelssøn, Prest paa Eker. 9. — Mauritssøn, Prest i Skidsmo. 56. — Michelssøn, Biskop i Odense. 123. — Prest i Fyrisdals Sogn. 43. — Prest i Nesinge. 91. 102. 140. — Prest i Oddevald. 103. — Rasmussøn, Prest i Solberg Sogn. 99. — Prest paa Tind. 31 f.
Hardanger. IX.
Harrestad Sogn. 105.
Hartvig Huitfeldt, se Huitfeldt.
Hedals Kirke i Valders. 141.
Hedemarkens Provsti. 3. 63—66. 137. VI.
Hedrum Sogn. 24. 26 ff.
Heggelands Annex til Fyrisdal. 39.
Hellig Hjelp-Mand (Grinnerød Annex til Fregne). 98. 141.
Helsingør. IV.
Hemming Olufssøn. 100.
Hemmingius, se Niels Hemmingssøn.
Hemsedals Kirke i Hallingdal. 141.
Henrik Gyldenstjerne, se G. — Jørgenssøn, Prest paa Thjørn. 107. 143.
Herlufsholm. 134.
Herman Nilssøn, Professor i Kjøbenhavn. V.
Herre-Brøden, Sædegaard i Id Sogn. 139.
Herseter, Gaard i Thrygstad. 139.
Hisingens Sogn. 100. 104. 108. 111.
Hiterdals Kirke. 43. — Sogn. 29. 32. 34 ff.
Hjertdals Sogn. 30 f. 36. 38. 40 ff. 44.
Hjertums Sogn. 98. 103. 108 f.
Hjort (Cervinus), Rasmus, Provst. 135.
Hobøl Sogn. 72 f. 75 f.
Hof Sogn i Solør. 49 ff. — Sogn i Tønsberg Len. 14. 20. 23.
Holden Sogn. 29. 33. 37. 40. 44.
Hole Sogn paa Ringerike. 8. 10. 61.
Holger Ovessøn, Provst i Sønderviken. 95. 141. — Thuessøn, Prest i Spegerød Sogn. 99. 142.
Holmestrand. VI
Hovinbygden i Tind Sogn. 31. 38. 43.
Hudrum Sogn. 6. 8. 11 f.
Huitfeldt, Hartvig, til Skjelbred. 77. 139. 143. — Fru Margrete. 143.
Hun Annex. 60.
Hvalør Sogn. 81 f. 86.
Hvidesø Kirke. 43. — Sogn. 29. 31. 33. 36. 39. 41. 44.
Høland Sogn. 55—58.

Id Sogn. 73. 80. 82. 140.
Ingedal, Annex til Navestad Sogn. 87.
Inger (Litle), Fru, til Touse (Thorsø). 83. 139. — Valravn, Fru, se V.
Isak Grønbech, se G.
Iver Nilssøn, Borgermester i Tønsberg. 16. 22. 136. — Wind, se W.

Jakob, Prest i Elvedalen. 63. — Jesperssøn, Prest i Rollag. 25.
Jarlsbergs Provsti. 135. XVI.
Jemteland. VIII.
Jens Bjelke, se B. — Capellan paa Borre. 23. — Christenssøn, Lagmand. 143. — Colstrup, se C. — Jenssøn Nortman, Prest i Foss Sogn. 110. 143. — Knudssøn, Mag., i Skien. 137. — Lauritssøn Dahl, Prest i Kareby Sogn. 110. 143 f. — Mogenssøn, Capellan i Sørum. 54. 56. — Nilssøn, Biskop i Oslo. 134. 137. 142. XI. XVII f. — Pederssøn Trane, se T. — Prest i Krogstad Sogn. 72. — Prest i Skeberg. 77. — Prest i Søvde Sogn. 31 ff. — Prest paa Tind. 38. — Sparre, se S. — Thomissøn. 101.

Jevnaker Sogn. 11. 59. 62.
Johan Jenssøn Gjedde, se G. — Kjelssøn, se Hans.
Johannes, se Hans.
Jonas Gudmundssøn, Prest i Morland Sogn. 110. 143. — Prest i Ødsmaal. 140.
Jonstrup Gaard. 139.
Jylland. 5. 133.
Jørgen Anderssøn, Skriver. 102. — Brockenhus, se B. — Litle, se L. — Lunge, se L. — Papist. 16 f.

Kareby Sogn. 99. 104. 110. 143 f.
Karen Andersdatter Wincke, se W.
Karl, Capellan. 99. 142. — Olufsøn, Borgermester i Tønsberg. 16.
Kirsten Munk, se M.
Kjeld Stub, se S.
Kjeldaas, Gaard i Sande. 9.
Kjøbenhavn. 127. 134. 138. III. V. — Slot. 125.
Kjøge. IV.
Klosterlasse. 134.
Knap, Rasmus. 5.
Knud, Prest paa Hole. 61.
Kongelf (Konghelle). 88–92. 99. 101. 104. 106. 108. 111. 127. 140 f.
Kongsberg. 28.
Krag, Nils, Lagmand i Fredrikstad. 78. 139. — Ove, Oberst, 78 f. 139.
Kragerup, Gaard i Sjælland. 120. 125. 128.
Krogstad Sogn i Borgesyssel. 72. 75 f. — Sogn i Nordviken. 87. 92 f. 96. 105. 107. 140. 142.
Kronborg. IV.
Kruse, Envold. 124.

Lage Lagessøn, Prest til Modum. 133. — (Lave), Skolemester. 31.
Lands Sogn. 59 ff.
Lange, Gunde. 16. 19. 21. 126. 134.
Lars Jenssøn, Prest i Morland Sogn. 144.
Laurdal (Lardal) Sogn. 14 f. 20. 22. 39. 42. 44.
Laurentii Kirke i Tønsberg. 20. 135.
Laurentius, Pater, (Klosterlasse). 134.
Laurits Halvorssøn Stenius, Prest i Sem. 21. 136. 141. — Hanssøn. 123. — Jenssøn. 48. — Prest i Hole Sogn. 61. — Prest i Ullensaker. 49. — Rolfssøn, Capellan i Fron. 70. — Ruus. 133. — Skabo, se S.
Lesje Sogn i Gudbrandsdalen. 68 f.
Leyden. XVI.
Libanow, Herregaard. 38.
Lier Sogn. 6. 7. 11.
Lingil, Gaard i Bogenes Sogn. 95.
Litle, Inger, Frue. 83. 139. — Jørgen, til Jonstrup. 139.
Loftstue, Gaard i Sandsverv. 15.
Lom Sogn. 67 f.
Lucia Nilsdatter Baat, sal. Iver Nilssøns Enke. 22. 136.
Ludvig Munthe, se M.
Lummeland Sogn. 110. 143.
Lunde, Annex til Bø Sogn. 33.
Lundestad, Gaard i Berg Sogn. 139.
Lunds Domkirke. 135.
Lunge, Jørgen til Odden. 91. 140.
Lyse Kirke. 96.
Lysekil. 96.
Løiten (Lauten) Sogn. 64. 66.
Løtum (ɔ: Tjømø). 13.

Maaneskjold, Slægt. 143.
Mads, Capellan i Hjertdal. 42. — Prest i Rakkestad. 77. — Prest i Sigdal. 26.
Malmøen i Viken. 95.
Maren, Oluf Engelbrektssøns Hustru. 7.
Margrete. 9. — Huitfeldt, se H.
Mariekirke i Tønsberg. 135.
Maritte Olsdatter. 7.
Marker Sogn. 140.
Marstrand. 90 f. 100. 104. 106. 109. 111. 121. 127. 142.

Marte, Hr. Christens Enke i Saude. 32.
Medelby, M. Paul Anderssøn. se P.
Melbostad i Gran. VII.
Mette Bildt, Jomfru, se B.
Michel Christensen, Foged. 55. — Madssøn Aalborg, Prest i Sillegjord Sogn. 39 ff. 137.
Mo, Annex til Fyrisdal. 39. 41. 43.
Modum Sogn. 7. 9. 10. 12. 133.
Moland Sogn. 101. 110. 144.
Morten Halvorssøn Stenius, Capellan i Oddevald. 141. — Michelssøn Wandelinus, se W.
Moss. 86.
Mund, Nils. 15. 133. — Pros. 133.
Munk, Kirsten. IV.
Munthe, Ludvig, Biskop i Bergen. 53. 139. XVI.
Mælum Sogn. 137.
Møgleby Sogn. 101. 105, 110.

Nannestad Sogn. 49. 51. 53.
Navestad Sogn i Nordviken. 87. 92. 95.
Nes Sogn i Brunlaug Len. 24. 26 ff. — Sogn i Hallingdal. 46 f. 112. — Sogn paa Hedemarken. 64 f. — Sogn paa Romerike. 48. 50. 52 f. 138 f. — Sædegaard i Borge Sogn. 139.
Nesodden Sogn. 122.
Netland (Nesland) Annex til Vinje Sogn. 39.
Nettelhorst, Gerlof. 84 f. 140.
Nicolaus, se Nils.
Nils Banch, se B. — Claussøn Senning, se S. — Enevoldssøn Randulf, se R. — Friis. 134. — Hammar. 110. — Hanssøn (Slagelse), Prest i Skredsvig Sogn. 88. 110. 140. — Hemmingssøn, Dr. 46. 112. 138. — Krag, se K. — Larsen, Prest paa Eker. 5. 133. — Lauritssøn, Borgermester. 83. — Mund, se M. — Paasche, se P. — Pederssøn, Student. 16 f. 21. — Prest paa Berg i Borgesyssel. 85. — Prest i Gjerdrum Sogn. 48. — Prest i Hjertdal Sogn. 38. — Prest ved Petri Kirke i Tønsberg. 16. 21. — Simenssøn Glostrup, se G. — Stub, se S. — Thomissøn. XIII.
Nittedal (Nøttedal) paa nedre Romerike. 56.
Norderhof Sogn. 8. 11. 62.
Nordvie, Gaard paa Hedemarken. VI.
Nordvikens Provsti. 3. 87. 95.
Norge. 126. 133 f. 141. 144. V f. XIII. XVII f.
Nortman, Jens Jenssøn, Prest i Foss Sogn. 110. 143.
Numedals Provsti. 3. 24.
Nykirke Sogn (Borre). 23.
Næsinge Sogn ved Svinesund. 91. 94. 102. 140. 143.
Nøtterø Sogn. 13. 16. 20.

Odden, Gaard i Jylland. 140.
Oddevald. 88 f. 92. 97. 103. 105. 108. 110 f. 127. 141. 144.
Odense. 123.
St. Olavi Kirke i Helsingør. IV. — Kloster i Oslo. VII.
Olmütz. 136.
Olsnes, Gaard paa Thjørn. 143.
Oluf (Ole) Boessøn, Lector i Oslo, siden Biskop. 5. VI. XIII—XVI. — Calips, se C. — Engelbrektssøn paa Bjørdal. 7.
Onsø Sogn. 74. 81. 83.
Opdals Annex. 25.
Oslo. 5. 9. 48. 54. 100. 119—126. 128 f. 134 ff. 138 f. 141. IV—X. XIII f. XVIII.
Otte Bildt, se B.
Ove Krag, se K.

Paasche, Nils, Biskop i Bergen. XVIII.
Palladius, Peder. 138.

Pappenheim, Alexander Raabe von. 29 ff. 38. 40. 42. 136. 138.
Paul Anderssøn Medelby, Mag. 46. 78. 112. 138. — Trane, se T.
Peder Alfssøn, Doctor. 128. XIV f. XVIII. — Anderssøn Schalle. 89. — Bynnilssøn, Capellan til Fregne. 109. — Christenssøn, Prest i Krogstad Sogn i Nordviken. 93. 140. 142. — Erikssøn. 48. — Hanssøn. 48. — Hanssøn, Rector ved Oddevalds Skole. 141. — Knudssøn, Foged paa Thoten. VI f. — Paulssøn, Rector ved Skiens Skole. 136. — Prest i Flesberg. 26. — Prest i Holden. 29. — Prest i Laurdal. 40. 42. — Prest i Rollag. 25. — Prest i Thrøgstad Sogn. 79. — Schumacher Griffenfeldt, se G. — Winstrup, se W.
Petri Kirke i Tønsberg. 16. 18. 19.
v. Plate, Slægt. VII.
Pors, Stig, i Oslo. 135.
Pros Mund. 133.

Qville Sogn. 93. 96. 102. 140. 142.

Raade Sogn. 74. 81. 85.
Rakkestad Sogn. 73. 75. 77. 79.
Ramnes Sogn. 13. 19. 21. 23.
Randulf, Nils Enevoldssøn, Biskop i Bergen. XVII.
Rasmus Hjort. 135. — Knap, se K. — Prest i Borre. 23. — Prest paa Tønset. 65. — H. Rerav. 138.
Rendalen. 63.
Rerav, Rasmus H. 138.
Riber, Frantz Nilssøn, Prest. 124 ff. 134.
Rimskoven (Romskoven), Annex til Rødenes Sogn. 78.
Ringebo Sogn. 67 f. 70.
Ringerikes Provsti. 3. 59.
Ringsaker Sogn. 64 f. XVII.
Roholt, Annex til Hvidesø Prestegjæld. 39.
Rolandstrand i Vinje. 39.
Rolf paa Burud paa Eker. 5.
Rollag Sogn. 25. 27.
Rolledalen, Annex til Suldal i Stavanger Stift, se Røldal.
Romerige, nedre, Provsti. 3. 54. — øvre, Provsti. 3. 48.
Rommedal Sogn. 64 ff.
Rommeland Sogn. 111.
Rostock. 134. XVI.
Ruus, Laurits. 133.
Rygge Sogn. 74. 81. 83. 85.
Rødenes Sogn. 73. 77.
Røken Sogn. 6. 8. 11. 12
Røldal. 42. 137 f. XVIII.
Rørge, Gaard i Thelemarken. 39.

Sande Sogn i Bragernes Len. 6. 9. 11. 12. — (Sandeherred) i Brunlaug Len. 15. 24. 26 ff.
Sandsverv Sogn. 14. 15. 20. 22. 141.
Saxe paa Romskoven. 78.
Schalle, Peder Anderssøn. 89.
Sem Prestegaard. 16. — Sogn. 13. 20. 21. 23. 135. 141.
Senning, Nils Claussøn, Biskop i Oslo. V.
Sevald Thomessøn, Prest. XIII f.
Sigdal Sogn. 7. 10. 12. 26.
Sillegjord Kirke. 30. — Sogn. 36. 39 ff. 44. 137. XIII.
Simon Jenssøn, Prest i Glostrup. III.
Sjælland. XI.
Skabo, Laurits, Biskop. XVIII.
Skafsebygden, Fyrisdals Annex. 41.
Skaktavl, Thorbjørn, til Nordvie paa Hedemarken. VI. — Thorbjørn Thorbjørnssøn. VI.
Skanke, Zacharias, Prest i Sillegjord. 137.
Skapel, Sædegaard paa Hedemarken. VI.
Skedie (Ske) Sogn. 94. 96. 102. 108.
Skidsmo Sogn. 7 f. 54—58.

Skien. 25. 29. 31. 34 ff 40. 119. 121. 127. 136 f.
Skiptvet Sogn i øvre Borgesyssel. 73. 75. 77.
Skjeberg Sogn. 73. 77. 80. 82. 85.
Skjelbred Gaard. 139.
Skredsvig Sogn. 88. 97. 102. 110. 140. 142.
Slaamand, David. 107. 142. — Ilsebe. 142. — Margrete. 142.
Slagelse, Nils Hanssøn, se N.
Slidre Sogn. 47.
Sodenes Sogn. 92 f. 95 f. 102. 107. 142 f.
Solberg Sogn. 99. 104. 109. 141 f.
Solum Sogn. 29. 40. 137.
Solør. 49 ff. 53. 65.
Sparre, Jens, Befmd. paa Baahus. 87 f. 94. 97. 99 f. 102. 140.
Spegerød Sogn. 99. 103. 109. 142.
Spydeberg Sogn. 73. 75 f. 78.
Stange Sogn. 64 ff. 137.
Stangenes Sogn. 91.
Stavanger Stift. 42. VII. IX. XVIII.
Sten, Gaard i Hole. 133. — Kirke i Hole. 8. 133.
Stig Pors i Oslo. 135.
Stokke Sogn. 14. 15. 20. 23.
Strøm Sogn. 49 f. 52 f.
Stub, Kjeld, Prest i Christiania. XVI. — Nils, Præsident i Christiania. XVI.
Suldal Sogn i Stavanger Stift. 42.
Svend, Prest. 40. — Prest paa Vinje. 30.
Sverige. 54. 99. 144.
Sverres Saga. 137.
Svinesund. 91.
Søfren, se Søren.
Søndervikens Provsti. 3. 88. 93 f. 97. 141.
Søndmøre. VIII.
Søren, Slotsprest paa Akershus. 5.
Sørum Sogn. 54—58.
Søvde Sogn. 29. 31 f. 34. 37 f.
Tanum Sogn i Nordviken. 93. 96. 102. 108. 144.
Tegneby Sogn. 101. 105. 110.
Tenor (Thenol) Kirke. 73.
Thelemarken. 26. 30. 34 f. IX. XVIII. — nedre, Provsti. 3. 29. 40. 137. IX. — øvre. 29. 30. 38. 137. IX.
Thjølling Sogn. 24. 26. 27. 28.
Thjørn Sogn. 101. 105 ff. 111. 140. 143.
Thollef Vangestad. 25.
Thomas Friis, se F. — Laugessøn, Prest i Oslo. 5. 133. VII. XIV. — Wegner, se W.
Thomle. 46.
Thorbjørn Skaktavl, se S. — Thorbjørnssøn Skaktavl, se S.
Thord Rørge i Thelemarken. 39.
Thorsby. 100. 104. 106. 111.
Thorsnes Sogn. 73. 80. 85.
Thorsø (Those) Gaard. 83. 139.
Thotens Provsti. 8. 59 ff. VI. XV.
Thridjungens Annex til Hvidesø Prestegjeld. 39.
Throndhjem. 134 f. VI ff.
Thrøgstad Sogn i øvre Borgesyssel. 73. 75 f. 78.
Tiendtaget (i Thelemarken). 35. 137.
Tind Sogn. 30—33. 38. 42 f. 137 f.
Tjøme, se Løtum.
Tossene Sogn (se Sodenes) 141 ff.
Trane, Jens Pederssøn, Capellan i Borre Sogn. 94. — Paul, Prest i Nes Sogn paa Romerige. 138 f. XX.
Tudalen i Hjertdals Prestegjeld. 30. 31.
Tune Sogn. 73. 80. 82. 85.
Tydskland. 134.
Tyge. 84 f. 140. — Prest i Solum Sogn. 40.
Tønsberg. 13. 15. 16. 18. 20. 21. 22. 23. 28. 121. 124. 126. 134 ff. — Len. 3. 13. 18.
Tønset. 63. 65.

Ulbergshavn i Baahuslen. 95. 107.
Ulfeldt, Corfitz, Befalingsmand paa Baahus. 108. 110. 143.
Ullensaker Sogn. 50–53.
Upsala. VIII.
Urne, Christopher, Statholder. IX. XIII. — Eiler, Befalingsmand over Bratsberg Len. 31. 35. 41 f. 138.
Urskoug Sogn. 56 ff.

Vaage Sogn. 67—70. XVI.
Vaale Sogn i Tønsberg Len. 14. 19. 21. 22.
Vaaler Sogn i øvre Borgesyssel. 74. 81. 83. 86.
Valders Provsti. 3. 46. 112. 141. IX.
Valdersskoug. 46.
Valravn, Fru Inger, Thorbjørn Skaktavls Enke. VI.
Vandelinus, Morten Michelssøn, Prest i Fregne. 90. 140.
Vang Sogn paa Hedemarken. 64 f. — Sogn i Valders. 47.
Vangestad Gaard. 25.
Vardal Sogn. 59 ff.
Wegner, Thomas, Biskop i Stavanger. XVIII.
Vestby Sogn. 74. 76. 79. 81.
Vettre Herred. 143.
Veum, Annex til Fyrisdal. 39.
Viken. 83. 84. 121. 140.
Vincentz, se Fin.
Wincke, Anna Andersdatter. IV. — Barbara Andersdatter. VII. — Bodild Andersdatter. VI. — Erik Anderssøn, Tolder i Holmestrand. VI. — Hans Anderssøn. VI. — Karen Andersdatter. III f.
Wind, Iver. 119. 129.
Vingaard, Anders Nilssøn, Prest i Krogstad Sogn. 107. 142.
Vinger Sogn. 49 f. 52.
Vinje Sogn. 30. 39. 41 f. 44.
Winstrup, Dr. Peder, Biskop i Sjælland. XI.
Wittenberg. 138. III.
Vitus Pederssøn Herrestadiensis, Prest i Sodenes Sogn og Provst over Nordviken. 93. 95. 107. 140. 143.
Vivike Bjelke, se B.
Vold, Gaard i Skidsmo Sogn. 54.
Worm, Oluf. XVIII.

Zacharias Skanke, Prest. 137.

Ytterby Sogn. 104. 108.

Ødsmaal Sogn. 90. 99. 103. 106. 111. 140.
Øier Sogn i Gudbrandsdalen. 68. ff. 134.
Østerdalens Provsti. 3. 51. 63 ff.
Øverland, Gaard paa Tind. 30. 39.

Rettelser. S. 12, Lin. 6 franeden: Visitaio læs: Visitatio.
S. XVI Lin. 16 franeden: Nils Boesen læs: Oluf B.

13. **Bergens Borgerbog 1550—1751.** Udgiven efter offentlig Foranstaltning af N. Nicolaysen. Kra. 1878. 8vo. (Kr. 2,00).
14. **Monumenta historica Norvegiæ.** Latinske Kildeskrifter til Norges Historie i Middelalderen. Udgivne efter offentlig Foranstaltning ved Dr. Gustav Storm. Kra. 1880. 8vo (Kr. 4,00).
15. **Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og Reiseoptegnelser 1574—1597.** Udgivne efter offentlig Foranstaltning ved Dr. Yngvar Nielsen. Kra. 1880—85. 8vo. (Kr. 8,20).
16. **Matrikler over Nordiske Studerende ved fremmede Universiteter.** Efter offentlig Foranstaltning samlede og udgivne af Dr. Ludvig Daae. H. I. Chra. 1885. 8vo. (Kr. 1,40).
17. **Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede (1514—1521).** Udgivne ved H. J. Huitfeldt-Kaas. Bind I—II, Hefte 1 og 2. Chra. 1885—94. 8vo. (Kr. 13,00).
18. **En Tale mod Biskoperne.** Et politisk Stridsskrift fra Kong Sverres Tid, udgivet efter offentlig Foranstaltning ved Dr. Gustav Storm. Chra. 1885. 8vo. (Kr. 0,80).
19. **Borgarthings ældste Kristenret** i fotolithografisk Gjengivelse efter Tønsbergs Lovbog fra c. 1320. Chra. 1886. 4to. (Kr. 4,00).
20. **Forarbeiderne til Kong Christian den femtes norske Lov.** Udgivne af N. Prebensen og Hj. Smith. Chra. 1887. (Kr. 7,00).
21. **Islandske Annaler indtil 1578.** Udgivne ved Dr. Gustav Storm. Chra. 1888. 8vo. (Kr. 7,00).
22. **Norges Indskrifter med de ældre Runer.** Udgivne af Prof. Dr. Sophus Bugge. 1ste og 2det Hefte. Chra. 1891—93. (Kr. 7,60).
23. **Norske Herredags-Dombøger.** Første Række (1578—1604).
    I. Dombog for 1578. Udg. af E. A. Thomle. (Kr. 3,60).
    II. Dombog for 1580. Udg. af E. A. Thomle. (Kr. 1,20).
    III. Dombog for 1585. Udg. af E. A. Thomle. (Kr. 2,80).
    Chra. 1892—94. 8. (Kr. 7,60).
24. **Nils Stubs Optegnelsesbøger fra Oslo Lagthing 1572—1580.** Udg. af H. J. Huitfeldt-Kaas. 1ste og 2det Hefte, Chra. 1892—95. 8vo. (Kr. 2,80).
25. **Otte Brudstykker af den ældste Saga om Olaf den hellige** med Facsimiler. Udgivne af Dr. G. Storm. Chra. 1893. 8vo. (Kr. 2,40).
26. **Det Arnamagnæanske Haandskrift 310 qvarto.** Saga Olafs konungs Tryggvasonar er ritaði Oddr munkr. En gammel norsk bearbeidelse af Odd Snorresøns paa latin skrevne Saga om Kong Olaf Tryggvason. Udg. af P. Groth. Chra. 1895. 8vo. (Kr. 2,40).
27. **Biskop Nils Glostrups Visitatser i Oslo og Hamar Stifter 1617—1637.** Udgivne ved Dr. L. Daae og H. J. Huitfeldt-Kaas. Chra. 1895. 8vo. (Kr. 1,80).

Under Pressen er:

Hirdskraa i fotolithografisk Gjengivelse efter Tønsbergs Lovbog fra c. 1320.

Norges Indskrifter med de ældre Runer. Udg. af Prof. Dr. Sophus Bugge. 3die Hefte.

Norske topografiske Arbeider fra 16de Aarhundrede. Udgivne af Prof. Dr. Gustav Storm.

Norske Herredags-Dombøger. Dombog for 1597. Udg. af E. A. Thomle.

Under Forberedelse er:

Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede. Udgivne ved H. J. Huitfeldt-Kaas. Bind II, Register og Bind III.

Kildeskriftfondets Kommissionærer ere:

For Norge og Sverige: Hr. Jacob Dybwad, Cristiania.
.. **Danmark: D'Hrr. Lehmann & Stage,** Kjøbenhavn.
„ **de øvrige Lande: Hr. Otto Harrassowitz,** Leipzig.

28

Historisk-topografiske Skrifter

om

Norge og norske Landsdele,

forfattede i Norge

i

det 16de Aarhundrede

Udgivne

for

det norske historiske Kildeskriftfond

ved

Dr. Gustav Storm

Christiania
A. W. Brøggers Bogtrykkeri
1895

Historisk-topografiske Skrifter

om

Norge og norske Landsdele,

forfattede i Norge

i

det 16de Aarhundrede

Udgivne

for

det norske historiske Kildeskriftfond

ved

Dr. Gustav Storm

Christiania
A. W. Brøggers Bogtrykkeri
1895

Indhold.

Side
Fortale. . . . . 1—47

Om Norgis rige, af Mag. Absolon Pedersön Beyer . . 1—116
(I) Indledning 3
(II) Norgis aldre 12
(III) Norgis loff 33
Tillæg i B 106
Tillæg i E 107
Om Hammer . . . . 117—46
In nomine Iesu Christi 117
(I) Om Hammer och Hammers kiöbstadz bygning etc. . . 119
(II) Om Hammers kiöbstad 123
(III) Her efter følger hvor mange biskopper etc.. 134
(IV) Nogle jertegen som skiede nogen tid tilforn etc. . . . 140
(V) En liden historie om Biskop Mogens etc. 142
Om Agershuus . . . . 147—56
Nommedals leens beskriffuelse . . . . 157—75
Om Fossnes gielld 162
Om Offuerhallds preste gieldt 165
Om Nærrø preste gield 167
Om fiskett 172
Lofotens och Vesteraalens beskriffuelse 1591, af Erik Hansen Schönneböl. . . . . 177—219
Om Findmarcken . . . . 219—33

Registre:

Navneregister til Texterne 237
Ordregister til Texterne 252
Rettelser. 259

Fortale.

I denne Bog er samlet de historisk-topografiske Skrifter, som i 16de Aarhundrede vides at være forfattede i Norge om Norge eller norske Landsdele. Det har været Hensigten at levere en kritisk og fuldstændig Udgave efter de bevarede Haandskrifter. I denne Fortale skal gjøres Rede for Haandskrifterne og de tidligere Udgaver, for Skrifternes Forfattere, Forfattelsestid og Kilder.

I. Om Norgis rige, af Mag. Absolon Pedersen Beyer.

Haandskrifter:

A. No. 95 i det danske Rigsarkiv (Registrant 89 b, Arkivalier, som fra det danske Kancelli c. 1851 afleveredes til Geheimearkivet). Bestaar af 56 Blade (7 Ark à 8 Blade); foran 1ste Ark mangler et helt Ark, efter 56de Blad mangler sandsynligvis ogsaa noget. Arkene er nu løse, uden Indbindning, omsluttede af en Papirindpakning, udenpaa hvilken staar skrevet „Gamle Papirer fra Gustav Ludvig Baden“. Haandskriftet synes helt igjennem at være skrevet med samme Haand, der dog varierer meget og bruger forskjelligartet Blæk; Haanden er ikke Mag. Absolons, og Orthografien afviger meget fra ham, især ved hyppig Consonant- og Vokalfordobling. Afskriften sees ved to Bemærkninger (se Udgaven S. 66 Note 15 og 87 Note 3), der kun forekommer i dette Haandskrift og altsaa er Tillæg, at være udført i 1570, hvormed ogsaa Skriftens Karakter stemmer. Afskriveren gjør af og til smaa Randbemærkninger: 41^{8} 250 miler; 81^{8} j bergens sticht ere 33 gelder; 83^{1} ferogia. En Bergensk Ejer (2den Haand) har Aar 1573 gjort enkelte Tillæg, skrevne paa Nedertysk, se S. 73 Note 4, 78 Note 10, 87 Note 3. En 3die Haand fra c. 1600 har, ligeledes tildels paa Nedertysk, gjort smaa Randbemærkninger; til S. 32: woe de geheten hebben de de garden hebben toe gehort by der brugge; til 60^{14}: om de tyske me bruggen; til 79^{23}: 1561 brandt den strant aff; til 86^{5}: wo ffele borgemester hir geuest syn. En 4de Haand fra omtr. samme Tid har tilskreuet S. 49 om Gronlant, 49^{15} gronland, 85^{1} Gronland. En 5te Haand fra 1ste Halvdel af 17de Aarh. har S. 82^{18} over det feilagtige „vdii Grönnlanndt“ gjort den rigtige Rettelse: *ni fallor Hammer.* — Bogen har sandsynligvis endnu ved 1701 været i Norge, da Torfæus laante den til Afskrivning; ad hvilke Veie den er kommet til G. L. Baden († 1840), kan jeg ikke oplyse.

Dette Haandskrift, som hidtil har været ubenyttet (undt. i en Bemærkning i Monum. hist. Norv., Fortalen S. 48), er lagt til Grund for denne Udgave fra Side 13^{19}, hvor det (nu) begynder. Det staar aabenbart Originalen nærmest, og udmærker sig særligt ved de bevarede Randnoter, hvoraf kun nogle gjenfindes i de andre Haandskrifter, tildels optagne i Texten. Da Orthografien saa stærkt afviger fra Forfatterens, som kjendes fra hans „Dagbog“, fra Breve og fra Noter i en af ham ejet Bog, der nu tilhører Christiania Universitetsbibliothek[1], har jeg fundet det rigtigt at korrigere Orthografien efter Forfatterens, væsentlig dog kun ved at udelade de overflødige fordoblede Bogstaver.

Den manglende Text af 1ste Ark kan suppleres efter

A_2. AM. 99 fol., Asgeir Jónssons Afskrift af A for Torfæus, skrevet Aar 1701, 88 Sider[2]. Asgeir citerer paa 1ste Blad Worms Udtalelser om Mag. Absolon (i Fortalen til Peder Claussöns Sagaoversættelse) og tilføier: „Om nu dette efterfølgende skal were hans werch eller ikke, det stilles i den gunstige Læsers eget efftertænkende“. Originalen (A) har altsaa allerede dengang manglet Titelblad og Oplysning om Forfatteren, men iøvrigt indeholdt hele Skriftet fra Begyndelsen af; ved Sluten har A havt et Blad mere, hvorpaa stod, hvad Asgeir har afskrevet Side 88:

---

[1] Se nedenfor S. 21.

[2] Nyere Afskrifter af A_2 er no. 969 fol. i ny Saml. og 923 fol. i Thotts Samling i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn.

Bisper
- 1. Erchebisper om
- 2. Liudbisper udi Bergen Stafanger Opslog Hammer Orknö Ferö, Skalholt Holom Garde
- 3. Muncker og Nonner af atskillige orden.

1 bisper foren Erchebisper
2 Erchebisper
3 hvad slect de nu vere maa af
4 hvor fra de vare kallede
5 hvor de vare indvigede
6 hvad gott de giorde eller ont
7 hvor længe de regierede
8 om deris død. testamente
9 om deris begrafuelse

Norgis rigis stater kand skiftis
j geistlig eller aandelig stat

Religionen hafver stundom verit
1 hedensk og af adskillige orden
1 papistiske
3 puur oc reen.

Dette synes jo at være Levning af en Disposition eller Plan for en Norges Historie; af „stater“ (d. e. Stænder) nævnes kun no. 1 (den geistlige), de andre fandtes vel paa et tabt Blad. Den minder om Planen for det foreliggende Arbeide, og kan derfor stamme fra Mag. Absolon selv.

Asgeir Jónsson hører til de bedre Afskrivere af islandske Haandskrifter; men her, hvor han skriver i et fremmed Sprog, er det ikke venteligt, at han er feilfri. Hans Afvigelser fra de andre Haandskrifter er S. 1—13 noterede i Udgaven. For de senere Dele, hvor man har hans Original, sees han at have begaaet følgende Feil.

Side 18^{3} indskydes foran „slect“: stamme og. 22^{17} indsydes efter „laste“: og brauerer. 23^{4} Nesö *mgl.* Sendigenes (= Sem, Dynianes). 24^{7} Dyhianes. Bofgund. 24^{8} Ørskov (= Giska). 24^{19} er „Talgesæter“ sat i Randen, men i Texten staar: *forte* Tadle. 31^{1} har (= haffde). 38^{13} Engelstrup. 42^{18} Torum (= Toten). 42^{19} Thergeel (= Thengil). 42^{19} Berulf (= Beruil). 44^{15} Rygen (= Riga). 48^{9} lovbogen (= laagsogn). 51^{21} Haagens (= Oluff Haagensson 138..). 52^{6} 34 (= xxxiij). 55^{9} Albernus. 57^{4} indskydes „*insigne*“ foran „secrete“, der sættes i Parenthes. 64^{12} og 64^{21} Øster (= Oster).

64^{21} Moningdal. 67^{3} tilføies: *jam Christiania.* 68^{12} Deres (= Der). 69^{11} skyder (= skider). 69^{26} Gundnar (= Gunner). 70^{2} Quallem. 72^{17} Vaags bøien. 73^{1-3}: 13 Alle helgen kirche, bygd med kong Haagens minne *anno Regni* 16 (!). 14 S. Jörgens baade af træ. 15 Nunnesetter eller Lungaarden. 16 S. Hansis kirche. 74^{17} Thysleö. 75^{18} 422 (= 432). 76^{8} paamint (= paamurit). 77^{13} Grem (= Gren). 82^{6} Isachsen (= Vspachsen). 82^{18} bisp (ni fallor) udi Hammer (jfr. ovenfor S. 2^{13}). 83^{1} indskydes foran „Ferö“: Ferogia eller 83^{5} Sverkvoie. 90^{5} Skumgas (= Skaurагants). 92^{17} tilføies efter „bansettelse“: eller kirkeliusning. 95^{4} Davidsen (= Dantz). 95^{n} Gundersen (= Gautesön). 98^{5} Jonas wecter (Jons voben, i Randen!). 99^{n} vaabendrager (= vebnere) 101^{3}. Gaas (= Gast). 105^{8} Anders (= Andor). Endvidere bemærkes, at Randnoterne S. 18, 51, 78, 86, 90, 91, 93, 95, 97, 98, 99 samt Tillæggene med 2den Haand fra 1573 (jfr. S. 2^{4}) optages i Texten, medens Randnoterne S. 17, 57, 59, 65 og 92 udelades.

Torfæus har hyppigt i Randen af A_2 skrevet Noter og sees flittigt at have benyttet den. Hvor han citerer „Absolon Petræus“ (IV, 351, 392, 394, 405 og 409), udskriver han regelmæssigt A_2; dog har han forvandsket Asgeirs "Guldborg herit“ til „Gullbierum herit“ og hans „Rygen“ til „Rugia“. Naar Torfæus (IV 508) ogsaa har Opregningen af Høvdingerne under K. Olaf, stammer den kun delvis fra A_2, men væsentlig fra Huitfeldt (IV 27).

Sandvigs Udgave i Suhms „Saml. til den danske Historie“ II (Kbh. 1781) hviler paa A_2 og har alle dennes Feil, men har endvidere forøget dem med en Række Læsefeil; af disse er en Del ogsaa indkomne i Udgaven i Norske Magasin (I), idet Udgiveren (Nicolaysen) har stolet paa Sandvigs Udgave uden at conferere med hans Original.

B. AM. 330 qv., skrevet af den danske Boghandler (i Bergen) Jens Lauritssön Wolf mellem 1627 og 1630, men fortsat og bearbeidet til Trykken 1632. Bl. 1—9 Dedication, fuldendt 1632 og rettet til Norges Biskoper samt til Bergens Lagmand, Borgemestre og Raad [Indhold som i Norrigia illustrata, mut. mut.]. Bl. 10—107 „Om Norgis rige“ er en Afskrift af Mag. Absolons Skrift, men med talrige Ændringer. Ved Stuten har en anden Haand skrevet: „Denne Bog hafuer ieg igennemlæst, oc befundet den nyttig at være. Peder Gelstrup“. Da Prof. P. Gelstrup døde 1630, er altsaa Afskriften senest afsluttet i dette Aar. Imidlertid har Bogen faaet Tillæg: Bl. 75—82 er tilheftet, og derpaa har J. L. Wolf (med andet Blæk) skrevet Stykker om Kontoret og Bryggens Optagelse, om Spillet paa Bryggen, om Slotsherrer paa Bergenhus „fra *Anno* 1330 hiid indtil (ender med Jens Juel, kun Navnene), alt efter et Haandskrift af „Bergens Fundats“. Bogtrykkermærker i Randen viser, at Bogens Trykning var begyndt og at mindst 7 Ark (Oktav) var trykte eller ialfald satte; men da disse Bogtrykkermærker ophører med *H prima*[1], er Trykningen ikke fuldført, aabenbart af Frygt for Concurrensen med O. Worms Udgave af Peder Claussöns „Norges og omliggende Öers Beskrifuelse“ (Kbh. 1632. 4to). Dog har Wolf ikke lagt sit Arbeide helt tilside; da han mange Aar senere forberedte sin „Norrigia illustrata“ (trykt 1651), har han taget sin Afskrift frem og foretaget en ny Bearbeidelse, hvorved han beholdt den første Del af sin Afskrift (omtr. svarende til S. 1—40 i denne Udgave), men forøvrigt fortsatte med Uddrag af Peder Claussöns Værker, Lyscander, Huitfeldt o. fl., idet kun enkelte Stykker af Mag. Absolons Skrift optoges (S. 45—47 om Trondhjem, 93—94 om Gaardene paa Bryggen). AM. 330 qv. kom senere til Rostgaard, paa hvis Auktion i 1726 Arne Magnusson kjøbte den[2].

Wolf er som Afskriver paalidelig, og hvor han indskrænker sig til at copiere, staar hans Text A meget nær og vidner for begges Ægthed. Imidlertid nøier W. sig ikke med at være Afskriver, han vil være Forfatter og søger omhyggelig at udviske Spor af den virkelige Forfatter. De fleste Randnoter, som indirekte henviste til Forf.s Tid eller Kilder, har Wolf udeladt, kun nogle faa (S. 18, 51, 86, 92, 95) er optagne i Texten. Wolf har ofte omskrevet eller udvidet Originalens Udtryk, ofte udeladt smaa eller store Stykker, ofte gjort Indskud.

Udeladelserne, hvoraf nogle er uforsætlige (Overspringelser paa Grund af ligelydende Endeord), er 3^{8}—4^{1} (besynderlige — fremmede), 5^{23}—6^{8} (jfr. Norr. ill. 4^{13-18}), 7^{20-28}, 9^{18-21} (jfr. Norr. ill. 13^{24}—14^{1}), 10^{23-31} (ydmyge — skilt), 11^{11-30}, 14^{2-8} (som — giffue), 16^{4-9}, 17^{6-7} (jfr. Norr. ill. 23^{18-19}), 23^{8}—24^{2}, 24^{8-11} (kloster i — kloster i), 25^{28}—26^{3}, 26^{8-9} (oc der — oc der),

---

[1] Mærket staar ved Ordet „indbyggere“ (S. 36^{3}).

[2] Jfr. Arkiv f. nord. Filologi IV 95 f.

28^{2-4} (Asiam — Asiam), 30^{19}—31^{12}, 34^{3-6} (seer man oc til — seer man oc til), 36^{20-25}, 40^{7-15}, 44^{2-6}, 44^{18}—45^{16}, 49^{24}—50^{7}, 50^{9-16}, 55^{19}—56^{18}, 58^{28}—59^{11}, 59^{22-26}, 60^{21}—61^{28}, 66^{20}—67^{2}, 67^{19}—69^{3}, 72^{6-9}, 76^{14}—78^{14}, 79^{28}—80^{2}, 88^{5-12}, 81^{2-4}, 82^{3-8}, 85^{18-19}, 86^{5}—87^{2}, 89^{1-4}, 89^{13-19}, 93^{17}—94^{1}, 95^{9-17}, 100^{12-25}, 101^{11}—104^{20}.

Indskudene ere, foruden hvad der er trykt som Tillæg S. 106 f., følgende: S. 5^{12} Haagen ofrer sin Søn (efter Vedels Saxo S. CCXIII) = Norr. ill 3^{26-31}. — S. 6^{20} Harald Haarfagres Historie (efter Mattis Störssön[1] Bl. 27—29, $33a^{21}$—b^{14}) = Norr. ill. 7^{8}—9^{16}. — S. 13^{10} Sigurd Jorsalfares Historie (efter M. St. $86b^{4}$—$87a^{5}$, $90a^{11-20}$, $91a^{7}$—b^{1}) = Norr. ill. 16^{3}—18^{14}. — 21^{22} om den sorte Død = Huitfeldt III, 486^{15}—487^{2}. — 43^{8} om Islændere hos Kong Ring = Vedels Saxo S. CLXVI. — 43^{15} om Frygten for Normannerne = Huitf. I 75^{20-28} (Norr. ill. 23). — 44^{2} Kong Eriks Krige med Danmark = Huitf. III 5 f., 10, 11, 17. — 44^{10} Kristinas Brudefærd og K. Haakons Forbund med Keiser Fredrik = M. St. $154b^{12}$—$156b^{19}$, $153b^{12}$—$154a^{14}$. 44^{10} Udtog af Saxo og Crymogæa om Island. — 52^{3} kort Beretning om Magnus Heinessöns Grønlandstog og de 4 Tog under Christian IV. — 61^{31} om Halsnø og Finmarken = Berg. Fundats (N. Mag. I 533^{6-14}). — Anekdot om Biskop Anders Mus i Rom. 71^{20} om Moderne under Olaf Kyrre = M. St. 79a. — 80^{5} om Chr. Valkendorf = Berg. Fund. (N. Mag. I 555—53, Norr. ill. 99^{5}—113^{2}). — 81^{2} om Biskop Reinald = Berg. Fund. (N. Mag. I 525^{24}—525^{3}). — 89^{1-4} om Hertug Skule = M. St. $149a^{15}$—$150b^{10}$. — 89^{13-19} om K. Haakons Kroning = M. St. $150b^{19}$—$153b^{4}$. — Om Oluf Nielsen = Berg. Fund. (N. Mag. I 544—55). Om Axel Olufsen og Kongens Klage til Paven = Huitf. V, 45 f. — Om Fru Elise og Oldermændene = Huitf. V 182^{11}—183^{23} (Norr. ill. 132 f.). — Kristofers Privileg for Bergen = Huitf. IV 666—74. Hertil kommer ved Sluten under Fredrik I og Christian III Udtog af Huitfeldt VIII og IX (navnlig VIII, 183 f.).

Wolfs Original var maaske det Haandskrift, hvoraf findes et lidet Uddrag i de gjennem Biskop Niels Paasche til O. Worm 1626 rendte Indberetninger om Antiquiteter i Bergens Stift AM. 370 fol. (Suhms Samlinger II, 3, 43); her siges nemlig om Audun Hestakorn: „Denne Evind haffuer væritt Norgis Rigis Cantzeler; huilcken dog sijden bleff rettid paa Norneß ved Bergen, fordi hand voltog Kongenß aff Norgis gemahl, der hand skulle före hender hiem fra Engeland och till Norge. — — for^{ne} Evind kallis Hestekorn, fordi hand var den förste som vdi Norge gaff hester korn att æde“. (Jfr. S. 92, 95). Det spærrede findes igjen i Wolfs Tillæg, se Side 107^{29-31}.

---

[1] Under dette Navn citeres Udgaven af „Norske Kongers Krönike oc Bedrift“, Kbh. 1594 (Udg. ved Jens Mortensen).

C. Additamenta 147 qv. i Univ. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet i Bergen c. 1600 eller kort efter[1]. Indhold: 1) Bl. 1—80a: En sande beschriffuelse om Norge. Bl. 11 er numereret 11 og 12, Bl. 13 og 52 er tabte, mellem 76 og 77 er flere Blade tabt, og efter Bl. 70 mangler ét Blad, som har indeholdt Titelen paa det følgende Skrift. 2) Bl. 82—143 „Bergens Krönicke“ med Tillæg om Befalingsmændene i Bergen, der siges forfattet 23 Sept. 1581, skjønt det stanser med „Per Tordt“ (d. e. Peder Thott 1589—96). 3) Bl. 143a—148 „Om Findmarcken“, trykt S. 221-27. 4) Bl. 149—53 en liden Undervisning om Island (jfr. Kaalund, Bidrag til Isl. Beskrivelse II 379). 5) Bl. 154—63 om Grønland (ɔ: Ivar Baardssöns Beskrivelse med Erik Valkendorfs Instruxer).

Bogen er indbundet i Kalveskind; om dens Historie vides intet. Paa sidste Side staar „x (ɔ: ex) libris Ivari Petræi 1627“, og paa Bl. 78 staar et tysk Valgsprog med Underskrift „Ernst Hocke eigen handt. *anno* 1629 den 16 aprillis Ringstedtgaardt“ (d. e. Ringsted Kloster paa Sjæland).

Afskriften er idethele unøiagtig, udelader hyppigt Ord og Stavelser, og har mange Feillæsninger (se Noterne). Afskriveren springer S. 14 over et langt Stykke (S. 11^{20}—12^{22}) uden at antyde Lakune; de tabte Blade svarer til S. 18^{11}—19^{13}, 58^{16}—59^{23}, 93^{9}—100^{13}.

C er lagt til Grund for Udgaven i Norske Magasin I, men i nyere Orthografi og med mange Rettelser efter E_2 og Sandvigs Udgave.

D. 24 Fol. i De la Gardies Samling i Upsala Univ. Bibl., skrevet for Stephan Stephanius c. 1630—40. Titel paa Bl. 1: Norges Islands och Grönlands beschriffuelse, landtzens leilighedt och folkens brugh, och huorledis mannd schall finde Grönlanndtt. Indhold: 1) Bl. 2—58 "Om Norge“ (ɔ: Mag. Absolons Bog). 2) Bl. 59—95a „Bergens Fundatz och Herlighedt, och om fordumb kiöbsteder udi Norge, som er nyligen sammenschreffuen, allermest paa Dannsche *Anno* MDLXXXI“. Paa sidste Blad staar Listen over Befalingsmændene i Bergen, skrevet (d. e. forfattet) 23 Sept. 1581, men slutter med „Peder Thodt“. 3) Bl. 96—103b: Enn liden wnnderwiißning om Findmarcken och detz handell“. Jfr. denne Udgave S. 221—33. 4) Bl. 103b—107: „her effter fölger en liden vnderwiisning om Islanndt“. — Trods Titelen findes intet om Grønland, men det tilsvarende Stykke findes optaget i et andet af Stephanii Haandskrifter, nemlig K 29 i Stockholm.

---

[1] Bogen er ikke skrevet med samme Haand som Deichmann 13 fol. (Sander Mæn 1596), som Nicolaysen formodede (N. Mag. I 68); den er vistnok adskillige Aar yngre.

Stephanius har ladet udskrive disse Stykker fra det Haandskrift i det gl. Universitetsbibliothek i Kjøbenhavn, som ifølge Katalogen fra 1662 fandtes i Capsa Tertulliani, Ordo 3 no. 18: „Islandica, Gronlandica Finnica B10“[1]. Dettes Forhold var ifølge Stephanius: S. 1—57 Dokumenter om Toget til Island 1551. S. 59 Kong Christians Brev til Hamborgerne om Islands Seilads 1541. S. 75 Undervisning om Island. S. 85 om Grönland. S. 79 Islands Kirkelov. S. 155 Undervisning om Norge. S. 247 Bergens fundats oc herlighed oc om fordumb kiöbsteder i Norge, som er udskreffuen paa Danske anno M.D.LXXXI. S. 315 Undervisning om Findmarcken. S. 331 Landemercket imellom Norge oc Sverrige. S. 340 Landemercket imellom Norge oc Ryslandt. — De med spærret Tryk fremhævede Stykker er de samme som i D.

Haandskriftet B10 havde tilhørt Historikeren Nils Krag († 1601) og beskrives i Indleveringen efter ham 1602: “Isslendisch handell, convolut 14. Wndervißning om Norge, convol. 5. Om Bergen, convolut 3. Findmarcken, convolut 2“[2].

B10 hørte aabenbart til de Haandskrifter, som Krag erhvervede efter 1595, da hans Samlervirksomhed begyndte; det brændte med det øvrige Bibliothek i 1728; sandsynligvis har han erhvervet Afskriften fra Huitfeldt (se under **H**). Da „Befalingsmændene i Bergen“ ogsaa her har stanset med Peder Thott, var B 10 yngre end 1589.

---

[1] Birket Smith, om Kjøbenhavns Universitetsbibliothek S. 141.

[2] Birket Smith S, 114. En Afskrift heraf har vistnok det Haandskrift været, som beskrives i Resens Katalog S. 372 (Cap. X ord. 1 in folio).

C og D er for Mag. Absolons Skrift meget nær beslægtede og stammer fra samme Bearbeidelse. De har mange Feil, Ændringer og Udeladelser tilfælles, og omtaler begge Biskop Gaas' Dødsaar 1578; Bearbeidelsen er altsaa istandbragt efter Mag. Absolons Død. Denne Bearbeidelse har enten udeladt Randnoterne eller optaget dem i Texten, med Undtagelse af to (S. 48, 51 nederst).

D har aldrig før været benyttet.

E. 1542 qv. i nyere Saml. i store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn. Bogen er skrevet kort efter 1600 (c. 1610) i Norge og indbundet der (i Kalveskind), skrevet med én sikker Skriverhaand, der ligeledes i Randen har tilskrevet Bemærkninger (tildels paa Latin) over Indholdet. Bogen er uden Titel, har nu 77 Blade (oprindelig 90: 1ste Ark à 10 Blade, 2det—11te à 8 Blade). Af første Ark mangler Titelbladet og efter nuv. 8de Blad et Blad, efter Blad 40 mangler 8 Blade, efter Bl. 48 1 Blad, efter Bl. 54 1 Blad; det manglende kan udfyldes efter E_2. Paa sidste Blad har en nyere Haand skrevet: „Anno 1712 in Julii er mig denne bog forært af min morbroders kone Birrette Jensdaatter. Söfren Nielsen"; den samme skriver paa Bindet: Söfren Nielsen eegen bog Kieblewigshuus (d. e. Keflavíks Handelssted i Gullbringusýsla paa Island). S. N. har ogsaa paa sidste Side skrevet en Beklagelse over de Svenskes Kaperier i de norske Havne under Krigen (d. e. store nordiske Krig). Bogen er erhvervet af det Store kgl. Bibl. efter Bibliothekar Bernh. Møllman 1783; den kaldes i hans Katalog: "343 qv. Norges förste Historie indtil Kong Friderick II".

E er ikke en Afskrift, men en selvstændig Bearbeidelse baade i Form og Indhold; den har helt igjennem omskrevet Forf.s Stil og Sprog, og den har gjort en Række Tillæg fra trykte og utrykte Kilder. Redaktøren har benyttet et Haandskrift af Originalen, der i Læsemaader ikke sjelden staar AB nær, men hyppigst nærmer sig til CD. Ved Overarbeidelsen er dog Originalens Eiendommeligheder ofte helt udviskede; derfor anføres i denne Udgave kun de Læsemaader af E, som viser Slægtskab med de øvrige Haandskrifter, medens de Steder, hvor Sproget er ændret, udelades.

E har udeladt helt følgende Stykker: S. 9^{11-17}, 9^{21}—11^{30}, 17^{4-10}, 19^{17-24}, 32^{9-12}, 36^{20-28}, 38^{14-22}, 45^{13-16}, 57^{8-11}, 61^{23-28}, 69^{10-14}, 73^{10-16}, 75^{19}—76^{6}, 78^{9-14}, 84^{13-15}, 89^{8-12}, 93^{17}—94^{2}, 98^{4-15}. E har ligesom BCD udeladt de fleste Noter eller optaget dem i Texten.

De Tillæg i E, som har nogen Interesse, er trykte S. 107—14, de mindre i Noterne under Texten.

Tillæggene er for en stor Del udskrevne af eller bearbeidede efter trykte Værker, nemlig: 1) Vedels Oversættelse af Saxo (Kbh. 1575), navnlig Opregningen af Kong Rings Kjæmper (Side 42, Noterne) og Tillægget om Jomfru Rusle (S. 109). 2) Vedels danske Visebog (Kbh. 1591), navnlig om „Mindre Alff“ (S, 108 f.). 3) den trykte Udgave af den norske Krönike (Kbh. 1594), navnlig nogle smaa Tillæg S. 110, 111, 114. 4) Arild Huitfeldts Krönike I (Kbh. 1603), navnlig Tillægget om „de Normanners Herkomst vdi Franckerige“ (se Side 107 f.).

Denne Bearbeidelse er saaledes yngre end 1603. Til dens nærmeste Tid efter henvises vi ved Rettelsen S. 7^{20}, hvor Arvetallet „i lovbogen“ rettes til „i de gamle Norgis lowböger“ (det er nemlig udeladt i Lovbogen af 1604), ved at Befalingsmændene i Bergen føres frem til Laurits Kruse (1596—1606), og ved at „denne forgangne feydes tid“ (25^{25}) betegner Syvaarskrigen 1563—70 og altsaa maa være skrevet før 1611. Flere af Tillæggene vise, at denne Redaktion stammer fra Østlandet, specielt Oplandene (S. 15^{8} Indskudet om Hamars Domkirke; S. 110^{15} om St. Olafs Fødsel paa Bønesnes paa Ringerike, jfr. Jens Nielsens Visitatsreiser S. 56; S. 114 om Oplandenes Frugtbarhed); navnlig omtales Ringsakers Kirke to Gange (110^{34}, 66 N. 13) paa en saadan Maade, at Redaktøren maa være nær knyttet til den, og da man med Sikkerhed af de mange prædikenartede Tillæg tør hævde, at Redaktøren er en Prest, ligger det nærmest at formode, at han har været Prest paa Ringsaker[1]. Den lange Fortælling om Beleiringen af Akershus 1567 (S. 112—13, jfr. S. 68 Noterne) kunde paa Grund af et enkelt Udtryk („herifra Bergenhuus læn“) synes at være vestlandsk, men dette er kun en Omskrivning af det tilsvarende hos Mag. Absolon (68^{15}: lod af sine len o. s. v.); iøvrigt er denne Beretning netop geografisk knyttet til Egnen om Akershus og Oslo og er derfor utvilsomt østlandsk, maaske et Minde fra Redaktørens Skoletid i Oslo.

---

[1] Jens Lauritssön Bugge (f. 1542) var Sogneprest paa Ringsaker 1581—1612. Men man kan ogsaa tænke paa hans Kapellan; i 1594 hed denne Hr. Anders (Jens Nilssöns Visitatsböger S. 290—314).

E_2. En Afskrift af E er AM. 885 qv. (af Sandvig og Nicolaysen betegnet B); den har været tagen, medens E var fuldstændig, saa de der tabte Stykker suppleres herfra[1]. Afskriften er sandsynligvis udført for den norske Statholder Christoffer Urne, thi denne lod Bogen indbinde i 1630. Om to andre nu ikke kjendte Afskrifter oplyses vi af Arne Magnussons Bemærkninger foran 885 qv.: De emendationer eller variæ lectiones som herinde findes tegnede med min haand, jtem de 2 blade hvor paa ibland andet staae (med Hans Beckers haand) slotsherrenes naune i Bergen, ere tagne af et fragmento af denne bog, hvilket fragment nu (1714) er hos Cancellie Raad Mathesius (*Tillæg i Randen*: completeret af mig), og er skreven med den self samme haand som dette nærverende exemplar. Resten (saa vit som fragmentet indeholdt) accorderer verbum de verbo. Disse tvende exemplarer (dette nærverende, og forskrefne fragmentum Mathesianum) ere apographa vetustioris codicis, skrefne (som læt er at see) af en ulærd person. [*Tillæg*: Mathesii exemplar kiöbte siden Secreterer Wielandt.] Author libri er mag. Absalon Pedersen, lector Theologiæ udi Bergen ab anno 1553. og siden (1566 et seqventibus) slotzprædicant der sammestæds. — De 2. blade tiilig i bogen (om Throndhiems Domkirke, og om den Norske Adel) som ere her udi dette exemplar med Hans Beckers haand, ere tagne af et exemplar, som ieg har faaet efter Sal. Etats Raad Jens Rosencrantz, hvilket exemplar var ickun maadelig ret skrefven, men ieg fick her at nöjes dermed, efterdi disse 2 blade vare bortrefne af dette nærverende, og ieg intet bedre exemplar hafde til at fylde lacunam af. — Mathesii defectueuse exemplar haver ieg ladet in gratiam ejus completere, saa at det nu er ligesaa complet som dette mit. [*Tillæg*: Det er nu (1716) hos secreterer Wielandt.] Dette mit exemplar kiöbte ieg paa Geheime Raad og vicestadtholder Gabels auction. var det da i rödt bind (*rettet til*: Saphian), som hafde været skiönt beredt, men var fordervet. uden paa samme bind stoed med sölfbogstaver: CHRISTOFER WRNE M. DC. XXX".

E_3. Mathesii Fragment, som blev suppleret af Arne Magnusson og c. 1715 erhvervet af Wieland, existerer ikke længer; men en Afskrift deraf er bevaret i det Deichmannske Haandskrift 89 qv. Det har Titelen: M. Absolon Pederson fordum Lectoris Theologiæ i Bergen, fra *anno* 1553 og siden 1566 Slotz-predikants sammesteds Norske beskrifvelse om Norges alder, welde, opkomst og tilstand". Det har tilhørt 1) Høyer † 1739 (Bibl. Høyer. 174 qv.). 2) Etatsraad Niels Foss † 1751 (Bibl. Foss. 2574 qv.). 3) Biskop Peder Hersleb † 1757 (Bibl. Hersleb. 47 qv.). 4) Langebek (Bibl. Langeb. 398 qv.). Langebek har citeret Abs. Ped.s Værk efter dette Exemplar i Scr. rer. Dan. IV, 410, 413, 420. 5) Chr. Brandt † 1780. — Bogen har Rygtitel „AB : PED : NORG : BESKRIV : MSS." og paa Bindet er trykt Foss's Bogmærke (Hund i en Bikube) med Bogstaverne N F. Indholdet er meget nær beslægtet med AM. 885 qv. En Parallel dertil skulde den af Wielandt foranstaltede Afskrift AM. 886 qv. være, men den har talrige Udeladelser og Ændringer, aabenbart af Hensyn til en paatænkt Publikation (ved Wielandt), som heldigvis ikke blev af[1].

---

[1] Stykket S. 113^{25-39} (fra „Christenn"), der nu mangler i E, er laant herfra.

E_4. Det 3die af Arne Magnussön nævnte Exemplar, som han havde erhvervet efter Etatsraad Jens Rosenkrants, er vistnok ogsaa tabt; af det herfra i AM. 885 qv. afskrevne Stykke (svarende til S. 14^8—15^5, 22^{18-27}) sees, at ogsaa dette har hørt til Redaktionen E. Arne har altsaa 1716 kun kjendt Mag. Absolons Værk i denne Overarbeidelse, og har først 1720 læst den ægte Text i Asgeirs Afskrift (A_2); de korrekte Oplysninger om Absolons Personalia har Arne hentet fra Edv. Edvardssön.

Fra AM. 885 qv. stammer endvidere Haandskrifterne i Thotts Saml. 1809 qv. (fra Klevenfeldt), 1708 qv. (fra Bibl. Foss. 2816 qv.), gl. kgl. Saml. 2821 qv. og ny kgl. Saml. 1540 qv., Christiania Universitetsbibliothek 504 qv. og 510 qv. Fra AM. 886 qv. stammer ny kgl. Saml. 1541 qv., og fra Chr. Univ. 510 qv., som har tilhørt Karsten Anker og Prof. Rathke, har W. F. K. Christie i 1824 ladet udskrive no. 52 qv. i Bergens Museum.

F. C 23 fol. i Kgl. Bibl. i Stockholm, en norsk (Bergensk) Lovbog, skrevet i 1590-aarene og i 1599 erhvervet af den kgl. Sekretær Niels Krag til Agerkrog, som i dette Aar var kgl. Kommissær ved den norske Herredag[2]. Paa dens Blad 156 har en Skriver fra et Exemplar af Mag. Absolons Bog udskrevet Stykkerne S. 104^{20}—105^6, 97^{15}—98^2, 94^8—95^9. Exemplaret har været godt og gammelt, nær beslægtet med AB (se Varianterne). Foran disse Uddrag staar: Wdi koning Hagenns sag findes Gunner Griónbagh, laugmand i Trundhiemb, Amund

---

[1] Se Sandvigs Bemærkninger i Saml. t. dansk Historie II S. 34—35.

[2] Jfr. Norges gl. Love IV, 675—77.

Rembe laugmand i Ryefölcke, Dagfind Gullething laugmand wdi Bergen, Thore scholli, laugmand oustan Siinnesund, Saxe af Hougi laugmand i Hedemarcken, their dombde Haakan konningh sönnesonn Suergis koningh att were rett och sannd arffuing thill Norge". Dette er Uddrag af et gammelt Haandskrift af Haakon Haakonssöns Saga (ikke af M. Störssöns Oversættelse, som siges N. g. L. IV 676) og kan derfor være udskrevet fra samme Kilde; isaafald har det været en Randnote hos Mag. Absolon, som tilfældigvis ikke er bevaret i Afskrifterne (det kan have staaet S. 88).

G. AM. 95 fol., et Bergensk Haandskrift fra c. 1600, der indeholder: 1) Afskrift af Matt. Störssöns Sagaoversættelse. 2) en norsk Kongehistorie 1263—1384. 3) Annaler 1448—1549, Afskrift af Roskilde-aarbogen (Rördams Monumenta I 306—81). 4) Annaler 1537—69, væsentlig om Syvaarskrigen efter Monum. II 363—419. Desuden har det indeholdt „Bergens Krönike" og Excerpter af Norske Love og Retteboder, nu tabte. Den norske Kongehistorie er dels Udskrift af de islandske Annaler (det Haandskrift af „Annales regii", som fandtes i Bergen), dels fra Epilogen til Landsloven, dels fra Mag. Absolons Bog. Fra denne er laant den første Randnote S. 18, S. 20^{1-18}, S. 18^{16}—19^{22} (alt om „Milder Alff") samt i kort Uddrag S. 92^{8}—93^{10} (Striden med Bisperne). Det benyttede Haandskrift har været godt og gammelt, stemmer med A eller B eller begge (jfr. Varianterne); det er saaledes muligt, at F og G laaner fra samme Haandskrift.

H. Arild Huitfeldt besad før 1599 et Foliohaandskrift, som i Afleveringen efter ham kaldes „*H.* om Norriges Rige"[1]. Det gjenfindes i Univ. Bibl. Katalog 1662 i Capsa Cypriani ord. 4 som „19. om Norriges Rige *etc.*" Tillægget „etc." antyder, at det indeholdt mere end Mag. Absolons Bog, og dette mere har da vistnok været det samme som i B10 eller De la Gardie 24 fol.; ialfald sees Huitfeldt at have benyttet ogsaa et Haandskrift af „Bergens Fundats", som ellers ikke kan paavises blandt hans Haandskrifter. Huitfeldt har fra Mag. Absolons Bog udskrevet Stykkerne om Høvdinger under K. Olaf (IV 27 = S. 98^{4-15}), K. Erik (IV 161 = 98^{16-20}), K. Christofer (IV

---

[1] Birket Smith l. c. 129.

655 = 99^{1-10}), Christian I (V 46 = 101^{1-10}) og K. Hans (VI 36 = 104^{20}—104^{5})[1] samt om de tyske Overfald paa Bergen (IV 92 og 444 = 102^{81-0}, 102^{12}—103^{7}).

Huitfeldts Uddrag staar D overmaade nær (se Varianterne); Haandskriftet har enten været en Parallel til D (Afskrift af B 10) eller ogsaa og snarest Originalen for B 10; at det sidste har været Tilfælde, slutter jeg af at Huitfeldt har bevaret den ægte Titel, medens denne i D og B10 er forvandsket. I ethvert Tilfælde hørte H til samme Redaktion som CD, altsaa stammede fra Tiden c. 1580—90.

I. Anders Vedel besad et Exemplar af Mag. Absolons Bog; i hans „Promus Condus“ fra c. 1590 nævnes som no. 1 blandt Kvarterne: Om Norrigis rige M. Absolons commentarius de moribus populi, regibus, episcopis“. Af dette Haandskrift har Vedel i Visebogen (Kbh. 1591) laant Bemærkninger om „Milder Alff“ samt Verset om ham (S. 18, lidt ændret). Da havde Vedel længe ejet Haandskriftet, thi Joh. Lyscander († 1581) citerer i det 1642 trykte „Antiquitatum Danicarum Sermones XVI“ (S. 37) under Henvisning til „Andr. Vele“ (d. e. Vedel) følgende Stykke: Ultra hanc [ɔ: Island] omnium novissima maximæ et incompertæ amplitudinis Gronelandia habitari dicitur, olim celebris et magna Noricorum freqventia visitata; sed postea laborante Republica et Regibus bello implicitis penitus neglecta est. Juxta enim annum Christi nongentesimum octuagesimum septimum peritissimus aqvilonis rimator, Ericus Rauderus, classe in hanc terram incidit et visitata deinde per annos qvadringentos fuit, suas habuit civitates, suum Episcopum ecclesiam ordinantem: Nobis vero ignota est“[2]. Dette er tydeligvis Uddrag af Mag. Absolons Beretning om Grønland (jfr. S. 49—52); Joh. Lyscander har altsaa fundet dette i Vedels Exemplar af Mag. Absolons Bog eller hans Uddrag deraf. I Vedels Udgave af Adamus Bremensis (1579) finder jeg ingen Benyttelse af Mag. Absolon, naar undtages at Vedel som denne oversætter „Harald Haarfagre“ med „Haraldus pulchricomus“[1]. Derimod giver Vedels Saxo (S. CCCCV) en kort Oversigt over Norges Historie, hvori Modsætningen mellem „Nessekonger“ og „Enevoldskonger“ samt de sidstes Regjering „udi fem hundrede Aar“ tydeligt er laant fra Mag. Absolon, særlig S. 7. Det synes altsaa sikkert, at Vedel allerede c. 1575 har ejet et Exemplar af Mag. Absalons Bog; det er derfor sandsynligt nok, at Absalon under sit Ophold i Danmark Vinteren 1573—74 har foræret et Exemplar enten til Vedel selv eller til en af dennes Venner eller Velyndere.

---

[1] Her har Huitfeldt tillige indskudt de Bergenske Høvedsmænd, han kjendte fra Listen S. 77; B og E har atter optaget disse i sin Text fra Huitfeldt.

[2] Dette er skrevet efter Nov. 1579, thi Forf. kjender James Aldays Reise til Grønland og dens Resultater.

Vedels Exemplar er siden sporløst forsvundet; det nævnes ikke ved Afleveringen til Krag 1595[2], heller ikke ved Afleveringen efter Vedels Død til Universitetsbibliotheket 1618. Vedels Exemplar er ikke identisk med A, thi her fandtes ikke Stykket om Erik røde (se Side 52 Note 1).

K. Dr. Henrik Höyer, som kom fra Stralsund til Bergen 1593 og levede der som Læge til 1616, har ejet to Exemplarer af Mag. Absolons Bog; de kom begge efter hans Død til Kjøbenhavns Universitetsbibliothek (1619), hvor de brændte 1728. Det ene kaldes i Afleveringen „15. Om Norrigis Rigis Vilcaar oc leylighedt, Norske Adell etc., signerit O.“, det andet „16. Om Norgis Rige en liden Tractat, in 4to, Pergement. M. Absolon“; begge gjenfindes i Katalogen fra 1662 i Capsa Cypriani ordo 4 som „53. om Norrigis Rigis Vilkor och leilighed“ og „14. Om Norriges Rige 16.“[3]

Et af disse Haandskrifter er sandsynligvis i Bergen blevet benyttet til derfra at udskrive den Liste over „Slotsherrer som regeridt haffver Bergenhuus“, der nu findes i to Lovhaandskrifter: AM. 83 qv., skrevet af en Mathias Johannessön Juel 1594, og Deichm. 13 fol., skrevet 1596 af Sander Mæu Borger i Bergen. Den lyder efter AM. 83 (Parentheserne efter Deichm. 13): 1 Erlander Philipßönn regerede 1390. 2 Her Joenn Marthinßönn 1394. 3 Her Otthe Rommer (Römar) 1397. 4 Her Anders Magnußönn (Morthennßen) 1400. 5 Magnus Magnußönn

---

[1] Se Noten til II 15, jfr. denne Udgave S. 6 i Noten.

[2] Det Exemplar, Krag siden havde, var i Folio, Vedels i Kvart.

[3] Se Birket Smith S. 134 f., 152 f.

1403. 6 Sualle Joenßönn 1404. 7 Peder Oluffßönn 1409. 8 Her Endridt Erlandzönn 1412. 9 Byscop Aslach Boltt 1414. 10 Her Dauidt Zinckler 1416. 11 Albricht Bydel packer 1436. 12 Her Olaff Nielßönn 1438. 13 Her Mougens Greynn (Green) 1453. 14 Erich Helff 1459. 15 Her Joenn Smöer 1472. 16 Her Alff Knudtzönn 1484. 17 Her Otthe Matzönn 1489. 18 Olaff (Olluff) Ottzönn 1503. 19 Hendrich Bagge 1504. 20 Mougens Joenßönn 1506. 21 Hans Krucku (Krvcko) 1508. 22 Hermandt Willomßönn Komelcker 1512. 23 Jörgenn (Jurgen) Schriffuer 1513. 24 Her Wincentius (Vitzens) Lunge 15.. (1523). 25 Her Eskil Billde 15.. (1528). 26 Thoer (Tord) Rud 15.. (1529!). 27 Christopher Huitfeldt 1542. 28 Christopher Walckendorph 1557. 29 Erich Rosen krantz 1560. 30 Matz Schiell 1568. 31 Wincentius Juell 1571 (1577!). 32 Hans Pederßönn 1574. 33 Hans Lindenow 1578. 34 Niels Billdt 1586. 35 Peder Thodt 1589 (36 Lauritz Kruße, tilføiet senere i 83 qv., skrevet samtidig og med samme Haand i Deich. 13).

Listen synes at staa mellem CD og E; den har endn ikke (som E) udeladt Hans Kruckov, men er paa Vei til a forvanske Anders „Mors“ til „Mortensen“ som E; Deichm. 13 har allerede som E indsat de manglende Aarstal for no. 24—26. Listen kan altsaa stamme fra et Haandskrift af Typen CD.

En Stamtavle over de bevarede og paaviselige Haandskrifter og Brudstykker maa have følgende Udseende:

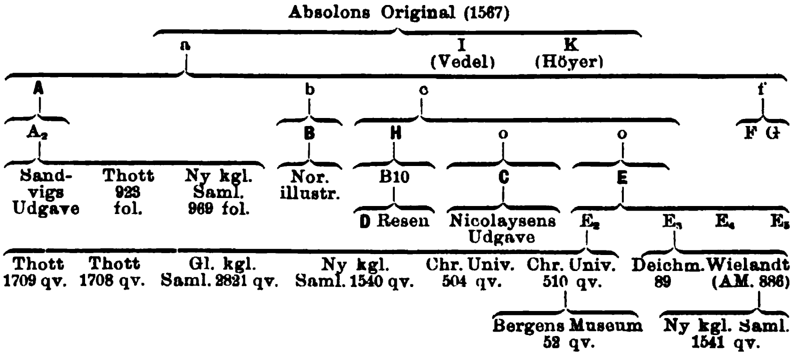
Absolons Original (1567)
a
I
(Vedel)
K
(Höyer)
A
b
c
f
A_2
B
H
o
o
F G
Sandvigs Udgave
Thott 923 fol.
Ny kgl. Saml. 969 fol.
Nor. illustr.
B10
C
E
D Resen
Nicolaysens Udgave
E_2
E_3
E_4
E_5
Thott 1709 qv.
Thott 1708 qv.
Gl. kgl. Saml. 2821 qv.
Ny kgl. Saml. 1540 qv.
Chr. Univ. 504 qv.
Chr. Univ. 510 qv.
Deichm. 89
Wielandt (AM. 886)
Bergens Museum 52 qv.
Ny kgl. Saml. 1541 qv.

Benyttelse i Literaturen. Mag. Absolons Bog har ikke været meget benyttet i den lærde Literatur i 17de eller 18de Aarhundrede, naar undtages Vedel (S. 14), Huitfeldt (S. 13 f.), Torfæus (S. 4) og Langebek (S. 12); dog maa bemærkes, at de Dele af Bogen, som fandtes i Wolfs „Norrigia illustrata“, citeres meget hyppigt, men under Wolfs Navn.

Kjøbenhavns Universitetsbibliothek besad, som nævnt, mindst 4 Exemplarer af Bogen (Huitfeldts, Krags og 2 fra Höyer), hvortil senere kom Resens Exemplar (jfr. ovenfor S. 8 Note 2) De faa, som citerer nogle af disse, er O. Worm og P. Syv. Worm siger i Fortalen til Peder Claussöns Sagaoversættelse (1633): „Mester Absolon Pedersön, fordum *Lector* udi Bergen, hafuer efter V. B. Erick Rosenkrantzis til Valsöe (som den gang var Lensmand paa Bergenhus) begiering, ocsaa skrefuit nogit om Norgis Rigis tilstand oc leilighed; huilcket findis nogle gang udskrefuen paa det Kongelig *Academics Biblio*teck udi Kiöbenhaffn, oc er en stor deel tagen aff denne vore Snorre Sturlesöns Chrønicke, mens det kommer intet ved dette Verck, oc siunis hand for megit at *tribuere affectibus* i somme Stycker“. Titelen synes at være udskrevet efter Höyers ene Exemplar (S. 15[22]). Det er derfor rimeligt, at dette Exemplar har havt en Dedikation til Erik Rosenkrans; Höyer var i 1599 Rosenkrantsernes Fuldmægtig i Bergen og havde Del i Bestyrelsen af deres norske Gods, saa han kan have havt Adgang til et Exemplar, som fra Forfatteren var overrakt Erik Rosenkrans.

Fra Peder Syv findes der i no. 2810 i gl. Saml. i Store kgl. Bibliothek en Optegnelse, som viser at han kjender et Haandskrift i Univ. Bibl.: „Om Norge og 13 dends Berömmelser (men nogle deraf findes der ikke)“. Det kan ikke deraf sees, hvilket Haandskrift han har benyttet, thi Bemærkningen kan passe paa alle (undt. Bearbeidelsen E).

Konrektoren Edv. Edvardsen († 1695) nævner blandt sine Kilder til Bergens Historie en „M. Absolons Beskriffuelse om Norge, skreffven 1575“. Ved en nøiagtig Gjennemgaaelse i Edvardsens Original (paa Univ. Bibl. i Christiania) af alle Steder, hvor han citerer M. Absolons „Beskrivelse“ [1], har jeg bragt paa det rene, at Edvardsen kun har benyttet et Exemplar af den overarbeidede Redaktion E, ikke Absolons virkelige Værk; uagtet Nicolaysen i sin Udgave af Edvardsen (N. Mag. II) konsekvent har udeladt alle Uddrag af de ældre (utrykte) Bergenske Skrifter, kan Forholdet dog sees af Aftrykket i Norske Samlinger (8vo I 27—29), der meddeler efter Edvardsen den udvidede Beretning om Akershus Beleiring, svarende til[2] hvad der er trykt i denne Udgave S. 112—13.

Naar Holberg i sin Bergens Beskrivelse (1737) oftere citerer Mag. Absolons „Norges Beskrivelse“, laaner han Citaterne fra Edv. Edvardsen, og har ikke benyttet noget Haandskrift; det samme er Tilfældet med de Bergenske Forfattere fra 18de Aarhundrede, Cl. Fasting og Hildebr. Meyer.

Om Sandvigs og Nicolaysens Udgaver af Bogen er talt ovenfor (S. 4).

Skriftets Titel er i A_2 og B „Om Norgis rige“, og den samme Titel anføres fra Vedels, Huitfeldts og Höyers Exemplarer; det er altsaa den ægte og oprindelige, som stammer fra Forfatteren selv. I Redaktionen CD (efter Forf.s Død) er denne Titel fortrængt, men en ny fæstede sig dog ikke. B_{10} kaldte Bogen „Undervißning om Norge“, D „om Norge“ (men dog i Fællestitelen „Norgis, Islands och Grönlands Beskriffuelse“), Resen „Norges Beskrifuelse“, C „en sande beskriffuelse om Norge“. E mangler ganske Titel, og de fra den stammende Afskrifter ligesaa, indtil Arne Magnusson fremdrog Oplysninger om Forfatteren (c. 1716); derefter faar de nye Afskrifter fra 18de Aarhundrede en længere Titel (se ovenfor S. 12).

Forfatteren. De ældste Haandskrifter, Vedels og Höyers (= Erik Rosenkrans'), har nævnt Forfatteren: Mag. Absolon; i de fra ham selv udgaaende Exemplarer har han altsaa angivet sit Navn. Rimeligvis har Navnet derfor ogsaa staaet i A, medens denne Afskrift var hel. I de øvrige Afskrifter mangler det ganske (i B og E vistnok med Forsæt), indtil det med Arne Magnusson atter indføres i Afskrifter af E.

---

[1] Den kaldes her enten „Mag. Absolons Mss. de Norvegia“ eller hans „Mss. om Norge“.

[2] dog er i Texten i N. Saml. indflettet Stykker fra Mag. Absolons „Dagbog“.

Forfattelsestid. Edv. Edvardsen siger, at Absolons Skrift om Norge er „skrevet 1575“; da Edvardsen kun besad et Haandskrift af Klassen E, har Opgaven liden Vægt og maa nærmest regnes for en Formodning af Edvardsen, der maaske hermed kun har ment Absolons Dødsaar. Efter Sandvig, der benyttede A_2, „sees det uden Modsigelse af Historien om de Trondhiemske Biskopper, at det er skrevet 1570“, men dette Sted [S. 66 Note 15] vidner kun om A's Nedskrivelsestid. At Bogen er skrevet i 1567, siges udtrykkelig i alle Haandskrifter S. 37^7; det bestyrkes ved, at Texten omtaler Begivenheder i 1ste Halvdel af 1567 (S. 68, 76), men ingen senere; videre forudsættes Erik Rosenkrans som Befalingsmand i Bergen[1], med ham ender Listen S. 78 og han omtales som den fornemste af Norges Adel (25^9), og hans norske Ejendomme nævnes flere Gange (32^2, 91^6, 92^3, 94); naar A S. 78 tilføier „Mattz Skiel 1568“ i Randen (i de senere Haandskrifter optages det i Texten), kan denne Tilføielse være senere gjort af A's Skriver, thi Mats Skeel var endnu Lensherre, da A blev skreven. Vidnesbyrd om Forfattelsestiden er en Notits i Absalons „Dagbog“ (N. Mag. I 331) om, at Erik Munks Galei „giorde god skel for Agershuus“ (skrevet 24 Juli 1567, 4 Dage after Erik Munks Hjemkomst), thi den gjenfindes ordret i Bogen om Norge (S. 76^6); Forf. synes altsaa at have brugt det samme Udtryk om samme Sag i de samme Dage.

Skriftets Disposition. I Norske Magasin I 150 er udtalt, at „Skriftet just ikke fremviser den bedste Ordning af Stoffet“, idet der dog tages det Forbehold, at „vi kun have Værket i Afskrifter“. Det vil sees af foreliggende Udgave, at denne Svaghed væsentlig er Afskrivernes Skyld, som har udvisket den oprindelige Disposition. Skriftet falder nemlig tydelig i 3 Hoveddele med flere Underafdelinger.

1ste Del, som jeg betragter som Indledning (S. 1—11), begynder med at forklare Vanskeligheden ved at skrive om Norges „Ophav og Begyndelse og Indbyggernes Afstamning“;

---

[1] Jfr. ogsaa Worms Ytring (efter Höyers Haandskrift), at E. R. var Lensmand paa Bergenhus, da Mag. Absolon skrev sin Bog.

derefter skildres Hovedperioderne i Landets Historie: 1) ***Aristocratia*** eller Nessekongernes Regimente indtil Harald Haarfagre, 2) ***Monarchia*** eller Enevoldskongernes Tid indtil Kong Haakon og Dronning Margrete, og 3) Foreningen med Danmark, som skal vare „indtil den yderste Dag“. Efter en kort Excurs om Udvandringer fra Norge, særligt til Normandi, vender Forf. tilbage til at prise Monarchiet under Harald Haarfagre og hans Ætlinger samt halvt roser, halvt kritiserer Tilstanden under de danske Konger.

2den Del (S. 12—33) skildrer Norges Udvikling under Billedet af Norges Aldre: ***pueritia, adolescentia, iuventus, virilitas*** (12—21) og ***senectus*** (21—33).

3die Del handler om „Norges Lov“ og har vistnok været planlagt som 10 Lovprisninger; men Ordenen er forstyrret enten af Forf. selv eller i Afskrifterne. 1ste „Lov“ er Throndhjems Domkirke (S. 35), men for at naa til den har Forf. begyndt med en Opregning af de 4 indenlandske Stifter og en Inddeling af Throndhjem Stift i dets 3 Hoveddele, hvilket har bragt Forvirring. 2det „Lov“ er St. Olafs uforkrænkede Legeme (S. 37—39); Afskriveren har her ikke bevaret Tallene, men Forf. synes dog herom at udtale sig tydeligt nok i Texten, og desuden begynder S. 40 „tredie Lov“: om den sande Religion. Derefter følger 4de: om Kongernes Love og Retfærdighed, og 5te (S. 40—41): det norske Folks Rundhed og Mildhed; BE har her Tallene 4 og 5 i Randen, hvilket burde være bemærket S. 40. 6te: Norges Stridbarhed S. 42—45. 7de: Norges Vidhed og Storhed, *amplitudo* (S. 45—59), som illustreres ved en kort Beskrivelse af Skatlandene: Island (46), Grönland (49), Orknöer (52) og Færö (57). 8de: Norges Rigdom (S. 59—64), hvorved opregnes følgende Underafdelinger: 1) Korn, 2) Skove, 3) Smör, 4) Jern og Sölv, 5) Fisk, 6) Fæ, Skind, Talg, Huder og Vildvare, 7) Hval, Sæl og andre store Södyr, 8) gode Urter, 9) store Dyr som Elg, Hjort og Ren, 10) Fugleberg, 11) Kornarternes Forvandling. Men derefter synes Forf. at have glemt sin Disposition, at 11 er en Underafdeling af „8de Lov“ og gaar saa over til „12te Lov“; dog er at mærke, at E her har det rigtige Tal 9, medens Texten i de andre Haandskrifter her og i det følgende (S. 87) tæller urigtigt.

12te Lov (S. 64 - 87) fremhæver, at Norge har flere Bispedømmer end Sverige eller Danmark, og opregner og beskriver disse: først i Norge selv (Nidros 64, Oslo 67, Bergen 69, Stadanger 80, Hammer 82), derpaa i Skatlandene (Færö 83, Orknöer 84, Island 84, Grønland 85); tilslut tillægges et under Bergens Beskrivelse udeglemt Stykke (85—87).

13de Lov (S. 87—105) handler om den „stadselige og ypperlige Adel“, fordelt efter Kongerne: Haakon Haakonssøn (87), Magnus (90), Erik (91), Haakon „Eriks Broder“ (94), Magnus Smek (96), „den sidste“ Kong Haakon (97), Olaf og Erik (98), Christofer (99), Christian I (100), Hans (104) og Christian II (105). Ogsaa her findes korte Indskud: om Hertug Skule (88), om Striden med Bisperne (92), om Margrete paa Nordnes (95), om Olaf Nilssön (99) og om Vitalianerne i Bergen (101—104).

Kilder. Mag. Absolon havde studeret i Kjøbenhavn (1544—49) og Wittenberg (1549—51), og har vistnok paa begge Steder dyrket ikke alene Theologi, men særlig Historie og filologiske Discipliner. Han citerer blandt Klassikerne Curtius (S. 4), Aristoteles (S. 16), Plinius og Pomp. Mela (S. 52), og enkelte Notitser hos ham stammer fra Herodot (S. 27) og Plutarch (S. 19). Dog er der Grund til at tro, at ialfald de græske Citater nærmest er Laan paa anden Haand fra særlig Melanchthons Forelæsninger; sikkert er det ialfald, at Citatet om Timotheus (S. 19) findes optegnet efter Melanchthon i det Sprog (Latin), hvori Mag. Absolon citerer det: „postea vero venit in concionem et dixit: Hoc ego feci et non Fortuna. Illis dictis dixerunt eum semper fuisse infortunatum“.[1] Af samme Art synes Bekjendtskabet med Plinius og Pomp. Mela at være, thi (som oplyst S. 52) er Excerpterne urigtige. Bedre bevandret har Mag. Absolon været i nyere lærd, navnlig historisk, Literatur. Naar han foruden „norske“ citerer „danske, skotske, tyske, frandzoske, svenske, nederlandske og vælske (d. e. italienske) Krøniker“, kan ialfald flere af disse sees at være kjendte og brugte af ham; saaledes den danske Saxo Grammaticus (Udg. af 1514), den skotske Joh. Maior (Udg. af 1521), de tyske Seb.

---

[1] Joa. Manlius, Locorum communium Collectanea (Udg. af 1568, p. 177).

Münster (Udg. af 1550 eller 1553) og Alb. Crantzius (Udg. af 1546), den franske Guill. Paradinus (Udg. af 1542 eller c. 1555), den svenske Olaus Magnus (Kart fra 1539), den italienske Blondus Flavius (Udg. 1531). Hvilken nederlandsk Krønike han har benyttet, har jeg ikke fundet ud; men at Efterretningen S. 43 (ialfald delvis) stammer fra en frisisk Krønike slutter jeg af, at Sagnet om Halskjæderne, paalagt Friserne af en nordisk Konge, er nævnt i en frisisk Lov (Richthofen, Friesische Rechsquellen s. 539) og i Sicke Benninge's Krønike fra c. 1530 (trykt i Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, Nieuwe Serie No. 48. 1887).

For Norges Historie har Mag. Absolon — med Undtagelse af Crantzius — alene benyttet utrykt Literatur. Hans Hovedkilde har været Kongesagaerne i Mattis Störssöns samtidige Oversættelse (efter Kringla). Dog har han kjendt og benyttet et Haandskrift af Snorres Kongesagaer (maaske Kringla), et af den store Saga om Olaf Trygvessön (maaske Bergsbók) og et af Haakon Haakonssöns Saga (det samme som Peder Claussön siden benyttede, se Side 90 Note); at ikke Benyttelsen har været stærkere, kommer vistnok af, at Forf. har følt sig mindre sikker i Oldnorsk, hvori han ofte feiler. Særdeles mange Laan har han gjort fra et Haandskrift af *Annales Regii*, som var fortsat ialfald til 1382, — det samme som senere Peder Claussön benyttede[1]. Han har ogsaa havt et Exemplar af Landsloven med Bylov, Hirdskraa og Rettebøder, men aabenbart i Oversættelse (se S. 48); dog har han ogsaa benyttet Erik Rosenkrants' Exemplar af Landsloven (nu AM. 309 fol.), særlig dettes Bispelister (se Noterne), forsaavidt ikke disse var ham lettere tilgjængelige i hans Ven Peder Jonsön Klerks Exemplar (nu AM. 333 fol.). Ligeledes synes han at have laant lidt (S. 84) fra Jon d. helliges Saga, hvoraf et Exemplar maa antages dengang at have hørt hjemme i Bergen; Blade af dette Haandskrift findes endnu i det norske Rigsarkiv, bevaret som Bind om Fogedregnskaber fra Nordfjord 1623 og 1628[2]. Derimod maa det absolut benægtes, at Mag. Absolon skulde, som Antikvar Nicolaysen mente, have kjendt og benyttet Landnáma og Íslendingabók, Kongespeilet og de af Erik Valkendorf samlede Beretninger om Grönland, Arne Biskops Saga „og dens Fortsættelse". Til Efterretningerne fra de senere Aarhundreder kan Absolons Hovedkilder nu paavises. Han har havt Adgang til to Bergenske Kopibøger, som har leveret ham Hovedmassen af Stof for Tiden efter 1263. Den ene af disse citerer han som „Formulare primum" (S. 17 Randnote); paa dens Blad 50 stod et Brev til Jarlen Alf Erlingssön fra c. 1286, paa dens Bl. 90 en Kopi af Tønsberg-Compositionen (S. 92). Af dette Haandskrift, en liden Kvart, er Bl. 135, 138, 140, 144 og 145 endnu bevarede i det norske Rigsarkiv, udtagne fra Fogedregnskaber i Nordfjord 1612—18. Bl. 135 og 138 indeholder Dele af Roxburghtraktaten (1281), vidimeret af den Bergenske Biskop Narve og 3 Bergenske Abbeder i 1283, Bl. 139—44a har været Kopi af Mauritius's Itinerarium (trykt i Monum. hist. Norv. S. 165—68), og Bl. 144a—45 af Pave Honorius IV's Tiendebulle, vidimeret af Kollektoren Hugoitio 1286[1]. De bevarede Blade er numererede med Mag. Absolons Haand; paa hans Tid fandtes altsaa Bogen i Bergen, sandsynligvis i Kapitlets Bibliothek. Bladene er ogsaa aabenbart Levninger af en Kopibog for Bergens Bispestol eller Kapitel i Biskop Narves Tid (1278—1304); hvad Mag. Absolon har udskrevet af dennes tabte Dele, har saaledes betydelig Værd som historisk Kilde. Den anden Kopibog er den, som med Henr. Höyers Haandskrifter kom til Kjøbenhavns Universitetsbibliothek og brændte med dette 1728; det meste af den er bevaret i Arne Magnussöns Afskrift (i Bartholiniana E[2] og delvis i „Apographa") og trykt i Dipl. Norv. Denne Kopibog, der blev begyndt af Biskop Arne 1305 og benyttedes endnu i 2den Halvdel af 15de Aarhundrede (delvis endog 1523), tilhørte efter Reformationen Bergens Kapitel; Byskriveren Paal Helgessön udskrev nemlig i 1577 to herværende Breve „af en gammel Pergamentsbog, som hörer til Domkirkens Kapitel udi Bergen, oc kaldis Formularium"[1]. Foruden disse to Kopibøger har Mag. Absolon ogsaa benyttet den Adgang, han havde som Kapitlets Notarius, til dets Arkiv, maaske ogsaa Bergenhus's Arkiv; at han studerer selve Originalerne sees S. 86, hvor han i Randen har tegnet Bjarne Anundssöns Segl[2].

---

[1] Jfr. Islandske Annaler til 1578, Fortalen S. XXXXVI; Peder Claussøn oplyser, at paa hans Tid „wor der meget bortreffuit af samme Bog", se hans Saml. Skrifter S. 209.

[2] P. A. Munchs Saml. Afhandl. I 283.

---

[1] se Monum. hist. Norv. (Fortalen S. XXXXVII) og P. A. Munch, Saml. Afhandl. I 287 ff.

[2] en Registrant over Barth. E er trykt i N. gl. Love IV 619—41.

II. Om Hammer.

Haandskrifter:

A. 938 fol. i Thotts Samling i Store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, Haandskrift fra 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede (c. 1633) med senere Tillæg. Bogen er uindbundet, de ydre Blade blev ikke beskrevne og danner Omslag; paa 1ste Blad har en Eier fra c. 1700 skrevet: „Denne Bog hörrer mig Petter Olſen Brun Egen hand mpriæ". P. O. B. var Kaptein, boede i Christiania og døde der 1713—14[3].

Indhold med 1ste Haand:

1) Bl. 2—14a Skriftet om Hamar (uden Titel). 2) Bl. 14a—16b om Agershuus, trykt S. 149—56. 3) Bl. 19b—22a „Udi huilche kongers thider att Norgis oc Suerrigis riger haffuer værit ett. Disligeste huorledes Halland först haffuer liggit vnder Suerrigis crone, oc er kommen vnder Danmarch. *Item* de Suendske först at haffue beseylit med de 3 croner". Excerpter af Arild Huitfeldts Krönike Bd. III om disse Spørgsmaal; synes at være Afskrift, thi den ender med 2 Notitser om Throndhjem, som ikke hører dertil, om Evert Bilds Ansættelse 1556(!) og om Throndhjems Indtagelse 1563 (!). 4) Bl. 23a—40a „Hereffter meldis om de konger som haffuer regiærit effter kong Valdemar oc indtil neruærende tid". En kort dansk Kongehistorie fra Margrete af, Udskrift af disse Kongers Biografier i Claus Christoffersen Lyscanders Danske Kongers Slægtebog (Kbh. 1622) med nogle faa Tillæg af Skriveren. Tillæggene handler om de siden Christofer indvandrede Adelsslægter, hvorom henvises til den „triolske" (tyrolske), ober- og

---

[1] se Edv. Edvardsens originale Manuskript (No. 508 qv.) i Univ. Bibl. i Christiania S. 596.

[2] Stjernerne skal dog være Roser.

[3] Personalh. Tidsskrift (1ste Række) IV 360.

neder-pfalziske og oldenburgske Krøniker; om Christian II citeres ogsaa Schepperus og Sebast. Frank. Under Christian IV opregnes de 1 Febr. 1616 og 2 Juli 1633 slagne Riddere (jfr. Slange S. 386 og 767), om Prins Fredrik (III) siges, at han „bleff udvalt at være Biskopf till Ferden, Coadjutor till Bræmen, domproost till Halberstad, introductus Anno Christi 1623“, om Prins Ulrich nævnes intet om hans Død i Tyskland 11 August 1633. Stykket om Christian IV ender med en Bøn for ham, hvor bl. a. siges: „Den samme Gud være ocsaa hans May^{tt}. store lön for de mangfoldige velgierninger som hand mig fattige mand giort og bevist haffuer“; men derefter følger i et Stykke om den udvalgte Konge Christian V, at han “haffuer troloffuit sig med höybaarne fröychen Magdalena Sibilla Curförstens daatter aff Saxen, huis bryllup er berammit att celebreris vdi Kiöbenhauffn den elleffte söndag effter Trinitatis, som indfalt den 17 augusti 1634“. Dette er altsaa skrevet, efterat Trolovelsen (26 Sept. 1633) blev kjendt i Norge, men førend det blev bekjendt, at Bryllupet maatte udsættes (det kom paa Grund af Forsinkelser ikke istand før 5 Okt. 1634). 5) Bl. 40—42 „Adelens Slegt vdi Danmarck“ og „Forklaring paa Kongernis vaaben oc insignijs vdi Danmarck“.

Denne Samling er altsaa afsluttet 1633—34, den synes redigeret af en presteuddannet Mand, som har staaet i en dansk Adelsmands Tjeneste, rimeligvis for Statholderen i Norge (Christoffer Urne til Aasmark). Bogen er tydeligvis skrevet i Christiania eller paa Akershus. Den har ogsaa senere faaet Tillæg her. Paa de aabne Blade har en 2den Haand fra c. 1660—65 skrevet: 6) Bl. 17b 3 Vers om Akershuus (trykte i Saml. t. n. F. Spr. og Hist. II 360$^{9-17}$), der synes forfattede i Slutn. af 16de Aarhundrede. 7) Bl. 17b—18b „Bergen huad for slodtzherrer som haffuer fra förste begyndelse væren paa Bergenhuus“, den samme Liste, som stammer fra „Bergens Fundats“ og begynder med Paal Erikssön 1330. Den stanser her med „Offue Bielcke Cantzeler 1649“; da Ove Bjelke vistnok var Slotsherre paa Bergenhus 1648-65, men först blev Kantsler i Dec. 1660, er Listen altsaa yngre end dette Datum. 8) Bl. 19a „Landsherrer som haffuer værit vdi Trundhiems lehn siden Erckebiskobp Olle Ingebredtzen römbte“, der stanser med

„Peder Vibe 1656“. Endelig har en 3die Haand udfyldt den aabne Plads paa Bl. 17a med 8) „Huor mange Slodtzherrer som paa Agershuus haffuer werit siden anno Domini M.D.XXX.II, da gamble kong Christian fangen bleff bag Agershuus Slott“, trykt Saml. 4to II 359^8—360^8; da den stanser med „Erlig oc höybaarne H. Vldrig Friderich Gyldenlöffue, til Callöe Arfue Herre“ og ikke giver ham Geheimeraad- eller Grevetitel, er Listen skrevet mellem 1664 og 1670 (71).

Det var ganske urigtigt, naar J. Chr. Berg i Thaarups Magasin (II 109) paastod, at Bogen er helt igjennem skrevet med samme Haand, og deraf sluttede, at den er skrevet efter 1664.

Dette Haandskrift, som er benyttet i J. Chr. Bergs Udgave, er ogsaa lagt til Grund for denne Udgave og aftrykkes her bagstavret.

B. 1565 qv. b i ny Saml. i Store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, skrevet henimod Midten af 18de Aarhundrede (efter 1735). Haandskriftet er egentlig i Folio, men er indlagt løst i Kvarthaandskriftet 1565 a. Det er tydeligvis en Afskrift fra et ældre Exemplar (fra 17de Aarh.), hvis Sprog det oftest har beholdt. Originalen har manglet 1ste og sidste Blad, saa Afskriften mangler Titel og Intimation (S. 117—18) og stanser med Ordet „Hammers gaard“ (S. 145^2). I Afskriften optages derefter en Note fra „Rami Hist. Norv. p. 77“ (d. e. Norges Beskrivelse, trykt 1735) og fra „Holberg Tom. 2 p. 172“ (d. e. Holbergs Danmarkshistorie, Udg. af 1733).

Bispelisten stanser med „Henning Eggertsen“ († 1664).

C. 233 fol. i Throndhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling, skrevet c. 1740 (Vandmærket i Papiret har en kronet *C VI*); den er ogsaa Afskrift af et Haandskrift fra 17de Aarh., hvis Sprogformer skinner igjennem; Bispelisten stanser med Niels Clausen († 1617). Afskriften stanser med „Siöorm som forskreffuit staar“ (S. 141 Note 5). Titelen er „Beskrivelse over Hammers kiöbstad samlet af en gammel Bog“.

D. 2842 qv. i gl. Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet omtr. 1650—60 med en øvet Skriverhaand; Bispelisten er fortsat til den samtidige Henning Stochflet. Paa 1ste Blad staar en kort Titel „Hammers Krönike“, paa 2det en længere Titel: „Hammers Krönike, huorledis den haffuer werit funderit medt kiercher oc closter, sampt anden adtschillig leilighed, der den vaar udj sin beste floer, som vaar wngefehr Aar efter Christi födsel 1300"; den ender med Ordene „siöorm som forskreffuit staar" (S. 141 Note 5). Bogen har tilhørt Hans Gram, som i Bispelisten egenhændigt har rettet det urigtige „Nielis Jensen" ved at skrive i Randen „corr. Jens Nielsen". Fra Gram, i hvis Haandskriftkatalog dette Haandskrift opføres som „No. 142 Hammers Krönicke", er da Bogen kommet til Store kgl. Bibliothek.

E. 1720 qv. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet c. 1710—20. Titel paa 1ste Blad: „In nomine Iesu Christi. Hammers krönicke horledis den haffuer werritt funderit med Kircher och Kloster sampt anden atschellig leylighed, der den uaar vdi sin beste flor, som vaar vngefehr det Aar effter Christi Jesu födsell 1300". E, som er nær beslægtet nod D og stanser med samme Ord, har i Afskriften sprunget fra S. 130^6 til S. 132^4. Skriveren har paa 1ste Blad oplyst: „Dette er udskrevet af mig P. B. Mylius efter et gl: Exemplar, som har tilhört Mag. Iver Brinck". Peter Benzon Mylius, den bekjendte Forf. af Kort Adelers Levnet, var født c. 1680, døde 1759. Iver Brinck (født 1665 paa Søndmør, Prest i Kjøbenhavn 1702 † 1728) har rimeligvis erhvervet sig sin Original i Christiania, hvor han opholdt sig i 1680-aarene; E har nemlig fortsat Bispelisten til den daværende Biskop i Christiania Rosing († 1699).

E har paa Omslaget Katalognumer „No. 14"; jeg antager, at den har havt dette Numer i Holbergs Bibliothek. Det synes nemlig sikkert, at Holberg har benyttet dette Haandskrift i sin Danmarks Historie (II 172 og 351), hvor han bl. a. aftrykker hele dets Bispeliste; Holbergs Afskrift stemmer nemlig omtrent bogstavret med E, særlig i dens Feil f. Ex. Kappelaun. Fra Holberg synes Haandskriftet at være kommet til Biskop P. Hersleb († 1757); i hans Bibliothek (Hafn. 1758) forekommer det som „no. 48 qv. Hammers Krönike". Fra Hersleb er det, som saa mange andre Haandskrifter, kommet til Thott.

F. 67 fol. i Deichmanns Haandskriftsamling, skrevet kort efter c. 1700. Dette Exemplar omtaler C. Deichmann i et Brev til Langebek 1752 (Breve fra Jacob Langebek S. 162).

Titel: „En kaart Beschriffuels om Hammer Bye og Kierche sampt deris Biugning hvorledes det var funderet og bygt udi gamle dager, den tiid Byen var udi sin flor og velmagt, med fleere Kiercher Kloster og Cannichernis Residentzer, saa vel som Communitet og Skolen, og hvorledes same stad og schiönne Biugninger er bleven ödelagt og ruineret“.

Dette Haandskrift medtager hele Sjøormhistorien, hvorfor derfra er laant Varianter til Cap. IV i denne Udgave. Efter Ordene „kunde forgaa“ (S. 142^{20}) fortsættes: „Bispens dreng som skiöd Ormen fich ogsaa god betaling af almuen der omkring for han den dræbte, at den icke skulle videre skade nogen“, hvor sluttes.

Af Forvanskninger mærkes: Intimationen er dateret „1553 den 22 *januarij*“; blandt Deltagere nævnes: Mag^{tr} Amun Erichsen af Hadelan (i Randen tilsat hr. Amun Evensen), Bent Hare laugmand (i Randen Bertell Gotshie laumand). 120^{4} den vestre gaard som var kaldet Cannich gaarden, nest hos hr. Halvor Ulfsens gaard. 121^{7}: paa det store taarn. 121^{9} paa det andet taarn. 121^{15} böeger, saa vel som 4re altere alle forgylte som udi den tiid var brugeligt. 121^{24} gang fra kierchetaarnet (!) og ind paa Hammers gaard. 122^{9} Runden om Hammers gaard stod een meeget höy och tych muur, der indenfore stode först 2de store muurede saler — til huus fornöden (= 122^{15-26}). Mit udi gaarden stoed ett muuret taarn — brynd der nederst under (= 122^{9-14}). 123^{19-20} mange gaarder, der var baade store Hagestræde, saa og tværgader. 127^{6} Norges konges hoffan, som var blaat og gult. 133^{20}—134^{2} fiskevand, saa at alle indvaanerne finge deraf overflödig fisk, som endnu lader sig see at have saa været, og dersom Riigens fiender icke havde afbrent Hammers gaard med alle andre huuse og bygninger, da hafde der væll været flere biugninger tilsiune endnu i denne dag. 134^{10} velberustede soldater. 136^{10} tiid 1292 d: 13 janu. 136^{12} til 1298 den 13 janu.

138^{6} rente og regimente aff kong Hans, holt der en capitein (!) i sit stæd.

139. Bispelisten ender med „10de doct. Hans Rosing“, hvorefter tilføies: „alle pavelige Bischopper ære ned sendte till Dannemarch, som var over bleven, effter Lutherij Reformation, hvor de ære af blevne siden, ær intet kungiort om“.

G. No. 50 qv. i Sorø Skoles Haandskriftsamling, er ifølge Slutningsordene skrevet „paa Vien paa Öen Helge i Næs Sogn paa Hedemarken den 2. og 3. Marts 1731“ af “S. N. S. R“ og af ham foræret 3 Marts s. A. til Christen Olsen Fremmerud;

Har samme Titel og væsentlig samme Indhold som F, hvoraf den dog ikke er Afskrift. I Intimationen læses „en mand Amund Erichsen af Stange Sogn“ og „Hr. Laugmand Baard Rolfson“ (Varianterne mangle); 138^6 rente og holt der capelan. 139 efter „Hans Rosing“ indskydes: „og var til A° 1662“.

G_2. No. 149 qv. i samme Samling, er Afskrift af G fra c. 1750.

G_3. No. 461 qv. a i Christiania Univ. Bibl., Afskrift af G, dateret „Kraby paa Toten og udskrevet paa Hammer 16 Jan. 1765 af Lauritz Larsen“. I dette Exemplar har J. Chr. Berg indskrevet Varianter efter Hammers Udgave, tillagt efter denne Stykket „Sognepræster paa Thoten indtil Mag. Holst“ samt fortsat denne Liste til 1782 „efter Hr. Revisor Andersens Exemplar“.

G_4. Prof. Daaes Haandskrift, før tilhørende kgl. Fuldm. Hagemann, er en Afskrift fra Slutn. af 18de Aarhundrede af G_3.

G_5. No. 348 qv. i Christiania Univ. Bibl., Afskrift af G ved Gr. F. Lundh († 1833).

G_6. No. 29 qv. i Hammers Samling i Throndhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling, skrevet efter G_3 paa Storhammer c. 1765—70.

Efter de sidste Ord „for han skjöd den“ (jfr. S. 28^{11}) tilføies følgende: „Nota. Hvor denne beskrivelse egentlig er kommen fra, veed man icke. Der siges den laae i et gammelt Taarn, som endnu stod anno 1716, da Fru Jentoft og hendes förste Mand Justitsraad Grønbech kom hid, da de havde kjöbt Godset av de Tomloiske arvinger og Baronesse Lillienkron i Hamburg. — Nu staar 3de höie Mure og 3 runde pillerer, samt en hvælving tilbage, saa og den störste Deel af Closteret, hvor nu er hæste stald. — Med det förste kand maaske meddeles nogle afskrifter af flere forefundne gamle Documenter tilligemed Forklaring om Godsets forrige og nu værende Tilstand“.

I dette Exemplar har Chr. Hammer senere foretaget endel Rettelser efter Ramus (f. Ex. Amund Hemmingsen S. 117^4, „Amund Erichsen“ er rettet til „Baar Rolfsön“), og desuden har han kasseret Bispelisten ved Blyantoverstregning og paa to løse Blade fra Holberg udskrevet hans Bispeliste.

$\mathbf{H}_1$. 461 qv. b i Christiania Univ. Bibl., skrevet henimod Midten af 18de Aarh., har udgjort 12 Blade, hvoraf nu 1ste og sidste mangler.

$\mathbf{H}_2$. 349 qv. i Chr. Univ. Bibl., omtr. samtidig Afskrift af H_1, da denne var fuldstændig.

$\mathbf{H}_3$. 1563 qv. i ny Saml, i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift af H_2 fra 2den Halvdel af 18de Aarh.

$\mathbf{H}_4$. 1565 qv.a i ny Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, ufuldendt og fri Afskrift af H_1, stanser med Ordene „og skiöd effter hans Öyesteen“ (S. 141^{19}); har tilhört Suhm.

$\mathbf{H}_5$. 1564 qv. i ny Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift fra 2den Halvdel af 18de Aarh. af H., da den var fuldstændig. Eget Titelblad: „Store Hammers Beskrivelse, hvorledes den har værer funderet for 400 Aar siden“.

$\mathbf{H}_6$. 504 qv. i Chr. Univ. Bibl., skrevet c. 1800, Afskrift af H_5 med Varianter fra F; har tilhørt Assessor Debes.

Som Særegenheder ved denne Haandskriftklasse (bortseet fra at Begyndelse og Slutning mgl. i H_1) kan nævnes følgende. Titelen: „Hammer kiöbstads Beskrifvelse. Hvorledes den hafuer værit funderet, med Kircher, Kloster og anden Leilighed, der den stod udi sin beste og skiönneste flor, som var effter Christi födsel A° 1300.“

117^4 hr. Amund Evensen af Hadeland. 117^6 Bertell laugmand. 118^1 Hans Gottskie til Tierne gaard. 120^{11} fra den yderste og venstre gade, som var ved Canichegaarden, hvor Halfvor Olsens gaard.

121^7 paa de 23 taarne var 16 forgylte flöier og knapper. 121^{20} et stort spield ofuer taarnet. 126^{25} Hammers bye udi konge Hagen Haagensens tiid stod udii sin beste flor og herlighed, som kunde være aar 1300, og fandtes da udi Hammer bye, naar kongen eller hans ombudzmand engang holt munstring om aaret, 1800 vederhæftige mænd og borgere, som var deelt udi 2de parter, hver med sin fennick, som var en blaae og en guul, som af Norges konges öfverster anförtis.

128^{24} 10 tienere, som da kaldtis Rendere eller Byesvende.

133^{20} fiskevand og fiskedamme, som Hammers borgere hafde deris fiske udi gaaende, som med Sandhed kand beviises, at der var aldrig mangel paa nogen ting, hafde icke Rigets fiender bortfört og ruineret hvis som fandtis paa Hammers gaard.

135^{24} og kom effter pave Adrianj befalning fra Grönland A° 1203, som Grönlands krönike[1] formelder.

---

[1] se Lyscander, Grønlands Chronica E^2.

139^1 Listen over de evangeliske Bisper mangler her, men efter Stykket „Nogle teign“ (= 140—42^{14}) følger følgende Stykker:

1) „Hammers bye, som har staaet ved Miös udi Wang Sogn paa Hedemarcken, med sine herligheder og ornamenter af kiercher, closter, communitet, skoeler og andre mere prydelser, har faaet sin störste ruin udi dend store mande död, som mest ofvergick dend gandske værden Anno 1350, men nogle skrifver A° 1348, begyntis Nativitatis Marie den 8de septembris, og entis ved alle Helgens tid, her i Norge samme Aar“ [H_2: samme Aar her udi Norvegia]. 2) „Lutherske biskopper“, kun Navnene; den sidste er: 11 Docter Hans Munch (som dog mangler i H_2). 3) Sogneprester til Totten (H_2 tilføier: indtil Mag. Holst). H_2 og H_3 har no. 2 foran no. 1 og mangler no. 3.

Tabte Haandskrifter:

1. Mag. Jens Nielsen, som i 1598 compilerede en Krønike om „Hammars Bispar“ (Visitatsbøgerne S. 578—85), har benyttet et Haandskrift, nærmest beslægtet med C; derfra har han laant Stykket om Karl Segersen samt enkelte andre Notitser, jfr. Norsk historisk Tidsskrift. 3die Række I 286 f. og 372 f. 2. Presten i Vang Michel Andersen Aalborg, som i 1623 skrev „Antiquitater udaf Wangs Sogn“ (det eneste bevarede Uddrag heraf er trykt N. Hist. Tidsskr. 3die Række I 115 f.), synes at have excerperet Beskrivelsen. 3. Den Mand, som i Slutn. af 17de Aarh. (efter 1694) lod male Presteportræterne i Thotens (Hofs) Hovedkirke, maaske tildels efter ældre Portræter, har til Indskriften over de to Prester, som blev Hamarbiskoper (Karl Sigurdsen og Karl Jensen) benyttet et Exemplar af Hamar-beskrivelsen; hans Exemplar har havt Læsemaaden „regimente“ (CDE) samt Fadersnavnet „Jensen“ (der mangler DEFGH); det kan saaledes have været C's Original. 4. Presten i Vang Nils Sverdrup, der c. 1707 skrev „om Hammers Domkirkes Antiquiteter“ (trykt i Thaarups Magasin II 292—304) henviser til et „gammelt Manuskript“ (af Beskrivelsen), som han med sit Skrift sendte til Kjøbenhavn; det kan have været D, hvis det ikke er tabt. 5. Jonas Ramus, hvis Norges Beskrivelse var færdig c. 1715, skjønt den først blev trykt i 1735, har S. 77—82 gjort Uddrag af et tabt Haandskrift (R). Ved Siden af Forvanskninger (som Hemmingsen = Ellingsen 117^4,

Krokerud 118[1]) har hans Haandskrift havt gode Læsemaader, som dels falder sammen med B, dels med C, og stammede altsaa aabenbart fra 17de Aarhundrede. 6. Christopher Hammer paa Melbostad († 1804) har foruden G_6 ejet et Haandskrift af Beskrivelsen, som blev indlemmet i Hammers Samling i Throndhjems Videnskabsselskab (under No. 29), men senere er tabt; det kan ved de Læsemaader, som herfra er optagne i Udg. af 1774 (se nedenfor), sees at have hørt til Klassen H. 7. Gr. Fougner Lundh besad ved 1820 „en gammel paa Hedemarken erholdt Afskrift, der synes at være fra Enden af 17de eller Begyndelsen af 18de Aarh. og som paa enkelte Afvigelser nær stemmer overens med det Deichmannske Bibliotheks Exemplar“ (F); det er aftrykt i Budstikken 2den Aargang (L). 8. I Resens Katalog (Kbh 1685) S. 180 sees, at denne Samler har ejet et Exemplar (indbundet med et Expl. af „Bergens Fundats“), som bar Titelen „No. 15. 1. Hammers Gaards Beskrivelse og detz Biskoper“; det brændte 1728. 9—12 I Kataloger over Bibliotheker fra 18de Aarh. har jeg fundet følgende Exemplarer nævnte: 9) efter Fr. Lützow (1714) „98 qv. Hammers Gaards og Slot Beskrivelse med adskillig andet“. 10) efter Peder Ewertsen (1757): „387 fol. Beskrivelse over Hammers Kiöbstad i Norga 553 med flere gamle historiske Efterretninger“; det kunde være A (se ovenfor S. 24). 11, 12) Langebek ejede allerede 1752 to Exemplarer, og de nævnes i Katalogen over hans Haandskrifter (Kbh. 1777): 277 qv. „Hammers Byes Beskrivelse af Christen Munck“ og 282 qv. „Hammers Kiöbstads Beskrivelse ved Christen Munck“; det første blev ved Auktionen kjøbt af „Vedel“, det andet af Kall.

Nyere Udgaver. Af Hamars Beskrivelse findes følgende Udgaver:

1. Gammel | Beſkrivelſe | om | Hammer Bye | paa | Hedemarken. | Til Trykken befordret ved | Chriſtopher Hammer. | Chriſtiania 1774, | trykt hos Kongelig Majeſtæts priviligeret | Bogtrykker og Boghandler over Aggershuus Stift, S: C: Schwach, og | findes hos ham til Kjøbs. 32 S. 8vo.

Til Grund for denne Udgave er lagt G_6 med deri optagne Rettelser og Tillægget (fra Holberg); dog er af „Nota“ (S. 29) sidste Passus udeladt. Endvidere har Udgiveren gjort flere uheldige Forbedringer efter et tabt Haandskrift af Klassen H (omtalt S. 32^6), bl. a. Laugmand Bertel Godske (S. 4^6), 10 Rendere istf. 3 (S. 14^5), derfra udskrevet Listen over lutherske Biskoper til „Doctor Hans Munch", optaget Stykket „Hammers bye o. s. v. (S. 31^{4-11}) samt medtaget Tillægget „Sognepræster til Toten indtil Magister Holst" (feilfuldt). Af Chr. Hammer er ogsaa indført Noten til S. 1, der er Udskrift fra Holberg.

2. „En gammel Beskrivelse over Staden Hammer", udgivet af J. Chr. Berg i Thaarups Magasin 2det Bind S. 247—86 (Kbh. 1802) med Forerindring (S. 207—46) og Tillæg (S. 286—88).

Til Grund for denne, for sin Tid udmærkede Udgave har Berg lagt A, dog med modern Orthografi; han har ogsaa medtaget Varianter fra E og G_3. Conceptet til Bergs Udgave (med „Forerindring" og „Tillæg") findes indlagt i G_3.

3. Sandfærdig | Beſkrivelſe | over | den fordum berømte | Hammer Bye | i Hedemarkens Fogderie og Amt | i Norge; | dens udbredte Flor og Velſtand, Kirker | Kloſtere, Kannikereſidenſer, Commu= | nitet og Skole, | ſamt | Efterretning om, hvorledes alt dette nu | ſaa aldeles er ødelagt. | Kjøbenhavn. | Tilkjøbs hos Forlæggeren, Joh. Rud. Theile [ↄ: Thiele], i ſtore | Helliggejſtſtræde No. 150. || 16 S. 8vo. (uden Aarstal).

Denne Udgave, der er trykt 1804 eller 1805, er en Bearbeidelse i mere modernt Sprog af 1ste Udgave, men med mange Forvanskninger (f. Ex. S. 4 Biskop(!) Christen Munch, S. 5 at „Klostrets Bygningsmaade var gothisk", S. 6 at Domkirken var „i Form af en Korskirke") og Tillæg. Blandt disse mærkes: S. 6 „Domkirken har og fört Navn af Trinitatis eller Trefoldighedskirke. Den første Biskop i Hammer, navnlig Arnold, skal have begyndt Kirkens Bygning omtrent Aar 1050. Hans Eftermænd fortsatte Bygningen indtil Biskop Gilbert, som ogsaa berettes at have ladet bygge derpaa. Siden formeenes, at Kirkens Bygning er blevet fuldført omtrent Aar 1278. Denne Biskop Gilbert skal tillige have ladet bygge Bispegaarden" (Uddrag af Biskop Jens Nielsens da utrykte Bispekrønike i Mss. Thott. 502 8vo), og S. 4, hvor i den S. 29^{30} citerede Note Ordene „hvor nu er hæste stald" er ændret til „hvori forrige Ejer, Cancellieraad Vessel, har ladet indrette et stort muret Fæehuus".

Udgiveren er aabenbart den bekjendte Hurum-prest A. Mørch, dengang residerende Kapelan paa Ringsaker (1796—1805), der i disse Aar vides at have syslet med Samlinger og Undersøgelser vedkommende det gamle Hamar (jfr. Aarsberetning fra Foreningen t. n. Fortidsm. Bevaring 1876 S. 146).

4. „Om Oplandenes gamle Bye Hammer“, udgivet af Gr. Fougner Lundh i „Budstikken“ 2den Aargang S. 785-800, 812—19. Til Grund er lagt en (tabt?) Afskrift fra Hedemarken (L, se ovenfor S. 32^{13}); det sidste Afsnit er trykt efter Bergs Udgave.

5. Fuldſtændig Beſkrivelſe | over gamle | Storhammer By, | ſom i fordums Dage blomſtrede paa | Hedemarken, | med mange Kirker, Kloſtere og andre | Herligheder, ſom alt er gaaet til Grunde | tilligemed | ſandfærdig Beretning | om den bekjendte | ſtore Sjø=Orm i Miøſen | og de mange underlige Jærtegn, ſom viſte | ſig for den ſidſte Biſkop i Hammer. | Chriſtiania 1842. | Udgivet, trykt og forlagt af Ludvig Riſum. 32 S. 8vo.

Denne Folkeudgave er Optryk af no. 4; den har bibeholdt de fleste Anmærkninger herfra, men udeladt nogle; nogle faa Noter er optagne fra J. C. Bergs Udgave (no. 2), fra hvis Forerindring Folkeudgavens „Anhang om Storhammers Undergang og Ødelæggelse af de Svenske i Aaret 1567“ (S. 30—32) er et Uddrag. Derimod er dens „Forord“ (S. 2) Uddrag af G. F. Lundhs Fortale.

6. Udgaven af 1863 har Titelblad ordlydende som No. 5 indtil: Christiania. | N. W. Damms Forlag. | Trykt i det forrige Lehmannske Bogtrykkeri 1863.

Er kun Optryk af No. 5.

Denne Udgave. Alle Haandskrifter er nær beslægtede og stammer fra samme Kilde. Men under Afskrivningen er tidligt mange Afvigelser opkomne, dels i Enkeltheder, dels i Omfang. A er det ældste, men mange Læsefeil kan berigtiges efter B; andre, især Udeladelser, som er fælles for AB, maa rettes efter CDE (og R), som her henviser til en ægtere Text; i Kapitel 4, som er afkortet i CDE, findes ogsaa enkeltvis en ægtere Text i F (og G). Denne Udgave hviler fornemmelig paa A—E, hvorhos til Kap. 4 ogsaa F er benyttet. Haandskrifterne F—H (og L) udmærker sig derimod kun ved senere Tillæg og vilkaarlige Detaljændringer.

Ved det forskjellige Omfang mærkes, at A er det fuldstændigste, B har tidligt mistet 1ste og sidste Blad, saa at Intimationen nu mangler ganske og af Slutningskapitlet den sidste Halvdel. CDE har Begyndelsen af Jærtegnene i Kap. 4, men udelader den detaljerede Søormhistorie — aabenbart af kritiske Grunde; derved har den ogsaa maattet udelade hele Kap. 5 om Biskop Mogens's Fængsling. F—H (og L) har ingen Rædsel for Søormhistorien, men har derimod tabt hele Slutningskapitlet.

Slægtskabet mellem Haandskrifterne kan fremstilles saaledes:

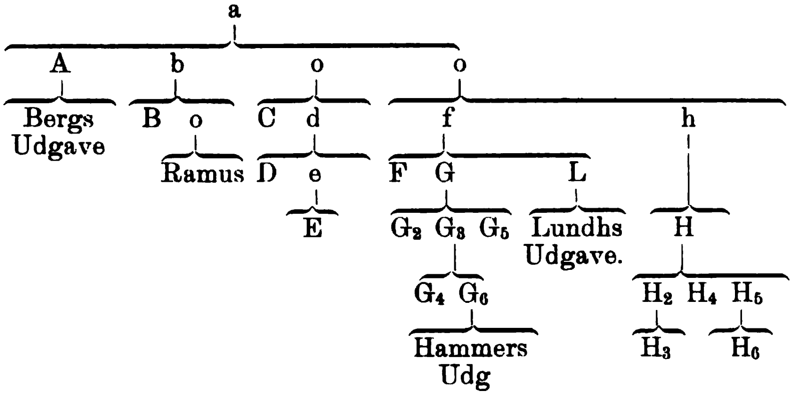

Skriftets Titel. I A findes ingen Titel, B mangler Titelblad, saa dens oprindelige Titel ikke kjendes, C har Titelen „Beskrivelse over Hammers kiöbstad, samlet af en gammel Bog“, DE har „Hammers Krönike“, FG har en længere Titel „En kort Beskriffuelse over Hammers bye og kiercke“ o. s. v., H-klassen har „Hammers kiöbstads Beskrifvelse“ o. s. v. De mange Variationer synes at vise, at de forskjellige Titler er paasat under Afskrivningen, hvorfor ingen har fæstet sig, og det er meget muligt, at Skriftet oprindelig ikke har havt nogen Titel. I Udgaven har jeg derfor valgt en neutral Titel.

Disposition. Naar bortsees fra Intimationen, der angiver sig som senere tilsat, antyder Haandskrifterne, navnlig ved de dobbelte Overskrifter (S. 119, 123 og 134) en Deling i Kapitler:

I. om Bispesædets Kirker og geistlige Stiftelser S. 119—23.
II. om selve Kjøbstaden S. 123—134.
III. Bispekrøniken S. 134—38 med Tillægget om de evangeliske Biskoper i Hamar og Oslo (S. 139).
IV. Jærtegn før Biskop Mogens blev fangen S. 140—42.
V. Historien om Biskop Mogens' Fængsling.

Denne Disposition har jeg i Udgaven betegnet ved tilsatte Kapiteltal.

Forfattelsestid. Skriftet vil skildre Hamars Bispesæde og Kjøbstad i „Bispernes“ Tid indtil Bispedømmets Undergang; det omtaler derfor alle Institutioner og Forhold, som de dengang var. Derfor bruges i Regelen Fortids-Udtryk om hvad der fandtes „paa den tid“, „udi de dage“ o. s. v. Denne Fortid strækker sig, som sees af Udtrykket S. 143[14], lige til 1537, og overhovedet er den Tid, som kjendes og skildres, nærmest den sidste Biskops Tid; derfor kan ogsaa de to nævnte Kanniker Halvor Ulfsson (S. 120[5]) og Trugels Kantor (S. 125[6]) omtales i Fortid, thi begge var Kanniker før 1537. Kun sjælden omtales senere Forhold (d. e. hvilke Forholde der var, da Forf. skrev), og da altid i Præsens (Perfectum): Klostret, som efter 1537 er bortrevet (119), Gangen fra Bispekapellet ind paa Hammers Gaard sees Spòr til „hvor nu Bispens Altersten *er* tilsyne“ (121), af Fisketorvet findes Spor „hvor den brede Fiskesten endnu *ligger* (124), — der forudsættes en forfalden Tilstand og Ruiner, omtrent saaledes som Peder Hansen skildrer det i Breve til Kongen af 22 Juli 1539 og 27 Marts 1540. Den sidste Begivenhed, som omtales, er Biskop Mogens's Død (Høst 1542); Rygtet herom er vel først naaet til Norge Vaar 1543. Bogen er altsaa yngre end 1542.

Hvis man turde hævde, at Stykket om de evangeliske Biskoper (139) oprindelig tilhørte Bogen, laa det nær at antage, at dette Stykke fra først af har stanset med Mester Frants Bergs Udnævnelse (1548); imidlertid har jeg (N. Hist. Tidsskr. 3die R. I 291) gjort opmærksom paa, at dette Stykke er forfattet i eller ved Oslo og saaledes sandsynligvis tilsat, efterat Bogen ved Christen Muncks Forflyttelse er kommet til Oslo eller Akershus (1556)[1]. Dette Afsnit tør saaledes være ganske fremmed for Bogens Plan, som vinder i Enhed, om det tænkes borte. Et Vidne for dets sene Oprindelse finder jeg i Listens vitterlige Væxt i Haandskrifterne: A fra c. 1633 stanser ved Glostrup († 1639), D fra c. 1650 med Stockflet († 1664), C stanser allerede med Nils Claussön († 1617) og henviser altsaa til en Original fra c. 1610 o. s. v.

Forud for det egentlige Skrift gaar en „Intimation“ om, at Skriftet blev fundet frem 1553, under et Møde mellem Lensherren Christen Munck, 3 Hamarske Kanniker, Lagmanden, to nærboende Adelsmænd m. fl. paa Hammersgaard, da man gjennemgik Bispearviket; om Fundet[2] blev gjort en Indberetning til Kongen (Regjeringen), som fik Bogen tilsendt, men forinden lod Chr. Munck tage en Kopi. Da denne Intimation findes i alle Haandskrifter, maa det forudsættes, at de alle stammer fra denne Kopi. Efterretningen om Fundet hviler kun paa selve Skriftets Vidnesbyrd, men den bekræftes ved at alle Data i Intimationen synes paalidelige, idet alle de nævnte Personer levede ved den Tid og var knyttede til Egnen ved Hamar; en Formodning om vilkaarlig Opdigtelse, som har været udtalt, mangler ethvert positivt Grundlag.

Hvis Forfatteren efter 1542 havde nedlagt sit Skrift i Bispearkivet, kan dette være glemt eller overseet, da Hammers Gaard skiftede Lensherre (1549), og Bogen kan ved en Gjennemgaaelse af Bispearkivet være „opdaget“, uden at man kjendte Forfatteren.

Efter Skriftets eget Vidnesbyrd er det saaledes forfattet efter 1542 (1548) og ifølge den senere tilføiede Intimation før 1553. De Forsøg, som har været gjort for at henføre det til en senere Tid, synes mig mislykkede; navnlig beror Bergs Idé om at henføre det til 1623 og til Forfatteren Michael An-

---

[1] Hertil kan ogsaa føies, at Forf. af Tillægget S. 139 bruger det nye Ord „stict“, medens dette ellers betegnes „biskops dømme“ (S. 137) eller „biskops stol“ (S. 136).

[2] Saaledes maa efter Haandtkrifternes Vidnesbyrd Stedet forstaaes: den tidligere Opfatning (som jeg ogsaa har delt), at Bogen „blév gjort og beseglet“ ved denne Leilighed, beror paa en Feilskrift i A.

dersen Aalborg paa en urigtig Kombination, hvilket jeg har oplyst i N. Hist. Tidsskrift 3die Række I S. 115 f.

Forfatteren. At Forfatteren er norsk af Herkomst, synes med Sikkerhed at fremgaa af de norske Gloser, som naturligt falder ham i Pennen, f. Ex. ende neder S. 125[10], 133[6], maaser oc gaaremyrer oc slemt uföre 133[18]; Skrivemaaden „maaser", der forudsætter den østlandske Udtale „maasaa", synes ogsaa at vise, at Forf. er indfödt Østlænding. Det indgaaende topografiske Kjendskab til Hamar og Omegn viser, at han længe har opholdt sig her, rimeligvis i Biskop Mogens's Omgivelser. Ved Siden deraf tyder dog den gjennemgaaende dygtige Behandling af Skriftsproget paa et længere Ophold i halvt eller helt danske Forhold; den Forkjærlighed, han viser for Oslo S. 127[10], peger paa, at Forf. rimeligvis har været kjendt der; efter hans Kundskaber maa man forudsætte, at han har faaet Skoleopdragelse, nemlig i Skolen i Hammer, som omtales saa hyppigt i Skriftet (S. 120, 131, 136). Den Blanding af Sympathi og Modsætning, han oftere udtaler for „Papismen", synes at vise, at Forf. er katholsk opdraget, men som voxen er bleven Lutheraner.

Rektor A. E. Erichsen har for mig udtalt den Formodning, at Forf. skjuler sig i den S. 146 omtalte Biskopens „Dreng" Lars Hummer, som 1537 fulgte med Biskop Magnus til Danmark. Jeg finder denne Formodning overmaade sandsynlig: Lars Hummer var, som jeg S. 146 har vist, en fjærn Slægtning af Biskopen, Søn af hans Gaardsfoged"[1]; han var saaledes opfostret katholsk og i Hamar, levede 1537—42 i Andvorskov, hvor han vel har fortsat sine Studier, og derpaa hører vi intet til ham, før han i 1565 bliver (luthersk) Kannik i Oslo, rimeligvis efter at have tjent i mange Aar som lavere Geistlig. Det passer godt dertil, at Forf. ikke kjender senere Lensherrer paa Hamars Gaard end Thord Rud (S. 145), som kun fungerede nogle faa Maaneder efter Juni 1537; videre den elegiske Karakter, som synes at forudsætte Minder om Barndomslivet i den rolige Biskopsflække o. s. v. Imidlertid kan denne Formodning neppe bringes til Vished, saalænge Lars Hummers Livsforhold mellem 1542 og 1565 er ganske ukjendte[1]. Af Bogens Ord om ham kan direkte kun udledes, at Forf. har staaet i Forbindelse med ham og vidst, at han blev i Andvordskov til Biskopens Død; Ordene viser ogsaa, synes mig, at de maa være skrevne længe før 1565, da „Drengen“ Lars Hummer blev Prælat i Oslo.

---

[1] Slægten Hummer er dog neppe hedemarkisk, om den end i 16de Aarhundrede levede her. Biskop Magnus stammede fra Oslo (N. Saml. 8vo I 81) og har vel kaldt sine Slægtninge derfra til Hamar. Tilnavnet „Hummer" synes at maatte stamme fra Kystegnene om Christianiafjorden, ikke fra Indlandet.

Kilder. Forf. synes i det hele at have skrevet efter personligt Kjendskab til Steder og Forhold fra sin Ungdom; disse Erindringer har dog aabenbart blandet sig med Indtryk fra større Byforhold andensteds, saa at han herunder har skildret Hamars Forhold med for stærke Farver, ofte ligetil opdigtede: Byens Grænser og Udstrækning, Institutioner, Folkemængde o. s. v. ere dels helt uhistoriske, dels forstørrede[2]. For disse Traditioner citeres dels i Almindelighed Biskopernes Bøger (d. e. Regnskabsbøger) 126^{20-22}, 127^{7}, 134^{17}, dels Biskop Sigurds Bøger 137^{12} (jfr. 141^{5}), dels Biskop Hermans og Biskop Mogens' Bøger 134^{2}. Forf. siger ikke, at han har under Udarbeidelsen benyttet disse Bøger, men antyder at han i sin Tid har seet dem; delvis støtter han sig ogsaa til Traditionen om dem, idet han beklager Tabet af nogle af dem (134^{1}). Disse Traditioner er navnlig for den ældre Tid gjennemgaaende upaalidelige; men dog synes bl. a. Traditionen om Pave Adrian at være forholdsvis korrekt (mærk: hans Tilnavn „den Gode“ og hans engelske Herkomst) og alligevel ganske uafhængig af Kongesagaerne; den ved f. Ex. ikke hvem der var Konge i 1152 eller at der da var flere Konger.

Forf. har dog ogsaa bevislig benyttet skriftlige Kilder, nemlig dels en Lovbog med en Bispeliste, dels Breve (i Bispearkivet). Det kan sees, at han har kjendt en „Byret“ (S. 132), som han har anseet for gjældende i Hamar, og han har derfra omtalt Institutioner som Mørkestuen (S. 132), Rendere (S. 128), Raadmænd, Lagrettemænd og Byfoged (128) m. m.

---

[1] Det er sandsynligt, at han er den „Laurentius Olaui Norvegianus“, som 1554 blev immatrikuleret i Rostock.

[2] Nærmere herom i N. Hist. Tidsskr. 3die Række 1ste Bind.

I flere ældre Lovbøger findes en Bispeliste for hele Nidaros Provins fra 14de Aarh. og saaledes ogsaa for Hamar. Den nærmest beslægtede er Listen i AM. 309 fol., som indtil c. 1550 fandtes hos Kansleren ved Mariakirken i Oslo. Man sammenligne

AM. 309	Hamar-listen.
Arnalder	Arnalder
Ormar	Ormer
Ragnar	Regner
Þorar	Tord
Iwar	Iffuer
haluard*er*	Halffuor
Pall	Poffuel
Peter	Peder
Gilliber*ter*	Gilbert
Þorfinn*er*	Torfind
Jorunder	Jorunder
Þorstæin	Torsten
Ingiælld*er*	Ingevalder
Botolfw*er*	Botolphus
Haluard*er*	Halffuor
Olafuer	
Hafuard*er*	Hoffuold
Magnus	Magnus

Den eneste Afvigelse er, at AM. 309 mellem „Haluarder“ og „Hafuarder“ har Navnet „Olafuer“, men det er tilsat inde i Linjen og meget utydeligt, saa det let kunde oversees. Forvanskningerne „Tord“ og „Ingevalder“ forklares lettest netop ved Bogstavernes Form i AM. 309, og den øvrige Rækkes fuldstændige Lighed synes at bevise Sammenhængen. Denne Række har altsaa Forf. udskrevet fra AM. 309, medens denne fandtes i Oslo, og har lagt den til Grund for sin Bispekrønike. De Aarstal og Data, han iøvrigt tilføier og som begynder med 1282, er aabenbart udskrevne fra „Biskopernes Breve“; naar han siger „han var til“ (med Aarstal efter), betyder dette altsaa ikke (eller ikke nødvendigvis) Dødsaarene, men Aarstal i Breve, hvori Biskoperne nævnes. Aarstallene viser sig, saaledes opfattede, i Regelen rigtige, idet dog Skrivfeil i Afskrifterne f. Ex. Magnus 1406 ikke er udelukkede. To Hoved-

feil har han begaaet, idet han har stillet Sigurd efter Arnbjörn og Herman efter Karl Jensen, medens deres rette Plads netop var forud. Feilene forklares for den sidste ved, at man feilagtig læste Aarstallet paa Biskop Hermans Gravsten i Domkirken 1513 (istedenfor, som der staar, 1500), hvorfor Herman maatte sættes efter Karl. Det er derfor rimeligt, at der ogsaa for den anden Ombytning ligger en lignende Feil til Grund, f. Ex. at Sigurds Dødsaar 1438 er feillæst for 1418, hvorfor Arnbjørn († 1430) maatte sættes foran ham.

III. Om Agershuus.

Dette Stykke findes kun i en eneste Afskrift, det S. 24 nævnte no. 938 fol. i Thotts Samling, skrevet i Christiania eller paa Akershus c. 1633; efter denne Afskrift er det allerede trykt af J. C. Berg i Saml. t. n. F. Spr. og Hist. II 355—59, hvori Berg optog ogsaa de derpaa følgende senere Stykker af lignende Art.

Afskriften er meget feilfuld, navnlig ved mange Udeladelser; da den herved adskiller sig fra de øvrige Afskrifter med samme Haand i Bogen, vidner dette for, at Forskriften har været meget daarlig, maaske meget gammel.

Forfattelsestid. Stykket er, som ogsaa Berg mente, tydeligvis forfattet i Fredrik d. 2dens senere Aar. Forf. kalder Christian II „gamle Kong Christian“ -- altsaa Christian III vilde han have kaldt „Chr. d. unge“ —; den er saaledes ældre end 1588, og røber derfor intet Kjendskab til Akershus' Udvidelser efter 1591. Paa den anden Side nævnes Ludvig Munks Styrelsestid (fra 1577) og hvorledes Akershus ser ud „nu paa denne Dag“, altsaa er Stykket forfattet enten under Ludv. Munck eller under hans Eftermand Ove Juel (1583—88).

Forfatter. Forfatteren nævner sig ikke, men da Indholdet er dels Beskrivelse af Slotsbygningernes indbyrdes Beliggenhed og Historie, dels Traditioner om det gamle Akershus, med Henvisning til en tabt „Historiebog“ herom, maa Forf. have været ansat paa Slottet og fortrolig med Bygningerne her. Da han viser mere Interesse for Slotsfolkene og

Skriverstuen end for Kirken, tør man rettest søge Forfatteren blandt Slotsskriverne. Nu træffer man mellem disse ved den angivne Tid en literær Mand, som netop beskjæftigede sig med Akershus' og Oslo's ældre Historie, Simon Nilssön Skriver († 1592); han nævnes som Skriver allerede i 1573 og var det endnu i 1588—89 (Axel Gyldenstjernes 1ste Aar)[1]. Jeg anser det for mer end sandsynligt, at han har forfattet dette Stykke i Tiden c. 1580—88.

IV. Nomedals Lehns Beskriffuelse.

Haandskrifter:

Blandt de Haandskrifter, som efter Dr. Henrik Höyer i Bergen afleveredes til Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn 1619 nævnes: „10. Feröes Beskriffuelse, item Numedal etc. og andre fogderie, sampt Grönland, fol., foruden Pergament (d. e. indbundet i Pergament), løst ♀." I Universitetsbibliothekets Haandskriftkatalog fra 1662 nævnes det samme Haandskrift i Capsa Cypriani ordo 2 kortelig: „Om Ferröe en kort Beretning. 10. ♀"; men i Peder Syvs Optegnelser om Haandskrifter vedkommende Norge og dets Bilande angives Indholdet saaledes: „Om Numedal, Lofoten o. a. f. findes vidtlöftigt skrevet af Erik Hansen 1591 ibidem in Choro Bibl. Hafn." Dette Haandskrift, der altsaa har indeholdt Stykker 1) om Færøerne, 2) om Namdalen, 3) om Lofoten, 4) om Grønland, brændte med Bibliotheket i 1728 og vides ikke at være benyttet eller afskrevet af Nogen.

I Throndhjems Stiftkiste fandtes siden før Midten af 17de Aarhuudrede en Kopibog i Folio paa 130 Blade, indbundet i Pergament, uden Titel. Den indeholdt a) Afskrift af Testimonia publica, som af Professorerne ved Kjøbenhavns Universitet som Rectores magnifici eller Privatpræceptorer i Aarene 1616—22 var meddelte til Candidater, som enten var norskfødte eller havde faaet geistlig Befordring i Throndhjems Stift. b) Afskrift af den Throndhjemske Reformats af 1589, trykt i det kgl. n. Videnskabsselskabs Skrifter i det 19de Aarhundrede, 1ste Bind (Kbh. 1817) S. 363—412. c) „Gandske Nommedalls Leens Beskriffuelße Aar 1597“, trykt sammesteds S. 435—48. d) „Een saare kort doch sandru Beskriuelse om Loffothen, Vestraalen, Annenes, Röst och Versöen; tilsammenskriffuet 1591“, trykt sammesteds S. 449—486. — Haandskriftet var til Trykningen sendt til Kjøbenhavn, men da det bagefter (Okt. 1817) med et throndhjemsk Skib skulde bringes hjem til Throndhjem, forliste Skibet, saa Haandskriftet blev borte. Medens det fandtes i Throndhjem, blev Beskrivelsen over „Lofoten og Vesteraalen“ benyttet i 1700 af Biskop Krog i hans „Om Maal- eller Moskøstrømmens Beskaffenhed“, trykt i Thaarups Magasin II 418-448, og Beskrivelsen over „Nummedalen“ c. 1775 af Schøning i hans (utrykte) Reise (han siger udtrykkelig, at han kjender Skriftet fra „Stiftskisten“).

---

[1] Det, som kjendes om ham, er samlet af A. E. Erichsen i N. Hist. Tidsskr. 2den Række VI 321 f.

Heldigvis findes der ogsaa to Afskrifter, som utvilsomt gaar tilbage til det tabte Haandskrift i Stiftskisten.

A. No. 119 fol. i det norske Rigsarkiv blandt Rentekammersager vedkommende Titus Bülches Folketælling, skrevet c. 1665 med 5 forskjellige Hænder: 1) Regnskaber over Furudeler i Nordmør, Grandeler i Guldal, Stjørdal og Strinden. 2) Kongebreve om Sagbrug i det Throndhjemske, dat. 28 Sept. 1664. 3) Oversigt over Indtægter og Udgifter i Throndhjems Len 1657. 4) Numedals Beskrivelse (18 Sider) og Begyndelsen af Beskrivelsen over Lofoten (kun 2 Sider). 5) kgl. Privilegium for Kobberværket i Meldalen, dat. 13 Mai 1657 [= Rigsreg. XII, 64-68], Inspektion ved Foged Sven Lauritssön og Sorenskriver Peder Let over Skovene om Lykkens Gruber, udført 9—10 Marts 1657, samt Relation om Veien mellem Østerdalens Kobbergruber og Hytteværket Indset (Kvikne), indsendt til Henrik Möller 20 Febr. 1658.

B. Folio-Haandskrift i det kgl. Haandbibliothek paa Christiania Slot, skrevet i Slutningen af 18de Aarhundrede. Om dets Herkomst vides intet, men det hører til dette Bibliotheks Stamme, erhvervet af Kong Karl Johan efter Statsminister Sommerhjelm (f. 1764 † 1827). Paa første Blad findes med Sommerhjelms(?) Haand Ordene „indført som No. 147“. Haandskriftet er smukt indbundet i Oskar I's Tid og har trykt paa

Ryggen „Numedels Leens Beskrivelse 1597", men indeholder dog foruden Namdalens Beskrivelse tillige hele Beskrivelsen over Lofoten og Vesteraalen. Afskriveren har ikke stræbt efter at beholde den ældre Orthografi, men synes ellers omhyggelig at gjengive Originalens Sprog; dog er der Feil og Misforstaaelser, navnlig synes han ofte at forvexle stor H og stor G.

Begge Haandskrifter er omtalte af Dr. Y. Nielsen i Norsk Historisk Tidsskrift 1ste Række I S. 506, men vides ellers ikke at være benyttede.

Udgaven. Haandskrifterne er benyttede saaledes, at den ældste Afskrift i Rigsarkivet (A) er lagt til Grund, Afvigelserne (forsaavidt de er andet end grafiske) er noterede efter B og den trykte Udgave (C). Den trykte Udgave er unøiagtigere end de to andre, idet den oftere moderniserer Sproget (f. Ex. han, hun om Dyr og livløse Gjenstande rettes oftest til den).

Forfattelsestiden fremgaar af Haandskriftet selv, 1597 (S. 159), hvormed det stemmer, at en Begivenhed fra 1592 omtales (S. 168^{16}). Deraf sees, at det er en Unøiagtighed, naar Peder Syv henfører ogsaa Beskrivelsen over Namdalen til Erik Hansen, thi denne var død før 1595 (N. Hist. Tidsskr. 2den Række 4de Bind S. 303 f.).

Forfatteren. Man kan af selve Indholdet slutte, at Forf. har været Prest i Nærø Prgld.; det er nemlig for det første tydeligt, at han lægger den geistlige, ikke den civile Inddeling til Grund, og dernæst fornemmelig dvæler ved Nærø Præstegjeld: der opregner han alle Kapeller paa de ydre Fiskevær, og der omtales en nylig Kirkeindvielse (i Vikten), medens alt saadant forbigaaes ved de to andre Præstegjeld. Nærø fik en ny Sognepræst i 1594, som dog kan have været Kapelan der nogle Aar forud; men hans Navn er hidtil ukjendt[1].

Forf. maa antages at være dansk af Fødsel, siden han som Hjemmel for et Sagn om St. Olaf henviser til hvad „de Norske sige" (171^{15}) og flere Gange skiller mellem sit og Namdølernes

---

[1] Hr. Hans Jakobsen, Sogneprest i Nærø († 1593—94), var dansk, og kan antages at have havt en dansk Kapelan, som da maaske er bleven hans Eftermand. Erlandsen nævner foran Jens Christensen († 1618) kun hans Fader Christen og forud for denne Lars Braun.

Sprog (172^{28}, 174^{11}, 174^{18}), Dog har han aabenbart opholdt sig meget længe der i Dalen, siden han bruger flere norske Dialektudtryk. Indholdet røber ogsaa god Kundskab om Landskabet, dets geografiske Forhold og Beboernes Levesæt, medens han lidet kjender til den ældre Historie eller Sagn, naar undtages om St. Olaf (175^{15}), om ældre Handelsforhold (172^{10}), om en af Flom bortført Kirke (167^{8}).

V. Om Lofoten og Vesteraalen.

Om Haandskrifterne henvises til hvad ovenfor er sagt S. 42 f.

Forfatteren er, som oplyst i N. Hist. Tidsskr. 2den Række IV S. 189—96 (jfr. 303 f.), Erik Hanssön Schönneböl, en Mand af lavere Adel fra Fyen, som fra ca. 1570 var Foged dels i Lofoten og Vesteraalen, dels i Vesteraalen alene, og døde mellem 1591 og 1595.

Forfatterens Optegnelser stammer dels fra egne Erfaringer paa Reiser i Distriktet, dels fra andres Fortællinger, som han hyppigt citerer; derimod har han ikke benyttet skriftlige Kilder (udenfor Optegnelser som Foged).

VI. Om Findmarcken.

Dette Stykke kjendes kun fra Additamenta 147 qv., skrevet c. 1600 (ovenfor S. 7^{11}), og fra De la Gardie 24 fol. fra c. 1630—40 (ovenfor S. 8^{8}). Det kan med Sikkerhed antages at være ældre end c. 1600, da det fandtes ogsaa i det af Krag erhvervede Haandskrift (S. 8^{21}), som allerede Huitfeldt benyttede i 1599; da de øvrige her optagne Stykker stammede fra en Bergensk Samling fra c. 1590, maa ogsaa Stykket om Findmarcken være ældre end denne Tid. Hvormeget ældre er ikke godt at sige; kun kan det fremhæves 1) at den lutherske Kirke er forlængst indført i Distriktet, hvilket peger paa mindst en Generation efter c. 1550; 2) at store Skibe først „for nogle faa Aar siden“ er begyndt at seile paa Finmarken, hvilket ifølge et Kongebrev af 9 Febr. 1569 ganske nylig var begyndt at ske paa Grund af Stridigheder om Recessen i Odense (1545)[1];

---

[1] se N. Rigsregistranter I 613.

3) at „Karelefinner" og „Ryssefinner" giver Skat til Vardøhus hvert Aar, hvilket henviser til en Tid, da Striden om Skat af Østfinner ikke var opstaaet, altsaa før 1596. Stykket synes derfor tidligst at kunne være forfattet c. 1570, senest c. 1590.

Om Forfatteren vides intet. Det synes rimeligt, at han har været Prest i et Sogn i Finmarken. Hvis man tør betone Udtrykket S. 227[28] "xx mile heden til Vardöen" (jfr. S. 221[14] at fra Andsnes til Vardø regnes 30 Mil), tør hans Hjem antages at være i den midtre Del af Vestfinmarken, enten østligst paa Sørøen (Mefjord) eller paa Hjelmsø eller Ingen; paa Vestfinmarken passer ogsaa bedst Omtalen af Lappernes Skovbrug og Skovhugst. Paa den anden Side synes Forf. ialfald at være kjendt paa Vardø (S. 227 f.). Efter Ordforraadet at dømme, maa Forf. antages at være norsk født.

Forf. har ikke benyttet skriftlige Kilder, men kun optegnet sine eller andres Erfaringer om Forholdene i Finmarken; naar Navnet Ugartelog (S. 233) stammer fra Saxo, tør dette Laan rimeligvis være skeet paa 2den Haand, idet en Læser af Saxo naturligen har henført denne Gud til Finmarken, og denne Formodning er bleven troende optaget blandt de norske i Finmarken.

Til Texterne er udarbeidet et Navneregister (Folke-, Stedsog Personnavne) samt et Ordregister. Det sidste er visselig ikke fuldstændigt, men tager dog med hvad jeg af sproglige eller kulturhistoriske Hensyn fandt Grund til at notere, og kan forsaavidt ogsaa bruges som Sagregister; sjeldnere Ord, som Noterne ikke forklarer, er her oversatte.

Bestyrelserne for det Store kgl. Bibliothek, Universitetsbibliotheket og Den Arnamagnæanske Samling samt Rigsarkivet i Kjøbenhavn, Universitetsbiblioteket i Upsala, Bergens Museum og Videnskabsselskabet i Throndhjem har vist den udmærkede Velvilje at udlaane de benyttede Haandskrifter under Udarbeidelsen og Trykningen her i Christiania.

Bidrag til Fortolkningen har jeg modtaget fra mine Kolleger Prof. Bugge, Prof. Rygh og Prof. Geelmuyden samt fra Seminariebestyrer Quigstad (Tromsø).

Kristiania, April 1895.

Gustav Storm.

Benyttede Haandskrifter.

Bergens Museum 52 fol.

Christiania:

— Deichmanns Bibliothek 13 fol., 67 fol., 89 qv.

— kgl. Haandbibliothek paa Slottet 147 fol.

— Rigsarkivet 119 fol. blandt Rentekammersager.

— Universitetsbibliotheket 348 qv., 349 qv., 461 qv. (a og b), 504 qv., 508 qv., 510 qv.

Kjøbenhavn:

— Arnamagn. Saml. 95 fol., 99 fol., 309 fol., 333 fol.; 83 qv., 330 qv., 885 qv., 886 qv.

— Rigsarkivet 95 qv.

— Store kgl. Bibl. gl. Saml. 2810, 2821, 2842; ny Saml. 969 fol., 1540 qv., 1541 qv., 1542 qv., 1563 qv., 1564 qv., 1565 qv. (a og b); Thotts Saml. 923 fol., 938 fol., 1708 qv., 1720 qv., 1809 qv.

— Universitetsbibliotheket Additamenta 147 qv.

Sorø Skoles Bibliothek no. 50 qv., 149 qv.

Stockholms kgl. Bibliothek C 23 fol.

Throndhjem. Vid.-Selskabets Haandskriftsamling 233 fol. samt (i Hammers Saml.) 29 qv.

Upsala Universitetsbibliothek. De la Gardies Saml. 24 fol.

OM NORGIS RIGE

AF

MAG. ABSOLON PEDERSSØN BEYER

1567

HAANDSKRIFTER:

A = 95 qv. i det danske Rigsarkiv, skrevet 1570; begynder S. 13[19].

(A_2 = 99 fol. i den Arnamagnæanske Samling, skrevet 1701, Asgeir Jónssons Afskrift af A; hos Sandvig betegnet A, hos Nicolaysen C.)

B = 330 qv. i den Arnamagn. Saml., skrevet af Jens Lauritssøn Wolff 1630.

C = Additamenta 147 qv. i Kjøbenhavns Universitetsbibliothek, skrevet c. 1600 (hos Nicolaysen betegnet A).

D = 24 fol. i den Delagardieske Samling, Upsala, skrevet c. 1630—40.

E = 1542 qv. i nyere Saml. i Store kgl. Bibliothek, Kjøbenhavn, skrevet c. 1610.

F = Uddrag i Haandskriftet C 23 i kgl. Bibl. i Stockholm, skrevet 1599 eller lidt før.

G = Uddrag i 95 fol. i den Arnamagnæanske Samling, skrevet c. 1600.

H = Uddrag i Arild Huitfeldts Krønike (1599 og 1603).

OM NORGIS RIGE[1].

At[2] skriffue [retteligen oc beskiedeligen nogit[3] vist om Norgis rigis ophaff, begyndelse, oc aff huad slags folck de ere aff komne först[4], [oc aff[5] huad land de ere vdgangne, huad orsage der haffuer verit til, hui de haffue giffuet dennom [ind i[7] dette haarde land, fult aff [höge berg[8], dale, fiorder, store farlige haff strömmer, skier *etc.*, troer ieg ey nogen findis, som tör driste sig til[9], besynderlige effterdi mand finder der intet om, huerchen vdi Norgis chrönicke heller

Munsterus 814 om de Normanner. Cimbri udi Suartvald haffue det Norske vaaben fol. 592*. Munst. 814†. Munsterus siger at de boe i et lycksaligt land oc at vere langliffuet oc de retferdigste blant alle folck paa iorden.[6]

* Munsterus „fol. 592"] d. e. pagina 591—592: Familia antiquorum baronum a Zimbern, qui nostro ævo ad comitatus gradum ascenderunt, originem putantur duxisse a Cimbris. — — Possent quoque insignia ipsa nonnihil adstipulari proposito nostro, quum et Nortuuegienses, uude Cimbri putantur pro bona parte egressi, et barones Cimbrenses pro signo militari utuntur leone gestante pedibus suis securim hastariam.

† Munst. „fol. 814"] d. e. pagina 813—814: Aliquot annis deinde, nempe post Christum natum, prodiit ex Daniæ insulis alia colluuies sævissimorum hominum, qui Nortmanni vocabanter et hi Galliæ littora infestantes omnia igne, cædibus et rapinis complebant. — — — Plin. 4. lib. sic ait: Quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis. Alii Plinio etiam antiquiores, fortunatas terras et homines macrobios atque omnium justissimos mortalium sub hoc terrarum tractu posuerunt.

[1] *Overskrift* A_2B, *mgl.* E. Om Norge D. En sande beskrifuelse om Norge C. [2] Først at C. [3] *Fra* [A_2BE. noget retteligenn och beschedenlig och CD. [4] CD *sætte Komma foran* først. [5] *Fra* [A_2BE, *mgl.* CD. [6] *Randnoten kun i* A_2. [7] *Fra* [BCDE. imod A_2. [8] *Fra* [A_2. höye klipper oc lange stenberger B. bierge, høie CDE. klipper *tilf.* E. [9] CDE. dertil A_2. der om at skriffue B. at skriffue om *tilf.* E.

nogle andre fremmede. Der nest om[1] Norge haffuer sit naffn aff en konge, som hed Noer, eller oc aff den *plaga*[2] eller sted, som det ligger vdi nord, eller oc aff[3] nogle folck, som de ere udgange ifraa, som det naffn haffue hafft, det veed mand icke til vi*ß*e. [Haffuer ieg lige vel hört, at der er ein sogu om[4] Noer konge. Dog le*ß* mand hos *Quintum Curtium*, at den tid *Alexander Magnus* förde krig vdi Indien, da kom hand til it slags folck, som kaldis *Noritæ*[5]. Di*ß*e beskriffuis at haffue nogit ner de samme seder, som de Norske[6] fiskere i fordom tid oc[7] endnu bruge i Nordland. Oc siger forskreffne *Curtius*, at de haffue lange negler, langt haar, kleder aff diure huder oc skind, oc de ede fisk, som er thörckit emod solen, oc hualfiskis oc andre saadanne[8] besters kiöd. Om de ere aff disse landskab kommen, [veed ieg icke til vi*ß*e[9], endog at naffnit oc sederne siunis i nogle maader at komme offuer ens med det Norske[10] naffn, oc effterdi mand der om veed icke noget vist, [vil ieg det[11] lade fare[12].

[5] Sogn] oldn. sǫgn, nuv. vestlandsk sogn, Sagn.

[6] Noer konge] Forf. synes ikke at kjende Nors Navn fra skrevne Kilder (Indledningen til Jarlesagaen, Odds Ólafssaga eller Historia Norvegiæ).

[6] Quintum Curtium] cfr. Curtii de rebus gestis Alexandri Magni lib. IX, 10,6: (Alexander) viam emensus in Horitas (var. Noritas) transit — — 10,8: Hinc pervenit ad maritimos Indos: desertam vastamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii iure miscentur. Ipsa solitudo natura quoque immitia efferavit ingenia: prominent ungues nunquam recisi; comæ hirsutæ et intonsæ sunt: tuguria conchis et ceteris purgamentis instruunt; ferarum pellibus tecti, piscibus sole duratis, et majorum quoque belluarum quas fluctus ejicit, carne vescuntur. — Varianten *Noritas* findes i Udgaver fra Florents (1507, 8vo) og fra Paris (1542 og 1543, 8vo) samt i flere middelalderlige Haandskrifter.

[1] A_2E, *mgl.* CD. [2] A_2B. plagge D. plage (*rettet til* platz) C. platz E. [3] A_2B. *mgl.* CDE. [4] *Fra* [A_2. Saa menes der vel, at der er en sagen aff B. haffuer ieg ligeuell hört, att det haffuer sit nafnn aff CD. Dog alligewell er en gammell segn eller tale om E. [5] A_2B. Noritter C. Norritter DE. [6] A_2B, *mgl.* CDE. [7] haffde wdi Finmarcken och som de *tilf.* E. [8] A_2BC, *mgl.* DE. [9] Fra [CDE. kand icke forvist sigis B. kand ieg for vist ey sige A_2. [10] Norgiske C. [11] A_2B, *mgl.* DE. derfor C. [12] A_2, *mgl.* CDE. Fra [maa det da derved bliffue B.

För end eenvolds konger af gudz forsiun regerede vdi Norge, da var der en [slags verdslig regimentis[1] stat, som[2] kaltis *aristocratia*[3], det er de[4] beste mends[5] regimente, naar som mange[6] fromme oc[7] retuise höffdinger, effter höffuiske laag, skick oc sedwane styre, regiere, beskytte og straffe deris undersaatter. Huor lenge denne stat haffuer verit oc varit, veed mand icke, endog at nogle neße konger opregnis vdi [deris aars regimente[8]. Oc effterdi at neße kongerne haffde [ingen skreffuen[9] laag, huor effter vndersaatterne burde at skicke dennom[10] imod deris konge oc andre, der til[11] var her ingen sand gudz kundskab oc religion vdi landet, thi de dyrkede afgvder, drebte mennisker oc offrede dennom deris afgvder, daa haffuer det ey andit verit mueligt, end at vndersaatterne [er wederfarit tit oc offte stor vold oc[12] wret af deris höffdinger, oc vndersaatterne haffue offte giort oprör imod deris konger, oc stundom flyet fraa dennom oc til andre, stundom[13] oc tagit deris konge[14] aff dage. Haffuer der oc verit stor tuedract imellem neßekongerne, stor blodstyrtning, mord oc brand, som i de dage var seduanligt. Stundom er oc aff gudz tilladelse fremmede konger indfalden aff Danmarck oc Suerrig, oc haffue giort stor skade paa rigerne[15]. Dog haffuer det gandske Norgis rige aff nogen fremmed konge aldrig verit offuer wundet med herre skiold, [endog at[16] *Saxo Grammaticus* skriffuer at Norge haffuer mange gange werit underthuunget. Dog skal mand det ey forstaa

[7] Neßekonger] bruges her i samme Betydning som Kongesagaernes *fylkiskonungar* (Heimskr. 242) og *heraðskonungar* (Yngl. s. 38) eller *smákonungar* (Heimskr., Ól. s. helga c. 34). Paa samme Maade forekommer *neskonungar* i Haakon Haakonsøns Saga (Fnm. S. IX 255) og i en Retterbod af 1282 (N. gl. L. III S. 32).

[28] Saxo Grammaticus] jfr. Saxo lib. IV om Frotho vegetus (Froger) og Fridlevus celer (Rusla), l. V om Frotho III (Stikla, Götar, Hithin, Arthorius), l. VI om Fridlevus (Amundus), l. VIII om Omundus (Ringus, Oddus), l. IX om Regnerus (unævnt norsk Konge).

[1] *Fra* [A_2B. regenters CD. slags regierings E. [2] *mgl.* D. [3] Optimatum regimen *tilf.* A_2. [4] det CD. [5] deris CDE. [6] nogen CDE. [7] *mgl.* CD. [8] Fra [uden deris viße aars regimente B. udi de norske chrönnicker E. [9] Fra [ABE. inschrefuit CD. [10] sig CD. [11] med *tilf.* CD. [12] Fra [hafue ofte giort vold eller vederfarit thenom stor C. [13] A_2, *mgl.* CD. ia vel B. wndertiden E. [14] A_2BC. konger DE. [15] A_2B. rigit CDE. [16] *Fra* [CDE. uden A_2.

om det gandske rige, som daa[1] var skifft udi saa mange kongeriger, som der er nu fogederi[2] til, derfor kaldis de neße konger. At dette skal saa forstaais, giffuer *Saxo* sielff til kiende. Thi at naar nogen konge aff Danmarck eller Suerrig haffde[3] feyde med nogen neße konge, oc han besøgte hannom med nogen krig, oc vant hannom offuer, da skriffuer *Saxo* ligeruis, som den konge hafde offuer wundet [det gandske[4] Norgis rige, endog at hand haffde icke den xx part der aff. Oc der neße kongerne haffde udi nogle hundrede aar saa regieret[5], bruget affguderi[6], vold, velde, roff[7] oc brand[8], wret[9], wkyskhed[10], da haffuer Gud villet baade[11] straffet[12] de neßekongers deris tyranni[13] oc sig naadeligen offuer dette arme elendige folck[14] i dette rige forbarme[15], oc haffuer giort en omuending oc forandring paa den stat oc verdslig regimente, som da var forhanden[16], oc borttagit[17], udslet oc ödelagt den störste part aff de neßekonger, oc ophöget en eenvolds konge offuer gandske Norge, huilken gud haffuer begaffuet med visdom, styrcke[18], mandom oc[19] seyer[20] imod sine fiender, saa at hand haffuer thwunget gandske Norge vnder sin hand ved *Haraldum Magnum Pulchricomum*[21].

Saa pleyer Gud at giffue land oc riger drabelige[22] oc stadzelige mend, oc begaffuer[23] dennom med herlige[24] gaffuer[25], paa det at Gud ved deris hand tyranni oc affguderii kand straffe, oc beskicke[26] land oc riger med høffuiske laag oc ret, oc lade Guds reene ord predickis udi deris kongeriger. Saa haffuer gud straffet Mederne[1] ved de Perser[2], oc de Perser[2] ved de Grecker, oc Greckerne ved de Rommere. Saa tager oc Gud riget fraa den ene oc giffuer den anden det, oc stadfester det en tid lang, indtil [saa lenge at[3] de forkaste det sielffue med affguderi, vkyskhed[4], tyranni oc oprör. Saa troer jeg visseligen at[5] vdi det aller[6] ringiste da haffue de[7] neſſekonger regieret vdi fem hvndret aar, fordi saa[5] at[5] vdi huert femte hvndret aar, [stundom för, stundom[8] oc[9] vdi den samme punct oc minut, da pleyer der at skee nogen [besönderlig forandring[10] vdi keyserdömmet oc vdi kongeriger oc andre veldige politier, som baade den hellige kirkes [historie oc verdslige[11] historier giffue klarligen[12] til kende. Saa haffuer der verit fult fem hundret aar fraa Harald den store indtil kong Haagen, som [gifftet sig[13] med drotning Margrete, effter huis affgang en stor forandring er skeet[14]: Norge[15] aff guds forsiun oc tilladelse, ikke ved herre skiold, men ved[16] gifftermaal er kommet vnder de Danske konger, som ere aff det Norske kongeblod[17], til arffue med rette, effter det kongelige arffuetal, som findis j laagbogen[18]. Saa bliffuer ingen forandring paa den stat, som nu er i Norge, förend Guds sön kommer igien i skyerne paa den yderste dag, at giöre en ende paa alle verdens [konger oc riger[19], oc oprette [et euigt bestandigt[20] kongerige, vden saa er at kongerne sielffue enten med affguderi, tyranni, vkyskhed[21] oc oprör det forkaste[22] oc forsamle guds vrede baade offuer dennom sielffue oc deris vndersaatter, huilcket Gud ved sin kiere sön oc den werdige hellig aand naadeligen affuende. Amen.

---

[19] Haraldus Magnus Pulchricomus] Tilnavnet ***Magnus*** kun her. Ogsaa Oversættelsen „pulchricomus" er opfunden af M. Absolon; tidligere oversatte man ***pulchre-comatus*** (Thjodrik Munk) eller ***comatus*** (Hist. Norv., Catal. reg. Norv.).

[1] A_2E. dog CD. [2] fogeder C. [3] nogen *tilf.* CE. [4] *Fra* [allt CD. [5] och *tilf.* DE. [6] BCDE. afguder A_2. [7] A_2B. röfue C. röffuid DE. [8] A_2B. brent CDE. [9] A_2B, *mgl.* C. med vrett oc D. oc skiendt oc med E. [10] A_2BD. wskiuldige C. wskyskhed meget och ilde tirannizeret E. [11] A_2BE, *mgl.* CD. [12] A_2B, *mgl.* E. straffe D. brudt C. [13] at straffe *tilf.* E. [14] *mgl.* C. [15] forbarmet C [16] A_2. forherdit CD. paa færde E. [17] och *tilf.* C. [18] och *tilf.* D. [19] *mgl.* CD. [20] vinding *tilf.* A_2. [21] A_2E, *mgl.* D. Pulconomum(!) C. ɔ: herlig haar *tilf.* A_2. det er Harald haarfawer, som de kaldet hannem for handz smucke och deilige haar *tilf.* E. Fra [*mgl.* B, *som her indtager hele Haralds Historie.* [22] AB. viße CD. [23] CD, *mgl.* B. haffuer A_2. [24] CD. adskillige herlige A_2. ypperlige B. [25] sire oc bepryde *tilf.* B. begaffuet *tilf.* A_2. [26] ABE. beskerme CD.

10 forandring] Theorien stammer fra Melanchthon (Foredrag fra Aar 1549), se Locorum communium collectanea a Johanne Manlio (Frankf. 1568) p. 602: Universaliter habetis mutationes regnorum circa annum 500.

[1] de Medier D. de Meder C. [2] Persier DE. [3] *Fra* [*tilf.* BCDE. *mgl.* A_2. [4] A_2BD. wskiuldighed C. wskyskhed E. [5] *mgl.* A_2. [6] A_2B, *mgl.* CD. [7] A_2BE. disse CD. [8] *Fra* [*mgl.* C. [9] A_2BE, *mgl.* CD. end *tilf.* E. [10] *Fra* [A_2B. forandring, besönderligen CDE. [11] *Fra* [*mgl.* C. [12] *mgl.* BC. [13] *Fra* [A_2B. gifftis CD. gifftedis E. [14] udi *tilf.* A_2. y *tilf.* BE. [15] som *tilf.* A_2. dog *tilf.* E. [16] BCE. med A_2. formedelst D. [17] blodt C. [18] de gamble Norgis lowböger E. [19] *Fra* [BDE, kongeriger A_2. [20] *Fra* [A_2. enn euig bestandighedt och CD. [21] uskiuldighedt C. wskyskhed E. [22] kunde *tilf.* A_2.

Vdaff Norge i fordom tid ere vdgangne mange slags folck, oc ere vddragne stundom til Tyskland, Friißland, [Holland, oc[1] stundom til Skotland, Engeland, Franckerige, Valland oc Sicilien, [oc haffue de land naffn aff dennom, som Lante Rygen aff[2] [de Ryfylcker, Heruli, Klubbe herrer[4], de haffue vandret med de Gother oc Cimbrer, oc Normandie[5] [aff de Normender[6], *Northumbria*[7] aff de Norske, kand vel skee at *Noricum*[8] oc Norenberg[9] vdi Tyskland tör oc haffue sit naffn der aff[10]. Orsagen huor fore [de Normender[11] droge aff Norge oc[12] til[13] Franckerige oc indtoge *Neustriam*[14] oc kallede hende aff dennom *Normandia*, er denne. Kong Harald hin store lod strengeligen forbiude, at ingen aff hans gandske undersaatter, edel eller wedel, skulde fordriste sig til at tage eller[15] röffue[16] nogit fra hin[17] anden: huo som helst sig fordristede emod saadant at giöre, skulde miste liffuet[18] eller blive vdsleger[19]. Imod dette forbud[20] giorde en iarlis[21] sön aff Möre, ved naffn Rolff, [som ellers kaldis Gange Rolff[22], fordi hand sigis at haffue verit saa hög [oc stor[23], at hand [icke kunde bekomme nogen hest[24] vdi

Vide Munster fol. 79 anno xti 880 Normannorum rapacitas, et communio fol. 105. Normanni obtinent Neapolitan. regnum 234, item fol. 120 de irruptione Normannorum in Flandriam et 124[3].

Itidem quando venerunt in Italiam Rogerius Normannus Noricus Dux. Tancredus pater xii filiorum venit in Italiam ubi constituit regnum Neapolitanum et Siculum anno xti 1008[3].

---

4 Ryfylker—Heruli] jfr. Munster p. 759 om Mecklenburg: „Primi habitatores huius regionis apud autores appellantur *Heruli*, Obotritæ et generali vocabulo Vandali. Sunt qui eos ex Scandia olim vna cum Gothis, *Longobardis* et *Rugis* ob inundationem in hanc venisse terram". — „Klubbe herrer" maa være en Oversættelse af „Longobardi".

18 Gange Rolff] jfr. Heimskringla, Haralds s. hárfagra c. 24, f. Ex. hann var svá *mikill* maðr *vexti* (medens M. Störssön har: Rolff — — var offuermaade *stor*).

[1] *Fra* [*mgl.* A_2. [2] *Fra* [A_2B. etc. CD. [3] *Randnoten kun i A_2.* [4] *Fra* [A_2B, *mgl.* CD. A_2 *skriver* Hercule (!). *Fra* [dem som komme aff Ryfylke, ligesaa E. [5] A_2B. Normandier C, Normandien DE. [6] *Fra* [A_2BE, *mgl.* C. aff de Normandier D. [7] *mgl.* C. [8] A_2B, *mgl.* E. Norrus D. Norcus C. [9] A_2BD. Nöringberg C, Norenborg E. [10] vdaff D. [11] *Fra* [BD. Normanderne C. de Normandier A_2, Normænderne E. [12] A_2BC, *mgl.* DE. [13] indtil B. ind vdi E. [14] A_2BE. Neustinam CD. [15] och CD. rappe oc E [16] riffue C. [17] ACD. en A_2. [18] sitt liff CD. [19] A_2D. wsleger E, udslægder C, udsleider B. [20] A_2CE. bud CD. [21] A_2BE. jaralds sön (!) C. jaralds söns D. [22] *Fra* [*mgl.* C. [23] [A_2B, *mgl.* CD. [24] *Fra* [A_2B. kunde ingenn hest faa CD. ingen hest kunde bære hannem E.

Norge, [paa huilken hand kunde ride, thi[1] maatte hand altid gaa. [Der for^{ne}[2] Rolff haffde saa offuer traad kongens forbud, oc fick spurt at kongen vilde straffe hannom, lod hand bede kongen om naade aff de beste folck vdi landet. Der kongen [ey vilde[3] höre hannom[4] bön, drog hand aff landet med it stort tal folck oc kom först til[5] Skotland, siden til Engeland, oc tog det ind, aff huilken[6] de Engelske konger indtil paa denne dag haffue deris wdsprung[7]. Siden drog hand til *Neustriam*[8] vdi Franckerige, oc tog det ind, oc gaff det naffn aff [Normend, oc kallede det[9] *Normandia* indtil paa denne dag, oc kongen aff Franckerige *Carolus Crassus*[10] *Cesar*[11], kong Loduigs stammis sön, gaff da[12] Rolff sin dotter, som hed *Gilla*[13], oc[14] lod sig döbe oc christne, oc bleff kallet[15] *Robertus*, oc var den förste hertug vdi *Normandia*, [da var Edvard konge i Engeland, skede det aar[16] effter Christi byrd 896[17].

Munst. scriffuer 120 fol. at Gilla var *Lotharii* dotter, men fol. 294 scriffuer hand at hun var *Caroli Simplicis* dotter, oc at hand fick med hende *Neustriam*, bleff döbt og kallet *Robertus*. Munst. 292 scriffuer at *Gothfridus Normannorum rex* fik *Gisla* til eckte oc Frisland med hende. Denne *Gisla* var *Lotharii* dotter[18].

Denne Harald haarfager var föd[19] effter Christi byrd 848[20], oc [kom til regimentet, der[21] hand var x aar gammel[22], oc daa hand var xx aar gammel, bleff han eenwolds konge offuer alt Norge. Saa haffuer Gud aff sin store naade, almuen til nytte

[12] Rolf—Robertus] Jfr. Annales regii 897: Karolus filius Lodovici balbi regnavit super Francos xxvij annis. Rollo ad fidem conuersus a Karolo rege Francorum, cuius .s. Karoli filiam Gillam duxit et suscepit totam Neustriam cum ea. primus dux Northmannorum. et postea dictus est Robertus. Eduardus rex Angliæ xxiiij annis vij mens.

[18] Harald haarfager] Jfr. Annales regii: 848 Fǫddr Haraldr harfagri. 858 vphaf rikis Haralldz hárfagra. 868 einvalld Haralldz hárfagra Noregs konvngs.

---

[1] *Fra* [A_2B. huilchen hand kunde ride paa, di CD. huorfore naar hand skulle nogen stædz till lands, da E. [2] *Fra* [A_2B. denne CD, denne for^{ne} E. [3] *Fra* [wilde icke D. [4] A_2BE. hanns CD. [5] A_2DE. y BC. Hollands side *tilf.* E. [6] A_2B. huilcke CD. [7] A_2B. ordsprag C. ordsprock D. og herkomst *tilf.* A_2. *Stykket* „aff huilken — wdsprung“ *mgl.* E. [8] A_2BE. Neustinam C. Nestinam D. [9] *Fra* [A_2BC, *mgl.* D. kallede det effter Normöer E. [10] BCD, *mgl.* A_2E. [11] af *tilf.* A_2. [12] CD, *mgl.* B. de (!) A_2. [13] Gissel E. [14] Rolff *tilf.* DE. [15] *mgl.* C. [16] *Fra* [A_2B, *mgl.* CD. [17] 890 B. [18] *Randnoten kun i* A_2. [19] A_2B, *mgl.* CD. [20] 19 anno imperii Lodovici pii *tilf.* CD. [21] thenn thid CD. [22] *Istf.* „gammel“ *har* CD: in tertio anno Lotarii. Fra [kaldes Harald ringrige (!) B.

oc gaffn, oc paa det at[1] christendomen vnder einuolds konger kunde komme[2] vdi[3] riget[4], höffuiske laag, skick oc seduaane med gode seder, oc tyranni, vold oc vret kunde straffis oc bort tagis[5], opvact denne konge vdi hans barndom saa got, oc beprydit hannom med viisdom, mact oc seyer. Haffuer hand strengeligen set fred i riget oc hollit vndersaatterne med den laag oc ret, som hans her fader Haldan suorte jndskickede, huilken han oc forbedrede[6], oc straffede med suerd oc landflyctighed de wliudige, paa det at riget kunde komme til ro oc lise effter languarende[7] krig. Saadan en forandring er icke skeet aff nogen[8] slumpelycke, men aff Gvd j himmelen, som omuender, stadfester oc forandrer kongeriger oc giffuer dennom huem hand vil. Denne[9] store velgerning bör alle Norske[10] mend[11] at annamme med tacksigelse aff Gvd oc bekende det[12] at vere en aff de störste velgerninger, som Gvd beviser kongerigerne oc vndersaatterne paa iorden, at hand lader dennom regeris aff vise *personis*, som med store gaffuer [aff Gvd ere beprydet[13], oc all den stvnd som öffrigheden elsker Gvds ord, flyer tyranni, affgvderi, vkyskhed[14] oc oprör, da tilsteder Gvd rigerne at bliffue ved mact, endog hand stundom for syndens skyld lader krig oc anden plage komme paa land oc riger, paa det at kongerne oc vndersaatterne kvnde lere at kende Gvd, ydmyge dennom vnder Gvd, oc holde dennom vdi middel[15] maade, oc tencke at de ere *vicarii dei*, det er Gvds lensmend, oc skulle i sin tid giöre regenskab for deris len oc fogderi. Oc naar som helst at kongerne oc vndersaatterne icke vdrette deris embede effter deris titels[16] liudelse, som Gvd uddeler jblant dennom, da forkaster Gvd saadanne konger, stöder dennom af stolen, beröffuer dennom [deris dignitet[17], som de för vore begaffuit med, forandrer rigerne [oc störter[18] dennom. Som her i Norge er skiet effter at Harald haarfagers slect haffde regerit vdi fem hvndret aar. Oc endog saadan forandring er skiet, at Norgis rige ved gifftermaal er kommit vnder Danmarck, haffuer Gvd ligeuel naadelige seet til dette rige, saa at kongerne haffue sögt rigens beste oc gaffn, som de[1] privilegier de haffue vdgifuit nocksom bevise. Oc dertil med haffuer Gvd i disse siste[3] werdsens[4] tider oc vdi Norgis rigis[5] alderdom, som nu er saa[4] gammelt, at det gaar med en staff, [giffuit det en aandelig staff[6], som er Gvds sande oc[7] salige ord, oc sacramenternis rette brug, til [huilket det kand[8] helde[9] sig[10], oc stöde sig ved[11], paa det at det icke om falder, men bliffuer bestandigt[12] indtil enden. Oc der som almuen[13] kvnde retteligen betracte den[14] handel, da burde dennom at vere Gvd tacknemmelige for saadan forandring, fordi der som kongerne skulle bo her vdi riget, oc adelen vore saa megen[15] (huilken gvd haffuer öde lagt med sit[16] underlige raad oc viisdom), som hand haffuer för verit, huad vore det andet end vndersaatterne til een stor [treldom oc besuering[17]? Oc der som at vj nu giffue ickun een skat[18] huert tredie aar, skulde wi[19] vel giffue tre skatter vdi eit aar. Men efterdi at almuen icke kunde dette forstaa oc vere[20] Gvd der fore tacknemmelig, er det vel befryctendis, at Gvd en sinde giör en forandring oc lader almuen faa en konge aff Danmarck, som skal lere dennom kongens ret, saa faa de det, som de haffue lenge ledt effter, oc skulle enda icke lade sig nöge med den stat, efftersom menniskens forderffuede natur er *etc.* Huilken der aldrig lader sig nöge med den neruerende stat oc lycke, men forsmaar den som er neruerende for handen, oc söger oc figer effter en [nye oc anden[21], oc naar de den bekomme, da er [den icke[22] velkommen. Saa kand Gvd icke giöre en hob vforstandige[22] oc[22] vtacknemmelige folck noget[22] til tacke.

---

[1] A_2B, *mgl.* D. och C. [2] kommit C. [3] *mgl.* C. [4] sampt *tilf.* D. med *tilf.* B. [5] och *tilf.* C. [6] *Istf. Stykket* „Saa haffuor (S. 9^{21}) — forbedrede“ *har* E *kun*: Hans her fader waar Haldan suarte etc. [7] BCDE. laanguarig A_2. [8] BCD. en A_2. [9] A_2C. den D. [10] A_2B. Norgis CD. [11] oc rigens indbyggere *tilf.* A_2. [12] A_2B, *mgl.* CD. [13] *Fra* | CD. beprydis af gud A_2. [14] wskickhedt C. [15] muelige oc mandelige (!) A_2. [16] titell oc deris persons C. [17] Fra | med deris dyder (!) A_2. [18] *Fra* | CD. omstøder A_2,

---

[28] fige] gl.dansk: stræbe efter, nynorsk *fika*, isl. *fikjask*.

[1] A_2B, *mgl.* CD. [2] nochsommelig A_2 [3] dage och *tilf.* CD. [4] *mgl.* A_2. [5] höge tilf. A_2. [6] *Fra* [*oversprunget i* A_2. [7] *mgl.* C. [8] *Fra* [AB. huilken de kunde C. [9] A_2B. haalle (!) CD. [10] thil (!) *tilf.* CD. [11] met C. [12] bestaaendis C. [13] udi riget *tilf.* A_2. [14] denne A_2. [15] mange CD. [16] sin C. sinne D. [17] *Fra* [beuisning och treldom C. [18] i *tilf.* C. [19] mand (!) A_2. [20] *Herfra springer* C *over til S.* 12^{22}. [21] Fra [anden oc en nye D. [22] *mgl.* D.

Norgis rigis stat kand mand skiffte[1] vdi hendes alder, huilken ligeruis som it menniske haffuer haft sin wdsprung, fremgang oc ende.

Pueritia[3]

Saa haffuer Norgis rigis barndom verit [den tid[2] hun stod öde, fuld aff[4] skouger, marck, berg oc dale, oc saa skarp oc sur[5] ud, oc var ligeruis som hun var nye föd [oc barn[6], der folck begynte at forsamlis oc boe [der vdi[7].

Adolescentia[3]

Der nest begyntis hendis *adolescentia*, det er, hun begynte at voxe oc formere sig dag fraa dag, aar fraa aar, jndtil hun bleff hög oc stor.

Iuventus[3]

Der effter begyntis hendis *iuventus*, det er hendis aller[8] beste vngdoms alder, at hun kunde nu giöre gaffn, hielpe baade sig sielff oc andre fremmede, som komme her ind j landet, fick oc giorde sig sielff konger oc öffrighed, förde krig baade [inden lands oc vden[9].

Virilitas[3]

Der effter begyntis hendis mandoms alder, som er at hun bort kastede[10] mange tyranners aag, oc fick sig et hoffuit oc en regentere oc *monarcham*. Da begynte Norge[11] at faa ögen oc saag sig vide om: da var hun vdi act oc ære, da haffde hun en guldkrone paa sit hoffuit, oc en forgylt löffue med en [blaa öxe[12], da begynte mange fremmede herrer at giöre venskab oc suogerskab med Norge[13], de Danske, Svenske, Skotske[14], Fransoske, Engelske, da vdbredde Norge sin mact og vinger vide. Hun förde icke alene krig imod Danmark oc Suerrig, men imod Engeland oc Skotland[15], Holland, Frisland oc andre land, oc drog ind vdi Franckerige, belagde

20 Guldkrone — gylden Løve — blaa øxe] herved menes det norske Rigsvaaben (den gyldne kronede Løve), hvis Øx imidlertid skulde være „af Sølv“ (hvid).

---

[1] schriffue (!) D. [2] *Fra* [der D. [3] *Marginalerne findes i* A_2BE, *ikke i* D. [4] med DE. [5] A_2B. sort D. barnôst E. [6] *Fra* [D. oc baaren A_2. oc wfuldkommet barn E. at verre B. [7] *Fra* [i hinnde D. [8] *mgl.* D. [9] Fra [vden lannds oc inden D. [10] de *tilf.* A_2. [11] BD. hun A_2. [12] *Fra* [A_2D. blod öxse B. [13] *her begynder atter* C. [14] BC. Schotter A_2D. [15] *mgl.* CDE.

oc indtog Pariis, brende[1] *Trechas*[2], *Tullum*, *Verdinum*[3] *etc.* oc drog igennem Franckerige oc kom ind j Valland, oc beskickede der det[4] herlige kongerige[5] Neapolis oc Sicilien, Apulien, Calabrien[6], aff huis slect ***Maximilianus*** keyser[7], som [idag regerer[8], haffuer sin herkomst. Ja Norge[9] udracte sine hender, mact oc velde hen vdi ***Mare mediterraneum***, der kong Siguord, kong Östens broder, som mand kalder Jordsala-Siurd[10], drog heden til det foriette land, at vinde det igen fraa de vgudelige Saracener, oc laag[11] for den merckelige stad Sidon, ***anno***[12] 1101, med en stor hob[13] orlogs skib, lx skib. Haffue oc paffuerne aff Rom hafft deris ambasater[14] oc breffue til kongerne vdi Norge om hielp imod de Saracener oc Tyrcker, huor vdaff mand kand letteligen forstaa, huor stor oc veldig Norgis mact[15] haffuer verit[16], oc j huad ære oc verdighed[17] Norgis krone haffuer verit lengst heden vdi verdsens ende. Hun haffuer oc hafft kundskab med de soldaner aff Tunis oc Egypten, oc sent dennom adskillige slags falcker, uildvare oc andre kostelige, dyrebar oc[18] selsom skenck. Ja saa tit oc offte som de tyske keysere förde nogen[19] krig imod paffuerne[20] aff Rom, daa flyde paffuen til the Normenner[1] j Neapolis, ligeruis som til en fast klippe oc slot, som *Blondus*[2] *Flauius* oc andre til kenne giffue.

---

[1] Paris—Verdinum] cfr. Annales regii: 887 Northmanni Loriamo exeuntes Parisius obsident. 888 Karolus ter (cum) Northmannos nequiret expellere tandem facto foedere concessit eis regiones etc. 891 Northmanni Trechas urbem incendunt et usque ad Virdunum et Tullum urbes cuncta depopulabantur.

[4] Maximilianus] ɔ: Keiser Maximilian II 1564—76. Asgeir Jonsøn har ikke forstaaet Udtrykket „idag" (samtidig) og sat Rum aabent efter „i".

[10] Sidon] cfr. Heimskringla, Saga Sigurðar c. 11 (M. Störssöns Oversættelse nævner ikke Sidon). Aarstallet er vistnok Feilskrift for 1109, cfr. Ann. reg. 1109: Sigvrðr konvngr kom til Jórsala.

[16] Tunis-Ægypten] cfr. Hák. S. Hák. c. 313 (Fnm. sögur X, 116).

[1] *mgl.* CDE. [2] B. Trechos A_2, Trecab C, Threckab D. [3] BCD. Verdunum A_2. [4] BCD, *mgl.* A_2. [5] BCD. kongeriger i A_2. [6] etc. CD. [7] BD. keyseren A_2. kießen C. [8] Fra [CD. i regerede A_2. for nogle aar siden regeret B. [9] regierede och *tilf.* A_2C. [10] A_2B. Jorsalla Siuordt C. Jordsale Siguordt D. E *har i Texten* Jordsalle Siuverdt, *men i Randen ved Rettelse*: Jordsallafar. [11] A_2B. lige C. ligge D. beleyret sig E. [12] *mgl.* BD. aar efter guds byrd E. [13] CDE. flode A_2. [14] A_2BE. sendebud CD. [15] riige BD. [16] med mact *tilf.* CD. [17] volldighet C. [18] *mgl.* D. [19] *Her begynder* A. [20] paffuen D.

See wi[3] til Norgis mandom[4], styrcke, rigdom, visdom, forstand, konster, gudfryctighed, retferdighed, daa befinder[5] mand der herlige[6] exempler. Huilcken menniske[7] er den, som haffuer seet Trondhiems domkircke oc icke forundrer sig paa hennis storhed, grunduoll, herlige oc vnderlige bygning, paa de merckelige lange[8], smale oc adskillige polerede[9] steners[10] maiestet? Ein part [ere gule, en part blaa, en part huide, ein part[11] spreglede[12], höge[13], lange, smale, slette som ijs. Ja saa tit oc ofte som mand gaar til oc beskuer den herlige oc stadzelige[14] bygning, da faar mand altid at se noget nyt oc selsomt, som [mand haffuer icke actit[15] tilforne, saa [at den kircke kallis[16] rigens krone, blomster oc ornament, aff huilcken bygning (huis magen[17] icke findis j[18] *tota*[19] *Europa*, huilken [cardinaler oc paffuernis[20] legater icke haffue[7] noch kunde[21] priset oc forundret) mand kand lettelig forstaa huad vilge der haffuer verit j kongerne til at forfremme[22] religionen, oc huad visdom[23] til at bygge saadanne huus til Gudz[24] tieniste.

Jeg vil intet[25] tale om [de andre kircker, som meste parten ere nu neder brödt, intet om[26] den herlige Apostel[27] kircke, som er nogit ner den siste som bleff bygd j Bergen aff kongerne, intet[1] heller om domkircken oc[2] Munckeliff, huilcke kong Östen lod bygge, icke heller om[3] Staffuangers kircke[4], huilcken som var bygt 1013[5], som zipheren der er vdhuggen j muren til kende giffuer, vnder kong Magnus barfote, icke heller om [Opslois kircke[6], ey heller om slot oc fester, blant huilcke en part er ved mact, en part neder brudne.

---

[2] Blondus Flavius] Jfr. Blondi Flavii Forliviensis Historiarum ab inclinatione Romanorum Decadis secundæ lib. III, p. 205 (Basiliæ 1531 Fol.).

[11] spreglet] nynorsk *spreklutt*, spraglet, spettet.

[16] j tota Europa] Jfr. Munster p. 833: „Extat hodie ecclesia cathedralis, argumentum ueteris felicitatis, cui magnitudine et laborati lapidis artificio par opus non est *sub orbe Christiano*“. Stedet er Udskrift af Zieglers Schondia (1532).

[1] Normander CD. [2] Blandz BC. Blandtz D. [3] oß *tilf.* A (!). [4] och *tilf.* BC. [5] AB. finnder CDE. [6] *mgl.* E. [7] *mgl.* C. [8] AB, *mgl.* C. mange DE. [9] AB. pilere, de C. pillerre, de D. pillere deres E. [10] ABC, stenis D. store C. [11] *Fra* [ABE, *mgl.* CD. [12] spraglede huide E. speylede huide BCD. [13] hørne C. [14] ypperlige E. [15] seet B. *Fra* [hafuer icke verit set CD. [16] *Fra* [kalledz den kircke CDE. [17] ABE. lige mange CD. [18] AB. in CD. wdi E. [19] *tilf.* BCD, *mgl.* A. gandske E. [20] *Fra* [AB. pauons cardinal oc deris CD. mange paffuens cardinaler och deris E. [21] kundt A, *mgl.* B. [22] AB. hielpe CDE. [23] der var *tilf.* CD. der wilde till *tilf.* B. [24] ære och *tilf.* CDE. [25] icke C. [26] *Fra* [*mgl.* E. [27] BCD. Apostoliske AE.

See vj til gudfryctighet, da haffue de hafft en stor nidkierhed til at forfremme religionen. Haagen Adelstein, S: Oluff, Oluff[6] Trygge*ß*ön, kong Suerre[8], kong [Magnus, konger Haagoner[9] oc andre haffue bygt kircker oc[10] kloster, oc begaffuit dem med herlig gods oc rigdom. Kongerne haffde[11] och sielff elleffue capeller j Norge oc en *magister capellarum* [j Apostel kircke offuer dennom[12]. De haffue hollit wden landz studentere at lere vdi vniuersiteter [adskillige tungemaal, konster oc religionen[13], huilcke siden haffue tient baade j kongens[15] gaard oc vdj kircken[15] oc andre steder[16].

Seer mand oc til retuishet, daa haffue de[17] [oc ladit[18] skreffuit[19] baade streng oc mild loug effter tidzens oc landzens leylighet. De haffue straffit de onde vden all persones anseelse, som det skiede med her Auden Hestekorn oc den Margrete, som bleff brend paa Nordnes, oc med Amund

---

[4] 1013] er vel Skrivfeil eller Læsefeil for 1093 (MXIII for MXCIII), idet Magnus Barfods Regjeringstid efter Mattis Størssøns Kronologi falder 1089—1099.

[13] 11 Capeller] Det samme urigtige Tal (11 for 13) gjenfindes ogsaa nedenfor S. 74, idet „Karin, alle Helgen og St. Ludvig“ er regnet for ét Kapel.

[21] Auden Hestekorn] jfr. Ann. reg. 1302 herra Avdvn Hvgleikssonr var af lifi tekinn i Biǫrgyn.

[22] Nordnes] jfr. Ann. reg. 1301 brennd i Biorgynn kona sv́ er sagðiz dóttir Eiriks konvngs.

[1] thalle *tilf.* CD. [2] eller CD. heller E. [3] Hammers och *tilf.* E. [4] *mgl.* B. domkircke CD. [5] AB. 1012 CDE. [6] *Fra* [S. Halfuords domkircke i Opslo E. [7] *mgl.* E. [8] Suerrig C. [9] *Fra* [Haagen, kong Magnus E. [10] *tilf.* BCD. [11] hafue C. [12] *Fra* [*mgl.* E. [13] *Fra* [*mgl.* D. [11] kierckens(!) C. [15] kiorcker BD. kierckerne E. [16] *Herfra mgl. 1 Blad i C til*: ligeruis (S. 17[6]). for deris lerdoms och thungemaals schyld, disligiste for deris religion schyld *tilf.* D. [17] thon och beskiermitt *tilf.* A. [18] *Fra* [AB, *mgl.* D. [19] beschreffuen D.

Dantz[1] oc andre, oc hollit de fromme oc lydige vdi act oc ære, saa at vndersaatterne her j riget haffue hafft deris konger kiere. Kongerne haffue oc elsket deris raad oc giffuet dennom icke for store friheder, icke heller for megen treldom, som hirdskraaen[2] klarlige formelder. Thi[3] de haffue vel vist, som *Aristoteles* siger: det er kongen[4] en farlig ting at hand[4] giffuer[5] sine tienere for stor frihed[6] oc ære. For megen treldom volder at vndersaatterne hade deris konger, thi haffue de vel berammit deris vndersaattis beste.

See vj til deris krig, [som de haffue fört, da haffuer den störste part aff einuolds konger fört nödtörftig oc nyttelig krig, baade vdi landit oc riget[7] imod dennom, som imod lagen ville [opkaste sig[8] for konge, som Skule[9] hertug[10] oc andre giort haffue, stundom vden lands mod Skotter[11], som brugit tyranni oc vold mod deris[12] vndersaatter vdi Orcknö, Hieltland[13] oc andre kronens land, stundom [at de[14] aff gudz forsiun droge vdi fremmede land at indtage dennom, daa vare de *flagellum dei, sc.* gudz ri*ß* til at straffe de hoffmodige med, ligeruis som en der skriffuer *de antiquo statu Burgundie* en bog, i huilken hand taler megit om de Norskis grumhed vdi de land, oc citerer denne sententze [aff propheten om de Normanner oc siger[1], *ab aquilone omne malum pandetur* — [aff norden kommer alt ondt[2] —, oc bekenner den[3] *historicus*[4], at de Normenner vaare aff gud vdsende til at straffe synd oc last[5], ligeruis som end j dag til gaar, at gud straffer christendommen ved Ryßer oc Tyrcker. Dertil[6] med haffde[7] oc [gud begaffuit kongerne med[8] veldige, dapper krigsmend[9] oc kemper, som baade haffde[10] villie oc forstand[11], hierte oc sind til at vaage[12] deris liff for deris herre oc konge.

---

[1] Amund Dantz] jfr. Lagmandsannalerne 1309: Drepinn Ǫgmvndr vnge dannz.

[19] De antiquo] jfr. „De antiquo statu Burgundiae liber. Per Gulielmum Paradinum virum eruditionis multæ atque iudicii non vulgaris" (Lugd. 1542, 4to) p. 15: „Nortmanni autem omnium postremi in Galliam irruerunt, quorum nomen sub ultimis Caroli cognominati magni temporibus auditum est, Galliæque magnam vastitatem intulere, ac laudem [ɔ: tandem] in Neustriæ finibus consedere Caroli Simplice rege Francorum ad eas necessitudinis ac foederis leges perducto, ut filiam Gilloni(!) Nortmannorum Duci Danici generis pacisceretur. — — De huius gentis fatali ferocique irruptione legitur in præfatione quadam Meldensis Synodi, quæ facta est anno domini DCCCXLV: quia diuinas iussionis non est secuta obedientia, dedit dominus ab Aquilone (unde iuxta Prophetam pandetur omne malum) dignos meritis nostris Apostolos, crudeles uidelicet et immanissimos

[1] Davidsøn (!) A_2. [2] historien (!) A_2. [3] *mgl.* D. [4] *mgl.* DE. [5] giffue DE. [6] friheder D. [7] Fra [baade i landet och rigit, da haffuer ehnewoldtz konnger förd nödtörfftig och nyttelig kriig D. [8] *Fra* [sig opsette D. sette sig op E. [9] baade D. [10] hertuger D. som sette sig op imod kongen *tilf.* E. [11] dem E. [12] Norgis E. [13] Hettland D. [14] *Fra* [och D.

Saa haffuer der vdi huer enuoldz kongers[13] tid verit besynderlig krigsmend:

J Harald haarfagers tid var[14] Hauck haabrog[15], j Oluff Tryggesöns tid var Enar tambaskeluer, [Kolbiörn stallere, Torsten oxefod, Vlff röde. Vdi S: Oluffs oc Suend tiuueskegs tid vore Einar[17] tambasker[16] oc Torberg j Giska, hans brödre[18] oc flere. Siden vnder kong Erick, den tredie ved det naffn, da var milde her Alff

Oliuerus de monte spine et comes de Sarpsborg. Formulare primum fol. 50.[19]

Christianitatis persecutores Nortmannos: qui Parisius usque venientes quod iussit dominus monstrarunt“. I Octavudgaven fra Basel c. 1555 (p. 14) findes samme Citat ordret, dog er Trykfeilen laudem rettet til tandem.

[13] Hauck haabrog] Jfr. Heimskringla, Haralds s. hárf. c. 42 (Fnm. s. I c. 8, M. Störssön)

[14—15] Einar-röde] jfr. Heimskringla, Ol. s. Trygv. c. 102 (*ikke* M. Störssön).

[16] Thorberg i Giska] jfr. Heimskringla, Ol. s. helga c. 148 (M. Störssön nævner ikke Thorbergs Bosted).

[18] Formulare primum] d. e. Biskop Narves Copibog. „De monte spinæ (d. e. af Thornberg) er urigtig oversat med „af Tonsberg“; Jarletitlen gjaldt egentlig Sarpsborg (og Borgesyssel).

[18] „den tredie“] Kong Erik Magnussön (1280—99) vides ikke nogensteds at före dette Nummer. Forf. maa være kommet til det ved at regne Erik Blodöxe som No. 1 og Erik Jarl (Haakonssön) som No. 2.

---

[1] *Fra* [*mgl.* D. [2] *Fra* [*mgl.* BD. [3] denne BD. [4] historie D. [5] *Her begynder atter C.* [6] och *tilf.* A. [7] haf C. haffuer D. [8] *Fra* [gud begaffuet med C. kongerne werred begaffuidt aff gud saa at de haffuer haft mange D. [9] kriisfolch CD. [10] haffuer C. [11] och *tilf.* C. [12] ABE. verre C. werge D. [13] kongis C konnings D. [14] *mgl.* CD. [15] haagbrock C. bogbrag E. [16] *Fra* | *oversprunget* A_2. [17] Enge C. Euar D. [18] BCD. broder AE. [19] *Randnoten mgl.* BCD. E *har*: Oliuerus de monte (: Tönsberg :) et comes de Sarpsburg.

greffve til Tonsberg en veldig, duelig oc lycksalig krigsmand, som baade historier, breffue, viser om hannom giorde ere, nochsom forclare[1]. Denne[2] var aff kongelig slect, thi hand kaller kong Erick sin frende. Oc effterdi hand var saa lycksalig vdi krig, at [hand fick[8] baade Skotter[9], Engelske, Dansker[10] oc Hensesteder[11] noch at tage vare, [da beklaffede de hannom oc[12] sagde at [hand var[18] en troldkarl, oc vdrettede[19] sin sag alt[7] med dieffuels[20] konst, men aff de[7] vise mend var hand icke holden[21] for nogen troldkarl, men for en dapper lycksalig krigsmand. Derfor skriffuer kong Magnus vdi Sverrig hannom saadant it breff til, ligeruis som *Amasis* konge j Egypten skreff *Polycrati Samorum*[22] *tyranno* til, oc denne samme *Oliuerus* fik ingen bedre[23] affgang end *Polycrates* giorde. Lyder högbemelte[24] konge *Magni* breff en part deraff, som effter fylger: Effterdi at[25] gud haffuer giffuit eder naade oc lycke, at eders store ryote er vide vd-

Denne Alff var giort til greffue aff kong Erick anno[4] 1285. hand slo her Halckel[5] j hiel[6], römde siden[7] til Suerrig[8].

som visen lyder, [den de end om hannom quede[13] lydendis saa:

Synden[14] seigle[15] de tyske mend
baade med mel oc malt,
Alffuen[16] ligger i Örsund[17],
tager fra dennom alt.

---

[1] „Milde hr. Alf"] saa har Mag. Absolon kaldt Alf Erlingssön; kun E, der er yngre end A. S. Vedel (1591), kjender Tilnavnet „Mindre-Alf".

[4–8] Alf — grefue — Sverig] jfr. Skálholtsannnaler 1285: Erikr konvngr gaf herra Alfi jarls nafn, og 1287: Drap herra Hallkels. Alfr jarl gerr vtlagi af riki Noregs konungs samt Lagmannsannaler 1287: Alfr komst i klaustr j Suia riki.

[14] Amasis—Polycrates] se Herodot III, c. 40.

[16] Kong Magnus] Brevet, der synes at stamme fra Biskop Narves Kopibog og at være fra Begyndelsen af 1287, kjendes kun herfra.

[1] *Fra* [och vißer herre, om hannom er nocksom forklarit CD. [2] at hand D. [3] BCD *optager Randnoten i Texten efter* „frende" (L. 5). [4] aar B, ex anno CD. [5] Hackiel C, Halckiell D. [6] och *tilf.* BCD. [7] *mgl.* C. [8] *Fra* [folch C. [9] och *tilf.* C. [10] *mgl.* CD. [11] fich *tilf.* C. [12] *Fra* [de BCD, *som her optager Randnoten i Texten efter* „vare" (L. 7). [13] Fra [som endnu om hannom queis CD. [14] siden C. [15] seilede C. [16] alffuindt hund (hand D) CD. [17] Ögrasund B. Örgesundt C. och *tilf.* BC. [18] *Fra* [hannom at verre CD. [19] vdrette C. forrette D. [20] dieffuelens BC. [21] *Her/ra Lakune i C til S.* 19[21]. [22] Saniorum D. [23] död eller *tilf.* D. lönn och *tilf.* B. [24] BD. högmellte A. [25] *mgl.* DG.

spred offuer mange land oc riger, eders venner til glede, oc eders fiender j sandhed til fröct oc redzel, daa raade vj eder at j icke farer hasteligen frem vdi eders raad oc anslag, vden merckelig oc velbetencter sager oc raad, [som ij vel sielff vide, at de anslag gaa best for sig, som mand begynder med velberaad[1] hu oc sind, [end det som mand begynder[2] vbetenct, paa det at ij, som nu haffuer eit namkundigt[3] oc vide berömt röcte[4], icke skulle giffue eder ij nogen fare, huor aff eders naffn oc röcte kunde forminskis, oc endog at alting[5] kunde gaa effter eders vilie oc forset, er det dog got at mand seer sig vel oc tryggeligen fore.

Dette er eit got venligt raad, med huilket kong ***Magnus*** vil lere greffue Oliuer at hand skal icke hoffmode sig aff sin store lycke, — som *Timotheus Atheniensis* giorde, der [hand sagde[6], ***Hoc ego feci, non fortuna***: det haffuer ieg giort oc icke lycken, oc fick siden effter den dag ingen lycke, — [men tacke gvd derfor, oc bruge hende hederlig[7]. Denne *Oliuerus* bleff paa det siste[8] fangen aff de Danske effter en stor skade som hand dennom giort haffde[9] til landz oc vandz, oc bleff affliffuet vd[10] for Helsingör[11] oc set paa stegle. Lerer dette bedröffuelige[12] exempel at ingen stor lycke er lenge varhaftig[13], icke heller vden stor bedröffuelse, thi skulle vj holde oß vdi medel maade, ydmyge oß vnder gvd oc bede at vj maa styris oc regeres aff guds aand[14] oc vere nyttige ledemoder.

---

14 Timotheus] cfr. Plutarchi vitæ parallelæ (ed. Sintenis II² 423), Sulla c. 6: *ἔφη ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον ἐπανήκων ἐκ στρατείας εὖ κεχωρηκέναι δοκούσης „Ἀλλὰ ταύτης γε τῆς στρατείας οὐδέν, ανδρες Ἀθηναῖοι, τῃ τυχῃ μέτεστι“. Προς Τιμόθεον μὲν οὖν φασιν οὕτω φανεντα φιλότιμον ἀντιμειρακιεύεσθαι το δαιμόνιον, ὥστε μηδὲν ἔτι πρᾶξαι λαμπρὸν.*

20 Helsingör] Feil for Helsingborg, hvilket D har (ved Rettelse).

[1] *Fra* [*oversprunget* D. [2] *Fra* [och icke begynder noget D. [3] ABG. naffn kundgiort D. kundgiort E. [4] naffn oc rycte B. naffn E. [5] BDEG. alle tingh A. [6] *Fra* [BDE. sagde alltiidt A. [7] *Fra* [*mgl.* DE. [8] *Her begynder atter C.* [9] ABD. hafuer C. [10] *mgl.* CD. [11] ABCG. Helsingborg D. [12] bedröffuede (!) C. [13] ABG. varagtig CD. [14] ordt CD.

Denne samme *Oliuerus* skriffuer[1] *Jacobo senescallo regni Scotiæ* til j saa maade: Vj forundre icke uden besynderlige orsage at j lade quersette voris vndersaattis skip hos eder vdi Skotland, som dog intet haffue forseet dennom[2] imod eder, endog at[3] vdi den krig som var begynt mellem oß oc de Tyske, daa haffuer den berömde konge aff Engeland for den venskabs bund[4], som var ęmellem oß, icke tilsted nogen Tysk at quarsette nogen aff[5] voris skibe i Engeland. Nu effterdi at fred er giort emellem oß oc dennom, saa at[6] huer skal haffue det[6] hand haffuer faaet, ellers[7] kunde mand icke holle den bund[8], nu haffue vj hört at ij haffue ladet arristere eit aff voris skib for en hob klaffers lögn skyld hos eders by Baruig[9], som oß er sagt, derfor bede vj at ij ville her effter lade aff at giöre vores nogen vretferdig[10] forfang for den venskabs skyld, bund oc pact som er giort oc[11] stadfest[11] emellem oß. Dersom ij icke ville lade aff, da skulle ij vel sielff bestaa oc befinde det, at Norge er icke saa forsueckit[12] med krig, at hun lader sig tuinge[13] aff eders spore. Latinen lyder saa, [*Hoc idem nobis*[14] *significetis*[15], *quod Norvegia non* [*est adhuc ita debellicata*[16], *vt vestris se*[17] *permittat*[18] *vrgeri calcaribus*[19]. Denne skriffuelße giffuer oc[20] tilkiende at hand haffuer hafft villie oc lyst til at ville holle [bund[21] oc pact[22] oc sögt effter fred, oc icke före krig vten vigtige[23] orsager, oc at hand haffuer hafft hierte oc mod til at slaa fraa sig, naar behoff giordis[24].

---

[1] Jacobo seneschallo] James Stewart, en af Rigsforstanderne i Skotland efter Kong Alexander III's Død. Brevet kjendes kun herfra.

[1] schreff CDG. [2] BG. sig ACD, *men* A *har over Linjen*: them. [3] ABG, *mgl.* CDE. [4] ABG. bud C, baand BD, forbund E. [5] ABG, *mgl.* CDE. [6] AG. som BCDE. [7] ADG. anders C. annderledis BE. [8] ABDG. budt C. forbundt E. [9] AEG. Barby C, Barbiug B, Banbiug D. [10] AEG. vretferdigt BD, wretferdighedt C. [11] ABG. *mgl.* CD. [12] ABG. forsuagtt CD. [13] BCDE. thuinngis AG. [14] vobis B. [15] significamus B. *Fra* [*mgl.* E. [16] *Fra* [AB. adhuc ita armis debilitata sit E. [17] BE, *mgl.* A. [18] AB. patiatur E. [19] *Fra* „Latinen“ (L. 18) *mgl.* CD. [20] *mgl.* BCD. noch E. [21] budt C. [22] Fra [pact oc forbund B. [23] wittige C. [24] giörris C.

Aff diße historier, bygning[1], krig[1], loug *etc.*[2] kand mand vel forfare at Norgis rige haffuer standit vdi sin blomster oc verit eit sterckt oc mandeligt kongerige[3], oc[4] bevist sin mandoms störcke ifra kong Harald haarfagre hin store oc indtil den sidste konge[4], som gifftedis med drotning Margrete, vdi fem hundret aars tid, huilcken som er [viß oc[5] seduanlig termin, paa huilke kongeriger pleye at staa ved mact oc siden faa nogen forandring, ligeuis som alle[6] kongeriger haffue deris *fatales periodos*, det[7] er[7] viße aar oc tider paa huilke de skulle staa oc bliffue ved mact, oc siden enten [falle eller forvandlis[8]. Saa haffuer oc Norge hafft sin termin, som er fem hundrit aar. Ifra den dag, Norge kom vnder Danmarck oc miste [sine egne herrer oc konger[9], saa haffuer det oc mist sin mandoms styrcke oc mact, oc begynner nu at bliffue gammel oc graaherit oc saa tung, at det ey kan bere sin egen vld.

Senectus.

Derfore daa[10] begynnis her Norgis alderdom, fordi hun bleff saa gammel, kold oc ufructsommelig, at hun kunde icke nu föde sielff kongebörn, som skulle vere hennis regentere[11]. Hendis adel, gode kemper oc stridsmend fulle henne jfra, en part ved suerd, en part ved pestilentze vdi den store[12] manne død[13], hues *datum* mand [haffuer merckit y dette verß: *Rastrum, tri uorstrum, spis longa, tunc mala pestis*, det er M : ccc : l[14]. Saa at Norgis adel fraa den dag haffuer altid aarligen io mere oc

---

9 fatales periodos] jfr. ovenfor.

21 Rastrum o. s. v] rigtigere hos Huitfeldt III, 504 (efter Magni Mathiæ Regum Daniæ teries): rastrum (M), tri vurstrum (3 Wurst = ccc), spid longum (Spyd = l).

[1] och *tilf.* C. [2] *mgl.* C. och andet D. och rett E. [3] riige iblanndt andre kongeriger CDE. [4] *mgl.* CD. [5] *Fra* [os en CD. negsten en E. [6] ABE, *mgl.* CD. [7] BCDE, *mgl.* A. [8] *Fra* [AB. forfalde eller bliffue ved mact eller y nogen maade forandelis C. forfalde eller bliffue ved mact i nogen andre maader och forandris D. falde eller i nogen maade forandris E. [9] *Fra* [AB. sin egen herre och konge CDE. [10] *mgl.* C. [11] och *tilf.* CD. [12] AB. suorte CD. store svortte E. [13] aar 1348 som kaltes den suaarte död, och gick offuer den gandske verden *tilf* B. (*efter Huitfeldt*), *som udelader det flg. til 14.* [14] Fra [haffuer at mercke a̅o x̅c 1350 CD. kand forfare i dette gemenlige gamble verß (*o. s. v. som* A) E.

mere sig forminsket, [oc dagligen mere forminskis[1], jdet at deris forfedre haffue enten giffuit deris godz til kloster eller kircker eller forgiort det, eller oc sielff med gifftermaal forkommit det, eller oc[2] en hob frillebörn haffue arffuit det, der til med faar Norgis adel ingen forlening[3] aff kronens eller stictens godz, oc deris eiget forslaar intet heller föye til den stats eller[4] pract[5], som nu er almindelig j verden[6], thi maa hand[7] bliffue til intet. Huor aff mand kand letteligen see gudz wredis exempel saa vel jmod adelen som[8] jmod kongeblod[9]: huoraff alle mennisker, ij huad stat hög eller laag de vere kunde, skulle lere at ydmyge dennom[10] vnder gudz veldige hand. Fordi der findes ingen stat, intet rige, ingen slect til paa iorden, at mand seer io der[11] vdi[11] gudz vredis exempel.

Oc effterdi ieg haffuer begynt at tale om adelen, vil ieg nogit suare en hob groffue[12] neßeuiß[13] kompaner[14], som komme hid j riget, laste Norge[15] oc sige at her haffuer huerchen verit konger eller adel. At her haffuer verit konger giffuer historien klarligen noch tilkiende, oc deres erlige[16] priuilegier, bygning, strid[17]. At her haffuer verit adel, baade hög oc låg, oc skildsmaal paa dennom, lerer oc historier, odals breffue, deris vaaben oc skiold. Her haffuer verit konger, hertuger, greffuer, baroner, riddere, knaber, jomfruer, froer oc hustruer. Jeg vil nu intet tale om kongerne, intet om hertuger, greffuer[18] oc riddere, men om en[19] veldig oc ypperlig barone, ved naffn Biörn Ellingsön[20] [til Bierkarö[21], som var aff kongelig slect, en viß, forstandig, drabelig, god rigens mand,

26 kongelig slect] Bjarne Erlingssön vides ikke at stamme fra Kongeætten; maaske har Forf. her forvexlet Bjarne med hans Brodersön Erling, hvis Moder Gyrid Andresdatter af Stovreim nedstammede fra Kong Haakon Haakonssön.

---

[1] *Fra* [*overspringes* CE. [2] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [3] *mgl.* CDE. [4] och BE. [5] BCDE, prall A. [6] til *tilf.* CDE. [7] nu *tilf.* CDE, med tiden *tilf.* B. [8] BCDE. och A. [9] AB, kongeblodet CDE. [10] AB. sig CDE. [11] ABE, *mgl.* CD. [12] plompet *tilf.* E. [13] och wforstandige *tilf.* E. [14] ja wforskammede esler *tilf.* E. [15] norske E. [16] euige B. edoligh CD. ypperlige E. [17] CDE. sted (!) A. oc kriig B. rettferdige och oprigtige lower, gaardsret och andre omstændigheder *tilf.* E. [18] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [19] *mgl.* C. [20] *Fra* Englisön C. [21] *Fra* [*mgl.* BC.

huilken kongerne (huilken som leffde vdi nogle[1] kongers tid) brugit vdi store sager baade inden oc vden lands, [aff hues slect erleg oc högbyrdig[2] Erik Rosen krantz til Valsö, Nesö[3], Sem, Dynnes *etc.* er aff kommen, som etlegen klarligen formeller[4]. Huad [rigdom godz velde herlighed forstand oc kierlighed[5] hand haffuer hafft til religionen at forfremme, til sin herre oc konge, til sine slectinger, giffuer hans testament [klarligen tilkiende, som er iij^c *tt*[6]: som findis ho*ß* Erich Rosenkrantz beseglit med rödt vox, sidendis paa en hest, ströd[7] med en herlig tecke, haffuendis [sin hielm paa[8], oc[9] sit

---

[4] Ætleggen] Slægtskabet kan sees af følgende Stamtavle, hvor de nedenfor nævnte Personer fremhæves (ved Cursiv):

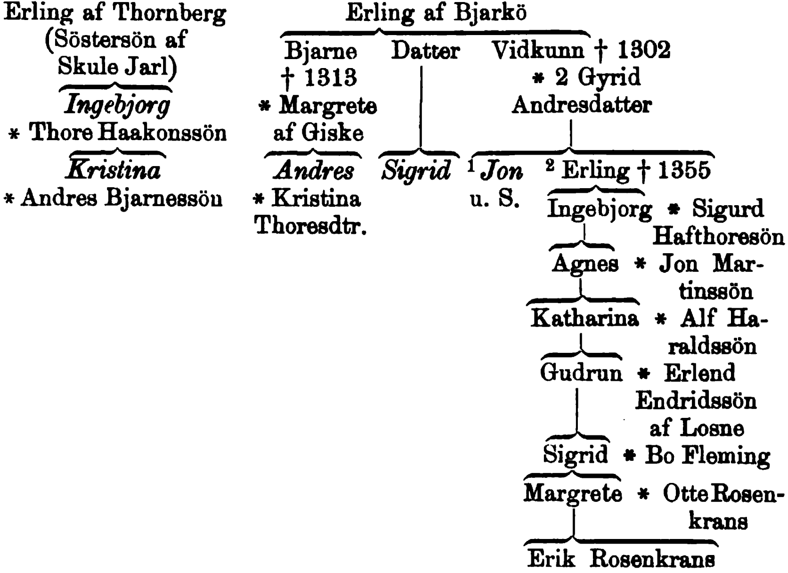
Erling af Thornberg
(Söstersön af Skule Jarl)
Ingebjorg
* Thore Haakonssön
Kristina
* Andres Bjarnessön
Erling af Bjarkö
Bjarne
† 1313
* Margrete af Giske
Datter
Vidkunn † 1302
* 2 Gyrid Andresdatter
Andres
* Kristina Thoresdtr.
Sigrid
1 *Jon*
u. S.
2 Erling † 1355
Ingebjorg
* Sigurd Hafthoresön
Agnes
* Jon Martinssön
Katharina
* Alf Haraldssön
Gudrun
* Erlend Endridssön af Losne
Sigrid
* Bo Fleming
Margrete
* Otte Rosenkrans
Erik Rosenkrans

[7] Bjarnes Testament] Testamentet har Erik Rosenkrans vistnok taget med til Danmark, thi her blev det omkr. 1600 oversat paa Dansk; en Afskrift af denne fra c. 1620 findes i det danske Rigsarkiv (Hist. geneal. Arkiv 27) og vil blive trykt i Dipl. Norv., en noget yngre Afskrift ved Peder Dyrskiöt er benyttet til Suhms Uddrag (Hist. af Danm. XI, 594).

[1] *mgl.* C. [2] velbyrdig CDE. [3] ADE, *mgl.* C. [4] *Fra* [*mgl.* B. [5] *Fra* [vilge CD. hierte mod oc sind B. [6] Fra [thill kiende klarligen noch BCD. *Det flg. udelades i* B *indtil* „ligger hand" (S. 24²). [7] AD. stört (!) C. [8] *Fra* [ADE. paa en hielm C. [9] *tilf.* CDE, mgl. A.

suerd j handen, oc vaaben for sit bryst, huilken tecke er med mange lilier vdgraffuit. Ligger hand begraffuen vdi[1] Trondhiems domkircke, til huilken hand gaff 60 māmatebol for sig, foruden det hand gaff for sin froe Margrete oc sin sön Anders, begaff hand oc alle kircker oc kloster j Trondhiem oc der vden for. *Item* hand gaff godz til Biorkaröis[2] kircke, [Dynianes kircke, S: Pers kircke[3] j Væö, j Borgund, til Giska[4] kircke. *Item* til alle kircker oc kloster j [Bergen, til domkircken, til Apostel kircke, Oluffs huus, S: Nicolai kircke, Nunneseter[6], alle helgen hospital. *Item* til alle kircker oc kloster j[5] Tonsberg, j Kongell. Fru drotning *Eufemiæ* gaff hand eit herligt forgylt credentse kar, fru Ingeborg Ellings dotter gaff[7] hand[8] foruden jordegodz eit guldbelte, som hin högmectige[9] konge Eduard aff Engeland gaff hannom, fru Kirstin sin sönne dotter gaff hand all Giska ö oc de iorder der til med paa öen, Sigrid hans söster dotter gaff hand v m℔ guld for uden jordegodz. Sine suenne gaff hand al sin landskyld paa[10] Oplandene, fattige folch j Romsdalen[11] gaff hand ij lester korn, Jon sin brodersön[13] gaff[14] hand[14] Talgeseter[15]

[5] Kirker og Klostre i Trondhjem] ɔ: til Bakke, Tautra, Helgesæter, Reins og Holms Kloster samt til Mariakirken i Nidaros.

[12] Fru Ingeborg] her er slaaet sammen to Led: til Fru Ingebjorg gav han 20 Merkebol i Bergen paa Nes, men Guldbeltet som han havde faaet af Kong Edvard, gav han sin Broderkone, Fru Gyrid.

[15] Sönnedotter] Feil for Sönnehustru.

[19] Jon] maa være en uægte Sön af Vidkunn Erligssön; at V. har havt et uægte Barn, antydes i Pavebrevet af 20de August 1291 (D. N. I, no. 79). En Datter af Jon maa være den Ragna Jonsdatter, som Erling Vidkunssön 1347 kalder sin Frændkone (D. N. II, no. 279).

[19] Talgsæter] i Bergens Kalvskind S. 39 nævnes *Tælgsæter* i *Saudi* (Lyster Prgld.). Talsæter („Thalldsætter") var i 17de Aarh. en Ødegaard, hvoraf 1 Løb Smør skulde betales til Herregaarden Sørum (i Lyster), der tilhørte Fru Ellen Marsvin (1639) og hendes Svigersøn Korfitz Ulfeld (1648), men efter hans Fald blev Krongods og i 1662 solgtes (Jordebøger i Rigsarkivet 1639, 1648, 1662 og Kraft IV, 772).

[1] y AE. [2] AE. ki....röös C. kirkeröörs D. [3] *Fra* [ABDE, *mgl.* C. [4] Öresker A_2, *hvilket Nicolaysen rettede til* Örskog (!). [5] *Fra* [*overspringes i* B. [6] A *har over Linjen:* ɔ: Lunggaard. [7] *tilf.* ABE, *mgl.* CD. [8] *tilf.* BE, *mgl.* ACD. [9] AB. höigbemelte CD. [10] AB. y CDE. [11] AE. Romsdal BCD. [13] BCD. broder A. [14] *mgl.* CD. [15] Tallsetter CD.

j Sogn. Aff dette testament oc andre flere, som mand kand her ey alle opregne, kand mand vel forfare, huad for adel her haffuer verit j Norge. Det kand mand[1] [end vdi dag[2] vel forstaa aff det[3] drabelige jordegodz, som [Erich Rosenkrantz haffuer[4] vdi Norge, hvilchet som er[5] icke eit eller flere riddergodz, men eit stadzeligt[6] förste godz, gud vnde [hannom oc hans börn det[7] til lycke oc saligheid, oc dette rige til ornament oc verdighed, effterdi at[8] hand er nu med sine [elskelige börn oc brödre[9] det ypperste blomster aff Norgis rigis adel. Amen.

Dette ville[10] ieg skriffue oc suare dem med, som sige at her haffuer icke verit adel vdi Norge. Nu vil ieg tale igen om min förste[11] forset, huorlunde Norge er kommen til sin alderdom oc bliffuer daglig io meer oc meer gammel oc graaherdit, kold oc vfructsommelig, huilchit mand kand forfare icke allene[12] der aff, at hun haffuer mist kongeblodit[13] oc den störste part aff den[8] blomsters adel, men oc her paa at de land, som vore forfedre haffue opsögit[8] med stor liffsfare oc bekostning oc med stor möde bygt oc aarligen lade besögt oc opborit aff dennom[14] skat oc landskyld, dennom[14] vide vi nu plat intet aff huor de[15] ere vdi verden, ingen vil dennom[14] nu[5] besöge, dog de haffue der odel, [kand ske at Rysser[16] heller[17] andre haffue gaffn der aff. En part, som ere fraa kommen med brudskat, kunne heller ville vj ey igenlöse. Svenske oc andre, som her indfalle[18] vdi[19] feydes tid, vil[20] mand neppelig fordriffue, men ere[1] lade wuillige oc doffne til at hielpe vore brödre, söster, [landmend oc ledemoder[2], som offuerfallis med herreskiold oc vold. *Item*[3] de kloster oc kircker som vore forfedre haffue op bygt, [bryde vj neder[4], oc der som mand tilforn [haffuer kunnit[5] holle 27 kircker ved mact (saa mange kircker smaa oc store aff sten oc tre haffuer j Bergen verit) med tag oc anden ornament[6], kand mand nu icke[7], heller[7] neppelig, holle 4, oc der vore forfedre haffue vdgiort til strid 20 tusend mand, kand mand nu icke vdgiöre 20 hundrit, oc der[8] vore forfedre haffue saait[9] xx eller flere tynner korn paa een gaard, der saar[10] mand nu neppelig fem. Vore forfedre drog vd j andre land til krig, kiöbenskab, studium[11], vdi dag vil mand icke drage aff den by eller[12] bygd[12] mand er föd ij. Derfore er nu Norge gammel oc[13] gaar med[14] krycker, paa stölter, oc vil snart falle omkold[15].

---

[6] Stadzeligt förstegods] jfr. Saml. t. n. F. Spr. og H. I. 446.

[22] Rysser] I 16de Aarhundrede kaldes de ukjendte Lande i Nordishavet nordenfor Rusland og Norge „Grönland“ (jfr. det norske Geografiske Selskabs Aarbog IV, 1892—93, B. 78 ff.), og da Englænderne i 1555 seilede hjem efterat have været paa Novaja Semlia, fortalte de i Bergen, at de havde været i „Grönland“ og at „Grönlænderne“ betalte Skat til Rusland. (Brev fra Chr. Walkendorff til Christian III i det danske Rigsarkiv).

[1] och BCD. [2] *Fra* [*mgl.* C. [3] BCDE. thette A. [4] *Fra* [endnu mange erlige adels personer eyer oc tilkommer B. de Rosenkrantzer haffuer E. [5] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [6] AB. stateligt CD. [7] *Fra* [thennom CD. [8] *mgl.* CD. [9] *Fra* [*mgl.* CD. [10] vill CD. [11] *mgl.* C. [12] alleniste BD [13] kongelig blodt CD. [14] BCD. then (!) A. [15] vij (!) C. [16] *Fra* [*mgl.* B. [17] och BCDE. [18] AD. indfulde CE. [19] denne forgangne tilf. E. [20] vilde E.

At Norgis stat saadan haffuer verit oc er, som nu forskreffuit staar, giffuer oc den dröm [til kende j nogle maade[16], som Harald haarfagers moder drömde den tid hun var fructsommelig med hannom, huilchen er saadan. Kong Haralds moder drömde at hun tog en [torn aff sin[17] barm[18], som bleff til eit stort tre, oc rodfestis j iorden oc opuoxte saa högt, at [henne syntis at[19] det skyggede[20] offuer alt Norge, den nederste part [aff treit var röd, bullen op jfraa[1] var grön oc deylig, men överst j treit var det huidt (det betyde[2] icke allene at kong Harald skulde bliffue gammel oc graaherdit, men oc saa Norge, ligeruis som det er paa denne dag). Quisterne aff treit betegnede[3] hans affkom, som spredis offuer alt Norgis rige, oc haffuer altid verit konger vdi Norge siden aff hans slect. Saadanne drömme ere icke naturlige, icke heller aff den onde and, men aff gud i himmelen, ved huilcke der giffuis tilkende gudz vilie oc forset blant menniskens börn, som er at hand vil forandre den nerverendis stat j land oc riger, for den misbrug skyld, som er for hande, thi giffuer hand de personer saadant[4] til kiende vdi drömme, oc stadfester siden samme[5] drömme med forandring[6], seieruinding oc lycksalig fremgang saa[7] at[8] saadanne förster, som gud giffuer saadant tilkenne j drömme heller andre middeler, skulle lere at vide[9] oc[9] forstaa at saadant hendis icke vforuarendis, heller for deris forstand skyld heller mandom, men at de skulle vide at gud er den som[10] saadant vdretter ved mennisker paa iorden, paa det at gud skal æris for lycke[11] oc fremgang, oc mand skal lere at kiende[12] at der er gud[10] oc[10] guds forsiun til, som regerer oc opholler [himmel oc iord[13] oc alt det som[10] der vdi er, oc at gud forskicker oc ordinerer alle kongeriger paa iorden, oc giffuer oc tager dennom jfra huem hand vil. Saa haffue oc flere drömt saadanne drömmer, huilke drömmer icke haffue slagit dennom feyl, men gangit for sig. Saa drömde[14] *Astyages* de Meders keyser först at hans dotter *Mandane*[15]

---

[18] Haralds moder] Jfr. M. St. Oversættelse Bl. 31: den Dröm som hans moder drömde, den tid hun vaar met hannom, der hun drömde at hun tog en Torn aff sin Barm, oc der bleff aff it stort Træ, oc rodfestede sig vdi Jorden, oc voxte saa höyt, at hinde siuntis, at det skyggede offuer alt Norge, den næderste part aff Træit vaar röd, Bullen op fra grön, oc deylig, (det betegnede hans Rigis opgang oc begyndelse,) Men öffuerst vdi Træit vaar det huit, (det betegnede at hand skulde bliffue graahærdit oc dö aff Alder,) Quistene aff Træit betegnede hans Affkomme, som spreddis offuer alt Norge, oc haffuer altid verit Konger aff hans Slect siden vdi Norge.

[1] vore E. [2] *Fra* [och landmend CD. och landsmend E. [3] ja CD. [4] *Fra* [AD. och vi bryder dem ner C. ere nu nederbrut B. [5] *Fra* [kunde CD. [6] der *tilf.* CD. [7] *mgl.* CD. [8] som *tilf.* CD. [9] faat C. fanget D. [10] faa C. faaer D [11] D. stundum ABC. och adskillig handel E. [12] *mgl.* CD. [13] graa *tilf.* BC. [14] och CD. paa E. [15] BCDE. omkring A. [16] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* A. [17] *Fra* [BCDE. tarm siitt (!) A. [18] BDE. barnn (!) AC. [19] *Fra* [*mgl.* BCDE. [20] skiullte CDE.

26 Astyages] jfr. Herodot I 107: *ἐκδέκεται δὲ Ἀστυάγης Κυαξάρεω παῖς βασιληίην. καὶ οἱ εγένετο θυγάτηρ, τῇ οὔνομα ἔθετο Μανδάνην, τὴν ἐδόκεε Ἀστυάγης ἐν τῷ ὕπνῳ οὐρῆσαι τοσοῦτο, ὥστε πλῆσαι μὲν τὴν ἑωυτοῦ πόλιν, ἐπικατακλύσαι δὲ καὶ τὴν Ἀσίην πᾶσαν.* — I 108: *ἐδόκεε δέ οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων της θυγατρος ταύτης φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν την Ἀσίην πᾶσαν.* — Justinus (I, 4—7) har kun den anden drøm, Val. Maximus (I, vii, 5) afviger i Ordelag.

---

[1] *Fra* [AB, *oversprunget* CDE. [2] betyder CDE. [3] betegner C. betegne D. [4] *mgl.* BCD. [5] BCD. saadanne A. [6] och *tilf.* C. [7] *mgl.* CE. [8] *mgl.* C. [9] *mgl.* CDE. [10] *mgl.* C. [11] lycken C. [12] gud och *tilf.* CDE. [13] *Fra* [jorden oc himmelen CD. [14] och *tilf.* CD. [15] Mandona CD. Mandana E.

pisset saa megit vatn, at det opfylte icke allene den gandske stad som kongen var vdi, men ocsaa den gandske *Asiam*, [der nest drömde hand at der voxte aff hans dotters lönlig lem it vintre, som omspente det gandske *Asiam*[1], som det oc siden skede, der hennis sön *Cyrus* (om huilken *Esaias* prophete lenge tilforn spaade j sit xlv[2] cap:, för end *Cyrus* var föd paa iorden) bleff en veldig keyser offuer de Perser oc Meder. Saadan en dröm om de iiij keyserdoms forandring haffde keyser *Nabochodonosor*[3] (som *Daniel* y [det ij capitel forklarer[4]. Saadan haffde oc[5] samme keyser om sig sielff, huilchit oc *Daniel* y [sit iiij[6] cap. noch forklarer. Saadan en dröm haffde oc *Pharao* j Egypten om de siu fede oc[7] magre öxen[8], huilchen dröm oc[9] gick for sig, ligeruis som hand var drömt. Huilche historier klarlige lere at gud pleyer enten ved drömme eller andre middel giffue tilkenne herrer oc förster j land oc riger enten forandringer som skulle ske for synden[10] skyld, heller oc straff[11] som paa henger[12] enten vndersaatterne eller öffrigheden, som *Oedipi*[13] *historia*[14] vduiser, heller oc tilkende giffue nogen lycke oc fremgang, som gvd synderlig vil vnde nogit[15] slags folch j land oc riger, paa det at de skulle tilskriffue gud saadanne store[16] vnderlige gerninger oc icke dennom sielffue.

Fremdeles giffuis oc Norgis alder oc suaghed her[7] med tilkenne, at hun som tilforn haffuer verit mectig til söes oc seglet[16] vdi andre land, röffuid, plustrid[17] oc brendt paa dennom, brugt handel oc vandel med allehande varer som her falle, at hun er nu saa gammel, at hun thör nu neppelig inden lands drage effter sin næring oc biering. Oc[5] jdet at hun er nu vorden tret oc gammel aff seglatz oc formaar icke mere at drage vden landz, haffuer hun j sin rasendis alderdom, j huilcken hun bliffuer til barn paa ny igien, tilladt[1] en stor hob aff Hensestederne, at de maa icke allene segle her j rigit, men oc saa[2] Garpe plante sig fast jblant diße klipper, huilche som haffue faaet den[3] Norske sand j deris sko, saa[4] at de ville icke gierne her fra[5] igien, men ville dö der paa at Berger fisk oc Norsk smör er j[6] deris Hensesteder en god ret. Endog at de[7] Vendiske steder haffue aff[7] arilds tid seglit til Norge oc dragit strax heden igien oc kiöbt rede om rede, dog siden at de fornam at diße store höge oc[4] haarde[4] berg vore innen til fulde aff smör, talg, fæ, vilduare[8] oc andre gode gudz gaffuer, lagde de först vind paa at de bleffue her sommer seter, oc siden vinter seter. Til det [sidste der[9] de finge saa megen indrom, at de maatte[10] bliffue her om vinteren (huilcket dennom kostet eit feit *mulabium* oc en god smörelse), oc Garpen kom saa vdi [de norske skindstacke[11], [var hand[12] icke god at komme der vd igien, besynderligen siden drotningen bleff gammel oc drog först til Suerrige, oc siden til Danemarch, oc gifftede sig der paa sine gamle dage, oc[4] kom icke vdi rigit igien, icke heller actede sig[13] huad skade eller gaffn vndersaatterne kunde haffue[14] aff saadan indrömming[15]. Kongerne desligest, med[4] huilcke Norgis drotning var gifft med, vaare fremmede, en part aff Pommeren, en part [aff Beyeren[16], viste lidet aff lands leilighed, dog mente de det got oc vaare[1] forhindret med adskillig krig, oc haffde[2] de Hensesteder offte [behoff, gaffue de Vendiske steder[3] store priuilegier vdi Norge, huilcke der altid vaagede[4] effter orsager oc leiligheder hos kongerne til at bekomme friheder, huilcke de oc finge, baade der for at kongerne[5] viste icke til[6] grunde[7] landsens leilighed, oc huad [skade eller gaffn kunde der aff komme[8], kand oc ske at de fiskede med en guldangel, oc saa at de som [vaare frihederne begierendis[9], vaare kongernis vndersaatte og tyske kiöbmend. Huad stor bekostning oc möde skulle Straalsund oc Gripsuold haffue aff at bekomme friheder aff kong Erick aff Pommeren her j Norge, effterdi at hand var en konge offuer diße trij kongeriger oc de hans vndersaatte? Men kongerne haffde tit oc offte faaet föye fordel aff de priuilegier, som de haffue unt rundeligen aff naade saadanne kiöbmend, jdet at de haffue enten sielff fört krig emod rigerne[10], heller oc bebundet sig med rigernis fiender. Effterdi denne[11] tale[12] er[13] icke behagelig, vil ieg lade den[14] fare.

---

[5] Esaias] se Esaias C. 45.
[9] Nabochodonosor] se Daniel C. 2 og 4.
[11] Pharao] se Genesis C. 11, 1—4.

[1] *Fra* [CDE, *oversprunget i* AB. [2] ABCDE. 25 E_2. *Intet Haandskrift har* 11, *som hos Sandvig og Nicolaysen.* [3] Nabodonosor C. [4] *Fra* [sit 4 cap. formelder CD. [5] *mgl.* CD. [6] *Fra* [det 4 C, samme D. [7] *mgl.* C. [8] köer CD. ax och kiör E. [9] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [10] synndens C. syndsens D. [11] straffe C. [12] for synden skylldt *tilf.* CDE. [13] och dybe (!) CD. ocsaa dybe B. [14] historier BCD. [15] nogen C. [16] AB. paa seglatz CDE. [17] schent *tilf.* BCD.

---

[4] Garpe] Navnet var udbredt i 1ste Halvdel af 15de Aarhundrede (se Lögmannsannaler ved 1414 og Aslak Bolts Jordebog S. 73 og 108) og brugtes da og senere om Tyskerne ved Bryggen. Oprindelsen er ukjendt.

[6] Bergerfisk] d. e. Tørfisk fra Bergen.

[13] indrom] Indpas, jfr. nedertysk *inruming*, „Einräumung“, *inrumen*, Platz gewähren (Sch. u. Lübben II 375).

[15] mulabium] findes ikke i latinske Lexica og er ikke Latin, synes at sære et i Spøg dannet Ord i Betydning af „Maaltid Mad“ (af Mule eller tysk maul, nedertysk mûl).

[1] thillbodit CD. [2] BCDE. som A. [3] ABE. det CD. [4] *mgl.* CD. [5] AB. vdi C. vd DE. [6] icke (!) C. [7] *mgl.* C. [8] BCDE. vilde diur (!) A. [9] *Fra* [förste CD. [10] och *tilf.* CD. [11] *Fra* [BCD. thenn norske skinnstach A. de naarske skindtasker E. [12] *Fra* [BCD. hannd vor A. [13] hun CD. [14] ther *tilf.* C. [15] indrunning C. inddraugning E. [16] *Fra* [bier C. bayer D.

Finder ieg det[15] at de Tysker ved bryggen her[16] vdi[16] Bergen[16] haffue aller först faait friheder [at segle[17] hid [den tid[18] mand skreff 1250, vnder kong Haagen (som trettet med Skule hertug[19]), kong Suerris[20] sönesön, den tid *Innocentius* den 4. ved det[21] naffn var paffue j Rom, var oc Bergen to aar tilforn aff brent aff vaade ild: 1248[22]. Der er mange til,

---

10 Stralsund og Gripsuold (d.e. Greifswalde) hørte ikke under Eriks pomerske Hertugdømme, som kun var en Del af Bagpommeren (Stolpe).

20 Friheder] se Kong Haakons Traktat med Lübeck af 6 Oktober 1250 (D. N. V no. 4).

24 Bergen — vaadeild] jfr. Ann. reg. 1248: bǫarbruni i Biorgyn (eller Hák. s. Hákonarsonar Cap. 260).

[1] och *tilf.* CD. [2] hafue CD. [3] *Fra* [AB. begaffuit kongerne med store gaffuer, de vendiske ligesaa, och haffue faait CD. [4] der *tilf.* C. [5] och *tilf.* C. [6] *mgl.* CD. [7] grunden CD. fulde B. [8] *Fra* [der kunde kumme (det kom B) thil skade eller gaffn BCD. [9] *Fra* [frihederne begerede CD. [10] och kongerne *tilf.* CD. [11] *mgl.* E. the CD. [12] tholler CD. Tolden E. [13] dem wndertiden *tilf.* E. [14] dennom CD. [15] dog CD. [16] *mgl.* BD. [17] *Fra* [dog de segelet CD. [18] *Fra* [der CD. [19] hertuger C. DE. Suerchiis A. Suerrig C. [21] *mgl.* C. [22] 1548 (!) C.

som aff historiers[1] vforfarenhed[2] sige, at de Engelske haffde *emporium*[3], heller[3] cunctoret (huilcket som haffuer sit naffn aff eit latinisk ord, som hedder *cunctor* oc bemercker saa megit som at duelge oc[4] bie, fordi de haffue friheder at de maa bliffue paa en[3] viß[5] platz oc bruge kiöbenskab) her j Bergen för end de Tyske bekomme aff kongerne friheder. Det er ey sant, fordi[6] de [Engelske haffue aldrig hafft nogit cunctor her vdi Norge, men de [haffue seglit[7] hid oc brugit[8] kiöbenskab ligeruis som andre kiöbmend aff andre steder oc riger, oc haffde[9] deris seglats hid til Bergen, oc laage[10] med[3] deris skibe vd for Hollender strede, [huilcket mand da kallede Engelsmend strede[11]. Men den tid at[3] de Vendiske finge friheder, at de maatte vere vinterseter j Bergen, oc de forstode oc smagede huad Norge kunde indbere om aarit med kiöbenskab, oc de laage til huus ved bryggen, som daa hörde gandske[3] oc[3] aldelis[3] de Norske[12] til, saa begynte de rundeligen at lene[13] oc borge[14] de Norske, oc der de kunde icke betale, toge de[15] hußen for deris gield. Der de Norske det fornumme, at de saa aarligen ginge hen med platzen[16], huus oc grund, oc thorde icke tryggeligen[17] bo jblant det fremmede folch, jdet at der bleffue mange borte aff de Norske, oc mand fick aldrig ret[18] at vide huort de komme, oc de Tyske bleffue dog mistenct der fore (de vaare icke heller aldelis sagelös[19]), begynte de Norske at bygge dennom huus paa Stranden, paa huilchen der stod ingen huuß tilforn, vden naust til skib oc baade. Men bryggen oc den gandske plats, som de bo paa, haffuer hört de Norske til, kand mand der paa forstaa, fordi [grunnerne

[11] Hollenderstrede] nu Hollændergaden nær „Bryggesporden“ og „Vaagsbunden“. „Hollenderstrædit“ og „H.s quarter“ nævnes i 1518 (Huitfeldt-Kaas, Norske Regnskaber og Jordebøger I, 80, 84), og Navnet er saaledes vistnok fra 15de Aarhundrede. Navnet „Engelsmend-stræde“ er ikke paavist i middelalderlige Kilder.

---

[1] ADE. historier C. [2] forfarenhed (!) C. [3] *mgl.* CD. [4] eller CD. [5] viſſe CD. [6] at *tilf.* C. [7] *Fra* [seiglede CD. [8] brugede CD. [9] hafue C. [10] lagde CD. [11] *Fra* | AD. *mgl* C. [12] adell *tilf.* CD. [13] laane B. lofve CD. [14] borgede C. [15] *mgl.* C. [16] BCD. plattzeren A. [17] AB troligen CD. [18] AB. det CD. [19] derfore *tilf.* C.

höre en part[1] kronen, en part kircken, en part adelen (som oc[2] erlig oc velbyrdig Erich Rosen krants[3] aager[4] den störste part aff bryggens grunder), huilchet oc gaarderne tilkenne giffue med deris naffn, som de endnu paa denne dag haffue. Saa haffuer Gullsko, som mand den nu kaller, sit naffn aff en ridder ved naffn Halffuard gullskyr[5]. Bogaard haffuer sit naffn aff her Bo Flemming, Bratten aff de Bratter, som haffue verit veldig adel i fordom tid, Finnegaard aff de[6] riddere[7] paa Findöen[8], Einarsgaard [af Einar, som den haffuer aat, kand ske[9] her Einar Fluge. Solegaard haffuer sit[10] naffn aff de Soler, Rotmands[11] gaard aff raadmendene, som den atte *etc.*[12]

---

[5] Gullskoen] nævnes i 1308 (D. N. I no. 117). Om Halvard Gullsko se nedenfor.

[6] Bogaard] Búagarðr nævnes i 1303 (D. N. I. no. 97, 103) og er saaledes meget ældre end Hr. Bo Flemming

[7] Bratten] Brattrinn nævnes i 1296 (D. N. I no. 122).

[7] de Bratter] Tilnavnet „Brattr“ forekommer hyppig før paa forskjellige Steder i Norge, derfor kjendes Bygaarde af dette Navn baade i Bergen, Stavanger og Tønsberg; men nogen gammel Adelslægt af dette Navn findes ikke. I 1293 nævnes i Bergen en *Arni brattr* (D. N. XII no. 17) og kort efter en *Gyrid Bratsdóttir* (D. N. XII, no. 27).

[8] Finnegaarden] Finnsgarðr nævnes før 1403 (D. N. I no. 590). I anden Halvdel af 14de Aarhundrede ejedes den af en Sigurðr hjalt og stod saaledes ikke i nogen Forbindelse med „de riddere paa Findöen“ (d. e. Hestbøætten).

[9] Einarsgaard] nævnes allerede ved 1260 (D. N. I no. 122), da den ejedes af Arne Brynhildarson. Einar Fluga levede paa Østlandet i 15de Aarhundrede († 1483).

[10] Solegaard] kjendes først fra 1516 og har vist tidligere havt et andet Navn. Ved „de Soler“ tænker Forf. vistnok paa Erling Skjalgssön paa Sole og hans Æt.

[11] Rotmandsgaard] nævnes først 1518, men er vistnok en ældre Gaard, som i 15de Aarhundrede har faaet Navn efter dens tyske Eier Rottmann Fambarom (Y. Nielsen, Bergen S. 118), ikke efter „Raadmændene“, som aldrig har ejet den.

[1] *Fra* [en part hörer til CD. [2] er C. *Fra* (oc wor D [3] krandtzis D. [4] *mgl.* D. [5] AB. gulskoen C. guldschööer D. guldskow E. [6] BCD. then A. [7] BCD. ridder A. [8] Leppen sit naffn aff her Loden lep, rid., Treggen sit naffn aff her Orm Tregger, rid., *tilf.* B. [9] *Fra* [sit naffn aff B. [10] *mgl.* CD. [11] raadtzmand C raadmands D. [12] *Fra* „Finnegaard“ (L. 8) *mgl.* E.

Disse forsk^{ne} historier oc formeldelser[1] giffue klarligen tilkende at Norge er ligeruis[2] som en gammel vidue, som stöder sig med en staff oc kand neppelig gaa. Endog at Norge seer nu gammelt vd oc synis[4] vere vde med hende, oc haffuer ingen mact mere, vil ieg kortelig giffue tilkenne, at Norgis rige er icke endnu saa gammel[5], at der er io nogen styrcke, visdom oc krafft vdi, dog hun er gammel. Oc paa det mand det[6] dis bedre kand forstaa, vil ieg nogit tale om de adskillige gaffuer som gvd haffuer begaffuit Norge med.

[Norgis rige inden landz skifftis vdi deße efftersk^{ne} biskops stict[7]: Trondhiem, Bergen, Staffuanger, Hammer, Opslo.

Seer mand nu[8] til Trondhiems erchebiskops stict, da skifftis det vdi tre parter, som er vdi [det len[9], der er omkring Trondhiem paa alle sider, oc vdi Hiemelanden[10], oc[11] Findmarchen. [Hemlande[12] oc Trondelagen[13] haffue skiöne agre oc eng[14], merckelige gode laxefiske[15] oc sildefiske[16], herlige[17] elffuer, veldige[18] skoffue, god[19] greßgang[20], der[21] vancker[21] oc herlige vilduare, loß, reffuer[22], maard[23], biörnskind, vlffskind, felfraas, graaverck[1], elgskind[2], hiorter[3]. *Item* herligt, kraftigt[4] smör, ost oc anden god vare.

---

[19] Hiemelanden(e)] maa være et Navn paa Nordland. Paa samme Maade kalder Liljenskiold (1685) Nordlændinger, der seile paa Finmarken, „Hjemlandsfarere“ (Spec. boreale, p. 642). Sandvig rettede paa det sidste Sted „Hiemlandet“ uheldig til „Jemptlandet“ og Nicolaysen til „Hiemtelandet“, hvilket ikke findes i noget Haandskrift.

[1] BCD. formellser A. [2] liger C. lige D. [3] nogit CD. nu naaget B. [4] at *tilf.* CD. [5] BCD. for gammelltt A. [6] *mgl.* C. [7] *Fra* [*mgl.* CD. som ere diße kiöbsteder B. [8] *mgl.* C. [9] *Fra* [dalen (!) D. [10] Hiemmeland B. Hiemlandenn CD. [11] *mgl.* C. desligeste E. [12] A. Hiemblanden C. Hiemmeland B. Hiemlandene E. [13] *Fra* [*aabent Rum* i D, *som i Randen skriver*: nota dalen. [*Jfr. Note* 9]. [14] och *tilf.* CD. [15] laxefisken C, laxefiskende D, laxefiskeri E. [16] sildefisken C. sildefiskett B. sildefiskerrie D. [17] statelige CDF. [18] och CDE. [19] gode CDE. [20] græsgange DE. [21] *mgl.* CDE. [22] *mgl.* CD. sorte, blaa, röde och huide reffuer E. [23] reffskind *tilf.* CD.

Seer man oc til Hiemlande[5], da er det oc[6] eit skiönt fructsommeligt land med agre[7] oc eng[8], vilduare, med lax oc[9] sild, oc besynderlig den gode, vide berömde raaskering.

[Seer mand oc til[10] Findmarchen, daa er det mest[11] öer liggendis vdi haffuet, oc er eit vfructsomligt land med korn, fordi sommeren er der saa stackit, at det kand der ey voxe. Dog haffuer gud vdi andre maade med sine[12] guddommelig gaffuer[13] det beprydet, förat at mand kand see solen klarligen med sine öyen den högste sommer igennom, saa vel om natten som om dagen, saa at hun gaar icke vnder, oc fremmede folck som komme did, skiffte offte natten til dagen, endog at der er ingen nat. Oc om[14] vinteren, naar hand[15] er paa sit högeste oc[16] maanen skinner der, daa skinner hand saa vel om dagen som om natten, oc de[17] haffue altid lius at see aff. Der nest faar mand der herlig fisk, som vide föris j andre land: mand faar[18] der den lystige[19] oc[20] fede raff[21] (som smager saare vel j [lybsk[22] oc hamburgisk[23] vinkellere, oc end j Bremen[24] oc andre steder[25] flere), reckling, *item* rocker, spord[26] oc hine store huale, rosmer, med deris huder oc tender[27], oc[6] andre[6] vnderlige ting. Der er oc eit slags diur, mand kaller rein[1]. [Der faar mand röde, huide, sorte oc blackede reffuer[2]. Der seer mand silde bergen[3] den gandske sommer vdi haffuet, huorlunde de spele[4], der faar mand oc hine huide kobber oc mange andre herlige[5] gudz gaffuer, som er haabrand, haakerling, aff huilchen mand faar lyse, som föris vide [vden landz[6].

---

[6] „mest Öer"] siges Finmarken at være, fordi Forf. kun tænker paa de af Nordmænd bebyggede Dele.

[18] raff] Rav (oldn rafr), de fede Finner paa Helleflyndren med dertil hørende Ben.

[20] reckling] Rekling (oldn. riklingr), Kjødet af Helleflyndrens Sider, skaaret i Strimler og tørret.

[20] spord] Hale (oldn. sporðr) af Fisk, synes her at anvendes som Navn paa en Fiskeart.

[21] Rosmer] Hvalros (oldn. rosmhvalr), *trichecus rosmarus*.

[1] beffver E. [2] elshuder CDE. [3] hiorthuder D. hiortte hinder E. [4] *mgl.* CDE. [5] CD. Hiemlandet A. Hiemlandene E. [6] *mgl.* CD. [7] ager CD. [8] med *tilf.* CD. [9] med CD. [10] *Fra* [y CD. [11] der CD. [12] sin C. [13] BDE. gaffue AC. [14] *mgl.* C. [15] BD. hun AC. [16] at *tilf.* CD. [17] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [18] och *tilf.* CD, [19] herlige CDE. [20] *mgl.* CE. [21] lystig (lifflig E) och vell smagende *tilf.* CE. [22] de lybske CDE. [23] hamburgiske CDE. [24] Bergen (!) CDE. *Fra* [Danmarck, Tydskland, ia end oc y Norrig B. [25] stedz BDE. [26] sprött E. [27] ABE. thindt C. den (!) D.

Vdi dette stict haffuer altid kongerne j Norgis rige verit kronede indtil paa denne dag, der er erchestol, der er kongens ypperste sede, der er den vide berömde domkircke[7], oc paa hennis kirckegaard[8] den sted, paa huilchen kongerne bleffue kronede, der var den gyldne roß, [som staden haffuer sit naffn aff oc kallis Nidros[9]. Til den haffuer vdi fordom tid aff adskillige kongeriger oc förstedömme verit en stor berömd sögning til[10], icke allene for den vrange helligdom som der skede, men ogsaa fordi[11] at de[12] ville beskue[13] vdi dette kongerige den vide berömde verdige[5], drabelige[5], stadzelige[14] oc vnderlige bygning, som[15] med menneskelige hender [synis neppelig[2] at vere opbygd, men aff nogen högre oc ypperligre and oc forstand. Dette er io icke den [ringeste ære oc ornament[16], som dette[17] kongerige er med[18] beprydet, som ligger nordest j verden aff alle kongeriger, oc synis at vere jblant andre eit foracteligt rige for de höge berg, store haff, vtalige fiorder oc sker, som[19] ere offuerflödige vdi riget, oc[20] farligt[21] baade[14] at see oc segle til, at gud haffuer ladit kongerne bygt[1] saadan en drabelig monument, paa det at de, som end jdag komme aff fremmede land til Norge oc rigens indbyggere, kunde see[2], at her haffuer verit viſse, veldige, rige oc formuendis herrer oc förster vdi, som haffue efflerladit dennom saadan en vdödelig oc stedse varendis bygning, huilken dog vdi dag des verre er megit forfallen, stundom aff brand, stundom aff krig, stundom aff forsömmelse, stundom aff andre orsager, saa at vdaff den[8] store, lange, brede oc berömde tempel holles icke ved mact oc vnder tag allene vden[4] korit, som er stadzeligen beprydet med altere[5], med dyre[6] stene, med vdhugning, med en brynd som kallis S: Oluffs brynd, oc andre saadanne vnderlige ting, at mand kand sig ey noch der paa forundre.

---

[5] Haabrand] Blaahai, *Lamna cornubica.*

[6] Haakerling] eller Haakall, en stor Haiart, *Scymnus borealis.*

[11] kronede] d. e. hyldede, se nedenfor S. 36. Paa samme Maade taler Peder Claussön om „den skiöne kongens stoel, som er opmuret paa domkirchegaarden aff besønderlig skiön huggen steen, met mange trapper oc opgange, paa huilcken stol kongerne sade, naar de lode sig hylde eller krone (Saml. Skrifter, udgivne af G. Storm, S. 351).

[1] renn C. riin D. reymo E. [2] *Fra* [*mgl.* CD. [3] bergene C. berginde D. [4] spilede C. spille D. [5] *mgl.* CD. [6] *Fra* [BCDE. om lanndtt A. [7] kyrcke C. [8] er *tilf.* CDE. [9] *Fra* [*tilf.* BCDE. *mgl.* A. qvasi nitens rosa *tilf.* E. [10] *mgl.* BD. [11] for den sag skiuldt CDE. [12] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] beskriffue (!) CDE. [14] *mgl.* CDE. [15] neppelig findis att verre *tilf.* CD. [16] *Fra* [BCDE. ære och ornament som ringiist er A. [17] det C. [18] *mgl.* C. [19] der *tilf.* CD. [20] er *tilf.* CDE. [21] farlige BE.

Til den sted haffuer j fordom tid hertuger, greffuer, baroner, riddere[7], edelmend oc andre mend dennom endrecterligen forsamlit, naar deris herre oc konge haffuer verit död, oc der vdkaarit oc[8] stadfestit oc ladit [salue dennem[9] en anden.

Vdi den by haffuer verit [halff tredie sindz tiuffue[10] kircker, (oc naar som mand graffuer kellere[11], finder mand endnu mange[8] steder[8] menniskers been, ligeruis som det hendede Söffrin Söffrinsön, der hand lod graffue sig en kellere, oc ieg paa samme tid var y Trondhiem oc saa de samme[8] been, hand lod [före dennom[12] til kirckegaarden). Aff saadanne tegn oc aff bylogen, j[13] huilcken der[14] staar at de, som skulle holle vact om jul, besynderligen skulle robe for adskillige kircker, som

---

[19] 50 kircker] Dette Sagn er ganske uhistorisk. Kirkernes Tal i Nidaros har aldrig naaet længer end til 16, selv om man regner med de to Klostre inden Byen (Franciscanernes og Dominikanernes).

[25] Bylogen] se Norges gl. Love II 241, Note 28. Her nævnes Marteinskirkja, Gregoris-, Mariu-, Klemets-, Kross-, Allraheilagra-, Benedictus-, Predikarahus, Olafskirkja.

[1] bygge CD. [2] BCDE. bygge (!) A. [4] *mgl.* C. [5] alterit CD. [6] dyrebare D. dyre oc drabelige B. [7] andre C. [7] *mgl.* D, fornemme B. [8] *mgl.* CD. [9] *Fra* [BCDE. salluitt A. [10] *Fra* [femti B, ved 50 CD. [11] der som kircker hafuer staat, da CD. [12] *Fra* [*tilf.* CD, *mgl.* A. [13] *mgl.* C. [14] *Fra* „(oc naar“ (L. 20) *mgl.* B, *som har*: som vdaff bylagen erfaris kand, ti der vdi.

opneffnis[1] ved naffn, endog mand[2] finder[3] icke en sten jdag, at der haffuer standit kircke[4].

Fremdeles er det icke det minste ornament, som Norge er med begaffuit, at S: Oluff kongis legome findis end paa denne dag ved domkircken helt oc huldit[5], som haffuer der[6] legit oc ligger vforkrenckit vdi fem hundrit[7] oc xxxvij aar, som mand nu skriffuer paa dette neruerendis aar 1567 effter *Christi* byrd, di[8] S: Oluff regerede xv aar, oc der effter *anno*[9] *Christi* byrd 1030 var hand slagen j Styclestad, hues blod synis end nu til denne dag vdi en lade oc kand aldrig vdslettis med vand eller menniskis[10] hender. Jeg regner det[11] eblant Norgis *ornamenta*[12] besynderligen derfore, at vdi andre kongeriger haffuer oc vel[13] verit hellige konger oc förster, ligeruis som vdi Danemarck S: Knud, j Suerrige S: Erick oc andre steder, dog huerchen leß mand, heller hörer at sige aff at deris kongers legomer er saadan ære vederfarit som vor Norgis konge S: Oluff, huilcket vden al[6] thuil er der for skeet, at gud baade vil der med giffue tilkenne, at S: Oluffs sag, lerdom, bekendelse[14], krig haffuer verit ret, oc[9] at gud vil opuecke hannom til det euige liff, oc giffue hannom den vforgengelig[15] ærens krone, oc det giffuer gud tilkende vdi hans legome, saa at ligeruis som gud bevarer legomet uforkrenckt[16], [saa vil hand oc beuare sielen vforkrenckit, oc[17] lade dennem komme sammen oc bliffue vdödelig[18]. Sancte Oluff maa vel regnis blant de konger, som haffue hafft[9] gud oc hans ord kiert, som oc lod christne landet oc komme det[18] vnder god[19] skick, hand lod beskriffue[1] Graagaasen, som er en streng oc aluorlig loug, oc maa vel kallis *lex talionis*, en genskreps loug, hand förde[2] krig ij rigit oc vden, gud hiemsögte hannom med kors oc[3] modgang[3], som[4] altid pleier at vere hos dennom[5], som [ville hantheffue[6] religionen *etc.* Oc endog at de vgudelige Suenske j det indfall, som de giorde j Trondhiems by oc lęn[7], haffue icke kunnit lade det hellige legome huile sig j sit[8] skrin, men haffue först vdplocket den minste sölffnagle, de kunde bekomme, oc[8] siden foracteligen iordet hans legom j en öde bondekircke, oc er siden aff de Norske igen optagen [oc fört til domkirchen, oc der begraffuit med stor herlighed[9], oc er atter[10] igen optagen aff erlig oc velbyrdig Herluff Skaues[11] til Eskelstrup, kong.^{e} may^{tt}. befalingsmand til Trondhiems len[12], tilstedelße, er dog S: Oluffs legome icke forrodnet[13], vden brusken aff nesen[14] oc nogit af lippen er bort fallit, de[15] andre ledemoder ere endnu[16] vdi deres form oc fassun, som de haffue verit vdi mange hundret aar. Huoraff mand lere skal, at endog[17] vgudelige mennisker bespotte saadanne vnderlige gudz gerninger, oc bruge tyranniske handel mod saadan en hellig kongis legome, daa[18] er gud ligeuel saa mectig at hand [kand foruare det[19] vforkrenckit, saa vel vdi iorden som offuen paa iorden. Fremdelis da[3] giffue diße begraffuelser tilkiende at denne regel er sand, lydendis at vdi huert femte hundret aar da pleyer der [at ske[1] nogen forandring vdi keyserdömme, kongeriger, förstedömme, steder, slect[2] byer, oc menigheder. Saa [er det oc[3] skeet med S: Oluffs legome, det haffuer staaet offuen[4] iorden vdi fem hundrit aar, oc siden[5] de vare forlöbne, maatte det lide nogen forandring, det er begraffuis[6], kand oc[7] ske at[7] gud ville giffue sin vredis exempel tilkiende, saa vel emod det döde legome som mod templit, huilcket[8] som haffuer[9] verit misbrugit til stor affguderi, gud til forhaanelße oc [mennisken til fordömmelße[10] oc de afdöde helgen til vanære, oc er[11] samme tempel offte brendt[12] siden den förste tid det var bygdt, vnder adskillige konger, haffuer det verit tagt stundum med bly, stundom med kaaber, oc inden til baade stadzeligen formalit oc saa herligen forgylt, som mand end[13] kand see vdi korit, huilchen malning eller forgylning er nogit ner aff gaaen[14] vdi adskillig brand, som det tempel haffuer lidit. Skal ingen[15] menniske forundre det[16] [at gud haffuer saa straffit dette affgudiske tempel[17], effterdi hand haffuer tilforn giffuit sin grumme vrede tilkende mod det aller helligste tempel vdi Hierusalem, först *Salomonis* tempel, som var en figur til *Christum*, til huilchet gud haffde oc[7] bebundet sig at ville bo oc bönhöre dennem, som hannom paakallede vdi anden oc sandheden, oc siden lod oc[7] opbrenne oc neder bryde det andet tempel ved den keysere *Titum Vespasianum*. Giffue dißе exempler klarlige noch[18] tilkende, at der er intet opbygt med menniskelig[19] hender, at det kand oc[20] med menniskens[21] hender neder brydis. Fordi alle menniskers[22] gerninger ere dödelig, thi skal ingen fordriste paa menniskelig mact, vern, styrcke, templer, slot, feste oc andre saadanne befestinge[23], men paa gudz naadis[24] hielp, oc paa en god sag oc samvittighed, oc lide der hoß[25] huad[26] gud for sin euige visdom vil oß paa legge[27].

---

[9] 15 aar—1030] jfr. Ann. reg. 1030 (passio Sancti Olaui regis) og Heimskr., Ólafs s. helga Cap. 260 (medens Mattis Störssön lader ham dø 1028).

[10] udi en Lade] Dette Sagn, som ikke kjendes fra Kongesagaerne, omtales ogsaa af Peder Claussön (Saml. Skrifter, udg. af G. Storm S. 358).

[1] nefndis CD. [2] der CD. [3] finndis CD. [4] kircker CD. [5] holden CD. [6] *mgl.* CD. [7] aar *tilf.* C. [8] thi CD. [9] *mgl.* C. [10] menniskens BD, menniskers C. [11] BCD. thette A. [12] B. ornamenter CD. ornament A. [13] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [14] och *tilf.* C. [15] vforkrenkelige CD. [16] vforkrenckelig C. [17] *Fra* [med siellen och will D. [18] som *tilf.* C. saa *tilf.* D. [19] gudz CD.

---

[1] Graagaasen] I Sverres Saga (C. 117) fortælles, at Kongen henviste „til landslaga þeira er sett hafði hinn helgi Ólafr konungr, ok til lagabókar Þrœnda, þeirrar er kǫlluð er Grágás, er rita hafði látit Magnus konungr hinn góði Ólafsson“. Olafs Lovgivning og Magnus's Lovbog omtales her saaledes, at de maatte opfattes som identiske; derfor har Forf. kunnet henføre Navnet Gr. til Olaf.

[2] genskrep] gl.dansk: Gjengjeld (Kalkar II 31^2).

[10] öde bondekircke] Fløan Kirke ligeoverfor Stenviksholm.

[12] Herluf Skave] Befalingsmand i Throndhjem fra Juni 1564—Mai 1568.

[1] skriffue CD. [2] och *tilf.* C. [3] *mgl.* CD. [4] hand *tilf.* A. [5] hannom C. [6] *Fra* [vill höfue sandheden oc CD. [7] Anno 1561 (!) *tilf.* CD. aar 1556 *tilf.* E. [8] *mgl.* C. [9] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [10] epther C. [11] Skaufue C. Schaffue D. [12] hans *tilf.* D. [13] foranndritt CD. [14] hans nese CD. [15] och C. [16] BCDE, end A. [17] de *tilf.* CD. [18] dog CD. [19] *Fra* [det foruarer CD.

---

[1] *Fra* [*tilf.* BCD, *udfaldt ved Sideskifte i* A. [2] slot C. [3] *Fra* [BCD. att dett er A. [4] paa *tilf.* CD. [5] att *tilf.* CD. [6] BCD. begraffuet A. [7] *mgl.* CD. [8] BCDE. huilche A. [9] BCDE. haffue A. [10] *Fra* [BCDE, *mgl.* A. [11] BCDE, *mgl.* A. [12] *I Randen:* haffuer verit brendt 3 gange CD. [13] ondnu CD. [14] affgangen C. [15] BCD. inthet A. [16] dette CD. [17] *Fra* [naffnkundige tempel CD. er straffedt aff gud *tilf.* D. [18] nochsom CD. [19] menniskens CD. [20] jo C. jo och BD. [21] menniskelig CD. [22] henders *tilf.* C. [23] ting B. befestninger CD. [24] naadige B. naade och CD. [25] paa CD. [26] huis CD. [27] och gifue *tilf.* CE.

Den[1] tredie[2] loff, som Norgis rige haffuer, det er at det rosis aff den sande religion oc gudz kundskab, endog at Norge er nogit ner eit aff de[3] riger, som sist[4] toge vid den sande religion, effterdi[5] det ligger nordest vdi verden. Dog siden at landet er bleffuet christnet, haffue vndersaatterne j rigit altid siden hengit hart ved gudz ord, huilchet stundom haffuer verit renere[6] her j Norge, stundom mörckere, [som hun oc haffuer verit vdi andre riger[7], ligeruis som de ord, bisp Jacob j Opslo skriffuer til en abbede j Lysa, formelde sigendis: gud giffue mig en ret hiertens anger oc mit leffnidz[9] forbedrelse, oc den hellig ands tröst, oc det euige liff, naar sielen skillies fra legomet. [Huad kand christeliger skriffuis eller bekiendes? *Verba eius sic sonant: Deus dat mihi veram contritionem cordis, et mendationem vitæ meæ, consolationem spiritus sancti et vitam æternam, cum separabitur anima a corpore. Amen*[10].

I rigit haffuer verit gode skoler, oc siden haffue studentere[11] studeret vden landz j Franckrige, Engeland, Tyskland, oc verit nyttige personer j riget[12].

At kongerne[13] oc alle Norgis indbyggere haffue elskit oc brugit laag oc retferdighed, giffuer Norgis loug oc retteböder[14] foruden gode höffuiske seduane nochsom[15] tilkenne[16], saa at her vederfaris log oc ret, saa vel den fremmede som den indlendske[17].

Huad [skal ieg megit[18] loffue den rundhed oc mildhed, som er vdi Norske folch? Den[19] er[20] naffnkundigere oc videre

[8] Biskop Jacob] Biskop J. Knudsson, som regjerede i Oslo fra 1407 til c. 1420, havde forud været Biskop i Bergen (Keyser II, 450—64).

[9] Lysa] Lyse Kloster. Brevet, der vel har været optaget i Biskop Arnes Copibog, er forlængst tabt.

[1] BCDE. Dett A. [2] orsage och *tilf.* CD. [3] siste *tilf.* CD. [4] BCE. fyrst (!) A. [5] att *tilf.* A. [6] ringere CD. [7] *Fra* [BCDE, *mgl.* A. *Jfr. Note* 11. [8] *mgl.* C. [9] leffuelse C [10] *Fra* [*tilf.* CDE, *mgl.* AB. E *har Varianten*: Deus mihi veram largiatur cordis concutionem. *I Stedet tilføier* A *her*: ligeruis som hun och haffuer veritt y andre riger etc. [11] de C. personerne D. [12] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] Norgis konger C. [14] thil kiennde *tilf.* CD. [15] nochsommelig CD. [16] giffuer och *tilf.* C. [17] A *har over Linjen*: indfödde, *hvilket* B *optager.* [18] *Fra* [ieg maa CD. moget *tilf.* D. [19] det CD. [20] och *tilf.* CD.

berömt, end det giöris behoff megit at skrive der[1] om, effterdi at baade indlendske oc vdlendske [den daglige forsöge oc forfare[2], huilken rundhed nochsom prisis vdi andre land, oc er mange fremmede en[3] orsage til at de komme hid j Norge oc haffue lyst at bo blant dette beleffuede[4] runde oc fryntlige folch. Sandelig en from gudfryctig oc tuctig persone kand vel drage fraa Bahuus[6] oc til Vordöyhuus[7], huilchen reyse er lenger end iij^{C} miler, oc skal icke fortere offuer[8] ein daler, jaa de ere glade [vid oc töckis[9] at dennom skier en[10] ere, at mand vil æde oc dricke med dennem, [de tör oc vel offte giffue folch[11] skenck til, at de ville giöre sig glade med dennem. [Ein Norgis[12] indbyggere var[13] seglet her fra oc til Dantzig[14], oc laag vdi herberge[15]. Der hand ville drage[16] aff by[17], eskede herbergesken betaling for [kost oc öl[18]. Hand spurde om hand skulle betale öl oc mad, verdinnen mente jaa. Hand sagde, det var icke seduane i Norge[19] at tage pending[20] for öl oc mad, quinden sagde at det var seduane[21] i deris land. Da sagde hand, o du hellige land Norrige, det förste ieg faar dig fat[22] med mit legome[23], skal ieg falle paa kne oc kyße dig, som hand oc giorde. Oc er[24] det en[25] vnderlig handel, vdi andre land holler mand Norge for eit vfructsomlig rige, oc er oc saa j nogle maade, dog vancker her[26] saa rundelig mad oc öl[27] forgeffuis at mange forvndre[28] sig der paa.

---

[12] Dantzig] Jfr. Krantz, Norvegia (VI, 11): Ferunt, aliquando terra sua qualibet ex causa peregrinatos, cum primum redierint, terramque tetigerint: pronos cadere in terram: et facto signo crucis, eam in terris osculari. O inquiunt terra Christiana ante omnes. Adeo generis sui cultum attollunt: cæterorum contemnunt.

[1] *mgl.* CD. [2] *Fra* [vide at sige der aff den dagelige forfarenhed och skick CD. [3] stor *tilf.* CDE. [4] *Fra* [huorfor CD. [5] beleffne D. beleflige CD. [6] Baggahus B. Bergenhuus CDE. [7] Vardöhus B. Worhus C. Vardhus D. Waardehuus E. [8] *mgl.* CD. [9] *Fra* [*mgl.* CD. [10] Den CD. [11] *Fra* [och end giffue thennom gaffuer och *tilf.* CD. [12] *Fra* [Der var en norsk mandt och CDE. [13] *mgl.* C. som D. [14] Dantske C. Dantzken E. [15] der och *tilf.* CDE. [16] vdaff herbergitt eller *tilf.* CDE. [17] da *tilf.* CDE. [18] *Fra* [öll oc mad CDE. kost oc tæring B. [19] BCDE. A *har*: theriis lanndt, *men over Linjen*: Norge. [20] pendinge CD. [21] sied C. sed E. [22] at sie och kommer CDE. [23] paa landit da *tilf.* CDE. [24] *tilf.* CD, *mgl.* A. siunis B. [25] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [26] der CD. [27] forvden penninge och *tilf.* CD. [28] BCDE. wnndre A.

Det siette loff, det er Norgis stridbarhed. För[1] end[1] einuoldz konger regerede vdi Norge, da haffuer her[2] verit[2] riser, kemper oc duelige krigsmend, som *Saxo Grammaticus* klarlige tilkenne giffuer, oc synderlig der hand beskriffuer det[3] merckelig krig, som stod emellem kong Ring oc kong Harald. Der eblant andre kemper, som komme aff adskillige landskab[4] oc riger, opregner hand oc dem besynderlig, som dit[5] komme aff Norge: Hogne[6] hin vise[7], Harald til Toten, Valsten aff Vigen, Thorulff[8], Thengil, Osolff, Beruil[9] blege, Borgar oc Skumbar[10]. Oc aff Telemarcken komme de sterkiste[11], som haffde [stort mod[12] oc ingen hoffmod, Torleff[13] traae[14], Torckel[15] gode, Grette hin[16] jlde[17], som var duelig til at giöre anfald, *item* Hadder hin haarde oc Roldar[18] led[19], *item* Tronder, Trönske[20] Tocke[21], Raffn huide[22], Haswar[23], Biörn[24], Blichar[25], Biörn aff Sogn, Finn[26], Berse[27], Siurd verhoffde[28], Erick[29], Halsteyn, Harcke[30], Ruthar, Raue, Elling orm. Aff Jederen Od engilske,

3 Saxo Grammaticus] jfr. Udgiven fra Paris (1514 fol.) pag. LXXVII: Hogni ingeniosus — — Haraldusque Thothni editus vico. His annectuntur Walsten Wicensis, Thorulf spissus, Thengil procerus, Hunsolwe, Birwil pallidus, Burgar et Scumbar. At e Thelemarchia fortissimi venerunt: quibus animi plurimum: fastus minimum erat. Thorleuar pertinax, Torkill Guticus, Gretir iuiquus irruptionum auidus. His succedunt Haddir durus et Roldar articulus. E Noruagia vero memorantur Thronder, Thrönski, Thoki Moricus, Rafn candidus, Haswar, Biarni, Blikar cognomento simus, Biorn e vico Soghni, Findar maritimo genitus sinu: Bersi quoque apud Falu oppidum creatus, Syvardus verris capnt. Ericus fibulator, Alsten, Harki, Ruthar, Rawi, Erlingar cui colubra cognomentum erat. At e Yathrica provincia prodiere Od Anglus, Alf multivagus, Enar protuberans Ywarusque cognominatas Thruwar. — Tillæggene i E (se Noterne) stammer fra A. S. Vedels Oversættelse (1575).

[1] *mgl.* C. [2] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [3] denn CDE. [4] land CD. [5] *mgl.* CDE. [6] Hagenn CDE. [7] hand hörde *tilf.* CD (!). [8] Thorluff CD. Tolleff digre (eller store) E. [9] AE. Brefuil BCD. [10] BCDE. Skrumbar A. [11] AE. sterke BCD. [12] *Fra* [stormodt C. [13] Tholft CD. [14] AC. Traaor B. thrane D. hin grumme E. [15] Thorleff CDE. [16] BCDE. denn A. [17] eller onde *tilf.* E. [18] Rolder CDE. [19] leed CD. læid E. [20] BE. Trönnsker A. Trinske CD. [21] aff Mören *tilf.* E. [22] Eyar CD. Einar E. [23] Hafwar E. [24] Bierne E. [25] och *tilf.* A. krognæse *tilf.* E. [26] Findar E. aff Marstrand *tilf.* E. [27] aff Falustad *tilf.* E. [28] werhoffuit CDE. [20] BCDE. Hanncke A.

Alff vidfaren[1], Einar[2], Iffuar truere oc flere saadanne, som mand kand der lese vdi viij bog hoß for^{ne} *Saxonem* paa det[3] lxxvij blad.

Effter diße kemper, vnder eynualdz konger, haffue oc altid[3] verit duelige krigsmend, huilchet ieg vil giffue til kenne, naar ieg opregner huad adel oc ridderskab som verit haffuer vnder enuolds kongerne j Norgis rige. Saa giffue[4] baade de norske, danske, skotske, tyske, frandsoske, suenske, nederlandske oc valske[5] chrönicker nochsom tilkenne[6], huad [krig de Norske[7] haffue fört baade inden riget oc vden mod [de forsk^{ne}[8] land, [som droge hen j Frisland oc andre omliggende land[9] oc komme dennem til at bere jern ringe om deris hals oc bygge deris [hußedör laage mod norden, paa det at naar som de ginge i deris hus[10], da skulle de bucke oc knele for Norgis[11] krone, oc bekenne dennem at vere[12] hende[13] vnderdanig. Ja kong *Philippus* aff Franckerige haffuer hafft sine ambesater oc sendingsbud til kong Erick[14] *Magni* sön aar effter gudz byrd 1296 [oc giort en bund oc pact[15], [at for^{ne} kong Erick skulle[16] indfalle paa en side vdi Engeland, oc kong *Philippus* paa den[17] anden side, paa det mand kunde des heller tuinge[18] den engelske konge. Var paa samme tid her Auden Hugleicksön[19] til Hegernes[20], kong Ericks frende oc *secretarius*, forskicket her fraa Norge til Paris j Franckrige at stadfeste

12 jernringe] jfr. Fortalen.

18 Bund oc pact] Originalen — det af den franske Konge udstedte Exemplar —, som Erik Rosenkrans gav Christian III, findes endnu i det danske Rigsarkiv og er trykt D. N. XI no. 5 og 4. Brevet er ellers dateret 22 Okt. 1295 (ikke 1296) og har aldrig havt mere end ét Segl (den franske Konges).

---

[1] AB. widfaring E. villdfaring CD. [2] stoerwom *tilf.* E. [3] *mgl.* CD. [4] haffuer CD. [5] welske DE. [6] giffuet *tilf.* CD. [7] *Fra* [de Norske for krig C. [8] *Fra* [fremmede CDE. [9] *Fra* [AB. andre omliggende land och Frißland CD. [10] *Fra* [BCD. huße A. dörre lauge paa deris huuse, oc det imod Norden, att skulle wende paa dett att naar de skulle gaa indt eller wdt B. [11] den Norske CDE. [12] offueruunden aff de Norriske och *tilf.* CDE. [13] dennem D. [14] kong (!) C. Magnus D. [15] *Fra* [*mgl.* CDE. [16] *Fra* [*mgl.* CE. at hannd wilde D. [17] enn CD. [18] dennom vdi Enngellandt och *tilf.* CD. [19] DE. Huglacksönn A. Hugliecksön C. [20] BC. Hergeneß D. Hegisnes A. Hoggernæß E.

den bund, som giöris skulde[1] emellem kong Erick oc kong *Philippo*[2] aff Franckrige. Haffuer ieg hört aff erlig oc velbyrdig Erick Rosenkrans til Valsö *etc.*[3], at hand haffuer hafft samme breff med hele hengendis oc vskadde jndsegler, huilchet[4] hand haffuer offuerantuordit stormectig herre oc förste, kong Christian den iij[5], högsalig hugkommelse. Paa samme tid var oc forhandlit at hertug Haagen, kong Ericks broder, som siden var[6] konge, skulde fange til ecte fröken Isabella[7], föd aff de greffuers slecte aff Julich, som var fencke[8] til Johanna drotning til Franckrige. Her aff kand mand klarlige[9] forfare huad dom oc mening fremmede konger aff[10] andre riger haffue hafft om Norgis rigis[11] konger, oc om deris mact oc stridbarhed. Denne[12] samme kong Erick förde oc eit[13] merckeligt krig imod Hensestederne, som er Lybich, Rostoch, Wismar, Sund[14], Gripsuold, [Riga, oc imod de Tyske j Wesby[15], huilke[16] hand giorde en stor skade ved milde her Alff, greffue til Tonsberg, om huilchen för er bemelt, oc siden bleff kong Erick forligt med Stederne, huilchen forligelse kong *Magnus* j Suerige giorde j Guldberg[17] herit. Men at tale om alle de[8] krig, som de Norske haffue fört vdi riget oc vden[18], vil ieg intet[19] tale om j denne almindelige fortale. Men dersom[20] der skulle skriffues en merckelig stor krönicke med alle hendis omstendigheder, huilchet vel behoff giordis[21], baade derfore at kongerne som nu regere oc regerendis vorde, kunde vide huad for land oc[1] riger[2], folch oc vndersaatte de haffue hafft oc paa denne dag haffue, oc vndersaatterne oc rigens indbyggere, naar de höre eller lese deris forfedris mandom, stridbarhed oc duelighed, kunde threde j deris fodspore oc vere[3] veluillige til at foriage deris fęderne landz fiender, oc de fremmede vdi andre land, som her til lidet eller intet vide aff Norgis rigis[4] maiestat, veldighed, mandom, kunde faa en vis kundskab aff saadan en krönicke, oc siden lade aff at spotte loffligeh[5] herrer oc förster oc deris loffliga rige, [daad oc[6] gerninger. [Til huilchen[7] krönicke flitteligen at beskriffue vel[8] höre gode stunder til[9], gamle krönicker, breffue, testamenter, annaler[10], oc en fri erlig[11] vnderholling, eller[12] skal mand haffue föge lyst oc vilie til at giffue sig til saadan en[1] handel. Huorlunde den Norgis rigis krönicke kunde bequemligste oc[1] flitteligste[1] beskriffuis, vil ieg j sin tid her effter til kenne giffue, nu vil ieg videre fare[13] frem vdi Norgis lougelige[14] roß oc pris.

---

[9] Julich] Feil for Joigny (Jugniacum). Jfr. D. N. V no. 29.

[9] fencke] gl. dansk Form for frencke, kvindelig Slægtning (Kalkar I 822).

[14] Hensestederne] se Kong Eriks Brev fra Gulbergshed om Forliget med Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund, Greifswalde. Riga og Tyskerne i Visby af 3 Juli 1285, trykt i Lüb. Urkundenbuch I no. 478. Forf. har vistnok kjendt det fra Biskop Narves Kopibog.

[19] Guldbergherit] d. e. Guldbergshed ved Gøtaelven.

[1] da *tilf.* A. [2] Philippus C. Philippum DE. [3] *mgl.* CDE. [4] huilche CD. [5] med *tilf.* A. [6] BCDE. vart A. [7] Asabella CDE. [8] AB. frencke CD, frende E. [9] AB. letteligenn CD. well E. [10] och CD. [11] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [12] denn CD. [13] en CD. [14] Straalsund E. [15] *Fra* [*mgl.* CDE. [16] CDE. huilchen A. [17] AB. Guldborg E. Tuldbierrig CD. [18] thill *tilf.* C. [19] icke CD. [20] *mgl.* C. [21] giörris CE.

Det[15] siuende loff, som Norgis rigis[18] krone[16] prises kand med rette, det er hennis *amplitudo*, det er[17] vidhed oc storhed, huilchen mand her aff vel forstaa[18] kand, at Norgis rige begyndis der, som de tre konger vdi fordom tid sade[19] alle ved eit bord oc huer j sit kongerige,.vdi öster, oc strecker sig hen ved [tre hundrede[20] mile vdi lengden[21] hen vdi öster

[20] De tre konger] Jfr. Saml. Skr. af Peder Claussön Friis, S. 143: „Lille Danmarck eller Danholm, der mödes och grenser disse 3 riger Dannemarck, Norig och Suerrigh, saa att huer konger aager sin deell dervdi, oc naar di 3 konger loed sette schiffte och landemercke imellem disse 3 riger, daa finndis di alle paa den holme oc talledes ved, oc sade alle tre ved et bord, oc huer saa i sit rige". Peder Claussöns „Fylketal", hvoraf dette er taget, er udskrevet af „en gammel islandsk Bog" (ↄ: af de islandske Annaler), den samme som Mag. Absolon har benyttet.

[1] *mgl.* CDE. [2] rige CDE. [3] CDE. er A. [4] *mgl.* C. [5] lougligе C. [6] *Fra* [och da nogenn (!) C. [7] *Fra* [Vilde der till samme D. [8] *mgl.* D. [9] *mgl.* D. *Fra* [Dersom siger ieg att en wilde flittelig beskriffue en chrönnicke da vilde der gode stunder til, *item* skulle haffue mange C. [10] etc. *tilf.* D. [11] mudt (!) *tilf.* C. och rund *tilf.* D. [12] AE. ellers D. annders C. [13] *mgl.* CD. [14] lofflige CD. [15] den CD. [16] aff *tilf.* CD. [17] hendis *tilf.* CD. [18] forstande CD. [19] AB, stode CDE. [20] *Fra* [iijct D. [21] lengelße CD.

igien imod Rysland oc Carele[1] strand, med huilke de aarligen handle oc vandle. Det strecker sig imod Rysland, Danmarck oc Suerrige. Der til med haffuer Norge mange skatteland vnder sig, blant huilche det störste er Island, som skifftis j tuenne biskops stict, som er Skaleholt oc Holom[2], det ene for norden[3], det andet for sunnen. Paa det land er eit[4] dappert[4], mandeligt oc frimodigt[5] folch, bequemt til alle hande konster at lere, blant huilche folch er en almindelig seduane at de lere deris börn [til at[6] lese oc skriffue, saa vel quindfolch som karlfolch, oc unge drenger hollis til at lere deris laugbog vden til, hollis[7] oc til[8] at[8] holle baade henderne paa ryggen, oc skiffte saa[4] den gandske lag j[9] sine bolcher, oc siden huer[4] bolch[4] j sine capitler, og der effter skillie[10] oc skiffte huert capitel vdi nogle viße puncter. Der[11] er oc eit mandeligt sterckt folch, oc findis icke faa aff dennem som tage io eit fat osmunds jern oc legge det paa deris skuldrer oc gaa saa heden[12] der med. Det land er rigt aff suouel, fæ, store faar, drugt[13] smör oc ost, skiöne heste, merckelige falcker, edel fisk, dueligt[14] valmaal[15], lystige[16] vilduare[17], besynderlig aff suorte, huide og blåactige reffue, der er hual noch, rosmer, fugl, bomgæs, varme bad, skiöne[18] ferske vatn, oc andre[19] saadanne[20] varer, som vel gielde guld oc sölff j andre[21] land[22]. Der ligger en konge begraffuen vdi Island, som hed[23] kong[8] Rörig, huilchen S: Oluff konge lod forskicke [der heden[24], fordi at endog at hand var blind giort aff S: Oluff, saa vel fordi hand styrckede affguderi, som hand beviste vtroskab mod S: Oluff, som var einuoldz konge offuer Norge, giorde hand hannem ligeuel den ære, jdet at[1] hand var ner[2] slect til hannom, at hand sad altid med kongens bord, oc fulde[3] k: Oluff huort[4] hand drog heden. En dag[5] som S: Oluff oc[6] k: Rörick stode vdi kyrcken baade tilhobe[6] j en stoel paa vor herris[7] himmelferds dag, da[8] drog Rörick sin kniff os slo til [kong Oluff, oc slo hannom offuer skulderne, at hand icke bleff saar, oc vigte[9] kong Oluff aff[10] stolen fra hannom. Da stack hand anden gang effter hannom sigendis: römmer du for en blind mand?

---

[16] Osmunds-jern] af Myrmalm fremstillet Jærn (i Klumpe), mnedertysk ôsemunt (Schiller u. Lübben III 242).

[21] bomgæs] efter Moth „et slags ænder, som gemen mand mener at voxe i Skotland paa Træer“ (Kalkar I 245), mnedert. bômgôs; jfr. Olai Magni Kart fra 1539 under Orcades: anates ex arborum fructibus nate.

[24] Rörig] jfr. M. Störssöns Oversættelse fol. 46: Rörig konge fulde altid kong Oluff Haraldssön effter huor hand foer, fórdi hand

[1] AE. Carole C. Caroli D. [2] Hollm CD. [3] och *tilf.* CD. [4] *mgl.* CD. [5] BCDE. frimodeligtt A. [6] *Fra* [*mgl.* A (*Sideskifte*). [7] vennis B, *mgl.* CDE. [8] *mgl.* CDE. [9] vdi CD. [10] BCD. skiille A. [11] det D. [12] hiemb CD. [13] BCD. feet A. herligt E. [14] sköntt CD. [15] vadmel BCD. valmel E. [16] BCD. lystig A. ypperlig E. [17] ville diur CD. wildwarer E. [18] AB. skouffue CD. store skowe E. [19] vnder (!) C. vnderlig handell E. [20] gode B. Der ere rett de E. [21] fremmede C. [22] Huilchet land er oc vel to hundrit mile langt *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [23] hederr C. [24] *Fra* [denn (!) CD. did E. fangen der hen B.

Orsagen huorfore[11] Island er fundit[12] [oc bygt[13] er denne[14]. Den tid Harald *Magnus* haarfager tuingede[15] neße kongerne oc adelen vnder sig, vore der mange[16] höffdinger j rigit, som icke ville giffue sig[17] vnder Harald *Magnus*[18] [haarfager, menendis sig med tiden at kunne bekomme deris riger igien, thi[19] [bygde de[20] sig skib[21] oc[6] droge hen j haffuit, oc[6] leitte land op[22], oc der de funne landit, omkring huilchet[23] flöd[24] megen is, gaffue[25] de det[26] naffn aff isen, oc kallede det Island, hues vaaben er en torsk med en forgylt krone. Oc kom aller-

hörde hannom nær til. Det skede at paa vor herris himmelfærds dag, da vaare baade kongerne vdi kircken, oc stod Rörig kong nest op til kong Oluff Haraldssön, I det da slo Rörig kong til Oluff Hareldssön met en kniff, oc offuerslog hannom, saa at hand bleff intet at skade, Kong Oluff spranck aff Stoleu, Hand slo anden gong til hannom, oc slo myste, oc sagde, Flyer du for en blind mand, Da bleff hand fangen oc sent til Issland. der bleff hand död, oc ligger der begraffuen, Oc er hand den eniste konge som i Issland ligger begraffuen.

---

[1] *mgl.* CDE. [2] *mgl.* C. [3] BCDE. fölgett A. [4] BC. huor A. [5] dog C. [6] *mgl.* CD. [7] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [8] dog C. [9] strax slog E. gick D. *Fra* [*oversprunget i* C. [10] vdaff CD. [11] BCDE. hui A. [12] BCDE. opfundett A. [13] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [14] oc hui hun er bygt *tilf.* A. [15] BCDE. haffde thuongit A. [16] weldige *tilf.* A. [17] BCDE. dennem A. [18] *mgl.* BE. [19] *Fra* [*mgl.* CD, jfr. Note 22. [20] *Fra* [de byggede BCD. da byggede de E. [21] BCD. skibe A. [22] mennte sig med thiden at kunde bekomme thieris rigger igien *tilf.* CD. [23] CD, huilchen (!) A. [24] oc flyder *tilf.* A, *mgl.* BCD. [25] hafue C. [26] giffuit *tilf.* C.

I Oluff Tryggesöns historie[5] finder mand at Torolff[6] smiör[7] bygde Island, kandske en part aff landit, som er stort, oc Tangbarder[8] prester christned Island[9].

först til Island Ingioluer Arnesön xx aar effter Harald haarfager var föd, oc paa andet aar[1] effter hand hade tuongit Norrige vnder sig, aar effter *Christi* byrd 870. Oc paa fempte aarit der effter, da lod for^{ne} Ingiolff bygge först Island, oc der effter *Christi* byrd aar 928[2] kom Vlfflioter Harald haarfagris vmbodsmand til Island med skreffuen loug, oc paa tredie aar der effter 930[3] drog Raffn Ketelsön[4] til Island oc tog laagsogn der. Aff sådan dristighed[10], som adelen oc andre toge sig for at bygge skibe[11] oc droge[12] stundom til Engeland, Skotland, Franckrige oc andre land, stundom droge de heden at opsöge dennem sielffue land, saa som Grönland, Island, Ferö, Orchnö, Hieltland *etc.*, tror ieg vißeligen at den artickel, som staar j vdfare bolchen j det xxij capitel, er der[13] sat[14] aff kongerne til at affuerge oc forhindre saadan oprör,

---

1 Ingioluer] jfr. Annales reg. 868 Einvalld Harallz hárfagra Noregs konungs. 870 Ingolfr Arnarson kom til Islanndz. 875 Upphaf Islannds bygðar Ingolfs.

5 Torolff Smiör] se Fornm. Sögur I c. 115.

8 Tangbarder] om Thangbrands Islandsfærd se Fornm. S. II c. 216.

6 Vlfflioter] jfr. Ann. reg. 927: Vlfliótr kom með lǫg til Islanndz.

8 Raffn] jfr. Ann. reg. 930 Rafn son Ketils hǫ́ings tók lǫgsǫgv á Islanndi.

14 Udfarebolken] Citatet stammer ikke direkte fra Landsloven (Landværnsbolk C. 18), men fra den oversatte „Olafs Lov", hvor det virkelig findes i „Udfarebolken" Cap. 22: „Nu bygger bonde et langskib i heret oc giffuer det ey ombodzmandn tilkiende, daa scal kongens ombodzmand fare til hannom som bygt haffuer oc atspörge hannom huort hand vil fare der met, om hand icke vil vere det bekend som skibet aager, huort hand vil, da scal kongens ombodzmand kreffie hannom viij örtuger oc xiij march oc tage loffuen oc vissen aff hannom sielff Vil hand icke sette hannom loffuen oc vissen, daa scal hand hugge aff skibet paa baade sider ved kölen .v. alne langt bord, om hand det ey gör, daa skole bönderne det göre oc tage fraa hannom segel oc redzskab om det er til."

[1] BCD. aarit A. [2] 938 CDE. [3] 940 E. [4] Kittelßön C. Kiettelsön BE. [5] tid (!) E. [6] Torleff AE. Thorluff D. [7] Smör CDE. [8] Tangberder C. [9] först lanndit CDE. *Noten mgl i* B, *optages i Texten i* E. [10] BCDE. fordristighedt A [11] AB. skib CD. [12] foer B. [13] CD. derfor B. thett A. [14] saa (!) C. vdi *tilf.* A.

vlydighed oc moduillighed, huilchet[1] de beuiste deris ordentlig öffrighed oc fæderne land, lydendis at huo som bygger skib vdi herid, oc giffuer det[2] ey[3] kongens ombudzmand[4] tilkenne, da må hand fare til hannom som bygt haffuer oc adspörge[5] hannom huort[6] hand vil[3] fare dermed[7]. Vil hand icke bekiende det[8] som skibet aager[9], da skal hand giffue kongens ombodzmand viij ortuger oc xiij march oc tage loffuen[10] [oc vissen[11] aff hannom. Vil hand icke sette loffueu[12], da skal ombodzmanden hugge aff skibet paa baade sider j kjölen fem alne langt[13] bord. Giör hand det ey, da skulle bönderne giöre det, oc tage fra hannom segel oc redskab, om det er til *etc.*

Dette maa vere korteligt sagt om Island, nu vil ieg lidit skriffue om Grönland, besynderlig[14] siden mand veed lidet[15] der aff.

Det er sant at Islender[16] haffue[17] bygt Grönland, fordi den tid at einuoldz konger thuinget Island vnder Norgis rigis krone til skat, bleffue nogre vtaalmodige[18] imod[19] den skat, [som vaare födde aff ypperlige adel oc slect[20], thi droge de heden[21] at lede andre land op, oc funne saa Grönland, huor aff mand kand forfare huad mandom, dristighed oc andre dygder der haffuer verit j de Norske, som med stor liffs fare[22], bekostning oc lofflige seglatz haffue icke alene opsögt, men oc[23] bygt landet, oc siden seglet did oc fört skat derfra j langsomlig[24] tid, huilchit[25] land mand plat forglemmer vdi denne siste verdsens fule alder, oc giöre de gudz billeder, vore landmend, vndersaatter oc christne vedtörfftige[26] mennisker ingen besögning oc bistand j naagen maade, oc den bekostning, som mand med stort loff, verdighed oc ære kunne

25 ful] ɔ: doven, dorsk (mnedert. vûl), ligesom nedenfor S. 50[13] „fulhed“ = Dorskhed (Kalkar I 796).

---

[1] huilche C. [2] *tilf.* BD, *mgl.* ACE. [3] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [4] thet ey *tilf.* A. [5] spörge CDE. [6] CE. huor ABD. [7] CD. med thet AB. med dett skib E. [8] BCDE, denn A. [9] eyer BD. [10] lougen CD. wißen B. [11] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* AE. [12] wissen D. [13] BCD, lanngh A. [14] synnderlig CD, *mgl.* E. [15] BCD. litth A, nogett E. [16] AB. Ißland CDE. [17] haffuer CDE. [18] BCDE. vtolmodigenn A. [19] BC. med A. offuer D. [20] *Fra* [*mgl.* CD. [21] hen y andre lanndt C. [22] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [23] op C. [24] lang CD. [25] BCD. huilche A. [26] vidtörftighet de (!) C.

giöre paa saadant eit rigens oc flere ledemoder, det acter mand intet, oc giör offte stor bekostning om ringere ting, med mindre ære oc verdighed. Huad kunde gud oc hans christne kircke mere skie til ære, end mand opsögte det forlorne faar, oc bliffue[1] en grön eng for gud? Huad kunde Norgis rige mere vere til loff oc pris j diße siste verdsens tider, end at den forlorne sön komme[2] til[3] sit faders[4] hus igien? Oc mange aff adelen haffue eniste[5] breff paa godz y Grönland, men landit[6] oc godzit vide de intet aff. Thi burde alle stater her[7] j Norge hielpe til at saadant eit land, som hör Norgis rigis krone til, icke skulle saa skammeligen affhendis, icke med herreskiold, icke med mact[8] heller[9] tyranni, men aff vor fulhed oc forsömmelse, huilchen[10] som er en[11] slem[12] vdygd oc volder offte at mand acter intet *rempublicam*[13], [det er den[14] menige mandz oc rigens beste, men at huer skraper[15] ild til sin kage. Alle de som[16] beskriffue *vniuersalem cosmographiam*, de skriffue at Grönland er befest med *America*, den fierde part aff verden, som er de[17] ny fundne land, oc effterdi at[18] vi saa forsömelige lade Grönlandz reyse fare, er det vel troligt at enten Ryßen heller nogen anden herre regerer offuer Grönland, thi[19] det kand ey andet vere mueligt, end at[20] de som paa Grönland bo haffue io sögt andre land, som dennem[20] nermest ligge, på det[21] de kunde aff dennem bekomme huad de behoff haffue, jern, salt oc andre[22] varer[23].

Paa[24] Grönland haffuer verit eit byskobs slict, som hed Garde, oc var der för bisp[25] j Grönland end vdi Hammer j

[17] *Vniuersalis cosmographia*] er ikke Münsters *Cosmographia* (han forbinder Grønland med Nordeuropa), heller ikke Mercator (han skiller Grønland fra America), men snarest Joh. Honteri *Rudimenta Cosmographica* (1561), se Nordenskiölds Facsimileatlas S. 119.

---

[1] bleffue D. [2] kom CD. [3] i CD. [4] fader C. [5] enist C. [6] landen C. [7] *tilf.* CDE. *mgl.* A. [8] herremagt CD. [9] vold och CD. [10] huilchit CD. [11] *mgl.* CD. [12] suar CD. [13] tempus licitum CD, *mgl.* E. [14] *Fra* [*mgl.* CCE. [15] skraber CD. raber oc skraber till sigh sielff och E. [16] idag *tilf.* CD. [17] ABE. den C, dett D. [18] *mgl.* CDD. [19] *mgl.* C. [20] *mgl.* CD. [21] att *tilf.* CD. [22] andenn CD. [23] ware CD. [24] thet samme *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [24] bisper CDE.

Norge, oc den förste bisp j Grönland hed Erick, den anden bisp hed Arnalder, [hand var til, da mand skreff 1152, vnder kong Magnus skacke[1], hand bleff siden den förste bisp j Hammer stict j Norge, oc[2] den sidste grönlendiske[3] byscop, som ieg nogit om lese kand, hand hed *Johannes* oc regerede, da[4] mand skreff 1351 vnder Kong Magnus smeck, effter huilchen var ingen kröndor norsk konning vden kong Haagen, som[6] fick drotning Margrete. Daa minckedis Norgis mact oc styrcke, da begyntis hennis ledemoder [at straffis oc suackis[8], en part finge suindsott, en part[9] doffne sott *etc.*, saa at hun med sine[10] ledemoder icke kunne bekomme den förre styrcke, mact oc velde som hun haffde. Jeg vil intet tale om Grönlandz seglatz oc[11] vare, huidebiörn, fiskeri, men lade det fare. Oc [var Grönland bygt aff Erick raude effter

Var oc Grönland besögt med seglatz vnder kong Oluff Haagenssön 1383[5], da hand var tagen til konge, da for til Grönland Gudbrand[6] raude oc Biörn[6] Eynarsön[7].

I[12] Grönland er[13] skiönt fæ, skouge, falcker, röde oc blaa huide marmorstene, rosmer, huale[14].

1 Erik—Arnalder] jfr. de norske Bisperækker fra 14de Aarhundrede, der for Grönland begynder med Erik og slutter med Arne (1315—49), se P. A. Munch, Saml. Afhandl. II 594.

2 Arnalder] jfr. Ann. reg. 1152 þá var ok settr byskvpstóll i Hamarkávpangi. ok var Arnalldr byskvp af Grǫnlandi þar fyrstr byskvp.

3 Magnus skacke] ɔ: Magnus, Søn af Erling Skakke, hvilket dog er urigtigt.

5 Johannes] jfr. Erkebiskop Olafs Statut af 23 Aug. 1351 (N. gl. Love III 301, efter Biskop Arnes Kopibog).

9 Biörn Eynarsön] jfr. Gottskalks Annaler ved 1385: „4 skip rak til Grænlands. þar var a Biörn Einarsson og Sigurdr huitkollr". „Gudbrand raude" har været Skipper paa det Bergenske Skib, hvormed Björn kom til Grönland.

16 Grönland—Erick raude] jfr. Ann. reg. 986 Eirikr rauði bygði Grǫnland.

---

[1] *Fra* [*staar i* A *i Randen ved et Mærke, som urigtigt henfører det til* Erick *istf. til* Arnalder, BCDE *optager det i Texten efter* Erick. vnder — skacke *mgl.* CDE. [2] om (!) *tilf.* A. [3] AD, *mgl.* B. Grönlandis CE. [4] der C. [5] BCDE. 138. A. [6] CD. Viidbrand B. Guldbrand AE. [7] *Randnoten er i* BCDE *optagen i Texten efter* „smeck" (L. 17). [8] *Fra* [at suagis CD. at suectis B. at forsueckis E. [9] aff *tilf.* A. [10] börn och *tilf.* CDE. [11] *mgl.* C. [12] *mgl.* CD. [13] haffuer CD. [14] huall A. *Randnoten mgl.* E.

Christi byrd 987 vdi Oluff Tryggersöns tid, vnder Haagen ladiarl[1], [en part skriffuer at Lißuar[2] Erick raudis sön byggede först Grönland[3].

[Nu vil ieg[4] tale om de andre skatteland, som höre til Norgis krone, som[5] *Orchadum insulæ*, det er Orchenöer, huilche aff *Plinio*, *Pomponio Mela*[6] oc andre[7] sigis at vere xxxiij, blant huilche Seland i Holland[8] skriffuis vdi krönicker at haffue en aff dennem verit, oc verit[9] skild fra[10] de andre[11] ved[12] jordskelff, oc flöt[13] der hen[14] som hun nu[15] ligger paa denne dag. Endog[16] diße öer ligge hen vnder Skotland, dog haffue de[17] Skotter[18] dennem icke bygt, men söröffuere om sommeren haffde der stedze[6] deris[19] tilhold. Da lode de norske konger paa det sidste bygge dennem, oc der [de vaare bygde[20], begynte de skotske konger at före krig emod de norske for samme land oc öer skyld, kennendis[21] sig at vere herrer offuer dennem. Oc effterdi der haffde altid verit god fred, bund oc[15] suogerskab emellem de norske oc skotske konger, haffue[22] de paa baade sider giffuet dennem til en[15] venlig[23] fordracht[24], som breffuen[25] der paa giorde klarligen noch[15] formelde, hues sum ieg vil her korteligen opregne. Först aar effter gudz byrd 1266, fredagen nest effter S: Peders oc Pauels[1] dag oc[2] högtid[2], da var den effterfölgende contract giort y en stad, heder Perth[3], j Skotland, mellem stormectige herrer[4] oc förster, konning *Magnus* den fierde, konge y Norge, ved hans fuldmyndige[5] sendingsbud her Ascatin canceler (som siden var biscob j Bergen 1270[6]) oc[7] her Anders Nilßön baron (som siden med[8] skib[9] drog til den hellige graff *anno*[10] 1271[11] [paa *sancti Antonii confeßoris*[12] dag, der hand hade tilforn hört meße vdi Sele[13] kircke, huis[14] predicanter[15] hed her Mauritz, [som hannom földe[16]), huilche som giorde en endelig[17] forligelse oc euig contract om alle de klagemaal oc herredömme om forsk^{ne} öer oc om[18] den vret, venighed oc skade, som skeet var om Mannö oc Söderö, oc emellem *Alexandrum*[19] *tertium* Skottekonning j saa maade, at al[20] den eyedom, ret oc myndighet, som högbemelte konning *Magnus quartus* enten for sig, sine framfarne[21] konger heller effterkommendis erffuinger kunde haffue til Mannö eller[6] Suderö oc andre öer, som ligge enten vdi vester eller söder i det store haff, dem haffuer hand opgiffuet fra sig oc[22] sine[23] oc til for^{ne} kong[24] Alexander oc hans arffuinger med al rettighed, egedeel, thienstactighed, gengerd, laag oc ret, vden al igenhold, med al den *jus patronatus*, som hand oc haffue kunde til det biskops stict Mannö, vndertagit Orchnö oc Hetland som ligge op til de andre, huilche[25] högbemelte konning *Magnus* haffuer sig beuarit med al egedeel oc[6] her-

---

[2] Lißuar] ɔ: Leifr Eiriksson. Beretningen synes laant (ved Misforstaaelse) fra Heimskringla, Olafs s. Trygvasonar Cap. 104 (Kristnat Grönland).

[6] xxxIII] efter Plinius (IV, 30) var der 40 Orcades, efter Pompon. Mela (III, 6) 30, medens Olaus Magnus paa sit Kart fra 1539 har: Orcades insule xxxiij.

[7] Seland] Dette Sagn kjendes ellers ikke, men staar aabenbart i Forbindelse med, at Shetland i et skotsk-latinsk Skrift kaldes Zeland (Joh. Major, Hist. Majoris Britanniæ, Paris 1521, fol. XI under Orchades: earum orientalis est Zelandia) og blev i Form ligt „Zeeland“ i Nederlandene.

[19] Fordracht] mnedert. vordracht = t. Vertrag.

[1] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [2] Læisar E. [3] *Fra* [*tilf.* CDE, *mgl.* AB. [4] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* AE. [5] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. er *tilf.* B. [6] *mgl.* CDE. [7] Mela (!) E. de andre D. [8] findz och *tilf.* CD. [9] at verre C. [10] thennom och *tilf.* A. [11] lannd *tilf.* A. [12] formedelst C. [13] BCDE. flödiitt A. [14] BCDE. hedenn A. [15] *tilf.* BCDE. *mgl.* A. [16] at *tilf.* CE. [17] *mgl.* CD. [18] Skotterne CD. [19] theße C. [20] *Fra* [det var bygt CD. [21] kiendz CD. och kiende E. [22] BCDE. haffde A. [23] BCDE. wennlige A. [24] AB. contract CDE. [25] breffue de CD.

[3] Perth] Tractaten i Perth 2 Juli 1266 er trykt Dipl. N. VIII no. 9 efter Afskrift i Traktaten i Bergen 1426 (se nedenfor S. 55).

[5] Askatin] jfr. Ann. reg. 1270: Kosinn ok vigðr Askatin byskop i Biorgvin.

[6] Anders Nilssön] jfr. Monum. hist. Norv., S. 168.

[1] Pauli apostels CD. Pauli apostlers E. [2] *mgl.* CDE. [3] BCD. Perith A. Pært E. [4] BD. herre A. her B. [5] fuldmyndighed och C. [6] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [7] AE, *mgl.* BCD. [8] til B. [9] skibs B. [10] aar BE. Christi *tilf.* CD. [11] BCD 1270 A. dereffter E. [12] confessionis CD. [13] Sælö B. helliö C. Sellöö D. [14] *Fra* [*mgl.* E. [15] som och haffde sin prædicanter med sig, som E. [16] *Fra* [etc. E. [17] BCDE. euindeligh A. [18] *mgl.* CD. [19] Alexandrium C. [20] allt C. [21] fremfarende (!) BC. [22] alle *tilf.* BCD. [23] arffuinge *tilf.* E. [24] *mgl.* CE. [25] huilchet C.

lighed, skat[1], skyld, gengerd *etc.* Oc for al den skade oc forderff, som der er sket paa for^{ne} land oc öer, oc at[2] for^{ne} kong Magnus haffuer opladit den skotske[3] krone for^{ne} land, saa[4] hun maa nyde dennem[5] fri oc frels, daa skal for^{ne} kong *Alexander* oc hans erffuinger oc effterkommere, meden verden staar, aarligen giffue högbemelte konning Magnus oc hans erffuinger euindelig [*infra octauas natiuitatis Joannis baptiste*[6] hundrede[7] march gode louglige[8] sterling, ligeruis som de brugis oc giffuis vdi paffuens gaard oc j Franckerige, Engeland oc Skotland, huilche de skulle antuorde[9] enten bispen j Orcknö j *Sancti Magni* kircke, heller kongens lensmand, heller oc cannickerne j samme kircke, dersom enten bispen eller kongens lensmand ere ey tilstede, til kongens behoff at foruare, huilche som skulle quitantzer oc besked en fra dennem giffue, at de haffue opbaarit saadan tax oc affgifft. Der foruden da skal for^{ne} kong *Alexander* paa fire[10] aars termin giffue högbemelte kong *Magnus* fire tusend m℔ sterling paa for^{ne} sted oc termin, som forsk^{uit} er[11], [som er 1267 otte dage effter S: Hansis födzel[12], skal vdgiffuis [M m℔ sterling oc[13] [eit hundret[14] marck sterling aff den forskreffne pense, dernest 1268 paa samme sted[15] oc termin skal aff for^{ne} pens vdgiffuis oc betalis tusend m℔[16] oc eit hundret m℔ sterling[17], noch 1269 paa forsk^{ne} sted oc termin skal vdgiffuis tusend[18] oc eit hundret m℔ sterling, oc paa siste aar 1270 paa forskreffne sted oc termin skal betalis tusend[18] oc hundrede m℔ sterling[19]. Men der effter skal aarligen til euig tid paa forsk^{ne} sted oc termin aff forskreffne pens alsomeniste[20] betalis[21] 100 m℔ sterling til Norgis krone. Fremdeles var denne contract[22] fornyet emellem kong Haagen den femte oc Robert den förste, konge[23] j Norge oc Skotland, *anno*[24] 1312 söndagen nest effter *Simonis* oc *Judæ* dag[25] [paa

---

[1] och *tilf.* C. [2] *mgl.* CE. [3] konge och *tilf.* C. [4] at *tilf.* CD. [5] thend C. [6] *Fra* [*mgl.* E [7] 5 (!) C. [8] *mgl.* CDE. [9] AB. antuordis CD. leffuere och offuerantvorde E. [10] AB. 3 CDE. [11] staar CD. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* A. [14] *Fra* [5 (!) C. [15] tid CD. [16] sterling *tilf.* C. [17] aarlige (!) CD. [18] m℔ *tilf.* CD. [19] af for^{ne} pens *tilf.* CD. [20] A. aldeneste B. icke mer CD. ickun E. [21] end *tilf.* CD. [22] siden *tilf.* A. [23] konger B. [24] Christi *tilf.* A. [25] *tilf.* CDE, *mgl.* A.

Inuernęs[1] ved diße effterskreffne kong Haagens ambesaater her Biörn baron til Biarckerö[2] oc ved beskedlig mand her Iffuer Oluffsön canick til Bergen oc vdi Orchö, vdi lige maade som forskreffuit staar. Til det siste er denne contract atter fornyet *anno*[3] 1426 den 29 dag *julij* paa S: Oluffs dag vdi Bergen[4] vnder kong Erick aff Pomeren, kong til Norge, Danmarck oc Sverige *etc.* ved diße hans[5] fuldmectige *Aslacus* til Bergen, *Johannes* til Opslo, kongens oc Norgis rigis canceler, *Anbernus*[6] til Hammer, *Thomas*[7] til Orchnö med gudz naade bisper, oc ved diße velbyrdige her Endre[8] Erlandßön ridder, Suale Johansön[9], Hartuick[10] Henrichßön, Oluff Haagenßön, [Guttorm Bentsön[11], Nerue Jacobßön, kongens vebnere oc raad, at alle de[12] artickler, som högbemelte konger til Norge oc Skotland haffue samtöct, skulle paa baade sider meden verden staar vbrödeligen hollis, med mange andre artickler huilche her for korthed skyld icke alle kunde opregnis.

At den skotske krone haffuer aarligen aars[13] giffuit Norgis krone saadan en skat oc pens, bör icke at regnis blant den minste ære som Norgis rige prisis vdaff. Men huorlunde[14] det er til gaait, at det greffuedöme oc rigens led er nu j Norgis siste alders tid saa fallit oc kommit fra sit hoffuit oc krone, veed ieg intet vist om. Gud maa raade, naar det kommer der til igien. Dog er det icke vmueligt at det io kunde skie, besynderlig effterdi[15] at Skotterne haffue baade en redsel der fore, at det skal io en tid kreffuis jfra dennem enten med gode eller med herreskiold, oc der til med en gammel prophetie oc spaadom om den sorte skibflode[1], som skal segle aff Norge oc til Skotland, kand skie til at hente hiem igien den dotter, som lenge haffuer verit vden lands, oc andre haffue hafft gaffn aff. Lyder deris spaadom som her effter fölger [paa skotske[2]. Thomas[3] rimer[3].

---

[1] Inuernes] Tractaten i Inverness (29 Okt. 1312, trykt efter den skotske Original D. N. II no. 114) gjengiver Forf. efter Uddraget i Bergenstraktaten.

[6] Bergen] Traktaten i Bergen (29 Juli 1426, trykt D. N. VIII no. 276) stammer her vistnok fra en Bergensk Kopibog. At en Kopi af Traktaten fandtes i Bergen i 16de Aarhundrede, sees af N. gl. Love IV S. 409.

[1] *Fra* [ABE, *mgl.* CD. [2] Barkarö C. [3] ephther Christi byrd *tilf.* A. *mgl.* BCDE. [4] aff och *tilf.* CD. [5] naadiis *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [6] ABD. Ambernus C. Arbernus E. [7] BCDE. Thomes A. [8] Endrich B. Erich CDE. [9] AB. Jonnßön CDE. [10] AB. Hertug CD. Hertwig E. [11] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [12] *mgl.* CE. [13] CD. aar A, *mgl.* BE. [14] huor CD. [15] *mgl.* CDE.

Et sol by sin[4] apon[5] a dey[6]
by tuin[7] de Bas vnd Bey
Krachau[8] vnde Fedder[9] öy[10]
de black[11] flot[12] aff Norua[13].
war de black flot[14] kom an[15] gen,
dan ma[16] die[17] big[18] der burs aff leim[19] an[20] stein[21],
[vil the biggit[22] aff stree[23] an[24] he[25],
hat[26] vil stand[27] til doms dey.

[5] Thomas rimer] I de Digte og Profetier, som tillægges Thomas Rhymer eller Th. of Erceldoune, findes dette Vers ikke, men Sagnet om den sorte Flaade forudsættes baade der (Thomas of Erceldoune ed. Murray S 57: A king shall com out of Norway — the black flet with mayn and myght — their enemys full boldly shall asay) og i et engelsk Digt fra c. 1536—40, The Pilgrims Tale, i Furniwalls Udgave af Fr. Thynnes animadversions (London 1876, p. 97): „save i longyd — — of the black flet of Norway me to sayn“. Lord Bacon citerer en samtidig engelsk Profeti, der staar nærmere (Lord Bacons works vol. VI, p. 464): There was also another prophecy before the year of 88, which I do not well understand:

There shall be seen upon a day
between the Baugh and the May
the black fleet of Norway.
When that that is come and gone,
England build houses of lime and stone,
for after wars shall you have none.

Istedenfor „that that“ (L. 4) har Northall (English Folk Rhymes, som citerer de 3 sidste Linjer fra Grose, Provincial Glossary): „the black fleet of Norway“. „Baugh“ er vistnok mindre rigtigt end „Bass“ eller Bass Rock (Ø ved Mundingen af Firth of Forth paa Sydsiden), medens Bey i Texten er Feil for May (en Ø ligeoverfor Bass paa Nordsiden af samme Fjords Munding). Fedderöy er Fidra og Krachau er Craigleith, to Holmer i Vest for Bass Rock.

[1] skibsflod C. schibsflode E. [2] *Fra* [*mgl.* CD. [3] *mgl.* CDE. [4] stinn C. [5] *mgl.* D. [6] dei CDE. [7] then CDE. [8] Krakou CD. Krakow E. (Knachau A_2). [9] Feder C. [10] öön CDE. [11] CDE, blach A. [12] DE. sollt A. folt C. [13] Nornn E. [14] *tilf.* CDE, *mgl.* A [15] on CD. vnd E. [16] AE. maa CD. [17] de CDE. [18] bigge E. bige CDE. [19] CDE. leyn A. [20] vnde CE. vnd D. [21] sten CD. stien E. [22] E. biggert A. [23] AE. (store A_2). [24] vnde E. [25] hee E. *Fra* [*mgl.* CD. [26] har CDE. [27] stande CDE.

Orcknö er it got kornland, er der oc dappert krigsfolch, de kunne[1] giöre vd til krig nogle tusend vnge karle, dog sider ligeuel huer borger oc bonde hiemme, saa at der forsömmis huerchen j by eller bygd[2] nogen del. Der er oc stort fæ, ligeruis som vdi Hieltland[3], got vadmal, store faar, der fiskis oc vel. Bremer[4], Hamburger[5] oc andre haffue deris seglatz der heden, aff huilche de haffue god fordeel med deris kiöbenskab. Orchnö oc[6] Hieltland[7] med andre tilliggendis öer haffue verit [eit biscobs stict[8], desligest Syderö oc Mannö haffue verit eit andet. Jeg vil intet mere skriffue eller tale der om, efterdi at Skotter haffue gaffn der aff.

[Faarö eller Fierö[9], [huorlunde mand det biscops stict kalle vil, daa far mand ey vilt[10], fordi deris meste varer ere faar oc fier, oc haffue de eit faar til deris secrete, oc er[11] eit saare got land, offuerflödigt[12] aff faar oc fugel, huilche der[13] ere saa mange, at mand kand icke om vinter eller sommer [haffue dennem vdi faarhus[14], men gaa vde[15] saa vel om vinteren som om sommeren[16]. Oc naar de ville haffue nogen aff deris faar, da[17] haffue de hunde[18], som ere saa til uante, at de ey bide faar[19], men naar bonden peger paa[20] eit faar, saa löber hunden saa sacteligen til det oc holler det j[21] vlden, indtil[22] bonden kommer oc tager det. Saa fare de j jact effter deris vildbraad. Mand klipper icke heller der[23] faar, men vllen faller aff dennem. Oc en bonde som nogit formuendis er, hand slacter otte hundre eller[11] ix hundrede faar om[25] aarit[25], stundom meer[26], stundom mindre. En part aff de öer vdi Ferö haffue verit [oc ere[27] saa fructsomlige, at mand[21] haffuer bekommit effter en tynne korn, som haffuer verit vdsaaet,

canes assueti
frumentum
cete
innoxium animal,
aves,
pisces[24].

---

[1] och *tilf.* CD. [2] vden by CDE. [3] Hetland CD. Holland och Friislannd E. [4] Brehmen D. [5] Hamborrig D, [6] met CD. [7] Hetland CD. [8] *Fra* [enn biscop (!) C. [9] *Fra* [Ferö eller Farö CD. Fueröö eller Faaröö E. [10] *Fra* [AB. huad man vill kalle det CD, *mgl.* E. [11] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [12] offuerflödig CD. [13] de C. [14] huus E. [15] BE, vd CD. [16] *Fra* [*tilf.* BCDE, *oversprunget i* A. [17] *mgl.* CD. [18] huilche *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [19] faaren C. [20] BCDE. till A. [21] *mgl.* C. [22] thil CD. [23] deris BC. [24] *Randnoten findes kun i* A. [25] *mgl.* BE. [26] och *tilf.* CDE. [27] *Fra* [*mgl.* BE. end *tilf.* A.

xxx tynner, stundom xxviii, xxiiii, effter som aarit haffuer verit til. Paa Ferö afles kostelige hunde[1], som adelfolch[2] pleye at elske, som ere lodne ligeruis[3] som löffuer. Roses oc Ferö[4] der aff, at der födis intet skadeligt diur der paa landit, som er wlff, reff, orm, padde[5], eller andre saadanne.

Der voxer ingen skoug paa landit, men[6] de brende torff. Fugel faa de offerflödig noch [paa landit[7] aff alle hande[5] slags fugel, som giör sit[8] rede vdi bergen, oc mand giör toug aff hual huder oc hißer vnge folch vd for bergene at tage[9] vngerne vd[4]. Vdaff Ferö til andre land föris megen[10] talg, skind, fier[11], oc god raaskering[12], huilchen de fiske vden for landit. Der fanges oc veldige hualer oc kobber eller seler vdi landit, ind vdi dybe huler j[13] bergene, de tage stundum klubberne[14] aff henderne paa folchet [oc ville verie dennem med[15]. Det folch, som boer paa[4] landit, er it stilt oc sagtmodigt folch, milt oc venligt oc got til omgengelse[16].

Huilchen det[17] land haffuer fyrst bygt, haffuer ieg vdi krönickerne icke fundit, dog haffuer det verit för bygt end Island heller Grönland, oc haffuer altid hafft sine bisper, huilche som[18] vdaff Bergens capitel ere tagne, oc haffue de alls[19] verit 23[20]. Den förste hed Gudmund, den siste Amund, der effter fick Ferö en superintendent, effter huilchen siden kom prouister. Kong Suerris moder Gunnild flyde til Ferö, hans stiffader hed

---

[21] Amund] Olafssön, den sidste katholske Biskop, blev udnævnt af Kongen 1 Jan. 1533 (N. Rigsreg. I 41), fratraadte c. 1537 (eller senere) og levede endnu 1557 paa Færöerne (N. Rigsreg. I 144). Hans Eftermand som luthersk Superintendent var Jens Riber (—1557).

[23] Gunnild] jfr. M. Störssöns Oversættelse Oij: Kong Siuord Haralsson aatte en sön med en Quinde, hed Gunilde, den lod hand kalde Suerre — — dereffter bleff hun gifft igen met en mand hed Wnas Smid — — da drog hun til Ferrö met hendis mand, oc der bleff Suerre opföd.

[1] BCDE. lysthunder A. [2] edle folch CD. [3] lige C. [4] *mgl.* C. [5] padder BC. [6] AE. thi BCD. [7] *Fra* [*mgl.* BC. [8] sig CD. deris BE. [9] saa *tilf.* C. [10] mögit CD. [11] *mgl.* CD. [12] BCDE. rottskier A. [13] och C. vnder D. [14] CDE. kubberne B. klubbenn A. [15] mod folch C. mod folchet BD. *Fra* [setter weren for sig E. [16] *Herfra Lakune af et Blad i C indtil* S. 59^{23}. [17] dette DE. [18] *mgl.* DE. [19] A. alle D, *mgl.* E. [20] DE. 27 A.

Vnas[1] smed, hand gaff siden landit[2] friheder, kyrckerne ornamenter, sölffboller til domkircken j Ferö oc til kommunit j Bergen, som de kallit Suerris bolla[3] (saa haffuer oc den fromme herre Erich Rosen krantz j sin vere en aff de taffuelskieder, som den siste kong Haagen gaff til communit j Staffuanger, vdi huilchen inden j staar eit vdgraffuit forgyllet H oc en krone der offuen paa), [var hand oc[4] en viiß ec forstandig konge, oc vel lerd vdi boglige konster, hand spegede oc nogit[5] bispernes offuerdaadighed, oc kom dennem til at [de toge[6] vare paa deris embeder[7] [oc icke threngit dennem ind vdi kongernis embede[8].

Dette maa vere korteligen[9] sagt om Norgis rigis lengd oc bred, [her burde oc talis nogit om andre riger, huilche Norgis mend haffue stictet vdi fremmede nationer, ligeruis som vdi Franckrige, Valland, Sicilien, Lant rugen *etc.* oc andre steder, huilchet ieg dog paa denne tid vil lade fare[10].

VIII[19] Er det icke det minste loff heller, som Norgis rige kand med rette aff prisis, at endog Norge holles for eit aff de fattigste[11] kongeriger[12], dog haffue andre nationer oc riger Norrige saa vel behoff, som Norge kand haffue dem. Det giffuer den daglige forsögelße[13] nocksom tilkenne med dette cunctor til Bergen[14], hues kiöbmend[15] aff de 77 Hense steder haffue aff Norgis konger bekommit stadzelige[16] priuilegier, at de maa icke allene bo her vinter oc sommer, men oc handle oc vandle her, fornemmendis oc fölendis at norsk smör oc god[17] Berger[18] fisk foruden raff oc reckling er en god ret.

Syluę ligna asseres pisces diuersi butyrum nobilissimum pelles diuersę falcones gemmæ[20].

Danmarck maa oc bekienne at det haffuer ingen skade aff Norge, [huilchet som er Danmarck en fęd ladegaard, ligeruis som stormectige konning, kong Hans til diße trj riger nörriske[1], en veldig konning sagde: *Pinguis Noruegia me alat*[2], *diues Suecia*[3] *vestiat*[4], *bellicosa*[5] *Dania*[6] *defendat*, det er, den fede Norge [skal mig vel föde[7], den rige Suerige [skal mig vel klede[8], den[9] stridbare[10] Danmarck [skal mig vel beskierme[11].

---

[1] Wittar (!) D. [2] *tilf.* DE, *mgl.* A. store *tilf.* E. [3] bulle D. bolde E. [4] *Fra* [*mgl.* D. [5] megett D. [6] *Fra* [tage D. [7] *Fra* [*mgl.* E. [8] *Fra* [*mgl.* DE. [9] noch D, *mgl.* E. [10] *Fra* [och storhed E. [11] fattige DE. lanndt och *tilf.* A, *mgl.* BDE. [12] BDE. kongerige A. [13] forfarenhed E. [14] *her begynder atter* C. [15] kiöbmendene der CD. [16] statelig C. [17] *mgl.* C. [18] Berge C. Bergen E. [19] *Tallet findes* ABE. [20] *Randnoten findes kun i* A.

Holland kand icke heller vel miste Norgis seglatz, icke allene for timber skoug[12], men oc for[13] lax[14], fisk, skind, vilduare, falcker[15], selspech, hualspech, perler oc andre saadanne varer.

Skotland haffuer oc vdi mange hundret aar brugt seglatz til Norge, oc end paa denne dag.

De Suenske baade sunden oc norden fieldz bruge oc deris kiöbenskap her vdi Norge.

Fransoser oc Engelsker glemme icke heller at bruge deris [seglatz oc handel[16] her, oc allermest de Tyske aff de vendiske steder, saa at det cunctor til Bergen er icke det ringeste eblant de andre, före de någit[17] got hid, da före de oc någit got vd igien, fulle oc ladne komme de hid, ladne drage de[18] oc heden igien, oc der som[19] de haffde icke fordeel aff den[20] handel, som de her bruge, [da haffde de neppelig brugit hannom saa lenge[21] som de haffue giort.

Med faa ord at sige. Dersom Norgis[22] rige haffde sin konge vdi landit boendis, da skulde det vorde[23] saa rigt eit kongerige paa sölff oc guld, som naagit rige kunne vere, der som det ville[24] side j rolighed, fordi gud velsigner landet offuerflödigt nogit ner huert aar med adskillige varer, [for

---

1–2 Verset] cfr. Chronica Erici Olai (Scr. rer. Svec. II, I, 130): Nutriat hunc Suecia, Noruegia vestiat illum; Militet ex Dania per tempora Rex sua multa. Sic enim dictum est Regi Christophero: Swerike skal edher fôdha, Norike skal edher klädha, medh Danmarck skole j stridha.

[1] *Fra* [AB. som CDE. [2] alit E. [3] me *tilf.* E. [4] vestit E. [5] autem *tilf.* E. [6] me *tilf.* CDE. [7] *Fra* [föder mig E. [8] *Fra* [kleder mig well E. [9] thet CDE. [10] stridkiere och krisbaare E. [11] *Fra* [defenderer och forsuarer mig E. [12] skiuld CD. master, spirer och deler skyld E. [13] tiere, tran *tilf.* E. [14] huder, smör *tilf.* E. [15] och *tilf.* CD. [16] *Fra* [kiöbmandskab C. handell D. [17] ABD, *mgl.* C. meget E. [18] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [19] at *tilf.* A, *mgl.* BCD. [20] denne C. [21] *Fra* [*mgl.* C. [22] kong eller och Norgis *tilf.* C. [23] verre CD. [24] vill C.

huilchet der kand kiöbes guld, sölff oc andre varer[1], som kunne bliffue vdi rigit[2] vdi fredsens tid, oc kongen[3] med adelen oc andre rigens jndbyggere gaffue[4] alsomeniste varerne vd oc beholle guld oc sölff, [kobber *etc.* sielffue[1]. Men efftordi det gaar ey saa til, da er det ey forhaabendis andet end at Norgis rige, som tilforn haffuer verit it[5] frit oc frelst rige, oc haffuer hafft vnder sig skatland[6], bliffuer nu sielff med alle sine börn[7] j den siste baade sin oc verdsens alder til eit skatland. Dog kunde vel Norge vogne op aff söffne en gang, der som hun [finge en regenter offuer sig, thi hun er icke aldeles saa forfalden oc forsmectit, at[8] hun io kunde komme til sin mact oc herlighed igien, thi diſſe haarde berg ere inden til fulle med got smör, sölff oc guld oc andre dyrbar ting, vdi folchet er endnu nogit af den gamble dygd, mandom oc styrcke, som skulle vel staa bi oc stride[9] for deris herre oc fęderneland, dersom de kunne daglige se hannom oc fornemme hans naade emod dennem. Oc er det icke aldelis forundrendis, at almuen er nogit[10] vuillig til at forsuare deris hoffuit, jdet at de enten aldrig heller saare sielden faa see deris[11] konge. Fordi[12], huor er det mueligt at en kand[13] elske den, som mand aldrig kender eller seer? Thi er det raadeligt at[14] der som kongerne[15] ville haffue en lydig almue[16], at de vndertiden besöge deris vndersaatter. Huorlunde kunne de med rette kallis *pastores populorum et subditorum*, det er vndersaatternis hyrder, dersom de icke stundom hiemsöge dem? Det kand heller[14] ingen skade giffue kongen at[17] hand veed sin[18] rigis leylighed, besynderligen meden her boer eit fremmit folck [j rigit[19] oc mange fremmede segle hid[20].

Saa er Norge[21] den störste part begaffuit mnd korn oc kierne, saa at det kand vel hielpe sig sielff, vndertagendis Finmarcken, [vdi huilchet saais plat intet[22].

---

[1] *Fra* [*mgl.* CDE. [2] lanndit CD. [3] kongerne CD. [4] lod CD. [5] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [6] Skotland (!) CD. Island, Grönlandt oah andre omliggende öer *tilf.* E. [7] *mgl.* CDE. [8] *Fra* [*tilf.* CDE, *oversprunget* AB. [9] stande CD. [10] mögit CD. [11] herre och *tilf.* CDE. [12] thi E, *mgl.* CD. [13] kunde CD. [14] *mgl.* CD. [15] kongen CD. [16] vnnder sig *tilf.* CD. [17] *mgl.* C. [18] sine C. [19] *Fra* [vdi landett CD. [20] y riigett *tilf.* CD. [21] BCDE. noegit (!) A. [22] *Fra* [*mgl.* CD.

2 Dernest [er Norge begaffuit[1] med alle haande slags skoug: eig[2], fyre, gran, nödetre[3] eller[3] hassel[4], barlind, lind, ask, oc andre saadanne[5].

3 Til det tredie vancker her eit veldigt, krafftigt smör, huilchet mand oc offte bruger[6] til legedom.

4[24] Jern findes oc her j rigit, *item*[7] sölffberg[8], endog det er icke aldeles fructsommeligt, findes oc her[9] myrejern.

5[25] Her fangis[10] adskillige slags[11] fisker, som ere nöttige[12]: [stor herlig sild, merckelig god lax[13], den vide berömde torsk, som mand kaller Berger[14] fisk, huede, aff huilchen giöris raff oc recling, *item* langer, brosmer, [hyser, huilling, seig, haa, raaker, makril, styrier, spord, oc andre saadanne[15].

6[26] Her vancker oc got fæ, smaler, skind, talg, huder. Her ere oc[16] adskillige vilduare, her vancker gauper, det er loß, aff adskillige slag[17], katte gaupe[18], vlff gaupe[18], reffue gaupe[18], som er[19] herre drect, dernest sobel, maard, hermelin[20], graaverck, vlfskind, reffskind, biörnskind, otterskind, beffuerskind, beffuergiel[21], felfraas skind, kobbe skind.

7[27] *Item*, her ere store adskillige[22] hualer, af huilche mand faar *ambra ceti*[23], det er hual sucker, som föris aff riget oc

11 Lange] *Molva vulgaris.*
11 Brosme] Brosma, *Brosmius vulgaris.*
11 Hyse] Kolje, *Gadus æglefinus.*
11 Huilling] Kvitling el. Kviting, *Gadus Merlangus.*
11 Seig] Sei, *Gadus virens.*
11 Haa] Hai, *Acanthias vulgaris.*
12 Styrje] Stør, *Accipenser Sturio.*
12 Spord] jfr. ovenfor Side 34.
20 ambra ceti] d. e. Hvalrav, *Sperma ceti*, den oljeagtige Masse i Kaskelottens Hoved.

---

[1] *Fra* [*tilf.* BE, *mgl.* ACD. [2] bög *tilf.* E. [3] *mgl.* CDE. [4] thre *tilf.* CD. [5] gode skouff *tilf.* CD. [6] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [7] *tilf.* D. [8] sölffbiergit C. [9] *mgl.* CD. [10] fiskis B. findz CD. er E. och *tilf.* A. [11] *mgl.* C. [12] nyttelig CD. [13] *Fra* [*mgl.* CDE. [14] Berge C. Bergen DE. [15] *Fra* [BCD *etc.* och mannge anndre A. [16] mange *tilf.* A, *mgl.* BCD. [17] som er *tilf.* A, *mgl.* BCD. som kaldis *tilf.* E. [18] AB. gauper CDE. [19] enn *tilf.* A, *mgl.* BCD. [20] her mellom (!) C. [21] och *tilf.* C. [22] slags *tilf.* CD. [23] CE. cete B. cetæ A. ceta D. [24] BD, *mgl.* AC. [25] B, *mgl.* D. 4 AC. [26] BE. 5 AB, *som sætter* 6 *udenfor næste Linje.* B *sætter der* 7. [27] AD, *mgl.* C. 8 B.

selies vdi apothekerne[1] for store penninger. Her ere[2] seler oc kobber, baade store oc smaa, huide oc suorte, niser, tantey, haakerling, saa store[3] at mand faar en j lest lyse[4] eller mere vdaff en fisk, her er oc haabrand, springer, söorme[5] oc mange vnderlige[6] fiske, rosmere oc andre saadanne, som ieg for korthedeu ey vil opregne.

Her voxer oc gode vrter, *Angelica*, *Gentian*[7] oc mange andre, som offte neffnis j legekonst oc föris aff riget oc selies. Her faar mand[2] det slags mo*ß*e, som j fordom tid[8] fördis aff Norge oc end nu daglige brugis, aff huilche kongerne haffde[9] en[10] toll oc mand giör purpur, huichen vj effter gresken kaller korck[11], [oc paa greske hedder *ϰοϰϰος ποϱφυϱη*[12]. 8[19]

Her er oc adskillige [store diur, huilche mand kaller[13] [hiort, reyn[14], [paa latine *tarandus*, oc *alce*, det er[15] elgsdiur, oc andre saadanne, hues huder föris vden lands oc koster gode penninge. 9[20]

Paa adskillige slags fugler oc vnderlige[16] er Norge saa rig[17], som nogit land rigist kan vere, besynderlig Island[18], 10[21]

[2] Nise] Nisa, Tumler, *Delphinus Phocæna.*
[2] Tantei] Makrelstörje, *Scomber Thynnus.*
[4] Springer] en Delfinart, *Delphinus Delphis.*
[7] Angelica] Kvanne, *Angelica Archangelica.*
[7] Gentian] el. Entian, *Gentiana purpurea* (Skarsöte el. Sötrot).
[11] Korck] Korke el. Korkje, Stenlav, *Lecanora tartarea*, oldn. litmosi (N. gl. Love III 119), isl. litunar mosi; paa Engelsk hedder den corc el. corcar, hvilket skal være gælisk.
[12] *ϰοϰϰος ποϱφυϱη*] *ϰόϰϰος, ὁ* „Bær af Skarlagenegen“ (*quercus coccifera*). *ποϱφύϱα, ἡ* Purpursnegle, Purpursaft.
[14] tarandus] se Plin. VIII, 52; i 16de Aarhundredes Latin (siden Olaus Magni): rangifer.
[14] alce] alces Cæsar de Bell. Gall. VI, 27, Plin. VIII, 16.
Note 7 Amaracus] Merian, *Origanum majorana.*
— Selidone] Selidon (Svaleurt), *Chelidonium majus.*
— Melissa] d. e. Hjertensfryd, *Melissa officinalis.*

[1] apotheker BD. apothekit C. [2] och *tilf.* C. [3] AB. stor CDE. [4] löise CD. [5] söormen CD. [6] vnderlig C. [7] Tormentil *tilf.* B. Malurter, Amaracus, Selidone, Melisa eller hiertens fryd *tilf.* E, [8] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [9] haffue CD. haffuer faaet och bekommet E. [10] stor *tilf.* CDE. [11] ACD. kockeen B. [12] *Fra* [*mgl.* BCDE. [13] *Fra* [AB. diur, thet er adskillig, som C. diur som ere D. [14] *Fra* [AB, *mgl.* CD. [15] *Fra* [*mgl.* BCD. [16] vnderlig C. [17] paa *tilf.* A. [18] och *tilf.* A. [19] ACDE. 9 B. [20] ACD. 10 B. [21] ACD. 11 B. 7 E.

Grönland, Nordland oc Ferö, saa at fuglen om sommeren flyger saa tet[1], at mand kand icke see himmelen for hannom, oc paa en föge stund kand mand sancke hele tynner fulle aff eg.

11[17] Endog dette effter fölgendis roes kunde[2] heller regnis eblant *mirabilia regni* end[3] eblant de andre loff, vil ieg dog alligevel her opregne det, jdet at[4] det[5] er[6] vnderlig ting oc siunis at vere vtroligt. Som er at den ene[4] *species*, det er det ene slags korn, foruandlis vdi ageren til [eit andet slags[7], oc faar en ny skabning. Saa er det klart oc obenbarligt oc kand beuiſes med mange trofaste mend, som jdag bo i Sogns fogderi, [at haffre, som bliffuer saait j ageren, omuendis til[8] byg, [oc aff erter voxer bygkorn[9]. Oc vdi Oster[10], naar der[11] saais[12] Sogne korn heller Ryfylcke korn, da omuendis det igien aldelis[4] til haffre paa det tredie aar der effter. Oc endog at[4] Sogn ligger emellem saare höge bierge, dog er det eit aff de beste oc fedeste land oc fogderi, som ligger til Bergenhuuſ len, fordi der findis endnu paa denne dag mange iorder, som j fordom tid ere saadde to ganger om aarit, oc endnu kand saais, naar gode aar ere, oc bliffue dog icke saadde for landdrotternis skyld, som ville haffue dubbelt landskyld. Saadanne haffuer oc Monigdal verit j fordom tid, som ligger [j Oster[13].

12[18] Haffuer der oc verit flere biscops stict vdi Norge end vdi Danmarck heller j Suerige.

Först er erchebispens[14] sæde oc stoel vdi Nideros eller Trondhiem. Nider heder elffuen, oc den slette platz, som byen nu staar paa [med[15] kalffskindet[16], haffuer mand kaldt ooſ, [det er seduanligt at en slet platz, som ligger neder jfra

21 Monigdal] Mundal i Hammers Sogn paa Vestsiden af Osterøen, Nordhordland.

---

[1] töckt CD. tet oc tyckt E [2] de *tilf.* C. [3] *mgl.* C. [4] *mgl.* CD. [5] der C. [6] en *tilf.* A, *mgl.* BCD. [7] *Fra* [BCD. enn anndenn slaugh A. [8] *Fra* [B. at haffue saaet y aageren hagre oc er omuend til A. aff haffre voxer CD. aff haffre kand voxe byg, *item* wndertiden igien bliffuer der haffre aff byg E. [9] *Fra* [AB, *mgl.* CD. aff erter woxer wicker, och wndertiden igien wicker aff erter E. [10] Øster CD. [11] de CD. [12] saar CD. [13] *Fra* [vdi Östenn C. vdi Österöe D. [14] Erick bisp y stict y Norgie C. [15] AE. men B. saa well som E. [16] Kalffskind C. *Fra* [*mgl.* D. [17] A, *mgl.* B. [18] AB, *mgl.* CD. 9 E.

eller hoß nogen elff, den pleyer mand kalle ooß[1]. En part ville at byen skal haffue naffn aff rooß, derfore haffuer[2] oc kong Oluff kyrre ladit[3] bygge j gaffuelen paa domkircken en stadselig rooß[4], som haffuer verit med det beste guld forgylt. Saa er Nidros[5] eit eldre naffn end Trondhiem, huilchet[6] som haffuer sit naffn aff nogen iarl eller adelsmand, som fyrst haffuer bygt paa den[7] platz.

Alle geistlige bisper, som der[8] haffue regeret[9], kand mand skiffte j tre parter, [en part vaare[10] liudebisper, en part erchebisper, en part superintendenter. *Item* thretten bisper vaare til vdi Nidroß, förend der bleff sat erchebisper eller erchestol. Dißе bisper vaare liudebisper, stundum vnder Bremen, stundum vnder Hamborg, oc til det siste vnder Lund j Skaane. Der[12] var vdsendt aff Rom aff paffue *Eugenio Nicolaus cardinalis Albanensis*, hand drog til Norge oc sette der erchestol *anno* 1152, vnder kong Magnus skacke, daa keyser Frederich *barbaroßa* regerede j Tyskland. Denne cardinal bleff siden paffue oc var kallit *Adrianus quartus*.

förste bisper i Trondhiem under S: Oluff[11].

Saa haffde Norge för erchebisp end Suerige, huilcket som[13] var en orsage til at erchebispen j

Saxo lib. 14 fol. 139[14].

---

[5] Nidros eit eldre naffn] Forf. mener, at Nidaros er et ældre Navn paa Byen end Trondhjem.

[11] 13 bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: 1 Sigurdur. 2 Grimkel. 3 Joen. 4 Rodulff. 5 Ragnar. 6 Ketil. 7 Asguter. 8 Sigurdur 2. 9 Sigurdur 3. 10 Adalbrigt. 11 Simon. 12 Juar. 13 Reidar.

[15] liudebisper] har Forf. opfattet som Biskoper, der „lyde“ under Erkebiskoper.

[16] Nicolaus] jfr. Ann. reg. 1152 Nicolaus Albanensis episcopus chardinali kom i Noreg. þá var settr erchistóll i Noregi. ok var Jón byskvp af Stafangri fyrstr erchibyskvp i Niðarósi.

[17] Magnus skacke] jfr. Noten Side 51[3].

[19] Adrianus] jfr. Ann. reg. 1154 Obiit Anastasius papa. Siþan var Nicholaus Alb. ep. chardinali kosinn til papa. ok hét siþan Adrianus iiij^{us}.

[20–21] Saxo lib. 14 fol. 139] efter Udgaven i Paris 1514 (Müllers Udg. p. 697—98).

[1] *Fra* [*mgl.* BCDE. [2] villo C. [3] lat C. [4] AB. roßen CD. roße E. [5] Nedroß CD. [6] BCD. huilchenn A. [7] BCD. thenne A. [8] *mgl.* CD. [9] verit regientere och regierer CD. [10] *Fra* [vnder CD. [11] *Randnoten kun i* A. [12] BCD. daa A. [13] BCD. huilche (!) A. [14] *Randnoten kun i* A (*istf.* 14 *staar her* 4).

Lund bleff kallit siden ***primas regni Sueciæ*** vnder kong Erich eyegod oc Eskil erchebisp j Lund. Oc den förste erchebisp j Trondhiem hed Jon, [som var den anden nest den fyrste bisp, som da haffde verit j Staffuanger, som hed Reynald oc hengd paa Tyveholmen[1]. bleff affliffuet vnder kong Harald gille. Den försk^{ne} förste erchebisp[2] regerede j[3] fem aar. Ifra hannom oc med hannom vaare der[4] xxvij erchebisper indtil den siste, som hed ***Olaus***, huilchen som römde for kong Christian den tredie, oc döde vdenlandz[5] j Holland, hand holt med ***Christierno secundo*** som var[6] landflyctig.

Til det siste haffue superintendenter regierit, siden at[7] de papistiske bisper bleffue sat aff regementit aff högsalig kong Christian den tredie, som oplod sine kongerigis[8] porte oc gaff ***Christo*** oc hans hellige ***euangelio*** oc sacramente rom vdi sine riger oc förstedömme. Den förste hed ***magister Torbernus***, föd aff adel, hand var en lerd[9] mand oc studerit til Wittenberg vdi mange aar oc hörde högsaliger[10] ***doctor***[11] Morten Luther[12], ***Philippus Melanthon*** oc andre, han regerede ey lenge oc döde [j pestilentze, oc er begraffuen paa Hedmarcken[13]. Den anden heder[14] mester Hans Gaas, föd j Fyen aff adelfolch, huilchen oc haffuer studert j Wittenberg, oc kom hand först til det kald, daa mand skreff effter Christi byrd 1549[15].

[1] Bremen—Lund] jfr. Saxo (ed. Müller) p. 558, 605—610.

[1–2] Erich eyegod] Forvexling af det Lundske Erkesædes Indstiftelse (ved Erik eiegod) med det Trondhjemskes.

[4] Reinald] jfr. Heimskr., Magnus saga blinda ok Haralds gilla C. 8 og Bispelisten i AM. 309 (I Stafuangre Reinaldr. Jon o. s. v.).

[7] 27] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: 14 Jon erchebisp. 15 Östein. 16 Eirick. 17 Torer. 18 Gottorm. 19 Peter. 20 Tore. 21 Sigurdur 4. 22 Solli. 23 Einar. 24 Hakon. 25 Jon. 26 Jorundar. 27 Eiliffuer. 28 Paal. 29 Arne. 30 Olaffuer. 31 Trond. 32 Niclas. 33 Vinalder. 34 Askil. 35 Aslaker. 36 Henrik. Med de 4 efterfølgende (Olaf, Gaute, Erik Waldendorf og Olaf) bliver Tallet virkelig 27.

[1] *Randnoten kun i* A. [2] *Fra* [AB. hand CDE. [3] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [4] *mgl.* CDE. [5] *mgl.* CD. [6] vart C. [7] AE, *mgl.* BCD. [8] kongerige C. [9] lerder C. [10] höisalig C. salig D. [11] *mgl.* C. [12] och *tilf.* C. [13] *Fra* [paa Hedmarcken aff pestilentz och bleff begraffuen i Ringsagers kaarſkierke, wed predickestolen E. [14] heed CD. [15] indtiill thette neruerendis aar 1570, gud wnde hannem leffue longe och well *tilf.* A. och döde hand 1578 *tilf.* CD, *mgl.* BE.

[Den anden var vgift, denne haffuer[1] en hustru, heder[2] fru Benedicta[3].

Det andet byskops stict kallis Opslo[4] eller Aslog[5], oc er it vide berömd stict, bret oc langt, til huilchet[6] ligge mange sköne[7] köbsteder, som[8] er[8] Opslo[9], Tonsberg, Sarpsborg, Skien, Kongell, Oddeuald, Marstrand, foruden andre herlige lęn[10]. Oc effterdi[11] det er saa stort, haffue de verit vdi sind j fordom tid at ville skiffte det j to stict, den tid *Nicolaus cardinalis, episcopus Albanensis*, paffuens legate var her[12] j Norge paa paffuens vegne. Dette[13] stict er it rigt stict paa korn, skoger, elffuer, ferske vand, tömber, lax, sperrer, sild[14], smör, skind, talg, fee oc andre gode varer. Der boer rigt folch, oc haffuer sin beste nering vdi freds tid oc bruger seglatz til adskillige land, [steder oc[15] byer. Der haffuer verit j fordom tid megen ridderskab oc adel. Der ere endnu nogle leffninger, endog de aarligen begynde at bondis, saa at de faa den titel igen, som adelen haffde her j riget, för de bleffue giorde vnder kong Magnus Haagenßön 1275 til hertuger, greffuer, oc slagne til baroner oc ridderer, som er at de kallis boande mend, huilchen seduane endnu beuaris j Island, at mand kaller en adelsmand boande. *Exempla* Peter boande Eynarßön, Ormer boande Stullesön[16].

---

[8] Nicolaus] jfr. Ann. reg. 1152 (ovenfor S. 65) og Fortsættelsen: þá var ok settr byskvpstól i Hamarkávpangi.

[18] 1275] jfr. Ann. reg. 1277 Magnvs Noregskonvngr gaf lenndom monnvm barona nafn ok herra, en skvtilsveinvm riddara nafn ok herra.

[21] Peter Eynarßön] Petr Einarsson, Söstersön af Biskop Stefan i Skálholt (1491—1518) og Broder af Biskop Martin (1549—1570) Foged paa Bessastad 1541—53, senere Prest paa Hjardarholt † 1586 (Safn t. s. Isl. II 696.)

[21] Ormer Stullesön] Ormr Sturluson, Lagmand nord og vest 1547—53, 1568—72 † 1575. (Safn t. s. Isl. II 118—19, 123—25).

[1] *Fra* [thenne var gift och haffde CD. [2] som heed CD. [3] *Fra* [*mgl.* BE. [4] Oßlo CD. [5] Anslog B. Opslog D. Opslo C. [6] och *tilf.* CD. [7] skof (!) C. [8] *mgl.* CD. [9] Christiania B. [10] *etc. tilf.* A, *mgl.* BCDE. [11] att *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [12] hand C. [13] Thet C. [14] makreel *tilf.* E. [15] *Fra* [CD. och steder A. [16] Stollesön CD. Stoleßön E.

Dette neruerendis stict med[1] Hammer stict *anno* 1567[2] haffuer lidt en drabelig skade aff de Suenske, som ere der indfaldne oc [haffue bekrefftet landet[3] [j *j* aar heller mere, hues tilkomst var en orsage til at borgerne[4] sielff satte jld paa Aslog[5] oc brende hannom op. Det samme giorde de[6] med[7] Sarpsborg[8], thi borgerne[9] vilde icke giffue dennem brendskat[10], *item* med Oddeuald oc Kongell (dog icke paa samme aar, men tilforn), [thi borgerne ville icke giffue dennem brendskat, men[11] bönderne haffde de brandskattet, siden toge de fra dennem alt det, de ey lade[12] ville for guds skyld. Hammer toge de ind, Agershuus belegrede[13] de, oc skiöde der[14] imod[15] muren med halff[14] cartoger. Der [kong^{e} may^{t} sende[16] Frans Brockenhuus, Knud Stenßön, Biörn Kaas med 25 skib op til Norge, oc erlig[17] velbyrdig Erick Rosenkrantz til Valsö, kong^{e} may^{t} befalingsmand til Bergenhuus, lod oc aff sine[18] lęn forskicke[19] der heden en hob duelige hageskyttere, hues öffuerste var[20] Erick Munck til Hiörne[21], på galleyen, da motte de Suenske römme oc miste der xv^{C} mand heller flere. Der nöddis de til at römme offuer den bro, de haffde bygt, oc satte ild j hende, at mand skulde icke forfylge dennem, oc der de komme til Hammers bispgaard[22], brende [de hannom[23], oc sprengde muren med pulffuer, oc paa[24] veyen brende de[25] gaarde[26], huor[27] de komme[28] frem, oc giorde en stor skade. Det var det jemmerligste[29] mord, [de giorde for Opslo[30], at de satte ild paa Spetalen[24], oc brende der mange vanföre mennisker, som icke kunde redde dennem[1] sielffue, huilchet gud j himmelen vden thuiffuel vil straffe.

---

[3] bekreffte] ældre dansk (fra nedertysk bekrefften og bekrechten): indtage, undertvinge (Kalkar I 143).

[8] tilforn] nemlig 1564, se N. Mag. I 158 og Rigsregistr. I 579 og 590.

[24] Spetalen] Hospitalet i Oslo, det forrige Minoriterkloster, blev efter denne Brand først opbygget i 1580 (N. Rigsreg. II 387 f.)

[1] oc CD. [2] 1561 CD. [3] *Fra* [CDE. haffuer lanndett hafft stor bekreffteghedtt A. [4] Bergene (!) C. *Fra* [oc loge for Agershuus ifra faste laugs söndag och nogle dage effter pintze dag. Borgerne E. [5] Opsloe CD. [6] den C. [7] *mgl.* C. vdi D. till E. [8] Sparsborig C. Scharpsborig D. [9] de DE. [10] brent skat C. [11] *Fra* [*mgl.* CDE. [12] baade (!) C. [13] belagde CD. [14] *mgl.* CD. [15] paa CDE. [16] *Fra* [sende (de *tilf.* C) kong. may^{tt} CD. [17] och *tilf.* CDE. [18] sit CD. [19] forschaffue CD. [20] erlig och velbiurdig *tilf.* CDE. [21] Hierne C. Hiernne DE. [22] och *tilf.* CD. [23] *Fra* [hannom aff CD. [24] *mgl.* C. [25] *tilf.* CD. [26] gaardene CD. [27] som CD. [28] forre CD. [29] iammerste: lige C. [30] *Fra* [*mgl.* C.

Det tredie stict[2] er Bergens[3] stict. Endog det er mindre end enten[4] Trondhiem heller[5] Opslo, fordi der er ickun 33 prestegield vdi, huilchet stict ligger mit vdi Norge, oc er det fasteste[6] med höge berg, fiorder, viger, strömmer, daler, skouger, oc andre befestninger, dog er det icke regnendis[7] iblant de wuerdigste, oc[8] endog[9] det er icke rigt paa korn, dog er det veldigt aff andre varer, som er smör, oc synderlig j Sogn. Om huilchet mand dette ordsprog haffuer: [koen skider icke smör[10] j Sogn, huor med det giffuis tilkende, at Sogn er eit rigt fogederi paa smör, dog faar mand det ey saa til offuerflödighed[11], at koen kaster det fra sig[12]. Vdi Sogn voxer got reent korn, dog[8] endog at[8] de saa haffre vd, höste de dog mange steder byg. Der ere gode, fede, diube leeragre[13], [der er god gresgang paa bergene oc j dalerne, fet fæ[14], fęd ost, lax: der er oc merckelig vilduare med loß, vlffuer, reffuer, graaverck, otter, maard, felfrås, hermelin, oc[15] skiöne skouge[16]: det giffuer tilkiende den berömde stuffue til Quale j Sogn j Stedie prestegield, som hörde her Nils Henrichßön Norgis rigis hoffmester til, vdi huilchen veggene ere saa tycke, at en mand kand side paa [en hest[17] oc ride ind at dören, huilchen som er ickun iij stock[18] hög[19]. Der er oc god tiere til fongs, fede bucker, gieder, oc grumme biörne, oc duelige biörnemend, [saadan som Gunner paa Quam er j Vdland[20]. Der haffuer boet

[20] Quale] Gaarden **Kvaale** fik Hr. Nils Henrikssön (Gyldenlöve) paa Östraat († 1523) ved Giftermaalet med Fru Ingerd Ottesdatter. Om Stuen paa Kvale, se Urda I 144 f. og Norske Fornlevninger S. 463.

[26] Quam j Vdland] d. e. Kvam i Aurland (udtales Uddland eller Audland).

[1] sig CD. [2] *tilf.* CD, *mgl.* AE. [3] Bergenhus CDE. [4] *mgl.* CDE. [5] eller och C. [6] fastigste C. fuldtt och fast E. [7] regnit CD. [8] *mgl.* CD. [9] at *tilf.* A, *mgl.* BCD. [10] vden *tilsat med Haand fra 18de Aarh. i* C. *mgl.* AD. [11] *Fra* [*mgl.* B. [12] som andet dreck til offuerflödighed *tilf.* B. [13] AB. leriorder CD. leer och muldiorder E. [14] *Fra* [*mgl.* CD. [15] *mgl.* CD. [16] stuer B. [17] *Fra* [*mgl.* C. [18] BE, wegh (!) ACD. [19] AB. vdhuggen CD. paa tyckhed, som er wdhugget E. [26] *Fra* [*mgl.* CDE.

j fordoms tid stadzelig adel oc ridderskab, saa som paa for^{ne} Quale[1], paa Slindre[2], Talgeseter[3]. Der haffuer boet oc endnu boer aff de oxeföders adel, som er en af den elste adel, [*item* Soop, Beyere[4] *etc.*[5]

Vdi Hardanger brender mand maadelig got salt, der vancker[6] godt smör, fæ[7], lax, vilduare. Diße Hardanger haffue j fordom tid verit saa rige[8], mandelige [oc duelige[9], at de haffue seglet til[10] Grönland, Island, Biarmeland[11], oc fört dit salt, jern oc andre gode[12] varer, oc haffue de hafft der[12] til[13] store skib, som deris store naust, murede op med stene[14], nochsom tilkienne giffue.

Sundfiord oc Nordfiord ere to gode lęn med temmelig korn, fiskeri med torsk, lax, mackrel, vilduare, skouff, tiere, neffuer, bordued, seler huide oc graa.

Sundhaardland oc Nordhaardland [slaa ikke heller slembi, oc synderlig Nordhordland[15], i huilche boe rige bönder.

Voß er eit [prestegield rigt aff[16] korn, myrejern[17], smör, slacter [oc vilduare[18], fugel, teder, aarhane [oc ryper[19], *item* maard, loß *etc.*

Bergen by er nu megit större end hun var j fordom tid, den tid kongerne regerede her j Norge, sige en part at[17] hun

---

2 Slindre] d. e. Slinde i Sogndals Herred (Norum Sogn).
2 Talgeseter] se ovenfor S. 24.
3 Oxeföders adel] ukjendt.
4 Soop] Blandt Bønder i Aurland nævnes i Skattemandtal fra 1522 Anfind paa Sop, fra 1563 Anders Soeb i Underdal. 1579 døde en „Hustru Gertrud Anfinsdatter Soep“ i Borgund (paa Søndmør).
4 Beyere] d. e. Forfatterens Familie „Beyer“ i Aurland.
15 slembi] jfr. „gaa i slemby“, gaa tilspilde (I. Aasen).
18 teder] Tiur, *Tetrao Urogallus*, paa Vestlandet Teer eller Ter'e.

[1] Quaale CD. [2] Slinderne CD. [3] AB. Thelgeseter C. Thegelsetter D. Tallesetter E. [4] AB. Bierre C. bierge D. [5] *Fra* [i Norge, medt mange andre aff de gamble, friibaarne folck E. [6] er CD. faller och E. [7] och CD. [8] och *tilf.* CD. [9] *Fra* [*mgl.* CD. och formuende BE. [10] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [11] Bierren och Biermeland CD. Biermmeland E. [12] *mgl.* CD. saadan E. [13] *mgl.* CD. [14] och endnu *tilf.* C. endnu *tilf.* D. [15] *Fra* [AB, *mgl.* CD. ere megett skiönne med allehaande god leilighed E. [16] *Fra* [BCDE. got prestegield paa A. [17] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [18] *Fra* [AE, *mgl.* BCD. [19] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A.

hed tilforn[1] Fagervig, en part Hasleuig. Oc den tid Haagen Adelsteyn haffde sit kongelig sæde stundum paa Alreikstad (det er som mand nu kaller Aarestad), huilchen som haffuer[2] sit naffn der aff at alle de[3], som ville j by heller aff, skulle fare den gaard forbi, daa hand haffde sit kongelig sede der, oc fæit gick her neder j byen, som nu gaarde oc kaalhaffuer[4] staa, daa bleff det[5] sagt for kongen, at [her hollis oc[6] hördis j iorden [liud aff mennisker[2], ligeruis som mange folch [skulle tale[8] sammen. Der kongen det hörde, bleff hand vnderlig der ved oc mente at det skulde betyde nogit ont, da suarede en gammel mand oc sagde[9]: naadigste[10] herre, frycter eder intet[11], thi det betyder intet ont, men bemercker at vdi sin tid[12] skal der[13] byggis en fiin stad, vdi huilchen skal brugis[14] stor handel oc vandel, som end skier paa denne dag. Men effter kong Adelsteyns död heden ved hundret aar oc x, da var Bergen fyrst bygd aff kong Oluff kyrre, som var kong [Haraldz haarde[15] sön, det er S: Oluffs broders sön, [aar effter *Christi* byrd 1090[16]. Den samme konge lod bygge domkircken vdi *Nideroß*, oc bar hans kong^{e} may^{t} sielff personlig den förste steyn der til: der ligger hand oc begraffuen. Fraa högbemelte förste[17] kong Oluffs regementis aar oc til det[18] förste kong Östens rigis aar vaare emellem XXXVI aar, daa bygde kong

---

[1–2] Haagen Adelsteyn] Samme Sagn henføres i Bergens Rimkrønike (fra 1554) til Magnus den godes Tid, 40 Aar før Byens Anlæg.

[18] 1090] synes at være Skrivfeil for 1070, thi Forf. har vist ment, at Kong Haakon døde ved 960; ifølge Mattis Störssöns Chronologi vilde 1090 falde efter Olaf Kyrres Død.

[19] bar personlig o. s. v.] er vist Misforstaaelse af Snorres Ord (Ol. s. kyrra C. 6): let gera steinmusteri í Niðarósi ok setti i þeim stað sem fyrst hafði verit jarðat lík Ólafs konungs.

[22] 36 aar] regnes fra Olafs første Regjeringsaar (1063 ɔ: 1066) til Eysteins første (1099 ɔ: 1103).

[1] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [2] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [3] *mgl.* CD. [4] kalfhafuer C. [5] der CDE. [6] *Fra* [hablis (!) C. hobuiss D. [7] *Fra* [menniskens liudt CDE. [8] *Fra* [tallede thil CD. snackede til E. [9] ney *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [10] naadige CDE. [11] icke C. [12] daa *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [13] her CDE. [14] AD, *mgl.* C. berömmelig B. trefflig stor E. [14] saa *tilf.* C. enn *tilf.* DE. [15] *Fra* [ABD. Kaarl Haaraldz C. Harald haardraadis E. [16] ACE. 1050 D. *Fra* [*mgl.* B. [17] *mgl.* C. [18] den C.

Östen j Bergen tuenne stadzelige bygninger, Cristkircke, det er domkircken, som stod paa Kannickeberg, dernest Munckeliff, oc var klostrit bygd oc vigd först til S: Michaels[1] orden, siden til S: Benedicts, til det siste til S: Birgittis orden, oc naar som helst at folch lode[2] aff at giffue til den orden, forhuerffued de strax en [anden ordens[3] confirmatz aff paffuen, som mand klarligen kunde forstaa aff den fundatz bog, som heder *mare magnum*. Huilche kircker der nest effter bleffue bygde j Bergen, veed ieg icke. Det er uist[4] at saa mange kloster oc kircker, smaa oc store, haffue verit j Bergen, som her effter fölger, foruden capeller aff tre: 1 Store Kristkircke. 2 Lille Christkircke. 3 Apostel kircke. 4 Marię kircke. 5 Nicolai kircke. 6 Martins[5]. 7[6] Haluardi. 8 Michaelis, [der som Peder Jonsön klerckis alle tre[7] kaalhaffuer ere bygde paa[8], oc fleris der om[9]. 9 Korskircke, [som var vigd *anno*[10] 1319 aff biscop Anfind[11] til Bergen [paa S: Hansis dag *ante portam latinam*[12], [brand 1370[13]. 10 S: Oluffs graabrödre[14] kircke [j Vaags botnen[15].

---

[1] Christkirken] uhistorisk. Kristkirken i Bergen blev grundlagt af Olaf Kyrre, men først fuldendt efter Midten af 12te Aarhundrede. Jfr. Heimskr., Ol. s. kyrra c. 2. (M. Störssön fol. 78b).

[4] Michael—Benedict] Forvexling af Ordenen (Benedictinerne) med Klostrets Indvielse (til Michael).

[7–8] Mare magnum] d. e. Birgittinerordnens Privilegiebulle af Pave Johannes den 23de (1ste Mai 1412).

[11] 1—27] Af disse Kirker, Klostre og Kapeller nævnes 23 virkelig i bevarede middelalderlige Kilder, kun ikke no. 12 (Gertrud), no. 26 (Marite) og no. 27 (Annæ Kapel). De fleste (16) opregnes i Dipl. Norv. VII no. 94 (som fandtes i Kopibogen).

[13–14] Peder Jonsön Klerk] Søn af Raadmand Jon Thomessön Klerk († 1564), nævnes hyppigt som Borger i Bergen 1562—71 i M. Absalons „Kapitelsbog“.

[17] brand 1370 (eller 1220)] er vistnok Skrivfeil i Haandskrifterne for „brand 1270“ og bør henføres til no. 10, thi Ann. reg. har ved 1270: brann clavstr berfǫ́ttra brǫ́ðra i Biorgyn.

[1] Nicolai (!) E. [2] BCDE. lade A. [3] *Fra* [BCE. andens A. anden D. [4] foruist CD. [5] BDE. Martinus C. Mortenns A. [6] S. *tilf.* CD. [7] 4 CD. [8] op CD. [9] flerre deris CD. [10] *Fra*] *mgl.* BE. [11] AB. Afuind C. Aufuinnd D. [12] *Fra* [BCD, *mgl.* E. ante portam latinam paa S: Hannsis dagh A. [13] *Fra* [*mgl.* BCDE. [14] *tilf.* CDE. [15] *Fra* [*mgl.* BE. brant 1220 *tilf.* C. brende aff 1220 *tilf.* D.

11 S: Karinę kircke[1]. 12 S: Gertrudis[2], 13 S: Jörgens, [baade aff tre[3]. 14 Nunne seter[4]. 15 Alle helgen kircke, bygd med kong Haagens minne [*anno regni* [5]. 16 S: Hansis kircke[6]. 17 Munckeliff. 18 Erchebisp gaardens kircke [S: Clementz kircke[7]. 19 S: Villems[8] kircke. 20 S: Oluffs kircke paa Backe. 21 S: Laurents kircke. 22 S: Peters kircke[9]. [23 Columbe kircke. 24 S: Agathæ kircke. 25[10] Vdbrödre[11] kloster[11]. 26[12] [S: Maritis kircke[13]. [27 S: Annæ capelle[14].

Den store lange sal, som endnu[15] jdag staar paa Bergenhuus, den haffuer vden thuiffl kong Östen bygd, huilchet mand kand forstaa aff den lystige[16] samtale, som hand haffde med sin[17] broder, kong Jorsala Siurd, saa sigendis til[18] hannom[18]: vdi Bergen var intet huus bygd som sömmede kongen at holle gestebud vdi med sine mend oc venner, thi lod ieg giöre der en sal, som kostede store penninge, menendis at der bliffuer icke bygd saadant trehuus j Norge, som det er aff steen.

Apostel kircke var först bygd aff tre, siden aff steyn aff kong Haagen Haagenßön, kong Suerris sönnesön, med stor bekostning, beprydelse oc[18] zirat[18]. Apostlerne[19] vaare vdhugne j stene vden paa kircken, oc paa apostlers[20] dage oc

[3] med Kong Haagens minne] jfr. Hákonar s. Hákonarsonar C. 333: þá var ok reist allra heilagra kirkja i Vágsbotni með ráði konungs.

[14] vdi Bergen *etc.*] Misforstaaelse af Ordene i Heimskr. (Sigurðar saga c. 25: ek gerða — — ok hǫllina í Biorgyn) og Cap. 15 („þar lét hann ok gera hǫll hina miklu, er vegligast tréhús hefir gert verit i Noregi“).

[17] Apostelkirken] var først bygget af Træ af Kong Eystein, men blev gjenopbygget i Sten af Haakon Haakonssön (jfr. Hák. saga C. 333: hann lét gera postola kirkju í konungsgarði í Biorgyn

---

[1] *tilf.*. BCDE, *mgl.* A. [2] kyrche *tilf.* A. [3] *Fra* [*mgl.* B. [4] *over Linjeu med 2den Haand*: Lungarde A. [5] *Fra* [*mgl.* BE. 13 aar regni eius CD. [6] barföde brödre *tilf.* CD. [7] *Fra* [*tilf.* CDE, *mgl.* AB. 5 annen capelle *tilf.* C. [8] Villums DE. [9] 5 andre capeller *tilf.* D. [10] Suorte brödre i *tilf.* CD. sorte brödre *tilf.* B. [11] *mgl.* B. [12] *Fra* [23 Agathæ kk. 24 S: Mathęi kk. 25 Columbs kircke. 26 det suorto brödre kloster E. [13] *Fra* [*mgl.* E. S: Marie (!) kirke *etc.* CD. [14] *Fra* [*staar foran* 24 *i* A. (*jfr. Note* 7 *og* 9). *Fra* [*mgl.* E. Graabrödre som nu er domkircken B. [15] BCD. end A. [16] BCD. lysteligh A. [17] herre *tilf.* CD. [18] *mgl.* CD. [19] apostelen C. [20] BCD. apostels A.

andre store högtider kledis de vdi flögel, damask, gyllenstycke, bliant, oc vdi deris[1] kiorteler hengde *cymbala*, der vinden bleste vdi kiortlerne, daa gaffue de cymbaler en[2] deylig[3] liud[4] aff sig. Paa huelffuingen holle kongerne herredag, der haffde de[5] oc Jatmunds gilde, vdi huilcket konger, riddere, bisper, greffuer, hertuger, baroner oc andre, ja oc aff[6] fremmede riger [oc nationer lode sig indskriffue[7]. [Der var en aff de kircker[8] som sist var bygd j Bergen oc först nederbrot igien[9]. De haffde j den kircke de xij apostler aff sölff forgylte. Prouisten til Apostel kircke hed en[6] mester offuer kongens capeller, kongerne haffde sielff *jus patronatus* der til, bisperne haffde intet der med at giöre. Regerede[10] denne prouist först offuer Marię kircke udi Opslo. 2 offuer S: Michels[11] kircke j Tonsberg. 3 til S: Oluffs kircke paa Agueldznes. 4 S: Peders j Saurbro[12]. 5 S: Laurentz[13] til Lista[14]. 6 Sancte Laurentz[13] j Eikansund[15]. 7 hellig korsis[16] til Fana. 8 S: Karinę, Alle helgen oc S: Loduigs j Thyßesö[17]. 9 S: *Nicolai de Hordla*. 10 S: Marię til Trums[18]. [11 S: Stafens[19] j[20] Tonsberg. 12[21] Apostel kircke sielff. Naar denne *magister capellarum*

---

af steini) og nedrevet i 1302, idet en ny Apostelkirke var paabegyndt af Kong Magnus 1275 og indviet i 1302. Denne Apostelkirke No. 3 kjender Forf. ikke til, men hvad han fortæller om „Apostelkirken“ og Kapelgeistligheden vedkommer egentlig denne.

[5] Jatmunds Gilde] omtales 1295 (N. gl. Love III, 25) og i et Brev af 30te September 1479 (N. Mag. I 574).

[10] Kongens capeller] I den pavelige Bulle af 5te Februar 1308 (D. N. I no. 113), som Forf. kjendte fra B. Arnes Kopibog, opregnes Kapellerne i samme Orden: først de 4 Kollegiatkirker (Duodecim Apostolorum Bergensis, s. Marie Osloensis, s. Michaelis de Tunsbergis et s. Olavi de Avaldsnes Osloensis et Stavangrensis diocesium), derpaa de øvrige 10 (s. Petri de Saurbe, s. Laurentii de Lista et s. Laurentii de Eikundasund, s. crucis de Fana, s. Catherine, omnium sanctorum, s. Ludovici in Tussisoy, s. Nicolai de Herdle, s. Marie de Trums iuxta paganos, s. Stephani de Tunsbergis). Jfr. Side 15^{13}.

[1] BCD. de A. [2] BCD. eit A. [3] BCD. deyligtt A. [4] *mgl.* C [5] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [6] *mgl.* CD. [7] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [8] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* A. [9] *Fra* [*mgl.* E. [10] BCDE. regere A. [11] och S: Steffens *tilf.* E. [12] Sauebro CE. Seuebro D. [13] Lauritz BCDE. [14] BC. Lister A. Lysla D. Lystad E. [15] CD. Eykasund B. Ekiersund A. Eickersund E. [16] kor C. [17] BDE. Thiisseöö A. Thysolßö C. [18] ABD. Rums C. Trunæß E. [19] BCD. Steffanns A. [20] thill CD. [21] *Fra* [och offuer E.

holt messe j kongens neruerelse, da brugit[1] hand ein biscops staff, mitra[2] oc ringen, oc hand[3] gaff velsignelse som en bisp, endog der var ingen bisp tilstede, hand visiterede oc for^{ne} capeller, oc straffit prouisternes forseelße.

Bergens gader bleffue först stenlagde vdi Jörgens skriffuers tid, da *Christiernus secundus* regerede. Orsagen der til var[4] Sigbrigt[5], som var en borgerske her[4] j Bergen, som [kongen tog siden med sig til Danmarck[6].

Her Eskil[7] Bilde[4] slotz herre lod nedbryde domkircken, befröctendis at[2] kong Christiern, som var rymd aff rigit, skulle komme oc tage ind den faste kircke oc torn oc vinde hannom slottet jfra, oc faa saa rigit jfra kong Fredrich den förste. Bleff denne merckelige domkircke nedbrudt, vdi huilchen ere begraffne veldige konger, drotninger, hertuger, greffuer, riddere, baroner [oc mange andre baade lege oc lerde, (huilchet ieg vdi sin sted[8] vil videre tilkende giffue, naar ieg skriffuer om kongernis oc drotningernis begraffuelße)[9], effter at samme[10] kircke[4] haffde standit vdi [iiij^{c} aar oc xxxij, heller[11] vid det pas. Saa[3] ville[12] gud straffe den[13] store affguderi oc misbrug, som var skeed vdi hende. Paa denne forsk^{ne} termin pleger oc almindeligen at ske nogen forandring saa vel med bygning som med folch, steder oc mennisker. Mange plege icke at komme nær til den[1] termin, men langt tilforn at faa en omuendelſe, som det[2] gick med Apostel kircke, som stod föge meer end j [iij^{c} aar[3]. Saa giffue diſe *exempla* tilkende, at der er ingen bygning saa stadzlig, merckelig oc kostelig opbygd, at hun io med menniskelige hender kand nedbrydis *etc.*

---

[1] biscops staff etc.] jfr. Bullen: „possit idem magister — — in predicta capella sua duodecim Apostolorum uti baculo pastorali, mitra et annulo in eiusdem regis et successorum suorum regum Norvegiæ qui pro tempore fuerint presentia ibique benedicere more pontificum aliquo ibi pontifice non presente. Liceat quoque dicto — — capellas visitare predictas ac excessus prepositorum et clericorum duodecim Apostolorum ac aliarum capellarum predictarum circa minora corrigere, iure diocesanorum episcoporum in aliis omnibus semper salvo.“ Oversættelsen sees i de udhævede Punkter at være unøiagtig.

[18] 432 Aar] Dette Tal fremkommer, naar der regnes tilbage til Eysteins første Aar, som ifølge Matt. Störssöns Tidsregning falder 1099. Nedrivningen skede nemlig Marts 1531.

[1] bruger (!) C. [2] myrha CD. det er bispehat *tilf.* E. [3] *mgl.* C. [4] *mgl.* CD. [5] Sibert CD. Sibrett E. [6] *Fra* [waar moder til Dybwick, kongens bolskab E. 7 ACD. Eske BE. [8] tid C. [9] *Fra* [*mgl.* BE. [10] hun CD. [11] *Fra* [femte hundrede aar eller B. [12] vill C. [13] dett C.

Kongens[4] gaard[5] j Bergen, som mand nu kaller slottit[6] eller Bergenhuus, bleff oc[7] indmuret [oc paamurit[8] vdi Jörgens skriffuers tid, som tilforn stod aaben dag oc nat, [oc mange trehus vaare bygde der iblant[9]. Hand lod[10] oc bygge de to höge torn, blant huilche det ene falt strax ned igen, oc siden thordenild[11] kom vdi krudit i[12] Tord Rod[13] slotzherres[14] tid[15], da reffnede det[16], huilchet siden erlig oc velbyrdig Erick Rosenkrantz[17] lod opbygge med stor fliid oc bekostning, lod oc forskriffue muremestere oc stenhuggere aff Skotland. Hand lod oc bygge den[18] galleyer, som giorde god skel for Agershuus imod de Suenske, der Erick Munck med den halffue cartoge iagede dem aff skandserne, som mand pleger at iage reffuer aff huler.

Diſe effterskreffne slotzherrer haffue regerit for Bergenhuus j adskillige kongers tider[19], dog mand veed icke huor lenge:

[3] 300 Aar] Dette Tal fremkommer, naar der regnes tilbage til Haakon Haakonsöns förste Aar (1217). Jfr. ovenfor S. 73.

[10] to höge torn] er ikke rigtigt, thi det ene af de to Taarne var fra Middelalderen. „Stortaarnet“ nævnes i 1513, før Jörgen Skriver tiltraadte, men det fremgaar af Slotsregnskaberne, at dette blev udvidet og forhøiet og at et andet (mindre) Taarn blev bygget, som da efter Forf. er faldt ned igjen. Det store Taarn („Valkendorfs“ eller rettere Rosenkrants'es) viser virkelig „en svær Revne, som er udfyldt med Rullestene“. Jfr. Aarsberetning f. For. f. n. Fortidsm. Bev. 1883, Side 141.

[1] *tilf.* BCD, *mgl* A. [2] skiede och *tilf.* A, *mgl* BCD. [3] *Fra* [4 hundrede aar CD. [4] BCD. konngs AE. [5] BCD. gaarden AE. [6] BCDE. slott A. [7] *mgl.* CD. [8] *Fra* [*mgl.* BCDE, [9] *Fra* [*mgl.* C. [10] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [11] CDE. thoruild A. [12] BCDE. vnder A. [13] Rudtz DE. [14] B, *mgl.* DE. slottzherre AC. [15] BDE, *mgl.* AC. [16] andet *tilf.* E. [17] thil Vallsö *tilf.* CD. befalingsmand (höffvidsmand E) offuer Berginhus *tilf.* CDE. [18] merckelig *tilf.* CD. weldige och skiönne *tilf.* E. [19] tid CD.

Erland Philipßön	1390
Jon Mortensen	1394
h: Otte Remer[1]	1397
h: Anders Mors[2]	1400
Magnus Magnußön	1403
Suale Jonßön	1404
Peder Oluffsön[3]	1409
h: Endre[4] Erlandßön	1412
bisp Aslack[5] Bolt[6]	1414
h: Dauid Zinckler[7]	1416
Albricht Bydel[8] backßön[9]	1436
h: Oluff Nilßön	1438
h: Magnus Gren	1453
Erick Helff[10]	1459
Erick Biörnßön	1461
h: Jon Smiör[11]	1472
Alff Knudßön	1484
her Otte Mattzön	1489
Oluff Ottesön	1503
Henrich Bagge	1504
Magnus[12] Jenßön	1506
[h: Hans Kruchou[13]	1508[14]

Lauritz Jenßön, da juncker Christiern den anden var paa Bergenhuus.

---

[1] Erland Philipssön] Denne Liste synes at være udskreven efter Diplomer og Kopibøger og er, omend ufuldstændig, i Hovedsagen rigtig; dog mangler Vidnesbyrd om Jon Mortensen, Anders Mors (Mus?), Magnus Magnussön, Svale Jonssön (Feil for S. Ottessön Römer?), Biskop Aslak Bolt, Albrecht Bydelsbach (urigtigt henført til Bergenhus istf. til Baahus?), Erik Helf (Helgesön?), Hans Kruckow og Laurits Jensen. David Sinclair er urigtigt henført til 1416 istf. til 1496 (i D. N. III no. 999 er Aarstallet 1496 skrevet „MCDIXC sexto“, hvilket naturligen kunde opfattes som 1416).

[1] Rehmer C. Remmer D. Renner E. [2] Morthenßön E. [3] Olßön C. [4] Endrith CE. Hendrich D. [5] BCDE. Aslagh A. [6] Blott C. [7] Zuickler C. [8] Budel C. [9] Backesönn EC. Baresen D. [10] Halff CDE. (C *har i den til „Bergens Fundats“ knyttede Liste*: Erich Hellißen.) [11] Smør CDE. [12] DE. Mons C. Maanus A. [13] CD. Kroglough A. [14] *Fra* [*mgl.* E.

[Herman Villemßen[1] Hollender vid Sigbritz hielp *anno*[2]
Christi[2] 1512[3]
Jörgen skriffuere 1513[4]
h: Wincens Lunge[5]
h: Eskil[6] Bilde[7]
Tord Roed[8]
Christopher Huidfeldt[9]
Christopher Walkendorff 1556[10]

Erick Rosenkrans [kom til Bergenhus med sin elskelig kiere[2] frue, fro Heluig[11] 1560, [den[2] 21 dag *julii*[12], [natten til söndagen, som var forsk^{ne} dag[13], [dog[14] haffde hand hafft slottit vdi[2] *j* aar tilforn[12], [huilchet hans tienere Jacob Judsen[15] oc Jörgen Stabel paa hans vegne anamede[13].

Mattz Skiel anno 1568 bleff slotsherre[16]

Munckliff, huilket[17] kong Östen lod bygge[18], opbrende[19] Thord Rud oc Stiig[20] Bagge (oc fick saadan affgang som domkircken, huilchet[21] oc[22] stod[23] nogit ner lige lenge), paa huilchen tid bisp Oluff (*baratrum auaritię vnicum*) den siste papistiske bisp var död faa aar tilforn, oc erlig oc[24] velbyrdig oc vide berömde *magister* Geble Pederßön var *electus* j hans sted, oc sad j for^{ne} kloster lige som vdi en domkircke. Der erchebispen [vdi Trondhiem[25] satte sig op imod kong Frederick oc kong Christian hans sön[24], daa vdsende hand Christopher Trondsön med nogle skyttebaader hid til Bergen at tage det ind. Her begynte Thord Rud at [befrycte sig, menendis[1] at M: Geble skulle opgiffue klostrit for Christopher Trond/ßön, thi[2] begerede for^ne^ Tord Rud at M: Geble ville tilstede hannom, at hand forskickede nogle suenne som skulle holle vect j klostrit, huilchet hand[4] tilstede, foruentendis[5] sig ingen skade [effter hans löffte[6]. Der[7] begynte hans suenner at hi/ße nye tynner op j tornit, lige som det[8] haffde verit öl vdi, da var det tiere[9], de lagde veed om alt tagit paa kircken, oc[10] tiere[11] ho/ß, oc satte saa[12] ild vdi[13]. Som de paa slottit saae[14] luen[15] gaa igennem tagit, da[16] skiöde de[18] aff slottit, ligeruis[17] som de haffde skut eld j kircken. Der klostrit var brent, forskaffede for^ne^ Thord Rud en stor hob med[18] bönder, som med jernstenger nederbröde[19] muren oc forderffuede hannom, saa at hand aldrig kunde mere opbyggis.

---

[19] faa aar tilforn] mindre nøiagtigt. Biskop Olaf var død 30te Mai 1535, Christoffer Trondssöns Overfald paa Bergen skede i Midten af Marts 1536; der er altsaa neppe mere end 9—10 Maaneder mellem Olafs Død og Munkelivs Brand.

[1] en *tilf.* CD. [2] *mgl.* CD. [3] *mgl.* C. *Fra* [*mgl.* E. [4] 1514 E. [5] 1523 *tilf.* E. [6] Eske CDE. [7] 1528 *tilf.* E. [8] 1533 *tilf.* E. [9] 1542 *tilf.* E. [10] *mgl.* CD. doe kamm he to Bargen vnde scheide van dar anno 1559 *tilf. 2den Haand i A.* [11] Hedeluig C. *Fra* [*mgl.* E. [12] *Fra* [*mgl.* E. [13] *Fra* [*mgl.* CDE. [14] da CD [15] Jensen A_2. [16] *Randnoten kun i* A, *optages i Texten* CDE. E *fortsætter*: 1571 Vincentz jull. 1574 Handz Pedersöun. 1578 Handz Lindennow. 86 Niels Bild. 89 Peder Thott. 96 Lauris Kruße. [17] som CDE. [18] opbygge CDE. [19] det brent C. [20] Strib (!) C. Stij DE. [21] BCD. huilche A. [22] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [23] BCD. stode A. [24] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [25] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A.

Sancti Nicolai kircke var sognekircke, den tid de Norske bode ved Bryggen, men den tid de flytte[20] til Stranden oc bygde der[21], da forsömedis kircken oc falt saa ned.

Alle helgen kircke falt oc ned aff forsömmel/ße, huilken[22] som haffde eit[23] merckeligt högt taarn. Men Alle helgen kircke giorde eit[24] got gaffn, den tid[25] Christoffer Walkendorff befalede at mand skulde tage den steyn oc giöre en[26] stenbro[27] fraa domkircken oc ind[28] til raadhusit med.

S: Hansis kircke bleff affbrendt 1561[29] den 19de dag[30] *decembris*, da [Stranden brandt[31] fra her Nils Henrichsens huus, som stod offuer gaden strax vdenfor raadhu/ßit, ind til Erick Rosenkrandz gaard[32], oc var kircken huelffd. Saa snart som taget var affbrent, toge borgerne hine[1] skiönne Bremerstene[2], oc bygde sig skorstener aff.

---

[1] *Fra* [AB. frycte och tencke CD. frygte sig oc meente E. [2] BCD. dii A, *mgl.* E. [3] BCDE. vecht A. [4] och *tilf.* CDE. [5] och vente C. och wentett DE. [6] *Fra* [ABE, *mgl.* CD. och tilsagn *tilf.* BE. [7] AB. da CDE. [8] ther CDE. [9] och krud y *tilf.* CDE. [10] lagde krudt och (med E.) *tilf.* CDE. [11] der *tilf.* CDE. [12] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] der vdi B. der paa D. paa E. paa slottit C. [14] at *tilf.* BCD. [15] gick CD. loed sig tilsiune B. [16] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [17] *mgl.* C. [18] lige CD. [19] AB, *mgl.* CDE. [20] BE. nedbrude A. skulle nedbryde CD. [20] neer *tilf.* C. [21] BCDE. thenn A. [22] huilcke C. [23] enn (!) C. [24] *mgl.* C. [25] som *tilf.* CD. [26] den CDE. [27] med *tilf.* D. aff som ligger *tilf.* E. [28] CE. vd A. *mgl.* BD. [29] 1562 (!) CD. [30] *mgl.* CDE. [31] *Fra* [aff den brand brende D. [32] med hans gaard *tilf.* CD.

S: Halffuards kircke forstörrede Christopher Walckendorff, den tid han forstörrede de fem Tyskers embed[3], effter högsalig kong Christians den tredie hans befaling.

Vdebrödre bleff affbrent vdi h: Wincentz Lungis tid. Saa er det til gaait med Bergens kircker.

Jeg haffuer verit lit[4] for lenge med dette[5] Bergens stictis beskriffuelse[6]. Mand kunde vel med tiden beskriffue[7] j[8] synderlighed[9] ein krönicke j Bergen, fordi her ere mange vnderlige ting oc forandring vdi skede[10], oc end[11] daglige mange[4] baade onde oc gode ting vederfaris.

Stadanger[12] stict haffuer sit naffn aff byen. Huilchen den haffuer bygt veed ieg icke. Den förste bisp som var j Staffuangers[13] stict, hand heed Reinald[14], Haraldus hybernicus oc var til vdi kong Haraldz gilles[15] tid, effter Saxo lib. 14 fol. 131. *Christi* byrd 1133, var denne Reynald[16] hengd[17] vdi Tiuffueholmen, oc[18] part[19] skriffue[20] j Nordnes, aff kongens mend vden for Bergen, fordi hand var mistenckt at hand skulde holle mere med kong Magnus[21] kong Jorsala Siurdſön[22], mellem huilche var begynt en feyde, [end med Harald gille[23]. Taffte[24] Magnus den slacting oc bleff fangen, hans ögen vdstucken[25],

[17] 1133] Tidsbestemmelsen efter Matt. Störssön, som regner Haralds Regjeringsaar 1127—33. M. Störssön nævner ikke Reinald i sin Oversættelse.

17—18 Tiuffueholm—Nordnes] Efter Heimskr. (Magnus s. blinda ok Haralds gilla C. 8) blev Biskop Reinald hængt „út í Hólmi“, men begravet paa Nordnes (jarðaðr í Nordnesi). Hólmr er det nuværende Bergenhus, ikke „Tyveholmen“.

[22] Magnus] jfr. Matt. Störssöns Oversættelse: Der bleff kong Magnus fangen oc ledt for kong Harald, oc hans raad, oc bleff saa

---

[1] de CDE. [2] Marmelstene C. Marmorstene DE. [3] embeder BCE. [4] *mgl.* CD. [5] den CD. [6] CD. skriffuelſe A. [7] skriffue CD. [8] vdi CD. [9] sandhed CD. [10] skiet C. [11] enndnu CD. [12] AC. Stauanger B. Stadander DE. [13] Stauanger B. Stadangers C. Stadander D. Stadander eller Staffvanger E. [14] Renholt C. Reenhold D. Rennolt E [15] Ribbers C Gibbens D. [16] Ragnalder B. Roinallder C. Reinold D, *mgl.* E. [17] affliuet B. hengner C. [18] en CD. eller som E. [19] andre E. [20] skriffuer CD. meener E. [21] end med *tilf.* CDE. [22] Suerissönn CD. [23] gilla CD. *Fra* [*mgl.* E. [24] Tabt CD. [25] wdstvngen CD.

oc gield, oc send siden til Holms kloster vden for Trondhiem, oc bleff munck, paa det at hand med sine öyen icke[1] skulle begere riget, icke heller affle börn, som kunde heffne [sin faders[2] elendighed. Haffuer der verit fra den förste Reynald[3] ind til den siste biscop, som hed Hoskold[4], xxiiij papistiske bisper. Er Stadangers[5] stict eit större stict end Bergens stict, fordi der ere 40[6] prestegield vdi, de ieg veed naffn paa, om de ere ey flere, j Bergens stict ere ickun 33 geld. Der[7] er[8] lit kloster godz oc smaa prebender, thi maa stictens godz vere veldigt. Vdstens kloster er det[9] ene[10] blant alle der verit haffuer, som jdag er ved[11] mact. Oc er[8] Stadangers[12] stict rigt paa korn, fæ, lax, mackrel, smör, skind, talg, vilduare, oc synderlig Valders, oc[13] en part aff[14] Thelemarchen. Vdi Stadangers stict [haffuer boet stadselig adel j fordom tid[15]. Paa Finöen[16] ligger[17] en riddersede, heder Heßby[18], haffuer det[19] hört j fordom tid til her Omund[20] Finsön og til[21] Fin Finsön,

---

samtyckt, at hans Öyen skulde udstingis, huor aff hand siden kallis Magnus den Blinde, oc hugge de den ene Fod aff hannom, [och desliges bleff hand giellet], paa det hand ingen Affkomme skulde faa effter sig, Oc toge hans kongelige Klæder aff hannom, oc vaar siden send til Trundhiem, oc der indset vdi it closter. — Det spærrede findes ikke i Originalen (Heimskr.).

[5–6] 24 papistiske bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Reinalder, Jon, Peter, Amunder, Ericker, Niel, Henrich, Askel, Torgils, Arne, Ketil, Hakon, Ericher Guttorm, Botolphus, Olauus, Haquinus, Audenus, Gunarus, Siguardus, Adolphus, Elauus. Efter Gutorm er udfaldt Giurder [jfr. AM. 309], og naar dertil regnes den sidste (Hoskold), bliver Tallet virkelig 24.

[7] 40] Peder Claussön opregner netop 40 Prestegield i Stavangers Stift (Saml. Skr. S. 301—26).

[11] jdag er ved mact] Forf. mener, at der har været flere Klostre i Stiftet, men at nu kun U. kjendes. Utstein var siden 1537 ikke „ved Magt“ uden som verdslig Forlening.

[16] Finn Finsön] vistnok Feil for F. Ogmundssön († 1343).

[1] eie (!) C. [2] *Fra* [hans CDE. [3] Reinalder C. Reinolder DE. [4] Hoßkield C. Boscheld D. Holskield E. [5] Stadanders DE. [6] 46 CD. 133 B. flere E. [7] AB. det CD. [8] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [9] it CD. [10] *mgl.* CD. [11] BCD. med A. [12] Stadander CD. dett E. [13] *mgl.* CDE. [14] stadzelig adel och (!) *tilf.* C. [15] *Fra* [*mgl.* C. [16] Findöien C. [17] och *tilf.* CD. [18] CDE. Hessebye A. [19] BCD. hannd A. [20] Amon C. Amund DE. [21] *mgl.* CD.

thi haffuer[1] oc[2] öen naffn aff de riddere. Denne her Amund ligger begraffuen j korit j Domkircken, hues vaaben er en forgylt piil med to flygende vinger, aff hues slect erlig oc velbyrdig[3] Erich Rosenkrandz er kommen. Den herregaard Hessbye er vrangeligen kommen vnder kronen: *anno* 1426[4] selde oc opgaff Thore Vspachsen[5] al den rettighed, hand haffde[6] [til arffuen[7] effter her Omund[8] Findzen drosette til euig tid baade löst oc fast.

Hammer tror ieg at vere det ringiste stict paa lengden oc bredden, dog er det megit fructsommeligt, fordi Hedmarchen[9], Guldbrandzdalerne, Ringerige oc andre leen ligge der vnder. Der bodde rigt folch oc veldig adel, oc findis endnu nogle leffninger aff den gamble adel. Den förste bisp vdi Hammer[10] hed Arnalder, hand var til *anno*[11] 1152, oc var för[12] bisp j Grönland, oc haffuer der[13] verit fra den förste oc til den siste bisp xxvj bisper.

Dette maa vere sagt om de indlendiske bisper vdi Norge, nu vil ieg nogit tale om de vdlendiske bispers[14] stict, oc först om Ferö, fordi det var för bygd end de andre vdöer[1]. Naar det var[2] först bygd veed ieg[3] icke, men daa Ferö fick först bisp, det skede enten vnder kong Magnus skacke heller vnder[4] kong Suerre, fordi vdi kong Haagens tid, som var Suerris sönnesön, var en bisp j Ferö ved naffn Serckueir[5], hand var vigd 1216. Men for denne bisp vaare fire, som er Suend, Roe, Morten oc Gudmund[6], som var den förste bisp j Ferö. Alle bisper, som vdi Ferö regerede, bleffue tagen fra[7] Bergens[8] capitel, huilchet oc paffuen stadfestet haffde, men aff Trondhiems capitel bleffue tagne de bisper, som [vaare[9] forskicket til[10] Orcknö, Söderö, Island oc Grönland. Vdi Ferö ere vij prestegeld, som ere skiffte vdi mange öer, blant huilche löbe stride strömme, oc lige som vi bruge her styremend, saa bruge de der strömsmend. Oc fra den förste bisp indtil den siste, som hed her Amund, som för var cannick j Bergen oc *pastor* til Manger, ere xxiij alle. Siden var der en superintendent [ved naffn[11] her Jens Riber, som var kallet der fra oc til Stadanger[12]. Nu er der en prouist paa landet,[13] [her Auden, föd der *etc.*[14]

---

[1] naffn aff de riddere] Navnet „Finney“ er meget ældre end Finn Ogmundssön († 1343). En Lendermand herfra, Aslákr af Finneyju, nævnes som falden ved Stiklestad i Ágrip og i den legendariske Olafssaga.

[2] Domkirken] ɔ: i Stavanger.

[4] Erik Rosenkrans] kan ikke siges at være af Ogmund Finnssöns „Slægt“, undtagen forsaavidt denne var en Tremænning af Sigurd Hafthoresön, fra hvem Erik Rosenkrans stammede (se ovenfor Noten Side 23).

[6] Thore Vspakssön] eller Th. Kögr, om ham se Saml. f. n. F. Spr. og H. III 592 og Norsk hist. Tidsk. 2den Række III 221.

[14] Arnalder] jfr. ovenfor Side 51.

[16] 26 bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Arnalder, Ormer, Ragner, Torer, Iffuar, Haluarder, Paal, Peter, Gillebertus, Torfin, Jorunder post archiep., Torstein, Ingyalder, Botulff, Halffuarder, Magnus dacus, Siguardus, Anbernus, prepositus, Petrus dacus, Gunarus norman, Karolus. Med de to udeladte (Haavard og Olaf, se AM. 309) og de tre sidste (Herman, Karl og Magnus) bliver Tallet virkelig 26.

[1] haffue C. [2] de (!) C. [3] mand *tilf.* CD. [4] da *tilf.* CDE. [5] Isacks C. Isacksenn DE. [6] *mgl.* C. [7] *Fra* [arfuede C. arffuid DE. [8] Amundt CDE. [9] Hindmarcken CD. [10] CDE. Grönnlanndtt (!) A. [11] Christi *tilf.* DE. [12] först CDE. [13] *mgl.* CD. [14] bisp C.

5 Serkueir] jfr. Ann. reg. 1216 Vigsla Sǫrkvis Fę́reyia byskvps.

7 Svend—Gudmund] jfr. Biskopslisten i AM. 333 fol.: Gudmundus, Martein, Ron, Suen; Martein er (ligesom i AM. 309) Feil for Matheus. Forf. har ikke lagt Mærke til, at Annalerne ved 1157 noterer Biskop Matheus's Død og ved 1162 Roes Indvielse, ellers vilde han have flyttet Bispestolens Oprettelse længer tilbage end til Magnus Erlingssön.

15 hr. Amund] jfr. ovenfor Side 58, Noten.

16 23 alle] Jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Gudmundus, Martein, Roe, Suen, Serkuir, Bergsuein, Peter, Gaute, Erlander, Lodin, Signar, Seualder, Haffuarder, Arue, Viholt, Jon, Seuerinus, Hemingus suecus, Joannes dacus, Mattias, Hylarius ferensis, Kilianus. Med den sidste (Amund) bliver dette 23.

17 hr. Jens Riber] Jens Gregersen fra Ribe, blev Superintendent paa Færøerne før 1550, drog til Kjøbenhavn 1556 og blev 1557 Superintendent i Stavanger, † 5 August 1571.

19 hr. Auden] Anderssön, Søn af den færøske Lagmand Anders Guttormsön (c. 1535), blev Prest paa Østerø og Provst 1566, † 1596

[1] vdi öer C. [2] bleff CD. [3] *tilf.* CD, *mgl.* A. [4] *mgl.* CD. [5] Sorckweir E. [6] Gundmund CDE. [7] aff CDE. [8] Bergin C. [9] bleff B, *mgl.* CD. [10] *Fra* [regierede y CD. [11] *Fra* [heedt CD. som hede E. [12] Stadander E. [13] heder *tilf.* A, *mgl.* BCD. [14] *Fra* [*mgl.* B.

Vdi Orcknö haffuer oc verit en bisp, huilchet stict er it got stict, rigt paa fæ, faar, smör, vld, vadmal, oc andre gode varer. Naar Orcknö haffuer först fangit sin bisp, haffuer ieg endnu[1] icke lest, dog haffuer der verit jfra den förste bisp indtil den siste, indtil at den förste kong Christian pantsettede[1] Orcknö vnder den[2] skotske krone til en brudskat, xiij bisper, saa at baade den förste oc den siste hed Wilhelm.

Paa Island ere to biscops stict, Skalaholt[3] oc Holom. I Skalaholt[3] haffuer verit flere end xxiiij bisper. Den förste hed Isleyff, oc[2] var til[2] effter *Christi* byrd 1003, oc var vigd aff *Adalberto*[4] erchebisp vdi Bremen[5]. Denne[6] Isleyffuer[7] regerede j xxiiij aar. Vdi Holom haffuer verit vist[8] xx bisper foruden superintendenter. Den förste hed Jon hin[9] helga, hand var föd paa det 23 aar effter S: Oluff var slagen, oc leffde vnder kong Harald Siurdsen.

(Wiberg, Dansk Prestehistorie III). Biskop Gjeble havde holdt ham i Skole i Bergen og siden ved Universitet (N. Saml. I 14).

[6] 13 bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Vilialmer 1., Vilialmer 2., Biarne, Joffröyr, Henrik anglicus, Peter, Dolgfin, Vilialmer 3., Vilialmer 4., Henricus 2, Joannes anglicus, Tomas, Vilialmer 5. (Sum 13, hvilket Tal er udtrykkelig tilføiet i AM. 333).

[9] 24 bisper] Jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Isleffuer, Gitzur, Magnus, Torlaker, Klenger, Torlaker hin helga, Paal, Magnus, Sigurdur, Arne, Arne, Grimer, Jon, Jon, Jon, Jens dacus, olim archiep: vpsaliens:, Godsuinus, Jon krabbe, Sueno, Magnus Eiolfi, Stephanus, Omundus Pauli. Regnes med de 3 udeladte (Giurdr, Othgæir, Michial), som findes i AM 309 fol., bliver Tallet 25

[10] Isleyff] jfr. Ann. reg. 1056: Isleifr byskop vigðr til Skálaholts af Adalberto erchibyskopi i Brimvm. Hann var fyrstr vigðr byskop til Islanndz. 1080 ob. Isleifr byskop. — 1003 er Isleifs Fødselsaar.

[12] vist 20] Jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Jon hin helga, Ketil, Biorn, Brander, Gudmund, Botulff, Henriker, Brander, Jorunder, Audin, Laffrentz, Ormer, Peter, Jon, Joannes Scotus, Gotskalcus, Olauus (Sueui), Gotskalcus Niculai, Joannes Aronis. (Sum 19, idet Egil er udfaldt).

[13] Jon den helga] Jfr. Jóns saga hin elzta Cap. 1 (Biskupasögur I 151): I þann tíma er reð Noregi Haraldr Sigurðarson en liðnir voru frá falli Ólafs konungs hins helga ij vetr ok xx, þá var hinn helgi Jón biskup fæddr. — Aarstallet nævnes ikke i Annalerne.

[1] AB. pantsette CDE. [2] *mgl.* CD. [3] Skaeleholt CD. [4] Alberto A. Odalbio BDE. Odallbio C. [5] Bergin (!) CDE. [6] BCD. den A. [7] schriffuer (!) C. [8] *mgl.* CDE. [9] BCD. den A.

Vdi Grönland haffuer verit eit biscops sede som kalledis Garde. Den förste hed Erich, den anden[1] Arnald[2], hand var siden den förste bisp j Hammers stict. Jfra den förste oc til den siste, som hed *Johannes*, haffuer alle[3] verit xiiij bisper med de to. Den siste *Johannes* ved[4] naffn[4] var til 1351. Ifraa hannom oc til denne tid forstaar ieg[5] der haffuer ingen seglatz verit til Grönland, jdet ieg kand icke nogen[6] stedz[6] finne nogen[7] bispers naffn effter hannom, regerede hand j kong *Magni* smecks tid. Grönland er it rigt land paa vilduare, huide biörne, sabel, mård, der ere[8] marmelstene, cristal, fisk, vadmel, smör, veldige[4] store[4] skouge, hiort, rein[9], der ere mange slags hualer oc vnderlige diur. Island er nogit ner begaffuit med samme[10] gaffuer, dog er suoffuel paa Island, men ingen skoug. Saa er huert land begaffuit med sine gaffuer aff gud alsommectigste[6], oc gud haffuer saa beskaffed[11] det, at det ene menniske oc det ene land haffuer det andet [menniske oc land[12] behoff.

Der ieg beskreff[13] Bergens stict, skulle ieg oc haffue skreffuit nogit om Bergens öffrighed, som staden daglige regerer. For xl aar forleden[14] da [haffde aldrig tilforn verit nogen borgemester i Bergen[15], men en lagmand oc xxiiij raadmend, aff huilche de[16] xij[17] vaare altid neruerendis tilstede oc de[16] xij vdi Norlanden, diße haffde Andenes[18] j Forlening aff kongen. Her haffuer [oc vdi Bergens stict[19] j fordom tid verit tre

Her Haucker vnder kong Erich Magnussen. Her Baard Petersen vnder kong Mons smeck[20].

[4] 14 bisper] Tallet er urigtigt, Johannes (Jon Skalle) var den 10de Biskop i Grønland eller 9de i Garde. Men Bispelisten i AM. 333 fol. nævner: „Ericher, Arnalder, Jon, Jon, Helge, Nicolas, Olauer, Torder, Arne, Aluerus, Bartoldus, Gregorius, Andreas“, altsaa 13; ved hertil at lægge „Johannes“ faar Forf. Tallet 14. De 3 efter „Aluerus“ nævnte skulde som bekjendt staa efter Johannes.

[1] Johannes, den 3. *tilf.* E. [2] Arnalder CDE. [3] *mgl.* CD. der E. [4] *mgl.* CDE. [5] att *tilf.* CD. [6] *mgl.* BCD. [7] BCD. nogle A. [8] *mgl.* C. [9] renner C. reinner D. hind, elsdiur, raadiur, rensdiur E. [10] saadan C. [11] beskicked B. begaffuit CD. [12] *Fra* [*mgl.* CD. [13] skreff om CD. [14] siden CDE. [15] *Fra* [haffde de i Bergin ingen borgimeister nogen tid CD. de haffde ingen borgermestere til Bergen i gamle dage E. [16] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [17] haffde och *tilf.* A (!). [18] ADE. Andernees B. Andersnes C. [19] *Fra* [*mgl.* CDE. [20] *Randnoten kun i* A.

[Her Biörn Amundssen, gulatings lagmand, hans vaaben er saadant.

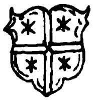

Ingemund Jonssen var en lagmand j Bergen:

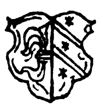

Her Guthorm Kolbiörnssen laugmand paa kongsgaarden[1].

lagmend, huilche almindeligen vaare riddere. Den förste tiente vdi kongens gaard, den anden var stadsens lagmand, den tredie var paa landet oc hed Gulethings laugmand. Daa vaare ingen borgmestere[2] til, men vdi k: Christians tid, samme aar[3] kongen var krönt[4], fick mand först borgmestere[5] j bergen, da var slotzherre her Eskil Bille, oc[6] her Vincens Lunge[7] var slagen det samme aar. Den förste borgmester[8] hed Anders Hanßen, föd j Aaleborg, huilchen som[9] med kong Hans haffde verit[10] j Suerrige oc beuist sig mandelig, derfor var[11] hannom giffuet skiold oc hielm aff kongen, hand var föd vdi Danmarch, oc var hand ein from, retuis mand [oc denne stad nyttig[12]. Den anden hed lille Jon, en Norsk mand, dog föd j Orcknö, hand var gudfryctig from oc retuis, [hand var oc en nyttig mand j denne bye[12]. Den tredie hed Laurits Pedersen, föd j Julland[13], ein from [gudfrygtig oc retuis[12]

---

[1] Lagmand] Embedet „Lagmand i kongsgaarden“ findes kun under Formynderregjeringen (Guthorm Kolbjörnsson 1320—1330), „Lagmand i Bergen“ kun mellem Aarene 1293 og 1363, senere (ialfald siden 1366) er der kun én Lagmand „i Bergen oc Gulathing“. Haukr Erlendsson var Lagmand i Gulathing 1318—22, Bárdr Petersson 1325—29, Bjarne Onundarson 1332, Ingemund Jonsson var Bergens-lagmand i 1348.

[8] først borgmester] Den første Borgermester blev udnævnt mellem $^4/_5$ og $^{15}/_6$ 1536, og Vincents Lunge blev dræbt 2den Januar 1536, men Kong Christians Kroning foregik først i det følgende Aar (12te August 1537).

[11] Anders Hanssen] var Raadmand 1527—36, Borgermester 1536, † 1548—49; kaldes „af vapen“ 1543 (D. N. XI, 661 o. fl.).

[15] Lille Jon] Thomessön, var Raadmand 1529—38, Borgermester 1543 og endnu 1548, † før 1558.

[18] Lauritz Pederssön] var Raadmand 1530—48, Borgermester 1549 o. flg. (D. N. II no. 1151) † 1567. Hans Eftermand Anders Christensen blev valgt 19de Februar 1568.

[1] *Fra* [*Randnote i* A. BCDE *tilføier i Texten efter* „laugmand“ (L. 5): Ingemundt Jonßen vaaben laugmanden y Bergen 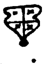 her Guttorm Kolbiörnßön laugmanden paa kongens gaard. [2] borgimeisters C. [3] (1537) *tilf.* E. [4] da *tilf.* CD. som vaar neste söndag effter Bartholomæi *tilf.* E. [5] borgimeister C. [6] da CD. [7] som *tilf.* A. [8] *mgl.* CDE. [9] *tilf.* CD, *mgl.* A. [10] *mgl.* C. [11] bleff CDE. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] och *tilf.* CDE.

mand, hand döde *anno*[1] 1567 [den 27 dag *aprilis*. [Den fierde heder Anders Pederßen, föd i Fyen[3].

Den[4] xiij loff, som Norgis rige kand prisis aff, det er aff den [stadselige oc[2] ypperlige[5] adel, som her haffuer verit j rigit. Oc endog at vdi dag er saa liden til for de sager, som för opregnit ere, oc flere saadanne, dog er adelen ey saa forfallen, heller gangit til grunde, at der er io nogen som baade[6] kunde regne dennem til det Norske kongelig blod oc til anden adel, haffuendis deris skiold oc hielm oc adelsgodz. Adelen haffuer altid verit til vdi Norge fra rigens ophaff oc begyndelße, men j fordom tid kalledis de boande mend, men[7] der effter vdi kong Haagen Haagensöns tid oc vdi kong *Magni* tid da bleffue baroner oc riddere slagne j Norge föret, men jarls[8] oc greffue naffn haffuer för verit. Huad deris[9] friheder, embeder, lęn, befaling verit haffuer, giffuer hirdskraaen oc laugbogen tilkenne. Jeg vil intet nu tale eller skriffue om den adel, som verit haffuer vnder kongerne jfraa Harald haarfagre[10] indtil Haagen Haagenßen, men jfra hannom oc indtil denne dag[11]. XIII.

Under kong Haagen vaare dißе greffuer, baroner, riddere oc riddersmendz mend[12]. Först Knud[13] jarl, Skule[14] hertug, som för var greffue, hues datter kongen tog til ecte[12] drotning, som hed *Margareta*[15]. Der kong Haagen haffde regerid j Norge xx aar, da gaff hand Skule[1] (som[2] var kong *Ingonis* broder) hertuge naffn, oc to aar[3] effter hand var giord til hertug, lod hand tage S: Oluffs legome med skrinet oc bere det paa Öyre[4] thing oc kom almuen til, at de motte suerge hannom huldskab oc troskab, oc lod der effter giffue sig konge naffn. Siden lod hand ihiel slaa mange aff kongens venner. Denne Skule[5] greffue var kongens formynder oc rigens *gubernator*, den tid Haagen var vnger, hand forkom kongens klenodie oc begaff[6] de beste mend med store gaffuer, paa det de ville samtycke hannom til konge, oc foracte kong Haagen, som var[7] ret arffuing til riget. Dog er hand offueruunden [aff kongens[8] frender oc venner[9], oc er saa nöd oc thuongen til at giöre forbund paa ny igien, oc suerge kongen huldskab oc troskab, huilchet hand oc lidit[10] tilforn haffde giort, dog hand holt det icke, huilchet Haagen koning dog tolmodeligen fordrog. Men der hand var xv aar gammel, ville kong Haagen icke lenger haffue hannom til formynder, [oc paa det at der kunde bliffue stadelig frid mellem konning Haagen[11] oc Skule hertug, tog kongen hans dotter til[12] drotning, som för er sagt. Men hand var saa fuld aff æregerighed oc trette, at hand bröd tre eller fire ganger al[13] den fred oc bund[14], som var giort, di haffuer kong Haagen til det siste giort hannom til hertug med al den herlighed, som der til hörer. Der dette[15] var skeet, kunde hand end da ey giffue sig til rolighed, men ophögede sig mod kongen oc lod giffue sig konge[16] naffn. Der hand haffde en tid lang fört krig [j Opslo mod kongens folch[17], römde hand [paa[18] det siste[19] hen[18] til Trondhiem. Men der kongen kom til Bergen,

---

[2] Anders Pedersön] var Raadmand 1543 og 44, Borgermester 1558 o. flg. (D. N. IX no. 780) † omtrent 1569. Hans Eftermand Oluf Smit blev valgt 27de April 1570.

[1] in C, *mgl.* D. aar E. [2] *Fra* [*mgl.* CDE. [3] *Fra* [*mgl.* E. *Derefter tilføier* A: enn gudfryctigh mand och rettuiß y alle sager: den femptthe Annders Christiernß föd y och bleff hand anno 156 kallett tiill borgmester . Denn siette borg: Oluff Niellsen Smiitt bleff kallett ther tiill Anno 1570. Flere borgmestere haffue icke weriidt indtiill thete forskreffne neruerenndis aar. *2den Haand tilføier*: anno 1573 starff Oleff nylßen smytt den 29 desember twysschen 8 vnde 9 slege des auendes. [4] BCD. Thett A. [5] AE. ypperlig BCD. [6] *mgl.* CD. [7] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [8] jaralls CD. [9] tering CDE. [10] och *tilf.* CDE. [11] *etc. tilf.* A, *mgl.* BCDE. [12] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] konning C. kong BDE. [14] Sulle CD. [15] Magrete CD. Margrete B.

[1] 20 aar] jfr. Matt. Störssöns Oversættelse fol. 145 b.
[3–4] Skrinet—Öyrething] jfr. Håk. s. Håkonarsonar C. 199 (ikke i Matt. Störssöns Oversættelse).
[16] 15 aar gammel] jfr. Håk. s. Håkonarsonar C. 54.
[27] kom til Bergen] er en Feil, se Sagaen Cap. 235.

[1] Suulle CD. [2] för *tilf.* CD. [3] ther *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [4] AB. Öiere CD. Öre E. [5] Skulle CD. [6] begaffuede CDE. [7] BCDE. er (!) A. [8] CDE. wore (!) A. [9] *Fra* [*mgl.* B. [10] BCD. liitt A. [11] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [12] echte *tilf.* C. [13] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [14] forbund CD. [15] BCDE. dett A. [16] kongelig C. [17] *Fra* [baade wdi Opslo, Edsvold och Oplandene E. [18] *tilf.* CD, *mgl.* A. [19] *Fra* [omsier B.

forskickede hand krigsfolch til Trondhiem emod Skule hertug[1]. Da römde hand [paa det siste[2] [ind j[3] Helgesetter[4]. Daa sette kongens folch ild paa klostrit, saa nöddis hand til at gaa vdaff clostrit, oc var saa drebt. Peder hans sön var oc slagen icke lenge effter. Denne Skule hertug var konge Haagen til en[5] forhindrelße, at hand icke kunde giöre nogen bistand[6] mod de Saracener, som vaare indfaldne j det foriette land, effter paffuens begiering[7], paa huilchen tid kong Loduig til Franckerige drog til *Syriam* til[8] at offuer vinde de Saracener, vand hand med det förste *Damiatam* en stor stad, til det siste bleff[9] hand fangen med sine brödre Karl oc Alfonsus aff de Saracener, oc gaff dennem igien den stad *Damiatam* oc store penninger[10], skiede dette effter Christi byrd 1250. Saadan en ende pleier oprör at faa, oc at mand[11] opsetter sig mod sin ordentlig öffrighed, thi skal huer heraff[12] lęre at[13] lade sig nöye med sin neruerendis löcke, oc icke for æregirigheds[14] skyld komme sig vdi nogen stor fare, oc vere en smed til sin eygen vlycke[15], oc komme baade sig oc sine vdi stor skade paa ære, liff[16], godz oc anden velferd.

Vnder kong Haagen var Siurd[17], Sörle[17], Einar oc Haagen

12 Damiat] jfr. Ann. reg. 1250 Fanginn Lovis Frakkakonvngr ok leystr ut med Damiat. Munster p. 1012: Anno 1248 Franci cum rege suo Ludovico in Ægyptum navigantes Damiatam secundo obtinent. Et cum multum progrederentur in regionem, infeliciter pugnauerunt contra Sultani exercitum, fiebatque conditio eorum in dies deterior, nam pestis multos absumpsit et fames eos coegit redire in Damiatam. Cumque in itinere essent fessi, Sultanus eos immensis copiis aggreditur et fere omnes interfecit, paucis elapsis qui non occiderentur aut caperentur. Quin et rex Ludovicus cum duobus fratribus Carolo et Alphonso captus in manus hostium peruenit, coactusque est reddere Damiatam cum omnibus rebus ibi inuentis.

20 Siurd—Haagen] jfr. Bispelisten ovenfor S. 66^{29}.

---

[1] *mgl.* CDE. [2] *Fra* [*mgl.* DE. hen thil Trondhiem med Suule, och derfra C. [3] *Fra* [thil C. och gaff sig wdi E. [4] Hellig setter C. closter, och hands egen sön, Peder Skulesön, gaff sig wdi it stegers huuß, ock fick en skiden quinde kleder paa E. [5] *mgl.* CD. en stor E. [6] hielp CD, *mgl.* E. [7] BCDE. begiere A. [8] *mgl.* CD. [9] AB. vort C. wor D. [10] penning C. [11] mange C. [12] aff C. [13] och CD. [14] erighet C. [15] vnde lycke CD, [16] och *tilf.* CDE. [17] och *tilf.* CD.

erchebisper, daa brand Opslo, oc Siurd kong Haagens sön döde. Deße efftersk^{ne} baroner oc riddere vaare oc til: Erling Alffssön[1], Bryniolff[2] Jonßen, Gaute[3] Jonßen, Paal gaffs[4], Anders plyt[5], Torlag Bosa[6], Raguald[7] vrcka, Erling Iffuerßen, Anders Nielßen, Haluard rauder, Aslac gus[8] stallere, Erick Skauragauts[9], Einar lumbarder[10], Anbiörn suela[11], Arne slynger[12], Erland skosuein[13], Gudleick[14] snees[15], Baarder j[16] Heßbye[17], Eliff j Naustdale, Anders potter, Ogmund[18] kröckedans[19], Rognald[20] vrcka[21], Jon dronning[22], Gaute til Mele[23], Nils til Giska, Guttorm backolff, oc mange flere, hues naffn [mand kand leße vdi högbemelte kong Haagens krönicke[24].

9.de mai döde k: Magnus[29].

Vnder kong Magnus, kong[25] Haagens sön, vaare diße efftersk^{ne} erchebisper, bisper[26], baroner[27], riddere[28]. Först Jon erchebisp, [da var oc hertug Erick föd kong *Magni* sön, vdi Bergen[1] bisp Peter, Askatin, bisp[2] Narffue, Torgils[3] j Staffuanger, Brand til Holom[4] j Island, bisp Tord j Grönland[5], her Gaute til Mele, Brynil Jonsen, Fin Gautesön, Anders Nielßen, Harald Guldskor, aff huilchen Guldskoen ved bryggen j Bergen haffuer sit naffn, huilchen som er Erick Rosenkrantzis arffue[6] oc[6] odels grund, Biörn Ellingssön[7], baron til Biarckerö, oc den störste part aff de riddere, som vaare vnder kong *Magni* her[8] fader.

---

[1] Oslo—Siurd] jfr. Ann. reg. 1254: Ob. Sigvrðr konvngssonr — — Bǫarbrvni i Oslo.

[2] Erling—Guthorm Backolf] Navnene gjenfindes i Hák. s. Hákonarsonar i samme Orden: C. 310 Erlingr Alfsson, Brynjólfr Jónsson, Gautr Jónsson; C. 313 Páll gás, Andres plytr, Þorlaugr bósi; C. 318 Ragnvaldr urka, Erlingr Ivarsson, Andres Nichólasson, Hallvarðr rauðr; Cap. 319 Aslákr gus stallari — — Eirikr skota gautsson — — Einar lungbarðr, Arnbiörn svæla — — Arni slyngr (slinkr) — — Erlendr skósvein (skolbein) — — Gudleikr sneis — — Bárðr í Hestbø, Eilífr í Naustdal, Andres pottr, Ǫgmundr krøkidans, Rǫgnvaldr urka — — Jon drótning, Gautr á Meli, Nichólas í Giska; C. 320 Guthormr bakkakólfr. Disse Personer forekommer ikke med samme Tilnavne som her i noget bevaret Haandskrift af Sagaen, men alene i Peder Claussöns Oversættelse (efter det samme Haandskrift som her).

[14] Jon—Thord] Navnene gjenfindes i Ann. reg. 1264: Brandr byskup at Holom. 1268 vigðr Jón erchibyskup. Fǫddr Eirikr son

[1] (:Milde eller mindre greff Alffs fader:) *tilf.* E. [2] Biörniol C. [3] Guotte CD. [4] gaff CDE. [5] Slip C. [6] Bosia B. [7] Renallt CD. Ragnvall (:Reinholt:) E. [8] B. hus A. gud CD. guld E. [9] Skoragautz B. Skouragodtz CDE. [10] ABD. lunbarder C. löymbarder E. [11] suale BE. sualle CD. [12] slinger CD. [13] skousuein C. skosuen DE [14] BE. Gudlich CD. Gulech A. [15] AB. smees CD. smetz E. [16] thil CD. [17] BCDE. Hesböö A. [18] B. Omund AD. Ormundt C. [19] kryckedans CD. [20] AB Regnal CD, *mgl.* E. [21] ABD. vrckan C, *mgl.* E. [22] dogning B. drenger CD. drönning E. [23] Melj CD. [24] *Fra* [icke alle kand her indföres B. [25] *mgl.* CDE. [26] *mgl.* CD. [27] och *tilf.* CD. [28] *etc. tilf.* A, *mgl.* BCDE. [29] *Randnoten kun i* A, *optages i Texten efter* „riddere" (L. 14) *i* CD.

Vnder kong Erick *Magni* sön vaare först Jorunder erchebisp, Erland til Ferö, Arne til Staffuanger, Euind til Torsten til Hammer, Arne til Skalholt[9]. Tre[10] bisper [vaare foriaget oc affsette[12]: Jon erchebisp[11], Anders til Opslo oc Thorphin[13] til Hammer[14], bisper[12]. Baroner oc[15] riddere[16]: Her Loden

1288 10 *anno regni Erici* her Auden Huglichssen, her Baard canceller, her Haluor

---

Magnus konungs. 1270 Ob. Petr byskup i Biorgvini. kosin ok vigðr Askatin byskup i Biorgyn. 1276 Ob. Þorgils byskup i Stafangri. 1278. Vigðr Narfi Biorgyniar byskup. — Thord i Grönland (1288—1314) er forvexlet med Formanden Olaf (1247—1280).

[3] Gaute—Nielßen] gjenfindes i Traktaten i Perth (DN. VIII no. 9): Gautus de Mele, Brunoluus fil. Johannis, Fynnus fil. Gouti, Andreas fil. Nicholai.

[4] Harald Guldskor] Feil for Hallvarðr Gullskór, som ellers ikke nævnes efter sin 2den Sendelse til Island (1263—64).

[6] Erik Rosenkrans] At „Guldskoen" har tilhørt Erik Rosenkrans som Arv efter Losneslægten kan sluttes af Dokumenter, trykte i Christiania Videnskabsselskabs Forhandl. 1892 No. 7 (S. 34); Fru Gudrun, paa hvis Vegne hendes 2den Ægtemand Jon Smör optraadte, havde nemlig før været gift med Erlend Endridesson af Losne.

[9] Jorund—Skalaholt] Navnene gjenfindes i Erkebiskop Jorunds Statut af 1290 (N. g. L. III 241) i denne Orden: Jorundr erkebiskup, Erlendr af Færæyium, Arni af Skalhollti, Arni af Stafangri, Eyvindr af Oslo, Þorsteinn af Hamri.

[13] 1288 10 anno Erici] Noten synes udskrevet efter et tabt Brev (af Biskop Narves Kopibog?); Dateringen er ellers unøiagtig, da Eriks 10de Aar begynder 10de Mai 1289. Hr. Halvor Björn-

[1] *Fra* [*mgl.* CDE. [2] *mgl.* CD. Haagen *tilf.* E. [3] AB. Torgelßen CD. Torkillsön E. [4] Holm CDE. [5] BCDE. Grönnlanndenn A. [6] *mgl.* CD. [7] Ellings C. [8] *mgl.* CDE. [9] BCDE. Staffuanger (!) A. [10] AB, *mgl.* CD. item E. [11] *Fra* [AB, *mgl.* CDE. [12] *anno* 1287 *tilf.* A. [13] Tosten CD. [14] Arne thil Skallholdt *tilf.* C. [15] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [16] *etc.* *tilf.* A, *mgl.* BCDE. vaare dißе *tilf.* B.

Biörnhoffuit, her Toruar tordssen, her Herskuir Andersön. Her Guttorm Ghödesens vaaben 1288:[5]

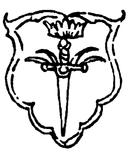

lep[1], aff hannom [haffuer endnu Leppen sit naffn ved bryggen, som oc[2] [er Erick Rosenkrantzis odels grund[3], her Oluff til Steyne[4], hans froe hed Magnilde, her Biörn Ellingsön, her Auden hestekorn canceler, her Aslag Ragnaldßen[6] baron, her Anders plyt, hans dotter froe Göde[7], fru Cecilia Rognalds dotter. Biörn Ellingßen [oc her Anders plyt vaare bandsette vnder kong Erick for denne efftersskreffne sag[8], at[9] forne[10] herrer icke ville holle de ***statuta regalia*** oc[11] ***prouincialia***[12], som vaare giorde emellem stormectige konge[11], konning Magnus oc Johan[13] erchebisp til Nidroß 1277, huilche statuter högbemelte kong Erick, ***Magni*** konges[20] sön, dog haffde sorit bisperne at ville holle, der hand paa hans naadis xiij[21] aar vart krönt til konge. Huilchen bandsettelse de foractede, oc ginge ligeuel j kircken[22] blant andre herrer oc christelig forsamling. Oc der forne her Anders plyt[23]

[Form. 90 fol.[14].

[Det[16] er[17] settergierd, om huilchen oc[18] siden var trette vnder k: Christiern den förste y Skare[19] anno 1458[15].

---

hoved kjendes ikke, her Herskuir Andersön maa være = hr. Sorkver Andressön (D. N. I no. 117 og XII no. 42), her Toruar tordssen = hr. Thorvald Thoressön af Hjaltland.

[6] canceler] Foran dette Ord er vistnok Navnet Baard udfaldt (jfr. Randnoten S. 91), hr. Audun Hugleikssön kan som Baron ikke have været Kantsler.

[10] Statuta regalia et provincialia] Denne Titel fører Overenskomsten i Tønsberg saavel i Originalen, paaskrevet i 15de Aarhundrede (N. gl. Love II, 467), som i den Bergenske Afskrift fra 1557 (N. gl. Love IV, 528).

[12] Skare 1458] D. N. IV no. 941 (Afskrift findes i en Mængde Lovbøger fra 16de Aarhundrede).

[1] AB. lop CDE. [2] *Fra* [*mgl.* BCDE. [3] *Fra* [*mgl.* BE. Leeppen *tilf.* CD. [4] strinne BCDE. [5] *Randnoten kun i* A. [6] AB. Arnalderßönn C. Baralderß D. [7] Giöda och CD. [8] *Fra* [AB. Vnnder konning Erick gialt en allen damask 8 ortuger CDE. (: som var 16 lybskß :) och waar det it dyrt kiöb i de dage *tilf.* E. [9] at de CD. En part af diße E. [10] bisper och *tilf.* E. [11] *mgl.* CDE. [12] prouincia (!) CD, *mgl.* E. [13] AB. Jon CDE. [14] *Fra* [*Randnote i* A. [15] *Fra* [*Randnote i* A, *optages i Texten efter* „prouincialia“ (L. 11) BCDE. [16] BCD. thetthe A. om E. [17] *mgl.* E. [18] *mgl.* CDE. [19] Skaröe i Suerrige C. Skaane och Suerrige D. [20] *mgl.* CD. [21] ţretan C. [22] BCDE. kyrcker A. [23] plicht C.

döde j samme bandsetning, lode de andre [aff ridderskabit[1] hannom dog[2] stadseligen begraffue j kongens capel[3] Apostelkircke. Oc effter langsom trette, som haffde[4] verit emellem kongen oc hans raad paa den ene side oc emellem Joen erchebisp, Anders til Opslo, Torphin til Hammer bisper paa den anden[5] side, da bleffue disse tre for^{ne} bisper landflyctig[6]. Oc der [Anno 1282[7]. erchebispen[8] ville[9] drage til Rom, döde hand paa veyen j Skare, men de andre to supplicerede til paffue[10] *Martinum*, huilchen som siden skreff oc supplicerede baade[11] til kong Erick oc til hans högbaarne[12] moder, dronning Engelburg, at for^{ne} bisper motte komme til deris dignitet igien. Om de komme til deris embede, tror ieg icke, thi bisp Anders döde ocsaa[13] vdi Suerrige. *Item* deße efftersskreffne riddere: Hans Finßen, Isaach Gautesön, Eyleff Andfinßen, her Auden til Slindra[14] vdi Sogn, hüilchen gaard er Erick Rosenkrantzis odal, her Trond laugmand [oc mange andre[15], hues naffn [mand kand icke for korthedens skyld alle opregne[16]. [Her Oluf[17]

h: Snare Aslagsön
h: Erich Dugaldsön
h: Guttorm Giödesön
h: Vikund
h: Hellene Suendsen[18].

---

[8] Pave Martin] Martin den 4des Brev (Januar 1285) til Kong Erik, expederet af Pave Honorius i April s. A., kjendes nu kun i islandsk Oversættelse fra 14de Aarhundrede, trykt i Finni Johannæi Hist. eccl. Island. I 404—10. Brevet til Enkedronningen kjendes ikke. Begge har staaet i „Form[ulare]“ d. e. Biskop Narves Kopibog.

[11] biskop Anders] Forf. har overseet Ann reg. 1285: Ob. Þorfinnr byskop af Hamri i Flándr; Andres byskop af Oslo kom heim i land með páva brefvm.

[12] Hans—Slindra] I Biskop Narves Kopibog ved Afskriften af Roxburgh-Traktaten (Bl. 138 a) har M. Absolon skrevet Randnoten: „hans finson, Isaac gaut: andreas petri, Elauus anfinni, audoenus de slindra“, — i samme Orden som her.

[13] Slindra] Slinde ejedes af Erlend Philipssön af Losne († 1407), som gav den til sin Datter Sigrid og hendes Mand Haakon Sigurdssön; men da hun blev barnløs, er den atter kommen til Losneætten og derefter til Rosenkrants.

[1] *Fra* | riderskab CD. [2] *mgl.* CD [3] i *tilf.* CD. som waar wdi *tilf.* E. [4] hafue C. [5] BCDE. ene (!) A. [6] BCDE. landflyttige A. [7] *Randnote i* A, *optages i Texten i* E *foran* „landflyctig“ (L. 6). [8] Erich bisp CD. [9] strax *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [10] pauon CD. [11] *mgl.* CE. [12] *Herfra Lakune i* C *til Side* 100[13]. [13] *mgl.* BD. paa hiemreisen E. [14] BD. Slindre ACE. [15] *Fra* [her Haukar lagmand andre flere B. her Haucker laugmand, her Orm Tregger oc mange flere E. [16] *Fra* [icke alle kand her indföres B. kand icke alle her for korthedens skyld opregnes D. [17] Orm DE. [18] *Randnoten kun i* A.

tregger, aff hannom haffuer Treggen[1] sit naffn, som hör Erich Rosenkrantz til.[2]

Vnder kong Haagen, kong Erichs broder, vaare diße efftersk^{ne} bisper oc erchebisper: Jorunder, Eyliff erchebisp, Ketil j Staffuanger, Arne j Bergen her Orm ridderßön, Ingiald j Hammer, Erland j Ferö, Helge j Opslo, bisper. Baroner oc riddere vaare diße efterskreffne: her Biörn Ellingßen til Biörcherö[3], her Thore Haagenßen[4], her Snare[5] Aslagßen baroner, *item* Thoruald Thoresön, Eyliff Eliffsen, her Siurd til Random, her Trond Halffuorßen, her Siguart til Leyrholom[6], Thore Hanßen, Siguar Harecksen[7], Brönild storm, Trond Gunulffsön[8], Gunder Thomißen, Birge Torkilßen, Serkue[9] Pedersön, Iffuer Steinarßen[10], Euind[11] Finsön, Östen Arneßen[12], [Anders Siurdßen, riddere[13], *item* Johan Gulbrandsön, Iffuer Arnesön, Brynni[14] Agmundsen[15], Agmund Euindßen[16], Johannes til Strond, Auden Guttormßen, Haaken Ommundßen, Peder

---

[5] Ketil—Gudbrandßen (S. 95[1])] Navnene gjenfindes i Brev af 17de Juli 1309 (DN. IX no. 82 efter B. Arnes Kopibog) i samme Orden: Ketillus Stavangrensis, Hælgo Asloensis, Arno Bergensis, Ingeldus Hamarensis, d. g. episcopi, — — Bernardus de Biarkeroy, Thorias Haquini, Snaro Aslaci, barones, Thorwaldus Thoresson, Elauus Eilifsson, Sigwardus de Random, Throndo Halwardi, Siguatus de Leirholom, Thorias Harfer, Sigwardus Harexson, Bryniulphus Storm, Throndo Gunulphi, Gunnarus Thome, Birgherus Thorkilli, Serkus Petri, Iwarus Steinari, Eywindus Symonis, Augustinus Arnonis, Andreas Sigwardi, milites, — —, Johannes Gudbrandi, Ivarus Arnomis, Bryniulphus Agmundi, Agmundus Æywindi, Johannes de Strond, Auduenus Gudthormi, Haquinus Agmundi, Petrus Petersson, Gudbrandus Gudbranzsoner.

[5] her Orm riddersön] Forf. har i Biskop Arnes Kopibog fundet et Brev (D. N. III no. 78) udstedt „in presentia Arnonis filii Ormeri militis" og antaget denne kongelige Klerk for Biskop Arne (Sigurdssön).

[1] Dreggen DE. [2] *Fra* [*mgl.* B. [3] Biarkerö B. Biarkarau F. Bierckeröe D. [4] AF. Sagenß B. Sognesenn D. Segansön E. [5] AF. Suare BD. Swarre E. [6] Lęirholm B. Lierholmb F. Lcigholm D. Leickholm E. [7] DEF. Harachßen B. hauercksönn A. [8] AEF. Gunilß B. Gemulßen D. [9] AF. Suercke BDE. [10] ABF. Stenerssön E. Steinordsenn D. [11] Eye D. [12] AF. Aurß B. Affuesenn D, *mgl.* E. [13] *Fra* [Andersön, Sivord wildre E. [14] AF. Brynild BD, *mgl.* E. [15] ABF. Angundsenn D, *mgl.* E. [16] Euildsenn D.

Peder*ß*en, Gudbrand Gudbrand*ß*en, Jon Jffuer*ß*en, her Sebiörn Helgesön boendis[1] j Sogn, [gaff kong Haagen hannom en tuft paa[2] Strand[2], [som heder Steinfinns gaard oc er xxx alne lang[3], her Hafftor Jon*ß*en, her Biörn Audensön[4], her Ommund[5] dantz baron, som sette sig op mod kongen oc miste der offuer sit liff. Her Auden Huglagsen, kallit hestekorn (fordi hand gaff hester först korn j Norge at ede) til Hegernes, var fangen *anno* 1299, men 1308[6] var hand hengd [j Nordnes, en part sige at hand var brend[7]. Samme tid nogit tilforn bleff Margrete brend paa Nordnes, som var kallit hellig, hun kom aff Skotland med sin mand, oc sagde sig at vere kong Erichs dotter, oc effterdi det fandz at vere lögn oc herienskied, bleff hun brend her j Nordnes, oc hennes mand bleff först halshuggen oc siden brend. Bygdis hende siden en kircke til ære, som var kallit effter hendis naffn, men der bleff en dom af sagd baade aff de geistlige oc verdslige, at ingen skulle dyrcke hende. Om hende er oc en vise giord *etc.*[8].

Item Haffthor, her Jon raudes sön, hand fick fröicken Agnes[9] kongens dotter, til ecte. Biörn j Giska var den rigeste, beste, rundeste, snildeste, oc sact-

[H: Isaac Gautesön til Tolgo[10].

---

[3] Steinfinsgaard] En Tomt ved S. hed endnu ved 1562 „Sæbörne“ (N. Mag. I 471).

[4] Ommund dantz] jfr. ovenfor S. 16[1].

[6] H. Auden Huglagsen] jfr. Ann. reg. 1299 (fanginn herra Avðvn) og 1302 (herra Avðvn Hvgleiksson var af lifi tekinn i Biǫrgyn).

[9] Margrete[jfr. ovenfor S. 15[22].

[12] herienskied] oldn. *herjanskit* (Fritzner II², 799), nedert. *hergenscheit*, dansk *herjensked*, Ondskab (Kalkar II 219).

[15] dom] se D. N. VI no. 100 (efter en Afskrift af B. Arnes Kopibog).

[17] Vise] se n. Hist. Tidsskr. 2den R. IV S. 230 ff. og Færøisk Anthologi ved V. U. Hammershaimb I 93—120.

[1] *mgl.* E. Bende (!) D. [2] paa Stranden D. i Bergen F. *Fra* [*mgl.* B. *Fra* [som gaff kongen en herlig tomt i Bergen paa Stranden E. [3] *Fra* [*mgl.* BE. [4] Anndersenn D. [5] AB. Amund EF. Omundus D. [6] 1309 F. [7] *Fra* [eller brent paa Nordenes, som en part skriffuer om F. [8] *mgl.* DE. [9] Agnett E. [10] Thalge D. *Fra* [*Randnote i* A, *optages i Texten efter* „ecte“ (L. 19) BD.

modigste baron som vere kunde, hand döde *anno* 1313. *Item* her Iffuer Andersen, fru Ingeri Torbiörnsdotter, hr. Vna[1] Persön[2], Biörn Lodensön[3], [Willem[4] til Sticklu[5], Elling Omundßen. Dißе oc mange andre [vaare vnder kong Haagen, *electus* 1319 vdi Opslo j bispegaarden[6].

[7]Vnder kong Magnus Smeck vaare diße efftersk^{ne} erckebisper, bisper, baroner oc[8] riddere: Eyliff til Nidros, Anfin j Bergen, Haluard j Hammer, Salomon j Opslo, Siurd j Ferö, *Jonas* til Skalholt, [*item Olaus I archiepiscopus eo nomine, Gisbertus Bergensis, Johannes Gardensis* 1351, *Haquinus* vdi Stauanger, *Vilhelmus* vdi Orckenöe[9]. *Item* her Elling Vikungsen drost, Siurd Gautesön fæhyrder, her Poffuel fæhyrder, her Arne Aslachsen canceller, Biörn Ellingßen fæhyrder, [her Iffuer Anderßen fæhyrder[10], h: Gibbus marskalck, h: Biörn Audenßön[11], h: Omund[12] Guttormsen, h: Haagen Ormßen, h: Haluard Ormßen, Philippus Erlandßen, hans frue Engelburg[13], h: Eynar Erlandßen, hans fru Ranbiorg[14] [her Jons dotter[15], [her Jon Biörnßen, h: Orm Östenßen drosetter[16], [her Jon Haffthorßen, fru Gyri[17] Torolffs[18] dotter[19], her Siurd

---

[1] 1313] jfr. Skálholtsannalerne 1313: Obitus —— herra Biarna i Gízka.

[3] Biörn—Omundsen] jfr. Brev af 10 Dec. 1305 (D. N. III 61 efter B. Arnes Kopibog), hvor „Biærne Lodensson, Velent af Stiklu, ... Erlingr Amundarson“ forekommer sammen og i samme Orden.

[4–6] electus—bispegaarden] har aabenbart været en Randnote til de følgende Linjer (om Kong Magnus), men er ved Afskrivningen optaget i Texten paa urigtigt Sted (om Kong Haakon) Efterretningen stammer fra B. Arnes Kopibog, se D. N. VIII, no. 50.

[7] Eyleff—Orckenöer] Bispenavnene er udskrevne af Synodestatuter fra 1320 (Eb. Eilif, Vilhelm af Orknö, Audfinn af Bergen, Haakon af Stavanger, Halvard af Hamar, Signar af Færö, stadfæstet af B. Jon i Skaalholt) og 1351 (Olaus archiep. Nidrosiensis, Gisbertus Bergensis, Hauardus Hamarensis (!), Johannes Gardensis). Jfr. N. gl. Love III, 248 f. og 301.

[1] AB. Wnne DE. [2] AB. Pedersön DE. [3] B. Ledensenn D, Lodemannsön A. [4] AE. Wellum D. [5] AD. Sticklaw E. *Fra* [*mgl.* B. [6] *Fra* [*mgl.* BE. [7] Anno 1351 *tilf.* E. [8] *tilf.* BD, *mgl.* A. [9] *Fra* [BD, *oversprunget i* A (1351 *mgl.* B). erchebisp Gißbrett af Bergen, Jonas aff Gaarde, Haagen aff Stadander, Willem aff Orckenöer E. [10] *Fra* [*mgl.* BDE. [11] B. Annderßen AD. [12] Ouden E. [13] Inngelborg D. Ingeborg E. [14] Randborg BD. [15] *Fra* [*mgl.* BE. [16] *Fra* [*mgl.* E. [17] Gye D. [18] Taralds D. [19] *Fra* [*mgl.* E.

Suendßen, [her Auden[1] Hugleg ßen[2], h: Haagen Omundßen, [h: Suend[3] Siurdsen, h: Endrit[4] laugmand[5] [j Bergen, her Aslag Oluffsen hans maag, her Iffuer hans broderßön, her Finn Omundßen, h: Torphin Sigualdßen, h: Guttorm Kolbiörnßen laugmand, h: Biörn lagmand[6], h: Biörn Audenßen[7], h: Jon Mortenßen, her Aßur Jonßen, h: Baard Petersön Guletings laugmand, her Guttorm[8] Helgáßen, fru[9] Aase[9], her Vlff Saxesön leensmand til Agershus, her Amund Borgarsen: her Johan Borgarsön, her Paal Erichßen: [her Toruald Haauardsön[10], [Haagen Omundßen, h: Haagen Thoresen[11], [Smid[12] Erichßen, her Gaute Isaachsön, Torger Simensön, Anders kyringer, Halkel Halkelßen, Monand[13] Baardßen[10], oc mange andre aff alle hande slags stat oc[15] orden, huilche alle her ey kunne opneffnis.

h: Hauck lagmand, fru Cicele, fru Ingeborg her Isaachs dotter.[14]

Vnder den siste kong Haaken vaare diße efftersk^{ne} erchebisper, baroner, riddere *etc.* Vinald erchebisp, *Jacobus j* Bergen, *Magnus* j Hammer, *Henricus* j Orcknö *etc.*, h: Viderich Vestenacke[16], h: Ommund Findßen, h: Otte Remer[17], h: Suale Remer[17], h: Erland Philipßen, h: Jon Halffuordßen, her Halffuor Jonßen, her Biörn Audensen, her Haagen Jonßen kongens frende,

[9] Toruald Haauardson] er Feil for Thorvard Halvardssön, se D. N. VII, no. 118.

[12] hr. Elling—Monand Baardssön] De fleste af disse nævnes i Breve fra Magnus's Tid i B. Arnes Kopibog, f. Ex. D. N. VIII no. 50 fra 1319, VII no. 118 fra 1327 o. fl.

[15] sidste kong Haakon] I Opregningen er der flere Feil: „Henricus i Orcknö“ maa være Jarlen Henrik Sinclair (1379—1392), idet paa Haakons Tid Viljam var Biskop, „Viderich Vestenacke“ skal være Tiderich Wystenacker, hr. Jon Halvorsen maa være Jon Haftoressön, hr. Biörn Audensen vistnok urigtigt gjentagen fra Haakon V, og Titelen „hr.“ for de flestes vedkommende urigtig (eller forhastet). Iøvrigt kjendes alle Personerne fra Breve.

[1] Ander D. Anders E. [2] huleß D. Houglicksön E. *Fra* [*mgl.* B. [3] AB. Siguord D. [4] Endrich CD. [5] *Fra* [*mgl.* E. [6] *Fra* [*mgl.* BDE. [7] Anderßön BDE. [8] ßen *tilf.* A. [9] *mgl.* DE. [10] *Fra* [*mgl.* B. [11] D. Tordsenn A. *Fra* [*mgl.* BE. [12] Suend DE. [13] Moram D. Morand E. [14] *Randnote i* A, *optages i Texten efter* „Baardßen“ D. E *optager sammesteds* „her Houck laugmand foruden fruer, iomfruer“. [15] *tilf.* BD, *mgl.* A. [16] ADF. Vestemache B. Westemunck E. [17] Römmer F. Renner E.

h: Suale, h: Narue Ingualdsen, her Ommund Bardorßen[1], h: Peder Erichßen canceler, h: Alff Haraldsen, h: Jon Darre, h: Vinald Henrichsßen canceler, Thomas Zinckler.

her Jons voben[4]

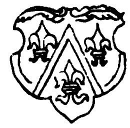

Vnder kong Oluff [oc dronning Margrete[2] vaare diße effterskreffne riddere: her Amund Findsen kongens frende[3], her Jon Mortensen, h: Alff Haraldßen hans maag, h: Haagen Siurdßen, her Henrich canceler, [h: Henrich[5], h: Ommund Bolt, Erland Philipßen, h: Jon Darre[6], fru Ingeborg Pedersdotter til Hudstad[7], fru Sirid, fru Karine Knudzdotter, [her Jon Siurdsen[5], Jacob bisp j Bergen, her Vignold Henrichßen, Regner, Guttorm, Nicolaus erchebiscop, her Jon j Opslo, bisp Oluff j Staffuanger, Siurd j Hammer, bisp, her Siurd Haffthorßen[8], Haagen Jonsen, Otte Regmundsen[9], Erland Philipßen, Gaute Erichßen, Oluff Haraldsen.

Vnder kong Erich aff Pomeren: her Aslag bolt til Bergen, *Johannes* til Opslo, Andbiörn til Hammer, *Thomas* til Orcknö bisper. Riddere her Suale Jonsen, [h: Endre Erlandßen, h: Hartuick Henrichßen, her Oluff Haagenßen[10], h: Guttorm Bentßen, h: Narue Jacobsön, h: Haagen Siurdßen [*anno* 1400[11], [her Henrich Benckestock, her Jon[12] Darre[10].

[4] Kong Oluff] Alle disse Personer nævnes i Breve eller i Retteböder (de 10 sidste i Rb. af 26 Aug. 1383, se N. gl. Love III 218; Feilen „Regmundsen“ for „Reimarssön“ gjenfides i Afskrifter fra 16de Aarh.) undtagen „hr. Henrik“, som kun er Gjentagelse af „Henrik kantsler“, „Regner“, som er Gjentagelse af Otte Reiner (se N. gl. Love III 215), „Guttorm“, som er Feil for „Gaute“ (Eriksen) og „hr. Jon Siurdsen“, som ikke kjendes. Oluf Haraldssøn for Alf H. findes ogsaa N. g. L. III 223. Fru Ingeborg Petersdatter paa Hustad, som ellers levede tidligere i 14de Aarh., nævnes ved 1404 i D. N. II no. 580. Jon Mortensens aftegnede Vaaben er feilagtigt.

[16] under k. Erich] De 4 Biskoper og 6 efterfølgende Herrer (af hvilke kun Endride var Ridder) forekomme i den her brugte Orden i Traktaten med Skotland 1426 (D. N. VIII no. 276). „Henrich Benckestok“ er ganske ukjendt.

[1] Barderssen F. Bordsön E. [2] *Fra* [*mgl.* BD. [3] dronning Margrete *tilf.* BD. [4] *Randnoten kun i* A. (A$_2$ *optager i Texten*: her Jonas wecter!). [5] *Fra* [*mgl.* B. [6] Siursön B. [7] AB. Hustad D. [8] Halduardßön B. [9] Ragualdssön H. [10] *Fra* [*mgl.* DEH. [11] *Fra* [*mgl* B. [12] Jenns B.

Vnder kong Christoffer aff Beyeren *etc.*: erchebisp *Aslachus bolt*, *Johannes* j Opslo, [*Anbernus* j Hammer, *Olaus* j Bergen, *Audenus* j Staffuanger, *Thomas* j Orcknö, Jon j Ferö[1]. Oc dißse efftersкreffne riddere med mange flere[2], [h: Erland Endritsen, h: Erich Semundsen, her Erick Biörnßen[8], [her Jens Knudßen, h: Otte Mattzen[9], [h: Siurd Jonßen, her Rauald Nilßen laugmand til Steig[10] [*anno* 1466[11], [h: Jörgen Laurenßen[12] höffueds mand paa Bagahus[13], [her Alff Knudsen[14], her Oluff Nilßen. [Denne her Oluff Nilßen[15] til Talge j Ryefylchit [var kongens[16] slotzherre paa Bergenhuus. J hans tid begynte de Tyske at giöre meget (som de oc offte siden haffue[17] giort) emod oc offuer deris friheder, det kunde for^ne^ ridder ey fordrage, men ville at de enfoldeligen skulle bliffue ved dennem. Der hand ville nu sette dennem til rette, bleffue de hannom formastige[19], oc efferdi[20] at[21] kongsgaarden var icke indmurit, men stod aaben, thorde hand icke der bliffue, thi[22] gaff hand

[h: Endre[3] Erlandsen, Suale Jonsen, Hartuig[4] Henrichsen, Oluff Haagensen[5], [Guttorm, h: Narue Jacobsen, raad oc vebnere, her[6] Guttorm Euindsen, Hans Kruckow[7].

[her burde insettis mere om de Tyskis hoffmod oc om deris indmuring, Skotte roff[18].

---

[1] under k. Christoffer] De opregnede Herrer findes alle i Breve, men dels under Kong Christoffer (D. N. VII no. 427 og 432), dels under K. Erik (Anbernus i Hamar døde c. 1430), dels under K. Christian d. 1ste (B. Jon i Færö fra c. 1450, Jöns Knutsön, Alf Knutsön og Otte Matssön fra c. 1450—55 samt Jörgen Laurentssön fra c. 1480). De i Randnoten nævnte er for de 6 førstes Vedkommende Gjentagelse, se forrige Note.

[13] Indmuring] d. e. Bryggens Befæstning af Tyskerne 1523, se N. Mag. I 548.

[14] Skotte roff] om „Skotterovet“ 1523 se N. Saml. 8vo II 481 ff.

[17] formastig] gl.dansk overmodig, for mægtig (Kalkar I 668).

[1] *Fra* [medt mange flere bisper, prælater, herrer E. [2] *Fra* [Riddere B. och ridderskab, som icke giöris fornöden at molestere nogen medt E. [3] Endret H. Endrich BD. [4] Hertug D. [5] Henrichsön B. [6] *Fra* [*mgl.* BDH. [7] DH. Krug B. Krugh A. *Fra* [*Randnote i* A, *optages i Texten efter* „flere“ (L. 4) BDH. [8] *Fra* [*mgl.* BDEH. [9] *Fra* [*mgl.* DEH. [10] B. Stey A. Stegen D. Steget H. *Fra* [som waare regierende och i floer thill E. [11] *Fra* [*mgl.* BH. [12] B. Laugmandßön DEH. [13] B. Bergennhus DEH. *Fra* [*tilf.* BDEH, *mgl.* A. [14] *Fra* [*tilf.* BDH, *mgl.* AE. [15] *Fra* [*mgl.* BDE. [16] *Fra* [*mgl.* B. var oc saa hand ved dett paß E. [17] BD. haffde A. [18] *Randnote i* A. [19] ABD. for mectige E. [20] AB, *mgl.* D. fordi E. [21] *mgl.* DE. [22] da D, men E.

sig til Munckeliff, baade for det var sterck oc fast, desligiste siden det var eit kloster, j huilchet mand pleyede at haffue fred oc leyde, men der hialp huerchen hellighed eller feste mod en hob galne rasende folch, som forsamlede sig emod klostrit oc stormede endrectelige. Bisp Torleff gick vd emod dennem [berendis for sig j handen[1] *hostiam* vdi[2] monstrantz [oc begierede[3] fred, men de vgudelige banskroppe hugge henderne aff bispen[4], sloge hannom j hiel, oc der de kunde end[5] daa[5] icke bekomme her Oluff Nilßen, sette de ild paa klostrit oc brende hannom inde med to [andre, som vaare her Oluffs sönner[6], Nils oc Peder Nilßen[7], der til med to prester oc mange andre[8]. [Skede dette efter *Christi* byrd 1455 paa S: *Egidii* dag[9].

Vnder den förste kong Christiern aff det naffn vaare diße efftersk^{ne}[10] erchebisper[11], riddere[12]: Her Oluff[13] Nilßen, huilchen (som *Albertus Crantzius* skriffuer) var jhiel slagen vnder kong Christiern, som oc troligt er, oc *datum* tilkenne giffuer, fordi denne högbemelte konge var vduald[14] *anno* 1448: andet aar der effter ved *sanctorum Symonis et Iudę* var hand saluet til konge, [oc *anno* 1450[16] var hand saluet til konge[17] j Trondhiem[18] [S: Oluffs dag, döde hand 1481, oc her Oluff Nilßen var[19] slagen som forskreffuit staar, *anno* 1455, thi motte det haffue skeet vnder kong Christian, endog her Oluff var til oc[20] vdi kong Christophers tid[21].

Iacobus tertius rex Schotorum fick kong Christians dotter *Margaretam* oc med hende Orchnö til brudskat. *Munst:* 54 *folio*[15].

[9] sönner—Nilßen] Skrivfeil for: sön Nils og hans broder Peder Nilßen.

[14] Albertus Crantzius] se Norvegia VIII C. 12.

[20] Munster fol. 54] ɔ: pag. 54: Anno salutis 1469 Iacobus tertius rex duxit uxorem Margaretam filiam regis Noruegiæ & in dotem accepit ius regis Noruegiæ in Orchadibus insulis.

---

[1] *Fra* [och bar i sin haand DE. [2] *et* E. i D. [3] *Fra* [begierende B. och bad att de wilde besinde dennem, oc bad om E. [4] hannom DE. oc *tilf.* B. [5] *mgl.* DE. [6] *Fra* [AD. aff hans sönner, som vaare B. hans sönner E. [7] AD, *mgl.* BE. [8] flere *tilf.* BE. [9] *Fra* [*mgl.* B. *Her begynder atter* C. [10] bisper CD. [11] och *tilf.* CD. [12] *mgl.* B. *etc. tilf.* A. [13] Ole CDE. [14] valt CD. [15] *Randnote i* AD. [16] 1430 E. [17] *Fra* [*mgl.* CD. [18] 1450 *tilf.* CD. [19] bleff CD. [20] *mgl.* CD. [21] *Fra* [*mgl.* E.

Olaus electus til Trondhiem, Torleff j Bergen, Gunnar[1] j Staffuanger, *Johannes*[2] j Ferö bisper, oc diße riddere, h: Oluff Nilßen, h: Henrich Krummedige, h: Kolbein[3] gast, her Peder Nilßen, h: Erich Biörnßen, h: Henrich Johanßen, *item* Engelbret[4] oc Herloff Staffens[5]sönner oc flere andre. Her Jon Smör [*anno* 1473[6], fru Kirstene[7] Taraldsdotter (som mand kallede[8] Smörhette), hendes mand Herlaag[9] Perßen, [bode de paa[10] Fit[11] j Sogn, *anno*[12] 1471 bode en anden ridder paa Fid[13], hed her Erich Andersen[14], hans frue fru Margrete Iffuersdotter. H: Maans Green *anno*[15] 1455[16].

Cunctorit[17] til Bergen med borgere[18] oc jndbyggere lidde en stor skade, först under dronning Margrete, jdet at det krigsfolch, som haffde legit[1] vdi Rostock oc Wismare oc fört[2] krig for deris konge, kong Albrict[3], föd j Meckelborg, som j vij[4] aar haffde legit[1] vdi fengsel, der de saage at deris röffueri[5] ville faa en ende, jdet kongen skulle befries aff hans[6] fengsel, droge de ligeruis[7] som kiöbmend til Norge oc komme til Bergen, der begynte de at röffue oc[8] brende oc skende baade kloster oc kircker oc alt som der[9] var, oc sparde intet vndertagendis folchet. Men eit aff diße skibe fick drotning Margret fat, der paa vaare 80 personer, dennem lod hun[10] alle[11] affkoppe. Det bleff icke end der[12] med giort, men de komme igien vnder kong Erick aff Pomeren om hösten, som kiöbsteffnen pleger at staa. Daa vaare tilforn de Tyske römde[13] fra Bryggen for krig oc orloff skyld, oc de Engelske seglede hid des emellem oc kiöbslagede. Der[14] de Engelske saage at denne skipflode (hues höffuids mand var Bartholomæus Fot[15]) komme, tenckte de at den gandske holstiske flode oc Hense stedernis vaare der med, thi skibede de hastelige ind oc flyde

---

[1] Olaus electus—Staffenssönner] Navnene gjenfindes i Rbb. af 1453 og 1455 (Afskrift i en Mængde Lovbøger). Engelbret og Herloff „Staffenssönner" er Feil for Engelbrekt Staffenssön og Herlog Peterssön, Henrich Krummedige for Hartvig K, Kolbein Gast (Gerst) for Kolbjörn.

[7] Herlaag Peterssön] Hans Hjem var Mærden ved Skien; hvis han tillige har boet paa Fit, maa han have faaet den ved Ægteskabet med Fru Kirsten Thoraldesdtr., og den er senere faldt til hendes Udarvinger. Hr. Erik Anderssön og hans Hustru kjendes ellers ikke. En „Erik Andressön paa Fit" forekommer, men i 1320 (D. N. XII no. 57).

[7] Fit] i Fit Sogn i Hafslo (Sogn).

[12] Dronning Margrete] jfr. Crantzii Norvegia VI Cap. VIII: Norvegia interim sub imperio feminæ quieta fuit, donec Albertus rex iam septem annis Margaretæ reginę carcere tentus, foret relaxandus. Quod cum intelligerent gregarii Rostoxiensium & Vuismariensium milites, quos Vitalianos dixere, qui dum rex captus teneretur — — bellum susceperunt — — finem propinquare sue grassationis, enauigarunt in Noruagiam, oppidum Bergense petentes — —. Egressi de nauibus in terram oppugnauêre oppidum et ferro ignique facile egerunt, ut cederent habitatores ligneis domibus mansitantes. — — — Vna de grandioribus nauibus quæ .80. uexit armatos in Daniam coacta, ab Regina capi iubetur. Quos reperit de recenti præda respersos, omnes iussit feriri gladio.

[1] B. Gunner AEH. Gomar CD. [2] Thomes E. [3] B. Colbenn A. Calbon CD. Kolbiörn EH. [4] BEH. Engebriichtt A. Ingelbrit CD. [5] BCDE. Stephanns A. [6] *Fra* [*mgl.* BE. [7] BCD. Kiirstii A. Kirstine H. [8] kaller och CD. *Fra* (*mgl.* B. [9] Herluff DH. [10] *Fra* [och bode paa CD. thill E. [11] DE. Friitt A. frii C. [12] *mgl.* CDE. [13] AD. friit C. *Fra* [*mgl.* BH. [14] Audenßön B. [15] *mgl.* BCD. [16] *mgl.* B. [17] AD. contorit CE. [18] borgerne CD.

[11] Erick af Pomeren] jfr. Crantzii Norvegia VI Cap. IX: Rostoxienses ac Vismarienses — — horum erat primipilarius, cuius hodie nomen celebre permansit, Bartholomeus Voet. — — Ille Daniam præternauigans, cursum tetendit in Noruagiam: emporium Bergense petens. Iam enim Anglici portum occupauêre, pisces aridos auecturi per absentiam mercatorum Germanię: qui regnum uitauêre ob bellum. Anglici ubi uiderunt adnauigare manum illam: arbitrati totum sequi agmen Holsatorum et urbium maritimarum: rebus ad naues importatis fugam intentarunt. Idem quoque Bergensis qui tum aderat Episcopus factitauit, nam insiliens unam Anglicanarum concessit in mare. Gregarii portum apprehendere et oppidum ingressi, sine discrimine cuncta uastabant. Episcopi immunis non erat curia. Sacra et prophana omnia inuoluta: nullum rerum discrimen (ut solet apud id generis homines), franguntur sacra quæque nihil imperuium rapientibus. Aderant Norici cum piscibus et pellibus mercatum venientes. Sed omnia sine commutatione et precio celeriter distrahuntur. Expleta præda, in naues onustas redeunt Vismariam repetunt. — — — Prædam partiuntur, nihilo tamen, ut fieri solet, ditiores inde facti.

---

[1] liigit CD. [2] förde CDE. [3] Albrith CD. Albrett E. [4] 17 (!) C. [5] roffui C. [6] sitt DE. [7] ligo CDE. [8] *mgl.* CDE. [9] det C. [10] hand C. [11] *mgl.* CD. alle sammen E. [12] CDE. her A. [13] römpt C. [14] CDE, de A. [15] Fodt CD.

der fraa. Bispen j Bergen (ieg troer det var bisp Arnald[1]) römde oc j eit engelsk skib oc drog til haffs. Siden begynte fienderne[2] at röffue oc[3] plustre[4] kircker oc kloster, biscopsgaarden oc alt det, de funde fore dennem, baade helligt oc vhelligt, oc alt det som[5] bönder[6] oc Nordfare[7] haffde hid fört, det var altsammen tagit dennem jfraa, med hues[8]· godz [de opfylte[9] deris skip, oc droge siden igien til Wismar. Men[10] de bleffue dog intet[11] rige aff samme roff. Aaret der effter komme[12] de[13] igien med siu skib oc den samme[14] höffuidzmand, oc de Norske [forsamlede hen ved hundrede skytte baade[1] mod de röffuere, oc finge först eit aff de siu skib[2], siden[3] da[3] dapte de, fordi[4] de Tyske skibe vaare saa höge, at de kunne icke komme op[5] vdi[6] dennem. Oc endog de, som vaare paa kongsgaarden[7] oc biscopsgaarden, [huilche[8] de haffde befest[9] mod fienderne[10], kunde vel haffue holdit baade gaarderne emod fienderne, dog flyde de, jdet at de saage at de andre Norske bleffue til söis offueruundne aff de Tycke, huilche effter seieruindingen gaffue dem[11] ind j byen, röffuede oc borttoge alt det de finde kunde, oc droge hen dermet[12] til Elffuen. Skede[13] dette[14] aar effter *Christi* byrd 1439[15], paa huilchet aar Christopher aff Beyeren kom til Danmarck.

---

[1] Arnald] Formodningen er urigtig, thi Arnald (Arne Klemetssön) førte kun 1432—34 Bispetitel i Bergen og var neppe nogensinde i sit Stift; Biskop Aslak, som i 1428 var postuleret til Erkebiskop, flyttede ikke før 1429 til Nidaros; han har saaledes i 1428 været Biskop i Bergen.

[8] Aaret efter] jfr. Crantzii Norvegia VI cap. X: Aspirante uere ad nouam se accinxêre expeditionem, in idem ducturi emporium. Quadringenti circiter septem nauibus ingrediuntur mare. — — Eius rei euentum de priori metientes Noruagii se iam instructiores fecêre, si ad prædam redirent. Emporium Bergense recto cursu inuadunt. Qui inerant Norici iam munitionibus firmabant regis atque pontificis curiam, inde oppidum propugnaturi. Sed Gregarii fortiter aggrediuntur. — — Jubet in naues regredi. Vix se in naues contulere, et ecce magna undique uelorum frequentia propinquat. Erant Noruagii, qui prædatoribus occurrerent. Nec mora, pugnam ineunt. Septem naues cum pluribus quam centum iniêre pugnam. Primo certamine minor de septem capta est. — Nihilo secius pugnauêre sex reliquæ. — — Cumque pugna crudesceret, cæsis plurimis qui supererant Noruagii fugam ineunt: uictores mare tenuêre Vitaliani. — — aggrediuntur urbem expugnare. Sed nullus ibi labor. Nam habitatores Noruagii, ubi suorum in mari fugam uidêre, uictoriam Germanorum: fuga sibi quisque consuluit. Ita uacuum habitatoribus emporium inuadunt, despoliant, præda explentur. Bartholomeus cum suis potiores rerum partes detrahens, enauigat Albim fluuium petens. — — Erat autem tum post natum Christum annus Millesimus Quadringentesimus et tricesimus nonus.

[1] ABC. Arnold DH. *Fra* (*mgl.* E. [2] fierne C. [3] *tilf.* CD. skiende oc E. [4] brende D. [5] bode *tilf.* CD. [6] bönderne CDE. [7] Narfaderne CD. nordfarene E. [8] deſſe C, dette D. alt det röffuedt E. [9] *Fra* [opfylte de E. [10] *mgl.* CD. [11] icke CDE. rett megitt *tilf.* E. [12] *tilf.* CDE, *mgl.* A [13] vd *tilf.* C. [14] *mgl.* CD. forb. capiteen eller E.

Eit[16] andet *datum* finder ieg vdi nogle[17] latiniske vers om 1429, at Bergens kircker oc closter skulde uere brend aff de Tyske röffuere, ieg gi*ß*er at det haffuer verit den förste tid, som de[18] falle[19] her ind[20] vdi dronning Margretis[21] oc kong[22] Erichs tid[20] aff Pomeren, fordi hun leffde [enda effter[23] kong Erich regerede. Saa lyde versen[24]:

Anno *C D: milleno cum nono sicque viceno*
1429[25]. *comburitur templum Bergense perque piratas.*

Vnder kong Hans, som var kronet 1483, vaare di*ß*e effterskreffne[26] geistlige oc verdslige rigens raad j Norge: bisp[27] Gunnar[28] j Opslo, Hans j Bergen, Karl j Hammer, Iffuer

---

13 1429] er det rette Aar for det 2det (3die) Anfald. Forf.s Mening er, at Anfaldet i 1393 skulde henføres til 1429 og at Dronning Margrete da endnu levede!

22 Gunner—Guttorm Tield] De 3 Biskoper, Kantsleren og de 10 verdslige Herrer nævnes i samme Orden som Udstedere af et Brev til det svenske Rigsraad, dateret 1 Februar 1482 (trykt hos Hadorph p. 302 ff.). En Kopi af dette Brev har altsaa existeret i Bergen.

[1] *Fra* [heedon veed hundret skib bouder, och forsamblede dem CD. rustede sig wd mod dem med 100 skiöttebaader E. [2] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [3] *mgl.* CD. [4] at *tilf.* CDE. [5] igien *tilf.* C. [6] i CD. till E. [7] kongens gaard CD. [8] huilchen CD. [9] *tilf.* CD, *mgl.* A. [10] *Fra* [*mgl.* E. [11] sig CD. [12] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [13] och scheede CD. huilchet skiede E. [14] det CD, *mgl.* E. [15] 1430 C. [16] och CD. [17] nogen CD. gamble *tilf.* E. [18] *mgl.* C. [19] faldt D. [20] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [21] Magrets C. [22] kongen CD. [23] *Fra* [endog CDE. [24] wersenne DE. [25] *Randnote i* A. Dett er aar 1429 *tilf.* E *i Texten* (*efter Verset*). [26] AFH, *mgl.* CDE. [27] biscop F. bisper CD. [28] B. Gunder F. Gunner AE. Gunardt CD. Gundi H.

Vickung[1]sön[2] prouist j Opslo oc rigens canceler, h. Erich Biörnsen, her Alff[3] Knudzen 1485[4], her Bo Flemming, her Gaute Cane[5], h: Suend Galle[6], h: Einar fluge[7], h: Jon Biörnßen[8], h: Otte Mattzen[9], hans froe hed[10] fru Ingeborg Lydis[11]dotter[12], h: Magnus Perßen, her[13] Guttorm thield.

Vnder kong Christiern, som var kronit j Opslo 1514, vaare dißse rigens raad j Norge geistlige oc verdslige: Erich Valckendorp erchebisp, bisp Andor[14] til Bergen, Andreas[15] til Opslo, Hoskold[16] til Staffuanger, Magnus til Hammer.

Vnder kong Frederick den förste[17].

[Vnder kong Christian den tredie[18], oc[19] vnder kong Frederich den anden haffuer ingen raad verit vdi Norge, men fire slotzherrer, som ere til Bahuus, Agershuus oc Trondhiem, de regerede landit effter kongens breff oc befalning oc Danmarcks raads samtöcke.

---

[8] Erik—Hammer] Disse Biskoper nævnes sammen i Oslo i et Afladsbrev for St. Halvards Kirke i Bergen (D. N. I no. 1040).

[1] Wicknuck E. [2] ABF, *mgl.* CDEH. [3] Oluff BH. [4] ACDF, *mgl.* BEFH. [5] *mgl.* CDH. Galle (!) E. [6] Oluff Otteßön *tilf.* BEH. [7] ABF. flugge CD. flue E. Hans Kruckov *tilf.* BEH. [8] Turßön BEH. her Alff Knutsön 1485 *tilf.* C (!). [9] Biorrenßön (!) C. [10] *mgl.* CDF. [11] Lyders E. [12] *Fra* [*mgl.* H [13] och CD, *mgl.* F. [14] Anders BCDE. [15] Anders CDE. Muuß *tilf.* E. [16] Hoskioldt CD. [17] *Derefter aabent Rum paa 4 Linjer i* A. [18] *Her stanser* A (*med aabent Rum nederst paa Siden*), *Resten efter* BCDE. *Fra* [*mgl.* E. [19] *mgl.* E.

TILLÆG I *B*.

S. 41. Ja sandelig da troer ieg icke gudfryctigere folck til at verre, end de rette indfödde Norske folck ere.

S. 41^{28}. Ja Norrig haffuer giort aff mangen fattig dreng en riig dannemand.

S. 46^{17}. Dette folck ere meget skarpsindige, kand aff Been oc Hualstender meget konstelig vdskiere huad de ville, oc besönderlig giöres aff dennem det ypperlige Spil, som kaldes Skack taffuel, huilked er Herrers oc Försters lyst oc tiids fordriff. huilked spil oc Islenderne mesterligen oc skarpsindeligen spille kand[1].

S. 63^{15}. Der findes oc et slags forferdelige, skadelige oc grumme bester i haffued, som mand kalder Söorme, huilken (naar hand samen kryber) er saa tyck som en Vinpibe eller ölltynde, (oc naar hand sig vd giffuer, bliffuer hand) 30 eller 40 Alne lang. Samme Orm lader sig gemeinlig til siune vdi Julii oc Augustii maaneder, besönderlig vdi viig, fiorder oc haffner, naar det er hæt oc klart vær, paa huilke tider mand til Baads med stor lifs farlighed oc besuerlighed reyse maa, ti hand behendelig vdi mange krumme oc kraagede bucter fremskrider, oc giffuer sig mod dem som ere y baadden, at hand dem kand omkomme, oc badden omkaste oc ödelegge, men hans tredske oc bekendelig anslag hanem afslaaes, ti de som herom vidskab haffuer, tager gierne oc gemeinlig med sig i Baadden Bebergel, huilke de smaa skraber, oc dennem ret imod Neßen den kaster, saa maa hand endelig ved den lugt bortuige, oc ingen skade giöre kand.

S. 69^{24}. Samme stue er saa stoer, at naar en staar y dören, oc seer en anden der inde, da siunes hand som inde er meget liden, oc taler hand, da skal hand raabe meget höyt, om den anden skal höre det. Lige saadan en stue findis vdi Nordfjord, aff lige saadanne store brede stocke, som y fordum tid er opbygged, oc kand y samme stue paa en tiid tvende vnderskedelige bryllups höytider holdes.

S. 82^{8}. Vdi Stauanger stict ligger den vide berömte haffn Fleckeröen, vdi huilken naagle tusende skibe aff atskillige Nationer imellem aar oc dag sig der forsamler, oc med stor lyst, skiuden, trompet liud ved hundred oc flere tillige sig der fra igen ved Confÿye til vnderskedelige orter oc steder begiffuer[1]. Vdi samme stict ligger Auelsnes kircke paa den venstre haand, naar mand kommer ind y Karmesund, som haffuer verred en aff de allerstörste herrets kircker y Norrig, oc ved konning Haagens bekostning opbygget. men nu er den störste part der aff forfalden.

---

[1] Jfr. Norrigia illustrata S. 233, som tildels ogsaa laaner fra Peder Claussön (Saml. Skrifter S. 192).

S. 84^{15}. Vdi vaar tid haffuer leffued en hæderlig oc höyglert mand ved naffn H: Gudbrand Thorlachsön Biscop for Norden paa Island, y det stict som kaldes Holum, huilken aff en ret hiertens kierlighed til Guds ord at forfremme der paa landet, haffuer ladet bekoste et skiönt Tryckery, oc vdi det Aar 1584 icke vden stoer bekostning ladet prente den store Bibel paa Islandske sprock oc tungemaal, til Guds hellige naffns ære oc mange menniskes euige salighed, det oc icke dermed er giort, men siden effter den tid er atskelige baade Latine, Danske oc Tydske böger paa Islandske vdsette oc prented, mange menneske der paa landet til tröst, glæde oc hugsualelse, hand haffuer oc aff en ret hiertens iffrig kierlighed til Gud oc hans næste verit omhyggelig for at vdskicke aff Landsens indfödde til fremmede vdlendsk steder, at lære den ypperlig prenter konst, oc andet mere som dertil hörer, huor med den S: hæderlige mand haffuer saa lenge verden staar, giort sig her et euigt vdödeligt naffn, oc alle Islender, som nu leffue oc her effter kommendes vorder, först Gud der for maa tacke, oc siden den hæderlige mand rose oc berömme, oc endelig bede Gud at hand sligt gudelig velbegynte verck oc klare lius vilde lade indtil Verdens ende huos dennem liuse oc skinne, oc icke formörckes eller gandske vdslettes.

S. 95^{9}. om hanem siges at hand vaar vdsent, at hand skulle fra Skotland hente en brud til Norrig, oc imedelertiid de vaare paa reyſßen, da besoff hand hinde.

TILLÆG I *E*.

S. 6^{20}: det er: Harald haarfawer, som de kaldett hannem for handz smucke och deilige haar skyld.

S. 6^{23} (*efter* gaffuer): naar hand will dem well, men naar hand wredis, da tager hand saadanne fra dem igien.

S. 8^{7} (*efter* Norinberg): *item* Norlingen, dog mener en part Historici, at Norling haffuer sit naffn à Nerone.

S. 9^{11} (*efter* dag)—9^{17}: Och dett skiede aar 912. Och skulle forb. land bliffue alle Nordlęnder, som waare dragen aff deris fædrene land medt hannem, till en evig boligs stæd etc. Lod saa forb. Rolff sig med sin krishær döbe, oc der hertug Rubert stod fadder till hannem, bleff (Rolff:) kaldett effter hands naffn Robertus. Der foruden saa gaff kong Carll aff Franckerige Rolff sin daatter Gißell, oc saa bleff hand den förste hertug udi Normandien[1].

---

[1] Jfr. Norrigia illustrata S. 177.

Dette er om Normannorum förste wdsprijng, men huad deris effterkommere anlanger, saa well mandelige gerninger, mectige herredömmer, slect, byrd, och suogerskab, med Franckerige, Engeland, Italien, Scicilien, Calabrien, Apulien, Wngeren, Bohemen och det Øster-rigis huuß, de Rommerske keisere etc. wil ieg gaa forbi.

S. 10^{10}—11^{80}: Ti all den stund öffrighedz personer frycter och elsker gud, holder handz ord i ære och act, forfremmer uden nogen persons anseelse low oc rett med all retsindighed: flyer affguderi, tiranni och wold, lettferdighed etc. oc betencker att de ere Guds vicarii och lænsmend, desligeste att de skall giöre regenskab der fore: see saa stadfester gud deris regiering och lande: men der som de anderledis bliffuer til sinds, och anderledis giöre, saa stöder hand de stolte oc mottwillige aff stolen fra ære och dignitet, och forvexler saa riger och regementer til andre igien etc.

Effterad Harald haarfagers slegt oc affkom haffde regierett wdi fem hundrett aars tid, saa er dett kommett wnder Danm℔, dog weed gifftermaal: och endog att Norge er nu saa gammell, att dett gaar medt staff, saa haffuer Gud dog saa naadeligen wndt och giffuet (: diß medlertid:) en aandelig kiep och staff, som er handz hellige oc saligiörende ord, med de höygverdige sacramenter: paa dett, att dett skal icke omfalde, men bliffue til enden. Huorfore handz hellige och meget höygverdige naffn skee tacksigelse i ewighed.

S. 18^{4}: Denne samme milde her Alff (: en part kalder hannem lille eller mindre her Alff:) hedde paa Latine i de dage Oliuerus de monte, item comes de Sarpsburg eller greffue till Sarpsborg (: nu Fredrickstad:).

S. 20^{24}: Och her aff kand mand och saa forfare huad aarsage der waar till att haffue paafördt de Tysker, Skotter och andre stoer skade och affbreck till land och wand, i huor hand kunde: men effterdi hand haffuer werit en tapper söhane, er der fore well mueligt, att hannem siuntis best leilighed till saadant at fulddriffue wdi Örsundit, huor deris reise och kaaß falt frem, ligesom wiisen ocsaa om hannem lyder:

Synden seigle de Tyske mend, alt baade med meell oc malt,
Men Alff ligger i Örsund, han tager det fra dennem alt etc.

---

[1] se Huitfeldt I, Tillæg Nn ij.

Och effterdi hand haffuer dett giort paa fremmede strömmer och icke heller der spart de Dandske, men faldt dem oc saa fiendtligen an, i mange maader, for dett oprör skyld, som kom aff her Erick glippings wgierning, at hand woldtog her Marsk Stigs frue etc. och de Norske holt med her marsk Stig och hans börn, er hand derfore paa dett siste ahngreben oc lagt paa steigle der samme stæds[1].

Huad will mand tale om den mectige jomfru Rusle, som förde kri mange stædz, oc synderlig it stoert kri paa Danmarck och tuingede sine lande skatt skyldige wnder sig etc[2].

S. 22^{15}. *Randnote*: her er hoffved aarsagen, huorfore at autor haffuer skreffuet denne narration.

S. 22^{20}. Men att beviise for saadanne, att her haffuer weritt konger, er icke anderledis, end att een skall endelig forplict were at bewiise solen were oprunden om middagstid, naar den skinner aller klariste.

S. 27^{2-6}: Dett betyder icke aleniste, at konning Harald skulle bliffue gammel och graaherrig, och i saa maade paa sin alderdom skröbelig och svack, som alderdom altid med sig förer: mend end oc saa, att Norge skulle till en tid florere, oc paa dett siste forskeckis oc bliffue skröbeligt, ligesom itt krycke gammelt menniske etc. Ligerwiiß som dett er nu paa denne dag: ti quisterne aff træit betegne hands ett och affkomme som skulle were konninger och regiere landett till en tid, och siden udspredis offuer alt rigitt, och siden paa dett siste endeligen wißne och wndergaa, huilkett och saa skiet er: thi kongeblodett er nu formindskett och forvexlet thill fattige bönder och andre ringe almues folck.

S. 28^{18-21}. Huilke historier, medt mange andre, giffuer jo klarligen till kiende herrer och förster i lande, riger och regementer, enten forandring som skall skie, heller och saa lycke, seiervinding och fremgang i deris regieringer, eller oc saa om nogen besynderlige och seerdelis straff och landeplager, medt huilke gud almectigste storligen foraarsagis thill att straffe baade dennem och wndersaatterne medt tillige, for deris store synder, laster, hofferdig offuerdaadelse och formastelse, saa well som for wold, tiranni, och andet saadant mere skyld: paa dett att de engang for alle kunde lere att kiende först dennem sielffue, oc siden deris egen ringe (!) skröbelighed: och derhos eracte guds store wiißdom, almectighed oc wsluckelige wrede imod sig: naar som helst de hofferder sig, och icke tilbörligen wille ydmyge sig wnder guds weldig haand, som det sig bör. Huorfore de med all rette och betimeligen burde eracte och rett ahnsee, huorledis den wiise och meget höygberömte konning Salomon haffuer ydmyget sig for herren: och ganske demödlige och aff inderste hierte bedett gud om 1 Reg. 3. 2 Paral. 1. Sap. 9. naade och forstand i sin regiering, och derhoß bekiender hand sig aldeles wbekuem och wduelig till att stande suadan menighed fore och dömme (: som hand sielff siger:) Guds sönner och döttre, uden Gud sielff wilde meddele hannem sin wiißdom, naade och forstand dertil. Thi hand frivilligen bekiender, att hand sielff (: aff sin egen magt:) haffuer en gandske ringe forstand i low, rett och saadanne sager etc.

---

[1] se Vedels Visebog II no. 14, 15, 29—32 (D. gl. Folkeviser III).

[2] se Saxo (Vedels Overs.) S. CLXXI.

S. 36^{1} (*efter* til): Men naar mand will rett eracte dett, da er her i rigett saa offuerflödige mange, gode, faste och trygge haffne, at ligge med skibe udi, som de loge i en stue, i huad for storm, eller huor stortt wvær der kunde paa komme, som icke udi nogitt andett konge-rige kand findis.

S. 37^{9} (*efter* Styclestad): lige paa den tid om sommeren, som handz dag holdis, som er den 29. Julii. Hand skal were föd paa Ringerige, paa Böneßnæs, aff hellig Aaste sin moder.

S. 38^{13} (*efter* len): som lod mure en graff till den salige herris oc förstis legeme.

S. 40^{8} (*efter* riger): Men ellers haffuer de Naarske folck weritt mere jffrige och fyrrige wdi den religion, som de haffuer werit wnderwiist och oplerde wdi, frem for nogett andett konge-rige. Som nochsom kand erfaris der aff, att alt dett norske odell och jorde godtz er wnder cronen, som de haffuer giffuitt thill closter och adskillige altere i gamble dage, foruden dett som er giffuett til kierker, scholer, hospitaler, prestboler, och saa i mange andre maader.

S. 41^{20} (*efter* giorde): (: O Norvegia qvam jam mutata es
ab illo, Hectore: Heu, jam omnia in peius ruunt:)[1]

S. 45^{20} (*efter* begyndis): weed Almindbreck i Bahuuß læn, imod Hallind.

S. 47^{8} (*Randnote*): Paa wor herris himmelfærds dag (: uden tuil i Ringsagers kierke:) slog Rörick till S. Ole med en kniff, ti de stode i stoell sammen.[2]

S. 48^{n} (*Randnote*): Den smör adell kommer fra Norge oc bygger paa Island.

S. 48^{8} (*Randnote*): Island bekommer low och laugmand, huilken Islandske lowbog er endnu tilstæde, och er prentet aar 1578 ved Jon Jonsön laugmand ibid.

S. 50^{18} (*efter* land): oc det siunis troligste: efftherdi her ifra til Americæ grentzer eller Ostindienn er dog ikunn kort seilatz igiennem Weiggattet, frem for denn annden seilatz imod synndenn etc.[1]

---

[1] se Virgils Æneide II, 274—75 og Georgica I, 99—100.

[2] se M. Störssön Bl. 46 a.

S. 58^{28}—59^{2}: Kong Sweris moder, Gunille, som för haffde kong Siword Haralssön, hun fick en mand igien, som hedde Wnas smid, som waar kong Sweris stiffader, oc waar for^{ne} Wnas smid bispens broder i Ferröö. Huorfore hand flyde her ifra Norge med kong Swere, som den tid waar en liden dreng, och thill for^{ne} Ferröö, huor hand bleff opföd[2] i bogelige konster, och bleff treffeligen lærd, huor fore hand oc siden gaff landet store friheder, kirckerne ornamenter, baade aff sölff, guld och kostelige kleder.

S. 61^{29}. Tagendes exempell aff den gudfryctige, wiise och rettferdige Salomon, som ick altid sætte sagen till hiemting (: ad komme supplicanterne andre wdi hender etc.:) men tog sig sielff wmage till adt forhöre eller offuerhöre sagen, och i saa maade wdforske den rette och bare sandhed etc. Derfore siger oc Salomon ydermere Proverb. 20: Naar en konge sider paa stolen oc dömmer, da adspreder hand alt ont med sine öyen. Det er att see till, med sine wndersaatter, den stund hand er i sin regiering, huorledes det gaar til etc. Ti dett er den ting, som aller mest bepryder kongerne och regenterne: och dett er oc den ting, som kand forfremme deris regement, lande och riger, och forbinde saa huerandre wdi een sand Guds frygt, kierlighed oc enighed.

S. 62^{6}—63^{15}. Jeg will intett tale om den herlige faare ost och giedost, flesk, kiöd, huder, skind, och adskillige willevarer her faller i landett.

4 her er sölffbierge i landitt, som i fordum tid haffuer paa adskillige steder weritt i brug, som nu wdaff wandmæctighed icke kand brugis, her er kobberbierge och jernbierge, der foruden myreiern offuerflödigen: men Norge er bleffuen saa kold och kraffte löß, ja sandzelös, att den nu huercken kand, icke heller formaar saadant at bringe til weye.

5 her er alle haande slags fisk och sild, som gud begaffuer dette land med, som er, den wide och vel berömte tosk, som kaldis Bergenfisk, lange, huidling, flyndrer, helleflyndrer eller huede, aff huilken kommis raff ock reckling, braßen, hysinger, lax, aall, styrri mackrell, öritt, seig, haa, hummer.

Jeg will inttett tale om de mange slags hualer her fangis, aff huilke mand bekommer speck och lyse, foruden dett ypperlige ambra ceti, eller ochsaa ambra purgata, eller hualsucker, som föris aff rigitt wdi andre land och selgis paa mange adskillige apothecher for en synderlig lægedom, item rosmer, haabrand och haakierling saa stoer, att mand bekommer j lest tran eller lyse der aff.

---

[1] d. e. Waigats-strædet mellem Novaja-Semlja og Nordrusland, f. Ex. paa Mercators Atlas fra 1587 (Nordenskiöld, Facsimile-Atlas no. XLVIII—L.).

[2] se M. Störssön Bl. 106 b.

6 Hvad skall mand tale om dett herlige feede fæ och queg her i landett, som bucker, gieder, faar, suinn, skiönne och karske hester, smaa slags och store.

wdi skowgene hine store forfærdelige ellensdiur, hiorte, hinde, rensdiur eller daadiur, adskillige slags reffuer, swarte, blaa, huide, röde. Loß och maar, smaa och store, som kaldis wlffs gouper, reffs gouper, och katte gouper, fyllefratzer och offuerflødige harer.

S. 66^{8-10} (*efter* Olaus): som siden römpte till Holland, for kong Christian den 2 (!), der mand skreff 1527 (!), wdi paasche hellige dage. Samme tid tog hand med sig Norgis rigis crone, swerd, bredöxe och all Norgis rigis herlighed, medt megett andet guld och sölff, clenodier och allt huis guld, sölff, kobber och andet gods hand med en hast kunde faa med sig aff kirckerne, saa att hand med en hast fick nogle skibe ladde aff samme godtz, huilket for^{ne} godz bleff störste parten, med skibe och allt, paa samme reise.

Denne forb. biscop siunis att haffue holdett med gamble kong Christopher (!), kong Hansis sön, torde der fore icke bie, men römpte, och döde thill Amsterdam j Holland.

S. 68^{4}–69^{3}. Borgerne wdi Opslo sætte sielffve eller lode sielffve sticke jld paa byenn. Dett samme giorde de ochsaa till Sarpsborg: thi de wilde icke giftue brandskatt. Men bönderne gaffue brandskatt, och Swenskene gaffue dem fredztegn och breff, och trode bönderne deris ordtt och löffte, huor wdoffuer de toge ifra dennem alt dett de haffde.

Först beleigrett de Hammers gaard och befestning: och toge dett jnd: och straxt droge de till Agershuuß slott, och belagde dett med fem leiger, och skiöde fritt paa muren, dog de betaalde dett dyre nock, med blodpinde for huertt skud.

Handz kongelige naade och Majest. kong Fredrick lod forsende op till Agershuuß i Norge Frantz Brockenhuuß, Biörn Kaas, Knud Steensönn med xxv skibe, store och smaa, till wndsætning.

Wdi medler tid som forb. Frantz Brockenhuuß holtt skyrmyßell medtt de suenske paa Egeberig och andenstædz. da kom een galley till slottett, huilken e. och welb. Erick Rosencrantz lod did forskicke, som waar weldeligen berustett, med nogle hundret duelige hageskyttere, oc dett her ifra Bergenhuuß læn. Oc waar samme galey wdmunterit medt mange skiönne gottlinger och stycker, och waar med nogle sköttebaader.

Welb. Erich Munck thill Hiernne waar höffvitzmand paa samme galley och indlagde en stoer ære, priiß och seiervinding. Thi hand skiöd ind wdi den swenske skantze och leiger, saa at mand kunde see blodett löbe wdaff skantzerne, löbe graffuerne och wdi söen:

De wdaff galeyeren lagde well 2000 ned, och deris öyen til haabe: thi hand kom bag paa dem ind paa grunden, icke lenger ifra end it pielskud, och haffde de swenske inttett skandtzett for sig paa den side: huor fore att de skiöde aff galeyeren och skyttebaadene, baade med mange groffstycker och hager wdi deris skantzer och leiger etc. och de kunde icke bruge deris skött och stycker.

Saa maatte swensken sætte kroppen och liffuett till, saa att wandett eller söen bleff röd aff blod: och miste svare mange folk, som de lode sielffve opbrende, paa dett at mand icke skulle kunne tellie dem, som falt.

Och waar dett icke andett mueligt, fordi saa att Erick Munck giorde lyst paa sin side, desligeste skiöde de och flux aff slottett, och for det tredie aff de dandske skibe, som dog haffde deris skantzer paa hoffvitztangen.

Denne skyrmitzell och slag stod i siw gandske timer, saa att mand hörde icke andet en raaben, skrigen, her, her, her, ladde, skiöde, robte statt bi, statt bi, fal an, fal an etc.

Den anden dagen der effter, da lod den swenske öffverste tilbiude Christenn Munck, med de Dansche paa kong Erik den 14. hanns wegne, at wilde holde it felt slag eller slachtning med dem paa slotz enngen: Menn om nattenn sætte swennschenn jld paa sit leiger och forsenndte sin troß for sig ned ad Wigenn. Menn nogle dage förend de römbte, da bleff deeris beste styrcke eller schyt synnderschott aff slottet.

Der de affrömbte, bleffue der ochsaa mange omkomne paa Romerige. Men der hand kom paa grenntzen eller lanndemerket igienn, da haffuer denn suennsche Johannes Siggesönn munstret och talt sitt folck, da haffuer hannd paa adtschiellige stæder mist 6000 mend. Huorfore hannd med grædende taare formaledidet och forbandet denn som war aarsag till det tog och inndfalld wdi Norge. Thi endog (: siger hannd:) at wi haffuer faaet och bekommet roff och bytte, saa haffuer wi och saa mist alt wort beste kriigsfolck.

Huad schade och affbreck de suendsche giorde i det jnndfalld paa Hammer, Oßloe, kircker, hospitaler, med adschiellig tyrranni, will ieg gaa forbi.

S. 71^{17} (*efter* haardes sön): (: som bleff slagen i Engeland 1063 :)[1]

S. 80^{18} (*efter* byen): Dog heder dett medt all rette Stadander,

---

[1] se M. Störssön Bl. 76 b.

heller den anden stad: ti Tönsberig skall were den eldste stad wdi Norge, der nest Stadander, lige som mand wilde sige saa megett som den anden stad etc[1].

S. 82^{10} (*efter* fructsommeligt): ja den aller fructsommeligste frem for alle de andre stiffter, besynderlige paa huede, rug, byg och ertter, desligeste och alle haande quæg, fæ, faar och gieder. Fordi saa att Hedmarcken, Gulbrandsdalen, Tofften, Hadeland, Ringerige, med andre flere herreder och böygdelag, ligger der wnder, som ere de beste kornland i all Norge.

S. 87^{3-5}: Nu fylger effter om den ypperlige adel, her haffuer werit wdi Norgis rige, som er den siste rooß som Norge kand berömmis wdaff.

S. 89^{2-5}: och hands egen sön, Peder Skulesön, gaff sig wdi it stegers huuß, oc fick en skiden quinde kleder paa. Men kongens (: Berckebenene:) kom hannem till att gaa wd aff closteret, och slage hannem ihiell, saa well som sönnen Peder, thi de sette jld paa closteret[2].

S. 90^{4} (*efter* Bosa): Aasuld til Österraadt, Loding Gunersön, Peder Povelsön, Gunder kong Haagens frende, Find Goutesön, Baard aff Gundrickstad, Peder Iffuersön, Willem aff Torgen, Grim aff Sande, Iffuer Pedersönn, Arne Black, Clemett aff Holme, Oluff kyffling, Baard Graa[3].

S. 91^{3} (*efter* Grönland): Povell Gaaß, Lodin stour, Erland i Biarckö, Erlandt Raudt.[4]

S. 92^{6} (*efter* canceler): hans fader hed Helge (!), oc kaldis derfore saa, fordi hand vaar den förste som gaff sine hester korn i Norge att æde, hand bleff fangen 1299 og hengd i Nordnæß wden for Bergen[5].

---

[1] Jfr. Peder Claussöns Udtalelse mod denne Etymologi (Saml. Skr. S. 322).

[2] se M. Störssön Bl. 149 b.

[3] se M. Störssön Bl. 148 b—149 a.

[4] se M. Störssön Bl. 159 a og 163 a.

[5] se ovenfor S. 95^{6}.

OM
HAMMER.

HAANDSKRIFTER:

A = no. 938 fol. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet i Christiania c. 1633.

B = no. 1565 b i ny Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift fra Midten af 18de Aarhundrede.

C = no. 233 fol. i Throndhjems Videnskabsselskabs Haandskriftssamling, Afskrift fra c. 1740.

D = no. 2842 qv. i gl. Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet i Midten af 17de Aarhundrede (c. 1650—60).

E = no. 1720 qv. i Thotts Samling i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet c. 1710—20 af P. B. Mylius.

F = no. 89 qv. i Deichmanns Bibl. i Christiania, skrevet c. 1710—20 eller lidt senere (kun benyttet i 4de Afsnit).

R = Uddrag i „Norriges Beskrivelse“ af Mag. Jonas Ramus (Kbh. 1735).

[In nomine Iesu Christi[1].

Anno [domini M : D : LIII[2] den 22 daug *julij* paa Hammers gaard, vaare thillstæde hoes Christen Munck samme tid aff Hammers capittel hr. Trugels *cantor*, en mand ved hundrede aar, mester Torbiörn[3] aff Todten[4], mester Amund Ellingsen aff Hadeland,her Baard[5] Rolffsen aff Stange[6] med flære geistlige mend, dernest Bendt Haar laugmand, Christopher Mogen*ß*en till Vie,

---

[1] Hammers gaard] nuv. Storhammer Gaard v. for Stiftstaden Hamar.

[2] Christen Munck] til Toberup, Høvedsmand paa Hammers Gaard 1549—56 og 1561—67, paa Akershus 1556—72, † 1579.

[3] hr. Trugels] Olafssön, var Brodersön af Biskop Herman Thrugilssön († c. 1503), nævnes som Cantor ved c. 1520—30 (D. N. VI, no. 713) og ved 1548 (Hamars Kapitels Jordebog), havde *altare quinque vulnerum* og Gautestad Præbende.

[4] M. Thorbiörn] Olafssön, af Familien Skaktavl, var Sogneprest paa Thoten før 1547 (DN. II no. 1148), havde de 15 Nødhjelperes (S. Jørgens) Alter med Alms Præbende (Jordebogen fra c. 1548), tog Afsked som Sogneprest 1568, † 1577. Han var gift med Søster af Christoffer Mogenssøn.

[4] M. Amund Ellingssön] var Sogneprest paa Gran (1534 ?), havde ved 1548 S. Salvatoris Præbende (Jordebogen) † 1573.

[5] Baard Rolfssön] af Familien Rosensværd, Sogneprest i Stange, havde ved 1548 St. Michaels og St. Nicolai Præbender (Jordebogen), † kort efter 1572. (Saml. t. n. F. Spr. og Hist. I 419).

[6] Bengt Haard] Andersen, var Lagmand paa Oplandene mellem 1548 (D. N. I no. 111) og 1554 (D. N. IX no. 774), ejede Bønsnæs paa Ringerike.

[6] Christofer Mogenssön] af Familien Handingmand, ejede Vie (Nordvie) i Stange, var Foged paa Kjøbenhavns Slot 1556 og Be-

---

[1] *Fra* [AE, *mgl.* CD. [2] *Fra* [CDE. 1553 A. [3] CDER. Torbiön A.
[4] DE. Thoden C. Thoufften A. [5] CDE. Baar AR. [6] CDER. Stunge A.

Hans Kruchou[1] till Thierne, med mange andre[2], ædele oc w-ædele, *item* gamble odelßbönder[3] oc andre forstandige mend. Da bleff samme tid alle bispernis böger oc breffue offuerseeit, huilche[4] de haffde med deris egne hender vnderschreffuid, oc fandtz vdi Hammers gaardtz thorn om Hammers kiöbsted[5] oc hendis leylighed, som[6] var[7] giort vdi en bog oc beseylit, oc[6] siden[8] effter [kong may^{tt}[9] befalling bleff neder sendt thill hans naade[10], huilchen bog Christen Munck lod udi[11] sin egen bog indskriffue[12], som her[13] effter fölger[14].

---

falingsmand paa Bremerholm, havde i Len siden 1560 Rygge, Raade, Aabygge og Id Skibreder, faldt i Søslaget ved Øland 26de Juli 1566. (Saml. t. N. F. Spr. og H. I 433 ff.).

[1] Hans Kruckov] Johanssön til Tjerne (Ringsaker), levede endnu 1558 (D. N. VI no. 792).

[1] Kruge D. Krugge E. Krokerud R. [2] baade *tilf.* C. goede *tilf.* DE. [3] oußdallsbönder DE. [4] CDE. huilched (!) A. [5] CDE. kiöbstæder A. [6] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [7] CDE. oc A. [8] CDE. den A. [9] *Fra* [kongens C. kongelig D. [10] CDE. may^{tt} A. [11] *tilf.* CDE. i A. [12] CDE. indföre oc lyder A, [13] *mgl.* CDE. [14] *Hele dette Stykke fra Begyndelsen mgl. i* B.

(I)

Om Hammer[1] och[1] Hammers kiöbstadtz bygning,

huerledis den vaar [skickid oc funderit[2] i gammel dange, den tid[3] den vaar i sin velmagt, med kiercher, closter, cannichernis residense gaarder[4], commune[5] oc skole.

[Om S. Olufs kloster.[6]

Det samme closter med sin bygning oc leylighed[7], med sine[8] frugt hauffuer, eble oc kirsebær hauffuer oc homble hauffuer oc[9] anden herlighed, vaar statteligen noch oc beleyligen funderit oc bygd, som[10] vandet Miöss nu[11] haffuer borttagit [jorden, den störste part[12], baade aff[8] hauffuer oc hußetombter med sin[13] storhed, som [langt ud til vandet var[14] saare vel foruarit med pæler oc boeluercher, att vandet giorde[15] ingen skade[16]. Men closterit i sig sielff uaar herligt noch[17] bygdt oc[8] beprydet[8] baade jnden oc vden, effter den papistiske viis som den gudztienniste thill hörde paa den[18] tid. Vaar vdi chlosterit mange skiönne herrekammer, [de haffde[19] oc stuer, baade store oc smaa, som nyttelig[20] vaare paa den tid. Der vaare herlige

---

[5] St. Olufs kloster] Navnet kjendes kun herfra og nedenfor (S. 134). I et Diplom fra 1511 (D. N. IV no. 1055) kaldes det „Conventus Hamarensis“, men i Jordebogen fra 1596 kaldes det „St. Antoni Kloster“; det oplyses der at have ligget „neden Grönnegade sönder for Biskopsgaarden ved Stranden“.

[1] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [2] *Fra* [funderit oc bygt CDE. [3] at *tilf.* C. [4] giorde B. saavelsom CDE. [5] communitet B (*overalt, hvor de andre har* commune). [6] *Fra* [*mgl.* A. [7] saavelsom *tilf.* CDE. [8] *mgl.* CDE. [9] ald *tilf.* CDE. [10] BCDE. oc A. [11] siden *tilf.* CDE. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] deris CDE. [14] *Fra* [BCDE. laa i vandet, baade det eene oc det andet A. [15] kunde CDE. [16] giöre noget aff byen *tilf.* CDE. [17] i sig sielff (!) *tilf.* A. [18] BCDE. denne A. [19] *Fra* [*mgl.* CDE. [20] AB. nytteligen C. nöttig D. nöttige E.

klocher i kierchen, baade thime klocker[1] oc andre[2], store oc smaa, der vaare herlige böger oc mæsseklæder, med anden herlighed, som for uit er at [thale om eller skriffue[3].

Der vaar fra den vesterste[4] gaard oc yderste[5], som vaar kaldet[6] Canichegaarden, hr. Halffuor Vlffsens[7], oc jndtill Communit [gandske nær huus hos huus, och huer gaard med sin fructhauge oc vrtehauge, indtil Communit[8] oc chlosterit mödte imod, oc huer gaard som canicherne haffde, de vaare med skiönne murede [kieldere vnder med huelffning[9], som endnu er mange aff thill syne.

Item vdaff communit oc till domkierchens[10] kierchegaards[11] port kunde mand gaa vnder lucht[12] thag i skolen.

Item strax derhoes vaar skolen med skolegaarden, vden for[13] kierchegaarden. Oc hußene[14] aff[14] skolen stod halffparten jnde paa kirckegaardsmuren[15], oc skollegaarden vden faare, med skiönne kammers oc stuer, oc med muhrede kiellere hoes, oc vaar det saa [ordentligen bygt oc[16] skichid, att bispen kunde staa i [sitt kammers oc sahl[17], oc höre der[10] paa, naar som att presterne oc degnerne siunge, enten i chlosteret, kierchen eller skolen.

---

[5] Kanichegaarden] maa være det samme som „Korsbrœdragardr“ (1345, D. N. XI, no. 34) og „brødragardr“ (1410, D. N. V. no. 467).

[5] Hr. Halvard Ulfssön] nævnes som Prest og Præbendatus i Hamars Domkirke 1519 (D. N. IV no. 1077) og som Kannik i 1537 (D. N. III no. 1146), döde kort før Juli 1549 (N. Rigsr. I, 116), havde S. Katharinæ Alter og Præbende. En „Katrinetomt“ vestenfor Domkirken nævnes i Jordebogen fra 1596.

[6] Kommunit] omtales under Navnene „Kamunestoffwan koorsbrödra“ (1459, D. N. VII. no. 457), „communastuffuan“ (1500, (D. N. IV no. 1037) eller „komunet“ (1413, D. N. XI, 124; 1488, D. N. II, 941).

[13] Skolen] I 1333 nævnes en Skolemester i Hamar (D. N. II no. 203). Skolen nedlagdes i 1537 og blev først gjenoprettet 1572 (flyttedes i 1584 til Vang).

[1] BCDE. klocke A. [2] klocher *tilf.* CDE. [3] *Fra* [skriffue om CDE. [4] venstre C. vester DE. [5] BCDE. yderst A. [6] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [7] Oluffsens BE. gaard *tilf.* CDE. [8] *Fra* [*tilf.* CDE. *udeladt i* AB. [9] *Fra* [och hualde kieldere derunder CDE. [10] *mgl.* CDE. [11] kierkegaardens DE. [12] BCDER. luchte A. [13] *tilf.* CDE. [14] *mgl.* DE. [15] BCDE. kierchegaarden muhren A. [16] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [17] *Fra* [sine sahle oc kammere B. sin sahl DE.

Item vdaff Communit oc jnd vdi chlosterit kunde mand gaa vnder lucht tag, *item* igienem Communit vaar en gang till bispens brygge, med port oc laaser faare.

Om Hammers domkierche[1].

Hammers domkierche vaar megit herligen beprydit med ald sin behöring, baade jnden oc vden. *Item* paa de thou thorn vaar 16 forgylte flöyier med [forgylte knapper paa[2]. *Item* paa det store thorn [oc spir var[3] 10 forgylte flöyie [med forgylte[4] knapper [paa, oc en hane[5] forgylt med 3 forgylte kaars paa.

Item kirchen jnden vdi var herligen beprydet med[6] kostelige[7] formaalning[8], oc med herlige formalede luchte stole, med dör for en[9] part[9]. *Item* der vaar it skiönt orgeverch, med megen anden herlighed, med[10] messeklæder oc böger oc[9] ornamenter[9], som vdi den tid vaar brugelig.

Item vdi Hammers store kierchetorn vaar herlige klocher. *Item* der vaar it herligt zeyierverch med time kloche[11], som hengde paa gaufflen paa den side till Communit.

Vdi lige maade vaar der en liden[9] spihr[12] mitt[9] offuer chorrit[13], med [forgylte flöyer oc knapper[14], saa at huer en gang at værit blæste[15] nogit hart, kunde mand höre lyden aff alle [de flöye[16].

Item der vaar en gang aff kierchen oc jnd paa Hammers gaard, vdaff bispens cappel, som bispens altersteen endnu er[17] thill syne i muhren vdi kierchen.

[20] zeyierverch] d. e. Kirkeuhr (t. Zeigerwerk).

[21] „paa Gavlen"] altsaa mod Vest.

[26] Gang] Denne „Gang" er endnu synlig i Capellet paa Nordsiden af Koret.

---

[1] med sin kierckegaard *tilf.* AB. [2] *Fra* [CDE. carnapp A. forgyldt karnap B. [3] *Fra* [BCDE. vaar oc spir oc A. [4] *Fra* [BCDE. oc A. [5] *Fra* [CDE. hammer A. haanes B. [6] herlige *tilf.* BC. [7] BCE. konstlige D. drabelig A. [8] AB. formalinger CDE. [9] *mgl.* CDE. [10] saavelsom CDE. [11] CDE. klochen A. klokker B. [12] spids B. [13] AR. torvet (!) B. thornit CDE. [14] *Fra* [forgylt flöy och knap CR. forgyldte flöye och knap DE. [15] BCDE. blæss A. [16] *Fra* [BCDE. dennem A. [17] till stæde oc *tilf.* A.

Om Hammers kierckegaard.

Kierchegaarden[1] vaar herligen opmuerit oc thækkid runden omkring med röde tagstæne. Det vaar 4 murede porte faare med thagt skruff[2] offuer, med 2 flöye paa huert skruff[3], saa vel[4] foruarit, at jngen creature kunde komme paa kierchegaarden, naar som[5] alle[5] kierchegaardz[5] portene vaare tilluchte.

Om Hammers gaardtz bygning.

Hammers gaardtz thorn vaar muhrit lige jeffn[5] höytt ved[6] det störste[7] thorn paa domkierchen, saa at de kunde staa oc tale med huer andre vdi[8] thornene, naar som de talede noget höytt. Vdi samme Hammers[9] gaardtz[9] thorn haffde værit j gamble dage bryggers[10], bagers[11], stegers[12], en hualffd kielder, med brönd vdi, oc med mange skiönne, nyttelige[5] kammer oc vaaninger.

Item jnde paa gaarden vaar thuende[13] store herresaler[14], den eene offuer den anden, oc med to herre kammers[15]. *Item* hoes den nederste oc ypperste[16] sahl vaar en gang med forstuffue, saa at mand kunde gaa i den lille forstuffue[17], som vinkielderen[18] vaar vnder, oc midt imellem sahlen vaar fadebur[19] med skiönne[20] soffuekammer hoes. *Item* der vaar neden vnder sahlen tou store[21] kieldere[22], som mand haffde [fetalie udi med ald[23] anden deel[24], huad[25] som helst[25] mand vilde. *Item* der vaar byggit mange smucke thræhuus, med fruerstuffue[26], borgestuffue[27], skriffuekammers, giæstekammer oc mange andre[28] nyttelige kammer[29]. Der vaar oc en muhrit badstuffue[30], oc saa mange vaaninger, thil thusinde mand, om [behoff giordis[31].

4 Skruv] d. e. Top.

16 herresal] Herskabssal, prægtig Sal til Brug for fornemme (Kalkar II 222).

---

[1] den *tilf.* A. [2] vnder oc *tilf.* A. [3] oc var *tilf.* CDE. [4] som *tilf.* A. [5] *mgl.* CDE. [6] ACD. med BE. [7] förste DE. [8] BCDE. i A. [9] *mgl.* B. [10] brögerhuus CDER. [11] bagerhuus CDER. [12] stegerhuus CDER. [13] schiönne *tilf.* A. [14] BCDER. herresæder A. [15] vdi huer med hemmelighed hoes *tilf.* A. [16] yderste BCDE. [17] fruerstue CDE. [18] BCDE. vinkieldere A. [19] BCDE. sladderbuhr (!) A. [20] skönt C. [21] BCDE. skiönne A. [22] oc store *tilf.* A. [23] *Fra* [BCDE. malt, mæl, kiöd, fisk oc alt A. [24] BCDE. deele A. [25] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [26] BCDE. fruerstuer AE. [27] BCD. borgestuffuer A. borgerstuur E. [28] skiönne *tilf.* BCD. [29] med kiöchen oc bagers *tilf.* A. [30] borestuffue D. bordstue E. [31] *Fra* [BCDE. det haffde giorditz behoff A.

(II)

Om Hammers kiöbstad.

Först[1] om Chloster strædit.

Dett samme Chloster stræde gick rett fremb fra closter kierchegaardens[2] muhr[3], oc vaar gandsche tett[4] bygd paa baade sider, gaard hoes gaard, med alle de nyttelige huus, som vdi en kiöbstad kunde thienne, oc[4] behouff[4] giordis[4] med deris stuffuer oc kramboder[5] vnder. *Item* huer gaard vdi det stræde haffde huer sin kaalhauffue, vrterhauffue, eblehauffue, kirsebær haffue, homble hauffue. Sammeledis[6] viste huer sin anpart [oc deel[7], huad som till hans thombt oc gaard laa[8]. Men de som boede paa dette fornembde stræde, de haffde huer sin brygge, söebod med [nöster at sette baader vdi[9], oc vaar dett en saare lystig gade, [oc herlig gaardtz rum[10]. *Item*[11] vdi det stræde vaar meere end 200 gaarder, som strechte sig langt omkring[12] Hagebeck imod Hoelset[13], oc vaar Hagebeck paa den tid en god oc nyttelig beck for mange gader, baade thuergader oc langstræder, som de haffde giort med render oc graffuer, saa att dem fattedis icke vand [nogen thid[14], huerchen vinter eller sommer.

Item alle Hammers byes fiskere boede alle ved siöen, som strachte sig fra Hagebeck oc vd till Aspeholmen, gaard hoes gaard, der haffde de sin[1] handel oc beskie[d]en. *Item* thill[2] fisketorffued, som den brede ,fiskesteen endnu ligger, did skulle alle byens fiskere före de fiske, som leffuende vaare, at selge, men de döde skulle[3] de sielff beholde.

---

[5] Klosterstrædet] maa have gaaet langs Stranden fra „Storhammer“ til Hakebæk, men nævnes ellers ikke.

[18] Hakebeck] Hakebæk danner nu Grænse mellem Gaarden Storhammer og Byen Hamar.

[18] Holset] i den sydøstre Del af den nuværende By, ovenfor Jernbanestationen.

[24] Aspeholmen] nu landfast, ved Jernbanebroen over Akersviken, kaldes „Espeln“ paa et Kort fra 1820 i Norges geogr. Opmaaling.

[1] Oc först A. [2] kierchegaards BCDE. [3] muuren B. [4] *mgl.* CDE. [5] *Fra* [kornboder DE. [6] visterhuus oc *tilf.* A. [7] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [8] var beliggendes BCDE. [9] *Fra* [baadenöster C. baader BDE. [10] *Fra* [*mgl.* DE. [11] oc A. [12] BCDER. om A. [13] BCDER. Hollset A [14] *Fra* [*tilf.* BDE, *mgl.* A. nogensinde C.

Item vdaff fornembde Chloster stræde gick vell 15 tuergader[4] op vdi Grönne gade, saa de haffde alle sammen sin beskiæden [oc deel[5], baade med thombter oc gaardtzrum, med deris frugthauffuer oc [gaardtz beskiæden, som nogen aff dennem paa langstræden boede vdi allehaande[6] vilkaar, oc vaar alting ordentlig oc vell skicked, saa at den eene haffde saa uell som den anden vdi alle maader.

Om den Grönne gade.

Den samme fornembde Grönne gade begyndtis paa det thorg ved biskobpsgaardens abelhauffue, som laa midt for Hammers gaardtz port, der nest vdenfaare vaar bispens homblegaard. Dette stræde det strechte sig langt omkring [Korskierchen, oc til Österlöchen, siden fra Österlöchen och langt[7] omkring Grönbechken[8]. De folch som boede der paa denne for^{ne} lange gade, de haffue ocsaa[9] sin beskien [och herlighed ligesom[10] de andre[11]. Gick der ocsaa fra denne Grönnegade[12] mange thuergader, [oc vaare saa[13] ordentlig bygd[14], at mand kunde gaa till oc fra hinanden giennem staden[15].

Om Kaarskierchen.

Denne samme kaarskierche[16] vaar opmuhrit aff [röd tegelsteen[1], oc[2] vaar herligen [beprydett med sine ornamenter[3] baade jnden oc vden, [med all huis handell som hende burde[4] effter den skick som paa den tid vaar brugelig i paffuedömmit, [med alle de ornamenter som der till hörde[5], med seyier verch oc time klocke. Oc[6] laa der en [skiön gaard[7] hos Kaarskierchen, som her Trugels *Cantor* till hörde.

---

[1] beskieden] el. besked, Ordning (nedertysk beschet).

[2] Fisketorvet] nævnes ikke ellers, Beliggenheden kjendes ikke.

[19] Grönbekken] Den Bæk, som fra Kolkind gaar ned i Mjøsen, se Side 126.

[26] Korskirken] nævnes ogsaa i Jordebogen fra 1596 („alt neden Grönnegade öster om Korskirken, öst i Risgaarden, som ganger

[1] deris BDE. [2] *mgl.* BDE. [3] BCDE. maatte A. [4] oc *tilf.* A. [5] *Fra* [BCDE. vell A. [6] *Fra* [anden CDE. [7] *Fra* [*mgl.* B. [8] Grönnebecken BDE. Grönnebacken C Grönnebanken R. [9] vdi lige maade *tilf.* A. [10] *Fra* [BCDE. deel vdi alle maader som alle A. [11] gader med al herlighed, i huad som helst det kunde være *tilf.* A. [12] BCDE. Gröngade A. saa *tilf.* A. [13] *Fra* [BCDE. som schiönt oc A. [14] oc forfattid vaar *tilf.* A. [15] huor mand vilde, vden hinder sitt ærinde der att forrette *tilf.* A. [16] med sine ornamenter vaar herligen beprydet oc *tilf.* A.

Om biskobps stræde.

Det samme for^{ne}[8] biskobps stræde begyndte ved Stallgaarden, som den endnu[9] er, oc ende[10] neder derfra som almand veyien löber, oc till Furubergit. Der boede allehaande slags embidtz folch[11], som nogen kunde tencke eller[12] neffne, [eller haffue behoff at bruge[13], som vaar theygelbrendere, steenhuggere, [hattemagere, plattenslagere, muhremestere[13], kierchebyggere, [skreddere, skomagere, kleinsmed, groffsmid, kniffsmede, guldsmede, skindere, buntmagere, oc verckmestere, som giorde hornarmbörste, med mange andre slaugs embidtzmend[14]. *Item* de folch, som boede paa det[15] stræde[16], de

ned ved Hagebæk i Stranden"), men kaldes i Biskop Thorfinns Testamente af 1284 „capella sanctæ crucis" og i 1593 af Biskop Jens Nilssøn „Korskapel", som da var „öde" (Visitatsbøger S. 13). Paa Tomten, der endnu kaldes „Korsjordet" n.ø. for Staldgaarden, kan Grundmurene og de røde Teglstene endnu paavises.

[5–6] Gaard hos Korskirken] d. e. „Korsgaarden", som nævnes nedenfor i Cap. V. Jordebogen fra 1596 nævner „Korsgaards Tomt neder fra Grönnegade" som tilhørende Kommune og Kapitel.

[6] Trugels Cantor] se ovenfor S. 117; „tilhörde" er vel unøiagtigt Udtryk for at han „residerede" der.

[9] Staldgaarden] Udhusbygningerne paa Storhammer, byggede i Firkant med gamle, murede Stenkjeldere.

[11] Furuberget] et Høidedrag, som begrænser hele Strøget om Hamar mod Nord.

[12] embedsfolch] d. e. Haandværkere (t. Amtsleute).

[1] *Fra* [röde steen B. [2] BCDE. hun A. [3] *Fra* [BCDE. skickid A. [4] *Fra* [som en kierche til hörde CDE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] Vdi lige maade *tilf.* CD. [7] *Fra* [skov (!) B. [8] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [9] BCDE. nu A. [10] B. lige CDE. endnu A. [11] mend CDE. [12] effter denne landtz leylighed op *tilf.* A. [13] *Fra* [*mgl.* CDE. [14] *Fra* [AB. och alle andre som mand effter denne landzs leilighed kunde haffue behoff ad bruge CDE. [15] B. for^{ne} CDE. denne A. [16] BCDE. gade A.

de haffde ocsaa ald deris beskiæden deel oc handell [med ald den herlighed[1] som de andre byens jndvaanere, saa megit som de for deris embedtz skyld kunde haffue raad till att bruge, sig till gode. Dette vaar ocsaa it langt stræde, oc vaar bygd gaard hoes gaard, paa begge sider fra Stallgaarden oc imod Furubergit, som skreffuid stander, oc vaar der icke megit aff Hammers hauffuer [paa nogen side[2], som duede att bruge, at de jo vaar paa den tid brugt[3] till Hammers byes nytte.

Item vdi lige maade gich oc mange tuergader aff denne for^{ne}[2] lange gade, som oc haffde deris [beskieden deel oc herlighed[4] [vdi allehaande maader[5], som[6] de andre byens jndvaanere. Oc den beck som löber aff Kolkind[7] oc vdi Miöss, vaar ocsaa giort med render, saa at[8] mange[9] haffde gaffn deraff[10], [de som boede i byen[5].

Item vdi fornembde Hammers by [och stad der boede paa den tid saa kostelige[12] embidtzmend, huilcke vdi de dage icke fandtes nogen steds her udi Norgis kongerige bedre eller yppermere[13] paa deris embeds veigne, end som de vaare[11], efftersom deris rychte gick, oc fandtis[14] beskreffuen effter[15] bisperne[16] i Hammer i deris böger, thill en[17] ihukommelse [effter deris dage[18].

Item alle biskobps[19] fiskerne[20] [de boede oc[21] haffde deris væsen[22] ved et berg, som[16] kaldis[23] Giederyggen, oc[24] bispernis slagterboed vaar[25].

Item fandtz der oc beskreffuen vdi bispernis böger, vdi kong Haagens tid *anno domini* MCCC[26], da[27] [stod Hammers by[28] i sin ypperste[1] floer oc vdi[2] velmagt, oc fandtes der da atten hundrede verachtige[3] mend, som boede paa den tid i Hammers by, oc[4] naar som kongen eller hans ombudtzmand[5] vilde holde munstring i Hammers by [en gang huert aar[6], da bleff Hammers borgere skifft i 2 parter, huer part haffde sin fænniche med Norgis kongens hoffarffue[7], som vaar blaa oc guel. Fremdeles forfaredis[8] ocsaa aff bispernis böger, at siden den store mandedöde vaar, er Hammers kiöbstad med sin herlighed megit[2] bleffuen[9] formindskid, oc siden tid effter tid er Opslo by megit bleffuen formeerit[10] oc kommen till vellmagt [oc sin rette brug, som vell er (: Gud skie loff :)[11], saa thabte Hammers borger. *Item* fandtis der vdi bisp Siffuordtz böger[12], at vdi hans tid [vaar nihundrede[13] gerystige[14] oc verachtige[15] mend vdi Hammer, men der fandtz 3000[16] voxne folch [aff allehaande slags[9], baade[17] piger oc drenger som ginge till sacramente om paasken, foruden quinder oc börn oc andre vanföre folch[18], som icke kunde komme til kierchen for deris skröbelighedtz schyld.

---

[1] beskieden] adj. passende, rimelig.

[12] Kolkind] et Vand, hvorfra en Bæk rinder i Mjøsen nordenfor Storhammer og Gjederyggen.

[23] Gjederyggen] i Nord og Nordvest for Domkirken og „Staldgaarden“.

[1] *Fra* [lige CDE. [2] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [3] brugeligt CDE. [4] *Fra* [A. beskieden oc deel B. herlighed CDE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] med CD. [7] BCD. Kaaldkild A. Koleffund E. [8] *Fra* [som CE. saa D. [9] aff byens folch *tilf.* CDE. [10] af CDE. [11] *Fra* [BCDE. der fandtis de fornembste og kunstigste folch som fandtis i Norge i de dauge A. [12] smukke konstriige B. [13] ydermeere B. [14] BCDE. findis A. [15] CDE, *mgl.* B. aff A. [16] *mgl.* B. [17] ævig *tilf.* A. [18] *Fra* [*mgl.* C. *Fra* [om samme embedzfolch DE. [19] bispernis CDE. [20] fiskere CDE. [21] *Fra* [*mgl.* CDE. [22] vaaning CDE. [23] CDE. kaldtis A. kaldet B. [24] som CDE. [25] oc der *tilf.* A. [26] BCDE. 1300 A. [27] at CDE. [28] *Fra* [Hammers bye stod CDE.

Om s. Jörgens kierche.

Denne samme sancte Jörgens kiercke, det[19] var en trækiercke, oc stod hæden ved Hagebeck, oc var vel stafferit[20]

[6–7] blaa og gul] Norges Konges Farver var rød og gul; „blaa og gul" var de kun under Erik af Pommern, se G. Storm, Norges gamle Vaaben, Farver og Flag (1894).

[21] St. Jörgens Kirke] d. e. Hospital for Spedalske. Et „hospitale Hamarense" nævnes 1284 i Biskop Thorfinns Testament nær Korskapellet, men omtales ikke senere og er vistnok snart efter nedlagt.

[1] beste CDE. fryd oc *tilf.* B. [2] *mgl.* CDE. [3] varachtige SD. [4] item CDE [5] AR. ombudzmænd BC. embedsmend DE. [6] *Fra* [BCDER. som skiede huer aar en gang A. [7] hoffaufne B. [8] forfaris BD. [9] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [10] BCDER. forbedrit A. [11] *Fra* [*mgl.* CDE. [12] oc breffue *tilf.* CDE. [13] *Fra* [BCR. 900 vaar A. vaar 1121 DE. [14] geröst B, geröstede C, beröstede DE. [15] varagtige BER. verafftige C. varhafftige D. [16] BCDE. $\overline{800}$ A. [17] med *tilf.* A. [18] BCDE. mennisker A. [19] *mgl.* CDE. [20] funderit CDE.

baade jnden oc vden, med alle sine ornamenter, som en kiercke burde at haffue effter [den catholiske viß och skick[1].

Item naar som helst nogen höyie fester [vaar for hender[2], enten paaskedaug, juell eller pintzdaug, [eller andre höytidelige dauge[3], som vdi det blinde papisteri vaare paalagde, da vaar slig skick at der skulle förat ringis vdi domkiercken, dernest i chlosterit, dernest i kaarskiercken, oc allersidst[4] i s: Jörgens kiercke. Naar som helst at de saa [haffde ringet[5], [siden derefter[6] skulle de ringe oc kime huer[7] som de[8] mest kunde, dog skulle de skicke sig i den maade, ligesom[9] udi domkiercken, oc icke lenger. *Item* naar som det var blidt oc stille ver, da kunde mand höre [lang vei til land, oc de som reede omkring Hammers kircke eller kiöbstad, da maatte mand höre[10], [naar som at[6] presten oc degnene siunge i kiercken, [oc orgeverkernis lyd hördis[6], at[11] den som icke haffde it steenhierte maatte[8] græde aff glæde for Guds v-sigelige naade [oc miskund[12] imod mennisken oc[13] for[12] Guds hellige ord oc de deylige psalmer som de hörde siunge der.

Om regentere i Hammer[14].

Vdi Hammers kiöbstad[15] vaar ingen borgemestere, som regiærede byens almue, vden laugmanden med byfogden, [raadmend med laugrettismend[16]. Byfougden haffde paa den tid 3 rendere[17], som [mand kaller[18] stadtz tienere eller bysuender, at[19] nor som helst [en aandelig eller verdslig öffrighet ville

[22] byfogeden] I Hamar var der hverken Byfoged (Gjaldkere) eller Raadmænd eller Stadstjenere. Oplandenes Lagmand boede vistnok siden 14de Aarhundrede paa Hamar, men havde intet med Bispestadens Styrelse at gjøre.

[23] rendere] oldn. *rennari*, se Nyere Bylov VI 3, 17 og VII 13 (N. gl. L. II 242, 251, 259).

---

[1] *Fra* [som paa den tiid een kircke tilhörte B. som den tid var brugeligt CDE. [2] hænde B. *Fra* [skulle vere CDE. [3] *Fra* [*overspringes i* B. [4] BCDE. allermest A. [5] *Fra* [BCDE. ringede A. [6] *Fra* [*mgl.* CDE. [7] *tilf.* BCDE. [8] *mgl.* CDE [9] som holtis CDE. [10] *Fra* [B. *overspringes i* A. dett langt ud ringe (att dett ringede DE) baade paa land och vand. I lige maade (*item* DE) naar mand hörde CDE. [11] da maatte CDE. [12] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] saavelsom *tilf.* CDE. [14] BCDE. Hammers bye A. [15] BCDE. bye A. [16] *Fra* [och raadmendene CDE. [17] CDE. vnder sig AB. [18] B. kallede A. *Fra* [nu kaldes CDE. [19] och CDE.

haffue[1] nogit at bestille[2], eller giffue meenigheden til kiende, da ginge alle 3 stadtztiennere[3] huer med sit verge oc kaabberhorn, [blæste oc bad[4] dennem komme til raadstuffuen, oc höre öffrighedens meening [och villie[5], da viste huer stadtztiener sin beskieden huor langt hand skulle gaa oc huor mange stræder som hand[6] burde [sit embede forrette[7].

Om raadstuffuen.

Deris[8] raadstuffue var paa thorgit vden for [closters kierchegaard[9], [nest op till[5], oc hengde der paa raadstuen 80 kaabber spande sterckeligen giort, for jld skyld [at udslucke, oc[10] [lod de holde[11] vact[12] baade vinter oc sommer.

Om Hammers kiöbstadtz[13] vaaben.

Hammers[14] vaaben det var en vhrhane med udslagen vinger vdi toppen paa it grönt furutræ, oc stod[15] samme deris stadtz vaaben vdgraffuen offuer raadstue dörren, oc dernest stod en stor steen, huilcken[13] stod[18] vden for raadstuen med stadtz vaaben vdhuggen, oc med gamble[16] rune[13] bogstaffuer paa[17].

Oc[18] var det gandske[13] saare lystigt om sommeren, naar mand[19] rodde omkring[20] Hammers bye, thi[21] alle vrter [oc alle træ de[22] gaff slig herlig lucht fra sig. Oc[23] pillegrimmene som fore till Rom, oc den hellige graff, oc igiennem mange[24] stæder oc lande, der[25] giorde de[13] deris yderste[26]

[9] Raadstue] nævnes paa Hamar i 1496 (D. N. II no. 992) og 1550 (D. N. III no. 1169). Brandspand opbevares ifølge Byloven i de private Gaarde, ikke paa Raadstuen (N. gl. Love II 248).

[15] Hammers vaaben] er vistnok ganske uhistorisk.

---

[1] *Fra* [öffrigheden haffde CDE. [1] udrette CDE. [8] bysvenne CDE. [4] *Fra* [att blese oc bede CDE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] hannem B. de E. [7] at bestille B. *Fra* [at gaa CD. [8] Hammers CDE. [9] *Fra* [closterit B. [10] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [11] *Fra* [*tilf.* B, *mgl.* A. der holtis CDE. [12] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. i byen om natten for ilds skyld *tilf.* B. [13] *mgl.* CDE. [14] kiöbstadtz *tilf.* A. [15] var CDE. [16] *mgl.* B. [17] omkring CDE. [18] Udi lige maade CDE. [19] som helst de B. nogen CDE. [20] BCDE. om A. [21] BCDE. oc A. [22] *Fra* [*mgl.* CDE. oc træer B. [23] saa at B. [24] hellige *tilf.* A (!). [25] de CD. och E. [26] största CDE.

flid till, at huilcke[1] som kunde före hid med sig [paa hiemreysen[2] till deris fæderne land [de herligste[3] velluchtende [vrtefröd eller træ[4], de[5] var kieriste kommen, oc els[k]te de megit vdj Hammer it slaugs træ, kaldis engelthorn[6] i de dauge, som oc gaff en herlig lucht ifra sig.

[7]Om podemestere i Hammers by.

Der var vdi Hammers by paa den tid podemestere, bispen haffde sin podemester, oc borgerne vdj Hammers by haffde oc[8] sine, som intet andet [thoge sig forre at fortiene[9] deris föde[10] medt.

Om mostpersere.

Vdi lige maade haffde bispen oc sin[11] mostpersere, som beridde aarligen for hannem sin most oc[12] kirseber dranch, disligiste haffde ocsaa Hammers borgere sine[13] mostpersere som beredde for dennem deris most oc kirseber dranch, oc deris bryggere, som[14] bryggit for dennem gandske aarit igiennem, oc var der noch [i de dage offuerflödig paa alt huis deel som gaat var, baade sommer oc vinter, oc[8] vaar noch[15] at selge altid[16], [saa at huilcke[17] som haffde lyst till at kiöbe [kunde faa huad som dennem lystede[18].

Om kiöbmender i Hammers by.

Vdi Hammers by vaare besynderlige kiöbmend, som förde med deris[19] jachter oc baade, först fra Obpslou med deris heste oc till Stadtzbierg[20], oc siden fra Stadtzberg[20] oc til

---

[5] Engelthorn] efter Schübeler *Rosa rubiginosa L.*, i Danmark og Norge nu Vinrose, kaldes i Sverige fremdeles Engelthorn (Viridar. Norv. II 493).

[27] Stadtzbierg] nu Stalsberg i Skedsmo Sogn paa Romerike ved

[1] huilcken B. huo CDE. [2] *Fra* [*mgl.* CDE. [3] *Fra* [det herlige B. nogle aff de CD. aff de E. [4] *Fra* [vrter CDE. [5] CDE. dem A. den B. [6] ABER. Fagelseen C. Engelnoeren D. [7] *Herfra springes i* E *til* S. 132^{6}. [8] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [9] *Fra* [fortiente CD. toge vare paa uden alleneste det samme at fortiene B. [10] oc underholdning *tilf.* B. [11] CD. saa A. en B. [12] pære oc *tilf.* A. [13] sin A. [14] *mgl.* CD. [15] *Fra* [*overspringes* CD. [16] baade vinter oc sommer *tilf.* CD. [17] *Fra* [B. for huem A. for dennem CD. [18] *Fra* [*tilf.* B, *mgl.* ACD. [19] *mgl.* CD. [20] Staldsbierg B. Stalsberg D.

Edtzvold, fra Edtzvold[1] oc till Hammers by. Bispen[2] haffde besynderlige sine kiöbmend, [Hammers borgere haffde oc sine[3], som skulle op före huis[4] vare som de haffde behoff, som var salt, miöd oc vin, olie oc vox, flöyiell oc[5] anden silcketöy, som [udi de dauge[6] var brugeligt. Mand kunde vdi bisp Siuordtz tid kiöbe den beste allen flöyiell for 8 skilling som mand ville[7] begiere, oc all anden silcketöy kunde mand kiöbe allen for 3 *ß*, men huor god ald mynten [var i de dauge[8], [det maa gud vide. Hammers kiöbstad var begaffuit[9] aff gud med megit gaat[10] udi de dauge, der var skiönne fruchthauffuer [med ald den frucht som landtzens leylighet kunde taalle oc for frost haffue frembgang, der var homble haffuer, kaal haffuer, eble haffuer, kirseber haffuer, oc anden god frucht som nyttig vaar[11], oc var det en megit ringe borgere som icke haffde aarligen aff sine fruchthaffuer en halff[12] lest most oc en halff lest kirseber dranch, til sin egen husis behoff at fortære, foruden huis deell[13] som[13] de solde fremmede[13] vden husit, eller oc sende till sine gode venner paa landtzböyden[14], oc vancked der altid det som got var, oc var der noch udi alle husene, baade[13] udi Hammers by oc paa landtz[13] böigden.

Item huilcken som udi de dauge ville holde[15] [sine börn[16] till skolle udi Hammers by, da kunde mand faa for 8 skilling kaast it heelt aar [till sit barn at holde[6], mens [da töchte dem paa böyden[17], at giffue vell[18] megit, men[19] der vancked iche mange smaa[20] penge paa den tid, men de[21] gaffue vare for vare.

Nidelven, benævnes i 14de og 15de Aarhundrede *Staðsberg* eller *Stadberg* (Den røde Bog S. 218, 257, 294, 409, 473), i 1514 Stadzberg (Norske Regnskaber og Jordeböger I, 4). Meningen er at man med Heste drog fra Oslo over Stadsberg til Eidsvold, derfra med Jagter og Baade til Hamar.

[1] Eidtzwold C. [2] bisperne CD. [3] *Fra* [saa vel som borgerne CD. [4] BCD. huer A. [5] eller CD. ald *tilf.* B. [6] *Fra* [*mgl.* CD. [7] kiöbe eller *tilf.* A. [8] *Fra* [haffuer verit CD. [9] i de dauge *tilf.* A (!). [10] *Fra* [*overspringes i* B. [11] *Fra* [som för er röert CD. [12] *mgl.* C. [13] *mgl.* CD. [14] landsbyen (!) BD. [15] haffue B. [16] *Fra* [sit barn CD. [17] *Fra* [de töchte alligevel CD. [18] for CD. [19] thi CD. [20] rede CD. [21] *tilf.* CD, *mgl.* AB.

Item der var[1] [paa alle gader[2] hos[3] en huer mandtz gaardtz[4] port eller dör mahlit med store huide bogstaffuer, paa sorte fiæle, jt tegn[5] for[6] huad hand var for en embidtzmand, oc huis deell som hand haffde at selge.

[7]Om Hammers byes[8] rett.

Vdi Hammers by var en streng byeret udi artichle vijs beskreffuen, paa det at alting [vdi byen[9] skulle gaa skickeligen [oc vell[10] till, saa at huilcken som skiede w-ret, den[11] fick ret, men[12] huilcken som giorde w-ret, den fick sin tilbörlige[13] straff, huad heller det var fattig eller rig, [höyg eller laug, fremmet eller iche.[9]

Om byens fengsell [til alle dem som det fortiente[9].

Der var hoes raadstuffuen en daarekiste giort, oc enda it andet fengsel, som de kallede [huden eller[9] mörke stuffuen. Huilcken som[14] giorde sig w-nöttig i ord eller gierninger: strax [kom stadtztieneren[15] oc fulde hannem hæden [udi rolighed[9], udi sligt[16] fengsell som hand haffde fortient.

Item der var Hammers stadtz vaaben vdgraffuid paa alle stadtzens horn[17], paa suerd, paa klubber, hellebaarder, oc spiud som hengde paa raadstuffuen, oc saa paa de[18] firsindtz tyffue kaabber spand [till vaadeild at vdslucke[19].

Om stadtzens breffdragere.

Item alle stadtzens breffdragere haffde Hammers byes vaaben paa sig[20], som var [stöbtt af kaabber eller[21] messing,

---

[7] byret] uhistorisk. „Byloven“ gjaldt ikke i Hamar, men Lagmanden dømte efter Landsloven. Forf. synes at have overført Institutioner fra Nyere Bylov (N. gl. L. II) paa Hamar.

[1] udi Hammers bye *tilf.* B. [2] *Fra* [*tilf.* CD. [3] udi A. [4] *mgl.* CD. [5] CD. offuen AB. [6] BCD. faare A. [7] *Her begynder atter* E. [8] stads *tilf.* B. [9] *Fra* [*mgl.* CDE. [10] *Fra* [*mgl.* CDE. oc rett B. [11] B. de A. hand CDE. [12] och CDE. [13] lön oc *tilf.* A. [14] helst der *tilf.* B. [15] *Fra* [AD. komme stadstienerne BCE. [16] B. slig A. det CDE. [17] CDE. hörne A. hiörner B. [18] fornævnte *tilf.* B. [19] om huilcke tilforn er anmeldet oc enfoldeligen talet etc. *tilf.* B. *Fra* [som forskreffuit staar CDE. [20] deris klæder CDE. [21] *Fra* [giort aff CDE.

[det skulle de bære aabenbarlig, vden paa deris klæder syett[1], paa det [mand kunde see huad hand var for en karll[2].

Om Hammers by huor stor den[3] vaar[4] med [sine eyendele[5], fiskeuand oc[6] anden[7] herlighed [paa den tid[1].

[*Item* fra Hammers biskobsgaardtz[8] stalgaard, oc. siden[9] ende[10] till Furubergit med alle de pladtzer oc eygendeeler[11], gaarder[10] store oc smaa, de som streckte[12] sig langt[13] [ende neder[10] fra Alloers[14] eygedeeler oc ende[15] neder till Flachstad [broe, oc siden alt landet som ligger paa den vestre side Flagstad[16] elff, baade med gaarder oc eygendeeler, [stort oc smaatt[15], vaat oc tört, jntet vndertagendis, oc siden alt jndtill Aspeholmen oc byens fiskegaarde oc den anden ende aff Hammers by mötte imod, da skulle de alle sammen paa den tid suare till Hammers by rett[17] udi alle[18] maader, baade till geistlig oc verdslig öffrighed.

Item kunde mand oc forfare aff bispernis böger, oc breffue som de lode effter sig udi Hammer, att der som nu ere maaser[19] oc gaaremyrer oc slembt v-före, de[20] var paa den tid herlige[21] fiskevand, saa at Hammers borgere oc jndvaanere finge der megen [fisk nock till beste[22], som[23] nochsommelig [ochsaa

[7] Furubergit] se ovenfor S. 125.

[9] Alloer] nu Alu, i 16de Aarh. Alo (D. N. I no. 976).

11–12 Flachstad bro] nær Flakstad (i Vang), fører over Flakstadelven, som munder ud i Akersviken.

[12] Aspeholmen] se ovenfor Side 123.

[18] maase] d. e. Mose, Sump (østlandsk Udtale: maasaa).

[19] gaaremyr] nu Gormyr, af *gor*, Dynd, Søle.

---

[1] *Fra* [*mgl.* CDE. [2] *Fra* [de kunde kiendis fra andre CDE. [3] BCDE. hand A. [4] ABD. haffuer verit CE. [5] *Fra* [BCDE. sin egen A [6] alld *tilf.* C. [7] *tilf.* BCDE. [8] ACD. biskopsstiftelse og dens B. biskops E. [9] ret *tilf.* B. [10] *mgl.* CDE. [11] liggendefæers (!) B. [12] BCDE. strecker A. [13] A. ret langs B, *mgl.* CDE. [14] alles B. [15] *Fra* [*overspringes* CDER. [16] *Fra* [*overspringes* B. [17] rettighed B. *som herfra springer til* S. 135[19]. [18] de *tilf.* A. [19] moradser CDE. [20] der CDE. [21] CDE. herlig A. [22] *Fra* [skiön fisk C. fisk som var skiön DE. [23] *tilf.* CDE, *mgl.* A.

bevisis kunde[1], dersom rigens[2] fiender paa den tid iche haffde op brendt oc forstörret Hammers gaard.

Sammeledis kunde mand ocsaa forfare aff [bisp Hermands oc bisp Mogensis böger[3], at udi disse 2 siste[4] bispers tider, som var besiddendis i Hammer, da var der 200 gaarde igien oc 200 borger, dog meste[5] parten embedtzmend, foruden quinder oc börn, som var vell[6] meere end 4 gange saa mange.

Vdi lige maade kunde mand ochsaa forfare, at bisperne den ene effter den anden skulle holde konningdommen her udi Norgis rige 100 geruste[7] karle[8] (: om naagen feyde kom paa riget:) aff Hammers biskobpsdömme.

(III)

Her effter fölger

huor mange biskopper som udi Hammer haffuer været besiddendis oc huem der lod först bygge[9] Hammers kiercke, closter, Communet[10], skolen oc biskobpsgaarden.

[Adrianus Angelus (!) templi fundatur (!) Roma venit postra (!) profectus creatus est papa[11].

Adrianus Anglus[12] den gode cardinal, hand var den förste som funderede oc lod bygge Hammers domkiercke, hand var kommen fra Rom. Disligiste lod hand ochsaa bygge S: Oluffs

4 to siste biskoper] jfr. den urigtige Orden, hvori Biskop Herman forekommer i Bispelisten S. 138.

10 gerust] rustet, fuldrustet (nt. gerust).

10 100 geruste karle] urigtigt. Erkebiskopen havde Ret til at holde 100 ledingsfrie Mand, de øvrige Biskoper kun 40, men i Nødstilfælde kunde disse opbydes (N. gl. L. II 460).

21 *Adrianus Anglus*] Adrianus var hans Pavenavn (= Hadrian IV 1154—59), før hed han Nikolaus; *Anglus* d. e. Englænder. Tilnavnet „den gode" findes brugt i den ældre Frostathingslov (N. gl. Love I 153) og i en Rettebod fra 1223 (N. gl. Love I 447).

---

[1] *Fra* [med sandhed kand bevises CDE. [2] CDE. ingen A. [3] *Fra* [CDE. bispernis böger, oc breffue, som vaar bisp Mogensis oc Hermandtz A. [4] CDE. seniste A. [5] CDE. störste A. [6] *mgl.* CDE. [7] gerustede C. berustede DE. [8] till landtz *tilf.* A. [9] CDE. opbygge A. [10] CDE. communen A. [11] *Fra* [*mgl.* CDER. [12] CDER. Angelus (!) A.

closter [i Hammer[1]. Som hand nu haffde bestillet dette[2] hoes kongen[3] oc hans[4] raad, [at komme denne bygning paa gang[5] effter paffuens befalling, oc kongen som da regiærede i Norgis rige med sine rigens[6] raad [och gode mend aff[7] adelen oc meenige almuffue i Oplanden[8] haffde[9] loffuid med haand oc mund paa[10] guds oc paffuens veyne at skulle bliffue ferdig giort till guds ære[11], drog fornembde *Adrianus Anglus* till paffuen igien i Rom oc [bleff saa paffue, thi at den som for hannem regierede var död[12]. Oc som bemelte[13] paffue Adrian var kommen till sit paffuelige regimente i Rom, da sende hand strax[14] till Norgis rige oc mange andre land, oc lod besöge kongerne formedelst sine[15] cardinaler[16] [mange gange all den stund der hand leffde, baade til Norgis rige oc mange andre land formedelst sine cardinaler[17], oc lod forfare om kiercker oc closter oc om religionens handell paa det allerflittigste, oc udi ret[18] sandelighed[19] sende hand steenhuggere oc allehaande embidtz mend [fra Rom giennem Tydskland oc[20] till Hammer, paa det at Guds tieniste icke skulle forglemmis eller forsömmis.

[21][Hammers biskopper som haffuer verit besiddendis der, huer effter anden, ved nauffn[22].

Arnalder, hand var den aller förste biskobp udi[23] Hammer, hand var kommen fra Grönland effter paffue Adrians befalning oc skriffuelse.

[8] bleff saa paffue] Nikolaus kom neppe hjem til Rom før i November 1154, og blev valgt til Pave 20de December s. A.

[24] Adrians befaling] Arnald havde resigneret Bispestolen paa Grønland, længe før Kardinalen kom til Norge, thi hans Eftermand blev indviet i 1150.

[1] *Fra* [CDER. Hammers korskiercke, skolen i commune och bischobpsgaarden A. [2] dett CE. [3] kongerne CDE. [4] deris C. voris (!) DE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] *mgl.* DE. [7] *Fra* [saavelsom CDE. [8] CE. Oplandet A. Oplandene D. [9] *tilf.* CDE. [10] CDE. med A. [11] oc *tilf.* A (!). [12] *Fra* [CDE. samme paffue som for hannem regierede var nu död, bleff hand tagen till paffue igien A. [13] *mgl.* CDE. [14] sine cardinaler vd mange gange ald den stund hand leffde *tilf.* CDE (baade *tilf.* C.) [15] CDE. sin A. [16] CDE. cardinal A. [17] *Fra* [*overspringes* CDE. [18] all DE. [19] sönderlighed C. sandferdighed D. sandhed E. [20] *Fra* [*tilf.* CDER. [21] *Her begynder atter* B. [22] *Fra* [Nu effter fölger Hammers biskopper CDE. Hammers biskopper BR. [23] BCDE. som var besiddendis A.

Ormer, hand var den anden.
Regner var den tredie.
Tord var den fierde.
Iffuer var den fembte.
Halffuor[1] var den 6̄.
Poffuel var den 7̄.
Peder, hand var den 8̄.
Gilbert[2] var den 9̄.
Torfind[3] var den 1̄0̄, bleff fredlös giort udi kong Erichs tidt *anno* MCCLXXXII[4].
Jorunder, hand var den elleffte.
Torsten, hand var den 1̄2̄, [hand var till *anno* MCC[5].

Ingevalder, hand var den 1̄3̄, hand var till *anno* MCCC[6], vdi kong Haagens tid, da bleff [mesten alle de[7] roddesteder[8] baade paa Næes oc flere steds[9] giffuen vnder Hammer capitel, biskobps stoell, [skolle oc commune[10], oc den tidt stod de vdi deris velmackt, men udi den store manddöd[11] bleffue de öde[12] udaff den aarsage, at der var ingen [som dennem[13] kunde besidde, saa slet bleff[14] folcket vddödt, som skiede *anno domini*[15] MCCCL[16], oc[17] begyntis her i Norge *nativitatis Marie* och stod paa till alle helgens tidt.

[3] Thord] d. e. Thorer 1189 (eller 90)—1197.
[4] Iffuer] Ivar 1197—1221.
[5] Halffuor] Hallvarðr 1221—1231.
[6] Poffule] Páll 1232—1251.
[7] Peder] Petr 1253—1260.
[8] Gilbert] 1263—1277.
[9] Torfind] 1278, landflygtig 1282 † 1285.
[11] Jorunder] 1286—88, Erkebiskop 1288—1309.
[12] Torsten] 1288—1305.
[13] Ingevalder] Ingjaldr 1305—1314.
[14] roddesteder] d. e. *ruðstaðir*, Rydningsgaarde.
[20] 1350] rigtigere 1349. Paa Oplandene mindedes Pesttiden som *Manndaudahaust* (Munch, Unionsper. I 501).

[1] Pouell (!) C. [2] Gilbrett E. [3] BCDER. Find A. [4] 1292 BDE. [5] 2̄0̄0̄ D. 1200 E. *Fra* [*mgl.* B. [6] BCDER. MCC A. [7] *Fra* [ABE. alle de meste CD. [8] BE. rödsteder DR. rödtstöttere A. rödstöbere C. [9] ADE. steder BCR. [10] *Fra* [oc skole B. oc skole commun CDE. [11] BCDE. mandsdöd der komb A. [12] oc döde *tilf.* A. [13] *Fra* [BCDE. den A. [14] BCDE. var A. [15] *mgl.* BDE. [16] BCDE. MCCL A. [17] BCDE. som A.

Botolphus[1], hand var den $\overline{14}$ bisp, hand var til *anno* MCCCXX[2].

Halffuor[3], hand var den $\overline{15}$, hand var till *anno* MCCCXXIIII[4].

Hoffuold[5] biskobp, hand var den $\overline{16}$, hand var till *anno* MCCCLXI.

[den $\overline{17}$ Magnus[6], [hand var till[7] [*anno* 1406[8].

Anbent biskobp, hand var den $\overline{18}$, hand var till *anno* MCCCCXXX.

Sigvort, hand var den $\overline{19}$, [hand var till[9] *anno domini* MCCCCXXXVIII, hand[10] var föed udi Rommedall[11] paa Hedmarcken [aff beste bundefolck[12], [oc döde[13] om[14] sanct: Mickels tidt[15] i Hammer, oc der begraffuidt. Hand var[16] en streng mand, oc straffede haardeligen [alle misgierninger, hand[12] [gaff slet intet till aff[17] [alle dennem som sig forbrödt, udi alle de sager[18] som hannem til komb at [söge effter kristen ret[19]. Udi hans tidt kom der megit[20] godtz vnder Hammers[21] biskobps stoell [oc commune[12] till forbedring, som hand samblit tilhobe [alle steder[12] saa vit som Hammers[21] biskobps dömme sig belanger[22].

[1] Botolphus] Bótolfr 1314—1320.

[3] Halffuor] Hallvardr 1320—1349.

[4] Hoffuold] Hávardr 1350—1363 el. 64.

[6] Magnus] 1364—1380.

[7] Anbent] Anbern (Arnbjörn Sunnulfssön) blev indviet mellem 23 Juli 1419 og 10 Juni 1420, levede endnu 1430 (D. N. VI no. 435). Hans her udeladte Eftermand Peter (Bosön) forekommer mellem 1434 (D. N. IV no. 855) og 1440 (Jahn S. 519).

[9] Sigvort] blev viet til Biskop 1382 og levede endnu 1 April 1418 (D. N. XIII no. 79). Hans Dødsaar er enten 1418 eller 1419.

[1] Botolf C. Gottulf BDER. [2] BCDER. MCCXX A. [3] AD. Halvord B. Halvor CR. Halduor E. [4] AB. MCCCXXIII C. 1323 DER. [5] CDER. Hoffuolle A. Harvold B. [6] *Fra* [*tilf.* BCDER. [7] *Fra* [*tilf.* BDE. [8] *Fra* [*tilf.* B. *anno* MCCCCXXVI *tilf.* CDE. [9] *Fra* [*mgl.* C. [10] och CDE. [11] CDER. Romdall A. Romsdal B. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] *Fra* [*tilf.* BCDE. [14] *mgl.* CDER. [15] dag CDER. [16] och *tilf.* A. [17] *Fra* [*mgl.* CDE. kunde give effter imod B. [18] *Fra* [dennom CDE. [19] *Fra* [dömme om CDE. [20] CDE. noget AB. [21] hans CDE. [22] belangede CDE.

Biskop Gunder, hand var den $\overline{20}$, [hand var til *anno* 1450[1].

[$\overline{21}$ Carl Seigerssen[2], hand var till *anno* MCCCCLXXVIII[3], hand var slodtzherre paa Agershuus, oc prest[4] paa Touten, [hans fader[5] hedde[6] her Seiger[7] ridder paa Greffsen[8], hand[9] fick Touten aff kong Hans med all geistlig oc kongelig rente[10], oc holt[11] cappelan[12]. Hand [bleff död paa slotted[13], oc bleff fört [liig fra slotted oc[14] til Hammer, oc bleff der begraffuen effter hans[15] begiering.

Biskop Karl Jensen[16], hand var den $\overline{22}$, en riddermands mand, hand var till *anno* M : D : VII[17].

Biskobp Hermand, hand var den $\overline{23}$, hand var till *anno* M : D : XIII.

Biskobp Mogens Lauridtzen, hand var den $\overline{24}$, hand var till *anno* M : D : XXXV: oc bleff fangen udi Hammer aff her Truitt[18] Vlffstandtt.

---

1 Gunder] Gunnar Thorgardssön, fulgte efter Peter c. 1441 (indviet før 9 Juni 1442), levede endnu 22 Marts 1471 (D. N. II no. 880).

3 Karl Seigerssen] d. e. Sigurdssön, var Biskop 1478 (D. N. III no. 923), døde mellem 25 Sept. og 28 Dec. 1487, var Høvedsmand paa Akershus 1481 (D. N. V no. 93) og 1485 og til sin Død der.

10 Karl Jensen] blev Biskop 1504, fængslet af K. Christian Vaar 1508 † 1512.

12 Herman] Thrugelssön, var Biskop før Karl Jensen, blev indviet 1488 † 1503 el. 04 (paa hans Gravsten i Domkirken staar MD med aabent Rum efter). Indskriftens Aarstal er ogsaa af Michael Anderssen Aalborg (N. Hist. Tidsskrift 3die Række I S. 116) opfattet som 1513.

14 Mogens] fulgte efter Karl Jensen 1512 el. 13, afsat 1537 S. 116) † 3 Okt. 1542.

[1] *Fra* [*tilf.* BR, *mgl.* A. han var til *anno domini* MCCCCXXV *tilf.* C. hand var til *anno* 1439 *tilf.* DE. [2] *Fra* [*tilf.* BC, *mgl.* A. $\overline{21}$ Karell Sigers *tilf.* DE. [3] MCCCCXXVIII C. 1477 B. 1440 DE. 1480 R. [4] sogneprest CDER. [5] *Fra* [hand DE. [6] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [7] Siver B. Siiger DE. [8] Greffseng DE. i Nes sogn *tilf.* CDER. [9] den samme her Siger DE. [10] regimente CDE. [11] der *tilf.* C. derpaa *tilf.* DE. [12] kappelaun E [13] *Fra* [döde paa Aggershuus slott CDE. [14] *Fra* [*mgl.* B. [15] sin B. egen *tilf.* CDE. [16] *mgl.* DE. [17] BCDER. XII A. [18] Truuls C. Trud DER.

Evangeliske bisper offuor Opsloe
och Hammers[1] stichter.

$\overline{1}$ Bisp Hans Reff, hand[2] var den aller förste evangeliske biskop, hand fich först Hammers stict till Opsloe stictt, at bestille paa religionens vegne, effter kong: ma: bevilling oc[2] sambtöcke[2] at forrestaa, paa det at alting skulle gaa skickeligen[3] [oc richtigen[4] till paa lærdommens veigne, [Gud till ære[4].

Den anden evangeliske biskop var $\overline{2}$ bisp Anders Madtzen.

Dernest komb hederlig oc vellærd[5] mand $\overline{3}$ M: Frans Berg, superintendent offuer Opsloe oc Hammers sticter, hand bleff forskichet her op till Opsloe med hertug Fredrick, der hand bleff hyldet udj Obsloe [*anno* MDXLVIII[6].

$\overline{4}$ dernest kom den hæderlige oc höylerde mand, Mester [Jens Nielßen[7].

$\overline{5}$ Dernest kom hæderlig oc höylerd mand, Mester Anders Bentßen.

$\overline{6}$ Dernest[8] komb hæderlig oc höylerd mand, Mester Niels Clausen[9].

$\overline{7}$ [Dernest komb hæderlig och höylerd mand[10], Mester Niels Simenßen[11].

[*] Hans Reff o. s. v.] De nedenfor nævnte Oslobiskoper styrede: Hans Reff 1541—1545, Anders Madsen 1545—48, Frants Berg 1548—80 († 1591), Jens Nielsen 1580—1600, Anders Bentsen Dallin 1601—07, Niels Clausen Senningius 1608—1617, Niels Simonsen Glostrup 1617—39. De i Noterne nævnte Christiania-biskoper styrede: Oluf Bosön 1639—46, Henning Stockflet 1646—64, Hans Rosing 1664—99.

---

[1] *mgl.* A (!). [2] *mgl.* CDE. [3] retteligen E. [4] *Fra* [*mgl.* CDE. [5] höylærde C. [6] *Fra* [A, *mgl.* DE. *anno Domini* 1558 B. *anno* MDLVII C. [7] *Fra* [Nielłs Jenssen DE. *No. 4 og No. 5 er ombyttede i* B. [8] siden CDE. [9] *Her ender Listen i* C. [10] *Fra* [*mgl.* BD. [11] Glostrup *tilf.* BDE. B *fortsætter:* $\overline{8}$. Mester Oluf Boezön. $\overline{9}$. Mester Henning Eggertsön. D *fortsætter:* $\overline{8}$ Mester Olluff Boesen. $\overline{9}$. Mester Henning Eggertsön Stochflett. E *fortsætter:* $\overline{8}$. siden den hederlig och höylærdt mand Mester Olluff Baarsön. $\overline{9}$. saa kom den hederlig och höylerdt mand Mester Henning Eggertsön Stochflet. 10. dernæst kom den hederlig och höylærdt mand Mester Hanß Clausön Roßing.

(IV.)

Naagle jertegen som skiede [nogen tid til forn[1], förend bisp Mogens bleff fangenn.

[Klockerne alle sammen udj domkiercken ginge om midnattz tid udaff sig selff, oc orgeverckit[2], oc [bispen stod[3] op [oc saa ud[4], da var det saa liust i chorit [udi domkiercken[5], lige som det haffde[6] verrit lius dag. Sammeledis ginge oc klockerne udi [closterit oc udi[7] kaarskiercken[8], [oc hördis[9] megen spögerj paa bispegaarden[10] om natten, ligesom tou krigsherrer skulle slaais tilsammen [paa borregaarden[11], saa at vecterne[12] deroffuer forferdis, [oc en part aff folckene stode op oc viste iche huad paa ferde var, oc folckene bleffue gandske megit vnderlige der ved[11]. [Dernest om höy dags tijd beteede sig[13] en gresselig[14] stor orm[15] [oc forferdelig, som kaldis Siöormen[16], udi Miöß, som [var gandske lang oc meget stor[11], oc siuntes at naa fra öens[17] landt oc jnd udi Kongsland[18]. *Item* dernest loed sig tilsiune en suar stor hornit oxße, som gick fra Gillelund[19] stöde[20] oc jnd paa öyen[21], oc siuntis at gaa op[22] paa vandit, oc gick saa saare fast, alt ligesom en pijll aff en

---

16 Øen] d. e. Helgeøen. Afskriverne af AB har aabenbart tænkt paa Onsø Sogn i Smaalenene.

16 Kongsland] d. e. Fastlandet østenfor, altsaa Stange og Vang.

17–18 Gillelund] nu Gillund, Gaard lidt nordenfor Stange Kirke.

18 stöde] Stöd, Landingssted, Plads hvor Baade trækkes paa Land.

[1] *Fra* [udi Hammer CDEF. [2] *Fra* [Det skiede udi Hammers domkierche att om midnattz tide ginge alle klockerne oc orgeverckett aff sig sielff CDEFR. [3] *Fra* [som bispen det hörde stod hand CDEFR. [4] CDEFR. dett A. *Fra* [*mgl.* B. [5] *Fra* [*mgl.* BF. [6] BCDER. haffuer A. [7] *Fra* [CDEFR, *overspringes* AB. [8] aff dennem sielff *tilf.* CDEF (samme nat *tilf.* F.) [9] *Fra* [saa hördes der ochsaa CDEF. [10] gandske megit *tilf.* A. [11] *Fra* [*mgl.* CDEFR. [12] BCDEF. vacterne A. och folckene *tilf.* CDEFR (i staden *tilf.* F.) [13] *Fra* [Sammeledis loed sig till siune om lius dag CDEF. [14] forferdelig CDE. forschræchelig F. [15] *tilf.* BF. *mgl.* ACDE. [16] *Fra* [siöorm CDER, *mgl.* F. [17] CDF. Oensöe A. Onsöe B. Öster E. [18] BC. kong land A. kongens land DEF. [19] C. Giellelund A. Gillund DE. Gielund F. Gilelunds R. Wellelund B. [20] stöe C. söe R. ssöen DE. stötte B. strömmen F. som ligger udi Stange sogen *tilf.* DEF. [21] öen BCDE. öens land F. [22] *mgl.* B. offuen CDEF.

staal[1] bue[2]. Der[3] lod sig tilsiune[4] daug effter daug mange siöorme udj Miöß, som sloge sig udi mange lencker oc buchter, op mod himmelen. Der nest effter kom [der en megit gresselig stor orm[5], som var saa forferdelig till at see, oc löb saa saare hastelig jnd paa itt skiær, [neden for den yderste odde[6] uden for Communet. Hans öyen var saa store som it karbond, oc haffde en stor suart[7] mann ligesom en hest, oc hengde ned paa hans hals. Hand laa lenge paa klippen, [oc slog sit hoffued mod klippen[8], oc ville verit [udi söen[9] igien, men en udaff bispens karle, en gild[10] voffhals, hand gick till uden bispens vidskab[11], oc skiöd mange staal bue pijlle udi hans öyen, som hand laa paa klippen. Mange som stode oc saa paa den slemme ting[12], de leßde oc bad [Gud i himmelen, at hand[13] ville skille dem aff mett hannem uden skade, fordi hand var saa megit stor oc slem at[14] see till, formedelst[15] de mange slags farffuer hand haffde paa sig. Denne samme forbemelte vogehals, hand tog en aff sine[16] stalbröders pille, hannem uvitterligt, oc skiöd [end en gang[17] til den slemme gifftige[18] orm, oc schiöd effter hans öyesteen[19], [ligesom tilforne[8], saa at de kunde see meget grönt töy[20] löbe udaff hans öyen oc hoffued, saa at vandet [om hannem der[21] hand laa bleff grönt, [oc dreff megit der aff ind paa Hammers land[22]. Men om natten der effter, da gaff gud löcken till, at der komb itt stort regen, [oc stormvind[23], oc værit det vende sig, saa at hand dreff jnd paa öens[1] land, oc stod der en svare[2] slem lucht aff ormen. Saa var der en part aff öens[1] folck inde hos bispen, oc spurde hannem om raad, huad som[3] de skulle giöre, at de kunde bliffue aff med den[4] slemme orm, for den onde lucht der stoed aff hannem. Da lod bispen sin befalning[5] udgaa[6], at [de straxen skulle lade frem komme til öen[7] en voxßen[8] mand[9] aff huer[10] gaard, [aff Neß oc Suabo oc naagle aff de andre gield[11], före[12] vnge[13] karle [komb ocsaa till öen effter bispens befalning[14], oc alle hiulpe huer andre at brende op den[15] slemme orm. Saa hugde oc[16] slæbede oc bar [huer som mest[17] formaatte, oc kaste[18] usigelige veed paa hannem, oc brende hannem op saa meget [som de[19] kunde giöre, eller mueligt kunde verre, oc laa raden[20] aff [samme orm[21] i mange aar paa stranden. Oc dereffter[22] komb der nogle tydske mend[23], som finge loff at tage[24] de beste aff hans been, som de kunde bekomme[25] at arbeide sig till gode, huilcket de finge gott loff till, oc den mindste part aff hans rygbeen kunde neppelig en för karll bære[26]. Oc bleff mange hundrede leß veed forödt[27] paa hannem, förend den slemme onde lucht kunde forgaa.

---

[6] udenfor Kommunet] d. e. sydvest for Kirken. Her findes virkelig et Skjær (Lakakampen), sam kun er synligt ved Lavvande.

[1] BCDE. stor A. [2] at ligne *tilf.* A. [3] I lige maade CDEF. [4] siune C. soe BDEF. [5] *Fra* [den forferdelige store siö orm, som forskreffuit staar CDE, *som her stanse. Fra* [en mægtig græsselig orm, stor oc lang B. den förste store orm igien F. [6] *Fra* [*mgl.* F. [7] BF. suar A. [8] *Fra* [*mgl.* BF. [9] *Fra* [B. vdaff söen A. deraff F. [10] B, *mgl.* F. gielt A. [11] B. videnskabff oc forloff A. [12] den orm *tilf.* A. [13] *Fra* [om naade, oc bad at Gud B. [14] B. oc A. [15] B. for A. [16] B. hans A. [17] *Fra* [*tilf.* B. [18] B. forgifftige A. [19] *Fra* „öyen“ (L. 12) *overspringes i* F. [20] BF. ting A. [21] *Fra* [omkring huor B. [22] *Fra* [endelig blef den der beliggendis paa klippen og döde af same pileskud F. [23] *Fra* [saa at vinden B.

(V.)

En liden historie om biskop Mogens,

der hand bleff fangen i Hammer aff her Truitt Wlffstaudt.

Som her Truitt Vldstand med sine höffuidtzmend oc krigsfolch[28] udi söen finge [visse tiende[29], at [erckebisp Olluff i[30]

[7] Svabo] før *Svaðabu*, nuv. Ringsaker Sogn.

---

[1] F. Oense A. Onsöe B. [2] B. stor A. megen F. [3] *mgl.* B. [4] denne B. some F. [5] BF. befalling A. [6] til alle omliggende sogner *tilf.* F. [7] *Fra* [*tilf.* F, *mgl.* AB. [8] dogtig F. [9] karll *F.* [10] ful *tilf.* F. [11] *Fra* [hvilked og straxen effter befahl skeede at der frem kom F. [12] store F. [13] voxne F. [14] *Fra* [*mgl.* F. [15] samme *tilf.* A. [16] skavede oc *tilf.* B. [17] *Fra* [BF. saa mest de kunde oc A. [18] B. kaaste A. der kom F. [19] *Fra* [B. de naagen tid A. [20] B. raaden A. benraden F. [21] *Fra* [hannem neml. ormen B. [22] *tilf.* B. [23] handtværchsfolch F. [24] nogle af *tilf.* B. [25] finde oc bekomme B. [26] helst fordi dend var saa sckrekelig stoer *tilf.* B. [27] F. foröitt A. [28] fördt B. krigsmænd oc folck B. [29] *Fra* [at vide B. i söen *tilf.* A (!). [30] *Fra* [Hr. Erich biskop udi B.

Trundhiemb var römbt att Holland, begaff hand sig strax ufortöffuit op i landit med fornembde krigsfolch, nogle fennicker sterche. Da kiöbte hand krud oc lodt, med andet meget meere som hand paa den tid behoff haffde, jblant andet da lod hand giöre femb hundrede fyrpille som hand förde met sig til Hammer. Middeler tid kom biskop Mogensis[1] tienere[2] fra Trundhiemb oc sagde hannem at[3] disße fremmede giester var for haanden, oc ville komme til hannem oc vere hans giæst. Da haffde bispen strax ufortöffuit, nat oc daug uspart, sine visse bud ind i Suerrige, till sine venner oc kiöbmend, effter 6000 dalle piller[4], huilcke [dalle pille hand[5] strax bekomb. *Item* hand lod sine verckmestere giöre en heel hob med horn[6] armbörst, saa store[7], att ingen dem allene kunde spende, foruden jernpinder[8], som paa den tid var brugelig, oc lod hand [bære alle vecter[9] gangene fulde aff kaste steen, desligeste ocsaa paa Hammers torn. *Item* lod hand ocsaa neder graffue udi jorden sex hundrede stolper[10], som var ret skarpe oc sueden[11] udi enden, som stode paa lud hid oc did allevegne omkring Hammers gaard[12], at huilcken som iche diß bedre tog sig vare, hand kunde snart faa skade, den som var ridende. Som her Truitt kom ner til Hammers gaard[13], os saa disse stolper [saa staaendis[14], viste hand[15] vell huad det betydde, da loe [den gode herre[16] der aff, oc meente at det var bispen en ringe hielp, om paa skulle trenge. Som her Truitt var nu kommen met alt sit medhaffuende krigsfolck till Hammers gaard, oc den berendte[17] effter krigsbrug, oc den[18] leilighed beseit, slog hand strax sin leyer och losomente[1] [udi Korsgaarden, oc krigsfolcket tog strax sit logemente[2] alle vegne der omkring i de gamle kiöbstedz gaarder[3], som de best kunde giöre[4]. Bleff da biskobp Magnus suare forferdit, der[4] hand saa de[5] mange blancke harnisk, oc mange[6] folck, oc meste parten hageskiötter, med dobbelte[7] hager, oc aff stor hastighed begaff[8] hand sig aff[9] bispegaarden, oc ind udi kiercken, oc mente at hand skulle haffue kierckefred. Som bisp Mogens fornam at krigsfolcken var kommen udi kiercken, begaff hand sig ind paa slotted igien. Saa skreff her Truitt bispen venligen till[10] med saadan beskien, at hand ville lyde hannem ad[11] oc godvilligen[12] giffue sig fangen, vden videre v-mage oc bekostning, oc blods udgydelse paa baade sider. Gich der mange breff oc bud imellem dennem. Dernest som her Truitt oc bispen nogle[13] dauge haffde set fred oc stilstand [paa baade sider[14], men paa det sidste komb her Truitt och bispen eene to tillsammen, oc haffde mundtlig samptalle med huerandre[15] udj venlighed, saa gaff her Truitt bispen 3 dage[16] frist att beraade sig udj, oc meente h: Truitt oc hans krigsfolck, at dersom bispen[17] iche med [gode ville[18] giffue sig fangen, da ville de brende[19] Hammers gaard offuer [hans houffuit[20], med en föye vmage oc ringe bekaastning, baade hannem oc hans tienere till ingen baade. Paa den tredie dag som klocken var udi closterit imellem $\overline{7}$ och $\overline{8}$, kom bisp Mogens vdgangendis med alt sit folck[21] till her Truitt, huer mett en huidt kiep [udi sin haand[22], men förend[23] som bispen kom udaff porten, lod hand sitt krigsfolck beskiche paa baade[24] sider, mand hoes mand indtill Kaarsgaarden, som her Truitz losomente var. Saa bleff her Truitt oc bispen saa

---

[5] fyrpil] Brandpil, Raket (ut. vurpil).

[11] Dalpil] Pil, særlig brugt i Dalarne, se Afbildning i den illustrerede „Sveriges Historia“ II 219.

[14] Jernpinder] se Afbildning i den illnstr. „Sveriges Historia“ II 137.

[18] paa lud] d. e. bøiet (lut, *adj.* ludende).

[1] Mogensens (!) A. [2] B. tidender A. [3] B. aff A. [4] piber (!) B. [5] *Fra* [hand oc B. [6] *mgl.* B. [7] B. stor A. [8] B. jarminde A. [9] *Fra* [B. alle vecterne bære A. [10] B. stölpe A. [11] B. suene A. [12] alle vegne (!) *tilf.* A. [13] B. gaarden A. [14] *Fra* [saaledes standende B. [15] meget *tilf.* B. [16] *Fra* [hand hiertelig B. [17] B. berendt A. [18] der B.

[1–2] Korsgaarden] Jfr. ovenfor Side 125.

[1] logemente B. [2] *Fra* [B, *overspringes i* A. [3] B. gader A. [4] *tilf.* B. [5] gandske *tilf.* A. [6] mangfoldige B [7] B dobbelt A. [8] B. gaff A. [9] B. ad A. [10] sine ærinde med mange ord *tilf.* A. [11] *tilf.* B. [12] volvilligen B. [13] B. i mange A. [14] *Fra* [imellem hverandre B. [15] og det *tilf.* B. [16] dages B. [17] B. hand A. [18] *Fra* [B. god villie A. [19] berende B. [20] *Fra* hannem B. [21] krigsfolck B. [22] *Fra* [B. i haanden A. [23] B. før A. [24] B. begge A.

foreenett met huer andre, at her Truitt oc bispen huer met 3 personer skulle fölgis att ind paa Hammers gaard[1]. Dernest som de haffde baade tilsammen seett all leilighed inde paa gaarden, huad som der var till beste, da gick her Truitt til porten, oc talled till leutenant, oc bad hannem fremb kalde alt sit krigsfolck, desligeste ocsaa bispens tienistfolck oc embidtzmend, brygger, bager, kock, kiældersuæn, oc andre som nyttige vare att bruge. Dennem tog her Truitt i tieniste, saa att huer skulle tage vare paa sitt, ligesom de tilforn haffde giort. Dernest bleff fremb kallen alle bispens hoffmend, som haffde lyst till at tiene for klæder oc penge paa kong: may^{tt}: veigne, endten paa Hammers gaard, eller fölge hannem till Danmarck, da skulle de raade. Da sagde forbemelte bispens gamle tiener her Truitt sin tro tieniste, oc suor höyligen paa huer udj sin sted, huldskab oc troskab paa kongl: may^{tt}: veigne aff Dannemarck, och den störste part af bispens gamble karle fulde her Truitt med de andre kongl: may^{tt}: til Danmarck. Siden loed her Truitt Hammers gaard besette med naagle knechte, saa mange som gaarden kunde taalle, och behoff kunde giöris, oc en höffvidsmand ved naffn Tord Rudt, som tilforn haffde kongl: may^{tf}: breffue paa Hedmarcken oc Österdallen i forlening. Som her Truitt och Tord Rudt haffde annammit Hammers gaard, oc bispen, sammeledis portnöglene, oc andre nögle till de andre huse[2] paa gaarden, dernest loed de opskriffue alt huis der fandtz effter bispen *jnventarium*. Siden dernest antvordet her Truitt her Tord Rudt en jordebog, var paa mange hengende jndsegell neden for, och samme jordebog var paa pergament skreffuen, oc her Truitt oc her Tord Rudt, med mange andre riddermends mend, de loede oc henge deris signeter der neden for forbemelte jordebog, paa det at ingen skulle giöre skalchhed eller forandring met hinder i nogen[3] maader, vnder kongl: maytt: hylleste oc v-naade. Naagle dage för her Truitt Vldstand med krigsfolcket vare ferdig till att drage udaff, da loffuit her Truitt

26 Tord Rudt] hans Kvittering for Inventarium paa Hammers Gaard af 22 Juni 1537, se D. N. II no. 1122 og IV no. 1112.

---

[1] *her stanser* B. [2] *rettet.* nögle A. [3] *rettet.* mange A.

bisp Mogens paa siell oc salighed, med mund oc haand, i gode folckis paahörelse, att dersom bisp Mogens iche kunde komme offuer eens med kongen, oc[1] Danmarckis raad, at komme udj sin gamble bestilling igien, da skulle hand fly hannem en erlig fengsell oc vnderholdning, till sig oc tou drenger, all sin liffs tid. Det bleff hannem ochsaa holdit, till hans döde daug. Saa tog bispen med sig en dreng, ved naffn Larß Hummer, hand var hoes bispen till hans döde daug, i Anders skouff closter. Som her Truitt oc bispen ginge baade tilsammen, oc som bispen kom till strandbacken, da falder hand paa sine knæe, oc tackit Gud i himmelen, for huer dag hand haffde hafft, dernest böd hand kannickerne oc prester goede natt, dernest böd hand Hammers domkiercke oc closter goed natt, dernest böd hand hoffmend, menige almue, borger oc bönder goede natt, oc bad dennem alle bede gott for sig, oc meente at hand snart ville komme till dem igien, men der hoes saa sigendis: O Gud fader udi himmelen, findes vj icke för, da Gud giffue det vj findis i himmerige. Denne bön bad hand med grædende taare oc sagde, *vale*, *vale*, *vale*.

[7] Lars (Laurits) Hummer] blev Kannik i Oslo 1565, men døde Vaaren 1567 (N. Rigsr. I); var rimeligvis Søn af Olaf Trulssön (med Vaaben en Hummer), som blev adlet af Christian II i Oslo 1 Januar 1532 og ved 1532—35 var Biskopens Gaardsfoged, gift med hans Frenke „Hustru Birgitte“ (D. N. XV).

[8] hans Død] Biskop Mogens døde i Andvordskov 3 Okt. 1542 (Jens Nilssöns Visitatsbøger S. 584).

[1] *mgl.* A.

OM

AGERSHUUS.

10*

HAANDSKRIFT:

A = no. 938 fol. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i København, skrevet i Christiania c. 1633. Hvad der staar i Klammer [ ], er tilsat af Udgiveren.

Om Agershuus,

huem som först lod bygge, och siden slodtz-herrene, huer [som] effter kongernis befalning siden haffuer forbedrit oc bygdt.

Den hellige konning Ettmundt med sine börn lod först bygge Hoffuid öe closter, Agershuus borig, Agers kierke, sammeledis Vor fru closter vdj Opsloe, efftersom [i] en gammel historie bog[1] udi Hoffuit öe closter stod skreffuit om den hellig konning Ettmundt, huilcken samme bog med mange andre flere skiönne historieböger[2] den eddelige[3] fromme, welbyrdige Mogens Gyldenstiern, höffuidtzmand paa Agershuus, annammede till sig fra Hoffuidöen[4]. Paa den tid

[7] Ettmundt] Forf. synes at have troet, at den „hellige Edmund“ var en gammel norsk Konge; rimeligvis har „hellig Edmund“ i Sagnet fortrængt „hellig Haakon“ d. e. Haakon V.

[8] Hovedøkloster] se S. 150.

[8] Agers kierke] Akers Kirke (hvis Indvielse ikke kjendes) nævnes i ældre Borgarthings Lov som Fylkeskirke og er fra 12te Aarhundrede; Patronatsretten tilhørte siden 1186 Nonneseter Kloster.

[9] Frue Kloster] Nonnesæter (Marie-) Kloster paa „Leret“ ved Oslo, stiftet ved Midten af 12te Aarhundrede (før 1161), rimeligvis af Biskopen i Oslo.

[18] Mogens Gyldenstierne] paa Akershus 1527—32.

---

[1] formelder *tilf.* A. [2] historier oc böger Hoffuit öen forlod A. [3] konge (!) *tilf.* A. [4] *Punktum er tilsat af Udgiveren.*

den fromme herre fick visse tidender oc bud, at gamble kong Christian var kommen fra Holland oc ind i Bahuus lehn i Vigen, oc indtog en befestning[1] vdi Vigen Karsborg[2], siden tog hand brandskatt alt riget igiennem, vdi midler tid tog her Mogens till sig paa slottid alt, huis deell som abbedt Hans Anderßen, abbedt udi Hoffuidöen, oc munckerne loed före did aff alle haande vare, med klæder oc andet meere gott, men blandt for^{ne} historieböger fandtz der mange[3] besynderlige stycker der aff. Disligeste S: Peder Hanßen, som var höffuidtzmand paa Agershuus slott,[4] . . . . Da fandtz der udi samme historiebog, at den hellige konning Ettmundt haffde sielff stifftit Hoffuidöe closter, oc giffuit meget godtz oc rente der till, oc var [der] dictet en vgudelig papistiske [vise] paa latine om hannem, denne sang de huer afften i kiercken til afftensang, saalenge[4] som closterit var ved macht. *Item* udi lige maade haffde de ochsaa skreffuit om hannem i samme bog, at konning Ettmunds daatter bögdt först de tou torn, som kaldis Fulesang oc

---

[1—2] „gamble kong Christian"] d. e. Christian II, i Modsætning til „unge kong Christian", d. e. Christian III.

[2] Bahuslen] her er forvexlet Christian II — som landede i Norge ved Hesnes (5te Novbr. 1531) og derfra drog til Oslo, hvor han ankom 10de Novbr. — med Landsknegterne under Kort Pfenning, som kom til Bohuslen; de indtog Karlsborg 13de Decbr. I Januar og Februar 1532 drog Kongen selv med Hovedsstyrken mod Bohuslen og Lødøse.

[7] loed före] urigtigt. Hr. Mogens lod Natten 20de—21de Januar 1532 bortføre med Magt Abbeden, Munkene og deres Gods fra Klostret til Akershus.

[12] stiftet Hovedøkloster]. Dette Kloster var stiftet 1147 af Munke fra Kirkstade (Lincolnshire, England), men viet til St. Edmund (og Maria).

[13] Fulesang] Fuglesang laa ud mod Søen paa Vestsiden søndenfor „Romerike", blev omkr. 1600 brugt til Fængsel, men blev nedbrudt 1638; i Stedet opförtes „et stort langt grundmuret Hus" i 2 Etager, indrettet til „Prinsens Gemak".

[1] *rettet.* Bestilling (!) A. [2] *rettet.* Karsborb A. [3] aff de *tilf.* A. [4] *rettet.* sandelig (!) A. [4] *Ikke Mærke til Udeladelse i* A.

Voffuehals, dernest oc det allermindste Jomfru torn. Siden stod det hend udi langsomelige tid, oc bleff intet meere[1] bygt eller forbedrit paa Agershuus slott, jndtill dronning Margrete, konning Woldemors daatter af Dannemarck, bleff gifft med Norgis konning Haagen. *Item* all den muur, som er paa den nordre side paa Fuglesang oc Voffuehals paa baade sider, som er öster oc vester, de muure dem lod konning Haagen oc dronning Margrete opmure, [*item*] den Store gamble sall oc Borgestuffuen, disligeste Knudtz torn, som var kaldit Cannicketaarnet aff den aarsage, at cannickerne udi Opsloe skulle haffue hiulpet til samme bygning. Hvo[r] om det kan vere meent, at dette taarn siden er kallit Knudtz taarn till denne daug, da fich taarnit dette naffn aff en gammell ridder, som lenge laa fangen der, som hedde her Knudt, som crönickerne[2] der videre om formelder, huo som dennem vill ransage. Men det sagdis at cannickerne hiulpe till samme taarns bygning, paa det om der komb naagen v-enighed paa riget, det Gud forbiude, da skulle de [der] haffue deris tilflugt.

---

[1] Voffuehals] Vaagehals, et stort Taarn paa Østsiden (dennes Midtparti); dets øverste Del blev nedtaget c. 1555 (154^{15}), Taarnet forfaldt i den følgende Tid, indtil det 1640 blev nedbrudt, og i Stedet blev et langt Hus bygget for Slotsfolkene „fra Fruerstuen til den gamle Borgestue“.

[1] Jomfrutaarn] søndenfor den nuværende Kirkebygning; dette Taarn, hvis Fod staar endnu, blev nedbrudt i Midten af 18de Aarh.

[3] Margrete] blev gift med Haakon 11te April 1363, men Margrete er dog neppe kommet til Norge før flere Aar senere (senest i 1370).

[8] Den „store gamle sal“] med „Borgestuen“ er det Hus, som begrænsede den gamle Fæstning mod Nord og endnu staar.

[9] Knuts-taarn] er det høie Taarn i det nordvestlige Hjørne (udenfor Fæstningsfirkanten), hvis Rester blev nedrevne c. 1855. Det kaldes i 1588 og i 17de Aarh. stadigt „Sankt Knuts Taarn“ og blev da brugt til Fangetaarn.

[10] Kanniketaarnet] kaldtes det rimeligvis, fordi Kannikerne og Provsten i Mariakirken (Kantsleren) her havde sit Tilhold og sit Arkiv. Om Arkivet paa Akershus se DN. XI no. 110 (1404), II no. 757 (1434) og VI no. 619 (1494).

[14] her Knudt] vistnok hr. Knut Alfssön, som efter sin Død 18de August 1502 laa i 12 Aar „paa Morde“ paa Akershus, se Allen I 279.

[1] *rettet.* megit A. [2] *rettet.* cannickerne A.

[*Item* gamble konning Christian, den tid at hand var hertug, da lod hand bygge den store sall med $\overline{2}$ kammer, oc muren[1] fra Voffuehals och Fuglesang paa den söndre side indtill den store sall paa baade sider, som nu paa denne daug er skifft i $\overline{3}$ salle, som skiönne ere, oc kiercken er den $\overline{3}$.[2]

Item udi her Oluff Galdis tid, som var kongl: may: stadtholder udj Norge syndenfieldz, *anno domini* M:D:XXV: da brende slottid aff torden ild, slet fra Fuglesang oc Voffuehals paa den nordre side. Siden lod han tecke muren paa alle sider, oc lod ferdig giöre, saa mand naagit nær sig kunde behielpe, saa stod det heden paa naagle aars tid. Siden lod Peder Hansen tage de beste huuſe, som paa Hoffuidöen vare, som vare munckernes kammer, [oc lod bygge de kammere],

---

[5] Hertug] d. e. før han blev regjerende Konge efter sin Faders Død. Christian (II) førte som Kongesøn Titelen „ret Arving til Norges rige, udvalgt konge til Danmark og Sverige, hertug i Slesvig o. s. v." Han residerede paa Akershus fra Januar 1507 til December 1510 (dog med Afbrydelser).

[5] den store Sal] er den Bygning paa Sydsiden af Fæstningsfirkanten, hvor Kirken endnu er; den blev overbygget under Peder Hansen (se nedenfor S. 153[15]).

[7] nu paa denne daug] d. e. efter 1577, idet efter Ludvig Munks Forslag „det gamle Stenhus" da blev indrettet til Kongebolig. De 3 Sale er ifølge Slotsregnskaberne omkring 1600 „Kongens Sal", „Dronningens Sal" og „Kirken".

[9] Oluf Galde] var 1524—27 „Hövedsmand paa Akershus og Kongl. Maj. Statholder söndenfjelds i Norge" (se f. Ex. D. N. II no. 1081 fra 1525).

[11] brende slottid] Vaar 1527 (D. N. IX no. 589).

[12] han] rettere: hans Eftermand Mogens Gyldenstjerne, som overtog Slottet 19de Mai 1527. Maaske her er udfaldt nogle Linjer, hvori det var nævnt, at Mogens Gyldenstjerne overtog Lenet.

[15] Peder Hanssön] Hövedsmand pua Akershus 1536—61.

[1] *rettet.* mure er A. [2] *Fra* [*staar i* A *efter* udskiffte (S. 153[7]).

som endnu kaldis paa denne daug aff slodtzfolckene Öffre oc nedre Rommerige, paa den side som Kiöckenet nu er, oc lod Peder Hanßen ferdig giöre alle kammerne som de nu erre tilsiune paa denne daug, at fougeder oc skriffuere oc hoffmender [kunde] haffue alle deris kammer, som deris bestilling var, oc som slodtzherren gaff slodtzfougden befalling till at udskiffte.

Item den for^ne^ gamble borgestuffue, som kong Haagen och dronning Margrete lod bygge, den samme lod Peder Hanßen bepryde igien paa ny, *anno domini* M : D : [XLVIII[1], saa[2] udi den tid icke fandtz paa naagen kongelige huus her udj Norgis rige en skiönner borgestue, som mange endnu paa denne dag visselige mene. Peder Hanßen lod bryde och hugge 2 kielder vnder den store sall, oc [bygge] skriffuer stuffue offuen offuer, [*item*] lod Peder Hanßen op mure oc ferdig giöre Jomfru gaarden met mure met 2 store kammer, oc hemmelighed der hoes, oc lod giöre trapper oc salle offuer salle, saa[2] mand kunde gaa offuer Borgegaarden oc Jomfru taarnit, oc saa alt frem neder [i] Jomfru gaarden, oc neder i

[1—2] Øvre og nedre Romerige] d. e. det „store Hus Romerige“, hvis øvre og nedre Stokværk her betegnes. R. er det nordvestre store Hus i Fæstningsfirkanten mellem Borgestuen og Fuglesang ud mod Søen („vestenverds paa Agershuus ud imod Vedhagen“ 1630); det blev ombygget 1630—34.

[2] Kjøkkenet] kaldes ved 1629 det „gamle Kjøkken“, fordi der c. 1620 blev bygget nyt Kjøkken i Baggaarden („Munkegaarden“).

[10] A. D. 1548] til Prinsens Hyldning, jfr. Christen Muncks Brev af 31 Marts 1559 „ved det nordost Hjörne udenfor den store Borgestue, som E. K. M. var selv udi“. Borgestuen brugtes i Slutningen af 16de og 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede til „Retterting ved Herredage“.

[16] Jomfrugaarden] Peder Hansen har altsaa afdelt Forborgen ved en Mur, saa at den indre Del om Jomfrutaarnet nu blev „Jomfrugaarden“.

[18—19] Jomfrutaarnet] Peder Hansen har altsaa forbundet „Jomfrutaarnet“ med „den store Sal“ ved Trapper og overdækkede Gange langs Østmuren.

[1] *Fra* [*rettet.* L : XVIII A. [2] *rettet.* som A.

Forborgen, [som hand] med mure opbygde oc forbedrit, som det nu paa [bygt er slagterhuus[1] med kielder vnder, bröggers, bagers, smedie, stald, oc hemmelighed hos. Siden lod hand Lang-forborrig opmure, oc forbedre slet indtill Knudtztaarn, hand lod ferdig giöre Lönporten med dörre aff jern oc laaße forre, oc ferdig giöre i Lang-forborrig. Hand lod oc giöre den kielder ferdig ved Kiöckenet, der som de saltede deris mad, medt en jerndör oc laas till dett skiönne Rögehuus. Der for udi lige maade lod Peder Hanßen giöre Borgegaarden megit större, oc lod hugge oc bryde gandske megit bort aff steenklippen, fordi klippen laa saa langt inde paa Borgegaarden, saa mand neppelig kunde kiöre med en slede eller vogen mellum Fulesang oc Voffuehals.

Oc Jesper Friis, som fick slottid nest effter Peder Hansen i forlening, hand lod bryde meget bort aff Voffuehals paa höyheden, vell 3 faffne, oc lod den mur smuck ferdig giöre vden till, ligesom denne mur er paa denne daug, oc de kammerer nest Voffuehals, som er muret imellem bindinger, dennem lod Jesper Friis ferdig giöre, som de endnu ehrre.

---

[1] Forborgen] Om Forborgen se Note Side 155. Forborgens Gaardsrum (1607 „Forgaarden“) kaldes senere i 17de Aarhundrede „Staldgaarden“, fordi den Linje 3 nævnte Stald ved 1600 blev ombygget og udvidet til kgl. Stald („den nye Stald ved Brønden i Forborgen“).

[2] Slagterhuus] Det sees af Slotsregnskaberne, at her i Staldgaarden tillige var et Slagterhus, som i 1602 blev nedbrudt og opsat paany i „Munkegaarden“ (se nedenfor Side 135); ved den Leilighed blev „en Kjelder funden paa Ormegaarden“.

[4] Lang-forborg] er den smale Skrænt paa Vestsiden af Slottet ud mod Fjorden; den kaldes i 17de Aarhundrede „Vedhagen“, fordi Veden til Slottets Brug blev losset paa Pramme her ved Lønporten og derfra ført op i Borgen.

[5] Lönporten] gik ned til Søen lige i Vest for Jomfrugaarden; i 1618 nævnes „den Lönport som gaar vesterud fra Slottet udenom Stalden“, i 1634 „Lönporten ved Stranden“.

[7] Kjökkenet] i et Slotsregnskab fra 1614 nævnes at Kjøkkenet „er funderet paa den vestre Side her paa Slottet“.

[14] Jesper Friis] Høvedsmand paa Akershus 1551—1556.

[17—18] Kammere] d. e. nordenfor Vaagehals henimod Borgestuen.

[1] *Fra* [*rettet.* böcher baa A.

Item Christen Munck lod hugge oc bryde den kielder, oc opmure den [stuffue] som er imellem Voffuehals oc kiercken, siden [lod] Lodvig Munck den ferdig giöre som den nu er, oc lod hand megit forandre paa sallen, anderledis som tilforn.

Item anno domini M:D:L:VI da lod Christen Munck op mure porten, som den nu er, oc lod mure den gamble igien, hand lod op mure Muncke taarn, oc lod forhöye oc forbedre muren med vectergang fra Jomfru-taarnet, som kaldis Orme-

---

[1] Christen Munck] Høvedsmand paa Akershus 1556—72.

[2] [Stue] mellem Voffuehals og Kirken] Chr. Munck skriver til Kongen 31 Marts 1559: Desligeste indeholdt E. Naades Hr. Faders Skrivelse, at jeg skulde færdig giöre det gamle Stenhus, som konning Christiern lod bygge Gavlen paa mellem den store Sal og Vaagehals, som det gammel Træhus staar, hvilket Træhus som staar Slottit til stor Fare for Ilds Skyld". Den Stue, som her blev bygget, kaldes ved 1588 og senere Fruerstuen; den havde en Udvidelse mod Øst Munkestuen (med Saltkjelderen under); det mellem Munkestuen og Vaagehals liggende Gaardsrum hed „Munkegaarden" eller „Baggaarden".

[3] Lodvig Munck] Statholder i Norge og Høvedsmand paa Akershus 1577—1583.

[4] Salen] d. e. den „store Sal", se ovenfor S. 153.

[6] Porten] Herom skriver Chr. Munck til Mogens Gyldenstjerne 2 Februar 1559: „Haver jeg ladet den gamle Mur afbryde fra Jomfrutaarnet og neder til det gamle Vandtaarn, og der sat en ny Mur og et nyt Taarn igjen og gjort Porten ud til Stranden, og en stor ny Bro der foran, saa der intet Træværk er paa samme Mur uden Speret og over Vegtergangen, og paa samme Mur og Taarn sat Skjöt paa, saa man kan vel bruge, om Behov gjöres". I Brevet til Kongen 31 Marts s. A.: „Saa haver jeg ladet nedbryde den gamle Mur udi Forborgen, som det Træværk paa stod, fra Jomfrutaarnet og neder til Stranden, og der ladet opbygge af Grunden og muret Porten igjen, og ladet sætte et nyt Taarn med en Portstue udi neden ved Vandet ved Enden af samme Mur, saa man ikke kan se udi Byen eller udenfor Slottet, naar Porten lades op, som de kunde tilforn".

[7] Munketaarnet] er ifølge de citerede Breve det nuværende Regalietaarn. Det omtales i Slotsregnskaberne for 1557—58 som „det nye Værn i Forborgen", 1598 som „det trinde taarn over Porten", 1611 som „Ormetaarnet" (ɔ: Taarnet ved Ormegaarden), 1612 „Portetaarnet", 1640 „det runde Taarn over Porten", 1643 „det runde Taarn ud til Hovedöen".

gaarden, den Christen Munck udi den siste[1] Suendske feide haffuer[2] forbedrit med mure, vold, skandtzer, oc anden bygning inden oc uden slottid.[3] Det er föye om at talle her, fordi dett bleff giort oc opset med hastighed, paa det at mand kunde bie sine fiender en vrede ud, om paa haffde trengtt.

---

[1] Ormegaarden] den sydøstlige Del af Forgaarden eller Staldgaarden; kaldes saa endnu paa nogle Karter fra forrige Aarhundrede, medens andre har flyttet Navnet til den øvre Del af „Langforborg“ udenfor „Romerike“. Om Befæstningerne paa Akershus lige efter Beleiringen 1567 se n. Rigsreg. I 563, 567, 571.

[1] *rettet.* neste A. [2] *rettet.* haffue A. [3] *Komma rettet til Punktum af Udgiveren.*

GANNDSKE NOMMEDALLS LEENS BESKRIFFUELSE AAR 1597.

HAANDSKRIFTER:

A = no. 119 fol. blandt Rentekammersager i det norske Rigsarkiv (vedlagt Titus Bülches Folketællingslister no. 5—6), skrevet c. 1665.

B = Haandskrift i det kgl. Haandbibliothek paa Christiania Slot, skrevet i Slutningen af 18de Aarhundrede (gmlt. Nummer 247).

C = Udgaven i det kgl. norske Videnskabsselskabs Skrifter i det 19de Aarhundrede, 1ste Bind (Kbh. 1817) Side 435—48, efter et tabt Haandskrift i Throndhjems Stiftskiste, yngre end 1622.

Ganndske Nommedalls leens beskriffuelse aar 1597.

Numedallenn.

Wdi dette fogderii Numedallenn ere thre smaa prestegield som kaldis

Foßnnes gield
Offuer halltz gield, eller Dallen, och
Nærö preste gield.

Foßsnes gield liger wdi synden. Nerö gield ligger y norden, och Offuer hallden ligger wdi östen och sudoust.

Numedalls læn begyndis wed Oxe baaßen wdi synden och strecher sig till Hellelandtz fleß, som ligger noget jnnden for en gaard, heder Melsteen wdi Bindallen, och udi dette Bindallen ligger en lidenn annex, som ligger till Brönnie sogen kircke paa Hellelandt: och alld thi[e]nden wdi same Bindalls fiering kommer til Brönie, mens bönderne met alle konggens sager suarer til Nummedalls lenn.

---

[11] Hellelands-fles] indenfor Øen (og Gaarden) Melsteinen i Mundingen af Bindalsfjord (Vassaas Sogn).

[12] Bindalen] *Birnudalr* regnes i Aslak Bolts Jordebog til „Nomedals fylke“ og betaler 1521 Skat til Fogden i „Nummedal“, men var ifølge Throndhjemske Reformats af 1589 Annex til Brønø. Bindalen blev eget Præstegjeld (under Tromsø Stift) 1815.

[15–16] Kongens sager] jfr. Dombogen for 1578 S. 204. I civile Sager hørte Sør-Bindalen til Namdalen indtil 1852.

Och er der fra Bucklesund, som somme meener fraa Oxebaasen och till for^{ne} Helliglandz fleß, eller Melsteen, — xij [wger söö[1].

Dette forskreffne Helliglandz fleß er nogle smaa skier och blinde klipper wdi haffuet, huor der er saare grundt, och ingen kand löbbe eller fare[2] der fremb med skib.

Om Oxebaaßen.

Oxebaaßen er et lidet fiskeuer, och liger aller sönderst wdi Foßnes preste gieldt, der som Numedalls lenn begyndis. Men wdi gamell dage haffuer der boet weldige rige mendt, fordi der war it saare godt fiskeri, mens nu ere di saa wdarmede, at der boer ickon otthe eller ni arme[3] stackarlle.

Nogit wden for dette Oxebaas ligger en liiden omflodt holme som icke er lenger tuert wdoffuer en som mandt kand skyde met it arbörst, och kaldis same holme Booholme, och boer der en fattig[4] mandt wdi same holme baade winter och sommer.

Hoß dette fiskeuerdt Oxebaasen er en stor lang och dyb reffne ned wdi fieldet, hvilcken der gaaer tuert offuer fieldit, och strecker sig neder till söen, och dend same reffne er skielsmiße imelum Numedalls len och Fousen len, huorfore at den same reffne kaldis af alle mendt[5] Numedals reffne.

Om Boholm.

Fra dette Bouholmen begyndis Follden synden till, och endis, och er vj vger söö offuer till Nerröö.

Om Follden.

Follden er en stor forferlig fioer wdoffuer, som er en aff alle de farligste fiorer, som findis ved gandske Norlandz side, jaa mange mene at der skall were jngen faarligere, fordi det obenbaare willde haff strecher sig der ind, och naar det er suduest vind, och bleser nogit, daa gaar der slig en grum och forferdelig söö paa den same fioer Follden, att ingen meniske kand faare der wd offuer, wden all som största liffs faare och farlighed, huor aff mange mene, at dee gamlle haffue giffuet dene faarlige fioer det naffn, at de haffue kallet hanem Folden, fordi saa at hand er foldett och at söen gaaer paa hannem wdi follder, saa at den[1] ene bölge falder offuer den anden, och den ene söö gaar störe endt den anden, ligesom store höye bierge, saa at her findis neppeligen nogen farliger fioer wed alld Norlandz side, och der ere faa aar at her bliffuer iche folck paa denne fiordt Folden eller faaer skibe[2] skade, huor for alle de som der skulle offuer, befröctte sig, thi der er ingen haffn paa den Folld saa ner ved handen at til tage, fordi alle de jechter och far, som skulle faare fra Bergen och till Norlandz[3] eller fra Noerland och til Bergen, de skulle allesammen drage offuer denne fiord Folden, och der som winden gaar till landz, daa maa de enthen till haffs eller wdi öernne met stor lifsfare. Och er dene fiord Folden fra Oxebaasen som hand[4] begyndis, och jndtill Rebholmen som hand[5] endis[6] wdi Neröe prestegield, v[7] wger söö offuer och stricker sig saa alldelis jnd wdi det meeninge landt vij wgesöö för end hand[8] endis, och er der enn fierings kirke som er en annex til Nerö der som den fiord hand[9] endis, och boer der wdi same fiering 17 bönder fattige stackarlle, fordi de boer langt fra söen, och om hösten pleyer kornet at fryse bortt for denom, saa at deris beste föde er barcke bröd, det er de tage barcken aff furre tre och aff allme[10] tre, den törer de wdi offnen, och siden huger de hanom wdi smaa stycher, siden stöder de hanom [saa smaa, at mand kand malle hannom[11], och dett mell er dieris beste föde, och dene barck tager de om someren fra Sancte Peders dag och till Sancte Oluffs dag, daa löffuis skoffuen och daa kand mand aff löffue saa mögit som mand vill, och ellers ingen anden tid paa aaridt.

---

[1] Bucklesund] nu Bokelsund udenfor Brandsfjord, siges at være den ældre Sydgrænse for Namdalen, hvortil isaafald Os Sogn hørte. „Os Fjerding“ hørte dog 1520 til Björnör (Fosen).

[1] *Fra* [*mgl.* B. [2] BC. faare A. [3] *mgl.* C. [4] BC. fachtig A. [5] mandt B.

---

[5] Folden] oldn. Fold, der vel betyder Slette (Fritzner I 450^{2}), var og er Fjordnavn 1) for Nord- og Sørfolden i Salten, 2) for Fjordmundingen i Namdalen, 3) for Christianiafjorden.

[19] Rebholmen] Reipholmen paa Sydsiden af Indvikten.

[22] annex] Folden, nu Foldereid Sogn i Indre Folden i Kolvereid Prgld.; havde ifølge „Reformatsen“ af 1589 17 Bønder.

[1] BC. denne A. [2] skibs B. [3] Norland C. [4] *rettet.* enn A. hun B. den C. [5] *rettet.* hun AB. den C. [6] ender C. [7] *mgl.* B. [8] B. huun A. den C. [9] *mgl.* C. [10] alle (!) B. [11] *Fra* [*mgl.* B.

Om Fossnes gield

Fossnes gield begyndis wed Oxebaaßen, och er der fire kiercker udi dett same gield. Dend förste kaldes Halmö[1] kiercke som liger wdi Fladanger[2], och er den sönderste kirke wdi Numedalls len, och er der iij weg söö jmellum Foßnes kierrke och Halmö[1] kiercke. Den anden kallis Foßnes kiercke, ligende paa Jöen. Den tredie kallis Otterö kircke, eller Wigs kiercke, och er der emelum Foßnes kierke och Otterö kiercke eller Wigs kircke ij vege ßöö. Thend fierde kaldis Sæuig kirke, som liger j weg söö fra Otterö eller Wiigs kircke. Ellers[3] er det emelum Foßnes och Sæuig iij wege söe.

Fladanger[2] kircke staar paa en omflot öie som kaldis Hallmö, och liger der ickonn en liden bondegaardt paa dend same öie, kaldis Hallmöö.

Fossnes kiercke eller Jöens kircke liger och saa paa en omflot öe som kallis Jöen, huilckenn öe der kand were fire wegsöe omkring, oc er der paa samme öe 16 garder.

Otteröe kircke[4] ligger ochsaa paa en omflöt öe som kand vere 6 vegsöe omkring [huor paa boer 9 bönder[5].

Seuig kirke liger paa det store meennland[6], som er landfast med alld Norge, Suerig och Dannmarch, och er der en stoer fattigdom wdi de thou fieringer aff dette prestegield Foßsnes, som er wdi Seuig fiering eller Sund, och wdi Otterö fiering, fordi de thou same fieringer strecker sig ind[7] wdi landit, saa at mandt kand farre med baade der[8] ind, och siden till lands offuer jt lydit eydt, som kalldis Bestadt eydt, och det

[1] S. Peders Dag] d. e. Peters og Paals Dag, „Petersmesse“, 29 Juni.

[31] Bestadt eydt] tidligere Ellduεiδ, nu Namdalseid.

---

[1] Galmö (!) B. [2] Fladdanger B. [3] eller B. [4] *mgl.* C. [5] *Fra* [og er der paa samme öe 9 böndergaarde C. *Stykket fra* „Otteröe“ (L. 23) *mgl.* B. [6] mandland B. [7] *tilf.* BC. [8] BC. her A.

sker sig suarlig gient[1] for dennem som will drage norden fra och till Thrundhiem, eller och fra Thrundhiem och til Nordlandz, daa er det dennd beeneste[2] wey, enddog det er saare ont om wintteren at komme fremb, at sneen er mögit och isenn iche kand bere[3] op, daa er der nogle höye fielle som kaldis

Höfflene och Andschabel[4], denom skulle de daa gaa wd offuer, och er möget wnt och m̄ödsommeligt, saa at mange menne, at der skall findis faa steder wdi Norge werre wey, end som denne er, fordi jngen meniske kand bruge hest, men di maa alt gaa wdi sne wnder[5] thiden op[6] wnder deris arme, och dette[7] er lige som de ginge op att it höyt huß.

Paa denne öie som kalles Jöenn liger en gaardt, kalldis Aufflen[8], och der er hoes same gaard it saare mögitt höigt field, och der wdfoere er it obenbarre forland, och det same Jöenn er det alleruerste stöcke som werre kand, thi der liger nogle sker om Auglen wdenfor landit, och naar der er nogen söö wdi och nogit bremb, daa bryder det alt for jemt[9] [offuer alt[10], saa at jngen kand viide[11] sin rette leed och alle gruer for at faare der fremb.

Otterö.

Den tredie fiering aff Fossnes[12] gield kalles Otteröen, eller Wig fiering, och liger ret paa weien som de drager til Bedstad eid[13], naar de wille til Trundhiem eller fra, noer paa at drage. Denne öe som kalles Otterön er ochsaa omflott och kand wærre hæn wed vj wegge siö omkring, doch alligeuell er der icke mere end 13 eller 16 bönnder garder paa den samme öe. Men kierken paa denne öe kalles Wigs kierche, aff en bonnde gaard, som kiercken staar paa och kallis Wig.

[1] gient] gjent (gjegnt), oldn. *gegnt*, i lige Linje, lige frem.

[7] Höfflene og Andschabel] nu Høvlann og Andskavlen paa Østsiden af Namdalseidet.

[14] Aufflen] nu Aglin (Aglen) i Fosnes Sogn og Herred.

[18] bremb] Brem, Brænding.

[1] ginnd B. [2] gjenneste C. [3] brekke B. [4] Anschalet B. [5] vinter B. i Vinter C. [6] og B. [7] det C. [8] Rufflen B. [9] B. jet A. jægt C. [10] *Fra* [*mgl.* C. [11] BC. wode A. [12] Fosens (!) B. [13] leed B.

Sæuig.

Denne fierde fiering aff Foßsnes gield kalles Sæuig, och der staar ehn kiercke som kalles effter denne gaardt Sæuig kiercke, och denne samme kircke staar paa det store menland[1], som er landfast med Suerich, Danmarch och Norige, och de folch i denne fiering ere fattige stackarlle, fordi de side langt jnde wdi fiorene, och de haffue saare smaa jorder, der thill med fryser kornet bort for dennem om hösten, och der till med faar de jngen fisk der jnde y fiorene, med stor nöd de kunde faa saa megit de kunde æde, de lider stor fattigdom saa at de maa mest thage fure barck och bage sig bröd aff, och halm tage de wdi gröne aaringer[2] och hache hannem smaa och der brygge de sig öll aff, saa det er enn stoer elendighed met det fattige folch, saa naade dennem Gud.

Om Nomsen.

Nomßen er en stor lang elff som löber ret mit jgenom Offuer hallz preste gield, och er dene samme ellff henved xxx mille wegs lang, men dog icke megit bredt, iche uden[3] heuwed ij x[4] allne som hun er aller bredest. Huor wd aff denne ellff haffuer sin förste oprindelse, det wed ingen foruist, fordj hun kommer neden af Finde fielldenne, doch som somme sige, daa kommer hun aff it stort wand som kalles det blaa vand och hun begyndis norden for Jemptelandt och löbber wdj det wilde haff igien, och strecker foß[5] strömme[6] sig aff denne same ellff well viij wegesöö wd i det willde haff, och löber samme ellff wd jgenom Foußnes gield[7] emellum Jöen och Otteröen, och naar det flöder, daa flöder det well iiij mille wegs op[8] wdi denne samme ellff, och er det en saare striid ström wdi denne[9] samme ellff, saa at mand kannd icke well roo den op att, wden saa er att mand er dis bedre skibet[10] med folch.

[23] Blaavand] Store Blaasjø er et Vand østenfor Kjölen, hvis Afløb gaar i Angermanelv.

[25] skibet] af skipa (oldn. *skipa*), bemande.

---

[1] mandland B. [2] BC. aaring A. [3] *tilf.* BC. [4] *tilf.* B. *Aabent Rum i* AC. *Der skal vist staa* ij^{c} (ɔ: *to hundrede*). [5] *rettet.* woß ABC. [6] strömmen C. [7] *rettet.* lenn ABC. [8] og B. [9] *mgl.* B. [10] B. stiibet AC.

Men ellers haffue de et slags smaa baade, som de kalle laugfardt, de ere brede wnnder bonden, och saare flade, till dennem bruger de ingen aarer, men mesten dell[1] stager, som er brede paa den ene ende, och med disse stager stager de och skiuder sig op at ellffuen wd[2] met[3] landet, fordj mit att elffuen kunde de icke komme for den stercke och striide ström, och maa de altid werre thou, naar som de skulle op at denne ellff, den[4] enne staar fremenn y lauffarrit och sticker fra landit, och dend anden staar bag och sticher och skiuder lauffaarrit frem. Denne samme ellff skilles at wdi tre grenne, naar hun kommer nogit op y landit. En kommer fra Snaassens preste gield, och kalles Sandelff, och een kommer fra Höland och kalles Biöraa, men dend rette störste och midellst ellff, hun kalles Nomßen, fordi de andre ellffuer löbbe wdi denne enne elff, och der bliffuer offte folck bortte wdi, fordi[5] den ene afften kand hun ligge, men om morgenen er hun[6] oppe.

Om Offuerhallds preste gieldt.

Offuer hallds preste gield liger[7] ret wdi sudost fraa Foußnnes preste gield, oc her der wdj fem smaa fieringer, som er nu först Ranum[8] kierke, hoes huilchen preste gaarden ligger, paa huilcken preste gaardt den elff Nomßenn haffuer giort en stor skade, thi hun[6] haffuer wdtaget gandske meget ager och eng, saa vell som fra flere andre gaarder, och er det en hell fiering. Siden er der en anden fierings kircke, kaldis Skaffue[9] kircke aff en gaard som liger der hoes och kaldes Skaffue[9], och fieringen kalles Skaffue[9] fiering. Den tredie kiercke kalles Graung[1] och ligger wdi en fiering, kalles Offuer dall. Den fierde kalles Glaßhou[2] kierke och liger wdi en fiering, kalles Hærö fiering.

---

[2] laugfardt] udtales ifølge Schøning la-far; efter Ross (S. 461) egentlig lad-far.

[12] Sandelff] nu Sanddøla, kommer fra Finnlierne (Nordli), da Annex til Snaasen.

[13] Björaa] nu Bjørelven.

[14] Nomsen] afledes altsaa af *nema* baade i Betydning „optage“ og „borttage“.

[26] Skaffue] Skage er endnu Annex til Ranem eller Overhallen.

[1] och *tilf.* A. [2] tedt B. [3] ved B. [4] BC. denne A. [5] *tilf.* BC. [6] den C. [7] *mgl.* B. [8] *rettet.* Raum ABC. [9] Schąge B.

Denn femte kierke kalles Romstadt[3] kircke och liger wdi en fiering, kalles Höland fiering. Och kand mannd kiörre eller riide thill alle diße kircker, fordi det er allt sammen landfast, och östen for dennom er inttit andet end skoug och field. Men hinne willde lapper, som holder till wdi fieldenne pleyer 2 gange eller 3 huertt aar att komme hid ned med deris Finde skat, och daa förrer de dyne war, som ere giorde af renshuder, och Finde sko, och Finde handske ned och selge for mad, for sölff och for klede, men helst wille de haffue giordt sölff, som er sölff skeder, kaabe[4] spender och andit saadant giordt sölff.

Wdi dete preste gield Offuer hallden boer et armt folch, doch er der smuche, formugendis folck iblannt, som haffuer gode och store jorder, men naar som kornit slaar fraa, daa ere de arme elendige stackarlle, och saa tillig som der kommer nogen frost om hösten, daa fryser kornet for denom, saa ere de forraadt, fordi de haffuer en lang wey till siöes, och alt som de skulle holde paa, det maa de kiöbbe allt sammen for kornn, och naar kornit slaar feil, daa maa de thage baarcken aff allme tre och feyre[5], *ut supra*, och bagge sig bröd aff till sig och deris smaa börnn. Gud skall wide, det er icke megit söt at ædde.

Om Nomsenn.

Der som denne ellff haffuer sitt falld neder, det höris vell ij mill weys, och laxen springer der op vell 10[6] allen höigt och kand icke komme der op, men offuen for dene foß er

---

2 Glashou] ellers Gladsö, nu Harran Kirke.

3 Hærö] er rimeligvis samme Navn som „Harran“, der i Namdalen udtales „Harrei“.

30 Foss] d. e. Fiskumfoss.

[1] *rettet.* Braung ABC. [2] Olafshou C. Alstahau B. [3] Ramstad C. [4] B. kobbe AC. [5] fyr C. [6] 9 BC.

ellffuen ren op at, saa at mand kannd faare paa[1] lauffardt[2], doch bruser hardt vnndertiden. Men der vaar en gaard der offuer, hand[3] hedder Elise, och der stod enn kiercke paa same gaard, och dend ström hand[4] tog hende[3] vdt, och kirckedörre[5] findes paa Findfæom[6], och ringene[7] findis paa en gaardt endnu, som heder Fæum.

Och siges det herre aff alle mend och menis for vist, at diße tre ellffuer, som er först Nomßen som kommer ned vdi Offuer hallz preste gield, och Sulle aaen, som skieller Norge fra Jemptelandt och löbber nedt vdi Werdallen, och Quidallen[8], som[9] [kommer ned jmellum Stud[11] och[9] Snosen, och er same ellff femb mille lang[10], disse tre skulle alle haffue derris förste opsprinng vnder en steen, och en aff dem skulle giöre skade huert aar, och dend ellff skall giörre mere skaade, som störst er, och kommer först vdi söen aff disse thre ellffuer, hun tager mand huert aar, och alle mand mene at dend största ellff aff[12] disse tre forskreffne ellffuer skall verre Nomßen, thi det aar som hun[13] tager icke mand, da beller hun[13] saare grußeligt[14], och der som hun[12] icke tager et aar, daa tager hun[12] et andit aar dobbelt.

Om Nærrö preste gield.

Nerrö preste gielld er det nörreste gielld wdi Numedall och begyndis wed en gaard, heder Folder stene, aff Follden[15] som löbber der fremb, och endis wed Norgutviggen[16] och[9]

---

[8] Elise, Fæum og Findfæum] nu ukjendte Gaarde.

[9] Sulleaaen] Inna, Tilløb til Værdalselven, gaar forbi Sul.

[10–11] Quidallen] Foran dette Ord synes at mangle „den elff fra“ e. lign. Der menes den Elv, som fra Snaasen gaar ned i Stod til Levanger. Navnets Oprindelse vides ikke; der kan neppe tænkes paa Kvelid (med Kvefjeld og Kvesjø) nordligst i Nordli (hvorfra en Elv gaar mod Øst til Jæmtland), thi denne Egn blev først ryddet i Midten af 17de Aarhundrede (ved en Mand, som levede endnu 1693).

[1] B. saa AC. [2] lanfard C. [3] den C. [4] hun AB, *mgl.* C. [5] dören C. [6] Find Faum C. [7] ringen C. [8] BC. Quiddallen A. [9] *tilsat*, *mgl.* ABC. [10] *Fra* [*staar nedenfor L. 16 efter* „aff“ ABC. [11] *mgl.* C. [12] Quildallen (Quidallen B, Quindalen C) kommer ned jmellum Stud (*mgl.* C) Snosen, och er same ellff femb mille lang *tilf.* ABC, *jfr. Note* 10. [13] den C. [14] bruseligt B. græsseligt C. [15] Foie, den B. [16] Norgubingen B.

Lecken som er iiij wege söö, och er der vdi dete gield firre fierinnger.

Den[1] förste kalles Löffznnes[2] fiering, och vdi samme fiering er en liiden kircke som kallis Varöe kiercke, aff en gaard som der liger hoes och kallis Vardöen, och er en graffsted kiercke och holdis messe siu gange huert aar. Der til med er der och saa[3] vdi same fierinng it korshus, som kalles korsit paa Kalluereid[4], aff en gaardt som heder Kalluereid[4], och der bliffuer eckonn messe och tieniste thou gange huert aar, som er huer hellig kors[5] dag, korsmisdag[6] om waaren och kaarsmise dagen om hösten, och der er jngen kirckegaardt, och der bliffuer jngen folch begraffne. Den anden fierring[7] kalles Vichten fierring, och der bleff op bygt en fierrings kircke, wdi huilcken der holldis misse trede huer söndag, och bleff der först holdit mess paa alle hellgen daug, och daa bleff kircken jnd uyet aar effter Guds byrdt 1592.

Denne fierrinng Wichten dellis och schifftes vdi thre paarter, som er Wduicten, Miduichten och Jnduicten. Wduicten skilles fraa Miduicten met et sund, kalles Langesund. Miduicten skilles fraa Jnduicten met et lidit sund som kalles Vallere. Mit jmellum Wecten och Löffnes[8] fierring liger Næröen prestegaard som er en liden omflott öe och er ingen skou paa öen, men ickun allenneste field och myrer, och paa denne öe staar kircken, och prestegaarden ligger allenneste[9] paa dene öe. Och dette[10] er en herllig kircke aff jdell huggen sten opmurett och met et skiönt höyt thorn, huis windellsteen skall holde sig hen wed 70 thrape trin. Noren for Thrundhiem skall icke findis mange kircker hendis[11] offuer mage vden [12] kircken allenst. Och aff denne kiercke, och aff dene öe som kircken staar paa, haffuer dete hele preste giělld sit naffn och kalles Neröen eller Nerö gield. Jmellum Neröen och Wichten er det almindelige[1] löb, som alle de som boer noeren for Nerön ind till Vardön och ville till Bergen eller Thrundhiem, daa maa de alle löbbe der omkring, och alle de faar och skiib som wille noer paa, maa och saa der omkring wden de löbbe till haffs, och strax synden Nerrön begyndis Follden, som er omtalld wdi Foldens beskriffuelse.

---

[8] Korset paa Kalluereid] nu Kolvereid Kirke. „Kolvereid" skrives i Skattemandtal 1559 Kalffueredt, 1590 Kolffuereidt; det udtales nu Kålvré (med kort å og e).

[13] Vikten Kirke] siges i „Reformatsen" af 1589 at skulle bygges og at der skal (senere) holdes Messe hver tredie Helligdag.

[29] ....kircken] Det udeladte er vistnok „Trondenes".

[1] BC. denne A. [2] Löfnes B. Loftenæs C. [3] *mgl.* B. [4] C. Kalluered A. Kolverejd B. [5] *rettet.* aars AB. korses C. [6] *tilf.* BC. [7] fierings kirke B. [8] Löftens C. [9] allernederst B. allerenest C. [10] denne B. [11] dens C. [12] *aabent Rum* ABC.

Leckenn.

Denn tredie fierring vdi Nærö prestegielldt er[2] Lecken[3] fierring, och haffuer dene fiering dette naffn aff en omflott öe som heder Leckenö[4], och er der bondegaard paa, och der staar fierrings kiercken paa samme öe och kalles Leckenes[5] kiercke aff en gaard som kierchen staar hoes och heder Leckenes[5].

Fischeuerdt.

Wdi Nerö preste giělld er vj fiske uerdt, som ere Noröen[6], Fruhollmen, Homleuerd[7], Frellßöen, Slinden, Stænner[8]. Wdi alle dise fiskeuerdt, wden allenneste y Stener[9], daa er der kierke och smaa klocher[10] wdj, och der bliffuer meße och predicken wdj hvert[11] aar. Noröen[12] er dett största fiskeuerdt aff alle dißе, och der boer folch y baade winter och sommer, doch icke mange, mend iokon allenist 3 eller 4 mend. Mend fraa sermere[13] vor fru dag, och ind till winterdagen, som er[14] *Calixti* dag, det er $\overline{14}$ dag effter Sancte Michels dag, daa roer[15] der jngen folck, for kongens kube weye skylld, och bliffuer der messe wdi dette wer baade om waarenn och om sommerenn.

[18] Noröen] nu Nordöja ude i Havet, s. v. for Utvikten.
[25] Sermere vor fru dag] ɔ: sidare Mariumessa, 8de September.
[26] Calixti Dag] 14de Oktober.

---

[1] BC. allmindelig A. [2] hedder C. [3] Lechens B. [4] Lechemöe B. Lerkenö C. [5] Lechenes B. Lerkenæs C. [6] *rettet.* Neröenn AC. Næröen B. [7] BC. Hamlluerd A. [8] Stenner C. Stænen ;B. [9] *rettet.* Stenner C. Stenen AB. [10] kloster (!) B. [11] BC. huær A. [12] *rettet.* Neröen AC. Næröen B. [13] semer B. sommeren (!) C. [14] *tilsat, mgl.* ABC. [15] boer C.

Fruhollmenn.

Dett andet fiskeuerdt er Fruhollmen, och der staar och saa en kiercke, och der bliffuer meße alleneste om sommeren, thi der roer[1] jngen folck om winterren eller om waaren, [men ickon alleniste om sommeren[2], men dog er det smucke huße som de roer[3] wdj om sommeren och om hösten.

Homle werdt.

Homle werdt er det tredie fiskeuerdt, wdi huilcket er saa och en liden kircke, och bliffuer der meße wdj den samme allenneste om sommeren, fordj der roer[1] jngen folck om winteren eller om waaren, menn alleneste om sommeren och om hösten. Doch er der sköne huß och fiske boder, men der roer[2] icke mange folck, fordi det er et onnt land at thill komme, men en slem lending[4], saa at naar der er gielff[5] wdj, daa kand der jngen komme till[6] land, men[7] de folch som[8] paa landet ere maa tage imod baaden och saa med en faartt op drage baaden med folchene paa landit, eller baaden slaas i thusind stycher och folchen staar en höye faare. Det skier vel offte at söen tager baaden aff henderne paa dem, och hand slaais sönder for deris öyen.

Vinne sund.

Vinne sund begyndis wed Skorff och Quallön och er icke lenger offuer[9] som mand kand kaste med en sten, och er icke lenger igenem som xv eller xvj far kand lige vdj, thi det er et stackit sund, och liger der vdj samme sund et berig som kalles Kielde berich, huilcket naffn det haffuer aff en kiellde[10] som findis wdj samme berig, som er saa dyb at hun[1] gaar offuer enn mandz hoffuid och end dog at[2] hun[1] er saa dyb och er wdj dend haarest[3] steen och saa klaar, at mand kand see en knapper naal paa bonnden, och dog fryß[4] hun[1] aldrig huercken winter eller sommer. Och findes hoes denne kiellde it stor[1] korß aff thre haart hoes kielden, wdj huilcken kielden[6] der kand aldrig regne, thi hun[1] staar saare langt jnde wdj haarde berret. Och paa dette kaarß staar saa mange mercke[7] och smaa kaars, at der kannd icke flere faa rom, och de som icke kand faa rom [paa korset[8], de haffue hugget deris mercker wdj det haarde berig, och findes der wdj samme kiellde wtalligt[9] mange kaars, och runden[10] der omkring, fordj at huer den som kon[11] kommer til den[12] samme kiellde hand setter sit kaarß dere, fordi denne kiellde kalles allmindelig Sancte Olluffs kiellde: thi de Norske sige at han[13] skulle der werrit kommit udi[14] haffuet och lidet nöd for dricke, och paa samme sted at haffue giort sin bönn till Gud om dricke, och der op sprang en kiellde, huilcken de kallede[15] Sancte Oluffs kiellde. Thi[16] samme wand smaget[17] lige som godt win nu smager paa dene thid.

---

[1] Fruholmen og Hommelvær] udenfor Utvikten.

[23] Vinnesund] Vennesund mellem Kvalø og Brønø-halvøen (Vik Sogn) paa Nordsiden af Bindalsfjordens Munding, altsaa nordenfor Namdalens Nordgrænse, sydligst i Helgeland. „Skorff“ er Gaarden Skaaren yderst paa Halvøen. Dette *Vinjarsund* nævnes i 1372 (N. gl. Love III 190). St. Olafs Kilde i Vennesund omtales i Fayes Folkesagn (2den Udgave) S. 120.

[1] boer C. [2] *Fra* [*mgl.* C. [3] boe C. [4] landing BC. [5] hlip (!) B. [6] paa B. [7] uden B. [8] *mgl.* B. [9] end *tilf.* B. [10] kilde BC.

Frellsöen.

Det[18] fierdefiske uerdt er Frelsöen, och er[14] der och saa een kiercke, wdi huilcken der bliffuer meße och Gudz thienniste om sommerenn, och det er et skiönntt sort wer, och der boer folch baade winter och sommer, fordi der pleiyer allmindeligenn att fiskis meget godt, doch alligeuell lider de fattige folck, som hollder till baade y dete fiiskeuerdt Frellsöen och wdi Noröen[19] stor nöd for brende wed, thi de haffue vell 3 eller 4 weg söö til skoffs, och alld dend wed, som de brende

23 Frelsöen] n. v. for Utvikten.

---

[1] den C. [2] *mgl.* C. [3] haare B. [4] fryser C. [5] stort C. [6] kilde C. [7] mærker C. [8] *Fra* [*tilf.* BC, *mgl.* A. [9] utallige B. [10] rundt C. [11] *mgl.* C. [12] BC. dene A. [13] *tilf.* C, *mgl.* AB. [14] *tilf.* BC, *mgl.* A. [15] kalde BC. [16] sommetider skulde *tilf.* C. [17] smage C. [18] BC. dette A. [19] *rettet, jfr.* S. 169[18]. Næröen ABC.

denn maa de legge paa baadz bord och förre hanom hiem med stor nöd och megen elendighed.

Slinden.

Det femte fiskewerdt er Slinden, wdj huilchet er och saa en smuch liden kircke, och der bliffuer alleniste messe[1] om sommeren, thi der roer[2] jngen folck om winterenn, men ickonn om sommeren och om hösten, och de pleye at fiske wel derre[3] torsk, lange, sey och huede. Och der haffuer boet folch om winterren wdi gamble dage, och der haffuer gaaet en stor jegt aff det samme fiskeuerdt, och viſsis end nu steden som de haffuer op sat jectten och dere som de haffuer hafft deris kammer och kieldere neder[4] i jorden, och der gaar bucher och weder som willde ære, baade winter och sommer. Och wdj dette fiskeuerdt roer alleniste de som boer wdj Leckenn[5] fiering och dee[6] y Bindallen, thi det ligger nermist dere wnder landitt. Men ret fra menlandit[7] och der vdj er det tre store weg siö, och saa farlig et land med brem och gielff[8] naar som storm er, att de som ere paa landit kunde icke komme aff, men maa bruge ligge der 8 eller 14 dage for storm och vuer, saa at de ærre[9] ner döde aff hunger, huorfore jngen tör nu paa denne tid fordriste sig at boe och bliffue der winter offuer.

Om fischett.

Wdi Nærö prestegieldt ehre tre besynderlig[9] fiiskett[10] om aaret. Det ene kallis vaar fiisket, och begyndis om Loffuers mise, som wi kallde Sancte Matie dag i faste, och varrer till sommer mallett, som mand kaller Sancte *Tiburtii*[12] dag, och daa

5 Slinden] Sklinden (udtales Sklinna), ligger langt ude tilhavs, n. for Utvikten og v. for Bindalen.

27–28 Loffuers-mise] Laupårsmessa eller Mathiasdag, 24 Februar.

29 Sommermaal] d. e. Sommerdag 14de April eller Tiburtii Dag. Remberts Dag var 11te Juni.

---

[1] BC. mess A. [2] boer C. [3] der C. [4] neden B. nede C. [5] Lechen B. [6] der (!) B. [7] mandlandet B. [8] hilip (!) B. [9] noget *tilf.* BC. [10] besynderlige BC. [11] fiskeri B. fiskerier C. [12] *rettet.* Nebrtii A. Rebrti B. Remberti C.

roer alle mand alleneste[1] wdi Nordöen[2] och udj jngen anden fiskeuerdt, end dog at skre fisket[3], som daa er kommen vnder landet, giffuer sig [och saa vel[4] jnd i fiorenne paa den samme tid, saa at de fisker wel mere wnder thiden jnde paa fiorenne end vde y verret, doch alligeuel söger mand allermeste verret paa dennd tid, fordi de rammer vist mit fiisken, enten naar hand[5] sier jndt i fiorenne, eller naar hand[5] sier vd igien, och den fisk som daa drages er mest stor torsk och lange, och samme fisk er den aller beste, thi jo mere frost at fisken faar, joe bedre och naturlige[6] bliffuer hand[5].

Det andet fiisket kalles ploug[7] fiisket, fordi det vaarer fra sommer mallet och till pindz dage, wdj huilcken tid de plöye och saa, som herre kalles at waargiöre[8], och daa er aldt dend store fisk, som kalles skreen[9], gaaitt thill haffs igien, och saa kommer daa smaa torsk, som kalles hiedt[10], paa grundenne[11] igien. Men för och paa det paß som skreien[12] er foruentendis til landz och er forhanden, daa römmer alld den anden smaa torsk aff grundenne[11] och giffuer sig wdi dybet, saa at de som ere gode fiske mender har[13] aff wist mercke och[14] wiß; tegen at naar de sider wdroett[15] om waaren, och de fornemmer at der er ingen smaafisk paa grundenne[16] eller de faar jndtet naar de wd roer, daa ere di wiße der paa at den store skree[17] fisk er kommen aff haffuit, och er for handen, och dend smaa er römpt for hannem. Och dette er vnderligt, at naar skrefiskenn[18] kommer wnder landit aller först wd aff dette wilde haff, daa er hand hell feed och fulld aff rogn[19] och leffuer, men saa thilige[20] som hand[21] faar staait nogen stund vnder

6 mit-fisken] d. e. den fisk, som fiskes paa „Mid“, den afmærkede Fiskegrund.

15 Hiedt] Gjedd, Smaatorsk, jfr. nedenfor „Tarefisk“ S. 174^{26}.

---

[1] *tilf.* BC, *mgl.* A. [2] Næröen BC. [3] B. skere fiskit A. skjærfiskeriet C. [4] *Fra* [vel og B. vel ogsaa C. [5] den C. [6] naturligere C. [7] *rettet.* ploum (!) ABC. [8] vaar giöres B. [9] AC. skreen B. [10] Geid B. [11] grunden B. [12] B. skieern A. skjæren C. [13] B. her AC. [14] 'et' C. [15] ved Roret C. [16] gruunden B. [17] C. skere A. skrei B. [18] AC. skreifisken B. [19] BC. raffn A. [20] snart C. [21] B, *mgl.* A. den C.

landit, daa begynder hand at bliffue sulten igien, saa at fiskerne kunde grant kiende paa fisken om hand haffuer staait lenge eller stachet wnder landit, om hand er kommen tillige eller silde der aff, om hand er fæd eller sulten, om de bliffuer hanom icke saa snart waar, thi somme aar staar hand langt wnder landit och somme aar staar hand ner landit, och somme aar staar hand dybt i söen och somme aar staar hand offuen j söen, och somme aar kommer fisken tillig[1] vnder landit och somme aar kommer hand seent, och menne de gamle fiskere at lige som weret er vdi julle hellige dage, lige saa skulle[2] fisken komme til lands och staa enten dybt eller grunndt. Er det östen weir, som her kalldes landweyr, da kommer fisken seendt och icke tillig til land och staar dybt i söen, fordi weyret holder hanem fra landit, men er det haff weyr, [som de[3] kallde westen weyr[4], da skall fisken komme tilige[5], och staa[6] grundt, det er hand skal iche staa megit dybt i söen, och er det en synderlig Guds gaffue och velgierning at fisken skall saa en gang huert aar til landet[7] och hand[8] wed sin rette[9] tid paa huilchen hand[8] skall komme, och meene de gamble at hand[10] kand[11] icke gyde sin rogn[12] och leffuer fra sig vden hand[8] kommer till lands, fattige folch til hielp och tröst, huor fore at allt haffued staar effter at fisken er bort gaaen lige som det waar tycht eller rört aff det som hand gyder aff sig. Och naar hand haffuer nu giort[13] sin thid, saa gaar hand till haffs igien, och mand kand da[14] icke faa en skre fisk mere, men drager ickon alleniste hin smaa thare fisk som staar paa grunden och paa tarren effter[15] den stoere er nu gaaitt till haffs jgien.

Det tredie fisket kallis sommer fisket och warer fraa pindsdag och till Sancte Peders dag, och daa drager de smaa sommer fisk och thörcker den y vinden och imod sollen, och huer afften leger de hannem[8] udi lad[16] thilsammen, och leger

29 S. Pedersdag] 29de Juni.
31 Lad] Stabel, en ordentlig oplagt Hob, f. Ex. Bordlad, Næverlad.

---

[1] tillige B. [2] og *tilf.* B. [3] vi C. [4] *Fra* [*mgl.* B. [5] BC. tillige A. [6] C. saa AB. [7] B. lande A. lands C. [8] den C. [9] visse B. reise (!) C. [10] den C. skall komme og *tilf.* B. [11] *tilf.* BC. [12] BC. raffn A. [13] været BC. [14] BC. dog A. [15] at *tilf.* C. [16] lag C.

store steene eller andet tungt paa hannem[1], paa det at maddiche skulle iche forderue eller bespi hannem[1]. Men nu straxen om Sancti Peders dags thid daa[2] thagis kongens retighed, landskyld, tiende och andit saadant, och huer mand giör sigh rede thill[3] at zeylle thill Bergen, och dere at forvende den fisk udi öll, miel, klede, lerit och wdi andre maade som hand det forgangen aar dragit haffuer. Naar hand nu paa ledings bierge[4] haffuer aff betalt baade kongen och andre huis hand bort skyllig waar, dend fisk hand daa igien och till offuers haffuer dennd sellger hannd daa til Bergen[5] menn, eller och sender fisken met sine andre wenner och grander did til hans kiöbmand, fordi huer sömand eller fiskere di haffuer derris kiöbmand wit Brögen y Bergen och paa Strandt[6] som sender dem igienn miell, öll, klede, leridt[7] och andit hues dy behöffuer, och der aff leffuer och holder sig dete fattige folck, thill Gud[8] aller mectigste giffuer dem fisken aff söen och haffuit igien aar effter aar.

Denn aller mectigste euige Gud och vor kiere himmelske fader, som allting op holder och aff naade och wellsignellse skencker och giffuer os arme sönndere wdj dete grumme och haare land alltingist till vor nering och liffs ophold, baade aff jorden och aff haffuit, wdenn all wor forskylling och fortieniste, hans allerhelligste naffn ske euig ære och pris, fraa nu och thill euig thid. Amen. Amen.

---

[1] den C. [2] saa BC. [3] *mgl.* B. [4] berg B. [5] Bergens C. [6] Stranden BC. [7] linnedt B. [8] den B.

LOFOTENS OCH VESTRAALENS

BESKRIFFUELSE

1591

AF

ERIK HANSEN SCHÖNNEBÖL.

over baade Trundhiems borgere og Bergens borgere[1] med kiöbmandskab, og faar hvert aar saa meget fisk som de kunde vel ladde deres far med.

Det[2] andet fiskeværd, som er udi[3] Vestraalen, det heder Marsholmen[4] og ligger ij veg: sö norden for Bö-Veröen, og er denne Marsholmen et andet saare lidet fiske-værd, og der[3] boer ikke mere end 9 eller 10 bönder, fattige fiskere, men her er saare ont at komme til lands, og at lande for storm, ström[5] og gjelf[6], det er store [og farlige[7] bölger og söe, som bryder paa klipperne saa hart, at det giver stor forfærdelig lyd fra sig, og havet der runden omkring er slet hviidt af skom og fröe[8]. Men udi dette fiskeværd drages mest hine store helle flönrer, som kaldes her paa Norske[9] hveede, af hvilke de giöre Rav, og optyrke.

Det tredie fiskeværd, som her er udi Vesteraalen, kaldes Langenes, udi hvilket Fiskevær der boer 60[10] fiskere, og de have ogsaa en præst hos sig, som giör ogsaa tieneste ved 2de andre kirker, som kaldes Öxningen og Thinden. Her ligger om sommeren gandske mange Bergens[11] borgere og Thrundhiems borgere med kiöbmandskab og udsalg[12], og saa meget gods, som hiid bliver fört, det gaar sin kos alt sammen for fisk. Dog kiöbes det ikke alt af hiemmanden[13], som boer udi fiskeværret, men bönderne som boer der omkring kiöber saa meget med dennem[14], som verresmændene, fordi de fiske saa vel paa bönder gaardene som de giöre udi været[15]. Og er her fra Bö-Veröen[16] og til Langenes det allerfarligste og skarpeste stykke at segle,

---

5 Marsholmen] nævnes i Skattemandtal af 1610, men var før 1723 indgaaet under Hovden. Hovden ligger mellem Nykvaag og Malnes paa den nordvestlige Del af Langø (Malnes Sogn, Bøherred).

16 Langenes] havde ifølge Reformatsen 7 Bønder samt 55 „Verimænd og Husmænd“. Den residerende Kapellan paa Langenes var hver 3die Helligdag paa Øxnæs, hver 9de paa Tinden.

18 Öxningen] er vistnok Feil for Øxnes.

[1] 5 C. borger B. [2] C. Et B. [3] *tilf.* C. [4] C. Marholmen B. [5] *rettet.* strang C. trang B. [6] C. steile (!) B. [7] *Fra* [forlöne C. [8] Fraade C. [9] Norsk C. [10] C. 6 B. [11] C. Bergen B. [12] udsold B. [13] Hjemmændene C. [14] dem C. [15] Fiskeværdene, og meget bedre C. [16] Böholmen C.

som skall findes udi all Norgis rige undertagen[1] den slemme Moskeström, og her bliver meget folk, saa at det er faa aar at der jo bliver 3 eller 4re baader med folk, [fordi der ikkun er skarp forland[2], saa at det er umuligt at nogen menniske kand bierge sig med livet, om han kommer af sin rette leed, og bliver nödt til at söge landet: Gud naade de fattige folk, som ere nödde till at forsöge det.

Östen[3] for Langenes iij wge sö ligger Annenes fogderi, og ved dette Langenes der endes Vesteraalens præstegield, og Lofotens og Vesteraalens fogderi, som begyndes ved Lödingen eller ved Thielesund, som ieg sagde tilforn, og strekker sig norden omkring, og Lofoten omkring, Röst, og Röst-Veröen, og siden alt norden omkring all Vesteraalen indtil Langenes hen ved [$^1/_2$ hundrede[4] wgesöö og mere.

Udi disse tre præstegield, som er Lofoten og Vesteraalen, Röst, og Röst-Veröen, der er hverken jordvext[5], korn[6], eller noget som nöttigt eller gavnligt er undertagendes blaaber og nogle andre ber[7], som kalles kregeber, og nogle andre ber som kalles molte[8]-ber. Af disse molte[8]-ber giör fattige folk her udi landet gröd, og den samme gröd bruger de tiil lægedom for skiörbug, og anden farlig krankhed[9], som her nok vanker.

Udi disse höye field voxer her et slags urter, som de kalde qvande, men paa dansk kalles hun *Angelica*, og samme qvande[10] æder de her om sommersn for löst skyld, baade roden, stilken og grenene, naar hun[11] er grön, ligesom de æder æbler, pærer og nödder udi Danmark. Det er deres frugt, og er her intet andet end himmel, vand, eller steen, uden hvad Gud vil give det arme folk noget af havet[12]. Korn voxer her intet, ikke heller nogen anden frugt, ikke heller koll[13] eller andre urter, uden neller og skarntyder, hvilke mand kand [være uden[14].

18 Kregeber] Krækebær (oldn. *krækiber*) eller Kreklinger, *Empetrum nigrum.*

19 Molte-ber] Molter eller Myrbær, *Rubus Chamæmorus.*

---

[1] *rettet.* undtagen C. under Schagen B. [2] *Fra* [*tilf.* C. [3] *rettet.* Vesten BC. [4] C. 4re (!) B. [5] C. jordegods B. [6] Fröe *tilf.* C. [7] Smaabær C. [8] Multe C. [9] C. kranghed B. [10] C. qvænde B. [11] den C. [12] og af Söen *tilf.* C. [13] Kaal C. [14] *Fra* [undvære C.

Om Nordlands fiskeri.

Her udi Norland falder tre besynderlige fiskeri om aaret, som alle mand söger til, og endog at de roer ud efter fisk hver dag, saa at der er aldrig en dag uden det er hellige dage, at de ere ej paa söen og er udroede[1], om det er det veir, saa at det er muligt, at noget menneske kand være udi söen, og saa ofte som de kommer paa söen, da faar de altiid mesten deel[2] saa meget, at de kunde koge, udi det aller minste, om de faar ikke mere. Dog alligevel er her tre besynderlige thiider om aaret, til hvilke tre fiske[3] hver mand bereder sig, og der af haver de deres allermeste næring og underholdning, og naar disse tre[4] fiske[3] slaar feil, da ere de arme ælendige stavkarle over alt Norland, men naar de slaar til, saa haver de en stor Guds gave her udi dette land.

Det förste fiske[3], og störste, som her falder, det kalles vor fisket, fordi det falder om vaaren. Det begyndes strax efter kyndels[5] messe, og varer saa indtil vor frue dag i faste, og stundum til ganske[6] om Sanct *Georgii*[7] tiid. Da er her den sterkeste og haardeste vinter, og paa samme tiid, saa[8] er det allerbeste fiske. Den[9] kuld og frost, som det arme folk lider for deres föde, kand ieg ikke sige. Om dagen at de roer ud, da haver de klæder giorde af barkede[10] gedeskind og kalvskind. Disse klæder kalder de skindstakker, dennem[11] drage de paa over deres andre klæder, paa det at de kunde være fri for söen, saa at de skulle ikke blive igiennem vaade. Disse skindstakker staa omkring dennem[11] af js ligesom andre harnisk, og snöret som de drager fisken med, saa tillige[12] som det[13] kommer af vandet, da er det stift ligesom en vaand[14] eller kiep. Vanterne[15] som de haver paa hænderne ere af js, ligesaa haarde, som de vare af jern, saa at det er et stort Guds under, at de ikke fryse hænderne af[16] sig, men her er mange som fryser all deres hilsen og helbred af sig. Alt det vand,

---

[17] Vor Frue dag i Fasten] 25 Marts, Marie Bebudelse.
[18] St. Georgii tid] 23 April (Gregorii er 12te Marts!).

[1] C. udrodene B. [2] deels C. [3] Fisket C. [4] C. tii B. [5] kyndel C. [6] Paaske (!) C. [7] *rettet.* Gregoi B. Gregorii C. [8] da C. [9] *tilf.* C. [10] bankede. [11] dem C. [12] tidlig C. [13] den C. [14] C. mand (!) B. [15] C. vanten B. [16] C. fra B.

som kommer i baaden [til dem, det bliver strax staaende i baaden[1] og fryser til, saa at de maa tiidt roe til lands og slaae jsen af baaden, paa det at baaden skall ikke siunke med dennem[2] af den megen[3] js, som er i hannem[4]. Naar de nu kommer hiem om qvellen, da haver de lidet til mad, men slet intet til drike, uden de kunde drike en drök[5] vatten, eller en drök[5] blande, det er syre og vand [blandet til sammen[6]. Syre er den valde, som man giör suur ost af tyk koe-melk. Denne valle, efter at osten er der af reent optagen, da lader de den udi tynner, og haver den saa at drikke det hele aar igiennem. Naar han haver nu ligget nogen stund udi tynnen[7] saa bliver hand[4] suur som anden ædike. Saa tager de et lidet deraf som en pell[8], og saa fire gange saa meget reent vand, og blander der iblant, og det er den beste drik. Men det skeer ofte at samme tynde[7], som de haver denne syre udi, fryser slet sönder for dennem[2], saa de maa drikke slet[9] vand. Men de, som kunde formaa mundgaadt eller öll, og haver det med til fisket, de haver slet ingen[10] gavn deraf, fordi det fryser slet bort. Bundene springe[11] af tönderne, og ölet fryser ud imellem stavene, saa at de maa hugge tönderne synder, og smelte saa jsen udi kiele[12], om de vil have noget gavn der af.

Af Helleland og Numedalen, da löber de med smaa jegter til Voge og til Skrogen[13], og til Lofoten, til dette vaarfiske, straxen efter 20 dag juull, paa det at de kunde komme tiilig nok. Den ælendighed som de da lider, han[4] er usigelig. De ligger om natten under[14] sine[15] aabne flager[16], saa at om morgenen, naar de opvaagner, da ligger der allene tyk snee over paa dennem[2], og de ligger udi vand midt paa siden, uden de haver dis tettere far[17], og saa vaade og snede[18] som de opstod[19], lige saadanne maa de legge sig igien, og de haver vel henved iiij tylter[20] veg[21] söö og det vildene[22] hav at löbe

24 20 dag Jul] 13de Januar.
31 4 tylter veg söö d. e. 48 Sømil.

---

[1] *Fra* [*tilf.* C. [2] dem C. [3] C. mange B. [4] den C. [5] drik C. [6] *Fra* [*mgl.* C. [7] Tönder C. [8] Pægel C. [9] klart *tilf.* C. [10] intet C. [11] fryse C. [12] Kjedler C. [13] *rettet.* Krogen B. Kroggen C. [14] paa C. [15] hine C. [16] Flagger C. [17] C. træer B. [18] skidne C. [19] opstaae C. [20] C. ty B. [21] *mgl.* C. [22] vilde C.

over, saa at mange maa holde havet iij eller iiij nætter og dage, lige om juule tiide, med disse aabne jegter, ja mange tusinde meniske bliver borte med skib og gods paa samme rejse[1] om vinteren, naar de skulle fare til [dette vaarfiske[2]. Naar de nu kommer frem til fisket, om det saa sker [at de komme frem til fisket, fordi det skeer[3] vel tiidt og ofte at stor storm og Guds vejr[4] forholder og forhindrer dennem[5], saa at de ikke kunde komme frem til fisket, men de maa ligge paa reisen udi vij eller viij uger, og maa enda vende om[6] tilbage igien for imodbör skyld, men naar de kommer frem, da kand de ikke faae huus at leye for folk skyld, fordi alle huusene ere opleiede. Men de som sidst kommer, de maae ligge ude paa marken udi nöstene, det er huuse, som de sætter deres baade udi. Somme maa drage baadene paa landet, og hvelle[7] dem omkring, og ligge derunder udi hine[8] lange vinter nætter, saa at den ælendighed, som dette arme folk[9] her lider for deres föde, den er usigelig, og mand kand ikke skrive det saa meget ont som det er till. Jeg tror visseligen at ingen[10] menniske paa jorden lider saa [meget ont[11] for deres fattige föde, som det arme fattige[6] folk giör her udi Norland, og ieg tror ogsaa visselig, at ingen[10] meniske paa jorden söger deres livs næring med större fare, og livfarlighed, med större möde og umage, end dette arme folk de giöre, og ingen menniskes lykke og velfærd staar saa skienbarligen udi Guds haand, som disse arme Norfars lykke staar, fordi at endog dette vaarfiske[12] er vel det aller beste fiske[13], som her falder om aaret, og de fisker vel en stor Guds gave, saa at iiij[14] karle som ere paa en baad, som kaldes en ottring, der af at de have [8 aarer om borde, 4 paa hver side, og de have[3] iij snöre at drage fisk med, da kunde de vel om Gud vil og fisken[15] er[16] meget[17] forhaanden, drage paa en baad xxiiij, xxx, xl, xliiij hundret, somme mere, og somme mindre, som Gud vil, og lykken er god til, og fisken er meget for haanden.

---

[1] C. rejser B. [2] *Fra* [Vaar-Fisket C. [3] *Fra* [*tilf.* C. [4] Veirligt C. [5] dem C. [6] *mgl.* C. [7] *rettet* hvile B. vælte C. [8] C. hvis B. [9] giör (!) *tilf.* B. [10] intet C. [11] *Fra* [megen C. [12] Vaar-Fisket C. [13] Fisket C. [14] C. iij B. [15] Fiskene C. [16] ere C. [17] noget B.

De kunne[1] vel toe gange om dagen, i hvor stakket at[2] dagen er, ladde deres baade fulde af fisk, alt saa længe baaden kunde[3] bære og drage en fisk, og aldrig er baaden saa stor, at de kunde vel drage hannem[4] fuld, naar fisken vil ellers bide, og Gud vil give dennem[5] got vejr[6]. Men her er en saare unaadig himmel med storm, snee[7], regn og blest og kuld og frost foruden ende, saa at de fattige folk staa en stor livs fare for denne arme fisk. De vaave liv og gods, hilse og helbred for deres fattige föde, og de mister ofte gods og biering, hilsen og deres gode helbrede, deres förlighed, deres sundhed og karskhed. Og de faa dog[8] ikke saa meget fisk igien, som de kunde æde sig mæt paa engang, saa naade dennem Gud i himmelen. Frost og kuld, hunger og törst, storm og regn, hagel og snee, skjörbug og landfarsot og spedalskhed er[9] her iblant den meenige mand, og alt for möget der af, om det var ellers Guds villie. Pestilentze kommer her ikke gierne, men det vildende[10] hav, hine[11] grumme bölger og hiin[1] skarpe söe, er de fattige folk som her boer pestilentze haard[1] nok[1] des verre, Gud bedre det saa sant. Her er intet got at være, det skall gud kiende, hvem ellers andre raad havde. Gud naade den som nöd er[1] til at frem drage sin tiid[8] og[8] alder udi denne[12] ælendige lands ende, for[13] den jammer og ynk som mand hörer og seer dagligdags paa dette fattige folk, maae komme et menniske til at græde, uden han ellers haver et steen[14] hierte. Gud være os arme syndere naadig for sin söns Jesu Christi skyld.

Det andet fiske[15] kaldes sommer fisket, og det begyndes[16] her om sommer maalet, det er om Sancte Halvors tiid, og varer siden til Margrethæ[17] tiid, og da kommer her smaa torsk og sej[18] under[19] landet, saa at mand kand da faae fisk paa hver

---

[28] Sommermaal] som ellers er 14de April (S. 172, 173), flyttes her frem til 15de Mai.

[29] Margrethæ tiid] 20de Juli.

[1] *tilf.* C. [2] end C. [3] kan C. [4] den C. [5] dem C. [6] Veirligt C. [7] C. suus B. [8] *mgl.* C. [9] ganske *tilf.* C. [10] vilde C. [11] C. giver B. [12] dette C. [13] hvor C. [14] Staal C. [15] Fisket C. [16] begynder C. [17] C. Marke (!) B. [18] Seye C. [19] ved C.

grund. Men om Sanct Margrethe tiid, da er all[1] mand[2] segellrede til Bergen, og de som hiemme ere, agter intet fisket[3] mere, end som de kunde æde, fordi de kunde ikke forvare samme fisk for maddiker, der til med kunde de rive i skouv og mark, at de kunde faae saa meget gres, som de kunde föde en koe, 3 eller 4re med, somme flere og somme færre, som de kunde[4] formaae till; derfor agter de intet paa fisket den tiid; men de som boer udi fiskeværrene, de have slet intet fæe, derfor ligger de til söes alt aaret; men den fisk som de drager om sommeren, som de kunde ikke forvare tor maddiker, den seller de Trundhiems borgerne, som her ligger med kiöbmandskab, hvilke[5] salter hannem[6] straxen, en nat eller to, og törker hannem[6] siden paa bierget imod solen, saa at han[6] bliver haard som et andet stykke træ, og paa denne fisk haver de en god fortieneste, enddog at de haver noget[7] umage med hannem[6], men da faar hannem[6] for [en ringe[8] ting, fordi fiskerne viide ikke hvortil han[6] duer, men de ere glade at de kunde faae noget der fore.

Det tredie fiske kaldes höst fisket, og varer fra S. Michels dag og til Lauer[9] dag, og da kommer langen af havet. Det[6] er et sönderligt slags fisk, som er længer og större end torsken, og bönderne haver dette til merke, naar sneen kommer i fieldet, da kommer langen under landet, og söger de[10] almindelige fiske klakker[11], det er grunde[12] som ligger udi havet. Paa samme grunder op springer og op velder der ferskvand som kommer af landet, og löber under jorden ad[13] aarer[14], og[15] til disse grunder, og der opvelder det. Efter det[16] ferske vand gaar fisken, og staar over disse vandaarer, og der[4] udgyder sin rogn over[4], efter som hans[17] natur tilsiger. Dette er mig udi sandhed af gamle fiske mænd berettet saa at gaae til.

---

[20] Lauer dag] synes at maatte betyde en Dag i Oktober, altsaa muligens en Skrivfeil for Lucas' Dag (18de Oktober); C's Luciæ dag (13de December) er umulig.

[1] C. all A. [2] mænd C. [3] Fiskerie C. [4] *mgl.* C. [5] der *tilf.* C.
[6] den B. [7] nogen C. [8] *Fra* [ingen C. [9] Luciæ C. [10] C. det B.
[11] *rettet.* klaskes B. klakkes C. [12] C. grunden B. [13] C. et B. [14] C. aare B.
[15] op C. [16] dette C. [17] dens C.

Om hvad slags fugle som[1] her almindeligen findes om aarett.

Först om aarett i fasten kommer hid af havet store graa strandmaager, hvilke paa Norsk kalles maaser[2], og de bliver her all den[3] stund fisken er her under landet, og naar fisken drager sin koos til havs igien, saa fölger fuglen med hannem[4]. Af disse maaser[5] haver fiskerne dette[6] gavn, at de paa dennem[7] kunde see hvor fisken staar udi söen ner[8] paa bonden, fordi [saa ihvor[9] som fisken staar udi[3] söen[3], der sidder disse maaser ret over[10] paa söen, og ligesom fisken gaar til eller fra, frem eller tilbage udi havet, saa fölger maasene[11] efter, og altiid ere de ret over fisken. Derfore haver fiskerne et vist tegn, at [ihvor som[9] de seer paa söen, at der er megen[12] strandfugl[13] til hobe forsamlet[14], da[15] vide de forvist at der er ogsaa fisk, derfor roer de did, som de seer at fuglen er, og paa [samme sted som de seer at fuglen holder til, paa[16] det[17] stæd udkaster de deres fiske-snöre, og drager straxen fisk, og naar de nu faa fisken inden boers, straxen oprister de ham[4] og udtager tarmen[18] af hannem[4], og udkaster samme tarm[19] over borde, og giver maasen[20] den [at æde[21], [hvilken strax er tilrede[16] og opsluger hannem[4]. Dette er en almindelig brug hos alle gamle fiskere, og endog at fugler sidder nær[22] baaden, at mand kand slaa ham med aaren, eller med[1] saxen, det er en lang kniv, som sidder paa et langt skaft, som fiskerne bruger til at opskiære deres fisk med, dog ville de ikke röre dennem[7], slaae dennem[7] eller giöre dennem[7] noget ont, fordi de holder det for stor synd at slaa fiskfuglen, som de kalder disse strandmaager, [eller at giöre dennem noget ont[23], og der[24] skulle visseligen fölge ulykke efter, saa at han siden ikke skulle faa lykke til fisk[25] efter den dag. Hvad sant er eller ikke, det maae Gud viide, men ieg holder det for vantroe og kierling sladder[26]. Naar som fisken gaar nu bort[1] til havs igien, da fölger igien disse

---

[1] *mgl.* C. [2] Maager (!) C. [3] *tilf.* C. [4] den C. [5] Masser C. [6] det C. [7] dem C. [8] nede C. [9] *Fra* [C. hvor B. [10] oven over C. [11] Masserne C. [12] mange C. [13] Strandfugle C. [14] forsamlede C. [15] der C. [16] *Fra* [*tilf.* C. [17] samme C. [18] Trannen C. [19] Tran C. [20] Maassen C. [21] *Fra* [for sin Umag C. [22] ved *tilf.* C. [23] *Fra* [*mgl.* C. [24] C. de B. [25] Fiske C. [26] Skvalder C.

maaser[1] fisken til havs, meste[2] part, ligesom de tilforn fölge ham[3] under landet. Men de maaser[1] som som her bliver tilbage om sommeren, og ikke fölger de andre til havs, de giöre deres rede[4] og giöre deres æg udi aller höyste field, baade udi Röst-Veröen og[5] Bö-Veröen og udi andre höye field, og de ere utallige mange. Jngen kand komme til dennem[6] uden stor livs fare, saa saare brat er det at komme til dem, dog findes her de folk, som have saa[7] dristelige hierter og saa sterke hoveder, at de op gaar udi fieldene, i hvor höye[8] at de ere, og i hvor bratte at[9] de kunde være, og tager dem deres æg ifra. De ere ogsaa saare konstige og udlærde[10] paa at gaa i field[11], saa at naar de finder nogle æg, som ligger [saa meget[12] brat, at de kunde ikke komme til[7] at gaa i fieldet til dennem[6], da tager de et raadet æg[13], det samme slaar de sönder paa det bratte field og slette bierg og lader det steges og[9] törkes[9] mod solen, og naar som[7] det er saaledes af solens heede blevet hart, saa[14] stiger de derpaa, og rekker saa bort udi redet[15], og tager æggene fra maasen[16], og gaar tilbage igien, men mange mister livet her udover, fordi de nedfalder af hine skyehöye field og slaaes udi mange stykker, og saaledes betale disse æg ganske dyre. Disse maaser[1] haver 5 æg i[17] det höyeste[18] i reden, og ikke höyere.

Her findes et slags fugle, som bönderne kalder alker[19], de ere sorte og ere[9] ikke större end en liden strandmaage[20], og altid ligger de paa havet, men naar de opflyer[21] udi været, da raaber fiskerne som derhos sidder og fisker, med et barbarisk ord og siger: j tuull, i tuul, tuul, om tuul, om j tuul, i tuull: og saa længe som de saa[7] raaber, flyr[22] den[23] arme fugl[24] runden omkring udi været, indtil saa længe at han[8] er saa træt at han[8] formaar ikke mere at fly[25], eller han[8] veed ikke hvor han[8]

---

23 Alke] Slægt af Svømmefuglene, *Alca torda* (ikke d. Allike, som er en Art af Ravneslægten, *Corvus monedula*).

[1] Masser C. [2] C. mesten B. [3] den C. [4] Reder C. [5] udi C. [6] dem C. [7] *tilf.* C. [8] C. höy B. [9] *mgl.* C. [10] udlærte C. [11] Fjeldet C. [12] *Fra* [C. noget B. [13] og *tilf.* C. [14] da C. [15] Reden C. [16] Massen C. [17] udi C. [18] allerhöieste C. [19] Alliker C. [20] C. strandmag B. [21] opflyve C. [22] flyver C. [23] C. de B. [24] C. fugle B. [25] flyve C.

er, men setter sig udi baaden eller udi seglet eller paa söen, og duker sig ned i[1] vandet, og kommer saa ikke op i[1] lang tiid igien. Og dersom man finder eller seer en stok som[2] regendis[3] udi havet, da sidder saa mange af disse allker[4] og lunder paa samme rekestok[5], at man kand ikke se stokken for[6] disse samme fugle, saa tykt[7] sidder de derpaa: om disse lunder, hvad det er for et slags fugle kand mand læse udi Röst-Veröens beskrivelse.

Her findes og et slags fugle, som mand kalder havheste, hvilke ieg tror visseligen at være den fugl, som Plinius[8] skriver om og kalder *halcyon*[9] paa gresk, fordi naar navnet udtydes paa dansk af græsken, som mig er berettet, mener[10] det[11] havasen[12], hvilket vi kalle havhest. Denne fugel er ikke red for folk, men han[13] setter sig hart op til baaden, og æder af alt det, som de udkaster. Hans[14] maal er ligesom en hest naar han[13] knegger[15], han[13] er graa paa fierene, og er ikke aldeles saa stoer som en liden strandmaage, hans[14] neb er som et maaseneb[16], oven paa nebbet hart hos öynene[17] ere to store huull[17], ligesom næseborrene paa en hest, og der[19] skal være hans[14] næseboer, han[13] er ikke ædendes, der gaar en slem forgiftig lugt fra hannem[13], men der er ikke mange som vil röre ved[20] hannem[13], men dersom nogen slaar ham[13] med[21] en aarelom[22], det er den store ende af[23] aaren, saa at han[13] ligger slet död paa havet[24], da kommer 2[25] andre af[20] hans staldbrödre og river paa hannem[13] med svart raab, jndtil saa længe han[13] flyr sin kos bort med de andre. Mig er ogsaa udi sandingen sagt af gode[26] ærlige[27] folk, at dersom mand vil gribe denne fugl levendes, og binde et lidet staal paa hannem[1], da kunde de andre hans staldbrödre det kiende, og straxen merke at han[1] haver staal paa sig, og derfor forsamler de sig omkring hannem[1], og river alle fierene af hannem, og dersom de ikke enda[2] kunde faae jernet af hannem, saa[3] rive de hannem selv[4] i hiel og saa flye[5] de bort. Denne fugel er ikke gierne fremme[6] uden i mörkt veir, ellers holder han[1] sig udi det vilde hav paa öer[7], som ingen christen meniske kommer eller veed sig der af at sige. Mange mennisker ere udi denne mening, at denne samme havhest [skal være[8] en hulder[9]-fugl, og derfor kand han[1] ikke fordrage staal paa sig, thi dersom staalet kom paa det land som de ere, saa[3] mene de at det samme land maatte[10] blive aabenbaret. Men jeg holder det for et[11] fabell. Men det er vist og ofte forsögt, at dersom mand binder staalet paa og slipper hannem[1] [saa lös[12], da river [alle de andre[13] fierene af hannem, og paa det sidste[14] da river de ham[1] slet ihiel, men hvorfore de det giöre, det maa gud viide som alting veed.

---

[9] Havhest] er Stormfuglen eller Stormmaagen (Mamelukken), *Fulmarus glacialis*, medens *Halcyon* (Plinius, Hist. nat. X, 47) er den sydeuropæiske Isfugl, *Alcedo ispida*.

[23] Aarelom] Haandtag paa en Aare, oldn. *árarhlummr*.

[1] udi C. [2] svömme C. [3] rækkende C. [4] Alliker C. [5] Rækkestok C. [6] C. af C. [7] C. tykke B. [8] C. Plenig (!) B. [9] C. halchen B. [10] det mærker C. [11] C. de B. [12] C. af asen B. [13] den C. [14] dens C. [15] snorker C. [16] Mossenæb C. [17] dens Öiesteen C. [18] Huller C. [19] det C. [20] *mgl.* C. [21] C. ved B. [22] Aarelomme C. [23] paa C. [24] Haret C. [25] de C. [26] C. god B. [27] *rettet.* ærlig B. redelige C.

Imellem paaske og pintze dags tiide da kommer her hvert[15] aart et slags smaa fugle, som ere sneehvide paa deres fiere, og ikke större end en graasporre. Disse fugle kalle de sneetiting[16], fordi de komme altiid med stor snee. Naar de kommer, da fölger der gierne stor snee efter, og naar de haver været her i 13 eller 14 dage, saa flyer[17] de bort igien, og ingen mand[18] ved hvorfra de kommer og hvor de fare igien. Naar de komme[18], da[18] ere de[18] saa mange tusinde tilsammen, og saa tykke at ingen kand see jorden for dennem[19], og de

---

10-11 Hulder-fugl] d. e. fugl fra Hulder-landet, det usynlige Land ude i Havet. Jfr. Sagnet om Utrøst, som omtales i Brincks Descriptio Loufodiæ (1676) S. 11: *Incolæ Roestenses Japyga versus aliam observârunt insulam*, Udrøest *dictam, duobus milliaribus circumscriptam, quæ accedente subinde mari undis obruta oculorum obtutui se quasi subducit, refluente autem sursum comparet. Talem terram Norlandi* Huldeland *vocant.*

21–22 Sneetiting] Snötiting, Snefugl, *Emberiza nivalis.*

[1] den C. [2] endnu C. [3] da C. [4] slet C. [5] flyve C. [6] C. frem B. [7] Öerne C. [8] *Fra* [er C. [9] C. guller B. [10] skulde C. [11] en C. [12] *Fra* [*tilf.* C. [13] *Fra* [de andre alle C. [14] aller sidste C. [15] C. hver B. [16] Snetittinger C. [17] flyve C. [18] *tilf.* C. [19] dem C.

ere ikke meget redde for folk, men setter sig paa huusene, og paa[1] gaardene, og hvor de kunde komme. Naar de flyr[2] bort, da fölges de gierne ad, men de som bliver her tilbage igien, de forandrer deris fiere om sommeren og blive graae. Men naar vinteren kommer, saa faa de deres rette fiere igien, som de havde det förste de hid kom og bliver snee hviide. Hvad det skall være for et slags fugle, og hvorfra de komme og hvor de farer hen, det kan ingen optænke[3] eller begrunde: men folk ere udi den meening, at de skulle komme af nogle ubekiendte land, som ligger langt borte udi det[4] vilde[4] hav, men somme meene at de skulle komme af hine höye fielde for stor snee skyld, og siden naar sneen var overstrid[5], skulle de söge deres gamle boliger igien.

Her findes ogsaa et slags fugle som de kalde skarve, og somme mene at det er de, som mand paa dansk kalder olle-krager, de ere kull sorte og store som en graagaas[6], bygger udi fieldet, men de söger deres föde udi havet.

Her findes ogsaa et slags fugle som mand kalder lum[7], denne fugel er stor som en skarv[8], men er broget paa fierene, han[9] haver ingen tunge, hans[10] födder sidder saa langt bag[11], at han[9] kand intet gaae paa sine födder, men dersom han[9] kommer paa jorden at ligge, da kan han[9] ikke igien [op komme[12], fordi han[9] ligger paa bugen, og ikke kand faae vejret under sine vinger, og naar han[9] kommer udi stille vand, saa[13] kand han ikke vel opkomme. Han[9] giör sin rede udmed[14] ferske söer og store elver paa höie[15] tuer saa nær ved vandet, at han[9] kan velte sig af sin rede[16] ud i vandet, ellers[17] kand hand[9] ikke komme op, uden han[9] kommer först udi vandet. Han[9] giör ij æg og ikke flere.

Om de almindelige fugle, som ere krager, skiær[18], örne og ravne som her findes, vil ieg ikke skrive. Saa mange ravne

14 Skarv] oldn. *skarfr*, er Aalekrage eller Cormoran, *Phalacrocorax carbo.*

18 Lum] Lom (oo), oldn. *lómr*, *Colymbus septentrionalis.*

[1] i C. [2] flyve C. [3] C. opmerke B. [4] *tilf.* C. [5] overstaaet C. [6] Raadgaas C. [7] C. lun B. [8] Skarve C. [9] den C. [10] dens C. [11] ud *tilf.* C. [12] *Fra* [komme op C. [13] da C. [14] C. ved B. [15] C. 2de B. [16] og *tilf.* C. [17] C. eller B. [18] Skör C.

findes ikke[1] i all verden som her findes, her er ogsaa[2] mange örne, som giöre stor skade paa lam, kid, gieder og söer.

Om spögeri.

Her udi Vesteraalen i[3] en fierding som[4] kalles Bö-fierding[5] ligger en gaard som kalles Söberrig[6], og hos samme gaard er et stort höyt field, som haver sit navn af gaarden og kaldes Söberrig[6] field. Af dette field kand mand tiidt og ofte om sommeren see udfly[7] et langt tingest, som er skaft ligesom en gloende brand. Dette seer mand om sommermorgenen[8] udfly[7], og om aftenen kand mand see det komme nordvest af havet igien, og flyer[9] lige ad fieldet igien, og saa snart som det kommer til fieldet, saa bliver det borte og forsvinder, og sees ikke mere; om vinteren ser man intet til dette spögeri, men alleneste om sommeren. Hvad det skall være det maa Gud viide. Dog alligevel er her mange udi den mening, at det skall være en drage som der[10] skall ligge paa en stor hob penge, guul og sölv, hvilket ieg holder for et[11] fabell, thi var det en drage, da kunde mand see gandske[12] krop og lemmer. Det kand mand ikke, men mand seer ikke andet end et langt tingest som et haandklæde, og synes udi all[13] maade[14] som en gloende brendendes brand fare 100 favne höyt op[15] i været fra havet eller jorden.

Om hvalle fiske.

Om sanct Hans dags tiide, da kommer her mange store og forferdelige slags hvall ud af det vilde hav og gaar frem og tilbage her ud med[16] landet, og fiskerne have adskillige navn til dennem[17], efter som de seer hvad slag[18] de ere af.

2 söer] d. e. Sauer, Faar.

7 Söberg] i Bøherred i det vestlige Langø.

---

[1] ingensteds C. [2] ganske *tilf.* C. [3] udi C. [4] *tilf.* C. [5] C. Söberrig B. [6] Söbjerg C. [7] udflyve C. [8] Sommeren om Morgenen C. [9] flyve C. [10] *mgl.* C. [11] en C. [12] dens C. [13] alle C. [14] Maader C. [15] oppe C. [16] C. ved B. [17] dem C. [18] Slags C.

Somme kaldes troldqvall[1], et andet slags kalles röerqvall[2], somme kaldes slet qvall[3], somme kaldes taag[4] qvall, et andet slags kaldes rödkindben, fordi de have nogle lange röde stræge omkring munden, ja somme sige at her skall findes 100 slags qvall[3]. Om deres storhed og grumhed kand ieg ikke skrive, fordi mand seer dennem[5] ofte ligge paa söen, ligesom andre store skiær, og de ere begrode med skiell og tang ligesom andre steene, de ere 100 favne lange, [og end længer[6]. De giöre en stor skade her udi denne lands ende, de velter og kaster[7] mange baade[8] omkring, og opsluger mange menisker. Naar de fattige folk sider udroet paa havet efter fisk, da kommer disse grome qvalle[8] op af söen förend de ved noget der af og seer dennem[5] ikke, förend de om velter[9] baaden, men dersom de bliver dennem[5] tilforn var, og seer at de vil til baaden, da kaster de paa at roe, og paa det de kunde undkomme hannem[5], da ror de ret imod solen, og saaledes kunde de undertiden slippe med stor livsfare, fordi at qvalen kand ikke see imod solen. Det skeer vel ogsaa tiidt og ofte, at de undkomme qvalen og naar landet for ham[10], dog alligevel dör de straxen, fordi de haver saa roet, at blodet staar dennem[5] [oppe i[11] halsen, og haver forsprengt sig af for[12] stor redsel[13] og forskrekkelse.

---

[1] Troldqvall] jfr. Brinck, Descriptio Loufodiæ p. 27: *Cetorum genera numerantur septem et viginti. Nomina Tro[l]dqualle, Sletbacker, Tuqvalle, Røerqvalle, Langhorn* etc.

[1] Rörqval] Röirkval (*Balænoptera*), oldn. *röyðr*.

[2] Sletqval] er = oldn. *slettibaka*, Slægten *Balæna*: Grønlandshvalen (*Bal. mysticetus*) og Biscayeren eller Nordkaperen (*Bal. Biscayensis*).

[2] Taag-qval] kaldes af Ivar Aasen Tuve-kval (Tu-kval), „Hval med Top paa Ryggen"; vistnok Knølhvalen (*Megaptera boops*).

[3] Rödkindbeen] oldn. *rauðkembingr* (med rød Kam). Forklaringen er vistnok en Gjætning af Forfatteren.

[7] med Skjæl og Tang] jfr. Brinck p. 17: *Quidam* (*ceti*) *hirsuti, squamis cæruleis, et hi quatuor jugerum magnitudine* (*jugerum vero habet in longitudine pedes 240, in latitudine 120*).

[1] Troldhvaler C. [2] Rörhvaler C. [3] hvaler C. [4] Tung C. [5] dem C. [6] *Fra* [*mgl.* C. [7] baske C. [8] C. store (!) B. [9] kaste C. [10] den C. [11] *Fra* [op udi C. [12] *mgl.* C. [13] C. rosel B.

Om raad til at fordrive hvall med.

Imod disse forgiftige store qvale[1] bruge disse fattige folk adskillige raad udi söen, saa at de skulle ikke opsluge dennem[2]. Somme[3] de have altid[4] bever gield hos sig, og der af kaster de noget lidet udi söen mod qvalen; saa snart at qvalen den fornemmer og lugter, da flyer han[5]. Somme de [tage i stæden for bever gield, naar de det ikke har[6], koedræk, med tugt at sige, og den[7] samme kaster de ogsaa ud imod qvalen, det kand han ikke fordrage, men siunker. Somme de tager heste haar, og hugger dennem[2] smaa, og kaster dem i söen mod qvalen, naar de [seer ham[8] komme imod baaden, men for disse heste haar rømmer han[5] og bliver strax borte.

Om svampe.

Her findes ogsaa svampe udi fieren, saadanne som mand kiöber udi kramboderne, de voxer udi havet paa steen eller paa sötræ[9], det er et slags ved som voxer paa havs[10] bond, og kaldes sötræ[9], der paa voxer disse svampe[11], og slaaes til lands, og opbrydes fra grunden udi stor storm og haardt vesten væjr, og naar som de kommer först til lands, da ere de til at see, ligesom de vare fulde af blod. Men naar de faa ligget nogen stund paa landet, og der kommer regn paa dennem[2], saa bliver de hviidagtige eller brune: men de ere ikke saa gode som de der kiöbes udi kramboderne[12], men[13] de ere meget skiöre og briste[14] udi stykker, saa snart mand bruger dennem[15] noget; men vare her nogen som vidste ret at omgaaes med[16] dennem, saa[17] kandskee at de kunde blive nyttige til hvis mand ville bruge dem.

Om Andenes.

Andenes er et præstegield, og er et fogderi, og ligger

---

17 Sötræ] Sjó-tré (Ivar Aasen: Søvexter, som ligne Træ) er en Koral, *Alcyonium arboreum*, hvorpaa Svampe (Hornsvampe, *Cerato-spongiæ*) leilighedsvis tage Plads.

[1] Troldhvaler C. [2] dem C. [3] *tilf.* C. [4] C. lidt B. [5] den C. [6] *Fra* [som ikke kunne bekomme Bevergel, de tage C. [7] denne C. [8] *Fra* [har seet den C. [9] *rettet.* Sörræ B. Söræ C. [10] Havsens C. [11] C. svamp B. [12] Kummer (!) C. [13] thi C. [14] C. bröster B. [14] *rettet.* den B. dem C. [16] *mgl.* C. [17] da C.

nordost[1] fra Vesteraalen, og vesten fra[2] Sennen[3] leen, og er en omflöd öe, og paa det[4] samme land er et skiönt fiskeværd, og der boer en stor hob fiskere, og der drages de aller beste rav[5], som mand finder ved all Norland side, og der bruges en stor handel, og er saa godt som en[6] halv kiöbstad. Mig er berettet og sagt af gamle trofaste dannemænd, at de borgemæstere og raadmænd udi Bergen have havt det samme leen udi forlening af kongen, dog med saadan[7] vilkor at 6 eller 7[8] af dennem[9] skulde være her hvert aar, udi dette fiskevær Andenes, og naar laugtinget stod, da skulle de .sidde hos laugmanden og hielpe hver mand til rette, baade fattig og riig, saa at det kunde gaa ligelige til udi all[10] maade[11], og somme sige, at disse samme som have havt Andenes udi forlening[12] haver været herremænd, ridder og [riddermænds mænd[13], og alligevel haver de været borgemestere og raadmænd udi Bergen, og er ikke end længe siden, at der var 2de herremænd, som bode der, og havde det udi forleening, og vare raadmænd udi Bergen, den ene hed Lauritz Kru[14], den anden hed Jens Ellingsön, og siden de ere döde og affaldne, da ere de danske adelsmænd der med af kongl. Majst. forlente.

Men nu om stunder gaar det langt anderledes til her udi Norland. Laugmandens rente er hannom[15] forkortet, det han

---

4 Rav] d. e. Kveite, egl. de fede Dele af Kveiten.

9–10 Andenes] var siden c. 1450 forlenet til Munkeliv Kloster (i Bergen), i 1528 til Raadmændene i Bergen (jfr. ovenfor Side 85), i 1533 til B. Olaf i Bergen, i 1541 til Finn Hanssøn (Krukov), 1549 til Jon Teiste, og siden 1555 til danske Adelsmænd (Nils Trolle 1555, Herluf Skave 1567, Jörgen Svabe 1583, Knud Grubbe 1589—92). Finn Hanssøn havde Lenet ved 1524, før ham Hans Krukow (D. Mag. 2den Række VI, 322, 329).

18 Laurits Kru] riml. den Lasse Krukow (fra Sogn), som 1521 betalte 100 Mark i Skat paa Andenes (N. Regnsk. og Jordebøger II 566).

18 Jens Ellingsön] Jon Ellingsön var Raadmand i Bergen mellem 1532 og 1548, men han var ikke af Adel og vides ikke at have havt Tilhold i Andenes.

[1] C. norst B. [2] C. for B. [3] Sinnen C. Sænjen B. [4] dette C. [5] Rave C. [6] *tilf.* C. [7] saadanne C. [8] 8 C. [9] dem C. [10] alle C. [11] Maader C. [12] Forpagtning C. [13] *Fra* [Riddersmænd C. [14] og *tilf.* C. [15] ham C.

[ene maae[1] afsige sententzer, der er ingen som tager sig til at hielpe hannem[2]. Her er gandske meget fattigt folk som lidet haver at vandre lang vej til laugting med[3], thi de sidder udi stor skyld [hos garpen udi Bergen[4]. Gud ved at mangen mands bord er ofte rigere end hans stabur er[5], og mangen mands kiöken er ofte rigere [og bedre forsörget[6] end hans kielder er, mangen sidder med et helt huus fuldt af smaa[5] börn, og haver saare lidet eller slet intet til mad: tyde[7] bær, skiælfisk, og tang udi fiæren er deres beste mad, men det som verre er vil ieg. ikke skrive.

Mig er berettet og sagt af ærlige trofaste mænd[8], at her haver været udi gamle dage saadan skik udi Norland, at naar laugtinget stod paa Stegen, da skulle laugmanden holde til kost og herberge alle kongl. majs: fogder over alt Norland, og andre ærlige mænd med, som sig[9] paa samme tiid lode indfinde, saa længe at laugtinget stod. Men nu er det slet forandret; laugmanden haver lidet for sig selv, og passelig for[10] andre, her vanker lidet for umagen at drage en lang vej med stor livs fare over disse slemme forgiftige fiore, om hvilke för er talt, som ere vij veg[5] söö lang og iij[11] veg söö bred over, og mange andre. Ieg siger for mig, at ieg ikke vilde over fare hannem[12] udi storm og uvær for 20 slagne daler, thi det kand vel ofte hende sig at mand kand komme over hannem[12], og komer[13] til laugtinget, men man kand ikke komme derfra tilbage igien for storm og uvær udi en hel maaned[14], og derover baade fortærer det lille mand haver med sig, og saa at forsömme sin fattige næring og biering paa et andet stæd.

Saa grimt[15] som her er udi Norland om vinteren, saa lystigt er det[16] om sommeren, endog at sommeren er ikke længere[17] end en maaneds tiid i det allerlængste. Fra Gregorii tiid udi fasten, og til sanct Laurits tiid, saa[18] er der slet ingen

[30] Gregorii tiid] 12te Marts.
[31] Laurits tiid] 10de August.

---

[1] *Fra* [maa ene C. [2] ham C. [3] *mgl.* C. [4] *Fra* [*tilf.* C. [5] *tilf.* C. [6] *Fra* [*mgl.* C. [7] Tytte C. [8] Dannemænd C. [9] da *tilf.* C. [10] til C. [11] $3^1/_2$ C. [12] dem C. [13] komme C. [14] Maaneds Tid C. [15] grumt C. [16] her C. [17] her *tilf.* C. [18] da C.

nat paa himmelen, men nat og dag er lige eens[1]. Om pintzedags tiide, og til Botolphi tiid skinner solen om natten lige saa klar, som om middags tiide, dog hun er noget rödagtig. Dog alligevel gaar hun[2] saa höyt paa himmelen om natten, som hun[2] gaar udi Danmark om dagen ved[3] sanct Michael: dags tiide. Sneen ligger her mange steder udi fieldene den gandske sommer udover[3]; i hvor heed at sommeren han[2] er, dog alligevel kand han[2] ikke smelte og bredde forgangen vinters snee; men den stund at her er varmt om someren, da falder her slig stor hede, at grueligt er, men denne hede varer en stakket tiid, kand det vare paa viij eller xiiij dage udi det allerlængste, da varer det ikke længere. Siden er her intet andet end snee, frost, regn, hagel, kuuld og storm og utimmelig værlig foruden all ende. Saa naade os Gud i himmelen, som her skall frem drage deres gandske[4] livs tiid.

Om haakerling[5] hvorledes de fanges her i Norland.

Förszt tager bönderne döde kalve og döde hunde, dennem[6] henlegger de udi en gamel tönde, og setter dennem[6] saa udi et varmt[7] huus tilstoppet, og lader det saa staa og raadne udi 3 eller 4re uger, og naar fisket er overstaaet, da giöre de sig kurve[8] af vier, og legger det rodne tingest udi, og binder det ved en krabbe eller akker[9], eller en stor steen, og synker det saa ned til bunden; der som mest strömmen er, setter de sig ud naar söen falder, og saa sidder de nat og dag, og aldrig sover tillige, men altid skal en vaage tillige[10], og dersom de ikke fornemme haakierling udi et söe fald, det er, fra söen begynder at falde og bliver slet udfaldet, og begynder saa at flöe igien, [og bliver flod, og begynder at falde igien[11], det kaldes et söefald og er xij timer, dersom de ikke des[12] mellem for-

[2] Botolphi tiid] 17de Juni.

[23] krabbe] Anker af Træ med indfattede Stene.

[28] akker] Anker, oldn. *akkeri*.

[30] söefald] Sjófall er nu Tiden for Flodmaal til Fjæremaal, altsaa 6 Timer.

[1] C. som B. [2] den C. [3] *tilf.* C. [4] hele C. [5] C. hacherling B. [6] dem C. [7] og hedt *tilf.* C. [8] en Kurv C. [9] C. ankere B. [10] *mgl.* C. [11] *Fra* [*mgl.* C. [12] deri C.

nemmer noget til haakierling[1], da er hun[2] ikke nær for haanden, fordi saa tilig som dete raadene tingest kommer udi söen, og strömmen faar baaret engang sönder, og engang nor paa, da haver hun[2] straxen töven, det er lugten der af, saa kommer hun[2] rendendis did, som dette rodne tingest ligger neder siunket. Sidder de der udover med deres fiske redskab, som der[2] til[3] er bered, saa fanger de hende[2], og kunde de undertiden faa den haakielling[4], udi hvilken de kunde faae en[5] lest lever; og naar som [de vil fange[6] haakiellingen[4], da giver de grandgiveligen agt paa maanen, og sætter[7] aldrig udi[8] qvarterskifte, men enten i[9] ny maane[10] eller i[9] fuld maane[10]; og dette haakielling[4] sætte haver dette tyde med sig, at enddog veiret er vel godt nok, naar som de setter sig, dog alligevel kommer der gierne[11] stor storm og uvejr efter, saa at de maa ofte römme til lands for storm skyld. Det snöre som de drage disse haakierlinge med kaldes[12] haakierling-kael[13] eller haakierlinge line[14], og er 100 favne langt og ij fingre tyk[15]. De haver en angel som er et j pund jern udi, og samme angel henger udi en stor jernlenke, paa det at haakiellingen[1] skall ikke af bide angelen, og gaa bort med den som ofte skeer. Oven for denne jernlenke have de iiij favne tou som er omredet[16] med beget traa[17], og kaldes sogne bolken[18], paa det at hun[2] ikke skall afskiære den med sine finner, fordi hun[2] er saa tresk, at naar som hun[2] er fanget, da snor hun[2] sig om og om i söen, og snoer linen paa sig, og saaledes afskær hende[2], men somme[19] giver hende linen, og lader hende[2] löbe, og giör enden fast udi baaden, saa kand hun[2] vel drage baaden efter sig iij eller fiire vge söö; i hvor stor at baaden er, da far han[2] fastere afsted med hende[1], end som han[1] gik for sit fulde seggel udi stor storm, og naar som hun[1] nu lang tiid haver flöyet udi söen fram[2] og tilbage og draget baaden efter sig, da bliver hun[1] paa det sidste træt, og forsprenger sig. Saa kunde de[3] med lempe faa död paa hende[1].

---

[4] Töv] nordlandsk Udtale for Tev (oldn. *þefr*), Lugt.

[16] kael] Kål, *n.* Toug, Reb, oldn. *kadall.*

[22] Sognebolk] Soknebolk, eller Sokn, den mellemste Del af et Fiskevod. Jfr. oldn. *sókn* Fritzner III 472.

[1] Haakerlingen C. [2] den C. [3] Tid C. [4] Haakerling C. [5] heel *tilf.* C. [6] *Fra* [*tilsat, mgl.* BC. [7] sig *tilf.* C. [8] C. ud B. [9] udi C. [10] C. maaned B. [11] almindeligen *tilf.* C. [12] C. kalde B. [13] C. karl B. [14] *rettet.* liner B. Linie C. [15] tykt C. [16] omrodet B. omredt C. [17] Traad C. [18] C. löbet B. [19] de *tilf.* C.

Men ellers er hun[1] en saare stærk fisk, og ond at faa död paa, og[4] kaster ofte baaden[5] omkuld, og[6] folkene over[7] borde, saa at de omkomme; men naar de kunde komme til at afskære hendes[8] spore, det er, hendes[8] hale eller rumpe, saa ligger hun[1] stille paa söen, og haver ingen magt mere; og naar Gud vil give lykke, at de kunde faa en eller flere af disse fiske, da faar de vel lige for deres umage, fordi lige som fisken er stor til, saa haver han[1] lever i sig, somme 3 tönder, somme 4re, somme 8te, somme mere, og somme mindre. Denne lever breder de op og smelter hende[1], og det feede[9] som deraf kommer, det kaldes[10] lyse[11], og paa dansk tran. Af hver 2 tönder læver kand mand faae en tönde tran[11], hvilket lyse[11] föres[12] til Bergen, og der selges for hvis[13] de fattige folk have behov til deres ophold, og kand man faae[6] undertiiden for hver tönde ix daler, 8 daller, 7 daller, 6[14] daller[14], og undertiden mere og undertiden mindre. Men fisken i sig selv tager de og giör rekling af, det er, de skiær hanom[1] udi stykker, og tyrker[15] hannem[1] siden udi vinden, og naar han[1] saaledes siden[14] er bleven vel tör, da æder de hanem[1] ligesom anden rav og rekling, fordi de fattige stavkarle have slet intet andet til mad.

Udi almindelige fiske[16] maa der ingen mand sidde efter haakierling, paa det at fisken skall ikke fly derfra[17], men naar fisket er over staaet, da maa de[18] sette vaad[19] ud hvem[20] som vil. Denne fisk er skaft ligesom en haa, dog er hans huud og skind finger tyk[21], og det bruges til at skure[22]

[22] rekling] jfr. ovenfor Side 34.

---

[1] den C. [2] from C. [3] da *tilf.* C. [4] men C. [5] Baadene C. [6] *tilf.* C. [7] C. om B. [8] dens C. [9] Fedt C. [10] kalde de C. [11] Liusse C. [12] C. de förer B. [13] C. gods det B. [14] *mgl.* C. [15] törre C. [16] Fisket C. [17] derfor C. [18] der C. [19] C. raad B. [20] hvo C. [21] tykt C. [22] C. skiære B.

bord[1] og bænke med[2], og skabe[3] med, fordi det er saare hvas[4] og skarp[5].

Over munden haver denne fisk en lang næse, og om mand skiær næsen af fisken, og giör den rund og trind som en kaste boll[6], da kand mand leege bold der med, ligesom med en anden kaste bol[6], fordi han[7] springer meget[8] höyere op i været, naar de slaa hannem[7] paa jorden, end nogen kastebold kand giöre, naar han[7] er vel tör.

Efter mand haver udsat det raadne diævels skab i söen, om hvilket ieg för talede, da kommer[9] haakiellingen hasteligen, om hun ellers er til paa iiij eller v vge söö nær. Saa tiiligen[10] hun[7] fornemmer denne rodne lugt, saa[11] kommer hun[7] sögendes med slig stor hastighed, at hun[7] stöder ofte store stykker af næsen af sig selv, saa gierne[12] er hun[7] efter dette forgiftige raadne tingest: hun[7] flyer hverken for grunde[13] eller noget andet som udi vejen er, men haster did, som det raadne ligger. Og det skeer ofte at den ene æder den anden op, fordi naar de haver dræbt[14] een, lader de hende[7] flyde uden borde, thi hun[7] kand ikke faa rom i baaden, men de skær hende[7] op uden borde, og tager leveren af hende[7], saa kommer ofte en[15] levende haakierling og tager hende[7] bort fra dem, som de sidde alle og seer derpaa.

Om hvad slags mynt bönderne bruge imellem sig selv[2] her i Norland.

Her udi Norland vanker ingen penninge iblant[16] den gemene mand, men naar de vil kiöbslaa og handle[17] med hver andre, saa[11] regner de deres kiöb udi marke tall, efter gammel vis og sædvane; udi hver mark som bönderne bruge imellem sig selv, er 6 danske mark ij daler, og disse mark kalder de her norren mark. Dersom en mand vil give sin datter til hiemgave iiij norren mark, da giver han hende disse, eller andre saadanne penninge: först en ko for en norren mark.[18]

14 gjerne] begjærlig, oldn. *gjarn*.

[1] C. bor B. [2] *mgl.* C. [3] C. skave B. [4] hvast C. [5] skarpt C. [6] bold C. [7] den C. [8] C. noget B. [9] C. komme B. [10] som *tilf.* C. [11] da C. [12] C. giærrig B. [13] C. grunden B. [14] træffet C. [15] anden *tilf.* C. [16] imellem C. [17] C. giemle B. [18] *her stanse* BC.

OM
FINDMARCKEN.

HAANDSKRIFEER:

A = Additamenta 147 qv. i Kjøbenhavns Universitetsbibliothek, skrevet c. 1600, indeholder kun Side 221 til Side 227[18].
B = 24 fol. i den Delagardieske Samling, Upsala, skrevet c. 1630—40.

Enn liden Vnderwißning
om
Findmarcken, och detz handell[1].

(1) Om Findmarcken huor den begyndis.

Findmarcken begyndis nest norden for Tromßen leen ved it sund, heder Lögsund; der norden for same Lögsund löber en fiord ind, heder Quenanger. Thend[2] same fiord giör atskiel emellom Trumpsen leen och Findmarck lehn, vdi saa maade. Strax norden for samme Quenanger ligger it fiske werd[3] (som mand kaller bierne [her i Findmarcken), den samme by eller werd heder Andznes[4], och er det[5] det förste som ligger y Findmarcken, och aller sönderst y lenit.

Och strecker sig Findmarckis lehnn der fra for^{ne} Andznes och heden til Wardehus[6], och er fra for^{ne} Andtznes thill Vardöen vel tredue store[7] norske weg söes. Kaasen langs landen vduiser sig siellf effter som landit giffuer[8] sig thil, men huis wdöer och fiskewerd her[9] findis wil ieg her efther sette[10] de största öer och fornembste werd.

5 Lögsund] mellem Arnø og Løkø paa Vestsiden af Kvænangen.

10 Andsnes] det yderste af Halvøen mellem Kvænangen og Altenfiord.

---

[1] *Titelen efter* B, *mgl.* A. [2] Denne B. [3] B. wandt A. [4] *Fra* [*tilf.* B. [5] dette B. [6] B. Varhus A. [7] *tilf.* B. [8] B. gifue A. [9] der B. [10] B. forthelle A.

2[1]

Nest norden for Andznes ligger en ööe, heder Loppen, det er it smuckt rundt land, dog icke stort, saa wngeferlig en stor mil runt omkring, och paa den syndre ende paa öen ligger ett fiske werd, hafuer sit nafn aff öen och[2] kalledz Loppen. Strax en half mil östen for Loppen ligger ett langt lannd med en rög paa, heder Silden, och der paa ligger tho fiske werdt, heder Silden, det ene vdre-Silden, thet andre jndre[3]-Silden. Östen strax met Silden löber en stor fiord ind, hedder Sterre[4]-sund, och strecker sönder[5] ind vdi en Finde fiord, som ligger y Findmarcken: heder Allten. Den[6] same Alten er den förste Finde fiord, som ligger y Findmarcken, och der inden for same Allten er den elff, som kongens laxe fiskende[7] er wdi, som fogeden inddrager thill Finderne, och de fisker lax paa kongens vegen[8] om sommeren, och inde y Allte fiorden ligger mange Finde byer.

Östenn for Silden ij weg söes ligger en stor öe, heder Seieröen, stor vel en vij mill lang omkring, der paa ligger iij store fiskewerdt, ett heder Seierwerdt, anndit heder Haswog, tredie heder Midfiord, och inden for Seieröen ligger en stor fiord, heder Seiersund, och der löber et sund

---

[10] Sterresund] nu Stjernsund, som fører mellem Stjernerø og Fastlandet ind i Altenfjord.

[13–14] Kongens Laxefiskende] I Skattemandtal 1566—67 (N. Mag. II 65) er Afgiften af Altens Laxeelv 4 Daler, 1595—97 sees Fogden at oppebære 10 Daler aarlig af „Laxelven i Alten“.

[18] Seierö] nu Sørø, kaldes i 1385 Sidröy (D. N. I no. 496), ved 1500 Swderöy (D. N. VIII no. 426).

[19] Seierwer] nu Sørvær, paa Vestsiden af Sørø, kaldes i 1385 Sidröyvær (D. N. I no. 496), 1530 Syderuer (D. N. VIII no. 623), 1532 Södherwær (D. N. IX no. 715).

[20] Hasvaag] (1520 Hasswogh) paa Sydvestsiden af Sørø, indenfor Hasvik.

[20] Midfiord] (1520 Meffiorden), nu Mefjord paa Nordøstkanten af Sørø.

[21] Seiersund] nu Sørøsund mellem Sørø og Seiland.

[1] *tilf.* B. [2] *mgl.* B. [3] B. jnden A. [4] B. Storre A. [5] B. synden A. [6] Denne B. [7] fisket A. [8] weigne B.

ind vdi Allten, heder Rangsund, synnder jnnd. Östen for Midfiord strecker en stor fior ind, heder Reff-fiorden, och vell en iij weg sö[1] synnder jnd vdi landet, och der inde[2] ligger it lidett fiske-werdt, heder Reffsnes[3].

Item östen for Midfior, som ligger paa Seieröen, en ij weg söö ligger [en öe Roldzöen, der paa ligger[4] et werd, heder Tuefiord.

Östen for Tuefiord en half miel ligger en öe, heder Jngen, viid runt omkring vel ij miel, och paa samme öe ligger ij store fiske werdt, det ene heder Jngen, thet andet heder Gaasenes[5].

Östen for Jngen ligger en öe, heder Hielms[6] öen, ij anden weg sö fra Jngen, och der paa ligger itt stort verd, heder lige som öen Hielms öen[7], och et lidet verdt, heder Knaruigen, och[8] vdj[9] nord paa Hielms öenn staar it stortt field, icke mögit bret, men suar[10] höit, och saa got som runt paa de tho[11] sider, thet same kallder man Hielmsöe-reder[12], och der haffuer fiskerne, som vd rouer, deris mid[13] paa, [deris fiske-klacker[4].

[Östenn for Hielmsöenn löber en fiord synder ind i landet, en ij vge söes, heder Kaabefiorden, och der ligger en öe, heder och Kaabefiordenn, end liger der en öe, heder Kaaböen, der ligger och et lidet werd paa.

---

[1] Rangsund] nu Rognsund mellam Stjernø og Seiland.

[2] Refffjorden] nordenom Kvalø ind i Refsbotn, paa hvis Vestside Refsnes ligger (1520 Reffznes).

[6] Roldzöen] Rolfsø, n. ø. for Sørø. Tufjord (1520 Twefiordhen) paa Vestsiden af Rolfsø.

[8] Ingen] Ingø (1520 Inghen) er i n. for Rolfsø.

[10] Gaasnæs] er et Vær paa Nordøstsiden af Ingø (1520 Gossness).

[13] Knarviken] (1520 Knarrewighen) midt paa Sydvestkanten af Hjelmsø.

[16] Hjelmsö reder] jfr. Speculum Boreale: „Paa Hjelmsö-reer mod haffsiden giffvis itt braf fuglewarp, som aff bierg-giengerne offte hazarderis med god fordeel, mens for de siöfarende er samme steene ey mindre bekant udi deris tids fordriff naar de forbi seigles“.

[19] Kaabefiorden] d. e. Kobbefjorden, gaar mod Syd ind i Halvøen mellem Ressbotn og Posangerfjord. En Ø af samme Navn findes ikke, men vel Kobbø.

[1] söes B. [2] B. jnd A. [3] Reffuernes B. [4] *Fra* [*mgl.* B. [5] B. Gaasen A. [6] B. Helms A. [7] öe B. [8] *mgl.* B. [9] B. vden A. [10] suart B. [11] B. iij A. [12] ridder B. [13] meid A.

Item[1] östen for Hielmsöen ij veg sö ligger en öe, heder Maugeröe[2], er en stor öe vel en vij veg söe runt omkring, och paa same öe ligger ett verdt, heder Stappen[3], et heder Tuenes[4], et heder Skatisuog[5], et heder Opne, et heder Hellenes, et heder Keeluigen[6], och flere smaa werdt paa samme öe liggendis. Och er der paa Mauageröen fulld mett reinns diur. Och norden paa Maugeröen liger Knifskedenes[7], det er det norderste nes som nogen kand wiide[8] aff at sige.

Item östen for Maugeröen löber en storre fiord ind synder i landitt vel en x mille langt, den fiord heder Porsanger, och der boer en hob Finder inde[9]. Men der ligger ett[10] langtt[11] nes och it werdt østen for Porsanger[12], heder Suerdholt[13], der bor en x mand.

Östen for Suerdhollt[14] ligger en anden stor fiord, löber och synder ind ij landit thill Finderne[15], heder Laxefiorden[16], der bor och en hob Finder inde[9].

Nu östen och sudöst fra Maugeröen er nu ingen wdöer, men allt fast land inthil Wardöen[17], och alle de werder[18], som ligger östen och sudost fra Maugeröen, ligger alle inde paa faste land, som er Suerhollt, Skotningberrig, Omgang[19], Madkorre och Haffning berrig[20]. Men östen for thet werdt Omgang löber en fiord ind synnder y landit thill Finderne, vell en sex veg sö, heder Thanen. Sidenn er ingen fiorder förend Wardöen och Busesund, men Buse-

---

5 Stappen] er en Holme udenfor Magerø (n. v.).

6 Skatisuog] 1520 Skartiswogh, nu Skarsvaag, i s. ø. for Nordkap.

9–10 Knifskedenes] i 16de Aarhundrede ogsaa skrevet Knyskenes, nu Nordkap paa Magerø.

[1] *Fra* [*tilf.* B. *mgl.* A. [2] Mageröe B. [3] Stapen B. [4] Thuenes B. [5] Kattesuog B. [6] Knelluigen B. [7] Kniffschednes B. [8] B. ved A. [9] B. jnd A. [10] B. en A. [11] B. lang A. [12] B. Postanger A. [13] B. Suerholld A. [14] B. Suerhold A. [15] Finderöe (!) B. [16] B. Laxfiord A. [17] B. Waröen A. [18] warder A. [19] Omgeng B. [20] bierg B.

sundt ligger vesten fra Wardöen, emellom faste land och Wardöen, och strecker Bußesund ret synden[1] och nord igienom.

Suduest[2] fra Wardöen en j miel ligger inde paa faste lande it werdt, heder Kybberyg, boer och en stor hob folck, och det ligger i Wardöe prestegield.

Item suduest[2] fra Kybberig en iiij miel ligger ij smaa öer, heder Eckeröen, store och lille[3], der bor nogen faa folck. Och [wester der fraa ligger en öe och ett werdt, heder Wadzöen. Och der inde[4] vester en iij mille jnde y fiorden ligger en Finde bye, heder Weranger, der bor vel en lxxx Finder wdj, och ennd meere.

Saa er Findmarcken *in summa* it land samfast med Norige, Suerrig, och strecker sig öster met Karellstrand[5] langs landit heden thill Rysland, saa [findz her ikke ner[6] nogen skelsmes eller landmercke der mand kand sige wdaff.

Enndog de kallis [Karellefinder och Rydtzefinder[7], dog gifuer de skat thill Wardhus[8], huert aar, som er deris rette aarlig rettighet, thill konngen af Danmarck.

Dette er om Findmarcken i sig self och om de öer, her[9] ligger, dog er de icke alle her benefnd, men de fornemste och störste, som folck paa boer.

3[10]

For det tredie, huad folck her boer. Saa er her mange atskillige slags folck aff atskillige landskab komen, som er Norske, [Tyske, Danske[11], Hollender, Skotterr och mange andre slags folck, som her boerr, och haffuer her ingen anden nering end fiskerj. Endog en part her segler thil Bergenn, och kiöber godz, her igien at wduende, dog ligeuel [ere] alle[1] fiskere, thi her kand huercken saas eller höstis kornn eller nogen frucht, vden aleniste nogit lidett höe, mand kand faa om höigeste sommeren.

---

[10] Weranger] nu Næsseby inderst inde i Varangerfjord. I norske Skattemandtal fra 1594—97 kaldes den „Veranger", i svenske fra 1591 Vårånger (Varånger).

[18] Karelstrand] er Navn paa Kysten fra Varangerfjord til det hvide Hav.

[1] sönnder B. [2] B. sudost A. [3] B. lidenn A. [4] *Fra* [*tilf.* B. [5] B. Karilstande A. [6] *Fra* [der icke findes B. [7] *Fra* [B. Kareile, Finder och Rytzer A. [8] B. Warhus A. [9] der hos B. [10] *mgl.* B. [11] *Fra* [Dandsche, Tydske B.

4[2]

Fierde[2]. Huadt for hus ther er, da findes her ingen almindelig hus, andit end smaa [jordhuse, som er hytter, och[3] er bygt af thörff[4] och steen, som först er en liden jordt stuffue, enn[5] femb eller sex allen wiidt inden veggie[6], der hos en liden koffue eller kelder, som man kalder en gambe, at legge mad och dricke wdi om winteren for frost. Nu haffuer somme it lidet stegerhus[7], och somme inngen. Men siden[2] nogen aar forleden[8] her begynnte at segle saa mange store skib hid thill Findmarcken, som kunde hid förre bygning thömber, haffuer en part begynnt at bygge her nogen tömberstufuer och bouder, ellers er thet jordhus alle de hus, her[9] finndis, och staar en part langtt neder y jorden bygt[2].

5[2]

Huad religionen belanger her[2].

Thend euige almechtige Gud y himmerig ske euig loff erre och priis thil euig thid, for alle sine gudommelige[10] gaffuer[11] och velgierninger, andelig och legomlig, och sierdelis fordi hand hafuer saa naadelig' och rundelig giffuit och bespiset denne[12] harde och farlig norderste landzennde [med sitt hellige och salige ord[13]. [Och serlistis huor[14] som mange höglerde och velactet menndt baade[2] y Danmarck, Tyskland [sambt flere landskab[15] och nationer [ere i[16] den store och suare miströstning och tancker, att folck och enfoldige allmue her leffue[17] lige som hedninger och dem[18] som inthet skulle vide af nogen ret Gudz dyrckelse eller Gudz thienneste at sige. Nei ingelunde saa: Thi denn euige Gud haffuer saa vell skabt det fattige folck i denne suage och skröbelig lanndzende thil sit naffns loff och herlighet, som de vdi andre landzskab, som Gud allermechtigste haffuer begaffuit met storre mechtig och höilerde mend, som baade udj predicke embede och met storre och höie böger at dichte och skriffue, derfor haffuer hand aff sinn guddommelig forsiun och naade begafuit [denne arme[1] landzende saa faderlig och rigelig vdi alle maade met sit hellige och sallige guddommelig ord, och de höguerdige sacramenter saa pure rene och clare som nogen tid y Dannmarck eller[2] Tyskland, heller[3] nogen[3] anden stedz, och lige saa met hederlig gudfryctig lerde mennd, som same sit ord vdi sin rette form och regell efther som den hellige bibliske skrift rettelig wduiser, och vdi alle sine puncter och artickler vdaf Guds naade forkynder och wdlegger huer söndag höigtidt och alle hellige dage efther ordinantzens liudelse, som thet sig bör, saa vy alldrig kand fuldkommelig heller[3] nocksom tacke den euige almechtig Gud for sit hellige och salige guddommelig[2] ord[4], sacramenter och en god och ren wforfalskit religionn y alle maade[5]. Dette er om religionen.

---

[1] B. all A. [2] *mgl.* B. [3] *Fra* [B. jordhytter, som A. [4] B. torre A. [5] er B. [6] weggenne B. [7] B. stegershus A. [8] B. belegen A. ikke lenge siden *tilf.* B. [9] der B. [10] B. guddommelig A. [11] B. gaffue A. [12] B. den A. [13] *Fra* [*tilf.* B. [14] *Fra* [*mgl.* B. [15] *Fra* [och andre steder B. [16] *Fra* [B. som haffuer A. [17] leffde B. [18] de B.

[6]

Nu fölger om dagen och natten, naar de wiger bortt och kommer igien.

Saa er almindelig i denne lands ende, att wed alle helgens dags tiide, epter *Sancti* Michels thiide om höstenn, da affuiger dagen och icke siuffnis, som nogen kand reigne, her nord i Findmarcken, men landett strecker sig saa megett öster igienn, vell paa enn xx miile hedenn til Wardhus, att dagenn siunes der nogit lius, naar hand[6] er paa det allerhöigeste, dog icke saa nogenn kand see aff dagen att giörre noget, och det kannd wahre indtill ottende dag i jull, som er nytt aars dag, mand da kand

---

27 öster] der menes vel mod Sydøst, thi Vardø ligger ved 70° 22′, medens Kirkerne paa Ingø, Hjelmsø og Stappen samt de 4 Kirker paa Magerø (Tuenes, Kjelvig, Opnen, Hellenes) alle ligger over 71°.

31 Nytaarsdag] da var Solen ved 1590 i Vardø 2° under Horizonten, paa Hjelmsø 3°.

[1] *Fra* [B. den A. [2] *mgl.* B. [3] eller B. [4] och *tilf.* B. [5] *Her stanser* A. [6] *rettet.* hun B.

see noget aff dagenn, naar hand[1] er paa det höigeste, och siden liuser hand io mee roch meer, inthill seenist i *Mart*[*i*]*j* och *Aprili* maanid, da forgaaer natten slett, och er altid dag, inthill dyre wor frue dag i *Augusti* maanid om hösten, och saa falder natten saa hefftig till indtill alle helgen thiide igien, som forschreffuid staar. Men solen hun begynder att tilkiennde giffue sig offuen for haffuid och jorden, saa mand kand see hinnde vdj Wardöen, först neppeligen den $\overline{13}$ dag epter jull, och siden alt meere och höigere, indtill *Philippi Jacobi* dag eller Woldborgmösse epter paasche, da begynder solen först att komme offuer haffuett, och skinner saa baade dag och natt, saa att wed Sanct *Johannis Baptisti* dagh midsommer, da gaar solen saa höigt paa himelen om midnats tiide her i Findmarcken, som hun giör i Danmarck naar klocken er sexs om morgenen, och er hunn da paa det allerhöigeste, och siden neder sig thiid epter thiid, inthill *Sancti Jacobi* dag om höstenn, da gaar hun den dag rett nord paa himmelen, halff partt i haffuid eller under jorden, men den femte och siette dag epter *Jacobi* dag, da gaar hun slett vnder, och da meer och meer inthill *Sancti* Lauridzs *Euangelistæ* dagh, saa gaar hun slett vnder som föer er rördt, saa hunn inthet siuffnis förend xiij dag jull, da

[2] senest i Marts] 31te Marts var Solen ved Midnat paa Hjelmsø 11° under Horizonten, paa Vardø 1° 45′.

[4] dyre vor frue dag i Augusti] d. e. 15de August. Da var Solen paa Hjelmsø ved Midnat 8° under Horizonten, paa Vardø 8° 45′.

[8] 13 Dag jul] 6te Januar. Solens øvre Rand saaes ved 1590 paa Vardø 8de Januar, dens nedre 11te Januar.

[9] Philippi Jacobi dag „eller Valborgmesse“] 1ste Mai.

[14] Danmark] Midnatssolens Høide ved Solhverv var paa Hjelmsø 4° 45′, i Vardø 4° 4′; Kl. 6 om Morgenen i Danmark (55° 50′) stod den 19° 15′ høi.

[16] St. Jacobi] 25de Juli.

[20] St. Lauritz evangelista] maa være Feil for „Lucas evangelista“, d. e. 18de October. „Laurits martyr“ (10de August) er meningsløst, da det henvises til hvad der ovenfor kaldes „ved Allehelgenstid efter St. Michelstid“ d. e. mellem 29de September og 1ste November.

[1] *rettet:* hun B.

lader hun sig först tilsiune igienn, jo lenger och meer till for^{ne} thiid *Philippi Jacobi* dag, hun da skinner ald natten.

[7]

Om deris næhringh [och] vnderholdingh.

Saa er her huercken ager eller eng, som mand kand saa kornn paa, eller höste höe, icke andet end alleniste bare steenklipper, bierge, dale och store fielde. Saa her er ingen auffuel vden alleniste fiskerrie, och der med giffuer Gud allermegtigste sin naade, att fiskenn wancker her saa offuerflödig, at alle faa nock.

Men huis meell, maltt, öll och anden deell wi skulle her haffue, det kommer fraa Thydskland, Danmarck, Lanteholdst och Bergen, och föris her ind vdi landett till kiöbs, och der aff haffuer dette lannd sin rigelig vnderholdingh.

Nu haffuer ieg skreffuid om Findmarcken och hindis skick, saa megett som ieg nu paa denne thiid kannd wiide och forrekomme.

[8]

Nu fölger effter om Lapfinderne.

Saa er her thuende slags Finder, som er Söefinder och Fieldfinder, Söefinder som boer vd wed söesiden, och Fjeldfinder som boer op till fields, och dennem kalder mand Lapper.

Dett siiges well aff mange (: ieg will icke sige :) wanuittige mennisker, som well kand skee en partt icke andet throer, end att Finderne skulde werre kommen och afflede aff et vnderlig slegt, som de meener af hunndeslegt, och will ieg tro att de haffuer den thancke der aff, att de hörer deris maall och snack, er mögit glumsk, och lader möget vnderligt, thi ingenn kand det rett skriffue eller lere.

Sammeledis naar de skulle quede, eller de skall græde, da lader de alt ens, ligesom en hund naar den hyler eller rober, der aff will enn partt beslutte, att de skall werre aff samme slecht, menn det kannd ingenlunde werre i nogen maade mueligt, thi de erre jo Guds gode creature skabfft aff Gud, epter hans eget billede som well siuffnis, thi saa meget som

---

20 glumsk] larmende, af gluma, oldn. *glymja*.

legomett er anrörendis, da kand ingen skille dennem fraa nogen andre christne folck, enten danske, nordske eller thydske, paa derris skabelse och form i nogenn maade. Men deris kledesed er adskillig fraa andet folck, thi de bruger almindelig ingen skiorter paa liffued, mens nest kroppen haffuer de thingister giortt aff rindskind, som recker fraa halsen och mitt neder paa laarenne, och haarene wender vd fraa kroppen, och kiödsiden ind till kroppen, och den kalder de en piask, och saa enn anden kledekoffte der offuer, er skored slett och rett op och neder, och haffuer sett en brun och röd kraffue der till, och ermerne er lige op och neder, och foret vd med haanden med rött sortt bruntt eller blaatt. Men naar de drager till fields vdj weigskop och skötterie, da haffuer de enthen en stor piask paa, eller en koffte giort aff rinskind, recker neder paa hans leg, den kalder hand enn modde, den bruger de om winteren, naar de farer till fields vdi wegskop, att de skall werre lige som sneen och fielden, och graa som windteren er, der till haffuer hand en hette giortt aff rinskind, den tager hand paa naar hand farer i wegskop, der vdj haffuer hand thu smaa riine hornn syede. Disse kleder tager hand paa, naar hand farer i wegskop, thi hand kannd stiele sig ind till riinflocken, huor hand dennem finnder paa fielden, saa ner som hand will, thi hand er da aldelis lige wed rinen, men ellers haffuer hannd en hette aff klede, ett eller andet slags, som de bruger dagligen, det er giortt rund med enn lanng struß vd med den ehne siide, dertill haffuer hannd tho læder wanndter giortt aff riinbenlinger, och wender det lodne vd, det kalder hand gindskunge paa Norsk, och paa findsk heder de gesta.

Sammeledes haffuer hannd ett par lodne buxer paa, ochsaa aff benlinger aff rinsdiur, och wennder det lodne vd, de

[9] piask] lapp. *bæska*, Pels af Renskind med Haarene paa, udtales af Nordmænd Pæsk.

[16] modde] lappisk *muödda*, gammel udslidt Pæsk, optaget blandt Nordmænd i Formen mudd.

[26] struss] Strut, Top, opstaaende Spids, oldn. *strútr*.

[28] gindskunge] synes at være Fornorskning af lapp. gista med Tilføielse af -ung.

[29] gesta] lappisk *gista*, laaden Handske af Renskind.

heder Lape buxer, dennem bruger hand och till fieldzs i wegskop, men her foruden haffuer hand ett par buxser aff klede eller barcket riinskind, hand bruger ved söen, dem kalder de skode buxser. Nu haffuer hand et par findske skoe, giortt aff riinskinnd, dem kalder hand la[n]dekamager, men ett andett slags sko haffuer hand giortt aff sielskind, dem kalder hand siökamager, thi hand bruger dennem till söis, och de andre till fieldzs.

Nu haffuer hans quinde ochsaa en kledekiortell och saa med en kraffue aff andet slags klede stuckett, ingen serck haffuer hun, vden en offuerdeel, somme med kraffue och somme uden kraffue, en liden röd luffue aff hine kramluffuer, med fire hiörner eller rund, och ett lidett smaat klede om hoffuedit, lige som hine Thatterre, hun haffuer och to buxer giort aff klede eller riinskind, lige som manden, smalle fraa laarene och neder paa foden, och ett par lodne Finde skoe, giortt aff huide kalffskind med haar paa, och ett selskinds baand vdj, dette er meget hoffmodigt.

Deris rigdom haffuer de altidt med dennem, huor de ferdis, enthen till fields eller till söes, thi hand haffuer icke meere end hans öxse, bue eller röer, en liden kiedell, en riin och en köridz som hand kiörer med till fieldzs i wegskop, till seng haffuer hand ett rinskind och ett lidett sengklede, som hand kalder en grene, en hunnd at wege med och ett thield att ligge vdj, och sitt fyertöig att slaa ild med. Dette er nu hans rigdom, och dett bruger hand med sig altid. Menn huis hand da faar att wege och skiude paa fielden och kommer med hiem, dett skall hanns koene inthet haffue att befatte sig med, men hand selff regierrer det aldsammen, thi hans meening er, att dersom hun rörer der wed, da haffuer hand ingen lycke.

---

[4] skode-buxer] sml. lapp. *skodde-nakke*, Skind som har mistet Haarene (*nakke* Skind) og sv.lapp. *skode*, semsket Skind.

[5] kamager] Komager er norsk Udtale af lapp. *gama*, pl. *gabmanak*.

[17] Kalff-skind] d. e. Renkalve-skind.

[22] köritz] Kjærris, norsk Udtale af lapp. *geris*, Renslæde.

[24] Grene] er norsk Gren eller Grenja, Tæppe, Aaklæde.

Hindis rigdom kand werre ett riinskind eller rye, en thre eller fire lod sölff, der till en liden seck aff kobeskind med tho lange threer, ett vdi huer siide, och offuen i et stycke rem, hun snörer det sammen med, och det kalder hun en hiide, der udi haffuer hun sin rigdom. Och hun skall giörre kleder, kamager, modder och buxser, hun skall berre wed och vand och giörre ild, men selff koger hand och reder mad, saa hun faar icke meere der aff, ennd hand vill vnde hinnder. Men naar hand far till söes, da haffuer hand sin baad, röer eller bue, hun sin kiedell och kappung, och hun skall werre med hannem, och de haffuer deris thield med dennem som de slae vd wed stranden och ligger vdi huor de kommer.

Deris huse och bolige erre huert aar paa fire steder, som er om sommeren i fiordene och vde paa öerne epter fisk, fugle, egg, feder och dun.

Om höstenn paa landet vd med söesiden, huor som skouffuen wancker, och naar det er gott veder roffuer hand till fiske, men naar det er vweyr och storm, da er hand i skoffuen och hugger tömmer till baade och jagter.

Om windteren haffuer de deris bolig till fieldzs i skoffuen, huor ferskwand och elffuer erre, epter wegskop, riiner och andre diur, fugel och andet.

Och om waaren haffuer de deris werrelse vd med söesidenn, saa hand kand i gott weder roe vd att fiske, och naar dett bles och stormer, da kand hand bygge baade och fare till fieldzs epter wegskop och skötterie.

Om deris religion och guds dyrckelse kand icke mange aff sige, thi de haffue ingen rett Guds kundskabff, som ieg fornummid haffuer, almindelig till fields, men de Finder vd med söesiden, de erre well meste parten christnedt, dog de wiide lidet huor dett er gott forre, men de som er en xl eller l aar gammel, de erre icke christned, och inthet de achter dett att werre, enthen ondt eller gott, och nogen faae kand well

---

[1] rye] er norsk Rya eller Rye, uldent Sengeteppe.

[4] hiide] norsk Hit, Skindpose.

[10] kappung] ?

lere deris *catechismus* lerdom, dog de wiide icke huor till den duer, dog epter deris thro och bekienndelse tilstedis de till sacramentet, dog de wiide icke, huor till dett er gaffnlig, vden alleniste meene, att naar de gaar saa til sacramentet, da skall de haffue dis större lycke till fiskerie och vegskop. Och huor hand kommer paa fielden och weger och faar noget diur, rinn eller andet, da giör hand sig straxs en gud aff en stor steen eller thræ, huor hand det finder, nest hos der som hand felder diurett, och der offrer hand till den selffgiortt gud rine haar och riine horn, och offuer stencker den med rine blod eller aff andre diur, paa dett hand skall faa dis bedre lycke till meere.

Om deris egteskabff er heller inthett att thalle, thi der indgaar ingen rett echteskabs stand, vden allenniste nogen faae, men tager sig quinder huor och naar de dennem kand faa, och dem beholder en partt nogen aar, och skiller sig saa fraa dennem igien, och det kalder de att kaste sin kone, eller kone kaster sin mand, men en partt bliffuer sammen ald deris alder vd, och huis löse koner der findes hos dennem, dem kalder de stellekoner.

Om deris död och jordeferd kand ingen heller möget thale thi naar gud affkalder dennem, skiötter de ingen prest, Guds ord eller nogen fortröstning paa deris yderste, men alleniste sin landgud, ehuad hand heder, en partt Miersk, en partt Libsig, och en partt Vgartelog, och slige fleere, och naar hannd eller hun er död, förer de dennem vd j en öe, eller vdi fielden, vdi en steen rögell, der maa de bliffue. Saadan er deris wilckaar vdi ald elendighed, vdi alle maader som ett armt folch.

Dette er dett ieg nu kannd skriffue paa denne tiid baade om Findmarck och Finderne, och deris wilckaar vdi alle maade som nu er sagt.

---

[24] Miersk og Libsig] ukjendte, kan ikke være lappiske Navne; de stammer maaske fra Trolddomsprocesser (Lipsig = t. Leipzig? Miersk = t. Misn, Meissen?)

[25] Vgartelog] laant fra Saxo Grammaticus (ed. Müller, pag. 429—33) *Ugarthilocus*.

REGISTRE.

Arne Aslachsen, Kantsler 96.
Arne Black 114.
Arne, Bp. i Bergen 94.
Arne, Bp. i Skalholt 91.
Arne, Bp. i Stavanger 91.
Arne slynger 90.
Ascatin, Bp. i Bergen 53. 91.
Asia 28.
Aslac gus 90.
Aslachus, se Bolt.
Aslag Oluffsen 97.
Aslag Ragnaldssen 92.
Aslog, se Opsloe.
Assur Jonssen 97.
Astyages 27.
Auden, Provst p. Færø 83.
Auden Guttormssen 94.
Auden Hestekorn (*Hugleichsön*) 15. 43. 91 f. 95. 97.
Auden til Slindra 93.
Aufflen, Aglen 163.

Baard, Kantsler 91.
Baard Graa 114.
Baard af Gundrickstad 114.
Baard Petersøn 97.
Baard Rolfsen, Sp. i Stange 117.
Baarder i Hessbye 90.
Backe, i Bergen 72.
Bagahus, se Bahuus.
Bagge, Henrich 77.
— , Stiig 78.
Bahuus 41. 99. 105. 110. 150.
Ballestad, i Lofoten 186 f.
Barar eiland 192.
Bas, Bass rock 56.
Baruig, Berwick 20.
Bedstad eydt 162 f.
Benckestock, Henrich 98.
Benedikt, Sanct 72.
Benedicta, Frue 67.
Berg, Frans, Bp. i Oslo og Hamar 139.
Bergen 15. 24. 26. 30 f. 33. 35. 58 ff. 69—81. 83. 85. 88. 91. 94. 96 f. 98 f. 101 f. 103 ff. 114. 161. 169. 175. 181. 188. 198. 213 f. 217. 225. 229.
  Agathe k. 73.
  Anne Capel 73.
  Allehelgon k. og Hospital 24. 73 f. 79.
  Apostelkirken 15. 24. 72 ff. 76. 93.
  Bryggen 31 f. 79. 102. 175.
  Christ kircke 72.
  Clements kircke 73.
  Columbe kircke 73.
  Gertrudes kirke 73.
  Halvardi k. 72. 80.
  S. Hansis k. 73. 79.
  Jatmunds gilde 74.
  Jørgens k. 73.
  Kannickeberg, i Bergen 72.
  Karine k. 73. 74.
  Korskirken 72.
  Laurents kirke 73.
  Marie k. 72.
  Martins k. 72.
  Michaels k. 72.
  Marites kirke 73.
  Nicolai kirke 24, 72. 79.
  Nunneseter, Kloster 24. 73.
  S. Oluffs Graabrödre k. 72.
  — k. paa Backe 73.
  Oluffshus 24.
  Peters k. 73.
  Strand 31. 79. 95. 175.
  Vdbrødre Kloster 73. 80.
  Vagsbotnen 72.
  Villems kirke 73.
Bergenhuus 68. 73. 76—78. 99. 105 (jfr. Rettelser). 112.
Berse 42.
Beruil blege 42.
Beskellvog, i Lofoten 188 f.
Bey, May i Skotland 56.
Beyer, Familie 70.
Beyeren, Baiern 29. 99. 104.
Biarckerøe 24. 55. 91. 94. 114.
Biarmeland 70.

Bierckarø, se Biarckerøe.
Bilde, Eskil 75. 78. 86.
Bille, se Bilde.
Bindalen 159. 172.
Birge Torkilssen 94.
Biorcherø, se Biarckerøe.
Birgitta, Sancta 72.
Biøraa, i Namdalen 165.
Biørn 42.
Biørn Amundsen (ɔ: Onundarson) 86. 97
Biørn Audensen 95 ff.
Biørn Ellingsøn (ɔ: Bjarne Erlingssøn), Baron 22—25. 55. 91 f. 94 f.
Biørn Ellingssen fæhyrder 96.
Biørn Eynarsøn 51.
Biørn Lodensøn 96.
Biørn aff Sogn 42.
Blichar 42.
Blondus Flavius 14.
Bo, se Flemming.
Bogaard, ved Bryggen i Bergen 32.
Bohemen, Bøhmen 108.
Bolt, Aslachus (Aslag) Bp. og Eb. i Nidaros 55. 77. 98 f.
— , Ommund (Bardorsen) 98.
Booholme 160.
Borgar 42.
Borgund 24.
Botolphus, Bp. i Hamar 137.
Boxnes, i Lofoten 186.
Brand, Bp. i Holom 91.
Brandsholm, i Lofoten 186 f.
Bratt, Familie 32.
Bratten, ved Bryggen i Bergen 32.
Bremen 34. 65. 84.
Brenden, ved Gimsøstrøm 184.
Brockenhuus, Frans, 68. 112.
Brynil, se Bryniolff.
Bryniolff Jonssen 90 f.
Brynni Agmundsen 94.
Brønill storm 94.
Brønnie, Brønø p. Helgeland 159.
Bucklesund, i Namdalen 160.
Buenes, i Lofoten 185.
Bülche, Titus 178.
Burdeo, Bordeaux 192.
Burgundia 16.
Bussesund, i Finmarken 224 f.
Bydelbachson, se Bydelsbach.
Bydelsbach, Albrecht 77.
Bø fierding, Vesteraalen 210.
Bønesnæs, p. Ringerike 110.
Bø-verøen 197. 206.

Calabrien 13. 108.
Cane, Gaute 105.
Carelestrand, se Karelestrand.
Carl Seigersen, Bp. i Hamar 102. 138.
Carolus crassus 9.
Carolus simplex 9. 108.
Cecilie Rognaldsdotter 92.
Christian, gamle kong, se Christiernus secundus.
Christian I 84. 92. 100.
Christian III 44. 66. 78. 80. 86. 105.
Christiernus secundus 66. 75. 77. 105. 112. 150. 152.
Christoffer af Beyeren 99 f. 104.
Christopher Mogenssen 117.
Christopher Trondsøn 78 f.
Christus 39. 66.
Cicele, Frue 97.
Cimbri 3. 8.
Cizilien, Sicilion 192.
Clemett aff Holme 114.
Crantzius, Albertus 100.
Cyrus 28.

Dalen, se Offuerhald.
Damiata, i Ægypten 80.
Dania 60.
Daniel prophete 28.
Danmarck 5 f. 11 f. 21. 29. 37. 46. 55. 59 f. 75. 86. 104. 109. 145 162. 225—29.
Dantzig 41.
Darre, Jon 98.
Dynianes 24.
Dynnes 23.

Eckerøen, i Finmarken 225.
Edtzuold, Eidsvold 131.
Edvard, eng. Konge († 925) 9.
Edvard, eng. Konge († 1307) 24.
Egeberig, ved Oslo 112.
Egypten 13. 18. 28.
Eikansund, Ekersund 74.
Einar 43.
Einar, Ebp. 89.
Einar fluge 32. 105.
Einar lumbarder 90.
Einarsgaard, p. Bryggen i Bergen 32.
Einar tambaskeluer 17.
Elffuen, die Elbe 104.
Eliff i Naustdale 90.
Elise, Gaard i Namdalen 167.
Elling Ammundssen 96.
Elling orm 42.
Elling Vikungsen 96.
Endre Erlandsen 55. 77. 98. 99.
Endrit laugmand 97.
Engelsmendstræde, i Bergen 31.
Engeland 9. 11. 20. 40. 48. 54. 108. 113. 192.
Engelbret Staffenssen 101.
Engelburg, Dronning 93.
Engelburg, Frue 96.
Erckebiskopgaarden, i Bergen 73.
Erick 42.
Erick, Bp. i Grønland 51. 85.
Erich Andersen 101.
Erich Biørnssen 77. 99. 101. 105.
Erick den 14. 113.
Erick den hellige 37.
Erich Dugaldsøn 93.
Erich eiegod 66.
Erick Magni søn 17 f. 43 f. 90—95. 136.
Erick aff Pommeren 30. 55. 98. 102. 104.
Erick raude 51 f.
Erick Rosenkrantz, se Rosenkrantz.
Erick skauragauts 90.
Erick Semundsen 99.
Erland skosuein 90.
Erland, Bp. i Færø 91. 94.
Erland (d. e. Erling) *i Biarckø* 114.
Erland Endritsen 99.
Erland Philipsøn 77—97 f.
Erland Raudt 114.
Erling Alffssøn 90.
Erling Iffuerssen 90.
Esaias prophete 78.
Eskelstrup, i Skaane 38.
Eskil, Ebp. i Lund 66.
Ettmund, den hellige 149 f.
Eufemia, Dronning 24.
Eugenius III, Pave 65.
Euind, Bp. i Oslo 91.
Euind Finsøn 94.
Europa 14.
Eyleff Andfinssen 93.
Eyleff, Ebp. 94. 96.
Eyliff Eliffsen 94.
Eynar Erlandssen 96.

Faarø, se Ferøe.
Fagervig 71.
Fane 74.
Fedderøy, Fidra i Skotland 56.
Ferøe 48. 57 ff. 64. 83. 91. 94. 96. 99. 101. 111.
Fieldfinder 166. 195. 229. 231.
Fierøe, se Ferøe.
Fin Finsøn 81.
Fin Gautesøn 91. 114.
Finder 166. 195. 229. 231.
Findfæom, i Overhallen 167.
Findmarcken 33 f, 219—33.
Findøen, i Ryfylke 32. 81,
Finn 42.
Finn Omundssen 97.
Findefieldene, ovenfor Namdalen 164.
Finnegaard, ved Bryggen i Bergen 32.
Finøen, se Findøen.
Fit, i Sogn 101.
Fladanger, i Fosnes 162.
Flandria 8.
Fleckerøen 106.

Flemming, Bo 32. 105.
Folden, Fjord 160 f. 167. 169.
Folderstene, udenfor Namdalen 167.
Formulare primum 17.
Fosnes, i Namdalen 159 f. 162—65.
Fot, Bartholomæus 102.
Fousen lehn 160.
Franckerige 8 f. 12. 40. 43. 48. 54. 89. 108. 192.
Frederich barbarossa 65.
Frederich den anden 105. 139.
Frederich den første 75. 78. 105.
Fredrichstad 108.
Frellsøen, udenfor Vikten 169. 171.
Friis, Jesper 154.
Friisland 7. 12. 43. 59.
Fruholmen, udenfor Vikten 169 f.
Fyen 66. 87.
Fæum, i Overhallen 167.

Gaas, Hans 66 f.
Gaasenes, i Finmarken 223.
Galde, Oluf 152.
— , *Suend* 105.
Galle, se Galde.
Gange Rolff, se Rolff.
Garde, paa Grønland 50. 85. 96.
Gaute Isaachsøn 97.
Gaute Jonssen 90 f.
Geble Pedersen, Bp. i Bergen 78 f.
Giemsøen, mellem Lofoten og Vogelandet 180. 184 f.
Giemsøstrømmen 181. 184 f.
Gibbus marskalck 96.
Gilbert, Bp. i Hamar 196.
Gilla Caroli dotter 9.
Gillelund, paa Hedemarken 140.
Giltestrøm 188.
Gisbertus, Bp. i Bergen 96.
Giska, i Søndmøre 17. 24. 90. 95.
Gisla Lotharii dotter 9.
Gissel Carlsdatter 108.
Glashou, Gladsø i Namdalen 166.
Glostrup, Nils Simensen, Bp. i Oslo og Hamar 133.
Gothfridus, Normannorum rex 9.
Gother 8.
Graagaasen 38.
Graung, Grong i Namdalen 166.
Greckerne 7.
Greffsen, paa Hedemarken 138.
Gren, Magnus (Maans) 77. 101.
Gresholmen, i Tjeldesund 180.
Grette hin jlde 42.
Grim aff Sande 114.
Gripsvold, Greifswalde 30. 44.
Grønland 48—52. 58. 64. 70. 82 f. 85. 135.
Gudbrand Gudbrandssen 95.
Gudbrand raude 51.
Gudbrand Thorlachsøn, Bp. i Holom 107.
Gudleick snees 90
Gudmund, Bp. i Færø 58. 83.
Guldberg herit, Guldberghed 44.
Gulething 86.
Guldbrandsdalen(e) 82. 114.
Gulielmus Paradinus 16^{n}.
Gullskoen, ved Bryggen i Bergen 32. 91.
Gunder, Bp. i Hamar 138.
Gunder, Kong Haagens frende 114.
Gunder Thomissen 94.
Gundrickstad 115.
Gunnar, Bp. i Oslo 104.
Gunnar, Bp. i Stavanger 101.
Gunner paa Quam 69.
Gunnild, Sverres Moder 58. 111.
Guthorm Kolbiørnsen 86. 97.
Guttorm 98.
Guttorm backolff 90.
Guttorm Bentsøn 55. 98 f.
Guttorm Euindsen 99.
Guttorm Gødesøn 92 f.
Guttorm Helgassen 97.
Guttorm thield 105.
Gyldenstiern, Mogens 149 f.
Gyri Torolffs dotter 96.
Göde, Frue 92.

Haagen, Ebp. 89.
Haagen Adelsteyn 15. 71.
Haagen Haagenssøn 30. 73. 83. 87—90. 107. 114.
Haagen Jonssen 77 f.
Haagen ladiarl 52.
Haagen Magni søn 44. 54 f. 94 ff. 126. 136.
Haagen Ommundssen 94. 87.
Haagen Ormssen 96.
Haagen Siurdsen 98.
Haagen „den sidste“ 7. 11. 51. 59. 97. 151. 153.
Haagoner, Konger af Navnet Haakon 15.
Haard, Bent 117.
Hadder hin haarde 42.
Hadeland 114. 117.
Haffningberg, i Finmarken 224.
Hafftor Jonssen 95.
Halckel 18.
Halkel Halkelssen 97.
Halffuor Vlffsen 120.
Halffuor (*Haluard*), Bp. i Hammer 96. 137.
Halffuor Jonssen 97.
Halland (*-lind*) 110.
Halmø, i Fosnes 162.
Halsteyn 42.
Hallvard gullskyr (*guldskor*) 32. 91.
Haluard rauder 90.
Haluards kirke, i Oslo 15 n.
Haluor biørnhoffuit 91 f.
Hamburg 34. 65.
Hammer, Hamar Stad og Stift 15 n. 33. 50 f. 55. 67 f. 82. 85. 91. 94. 96—99. 105. 112. 113. 117—46.
  Allmandveien 125.
  Alloer 133.
  Aspeholmen 123. 133.
  Biskopstræde 125 f.
  Cannichegaarden 120.
  Communet 120 f. 136 f. 141.
  Domkirke 121. 124. 140—46.
  Flachstad 133.
Hammer, Furuberget 125 f. 133.
  Giederyggen 126.
  Grønnebecken 124.
  Grønnegade 124.
  Hagebeck 123. 127.
  Hoelset 123.
  Jørgens Kirke 127 f.
  Kloster 119 f. 140. 144. 146.
  Klosterstrædet 123 f.
  Kolkind 126.
  Korsgaarden 125 n. 144.
  Korskirken 124. 140.
  Skole 120. 131. 135 n. 136.
  Stallgaarden 125. 133.
  Østerløchen 124.
Hans, Bp. i Bergen 104.
Hans Anderssen, Abbed 150.
Hans, Konge 59. 86. 104. 112. 138.
Hans Finssen 93.
Hans Pedersen t. Sem 185.
Haquinus, Bp. i Stavanger 96.
Harald, dansk Konge 42.
Harald gille 66. 80.
Harald guldskor, se Hallvard g.
Harald haarde (*Siurdsen*) 71. 84.
Harald haarfager 6—10. 17. 21. 26 f. 47 f. 87. 107 ff.
Haraldus Magnus pulchricomus 6 ff.
Harald til Toten 42.
Harcke 42.
Hardanger 70.
Hasleuig 71.
Haswar 42.
Haswog, p. Sørøen 222.
Hartuick Henrichsøn 55. 98 f.
Hauck haabrog 17.
Hauck lagmand 67.
Hector 110.
Hedmarcken 66. 82. 114. 137. 145.
Hegernes 43. 95.
Helff, Erick 77.
Helge (ɔ: Hugleik) 114.
Helge, Bp. i Oslo 94.
Helgesetter, Kloster 89.
Helleland, Helgeland 159. 186. 188. 201.

Hellelands fles 159 f.
Hellenes, i Finmarken 224.
Helleue Suendsen 93.
Helsingborg 183.
Helsingør 19.
Heluig, Frue 78.
Henrich, hr. 98.
Henrich canceller 98.
Henrich Johanssen 101.
Henricus, Bp. i Orknø 97.
Henningsvær, i Lofoten 185.
Hensestæder 18. 29 f. 44. 59. 102.
Herloff Staffenssen (ɔ: Pedersøn) 101.
Herluff, se Skaue.
Herman, Bp. i Hamar 134. 138.
Herman Villumssen 78
Herskuir Andersøn 92.
Heruli 8.
Hessbye, paa Finnøen 81 f. 90.
Hetland, se Hieltland.
Hielmsøen 223.
Hieltland, Shetland 16. 48. 53. 57.
Hiemelanden 33 f.
Hierusalem 39.
Hille, Helle p. Moskenesø 189. 193 f.
Hinden, Hindøen 181.
Hispanien 192.
Hiørne, i Halland 68. 113.
Hofdesell, Hadsel i Vesteraalen 197.
Hoffuidø, Kloster 149 f. 152.
Hoffuold (ɔ: Haakard), Bp. i Hamar 137.
Hogen, konge 181.
Hogens helle 181.
Hogne hin vise 42.
Holland 7. 12. 52. 60. 112. 143. 150.
Hollenderstræde i Bergen 31.
Holm, Kloster 81.
Holme 114.
Holom, Stift paa Island 46. 84. 91. 107.
Homleuer, udenfor Vikten 169 f.
Hordla, Herdla 74.
Hoskold, Bp. i Stavanger 81. 105.
Hudstad, Hustad p. Nordmør 99.
Hummer, Lars 146.
Huitfeldt, Christopher 78.
Hærø, i Overhallen 166,
Høfflene, Fjeld 163.
Høland, i Overhallen 165 f.

Iffuar truere 43.
Iffuer, Bp. i Hamar 136.
Iffuer Andersen 96.
Iffuer Anderssen fæhyrder 96.
Iffuer Arnesøn 94.
Iffuer, Endrits brodersøn 97.
Iffuer Oluffsen, Kannik 55.
Iffuer Pedersønn 114.
Iffuer Steinarssen 94.
Iffuer Vikungsøn 105.
Induichten, i Namdalen 168.
Ingeborg Ellingsdotter 24.
Ingeborg Isaachs dotter, Frue 97.
Ingeborg Lydisdotter 105.
Ingeborg Nilsdotter, Frue 185. 197.
Ingeborg Pedersdotter 98.
Ingemund Jonsen, Lagmand 86.
Ingen, i Finmarken 223.
Ingeri Thorbiørnsdotter 96.
Ingevalder, se Ingiald.
Ingiald, Bp, i Hamar 94. 136.
Ingiolffuer Arnesøn 48.
Ingo, Konge 88.
Innocentius IV, Pave 30.
Inuernes, i Skotland 55.
Isaach Gautesøn 93. 95.
Isabella af Julich 44.
Island 46 ff. 58. 63. 67. 70. 83 ff.
Isleyffuer, Bp. i Skalholt 84.
Islender 49. 106.
Italien 108.

Jacob Judsen 78.
Jacobus, Bp. i Bergon og Oslo 40. 97. 98.
Jacobus, seneschallus Scotiæ 20.
Jederen 42.
Jempteland 164.
Jens Ellingsen, Raadmand 213.

[illegible]
[illegible] Bp. i Oslo og Hamar
[illegible]
[illegible] 97.
[illegible] Gudbrandsøn 94.
[illegible] Dronning 44.
[illegible] Siggesønn 113.
Johannes, Bp. i Grønland 51. 85. 96.
Johannes, Bp. i Oslo 55.
Johannes til Strand 94.
Jon, Bp. i Oslo 98 f.
Jon Bp. i Ferø 99. 101.
Jon (I), Ebp. 66.
- (II), — 90—93.
Jon Biørnssen 96. 105.
Jon dronning 90.
Jon Haffthorssen 96.
Jon Halffuordssen 97.
Jon hin helga, Bp. i Holom 84.
Jon Iffuerssen 95.
Jon Jonssen, Lagmand 110.
Jon, lille, Borgemester 86.
Jan Mortensen 77. 97 f.
Jon Siurdsen 98.
Jon (Vidkunssøn) 24.
Jonas, Bp. i Skalholt 96.
Jorsala-Siurd 13. 73. 80.
Jorunder, Bp. og Ebp. 91. 94. 136.
Julich, Joigny 44.
Julland 86.
Jøen, i Namdalen 162 ff.
Jørgen Laurenssen 99.
Jørgen skriffuer 75 f. 78.

Kaabefiord, i Finmarken 223 f.
Kaabø, i Finmarken 224.
Kaas, Biørn 68. 112.
Kalffskindet, ved Nidaros 64.
Kallis Malles, Cadiz 192.
Kalluereid, i Nærø Prgld. 168
Karelefinder 225.
Karelestrand 46. 225.
Karine Knudsdotter 98.
Karl Jensen, Bp. i Hamar 138.
Karl Seigersen, Bp. i Hamar 104. 138.
Karmesund 107.
Karsborg, i Viken 150.
Keeluigen, p. Magerø 224.
Ketil, Bp. i Stavanger 94.
Kieldeberg 170.
Kirstene Taraldsdotter 101.
Kirstin af Giska 24.
Klerck, Peder Jonssen 72.
Klubbe-herrer 8.
Knaruigen, p. Hjelmsø 223.
Knifskedenes, p. Magerøen 224.
Knud d. hellige 37.
Knud jarl 87.
Knud Stenssøn 58, 112.
Knut, Ridder 151.
Kolbein gast 101.
Kolbiørn stallare 17.
Kongell 24. 67 f.
Kongsland 140.
Korskirken i Fane 74.
Krachau, Craigleith 56.
Kroneborg, ved Øresund 183.
Kru, Laurits 113.
Kruekov, Hans 77. 99.
— , *Hans til Thierne* 118.
Krummedige, Henrich 101.
Kyberrig, i Finmarken 225.

Langenes, i Vasteraaien 198 f.
Langesund, i Nærø Prgld. 168.
Lante holdst, Holsten 229.
Lante Rygen 8. 59.
Lapfinder 229—33.
Lapper 166. 229.
Laurents kircke, i Lista 74.
Laurents kircke, i Eikansund 74.
Laurits Jensen 77.
Laurits Pedersen, Borgemester 86.
Laxefiord, i Finmarken 224.
Lecken, i Nærø Prgld. 168 f.
Leckenes, — — 169.
Leckenøe, se Lecken.
Leppen, Gaard ved Bryggen 92.
Leyrholom, i Valders 94.
Lipsig, Finnegud 233.

Lista, Lister 74.
Lisuar (ɔ: Leifr) 52.
Loden lep 91 f.
Lodin stour 114.
Loding Gunersøn 114.
Lodvig d. hellige 89.
Lodvigs k. i Tyssessøe 74.
Lofoten 177. 179. 185—92. 197. 199. 201.
Lofoten øe, Vestvaagø 186.
Loppen, i Finmarken 222.
Lotharius 9.
Lund, i Skaane 65 f.
Lunge, Wincents 78. 80. 86.
Luther, Morten 66.
Lybick 34. 44.
Lysa, Kloster nær Bergen 40.
Løffsnes, i Nærø Prgld. 168.
Løgsund, i Finmarkon 221.

Madkorre, i Einmarken 224.
Magni kircke, p. Orknø 54.
Magnilde (Halkelsdotter) 92.
Magnus barfote 15.
Magnus († 1380), Bp. i Hamar 97. 137.
Magnus, sv. Konge 18 f. 44.
Magnus blinde 80 f.
Magnus Haagensøn 15. 53 f. 67. 87. 90 f.
Magnus Jenssøn 77.
Magnus (Mogens) *Lauritssøn*, Bp. i Hamar 105. 134. 138 140—46.
Magnus Magnussen 77.
Magnus Perssen 105.
Magnus skacke (ɔ: Erlingssøn) 51. 65. 83.
Magnus smeck 51 85. 96 f.
Malgen, Malaga 192.
Manger, i Nordhordland 83.
Mandane 27.
Mannø 53. 57.
Mare magnum, Fundatsbog 72.
Mare mediterranum, Middelhavet 13.
Margareta Skulesdotter 87.
Margrete af Giska 24.
Margrete Iffuersdotter 101.
Margrete paa Nordnes 15. 95.
Margrete (Valdemarsdotter) 7. 21. 51. 98. 101 f. 104. 151. 153.
Marie k. i Oslo 74.
— - i Trums 74.
Marsholmen, i Vesteraalen 198.
Marstrand 67.
Martinus (IV), Pave 93.
Mathias eyland, ved Bretagne 192.
Maugerøe, i Finmarken 224.
Mauritius, Munk 53.
Maximilianus (II), Keiser 13.
Meckelborg 102.
Mederne 7. 27 f.
Mel, i Søndhordland 90 f.
Melanthon, Philippus 66.
Melsteenen, i Bindalen 159 f.
Michaels k. i Tonsberg 74.
Middelhavet 192.
Midfiord, i Finmarken 222 f.
Miduicten 168.
Miersk, Finnegud 233.
Miøss 119. 126 140 f.
Monand Baardssen 97.
Monigdal, paa Osterøen 84.
Mons spine, Thornberg 17 jfr. 108.
Mors, Anders 77.
Morten (ɔ: Mathæus), Bp, i Færø 83.
Mosken 192.
Moskenes 188.
Moskestrøm(*men*) 188. 192—95. 199.
Munck, Christen 113. 117 f. 155 f.
— , Lodvig 155.
— , Erik 68. 76. 113.
Munckeliff, Kloster 15. 72 f. 78 f. 100.
Munsterus 3. 8.

Nabochodonosor, Keiser 28.
Nap, paa Flakstadø 187.
Napstrøm i Lofoten 187.
Narffue, Bp. i Bergen 91.
Narue Ingualdsen 98.

Narue Jacobsøn 55. 98 f.
Naustdal, i Nordfjord 99.
Neapolitanum regnum 8.
Neapolis 13. 14.
Nero 107.
Nerue, se Narue.
Nestland, p. Flakstadø 190.
Nesøen, ved Christianiafjord 23.
Neustria 8 f.
Nicolai k., i Hordla 74.
Nicolaus, Cardinal 65. 67, jfr. Adrianus.
Nicolaus, Ebp. 98.
Nider, Nidelven 64.
Nideros 35. 64 f. 71. 96.
Niels Clausen, Bp. i Oslo og Hamar 139.
Niels Henrichsøn 69. 79.
Niels (Oluffsen) 100.
Niels Simensen, se Glostrup.
Nils til Giska 90.
Noer, Konge 4.
Nomsen, Elv i Namdalen 164.
Nordfare 103. 202.
Nordfiord 70. 106.
Nordhaardland 70.
Nordland 4. 64. 85. 160 f. 163. 179. 188. 193. 200. 202. 213 ff. 218.
Nordnes, ved Bergen 15. 80. 95. 114
Norge, *Norige* 3—13. 20 ff. 25—28. 30 f. 33. 35. 37. 40—45. 49—56. 59—63. 65. 68 ff. 87. 95. 102. 106 f. 109 ff. 113 f. 126 f. 134. 152 f. 162 ff. 182. 199.
Norqutvigen, i Nærø Prgld. 167.
Norinberg, Nürnberg 8.
Noricum 8.
Noritæ 4.
Norlingen 107.
Normandia, *-die* 8 f. 108.
Normanni 3. 8. 17. 108.
Normender 8 f. 14.
Northumbria 8.
Norua, Norway 56.
Norvegia 60.
Norøen 169. 171. 173.
Numedal, Namdalen 159—75. 188. 201.
Nummedal, se Numedal.
Nummedals reffne 160.
Nusfjord, p. Flakstadø 188.
Nærøe, Ø og Prgld. i Namdalen 159 ff. 167—72.
Næs, paa Hedemarken 136. 142.

Od engilske 42.
Oddeuald 67 f.
Oedipus 28.
Offuerdal, i Overhallen 166.
Offuerhald, i Namdalen 159. 164 f.
Ogmund Krøckedans 90.
Olaus, Bp. i Bergen 99.
Olaus I, Ebp. 96.
Olaus (II), Ebp. 101.
Olaus (III), Ebp. 66. 112. 142.
Oliuerus, jfr. Alff.
Oluff Bp. i Bergen († 1535) 78.
Oluff, Bp. i Stavanger 98.
Oluff (Orm) *tregger* 93.
Oluff Baardsen, se O. Boesen.
Oluff Boesen, Bp. i Oslo og Hamar, 139 n.
Oluff, jfr. Olaus.
Oluff Haagensøn 55. 99.
Oluff Haraldssen,, se Alff H.
Oluff d. hellige 15. 17. 37 ff. 46 f. 71. 84. 88. 110. 171.
Oluff kyffling 114.
Oluff kyrre 65. 71.
Oluff Nielsøn 77. 99 ff.
Oluff Ottesøn 77.
Oluff til Steyne 92.
Oluff Tryggesøn 15. 17. 48. 51.
Oluffs brynd, i Throndhjem 36.
S. Oluffs Kloster, p. Hamar 119. 134 f.
S. Oluffs k., paa Agueldsnes 74.
Omund, se Amund.
Omgang, i Finmarken 224.
Ommund Bardorssen 98.
Omund Finsøn 81 f. 97. 99.
Omund Guttormsen 96.

Oplandene 24. 135.
Opne, Opnan p. Magerø 224.
Opsloe, Oslo 15. 33. 40. 55. 67 ff. 74. 88. 90 f. 94. 96. 98 f. 104 f. 112 f. 127. 130. 139. 151.
Orcadum insulæ 32.
Orcknø 16. 48. 52—55. 57. 83 f. 86. 96—99.
Ormer, Bp. i Hamar 136.
Ormer Stullesøn 67.
Orm ridder 94.
Orm Østenssen drosetter 96.
Orre, i Lofoten 185.
Osolff 42.
Oster, Osterøen 64.
Ostindien 110.
Otte Mattssøn 77. 99. 105.
— *Remer,* se Remer.
Otterø, i Fosnes Prgld. 162 ff.
Oxebaasen, sydligst i Namdalen 159—62.

Peder, Bp. i Hamar 136,
Peder Erichssen 98.
Peder Hansen (Litle) 150. 152 f.
Peder Iffuersøn 114.
Peder Nielssen 100 f.
Peder Oluffsen 77.
Peder Povelsøn 114.
Peder Pederssen 94.
Peder Skulessøn 89. 114.
Pers k. i Væø 24.
Perth, i Skotland 53.
Peter, Bp. i Bergen.
Peter Eynarssøn 67
Paal Erichssen 97.
Paal gaffs 90. 114.
Pariis 13. 43.
Perserne 7. 28.
Pharao 28.
Philippus (IV), K. i Frankrige 43 f.
Philippus Erlandssen 96.
Plinius 3. 52. 207.
Poffuel, Bp. i Hamar 136.
Poffuel fæhyrder 96.
Polycrates 18.
Pommeren 29 f. 55. 98. 102. 104.
Pomponius Mela 52.
Porsanger 224.

Quale, i Sogn. 69 f.
Qualløen, Kvalø 170,
Quam, i Sogn 69.
*Quenanger,*Fjord 221,
Quintus Curtius 4.

Raffn huide 42.
Raffn Ketelsøn 48.
Rafftesund, i Lofoten 184.
*Ramborg Jonsdotter,*Frue 96,
Random, i Ryfylke 94.
Rangsund i Finmarken 223.
Ranum, i Overhallen 165,
Rauald Nilssen 99.
Raue 42.
Rebholmen, i Namdalen 161.
Reff, Hans, Bp. i Oslo og Hamar 139.
Reffiorden 223.
Reffsnes, i Finmarken 223.
Regner, Bp. i Hamar 136.
Regner, se Remer.
Remer, Otte 77. 97 f.
— , *Suale* 97 f.
Reynald, Bp. i Stavanger 66. 80 f.
Riber, Jens, Bp. i Færø og Stavanger 83.
Riga 44.
Ring, sv. Konge 42.
Ringsager 66 n. 110.
Ringerige 82. 110. 114.
Robert I, skotsk Konge 54.
Robertus 9.
Rod, Roed, se Rud.
Roe, Bp. i Færø 83.
Rogerius Normannus 8.
Rogualld vrcka 90.
Roldar led 42.
Roldzøen, Rolfsøen i Finmarken 223.
Rolff 8 f. 108.
Rom 13 f. 30. 93. 124. 134 f.

Romerige 113.
Rommedal 137.
Romstad, i Overhallen 166.
Romaner, Romere 7.
Romsdalen 24.
Rosenkrantz, *Erick* 23. 25. 32. 59. 68. 76. 78 f. 82. 91—94. 112. 196.
Rosing, *Hans Clausen*, Bp. i Oslo og Hamar 139.
Rostock 44. 102.
Rotmandsgaard, ved Bryggen i Bergen 32.
Rubertus, H. i Francien 108.
Rud, Tord 76. 78 f. 145.
Rusle, Jomfru 109.
Ruthar 42.
Ryefylcke 8. 65. 99.
Rygen 8.
Rysland 46. 197. 225.
Ryssefinder 225.
Rysser 16. 25. 50.
Rørick, Konge 46 f. 110.
Røst 179. 193—97. 199.
Røst-Verøen, se Verøen.

Sallten, i Nordland 180. 183. 188. 196.
Salomon, Bp. i Oslo 96.
Salomon, Kongen i Judæa 39. 110 f.
Samii 18.
Sande 114.
Sandelff 165.
Sandsund i Lofoten 186.
Saracener 13. 89.
Sarpsborg 17. 67. 108. 112.
Saurbro (ɔ: Saurbø), paa Lister 84.
Saxo Grammaticus 5 f. 42 f. 65. 233 n.
Schønnebøl, Erik Hansen 177.
Scotia 20.
Sebiørn Helgesøn 95.
Seiersund, i Finmarken 222 f.
Seierwer, - — 222 f.
Seierøe, i Finmarken 222 f.
Seiger, Ridder p. Greffsen 138.
Seland, i Nederlandene 52.
Sele, Selje 53.
Sem, i Nordhordland 23.
Sennen leen 180 f. 213.
Serckueir, Bp. i Færø 83.
Sicilien 13. 59. 108. 192.
Siculum regnum 8.
Sidon 13.
Sieland 192.
Sigbrigt, Borgerske i Bergen 75. 78.
Siguar Harecksen 94.
Sigrid, Bjarnes Søsterdatter 24.
Siguart til Leyrholom 94.
Siguord 13.
Siguort, se Siurd.
Silden, i Finmarken 222
Sirid, Frue 98.
Siurd (ɔ: Signar), Bp. i Færø 96.
Siurd, Bp. i Hamar 98. 127. 131. 137.
Siurd, Ebp. 89.
Siurd Gauteson fæhyrder 96.
Siurd Haagenssøn 90.
Siurd Haffthorssen 98.
Siurd til Random 94.
Siurd Suendson 97.
Siurd verhoffde 42.
Siword Haralssøn 111.
Skaane 65.
Skaffue, Skage i Fosnes Prgld. 165.
Skalholt 46. 84. 91. 96.
Skaleholt, se Skalholt.
Skare, Skara 92 f.
Skatisuog, Skarsvaag p. Magerø 224.
Skaue, *Herluff* 38.
Skien 67.
Skarff, Skaaren i Brønø Prgld. 170.
Skotland 8 f. 12. 20. 48. 52. 54. 56. 60. 95. 107.
Skotter 16.
Skotningberg, i Finmarken 224.
Skrogen, Skraaven 183. 185. 193. 201.
Skule, Hertug 16. 30. 87 ff.
Skumbar 42.
Slinden 169.
Slindre, i Sogn 70. 93.
Smid Erichsen 97.
Smiør, se Smør.

Smør, Jon 77. 101.
Snare Aslagsøn 93 f.
Snaassen 165. 167.
Snos, se Snaassen.
Sogn 25. 65. 69. 93. 95. 101.
Sole(r), Familie 32.
Solegaard, paa Bryggen i Bergen 32.
Soop, Familie i Sogn 70.
Spetalen, Hospitalet i Oslo 68.
Stabel, Jørgen 78.
Stadanger se Staffuanger.
Stadtzberg, Stalsberg paa Romerike 130.
Staffens kirke, i Tønsberg 74.
Staffuanger 15. 33. 66. 80–83. 91. 94. 96. 98 f. 101. 106. 113 f.
Stange, paa Hedemarken 117.
Stappen, i Finmarken 224.
Stedie, i Sogn 69.
Steene, i Lofoten 185.
Stegen, i Nordland 180. 214.
Steig, i Gudbrandsdalen 99.
Steinfinnsgaard, paa Stranden i Bergen 95.
Sterresund, i Finmarken 222.
Sticklu 96.
Stig, Marsk 109.
Steyn, Gaard 92.
Stochflet, Hans Eggertsen, Bp. i Oslo og Hamar 139.
Straalsund 30.
Strømøe, paa Flakstadø 187 f.
Stud, Stod i Indherred 167.
Strand 94.
Styclestad 37.
Stænner 169. 172.
Suabo, paa Hedemarken 142.
Suale, se Remer.
Suale Johansøn (Jonssen) 55. 77. 98 f.
Suderø, se Søderø.
Suecia 60. 66.
Suend, Bp. i Færø 83.
Suend Siurdsen 97.
Suerdholt i Finmarken 224.
Suerkue Pedersøn 94.
Suerre, Konge 15. 30. 58 f. 73. 82. 111.
Sverrig 5 f. 12. 18. 29. 37. 46. 55. 60. 65. 76. 86. 93. 143. 162. 164.
Suend tiuueskeg 17.
Sulleaaen 167.
Sund (Stralsund) 44.
Sund, p. Flakstadø 187 f.
Sund, i Fosnes Prgld. 162.
Sundfiord 70.
Sundhaardland 70.
Svartvald (Schwarzwald) 3.
Syderø, se Søderø.
Syria 89.
Sæuig, i Fosnes Prgld 162. 164.
Søberrig, i Vesteraalen 210.
Søderø 53. 57. 83.
Søefinder 229.
Søffren Søffrensøn, Borger 36.
Søm, Sem paa Eker 185.
Sørle, Ebp. 89.

Talge, se Tolga.
Talgeseter, i Sogn 24. 70.
Tangbarder (ɔ: Thangbrand) 48.
Tancredus 8.
Telemarcken 42. 81.
Thanen, Fjord 224.
Thattere, Tatere 231.
Thengil 42.
Thierne, i Ringsaker 118.
Thinden, i Vesteraalen 198.
Thomas, Bp. i Orknø 55. 98 f.
Thomas rimer 56.
Thore Haagenssen 94.
Thore Hanssen 94.
Thore Vspachsen 82.
Thorphin, Bp. i Hamar 91. 93. 136.
Thorckel gode 42.
Thoruald Thoresøn 94.
Thorulff 42.
Thyssessø, i Nordhordland 74.
Tiellesund 179 f. 199.
Timotheus Atheniensis 19.
Titus Vespasianus 39.

Tiuffueholmen, ved Bergen 66. 80.
Tocke 42.
Tofften se Toten.
Tolga 95. 99.
Tonsberg 18. 24. 44. 67. 74. 114.
Topsund 180.
Torberg i Giska 17.
Torbernus, mag. 66.
Torbiørn, Mester, til Toten 117.
Tord, Bp. i Grønland 91.
Tord (ɔ: Thore), Bp. i Hamar 136.
Torgen, i Nordland 114.
Torger Simensøn 97.
Torgils, Bp. i Stavanger 91.
Torlag Bosa 90.
Torleff, Bp. i Bergen 100 f.
Torleff traae 42.
Torolff smiør 48.
Torphin Sigualdssen 97.
Torsten, Bp. i Hamar 91. 136.
Torster oxefod 17.
Toruald Haauardsøn 97.
Toruar Tordssen 92.
Toten 42. 114. 117. 138.
Trechæ, Troyes 13.
Treggen 94.
Tromsen se Trums.
Trond Gunulffsen, 94.
Trond Halffuorsen 94.
Trond lagmand 93.
Trondelagen 33.
Trondenes, p. Hindøen 180 f.
Tronder 42.
Trondhiem 14. 24. 33. 35—38. 64 ff. 69. 78. 81. 83. 88 f. 100 f. 105. 143. 163. 168 f. 178. 180 f. 186. 191. 198. 204.
Trugels cantor 117. 125.
Truit, se Ulffstand.
Trums, Tromsø 74. 221.
Trønske 42.
Tuefiord, paa Rolfsø 223.
Tuenes, p. Magerø 224.
Tunis 13.
Tullum, Toul 13.
Tyrcker 13. 17.
Tyskland 7 f. 40. 65, 135. 226 f. 229.

Vdland, Aurland i Sogn 69.
Vdstens Kloster 81.
Vduicten, i Nærø Prgld. 168.
Vgartelog, Finnegud 233.
Vgerup, Axel 185.
Vlfflioter 48.
Vlff røde 17.
Vlff Saxesøn 97.
Vlffstand, Truid 138, 142—46.
Vna Persøn 96.
Vnas smed 59. 111.
Wngeren 108.

Wadzøen, Vatsø 225.
Valders 81.
Walkendorff, Christopher 78 ff.
— *Erick*, Ebp. 105.
Valland, Norditalien 13. 59.
Vallere, Sund i Nærø Prgld. 168.
Vallesverdt, Valsvær 180.
Valsten 42.
Valsø, 13. 59.
Vardø, i Nærø Prgld. 168.
Wardøen 169. 197. 221. 224 f.
Wardhus 221. 225. 227.
Weiggattet 111.
Weranger, Varanger (Næsseby) 225.
Verdinum, Verdun 13.
Verøen, se Bø-Verøen.
Verrøen, se Værøen.
Verøen (Røst-Verøen) 179. 189. 193 f. 197. 199. 206.
Wesby, Visby 44.
Vesteraalen 176. 179. 193. 197 ff. 210. 213.
Vestfiorden 180. 183.
Vichten, i Nærø Prgld. 168 f.
Viderich Vestenacke 97.
Vie, Nordvie i Stange 117.
Vigen 42. 113. 150.
Wig, i Fosnes Prgld. 162 f.
Vignold, se Vinald.

Vikund (Erlingsøn) 93.
Wilhelm, Biskoper til Orknø 84.
Vilhelmus, Bp. i Orknø 96.
Willem (ɔ: Velent) *til Sticklu* 96.
Willem til Torgen 114.
Vinald Henrichsen, Ebp. 97. 98.
Vinnesund, Sund mellem Kvalø og Fastlandet 170.
Wismar 44. 102 f.
Vitt, Wight 192.
Wittenberg 66.
Voffuehals 151.
Voge (*Woge*), Vaagan 180 ff. 185. 193. 201.
Wogekalff, Vaagekallen 182.
Vogelandet, Vaagøen 184.
Woldemor, dansk Konge 151.
Vordøyhuus 41, jfr. Wardhus.
Vor Frue Kloster, Oslo 149.
Voss 90.
Væø, i Romsdalen 24.

Zinckler, David 77.
— , Thomas 98.

Ørsund, *Øresund* 18. 108. 183. 192.
Østen (Magnussøn) 13. 15. 71 ff. 78.
Østen Arnessen 94.
Østenfiorden 181.
Østerdalen 145.
Østerraadt 114.
Østerrige 108.
Øxningen, i Vesteraalen 198.
Øyen, Helgeøen 140 ff.
Øyrething 88.

Ordregister til Texterne.

aarelom 207.
abelhaffue 124.
adel 21 f. 25. 32. 43. 50. 61. 67. 70. 81 f. 87.
adolescentia 12.
affguder 5.
afkoppe (halshugge) 102.
aftag 191.
akker (Anker) 215.
alce 63.
alke 206 f.
alls 58.
almandveien 125.
amaracus 63 n.
ambesater 13. 43.
angelica 63. 199.
arbørst 169. Jfr. hornambørst.
arffuetal 7.
aristocratia 5.

baads-bord 172.
baare (Bølge) 191.
barckebrød 161. 164. 166.
bebinde 30. 39.
beenest 163.
beffvergiel(d) 62. 106. 212.
befrøcte 75. 161. 187.
begaff (ɔ: begavede) 24. 88.
beklaffe 18.
bekreffte 68.
beleffuet 41.
belegre 68.
belle (brøle) 167.
benkedyne 195.
benlinger 230.
bepryde 119. 125. 181.
beprydelse 73.
berende 143.
Bergerfisk 29. 59. 62.
besiddendes 134 f.
beskiedelig 3.
besk(i)eden 54. 124. 126. 144.
beskriffue 38.
beslutte (ɔ: slutte) 229.
besmer 183.
bespi 175.
bespise 226.
bestille 129. 135. 139.
bestilling 146.
binding 154.
blaa-ber 199.
bliant (kostbart Stof) 74.
bolch 46.
boande-mend 67. 87.
bomgaas 46.
bondes 67.
breffdragere 132.
brem, bremb (Brænding) 163. 172.
Bremerstene 80.
brendskat 68.
brosme 62.
bund (Forbund) 20. 43 f. 52. 88.
byeret 132 f.
bygd, bøyd 37. 131.
bylogen 36.
bysvende 128.
bøie (Baae) 187. 189.

catechismus 233.
christne 232.

cunctor (Kontor) 31. 59 f.
cymbala 74.

daarekiste 122.
dalpil 143.
dapper (tapper) 17 f. 46. 57.
dapte (ɔ: tabte) 104.
drubelig 22. 25. 45.
drage 210.
drosette, drosetter 82. 96.
drotning 7. 29. 44. 88.
drøk (Drik) 201.
dygd (Duelighed) 61.
dyre-vor-frue-dag 228.

eblehaffue 123. 131.
egendeel, eigendel 53. 133.
einvoldskonge 6. 9 f.
elgsdiur 63.
embed (Haandværk) 80.
embedsfolch, -mend 125. 132. 135.
ende (lige) 125. 133.
engelthorn (Rose) 30.
erffuing (Arving) 54.
eydt (Eid) 162.

fabell 208. 210.
falcker 13. 51.
far (Fartøi) 169. 198. 201.
fassun (Façon) 38.
felfraas (Jærv) 33. 62. 69.
fencke (Frænke) 44.
fenniche (Fane) 127. 143.
feste (Befestning) 39.
fige (hige) 11.
Findehandske 166.
Findeskat 166.
Findeskoe 166. 231.
fiskefugl 205.
fiske-klacker 182. 204. 223.
fløde, fløe 164. 184.
fløyel 131.
fordracht (Contract) 52.
forgeffuis (til Gave) 41.
forgiøre (ødelægge) 22.
forland 163. 199.
formale (male) 33. 121.
formaling 121.
forsmecte 61.
forsueckis (svækkes) 20.
forundre (undre sig over) 14. 39.
forsøgelse (Erfaring) 59.
foss 164. 166.
frandsosk (fransk) 43.
fructsommelig (frugtbar) 57. 62. 82.
fryntlig (venlig) 41.
ful (doven) 49.
fulhed 50.
fyrpil 143.
fyrtøig 231.
fæderneland 61. 130.
før (dygtig) 142.

gaaremyr 133.
galleyer 76.
gambe (Gamme) 226
Garp (Tysker i Bergen) 29. 214.
gaupe 62.
gengerd 53.
genskrep 38.
gentian(a) 63.
gerust, gerystig (rustet) 127. 134.
gesta 230.
gielff (Bølgegang) 170. 172. 198.
gient 163.
gierne 218.
gilde 74.
gindskung 230.
giort (forarbeidet) 166.
gisse (gjætte) 104.
glumsk 229.
grene 231.
gruselig 167.

haa (Hai) 62. 217.
haabrand 35. 63.
haakierling 35. 63. 215 ff
— *-kael* 216.
— *-line* 216.
hage (Gevær) 144.

hageskiøtter 144.
haffveyr 174.
halcyon 207.
hassel 62.
havhest 207.
havsvelg 190.
heller (ɔ: eller) 25. 37 o. fl.
heriensked 95.
herrekammer 119.
herresal 122.
herredag 74.
hiedt 173.
hiemmand 198.
hiemsøge (besøge) 61.
hiide 232.
hiort 63. 85.
hirdskraa 16. 87.
hoffarffue 127.
hofsinde 182.
homblegaard 124.
homblehaffue 123. 131.
hornambørst 125. 143.
huidebiørn 51. 85.
huilling 62
hundeslegt 229.
hulderfugl 208.
hualsucker 62.
huede (Kveite) 62. 172. 198.
hyse 62.
høstfiske 204.

indrom (Indrømmelse) 29.
jernpinde 143.
ject, jegt (Jagt) 172. 196. 202.
jernsteen 183.
jordhuus 226.
iuventus 12.

kaalhaffue 71 f. 123. 131.
kaas, kos 197 f. 207. 221.
kael (Toug) 216.
kamager (Komager) 231 f.
kappung 232.
kastebold 218.
„*kaste kone*“ 233.
kemper 17. 42 f.
keyserdømme 7. 28
kiellde (Kilde) 171.
kielle (Vig) 190.
kierckefred 144.
kirsebærdranch 130 f.
hirsebærhaffue 123.
klaffer 20.
knappernaal 171.
kobbe 58.
koffue (Kaave) 226.
κοκκος πορφυρη 63.
koll (Kaal) 199.
korck (Mos) 63.
korshuus 168.
krabbe (Anker) 215.
kregeber 199.
krig (Krog) 192.
kristenret 137.
krønder, krønt 52. 92.
kube weye 169. 196.
køritz 231.

lad 174.
lande-kamager 231.
landfarsot 203.
landgud 233.
landmend (Landsmænd) 26. 49.
landmercke 225.
landsbygden 131.
landveir 174.
lange 62. 172 f. 204.
langstræde 123.
Lappe-buxer 231.
laugfar, lauffar 165. 167.
ledingsbierg 175.
lei (Led) 195.
leite (søge) 46.
lending (Landing) 170.
lene (laane) 31.
leutenant 145.
line 216.
liudebisp 65.
loffuersmisse 172.
losomente (Kvarter) 144.
lud (ludende) 143.

luffue (Hue) 231.
lum 209.
lunde 194 ff. 207.
luus 195.
lycksalig (heldig) 18.
lyse (Tran) 35. 63. 187. 217.
lystig (ypperlig) 24. 46.

maase (Mose) 133.
maase (Maage) 205 f.
madik 175.
mammatebol 24.
mandedød, *mannedød* 21. 127. 136.
mann (Manke) 141.
marketal 218.
marmelstene 80 n. 85.
martle 191.
meed, *mid* 191. 223.
meenland, *det meni(n)ge Land* (Fastland) 161 f. 164. 172. 181.
melissa 63 n.
mitfisken 173.
molle 189.
molteber 199.
monarcha 12.
mostperser 130.
mulabium 29.
mundgaadt (Øl) 201.
mørkestue (Fængsel) 132.

naust, *nøst* 70. 123. 202.
neffuer (Næver) 70.
nelle (Nesle) 199.
nessekonger 5 ff.
nise 63.
nogt (nok) 193.
norren (norsk) 218.
nødder 199.
nøddetre 62.
nørrisk (nordisk) 60.

ombudsmand 127.
omflot, *omflød(t)* 162 f. 168 f. 180 f. 185 f. 212.
oos 64 f.
ordinantsen 227.
orgeverch 121. 140.
ottring 202.

papisteri 128.
papistisk 119. 150. 182.
paulun 182.
pens 54.
pestilentze 203.
piask 230.
pillegrim 129.
plattenslager 125.
plege 75.
plougfiske 173.
plustre 28. 103.
podemester 130.
politie 7.
pueritia 12.
pære 199.

qval, *qvall* 190. 211.
qvande 199 *jfr. angelica.*
quarsette (fængsle) 20.

raaskering 34. 58.
rad (Benrad) 142.
raff, *rav* 34. 59. 62. 213. 217.
rechling, *reckling* 34. 59. 62. 217.
rein, *reyn*, *riin* 34. 63. 85. 224 f. 230 f.
rekestok 207.
rendere 128.
roddesteder 136.
roer 185.
roos (Rose) 35. 65.
rosmer (Hvalros) 34. 46. 51. 63.
rund (gavmild) 41. 95.
runebogstaffuer 129.
rye (Teppe) 232.
rødkindben 211.
røer (Gevær) 231 f.
røerqvall 211.

sacramente 11. 233.
salte 204.
sax (Kniv) 205.

sei 62. 172. 203.
selidone 63.
serck 231.
sermere (senere) 169.
sildeberg 35.
siø-kamager 231.
siøorm, *søorm* 63. 106. 140 f.
skarv 209.
skarntyde 199.
skiørbug 199. 203.
skinder (Garver) 125.
skindstakk 200.
skiorte 230.
skiælfisk 214.
skiær (Skjære) 209.
skode-buxer 231.
skole 40. 120. 131. 136.
skre(i)-fiske 173.
skree-fisk 173 f.
skre (Skred) 190.
skree (at gaa Skred) 190.
skruff (Top) 122.
„*slaa slembi*“ 70.
sletqvall 211.
slot 74. 138. 144. 150—56.
sneetiting 208.
sogn (Sagn) 4.
sognebolk 216.
sommermaal 172 f. 188. 205.
sommerseter 29.
spedalskhed 203.
springer 63.
spord 34. 62.
spore (Hale) 217.
spreglet (spraglet) 14.
staal 208.
staalbue 141.
stackarl, *stavkarl* 160 f. 164. 181. 196. 217.
stadztienere 128 f.
stat (Stand) 50.
— (Tilstand) 12.
steenhierte 128. 203.
stellekone 233.
steyn 71. 73. 79.
stict 33. 50 f. 53. 67 ff. 82. 84. 139.
straale (Pil) 194.
strandfugl (Maage) 205.
struss 230.
strød (bestrøet) 23.
strømsmend 83.
styrie 62.
stød (Landingsplads) 140.
suackis 51.
svamp 212.
søefald 215.
søtræ 212.

taagqvall 211.
taffuel skied (Bordske) 59.
tantei 63.
tarandus 63.
tax (Afgift) 54.
tecke (Tæppe) 23.
teder (Tiur) 70.
tharefisk 174.
theigelbrendere 125.
thuergade 123 f.
timberskog 60.
timekloche 121.
torff 58. 195. 226.
troldqval 211.
tydebær 214.
tømberstuffue 226.
tøv (Lugt) 216.
tøy 141.

vdror 188.
vdsleger (fredløs) 8.
vdsprung 12.
vdygd 50.
vfructsommelig (ufrugtbar) 21. 34.
vføie 133.
vnøtten 186.
vrterhaffue 123.

vaad 217.
vaage (vove) 17.
vaand (Kjep) 200.
vaaning 122.

vaarfelle 188 f.
vaarfiske 172. 200 ff.
vaargiøre 173.
vadmal, valmaal 46. 58. 84 f.
valde, valle 201.
valsk (italiensk) 43.
vantroe (Overtro) 205.
varhaftig (varig) 19.
vatn (Vand) 28. 46.
vect (Vagt) 79.
vecter 140.
vectergang 143. 155.
vege (vge) siø (Sømil) 160—64. 168. 172. 180-89. 194-99. 201 f. 214. 216. 218. 221—25.
weigskop, wegskop (Veideskab) 230 f.
veractig 127.
verckmestere 125. 143.
verresmænd 198.
vidskab 141.
vidue (Enke) 33.
vildbraad 57.
vilduare 13. 29. 33 f.
vindelsteen 168.
vinterdag 169.
vinterseter 29.
virilitas 12.
Voldborgmesse 228.

yppermere (ypperligere) 126.

zeierverch (Urværk) 121.

æble 199.

øngelsom 194.

Rettelser.

Side 22 Note 1 CE *læs*: C.
— 24 Note 4 „Øresker A_2, *hvilket Nicolaysen rettede til* Ørskog“ *skal være*: Örskov A_2, *hvilket Sandvig læste* Øresker.
— 30^{19} bryggen *læs*: Bryggen. *Ligesaa* 31^{15}, 31^{26}, 32^{3}, 91^{5}, 92^{2}.
— 40^{18} *Foran* j riget *mangler* [.
— 40^{19} *I Randen skal staa* 4 (jfr. Fortalen S. 20^{25}).
— 40^{24} *I Randen skal staa* 5 (jfr. Fortalen S. 20^{25}).
— 41^{4} til at *læs*: [til at[4]
— 41^{5} beleffuede[4] *læs*: beleffuede[5]
— 42^{15} Erick[29], Halsteyn, Harcke[30] *læs*: Erick, Halsteyn, Harcke[29],
— 46^{26} Stoleu *læs*: Stolen
— 50^{25} slict *læs*: stict
— 57^{8} Orchø *læs*: Orchnø
— 55^{7} Sverige *læs*: Suerige
— 56^{33} of Norway *udgaar.*
— 61^{20} mnd *læs*: med
— 63^{11} huichen *læs*: huilcken
— 64^{26} kalffskindet *læs*: Kalffskindet
— 68 Note 4 laugs *læs*: laungs
— 71^{24} 1554 *læs*: 1560
— 72^{14} klerckis *læs*: Klerckis
— 73 Note 4 ovev Linjeu *læs*: over Linjen
— 85^{24} Forlening *læs*: forlening.
— 91^{10} Euind til Torsten *læs*: Euind til Opsloe, Torsten.
— 91^{13} *Notetegnet* [12] *efter* bisper *udgaar.*
— 105^{13} Agershuus oc Trondhiem *læs*: Agershuus, Bergenhuus oc Trondhjem.
— 127^{6} kongens *læs*: konges
— 166^{8} lapper *læs*: Lapper
— 171^{28} fierdefiske *læs*: fierde fiske
— 172 besynderlig[9] fiiskett[10] *læs*: besynderlig[10] fiiskett[11].

13. **Bergens Borgerbog 1550—1751.** Udgiven efter offentlig Foranstaltning af N. Nicolaysen. Kra. 1878. 8vo. (Kr. 2,00).

14. **Monumenta historica Norvegiæ.** Latinske Kildeskrifter til Norges Historie i Middelalderen. Udgivne efter offentlig Foranstaltning ved Dr. Gustav Storm. Kra. 1880. 8vo. (Kr. 4,00).

15. **Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og Reiseoptegnelser 1574—1597.** Udgivne efter offentlig Foranstaltning ved Dr. Yngvar Nielsen. Kra. 1880—85. 8vo. (Kr. 8,20)

16. **Matrikler over Nordiske Studerende ved fremmede Universiteter.** Efter offentlig Foranstaltning samlede og udgivne af Dr. Ludvig. Daae. H. I. Chra. 1885. 8vo. (Kr. 1,40).

17. **Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede (1514—1521).** Udgivne ved H. J. Huitfeldt-Kaas. Bind I—II. Hefte 1 og 2. Chra. 1885—94. 8vo. (Kr. 13,00)

18. **En Tale mod Biskoperne.** Et politisk Stridsskrift fra Kong Sverres Tid, udgivet efter offentlig Foranstaltning ved Dr. Gustav Storm. Chra. 1885. 8vo. (Kr. 0,80).

19. **Borgarthings ældste Kristenret** i fotolithografisk Gjengivelse efter Tønsbergs Lovbog fra ca. 1320. Chra. 1886. 4to. (Kr. 4,00).

20. **Forarbeiderne til Kong Christian den femtes norske Lov.** Udgivne af N. Prebensen og Hj. Smith. Chra. 1887. (Kr. 7,00).

21. **Islandske Annaler indtil 1578.** Udgivne ved Dr. Gustav Storm. Chra. 1888. 8vo. (Kr. 7,00).

22. **Norges Indskrifter med de ældre Runer.** Udgivne af Prof. Dr. Sophus Bugge Hefte 1—3. Chra. 1891—95. (Kr. 13,20).

23. **Norske Herredags-Dombøger.** Første Række (1578—1604).
 I. Dombog for 1578. Udg. af E. A. Thomle. (Kr. 3,60).
 II. Dombog for 1580. Udg. af E. A. Thomle. (Kr. 1,20).
 III. Dombog for 1585. Udg. af E. A. Thomle. (Kr. 2,80).
 Chra. 1892 -94. 8vo. (Kr. 7,60).

24. **Nils Stubs Optegnelsesbøger fra Oslo Lagthing 1572—1580.** Udg. af H. J. Huitfeldt-Kaas. 1ste og 2det Hefte. Chra. 1892—95. 8vo. (Kr. 2,80).

25. **Otte Brudstykker af den ældste Saga om Olaf den hellige** med Facsimiler. Udgivne af Dr. G. Storm. Chra. 1893. 8vo. (Kr. 2,40).

26. **Det Arnamagnæanske Haandskrift 310 qvarto.** Saga Olafs konungs Tryggvasonar er ritaði Oddr muncr. En gammel norsk bearbeidelse af Odd Snorresøns paa latin skrevne Saga om Kong Olaf Tryggvason. Udg. af P. Groth. Chra. 1895. 8vo. (Kr. 2,40).

27. **Biskop Nils Glostrups Visitatser i Oslo og Hamar Stifter 1617—1637.** Udgivne ved Dr. L. Daae og H. J. Huitfeldt-Kaas. Chra. 1895. 8vo. (Kr. 1,80).

28. **Historisk-topografiske Skrifter om Norge** og norske Landsdele, forfattede i Norge i det 16de Aarhundrede. Udg. ved Dr. Gustav Storm. Chra. 1895. 8vo. (Kr. 3,00).

29. **Hirdskraa** i fotolithografisk Gjengivelse efter Tønsbergs Lovbog fra c. 1320. Chra. 1895. 4to. (Kr. 16,00).

Under Pressen er:

Norske Herredags-Dombøger. Dombog for 1597. Udg. af E. A. Thomle.

Under Forberedelse er:

Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede. Udgivne ved H. J. Huitfeldt-Kaas. Bind II, Register og Bind III.

Kildeskriftfondets Kommissionærer ere:

For Norge og Sverige: Hr. **Jacob Dybwad**, Christiania.
— Danmark: D'Hrr. **Lehmann & Stage**, Kjøbenhavn.
— de øvrige Lande: Hr. **Otto Harrassowitz**, Leipzig.

14 DAY USE
RETURN TO DESK FROM WHICH BORROWED

LOAN DEPT.

This book is due on the last date stamped below, or
on the date to which renewed.
Renewed books are subject to immediate recall.

FEB 20 1987

AUG 13 '68 -5 PM

JUN 25 1969
Due end of SUMMER Period
subject to recall after
subject to recall
JUL 3

OCT 4 1973 98

REC'D LD DEC 7 '73 -4 PM

DEC 4 1987
AUTO DISC MAY 28 1987

LD 21A-60m-7,'66
(G4427s10)476B

General Library
University of California
Berkeley

GENERAL LIBRARY - U.C. BERKELEY

B000890936